

René Jean-Paul Dewil

De Stad Gent

1345-1379

Gent in de veertiende eeuw

De Gesel

Auteursrechten Clausule

René Jean-Paul Dewil © is de enige auteur van dit werk. © 2014.

Alle rechten voorbehouden.

Geen deel van deze publicatie mag veranderd worden zonder de schriftelijke toelating van de auteur.

Dit e-boek mag slechts in elektronische vorm gekopieerd worden voor persoonlijk gebruik. Het mag niet gedrukt worden, in een elektronisch of ander ophaalsysteem geplaatst worden, gefotokopieerd, of op enige andere wijze vastgelegd worden zonder de schriftelijke toestemming van de auteur.

De enige plaats van waar dit e-boek mag opgehaald worden is de Internet website www.theartofpainting.be, die de enige oorspronkelijke tekst bevat.

Deze publicatie valt onder de wetten op de auteursrechten, onder de copyright rechten.

‘De stad Gent - De Gesel’ is een werk van fictie. Op de namen van de van Artevelde familieleden en de koningen, pausen, hertogen en graven, na zijn de namen die gebruikt werden en de figuren van de roman enkel en alleen het resultaat van de verbeelding van de auteur. Enige gelijkenis met echte personen, dood of levend, is zuiver toevallig.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
De Figuren.....	5
Hoofdstuk 1. De jaren na de dood van Jacob van Artevelde. Herfst 1345 – lente 1348.....	10
De van Arteveldes	10
De gedragslijn van de Pharaïldis groep.....	13
De Lage Landen en Crécy.....	32
Brabant	32
Henegouwen.....	33
Crécy	34
Graaf Lodewijk van Male.....	37
Tervuren	42
Lodewijk van Male te Gent.....	46
Juwelen voor de graaf	48
Heyla de Smet	Error! Bookmark not defined.
Het huwelijk van Lodewijk van Male	54
De vlucht van Male	59
Hoofdstuk 2. De pest in Gent. Lente 1348 – herfst 1349.....	65
Heyla de Smet	65
Kwade tijdingen	84
Goede Dinsdag	98
De gesel.....	116
Hoofdstuk 3. Na de pest. Winter 1349 – herfst 1351	131
Na de golf.....	131
De Pharaïldis evolutie	148
Terhagen.....	158
Het verhaal van Quintine Denout.....	179
Hoofdstuk 4. De Franse erfenis. Lente 1351 – winter 1356.....	194
Donkere wolken	194
Het mysterie van Terhagen.....	210

Provins.....	225
Kwade Woensdag.....	245
Hoofdstuk 5. De verwarde tijden. Lente 1357 – winter 1370.....	264
Vlaanderen en Frankrijk.....	264
De tweede golf	275
De brand in Gent	294
De derde golf.....	306
Hoofdstuk 6. De overgangsjaren. Lente 1370 – Herfst 1379.....	319
Een huiselijke twist	319
De staking en de vierde golf van de pest.....	330
De oorlog in Frankrijk en het Groot Schisma	341
Epiloog	349
Historische nota's.....	356

De Figuren

De familie Vresele

Gerolf Vresele	(1285-1349)	Fremineuren monnik
Gillis Vresele	(1293-1360)	broeder van Gerolf
Avezoete Wulslager	(1295-1349)	echtgenote van Gillis Vresele
Heinric Vresele	(1325-1390)	zoon van Gillis, stadsclerk
Marie Vresele	(1312-1388)	dochter van Gillis, getrouwd in 1332 met Jan de Smet
Evrard Vresele	(1320-1387)	zoon van Gillis, Fremineuren monnik
Boudin Vresele	(1316-1395)	zoon van Gillis Vresele, getrouwd in 1350 met Margareta van Westvelde
Jehan Terhagen	(1319-1390)	geadopteerde zoon van Gillis Vresele, getrouwd in 1350 met Wivine Denout

Kinderen van Jehan Terhagen en Quintine Denout:

Ser Willem Vresele van Ter Hage de Vitry	(1352-1417)
Ver Kerstin Vresele van Ter Hage de Vitry	(1353-1420)
Jonkver Selie Vresele van Ter Hage de Vitry	(1355-1361)

Kinderen van Boudin Vresele en Margareta van Westvelde:

Gillis Vresele de Jongere	(1350-1405)
Agneete Vresele	(1351-1407)

De familie de Smet

Wouter de Smet	(1280-1348)	smid.
Lijsbetten Mutaert	(1283-1349)	echtgenote van Wouter de Smet
Veerle de Smet	(1308-1349)	dochter van Wouter, getrouwd 1329 met Willem van Lake.
Jan de Smet	(1310-1395)	goudsmid, zoon van Wouter, getrouwd met Marie Vresele in 1330.
Heyla de Smet	(1333-1385)	dochter van Jan de Smet
Wouter de Smet de Jongere	(1335-1382)	zoon van Jan de Smet, goudsmid
Amelberga van Dorme	(1336-1390)	echtgenote van Wouter de Smet de Jongere, getrouwd in 1357.

Kinderen van Wouter de Smet de Jongere en Amalberga van Dorme:

Jan de Smet de Jongere	(1358-1421)
Alise de Smet	(1360-1428)

Kinderen van Heyla de Smet met Graaf Lodewijk van Male:

Beatrise van Vlaanderen	(1350-1410)
Robrecht Bastaard van Vlaanderen	(1352-1423)
Johanna van Vlaanderen	(1355-1361)
Margareta van Vlaanderen	(1361-1420)
Boudewijn Bastaard van Vlaanderen	(1370-1432)

De familie van Lake

Raes van Lake de Oudere (1280-1349)	wever
Zwane Bentijn (1285-1349):	echtgenote van Raes van Lake, getrouwd 1304.
Raes van Lake de Jongere (1310-1349)	zoon van Raes de Oudere
Mechtild van Lens (1311-1349)	echtgenote van Raes van Lake de Jongere, getrouwd in 1330.
Willem van Lake (1311-1370)	wever, lakenhandelaar, zoon van Raes de Oudere
Veerle de Smet (1308-1349)	echtgenote van Willem van Lake, getrouwd in 1329.
Alise van Lake (1331-1385)	dochter van Willem, getrouwd in 1350 met Clais de Hert
Avezoete van Lake (1332-1390)	dochter van Raes de Jongere, lakenhandelaar, getrouwd in 1351 met Martin Denout.
Boudin van Lake (1340-1382)	zoon van Raes de Jongere, getrouwd met to Agte Homberg
Agte Homberg (1344-1390)	echtgenote van Boudin van Lake, getrouwd in 1362.

Kinderen van Boudin van Lake en Agte Homberg:

Raes van Lake (1363-1430)
Zoetin van Lake (1365-1440)

De familie Denout

Jan Denout (1283-1349):	volder
Selie Scivaels (1284-1349):	echtgenote van Jan Denout
Pieter Denout (1303-1365):	volder, zoon of Jan.
Martin Denout (1330-1382):	volder, zoon van Pieter, getrouwd met Avezoete van Lake.
Wivine Denout (1331-1391):	dochter van Pieter Denout, tweelingzuster van Quintine
Quintine Denout (1331-1365):	dochter van Pieter Denout, tweelingzuster van Wivine

Kinderen van Martin Denout en Avezoete van Lake:

Jan Denout de Jongere (1353-1422)
Selie Denout de Jongere (1355-1425)

De familie de Hert

Arnout de Hert (1279-1349)	schipper
Marie Scivaels (1280-1352)	echtgenote van Arnout de Hert, zuster van Selie Scivaels
Jan de Hert (1297-1361)	schipper, zoon van Arnout de Hert, getrouwd met Beatrise van Vaernewijc
Beatrise van Vaernewijc (1300-1366)	echtgenote van Jan de Hert, getrouwd in 1325
Nete de Hert (1298-1370)	dochter van Arnout de Hert
Kerstin de Hert (1309-1370)	dochter van Arnout de Hert, getrouwd in 1331 met Pieter Denout

Clais de Hert (1332-1382): zoon van Jan de Hert,
getrouwd met Alise van Lake in 1350

Kinderen van Clais de Hert en Alise van Lake:

Arnout de Hert de Jongere (1351-1405)

Beatrise de Hert (1353-1361)

Lieve de Hert (1355-1427)

Andere figuren

De inwoners van Oud Terhagen:

Lauwers Christiaens (1310-1365) eigenaar van een baksteenfabriek nabij Axel

Lammin Metsers (1308-1375) een meester-metsers van Axel

Geert van Dorp (1302-1361) rentmeester van Jehan Terhagen in
Oud Terhagen

Albin van Dorp (1325-1390) zoon of Geert van Dorp,
rentmeester van Oud Terhagen

Marie van Axel (1330-1392) echtgenote van Albin van Dorp

De inwoners van Nieuw Terhagen:

Ywen de Wilde (1314-1375) een wachter van Nieuw Terhagen

Kateline Dankers (1319-1385) echtgenote van Ywen de Wilde en kokkin van
Nieuw Terhagen

Ruebin de Wilde: (1345-1402) zoon van Ywen de Wilde

Kerstiaen de Wilde (1344-1410) zoon van Ywen de Wilde

Everdey de Handscoemakere (1319-1390) wachter van Jehan Terhagen te Nieuw Terhagen

Marie Colpaert (1322-1392) echtgenote van Everdey de Handscoemakere

Arent de Handscoemakere (1343-1409) zoon van Everdey

Lieve de Handscoemakere (1344-1415) dochter van Everdey

Mathis van Noortkerke (1324-1395) wachter van Jehan Terhagen te Nieuw Terhagen

Anna de Cleyne (1326-1398) echtgenote van Mathis van Noortkerke

Roegier van Noortkerke (1346-1420) zoon van Mathis

Zeger van Noortkerke (1347-1425) zoon van Mathis
getrouwd in 1379 met Ver Kerstin

Vresele van Ter Hage

Greet van Noortkerke (1349-1430) dochter van Mathis

De feodale edelheren

Nota: de datums die vermeld worden geven regeringsperiodes aan, tenzij anders aangeduid.

Koningen van Engeland:

Edward III (1327–1377), getrouwd met Filippa van Henegouwen.

Richard II (1377–1399), getrouwd met (1) Anna van Bohemië en (2) Isabella van Valois.

Koningen van Frankrijk:

Filips VI van Valois de Gelukkige – Philippe VI le Fortuné (1328-1350), kleinzoon van Filips III, getrouwd met (1) Johanna de Lamme van Bourgondië en (2) met Agnes van Frankrijk.

Jan II de Goede – Jean II le Bon (1350-1364), getrouwd met Bonne van Bohemië.

Karel V de Wijze – Charles V le Sage (1364-1380), getrouwd met Johanna van Bourbon.

Karel VI de Veelgeliefde de Dwaze – Charles VI le Bienaimé le Fol (1380-1422), getrouwd met Isabella van Beieren.

Graven van Vlaanderen:

Lodewijk I van Nevers (1322-1346), kleinzoon van Robrecht III, getrouwd met (1)

Margaretha van Frankrijk en (2) met Johanna II Gravin van Palatijns Bourgondië.

Lodewijk II van Male (1346-1384), getrouwd met Margaretha van Brabant.

Pausen

Clemens VI (1342-1352), te Avignon - Pierre Roger

Innocentius VI (1352-1362), te Avignon - Étienne Aubert

Urbanus V (1362-1370), te Avignon - Guillaume de Grimoard

Gregorius XI (1370-1378), te Avignon - Pierre Roger de Beaufort

Urbanus VI (1378-1389), begin van het pauselijke schisma, Rome - Bartolomeo Prignano

Clemens VII (1378-1394), begin van het pauselijke schisma, Avignon - Robert van Genève

Koningen van Duitsland en keizers van het Heilig Romeins Rijk:

Ludwig IV van Beieren – Ludwig IV der Bayer von Wittelsbach (1314-1347), Heilige Romeinse Keizer, getrouwd met (1) Beatrix Swidnicka en (2) met Margaretha van Holland.

Karel IV – Karl IV von Luxemburg (1346-1378), Heilige Romeinse Keizer, getrouwd met (1) Blanca van Valois, (2) met Anna van Beieren en (3) met Anna von Schweidnitz en (4) met Elizabeth van Pommeren

Gunther von Schwarzburg (Jan 1349 – mei 1349), rivaal van Karel IV.

Wenceslaus van Bohemen – Wenzel von Luxemburg (1376-1400), afgezet als Duitse Koning in 1400, heerste verder als Koning van Bohemen, getrouwd met (1) Johanna van Beieren en (2) Sophia van Beieren.

Hertogen van Brabant, Lotharingen en Limburg:

Jan III (1312–1355), getrouwd met Marie d'Évreux.

Johanna (1355–1406), getrouwd (1) met Willem IV, Graaf van Holland en (2) met Wenceslaus I Hertog van Luxemburg.

Graven van Henegouwen, Holland en Zeeland

Margaretha II van Henegouwen (1345-1356), getrouwd met Ludwig IV van Beieren, Duitse Keizer.

Willem V van Wittelsbach, Hertog van Beieren-Straubing (1356-1388), getrouwd met Mathilda van Lancaster

Albrecht I van Wittelsbach, Hertog van Beieren-Straubing (1388-1407), getrouwd met (1) Margaretha van Brieg en (2) met Margaretha van Cleves

Graven en hertogen van Gelderland

Reinoud II de Dikke (1343–1361), eerste maal,

Eleonora regentes (1343–1344), dochter van Koning Edward II van England, echtgenote van Reinoud II

Eduard I (1361–1371), broeder van Reinoud III.

Reinoud II de Dikke (1371), tweede maal.

Machteld van Gelderland (1371–1379), en Jan II, Graaf van Blois (d. 1381), haar derde echtgenoot.

Maria van Gelderland (1371–1379), en Willem II, Hertog van Gulik (d. 1393), haar echtgenoot. Ze betwistte het hertogdom van Gelderland met haar zuster Machteld.

Willem I van Gulik (Jülich-Hengebach) (1379–1402), zoon van Maria en Willem II, Hertog van Gelderland en van Gulik (Jülich). Getrouwd met Katelijne van Beieren.

Hoofdstuk 1. De jaren na de dood van Jacob van Artevelde. Herfst 1345 – lente 1348

De van Arteveldes

De mannen van de Pharaïldis groep, de mannen van de families Vresele, de Smet, van Lake, Denout en de Hert, hoorden met ontsteltenis over de aanslag en de moord op Jacob van Artevelde. Ze werden diep terneergeslagen door de schok en gedwongen tot berusting in het al te harde noodlot. Ze beraadslaagden eerst persoon tot persoon, alsof ze vreesden hun gevoelens publiekelijk te tonen. Daarna voelden ze zich gekrenkt door de verraderlijke, koelbloedige moord op een man die verzaakt had aan alle openbare functies in Gent en die één van hun beste vrienden was geweest.

Raes van Lake bracht het nieuws eerst naar Wouter de Smet en later in de dag naar Jan Denout. Wouter liep naar de schipper Arnout de Hert, terwijl Raes naar de Kalandenberg terugkeerde om Gillis Vresele te verwittigen. Gillis kwam slechts laat thuis van een reis naar Brussel toen hij op de hoogte werd gesteld van de kwade gebeurtenis.

Ik, Jehan Terhagen, had Gillis Vresele naar Brussel vergezeld, zodat ik het verschrikkelijke lot van Jacob tegelijk met Gillis vernam. Mijn gedachten gingen uit naar de vrouw en de kinderen van Jacob van Artevelde. Diegenen die ik echt kende bevonden zich toen al in Engeland, want Jacob had er de voorkeur aan gegeven Katelijne de Coster en haar kinderen vroeg in veiligheid naar dat eiland te sturen, samen met de meeste van zijn bezittingen. Wat was er gebeurd met de andere naaste familieleden van Jacob? Wanneer ik over de lijst liep van de nabestaanden van Artevelde die ik kende, en nadacht over wie we moesten helpen, dan kwam ik snel tot het besluit dat niet één van hen werkelijk gevaar liep om getroffen te worden door de onverzoenlijke wraaklust van Geeraard Denijs. De familie van Jacob, voor zover we die kenden, zou buiten gevaar blijven.

Jacob van Artevelde had drie dochters van wie twee geboren waren van zijn eerste vrouw Agneete Vresele, en één van zijn tweede echtgenote, Katelijne de Coster. De oudste dochter van Jacob, het eerste kind van Agneete Vresele, was getrouwd met de rustige Godfried de Roede. Het koppel woonde in één van de huizen van het Artevelde complex van woningen in de Kalandenberg. Ze woonden zeer rustig samen met hun familie en vrienden, van wie de meesten bakkers en brouwers waren die niet ver van hen woonden. Godfried handelde in laken. De horde van zeer opgewonden wevers geleid door Geeraard Denijs had de deuren van hun huis niet opengebroken. De wevers wisten waarschijnlijk zelfs niet dat er daar een dochter van Jacob verbleef, of Godfried werd beschermd, want hij was eng verbonden met de wevers. In 1348 hielp hij hen tegen de volders van Gent tijdens de onrusten van dat jaar. Voor die daad werd hij toen uit de stad verbannen. Hij verliet nu Gent met zijn familie. We hoorden niet echt nog iets van hem nadien.

De tweede dochter, Margaretha, was getrouwd met de Heer Wouter van Erpe. De bloeddorstige groep van Geeraard Denijs zou schaamtevol teruggeslagen zijn door de hoge muren van het kasteel van Erpe, en niemand zou de heer van Erpe hebben durven beledigen. Wouter was een natuurlijke volgeling van de graven van Vlaanderen. Hij was ook een man die zich slechts met zijn eigen zaken bezig hield, goed voor zijn familie zorgde, en van wie het geweten was dat hij geen enkele rol speelde in de politiek van Gent. Hij beheerde zijn

landgoederen en dreef handel, en werd door allen die hem kenden gerespecteerd. Hij genoot eveneens de bescherming van het hof van de graaf, en zou voor zijn geliefde echtgenote tot het bittere einde gevochten hebben. Erpe was een berg van fatsoen, en Wouter een dappere ridder. Niemand viel hem of zijn familie lastig. Niemand zou trouwens de familie hebben durven aanvallen, want iedereen wist dat de heer van Erpe het zwaard moordlustig kon hanteren!

De jongste dochter, Katelijne, genaamd naar haar moeder, was nog maar een jaar oud. Zij leefde thans in Engeland met haar moeder. Veel jaren later zou ze trouwen met een man die Jan de Scotelere heette en die niet veel waard was als echtgenoot, en nog minder als koopman. Jan was echter geen slechte huisvader, en hij zorgde wel voor zijn vrouw. Hij verloor meer geld uit de nalatenschap van Jacob van Artevelde dan hij kon verdienen. In de politiek van Gent wist iedereen dat hij volledig onbenullig bleef.

Jacob van Artevelde had ook drie zonen, van wie twee met Agneete en één met Katelijne.

De oudste zoon, Jan, was nog slechts zestien jaar oud bij de dood van zijn vader. Hij vergezelde bijgevolg eveneens Katelijne de Coster naar Engeland. Jan zou heel wat jaren in Engeland blijven en slechts rond 1350 naar Gent terugkeren. Later nog, trouwde hij met de edele dame van Drongen. Hij werd echter snel weduwnaar, hertrouwde, en werd opnieuw uit Gent verbannen. Uit die tweede ballingschap keerde hij echter snel terug, dank zij een gratieverlening van de graaf. De dochter van Jan uit zijn eerste huwelijk, Katelijne, volgde haar moeder op als dame van Drongen. Heel wat later zou zij de ridder Ser Daniel van Haelwijn trouwen en met hem een mooie familie opbouwen.

Jacob de Jongere, die iets jonger was dan Jan, vergezelde zijn broeder en zijn moeder naar Engeland. Hij ook speelde geen rol van betekenis in Gent, toch in niets vergelijkbaar met die van zijn illustere vader, behalve dan in de uitbreiding van de handelszaak van de Arteveldes. Hij werd een rijke koopman. De leden van de Pharaïldis families dreven af en toe handel met hem, maar ze vermeden het op enige andere wijze verbonden te worden met hem.

Jan en Jacob de Jongere erfden landgoederen ten noorden van Gent in de Vier Ambachten en ten westen van de Schelde. Ze plaatsten dijken rond hun polders, en droogden het land uit. Ze kochten en verkochten velden in de streken van Baasrode, Bornem en Weert, waar ook de nieuwe echtgenoot van hun moeder, Zeger de Bornaige, landerijen in bezit hield. De abten van Sint Bavo in Gent waren eveneens actief in die regio. Jan stierf in 1365, en Jacob de Jongere in 1370. Beiden werden vermoord. Jacob de Jongere werd gedood tijdens een twist betreffende polderlanden nabij Weert door leden van de families de Mey, van Merlaer en Panneberch, die ook gevestigde belangen hadden in de polders van die streek. Die kwaadaardige families zouden mij, Jehan Terhagen, eveneens komen teisteren, maar ik schudde hen af als vlooiën van een lamsveld.

We verloren een tijdje Filips uit het oog, de eerste en enige zoon van Jacob van Artevelde met Katelijne de Coster. Hij kwam niet direct met zijn moeder terug uit Engeland na enkele maanden van ballingschap. De Pharaïldis mannen hadden iets opgevangen van Jacob van Artevelde over de wens om Filips aan de kerk te wijden, een wens van zijn moeder. Ze veronderstelden dat Filips in Engeland gebleven was om in het priesterschap te treden. Filips keerde echter in de jaren 1350 naar Gent terug. Hij werd landeigenaar en koopman, en bijgevolg een lid van de kleinere gilden. We hoorden slechts veel, veel later van hem, nadat zijn broeders gedood werden, en toen hij de meeste van de vroegere eigendommen van de van

Artevelde familie erfde. Hij zou zich nog later onderscheiden tot grote faam, een uitstekende vriend worden van Heinric Vresele, maar dat is een ander verhaal!

Katelijne de Coster keerde snel na de dood van haar echtgenoot terug naar Gent. De goederen en de landerijen van de van Arteveldes werden niet aangeslagen, en ook niet haar eigen erfdeel. Ze bezat alle middelen om op haar gemak in comfort verder te leven. Enkele jaren later trouwde ze met de ridder Ser Zeger de Bornaige, die een volgeling van de graaf was en die later baljuw werd van het kwartier van Gent voor Graaf Lodewijk van Male. Katelijne zocht geen enkele politieke rol in Vlaanderen te spelen, en ook haar echtgenoot deed dat niet.

We zochten al evenmin nauw contact met de broeders van Jacob. Frans van Artevelde bleef in Brugge wonen. Hij werd daar een bekende schepen en handelaar, buiten schot van de wevers van Gent. Zijn dochter Elizabeth trouwde en keerde naar Gent terug, waar ze eigenaar was van landgoederen.

Willem van Artevelde, de watergraaf, zou nog meerdere malen uit Gent verbannen worden. Hij bleef een onstuimige man met kokend bloed, maar hij nam geen invloedrijke functie meer waar in Gent na de dood van zijn broeder. Dat gebeurde ook niet met de andere broeder die we kenden, Jan van Artevelde.

De Pharaïldis mannen verzekerden me dat er geen reden was waarom ze het een of ander lid van de van Artevelde familie zouden vragen om Jacob in hun groep te vervangen. Ze waren niet zeer intiem geweest met Katelijne de Coster. Katelijne verkoos natuurlijk het gezelschap van mannen van haar eigen adellijke stand, van ridders en van de andere families van ridderpoorters van Gent. Ver de Coster hield hooghartig afstand van de vrienden van haar vroegere echtgenoot. Ze zocht niet in contact te treden met de Vreseles of met de van Lakes. We verloren haar ten slotte uit het oog.

De Pharaïldis mannen bleven gedurende veel maanden in schok, tot ze weer konden praten over de dood van Jacob. Ik voelde de sfeer aan alsof we plots allen wees geworden waren van een leider, en we ons op één of andere manier verantwoordelijk voelden voor zijn dood. De Pharaïldis mannen hadden altijd hun zaken samen besproken, maar ze dan steeds voorgelegd aan Jacob van Artevelde voor raad. Ze hadden Jacob als een soort spiegel gebruikt, een maatstaaf voor hun handelwijzen, en als de leider van hun opinies over de politiek, zelfs wanneer ze het met hem niet eens waren. Ik wist wat het betekende een wees te zijn, zonder een gids, zonder iemand te hebben naar wie je kon opkijken of met wie je je kon meten. We moesten enige vorm van leiderschap in onze groep weer inrichten. Die rol werd toebedeeld aan Gillis Vresele.

De Pharaïldis groep kwam niet meer samen gedurende enkele maanden na de moord op Jacob. Niemand verbond hen met de van Arteveldes, maar ze wilden geen risico nemen. Gent ook echter, bleef verwaasd achter, en beschaamd over wat er gebeurd was met de man die ooit Gent redde van de hongersnood en het verval.

Toen Geeraard Denijs zijn gewapende mannen ontbond, keerde de kalmte snel terug in de stad. Niemand nam nog de naam van Jacob van Artevelde in de mond gedurende een heel lange tijd. De macht van Geeraard Denijs deemsterde snel weg. Hij droeg het brandmerk van de slechte man op zijn gezicht. De betere schepenen van de oude geslachten vermeden hem. Hij kon niet veel uitrichten omdat zijn gezag ostentatief genegeerd werd. Denijs bleef ook slechts deken van de wevers tot in februari van 1347. Dat jaar werden tevens de andere deken vervangen na een kort bezoek van de graaf aan Gent. De deken Jan van de Velde moest zijn functie al opgeven in april, en Lievin van Veurne in augustus. De wevers bleven de

regering van de stad sterk beïnvloeden, maar de volders werden nooit uit hun officiële functies verdreven. De wevers zouden het grootste deel van hun macht weer moeten afstaan in januari van 1349, na een andere botsing tussen de gilden op ‘Goede Dinsdag,’ die de weerwraak vormde van de vroegere, bloedige ‘Kwade Maandag’ slachting.

De gedragslijn van de Pharaïldis groep

De Pharaïldis mannen hielden hun eerste formele vergadering aan het einde van september van 1345. Zo lange tijd moest er voorbijgaan tot ze de dood van Jacob van Artevelde durfden te aanschouwen en er over te praten. Pas dan durfden ze hun deelname in de gebeurtenissen die zo tragisch afliepen samen bespreken.

De dag waarop de mannen elkaar ontmoetten in de zaal van het huis van Raes van Lake in de Brabantstraat, was erg treurig. Ze stapten die straat in met vrees in de ogen, de vrees van het slecht geweten. De hemel bleef gesloten en grijs boven hen hangen, te donker en te koud voor de tijd van het seizoen. Lage en dreigende, donkere wolken trokken tergend langzaam door de lucht. Een niet-aflatende motregen noopte hen er toe sneller te gaan dan ze wilden.

Windstoten trokken aan hun wollen mantels. Niemand zou hen echter herkend hebben in de Brabantstraat, want ze hadden hun brede huiken ver over hun hoofden getrokken. Men kon vermoeden dat ze niet in een betere bui gingen, want ze kwamen vooruit met gebogen hoofd, loden voeten, de ogen gericht op de slibberige straatkeien of op de straaltjes water die dikwijls in dikke gordijnen langs de voorgevels van de huizen dropen. Ze probeerden daarom in het midden van de straten te lopen, en zo de nu heviger regen die dikker op de daken viel, te ontwijken. Meer dan in andere straten van de kuipe waren hier de daken bedekt met pannen en met leistenen eerder dan met stro of riet. De Brabantstraat was waar de beter bedeelde handelaars en vakmeesters woonden, mannen die een zekere welstand bereikt hadden. Ze was een straat in één van de betere wijken van de stad, en zelfs van het centrum van Gent.

De grote buitendeur van het huis van de familie van Lake was niet gesloten, zoals de gewoonte was bij een Pharaïldis vergadering. De mannen klopten op de houten panelen. Dan duwden ze de deur open zonder verder te wachten tot iemand van de familie kwam open doen. Zeer weinig andere mensen wandelden in de Brabantstraat op die sombere namiddag en in dit miezerige weer van de herfst. De economische activiteit van de vele karren die hier naar voren werden geduwd door de rondtrekkende verkopers die hun waren aanprezen, was beëindigd. Het was te laat op de dag daarvoor. De straat lag er ongewoon stil en verlaten bij.

De mannen die de weelderig versierde grote zaal van Raes van Lake binnentraden waren Gillis Vresele, tweeënvijftig, en zijn zonen Boudin, negentien, en ik, Jehan Terhagen, zesentwintig. Wij waren lakenhandelaars, lakensniders, maar we handelden in alles en nog wat.

Wouter de Smet, vijfenzestig, kwam ook binnen, vergezeld van zijn zoon Jan die vijfendertig was. Zij waren goudsmiden, ijzersmeden, en handelaars in goud en zilver, ook geldwisselaars.

Raes van Lake de Oudere was ook vijfenzestig. Hij zat de vergadering voor. Zijn zonen, Raes de Jongere, vijfendertig, en Willem, vierendertig, zaten tegenover hem aan de lange, eiken tafel in de goed verwarmde zaal. Raes de Oudere plaatste nu en dan een ander blok droog hout in de haard om het vuur aan te wakkeren, de vlammen te verzorgen, en zo onze beenderen warm te houden. De van Lakes waren vooral eveneens lakenhandelaars en wevers, hoewel ze hun vroeger beroep van wever niet echt meer uitoefenden. Ze lieten de handelingen

van het weven en het vollen van de stof alsook het voorbereiden van het afgewerkte doek doen door andere wevers, door de beste volders, en zo verder. Ze bepaalden nog slechts de maatstaven voor de kwaliteit die hun klanten eisten en waarvoor ze garant stonden.

De beste vriend van Raes de Oudere was zijn beste volder, Jan Denout, tweeënzestig, en ook een Pharaïldis man. Hij kwam aan met zijn zoon Pieter, van tweeënveertig. De Denouts waren nog slechts volders in naam. Ze kregen nog veel bestellingen voor volderswerk binnen, maar ze gaven die uit aan andere volders van Gent. Het werk moest gedaan worden volgens hun instructies tot de gewenste, meestal hoge kwaliteit. Ze waren de eigenaars van voldersmolens in de stad, langs de Leie, en zij ook waren beginnen handel te drijven in laken en in volderskleien.

De meest exotische mannen die aanwezig waren, zonverbrand en optimisme uitstralend zowel in de herfst als in de lente, waren de schippers Arnout de Hert, zesenzestig, en Jan de Hert, achtenveertig, de zoon van de vorige. Zij waren nog steeds de bevelvoerders aan boord van schepen, hoewel Arnout zich min of meer teruggetrokken had als scheepskapitein. Hij weigerde toe te geven dat hij te oud werd voor zijn vak. Hij was al meer een reder, een scheepseigenaar, dan een kapitein. Hij beheerde zijn steeds groeiende vloot van rivierboten en van zeeschepen, zijn koggen. Zijn schepen zeilden van Douai naar Antwerpen over Gent, en van Gent het Lieve Kanaal op tot aan de zeehaven van Sluis nabij Brugge. Van daar brachten zijn zeeschepen, stoere, grote, dikbuikige, aartslelijke doch zeer efficiënte koggen de goederen en materialen tot zo ver als Bordeaux in het zuiden en Hamburg, Lübeck en Danzig in het noorden.

Vóór ze de zaal inkwamen wierpen de mannen onachtzaam hun natte mantels af. Ze wisten dat de vrouwen van de familie van Lake voor hun mantels zouden zorgen, en die te drogen hangen in de keuken. Ze schudden de hand van Raes de Oudere. Ze gingen aarzelend aan de tafel zitten, zonken in hun stoelen met een zucht van opluchting, en draaiden hun handen naar de hitte van de haard.

De oudere mannen zaten samen, het dichtst bij het vuur, de patriarchen Raes, Wouter, Gillis, Arnout en Jan. De anderen, die meer spraakzaam waren, luider praatten en sneller klaar geraakten voor een lach en een klap op de schouders, zaten aan het andere eind. Na een korte tijd van uitwisseling van nieuwtjes brachten de van Lake vrouwen bekers en kannen op de tafel. Die waren gevuld met zoete, witte wijn. De vrouwen waren de echtgenote van Raes de Oudere, Zwane Bentijn, de vrouw van Raes de Jongere, Mechtild, en Veerle, de echtgenote van Willem, die ook een dochter de Smet was. De wijn werd de trots van Raes genoemd! De gesprekken verstomden terwijl de mannen proefden. Ze waardeerden de wijn openlijk door met de lippen te smakken. Ze lichtten de ogen naar het plafond bij die zoete goedheid die God hen had gegeven met enige hulp van Raes. Raes schraapte dan zijn keel en vroeg de aandacht van allen. Hij wou een korte, inleidende rede brengen.

‘Mijn goede vrienden, we moeten enige ogenblikken wijden aan onze andere arme vriend, de enige die vanavond niet bij ons kan zijn, aan Jacob van Artevelde. Jacob stierf te vroeg, verraderlijk vermoord. Hij was een grote man, die onze stad van de ondergang redde. Hij gaf ons de wol terug zodat onze industrie opnieuw kon opbloeien. Hij slaagde er in onze neutraliteit te bewaren in het conflict tussen de koningen van Frankrijk en van Engeland, tot de Franse koning en de Fransgezinde graaf alle vrijdomscharters verraadden die ze ooit met ons ondertekenden. Daarna, toen Jacob zich er rekenschap van gaf hoe verraderlijk die twee mannen wel konden zijn, koos hij de zijde van Koning Edward van Engeland, die ook zijn beste vriend werd. We waarschuwden hem om zich te openlijk ten gunste van Engeland uit te spreken in zijn steun aan Edward, maar wie zijn wij om hem te veroordelen en hem de blaam te geven voor een vriendschap die eerlijk was, edel en waarachtig? Jacob leidde de Drie

Leden van Vlaanderen, onze drie grote steden en hun kwartieren, tegen de wreedheid van de onscrupuleuze, hebzuchtige graaf. De graaf zou onze streken tot puin hebben herleid, duizenden mensen in rampzalige armoede hebben gedwongen, onder wie ook wij, en dat alles voor een glimlach en een toestemmend hoofdknikje van het Frans koninklijk hof. Van nog veel meer beduiding voor ons was hoe Jacob onophoudelijk vocht om het principe van de vrije handel onder de volkeren en de landen op te dwingen aan de koningen, hertogen en graven in ons nabuurschap. Dit liet weer toe aan Gent en aan gans Vlaanderen om voorspoed te kennen.'

Raes zuchtte en ging dan verder, 'het leven is zoals het is, triestig en gevaarlijk! Wat meer zijn wij dan bewakers die onze families proberen te beschutten tegen de grillen van het lot? We kunnen niets veranderen aan het feit dat de edellieden in ons land slechts mannen zijn die hun eigen interesses in acht nemen. Daarom strijden ze onder elkaar strijden en vernietigen ze elkaars landerijen, dorpen en steden. Wij, poorters van Gent, konden aan de gevaren en de beproevingen van het platteland ontsnappen door ons te verenigen binnen de stadswallen om ons samen te verdedigen tegen hun hebzucht en wreedaardigheid. Die mannen hebben een gemene aard, en ze zullen zo blijven voor nog veel toekomstige generaties. We waren ons bewust van hun hoogmoed, hebzucht en verwaandheid. Wij hebben daarom geprobeerd, met succes meen ik, om rustig te leven. We werden voorspoedig te worden met hard werk en door ons verstand te gebruiken. Wellicht hebben we een zonde gepleegd door onze vriend Jacob van Artevelde naar de openbare voorgrond te duwen in de verwarrende internationale politiek. We hebben hem zo blootgesteld aan de gevaren en de verleidingen van de macht. We moeten daarom berouw voelen. Jacob deed ons werk opdat wij in de schaduw konden blijven en rijker worden.

Ten behoeve van ons allen heb ik de nonnen van het Bijloke klooster gevraagd om een kaars eeuwig te blijven aansteken. De kaars zal voor altijd licht blijven geven op het altaar van de Bijloke kerk ter ere van Jacob van Artevelde. De vlam zal in de kerk de herinnering aan Jacob levendig houden. De nonnen weten wie betaald heeft en waarom, maar ze zullen aan niemand verklappen wie vroeg om zo het aangezicht van de Maagd te verlichten op het altaar van de eerste zijkapel. Tevens zullen er gedurende de vijf komende jaren elke maand twee missen gezongen worden in de kerk van Sint Jan, opgedragen door drie priesters. We bidden aldus tot God en tot Onze-Lieve-Vrouw om ons voor onze zonden te vergeven. Moge de ziel van Jacob van Artevelde voor eeuwig aan de zijde vertoeven van God en alle heiligen!'

Raes van Lake hield een ogenblik van stilte aan. De hoofden zonken naar de borsten. De mannen herdachten Jacob van Artevelde, zuchtten. Ze keken dan weer naar Raes de Oudere, brachten hun bekers aan de lippen, en dronken ter nagedachtenis van hun overleden vriend. 'Gedane zaken nemen geen keer,' vervolgde Raes plechtig. 'We kunnen de tijd niet achteruit draaien. We moeten naar de toekomst kijken. Het vertrek naar de betere wereld van Jacob van Artevelde mag de vriendschapsbanden onder de families van onze groep niet verminderen. We zijn armer geworden door het verlies van een goede vriend, maar we mogen ons niet verslagen voelen. Ik hoop dat wij, de mannen van de Pharaïldis groep, verder zullen samenwerken zoals in het verleden. Ik hoop oprecht dat we onze gezamenlijke zakenondernemingen verder samen zouden kunnen organiseren. We kunnen nog onze regelmatige gesprekken houden, onze fortuinen samen laten werken, onze breinen samen aan de taken stellen, en zo onze winsten vermenigvuldigen. We hebben in het verleden al onze fondsen samengebracht om onze interesses te groeperen. Dat schema heeft ons mooie successen opgebracht. We werken aan gezamenlijke investeringen. Dit jaar hebben we zo al samen zes belangrijke invoerprojecten en transporten van wijn en specerijen georganiseerd, meerdere ladingen van poeders om laken mee te

kleuren binnen gebracht, en meer dan tien transporten van granen uit Picardië. Onze activiteiten van uitwisseling van geld en van leningen van geld hebben ons reusachtige winsten opgeleverd. We handelen meer en meer samen aan de invoer van bieren uit Brabant en Henegouwen. Dit liet ons toe om langzaamaan nieuwe relaties te smeden met onze verre burenen, zodat we nu zelfs goed vertrouwen kunnen hebben in onze partners van die landen. Dit soort van handel en onze deelname in gezamenlijke fondsen moeten we uitbreiden. We hebben ook alle middelen in de handen om dat te doen! Ik herinner jullie er aan dat in al de zaken waar we samen aan werkten onze winsten uitzonderlijk hoog werden. Dat komt niet in het minst omdat we onze informatie samen plaatsten, onze kennis van de markten en van de producten. We hebben onze geïnvesteerde fondsen verdubbeld en soms zelfs verdrievoudigd. Ik moet jullie zeggen dat ik me meer en meer afvraag wat we met al dat geld dat we opgehoopt hebben kunnen doen! Naarmate we groeien, stapelen onze fondsen zich op, en worden onze winsten hoger en hoger. We hebben nu al voldoende geld om al onze kinderen, onze dochters inclusief, te kunnen tellen onder de rijkste poorters van Gent!’ Raes de Oudere pauzeerde weer even, keek fier rond, en dronk zijn trots.

Hij ging verder, ‘Gent, mijn vrienden, heeft bewezen voor ons een haven van vrede te zijn. Niet langer hoeven we voor onze levens te vrezen. Gent is sterk en machtig. Geen andere mensenmacht op aarde zal het nog durven wagen legers tegen ons te gooien. Jacob van Artevelde verzekerde ons bondgenootschappen voor wederzijdse verdediging met de andere steden van Vlaanderen. Die garanderen ons de vrede zolang onze schepenen niet volledige domoren zijn. Wij zullen natuurlijk er voor zorgen dat ze ook waakzaam zullen blijven.’ Raes van Lake liet zijn woorden inzinken. De mannen glimlachten. Hij kondigde daarna verrassend aan, ‘ik zal nu echter stoppen met spreken. Mijn keel is droog. Gillis Vresele heeft nog wat belangrijks toe te voegen!’

Gillis Vresele stond recht uit zijn stoel, dankte Raes de Oudere, en dan begon ook hij te spreken over wat hij in zijn hoofd had. Hij sprak langzaam, bedachtzaam, en benadrukte zijn zinnen.

‘Ja, mijn vrienden, onze gezamenlijke handelsondernemingen brachten ons grote welstand. We hebben ook allen, hoewel elk apart, in landerijen geïnvesteerd. We moeten die bezittingen beschouwen, en nadenken over hoe we daar winsten kunnen uit halen. Landerijen die niet uitgebaat, braak blijven liggen, zijn een gewicht in plaats van een rijkdom. De oogsten zijn in onze streken niet goed geweest de laatste jaren, maar we hebben er ook niet echt ernstig over nagedacht. Gent moet teveel voedsel invoeren van buiten Vlaanderen! Het lijkt me dat het weer over het algemeen slechter wordt, kouder vooral. De opbrengst van mijn landgoederen is klein gebleven. Ik moet echter toegeven dat ik aan mijn velden en weiden veel minder aandacht besteed heb dan ik had moeten doen. Ik heb de indruk dat jullie dezelfde ervaring hebben opgedaan. Hebben we niet eerst en vooral gedacht aan hoe we ons baar geld konden vermeerderen en onze investeringen in handelsondernemingen konden doen groeien? Het land, mijn vrienden, is een reserve die niet vernietigd kan worden zoals schepen en wagenladingen. Land is ons dus dierbaar! We kopen landerijen, maar het lijkt me dat de velden snel uitputten. Ik voel aan dat we ons zaaien moeten spreiden, heel wat meer moeten leren over hoe gewassen te doen groeien voor maximum opbrengst, grote velden moeten laten rusten gedurende een jaar zonder te oogsten, en onze gewassen meer moeten variëren. We lopen natuurlijk het risico om de opbrengst van de velden te zien verminderen door ze een tijdje braak te laten liggen of er gewassen op te zaaien die we weer in de bodem laten eggen om de grond te verbeteren, te verrijken, vruchtbaarder te maken, maar de opbrengst van de velden is in elk geval al verminderd. We kunnen winst maken door de gewassen af te wisselen en braak liggende velden in te voeren in cyclussen. We kunnen bijvoorbeeld tarwe en rogge in

het eerste jaar zaaien, de hoogwaardige granen, en daarna de minder veeleisende gewassen zaaien zoals haver en gerst, misschien zelfs erwten en bonen. We kunnen de velden het derde jaar braak laten liggen of er groene gewassen op zaaien die omgeëgd kunnen worden. Om de opbrengsten van mijn landerijen stabiel te houden in absolute cijfers, is het mijn bedoeling nog meer land te kopen, en dan liefst zeer vruchtbaar land. Goede velden kunnen nog gekocht worden ten noorden van Gent, dicht bij de stad, maar de meest vruchtbare streken liggen verder in het noorden en in het oosten, naar de Schelde toe. Grote uitgestrektheden van moerassen kunnen daar uitgedroogd en op de stroom gewonnen worden, doch slechts ten koste van veel werk en grote investeringen. Dijken en afwateringskanalen kosten veel geld. De polderlanden zijn echter de beste voor landbouw. In andere woorden, mijn vrienden, landerijen vragen evenveel aandacht als onze handelondernemingen!’

Gillis Vresele zag de hoofden rondom hem knikken. Hij ging verder met spreken.

‘Onze investeringen correct beheren is dus een zware taak. Ze vragen nauwgezette kennis van de prijzen, het zoeken van partners voor de kopen en de verkopen, het vergaren van kennis over welke producten de hoogste winsten kunnen opleveren, waar en op welk ogenblik. De taak om tezelfdertijd mijn zakenondernemingen te beheren en mijn landerijen, is me te zwaar geworden. Het is een taak die te lastig wordt voor eender welke man, dunkt me. Ik heb daarom besloten tot een ander schema voor het beheer van mijn bezittingen. Vanaf nu zal mijn zoon Boudin met jullie al mijn investeringen in zaken bepraten. Ik heb wel beslist één tiende van mijn fortuin in geld te houden voor mijn privé onderhoud en nog voor wat kleinere zakenondernemingen. Ik draag twee derden van de rest van mijn fondsen in baar geld over aan mijn zoon Boudin, om ermee te handelen en zaken mee te ontwikkelen zoals hij dat zelf wil, en om met jullie samen handel te drijven. Dat betekent niet dat ik me volledig in de schaduw trek. Boudin zal eens per maand moeten samen zitten met mij en met mijn andere zoon, Jehan Terhagen, om uitleg te geven over wat hij met het familiegeld gepresteerd heeft.’

Gillis Vresele keek naar de verbaasde gezichten, niet in het minst naar het rood wordend gezicht van Boudin, voor wie deze aankondiging ook nieuw was.

‘Dat is niet alles,’ zei Gillis nog. ‘Om efficiënt fortuinen zoals het mijne te beheren heb ik gemeend dat één man alleen niet alles aankan. Eén man kan niet alles weten over alle aspecten van het samenbrengen van nodige fondsen, het plaatsen van de juiste investeringen, over hoe uitgebreide handelsinitiatieven te lanceren, en dan ook nog onze velden en vastgoed geld te doen opbrengen. Ik plaats daarom mijn andere zoon, Jehan, aan het hoofd van het beheer van mijn landerijen. Hij ook zal een zware taak toebedeeld krijgen. Als Jehan dit aanvaardt, dan zal hij mijn landerijen rond Gent onder zijn bevoegdheid krijgen, al het onroerend goed ten noorden en ten oosten van de stad. Ik laat voorlopig nog de onroerende goederen in Gent zelf in de handen van Boudin, maar Jehan zal de echte landeigenaar worden van de familie Vresele. Hij krijgt tevens één derde van mijn klaar geld mee, de rest van de scheiding van mijn fortuin.

Als Jehan dit aanvaardt, wat ik wel meen dat hij zal doen, dan had ik hem graag zien wonen in zijn eigen landhuis van Terhagen nabij Axel in de Vier Ambachten. Hij kan ook de landerijen van mijn familie rond de baai van Axel beheren en de landerijen langs de Schelde. Hij zal eigenaar worden van het landhuis van de familie Vresele nabij Zelzate. Hij zal turfvenen uitbaten, handel drijven in het zout en de haringen van Axel en Assenede, de oogsten verbeteren, mijn twee boerderijen beheren. Hij zal alles doen wat nodig is om meer polders te kopen langs de stroom en in de omgeving van Axel. We moeten velden niet meer dan één jaar braak laten liggen. We moeten de gewassen beter doen afwisselen. Jehan zal veel moeten leren over de landbouw. Ik verwacht niet dat hij dat in de kortste keren klaarspeelt. Dat is echter wat ik van hem uiteindelijk verwacht. De gronden die weinig opbrengen uit de oogst

van granen kunnen tot weiden omgezet worden om vee op te laten grazen. Elke dag wordt er in Gent meer melk, kaas en vlees verbruikt. De vraag naar kaas, bijvoorbeeld, is spectaculair toegenomen. Om het vee te fokken en er winst mee te maken, hebben we nieuwe stallen en boerderijen nodig, want het vee moet in de koudere winters binnengebracht worden. De weiden moeten het hooi bezorgen om de dieren in de winter mee te voeden. Het hooi moet opgeslagen worden in droge plaatsen. Jehan zal bijgevolg nieuwe boerderijen moeten bouwen, of bestaande boerderijen opkopen. Dat zijn zeer belangrijke investeringen, waarvoor hij het klare geld zal nodig hebben dat ik voor hem uit legde. Ik realiseer me ook volledig dat de investeringen in landerijen en in boerderijen minder winsten zullen opleveren als onze handelondernemingen. Het land en het vee en de oogsten zullen echter de ultieme reserves worden van mijn familie. Oogsten kunnen verbrand of gestolen worden door legers, maar het land kan als reserve nooit vernietigd worden. Jehan zal hard moeten werken en hij zal leiding moeten geven aan veel mannen, maar ik heb er goed vertrouwen in dat hij die taak met succes zal kunnen opnemen.'

Ik, Jehan Terhagen, bleef toen stomverbaasd zitten, vastgenageld aan mijn stoel. Ik was niet echt een zoon van het bloed van de Vreseles, hoewel Gillis me steeds als een zoon des huizes had aangezien. Deze openbare vertoning van vertrouwen, liefde en genegenheid, was voor mij uiterst verbazingwekkend en aandoenlijk. Ik vroeg me af wat er zou gebeuren met de andere zoon van Gillis, met Heinric. Niets was er over Heinric gezegd!

Raes de Oudere formuleerde direct de vraag die ook in mijn geest drong, 'je hebt drie zonen, Gillis. Wat gebeurt er met Heinric?'

'Heinric is inderdaad mijn derde zoon, ja,' antwoordde Gillis snel, met een plots zeer hard, gesloten gezicht en samengeperste lippen. 'Ik beschouw Heinric niet geschikt voor het verhogen van de inkomsten uit geld en landerijen. Heinric heeft gestudeerd om klerk te worden, een houder van boeken en van rekeningen. Ik zal er op toezien dat hij in welstand kan leven uit het deel van mijn baar geld en van de lopende winsten. Hij zal echter noch de fondsen noch de landgoederen beheren. Ik heb hem al mijn beslissing medegedeeld. Hij was niet gelukkig met de opdeling van de familierijkdom, maar het is mijn beslissing en hij zal ze respecteren. We kunnen later nog wel overeenkomen een deel van de winsten over te dragen aan Heinric, maar dat ligt in de toekomst.

De opdeling van mijn fortuin is tijdelijk en ik blijf de ultieme eigenaar van alles op papier en perkament. Het is mijn bedoeling de fondsen en de landgoederen in vol eigenaarschap over te maken aan mijn twee zonen, ten laatste op mijn zestigste verjaardag. Ondertussen moeten ze het fortuin zo goed beheren als ze kunnen. Ik zal slechts tussenkomen als ik hen de taak onwaardig vind, maar ik vertrouw er goed op dat zulke ingreep niet nodig zal zijn.'

Gillis Vresele stopte eerder plots met praten, zodat wij, de Pharaïldis mannen, in verbaasde stilte bleven neerkijken naar de tafel. Gedurende lange ogenblikken bleven we onbekwaam om commentaar te geven en te reageren.

Ik, bijvoorbeeld, was terneergeslagen door de enorme verantwoordelijkheid die Gillis op mijn schouders had laten neerkomen. Ik voelde me zeer onvoorbereid. Ik had weinig met mijn jaren gedaan om het gewicht van het beheer van al die eigendommen in land aan te kunnen. Waarom had Gillis iets in mijn handen geworpen waarvan ik praktisch niets afwist? Ik had tot nog toe slechts deelgenomen aan de besprekingen in het huis van Gillis, en ook tijdens de Pharaïldis vergaderingen, over de handelsinitiatieven ondernomen door Gillis en zijn vrienden. Ik had nog nooit werkelijk iets beheerd! Ik was een stadsjongen geworden die niets afwist van landerijen en dieren! De plotse zorgen betreffende het opzicht over uitgestrekte domeinen, betreffende het zoeken naar nieuwe opportuniteiten van aankopen van velden en weiden en boerderijen, de listigheid die nodig was in onderhandelingen met sommige van de

ergste wolven in de zaken van het beheer van landerijen, maakten dat mijn mond nu nerveus samentrok. Mijn ogen draaiden en mijn brein werd als verdoofd. Ik besepte dat mijn jaren van gelukkige zorgeloosheid over waren! Vanaf nu zou ik elke dag moeten nadenken over hoe geld en macht te doen groeien. Dat was natuurlijk waar de essentie van de woorden van Gillis het over hadden! Hij had een nieuwe organisatie opgezet om het fortuin van de familie Vresele weliswaar te ontdebelen, maar om het zo verder te doen groeien, door meer dan één man zijn verstand en schouders aan de taak te doen wijden.

Er lag weinig liefde tissen Gillis en zijn zoon Heinric, wist ik. Heinric was steeds afzijdig en op afstand gebleven van zijn vader. Hij had zich verborgen gehouden in de rokken van zijn moeder. Hij had de reus die zijn vader was steeds gevreesd. Hij toonde zo weinig van zijn emoties dat ik me dikwijls had afgevraagd of Heinric wel gevoelens zoals genegenheid, bewondering, liefde, het genot van het goede te doen, of zelfs maar verbazing, werkelijk kende. Heinric was geen echte vriend van mij, en ook niet van Boudin. Hij was geen vijand van ons. Hij handelde niet steeds zonder kwaadwilligheid en sluwheid! Hij gedroeg zich vriendelijk tegenover wie indruk op hem maakte. Hij kon zich met hen zeer onderdanig en nederig tonen. Hij kon ook plots wreedaardig, sarcastisch en gewelddadig worden tegenover wie hij zijn mindere vond, en dat waren vooral dan de vrouwen. Ik hield niet meer van Heinric Vresele dan zijn vader dat deed. Ik wou echter wel rechtvaardig met hem blijven, en ik had zijn aandeel aan de rijkdom van zijn vader niet speciaal begeerd.

Wij, de jongere Pharaïldis leden, keken dan ook naar de andere, oudere mannen, wachtend op één of andere reactie van hen op het nieuwe schema van Gillis. Zouden sommigen van de andere Pharaïldis patriarchen het voorbeeld van Gillis Vresele volgen?

Neen, dat zouden ze niet doen, niet deze avond!

Hoewel heel wat ouder dan Gillis, vonden zij het waarschijnlijk veel zwaarder af te zien van hun bezittingen. We zagen hoe ze zich vastklampten aan hun voorrechten, aan de volledige controle over hun rijkdom. Ze bleven jaloers vasthouden aan hun rijkdom, onwillig die macht af te staan aan hun zonen. Het initiatief van Gillis had hen verrast. Oude mannen, begreep ik, hielden er niet zo direct van de macht in hun familie over te dragen. De Pharaïldis patriarchen waren wel redelijke en rationeel denkende mannen, maar de nieuwe organisatie van Gillis kwam te plots voor hen. Ze moesten twee maal nadenken over de implicaties van wat Gillis voorstelde. Gillis had zeker gehoopt dat anderen zijn voorbeeld zouden volgen, want hij had zijn plan ook gewoon thuis, enkel in zijn eigen familie, kunnen voorstellen. Hij had er voor gekozen zijn schema op een Pharaïldis vergadering aan te kondigen met een bedoeling! Het was een nieuwe manier om geld en de groei van geld te beschouwen. Het idee moest echter nog even blijven zinken in de hoofden van de anderen.

Ik glimlachte, want in feite had ook Gillis helemaal niet de macht afgegeven! Hij had slechts het werk en de zorgen anders verdeeld. Hij had een beroep gedaan op meer breinen dan nu het geval was, om nieuwe ideeën op te wekken. In zijn maandelijkse vergaderingen met ons zou hij de volledige controle bewaren over wat Boudin en ik deden! Hij wist maar al te goed dat we geen initiatief van enig belang zouden durven nemen zonder naar zijn mening te vragen, en dat betekende hetzelfde als zijn toestemming en raad te vragen.

De stilte bleef hangen in de zaal. We dronken. Boudin en ik keken elkaar glimlachend aan. Hoewel het fortuin van Gillis verdeeld was, wisten we dat we steeds onze fondsen en reserves samen zouden brengen, ter beschikking van de familie zouden houden. We zouden niets doen dat zware gevolgen kon hebben zonder de kennis en goedkeuring van de andere. De landerijen zouden onze reserve vormen. Zelfs als ik er eigenaar van zou worden, dan zouden de reserves dienen om zo nodig door de hele familie gebruikt te worden. Ze zouden ook ter

beschikking van Boudin blijven, voor het geval zijn zaken mochten falen. De reserves konden gebruikt worden wanneer de ruïne ons bedreigde.

De eerste om de stilte te doorbreken was uiteindelijk Arnout de Hert, de oudste onder ons. Hij veranderde echter van onderwerp.

‘We hebben geen Jacob van Artevelde meer om onze standpunten te verdedigen,’ begon hij. ‘Gent wordt thans geleid door Geeraard Denijs, en door zijn bende volgelingen, al zal dat niet lang meer duren. Ik twijfel er aan of Denijs zelfs de volgende maal nog zal herkozen worden als deken van de wevers. De wevers lijden aan een slecht geweten na Kwade Maandag. Ze geven de schuld voor de slachtoffers aan Denijs. We verloren onze vrienden, de van Vaernewijcs en de van Lensen in de stadsraad. Zij zullen nog steeds enige invloed uitoefenen op de regeringszaken, maar dat voorzeker slechts in bedekte termen. Wat verwachten wij eigenlijk nog van de toekomstige regering van deze stad?’

Raes van Lake antwoordde, maar drukte uit wat we allen voelden.

‘We kunnen niet nog een charismatische persoonlijkheid die met ons verbonden is in het voorfront van de politiek gooien. Ik wil niet een tweede Jacob van Artevelde creëren, zelfs niet als we een dergelijke persoonlijkheid nog zouden kunnen vinden, wat ver van klaarblijkelijk is. Ik zeg dat we nu opnieuw de graaf van Vlaanderen zouden moeten steunen, maar in Gent een tegengewicht moeten vinden voor de macht van het hof. De graaf mag niet raken aan onze vrijheden. Gent moet het werk van Artevelde verder zetten. Dat blijft betekenen dat Gent Frankrijk en Engeland tegen elkaar moet uitspelen. Maar Gent mag niet onze directe inmenging in de conflicten en de oorlogen van de koningen beloven, tenzij dan met beperkte middelen. We moeten Engeland ten vriend houden voor onze wol en Frankrijk voor ons graan. Onze waterwegen moeten open en vrij blijven voor alle transport en handel. Wij, de Pharaildis kooplui, wij moeten werken met wat we hebben, met woorden en met de gepaste investeringen, wetende dat woorden goedkoop zijn en fondsen kostelijk. Door te praten, door onze standpunten sterk maar discreet naar voor te brengen, waarbij we allen dezelfde boodschappen verspreiden in onze respectievelijke gilden, en door in de stadsraad die mannen te steunen die denken zoals wij, kunnen we vooralsnog toch nog de officiële opinies en beslissingen van Gent beïnvloeden.’

‘Zeer wijs gesproken,’ kwam Gillis Vresele tussen. ‘De steden van Vlaanderen, Gent, Brugge en Ieper, zullen nog lang blijven vasthouden aan de standpunten en aan de tactiek van onderhandelen van Jacob van Artevelde. Ik vermoed dat de graaf, Lodewijk van Nevers, meer invloed zal winnen in Vlaanderen in de komende maanden, onder de druk en de gerichte aandacht van die ene man voor één enkel doel. De nadruk van de graaf heeft meer impact en slaagt beter dan de niet-geconcentreerde, mindere zorg van de schepenen van de steden voor hun zaak. Zelfs Lodewijk van Nevers, echter, zal niet veel zin hebben om terug te keren naar de zaken zoals ze stonden vóór de tijden van Jacob van Artevelde. De graaf heeft teveel krediet verloren in Vlaanderen!’

Neen, mijn vrienden, misschien moeten we nu nog verder leven in tijden van onveilige wegen, van gepraat over veldslagen of over schermutselingen, van legers die door onze streken trekken en die een bedreiging vormen die kan leiden tot de vernietiging van het platteland en van de dorpen, van doden en verkrachting. Met Gent echter, kunnen we de macht behouden om die gruwel te weerstaan en ze ver van onze stad te houden. Gent heeft niet enkel onze raad nodig, maar ook onze voorspoed, omdat we met de taksen die we betalen onze stad versterken. Gent kan dan nog meer achting afdwingen bij onze potentiële vijanden. Men moet weten dat Gent rijk is! Ik ben echter bevreesd voor het groot verdriet dat buiten Gent kan gebeuren, in de streken rond de havens van Sluis en Damme en in de grote stad van

Parijs. Koning Edward III zal er voor willen zorgen dat Frankrijk geen oorlog komt voeren in zijn rijk. Hij zal de oorlog verder in Frankrijk brengen om Engeland te sparen, en zo zijn positie in het Parlement van Londen willen versterken. Frankrijk zal meer lijden, en dan natuurlijk vooreerst het Frans platteland van het noorden, net ten zuiden van onze grenzen. Dat leidt me tot een bijkomende opmerking, Gillis! Je lijkt je fortuin te willen opsplitsen tussen de stad en het platteland, door Boudin vanuit Gent te laten werken, maar Jehan naar de meer blootgestelde velden van Axel te zenden. Stuur je daarmee Jehan niet naar minder veilige gebieden?’

‘Ja, natuurlijk,’ gaf Gillis grif toe. ‘Axel en de streken rond die stad zijn minder veilig dan Gent. We moeten echter onze reserves in landgoederen en in landbouw opvoeren. In de ergste tijden kunnen we van het land leven. Ik benadruk hoe belangrijk het is voor ons in onzekere tijden, en de tijden zullen nog lang onzeker blijven, om zelf-bedruipend te blijven of te worden. Ons fortuin verzekert ons ook al heel wat veiligheid, want geld ook is een reserve en een beveiliging. Uiteindelijk, echter, wanneer de hongersnood een land of een stad bedreigt, of wanneer er een oorlog komt, dan kunnen onze eigen producten uit het platteland ons redden. Tevens, als het platteland onderhevig wordt aan grote spanning en nood, dan kan Jehan nog steeds terugkeren naar de veiligheid die Gent biedt. We zullen hem een huis kopen in de kuipe, waar hij steeds met zijn toekomstige familie naartoe kan vluchten.’

Ik bloosde. Ik had nog niet gedacht aan een vrouw en aan een eigen familie. Ik was nog niet verliefd geweest. Ik had wel wat rondgetold met meiden, maar ik had niets van dat echt ernstig genomen. De meisjes die ik tot nog toe ontmoet had vond ik meestal dom en oppervlakkig. Niemand had echt indruk op me gemaakt. Ik had ook niet gedacht dat een familie hebben zoiets als een plicht was. Zou ik dan nu mijn leven zo drastisch moeten veranderen? Wat had Gillis me opgedrongen?

Die avond van september bleven de Pharaïldis mannen nog enkele uren verder praten over hun gezamenlijke ondernemingen, over de bewegingen in de prijzen van materialen, gebruiksvoorwerpen, werktuigen en voedselproducten. De echt belangrijke onderwerpen waren echter al behandeld. We brachten samen een aangename avond door.

Ik reed naar Axel op een gure dag van oktober van 1345. Ik was niet gehaast en eerder droevig gestemd omdat ik mijn vrienden moest verlaten en ook de glorierijke, wulpse Gentse meisjes in de drukke stad waar ik van hield. Ik zou me nu moeten begraven in de eenzame, winderige, sombere vlaktes van Axel. Het was zelfs al drie jaren geleden dat ik nog een voet had gezet in mijn voorouderlijk domein. Slechts de regen die soms hard op mijn huik, benen en arm paard neersloegen weerhielden me er van om nog veel langzamer te rijden en te stoppen in elk dorp waar ik door reed.

Zeer laat in de avond zag ik de grijze hemel één worden met de vage lijn van de horizon, om laag over het land en de muren van Terhagen blijven hangen. Ik reed door de poort en zag een nog meer treurig tafereel binnen de boerderij die voortaan mijn woonst zou moeten worden. De binnenplaats was wel zuiver, net zoals de poort en het herenhuis. De stenen waren goed en mooi op elkaar geplaatst en recht ingevoegd, netjes hersteld op plaatsen. Geen planten schoten uit de barsten in de muren, geen gras kleurde de stenen van de open plaats vooralsnog groen. In het midden van de binnenplaats lag echter een enorme, vaalbruine hoop mest die veel erger stonk dan de vuilste goot van Gent. Ik kon toch niet die mesthoop vóór de ogen krijgen telkens ik de vensters van mijn slaapkamer opende! En de stank!

Een meid verscheen uit een schuurpoort met een kom water in de handen. Ze liet de kom van zuivere verbazing op de keien vallen toen ze me plots zo dicht bij zich zag. Ze liep naar het herenhuis en schreeuwde iets dat ik niet verstond. Sprak die vrouw wel de Vlaamse taal? Ik reed naar de voordeur van het herenhuis en plaatste één voet vanuit het zadel op de grond. De rentmeester liep plots uit het huis, naar me toe, met een lange, houten riek in zijn handen.

‘Tot zover de verdediging van mijn Camelot,’ dacht ik.

Ik riep, ‘heb geen angst! Alles is in orde, Geert! Ik ben het slechts, ik, Jehan Terhagen, uw heer, Jehan Terhagen van Gent! Ik kom een tijdje op mijn domein verblijven. Er is geen reden tot paniek, ik ben alleen!’

Ik liet mijn huik zakken, en Geert de belachelijke vork, waarna een brede glimlach in zijn gezicht verscheen. Geert was een hele tijd geleden al ingehuurd door Gillis Vresele. Hij was toen al een man op leeftijd geweest. Nu was hij absoluut oud geworden, heel oud! Zijn haar was wit, zijn baard ook, en zijn haar hing verward en laag. De glimlach die hij me gaf was tandeloos, zijn ogen erg gerimpeld en klein, en zijn neus stond vol wratten. Een dikke buik hing over zijn riem, getuige van een goed leven. Zijn vrouw kookte smakelijk voor hem. Gillis moet bemerkt hebben dat iemand jonger dringend nodig was in de boerderij! Achter de rentmeester zag ik de strogele krullen van de meid die ik in paniek geslagen had in de binnenplaats. Ze keek nu bezorgd met grote ogen naar mijn enorm grote, uitgeputte, regenmoede zwarte hengst.

De richting van die ogen deed me trouwens aan mijn paard denken.

‘Kun je alstublieft iemand voor mijn paard laten zorgen, Geert?’ vroeg ik, mijn zadelzakken wegtrekkend en hem de teugels overhandigend. ‘Ik ben even moe van het traject als mijn paard. Ik werp mijn zakken in mijn kamer en daarna zou ik graag iets warm te eten krijgen, misschien met een beker bier, om de rest van de avond mee door te brengen. Ik wil vroeg naar bed gaan. Ik neem aan dat we later over het domein kunnen praten. Ik heb veel van je te leren!’

‘Natuurlijk, natuurlijk, heer,’ riep Geert inschikkelijk terwijl ik al de trappen opliep en naar binnen gleed, blij om eindelijk verlost te zijn van de striemende regen en me te kunnen schuilen in de warmte van een droog huis. Het stroharige meisje van zestien of zo, liep van me weg en verdween naar de zijde waar ik nog wist dat de keuken lag.

Ik deed niet veel meer die avond dan eten, drinken, en mijn lichaam blootstellen aan de hitte van het vuur in de haard van wat mijn grote zaal zou moeten worden. Ik dacht na over mijn kindertijd in deze zaal, over hoe mijn moeder zich hier bewoog en hoe mijn vader hier lachte. De herinneringen waren echter schaars en kwamen moeilijk.

De zaal was goed onderhouden. Er lag vers stro op de stenen vloer. Ik rook daar geurige kruiden in, lavendel wellicht, en salie. De oude echtgenote van Geert diende me een dikke, warme snede heerlijk varkensvlees op met een uitstekende, vette saus, een heerlijke kippenpastei, wortelen en koolraap. Daarna stelde ze me een eigen gemaakte pudding voor, die ik niet kon afwijzen, en daarna kaas. Ik wou daar wijn bij, die ik ook kreeg. Ik knikte dankbaar naar haar, en voelde me weer onder de levenden geraken met een mond vol varkensvlees en de saus die van mijn kin afliep. Ik vreesde dat ik Vrouwe van Dorp een niet al te beste eerste indruk naliet. Mijn manieren konden verbeterd worden, maar ik voelde me uitgehongerd die dag. Later, wanneer ik mijn geest min of meer helder had teruggevonden, vroeg ik haar of zij het maal had voorbereid. Ze knikte zoals ik slechts voordien geknikt had. Of ze was, zoals ik toen, een vrouw die stug van woord was. Ik gaf haar dan een fijne, welsprekende Gentse redevoering van lof. Ik voegde er enkele gebaren van armen en handen

aan toe, die moesten weergeven hoezeer haar eten me gesmaakt had. Ik loofde haar lang en uitgebreid voor haar maaltijd. Daarna straalde ze wel vreugde uit, lachte, maar liep haastig naar de keuken terug. Mijn Gentse charme werkte hier niet!

Haar echtgenoot Geert kwam slechts de zaal in nadat ik gedaan had met eten, zonder twijfel gewaarschuwd door zijn vrouw. Hij kondigde me aan dat hij een vuur aangestoken had in de haard van mijn kamer. De kamers van de heer werden niet één maal gebruikt dat jaar (ook niet de vorige jaren), en de vochtigheid van de regen hadden de muren en de lucht ijzig koud gemaakt. Ik wist wat ik kon verwachten. Ik dankte de man, geeuwde, en zei hem dat ik nu te moe was om nog een gezegend woord te kunnen zeggen. Ik ging naar boven, wierp mijn klederen af, sprong op het bed, verborg me onder de dekens, en viel direct in slaap.

De volgende morgen dacht ik dat ik al vroeg was opgestaan, maar ik hoorde vele, verschillende geluiden in de boerderij. Ze herinnerden me er aan dat ik op het platteland was, niet in het luie Gent. De koeien loeiden, de ossen brulden, schapen blaatten gelukkig, en de hanen kondigden hoogmoedig de zonsopgang aan. Een smid sloeg op ijzer. Ik hoorde hamers heftig slaan. Dit ware blije tonen echter, zeer verschillend van de schreeuwen in de straten van Gent, van het bonken van vele voeten op de keien, van het constant, hard geluid van de vele karren die vooruit getrokken werden, en zo verschillend van het geronk en het slaan van de getouwen van de wevers in de stad.

Ik kleedde me aan, pletste wat koud water over mijn gezicht en mijn handen, trok een nieuw hemd uit mijn zadelzakken, en liep naar beneden om mijn ontbijt te vragen. Het ontbijt stond al klaar op de tafel in de zaal. De melk was warm. Geert van Dorp, de rentmeester, slenterde op en neer in de zaal, dus haalde ik hem maar direct uit zijn ellende.

‘Rentmeester Geert,’ begon ik al zelf vóór ik mijn eerste stuk brood in mijn mond stopte, ‘ik ben niet naar hier gekomen om wat dan ook te veranderen aan je status. Integendeel, we hebben grote dingen te verrichten! Je bent mijn rentmeester, en Gillis Vresele heeft me meer dan eens verteld hoezeer hij je vertrouwde en wat voor goed werk je in Terhagen uitvoerde. Ik heb niet de minste bedoeling wat dan ook aan je positie in de boerderij te veranderen.

Veranderingen zullen er komen, want het is mijn plicht en opdracht nu hier te verblijven om de domeinen van onze families te beheren, te vergroten, uit te breiden met nieuwe landerijen, en nog meer boerderijen te bouwen. Ik hoop dat vanaf nu je mij raad zou kunnen geven in plaats van aan Gillis, en de boerderij en de oogsten hier zoals vroeger zou kunnen leiden. Jij en je familie hoeven dit domein niet te verlaten zolang jullie leven. Jullie zullen het wel moeten stellen met mijn grillen en totale domheid! Ik weet bitter weinig van het leven op het platteland. Je hebt mijn toestemming om me in mijn gezicht te zeggen wanneer ik een complete ezel ben, en ik beloof je dat ik zal luisteren naar je argumenten. Past je dat?’

Ik bemerkte wel dat de man opgelucht was om zijn eigen wegen verder te kunnen gaan en hier te kunnen blijven wonen. Hij zou me moeten verdragen, wat al een hele taak zou zijn, maar de stabiliteit van leven die ik hem bood was toch ook al edelmoedig.

Geert knikte en zei slechts, ‘dank u, heer. Het is me een hele opluchting te horen dat u me hier wilt houden, op de boerderij. Natuurlijk zal ik u met plezier en eer tonen wat we hier in de boerderij hebben en wat we doen. We wonen thans in het herenhuis. Als u wilt dat we hier zouden weggaan, dan vinden we wel een andere plaats, wellicht boven de stallen, waar er zich nog kamers bevinden.’

‘Nee, neen, neen,’ verzekerde ik hem. ‘Je stoort me helemaal niet. Ik heb heel graag wat mensen rond me. Ik zou ook dat uitstekend voedsel van je vrouw niet willen missen! Kan ze verder ook voor mij koken? Ik hoop dat we onze maaltijden samen kunnen nemen. Ik zal dikwijls op reis zijn, echter. Het is veel beter dat er een familie in dit huis woont dan het koud en verlaten te laten staan. Was dat blond kind dat ik gisteren zag je dochter?’

Geert dankte me eerst overvloedig. Hij begreep wel dat ik niet naar Terhagen gekomen was om er een paar dagen te verblijven en dan weer te vertrekken. Ik was gekomen om er langer in te wonen. Hij verbeterde me door te zeggen dat het meisje dat nu stond te giechelen aan de deur van de keuken, klaar om ons bij het eerste woord te bedienen, zijn kleindochter was. Zijn zoon werkte en woonde in Axel, maar hij liet zijn dochter dikwijls op de boerderij. Geert verwelkomde nieuw gezelschap, verzekerde hij me. Zijn ogen verhardden echter wanneer ik zijn blonde kleindochter vermeldde. Gelukkig had ik niet toegevoegd hoe mooi ik het meisje vond. Ze was werkelijk een grote, zachte schoonheid. Ik maakte me de belofte geen enkele bedoeling te koesteren om een kleinkind van Geert van Dorp aan te raken!

De volgende morgen bracht ik aangenaam door met rond te kijken in de boerderij en om kennis te maken met de omliggende velden. Ik hield niet erg van wat ik zag. Het herenhuis was wel een mooi en goed huis, maar het was ontworpen als een woonst binnen een boerderij en zou dat steeds blijven. Ik dacht van mezelf niet dat ik een arrogante man was, en ook niet iemand met hoge ambities, maar ik verlangde toch naar wat anders.

Gillis Vresele had me gezegd in Gent hoeveel geld ik kon gebruiken om nieuw land te kopen en om de productie van de Vresele goederen in het platteland te verhogen. De bedragen die hij me vernoemde deden mijn hoofd toen tolleren. De fondsen waarmee ik kon werken en waarvoor ik meer geld moest binnenbrengen dan Gillis ooit had kunnen doen, waren ontzagwekkend hoog. Het was duur in geld om polders uit te drogen, om nieuwe boerderijen op te richten, maar toch verbaasde de rijkdom van de familie Vresele me nog steeds. Ik staaarde naar de cijfers met groot ontzag.

Gillis had me nadien getoond hoeveel eigendom ik zelf had, in landerijen en in geld uit de opbrengsten van mijn eigen velden en weiden, en van het fortuin van mijn familie. Dat geld ook had Gillis vermenigvuldigd. Hij gaf me niet slechts de cijfers, maar legde me ook uit hoe ik aan het geld en het zilver kon geraken. Het fortuin was neergelegd in verscheidene plaatsen en in meer dan één stad voor bijkomende veiligheid. Ik dacht er aan dat geld voor een goed doel te gaan gebruiken. Ik kon investeren in de verandering van de boerderij van Terhagen!

Rentmeester Geert legde me uit wat hij deed op de boerderij, hoe hij werkte. Ik bezocht de stallen met hem en zag hoeveel landarbeiders hij in dienst had. Laten werkten niet op de boerderij. Ik was niet de heer van een kasselrij of van een ambacht, doch slechts een kleine edelman van wie de origines al of niet nabij Axel lagen.

Ik praatte heel wat meer met Geert in de avonden, en langzamerhand legde hij me meer en meer uit over zijn beroep. Hij opende zich aan mij bij enkele glazen van witte brandewijn, alsof hij tot een zoon sprak. De brandewijn, gemaakt van granen, verwarmde onze lichamen en verheugde ons hart in die vrieskoude van de winter van 1346. Geert van Dorp en ik werden goede vrienden en ik moest de wijsheid, de toewijding en de sluwheid van de oudere man erkennen. Ik werd er snel van overtuigd dat Geert heel wat meer intelligent was dan hij er kon uitzien, dan Gillis vermoedde, of misschien wist Gillis dat net wel! Ik vertrouwde en rekende meer en meer op de kennis en wijsheid van Geert.

Ik bleef me afvragen wat ik kon doen met Terhagen. Ik had de Pharaïldis mannen over veiligheid horen praten. Dat onderwerp sprak me bijzonder aan. De beelden van wat er met mijn ouders gebeurd was bleven in mijn hoofd hangen. Hoe kon ik zo veilig leven en wonen in Terhagen als in Gent? Ik herinnerde me hoe mijn ouders en familieleden allen vermoord werden door een wilde groep van niet veel meer dan een dozijn woedende maar domme bandieten die de omgeving afgeschuimd hadden. Ik wou die gruwel niet herhaald zien. Als ik hier met een familie moest wonen, dan had ik meer beveiliging nodig!

Ik wandelde rond de muren van de boerderij, zag me het herenhuis van alle kanten aan, keek naar de toestand van de schuren, stond met gesloten vuisten in de heupen tegenover de gevels van het herenhuis, en gaf op! Terhagen kon niet omgebouwd worden tot de onneembare burcht die ik verlangde! Ik had het grootste deel van deze plaats moeten afbreken, helemaal opnieuw beginnen, nieuw opbouwen. Dan nog zou ik slechts een versterkte boerderij overhouden die redelijk gemakkelijk kon ingenomen worden door een bende van bijvoorbeeld vijftig bandieten. Ik had niet een plaats nodig die aan een gans leger weerstand kon bieden. Zoveel verwachtte ik niet! Ik wou toch een plaats die verdedigd en gehouden kon worden door enige mannen tegen tot honderd aanvallers. Ik wou ook niet de stank van dierlijke uitwerpselen en van de mest in mijn neusgaten ruiken op elk ogenblik van de dag.

Ik had een kasteel nodig!

Ik zei eerst niets aan Geert, maar ik ging een kijkje nemen aan de andere zijde van het kanaal of van de kleine rivier die naast de weg van Axel liep. Ik was ook eigenaar van gronden aan die kant.

Het stuk grond tegenover Terhagen had potentieel! Het was grond die iets hoger liep, droge grond ook leek me. Het was geen polder, geen moeras. Het land lag hier braak, maar dat al sinds meerdere jaren, en geen brug was daar over de rivier heen geworpen. Ik vond ook geen gemakkelijke doorwaadplaats nabij. Ik moest mijn paard het water in duwen om naar de andere zijde te geraken, wat het dier niet erg waardeerde. Mijn kostbare hengst moest niet zwemmen, maar het stapte toch in water dat bijna tot aan mijn knieën reikte. Aan de andere zijde glooide het terrein zachtjes naar de rivier toe. Waar een herenhuis of een kasteeltje kon gebouwd worden stond een klein bos van niet zeer hoge bomen. De meeste van die bomen zouden moeten geveld worden als ik hier wou bouwen, maar ik zou ook brandhout kunnen gebruiken in de winter. Ik bleef een halve dag dat stuk land bestuderen.

Ik beeldde me een kasteel in op dat land, klein maar indrukwekkend, zeer praktisch in gebouwen, een kasteel dat waardig was voor een ridder. Was ik nu niet de eigenaar van een heerlijkheid? De meeste van de boerderijen rond Terhagen waren mijn eigendom. Ik wou dat de mensen uit de omgeving, uit de dorpen en zelfs uit Axel, me hun respect betoonden. Ik wou een beroep doen op de zucht van de mensen naar plechtigheid en naar ceremonieel, naar prachtige klederen zoals zij die nooit zouden dragen, en op hun verbeelding werken met enig vertoon van rijkdom en macht. Het Nieuw Terhagen zou een plaats moeten worden waar de mensen van Axel van konden dromen, een plaats waar ze ook trots konden op zijn en wilden behouden, niet aanvallen. Nieuw Terhagen moest het beeld worden van alles wat verfijnd en goed en mooi was in het leven, en gebouwd door lokale ambachtslui. Had ik het geld om zoiets te bouwen? Ik had er niet het minste idee van hoeveel een dergelijke plaats kon kosten.

Ik dacht aan een pentagoon, aan een vijfhoek. Aan de twee zijden van de vijfhoek die naar het zuiden zouden gekeerd staan, zou ik mijn herenhuis bouwen, drie verdiepingen hoog. De laagste vloer zou een zeer grote keuken en opslagplaatsen bevatten. Op de eerste verdieping wou ik een grote zaal en een kleinere zaal, een knusse zitkamer voor mij en mijn familie uitsluitend. Boven die verdieping zouden zich de slaapkamers bevinden en nog andere kamers om dingen in te bewaren. Ik wou op de benedenverdieping een badkamer naast een verwarmingsplaats om het water warm te maken.

Aan de andere zijde, naast het herenhuis, wou ik een lager gebouw, slechts twee verdiepingen hoog, met veel kamers uitgerust om bezoekers te ontvangen en hen in te laten logeren. Een grote zaal, slaapkamers, zitkamers, een grote haard, een badkamer, waren voldoende.

Ik zag latrines voor de twee gebouwen tussen hen in, waarbij de urine en de uitwerpselen in een grote, stenen citerne zouden lopen. Die citerne kon in de lente leeggemaakt worden.

Aan de andere zijde van het pentagoon zou ik paardenstallen zetten. Ik wilde niet veel paardenstallen binnen in mijn kasteel, niet voor meer dan vier of vijf paarden. De mest moest naar buiten geworpen worden en direct kunnen verwijderd worden. Naast de stallen moest een plaats komen om hooi en voeder te bergen voor de paarden. Ik kon kamers voor de dienaars en diensters bouwen boven de stallen, en ook nog ernaast. Ik tekende de hooistallen, en de andere stockeerplaatsen.

Ik had twee of drie mannen nodig in het kasteel, met hun families. Mijn dienaars moesten krijgers zijn die me konden helpen het kasteel te verdedigen en die tevens in het herenhuis konden dienen. Eén van de vrouwen moest een goede kokkin zijn. Twee meer vrouwen als diensters moest voldoende zijn.

Ik hield twee lege zijden over en de hoek die ze vormden. Daar zou ik gewone muren plaatsen, maar muren met kantelen en met een gang onder en boven zodat wachters hoog konden uitkijken over het landschap. Die muren zouden zeer hoog moeten zijn en sterk, dik, zo hoog als de andere gebouwen.

Ik dacht aan nog meer beveiliging. Ik keek naar het kanaal. Ik kon het water van dat kanaal in een brede bocht rond het kasteel leiden, dieper uitgegraven aan de achterkant dan aan de voorkant omdat de grond daar iets steeg. Ik beeldde me vier voet drassige grond rond het kasteel tussen de gracht en de muren in, en dan een stenen muur om het water weg te houden van de eigenlijke kasteelmuren. De gracht moest minstens twintig voet breed zijn. Daar rond wou ik dan open grasvelden langs het water, weiden, geen waterwilgen of berken.

Op het punt waar de twee naakte muren elkaar ontmoetten, dus tussen de twee laatste zijden van mijn vijfhoek, daar kon ik een poorthuis bouwen. Ik wou twee ophaalbruggen, niet slechts één. De ene ophaalbrug zou over de gracht liggen, en een andere over de korte spatie van grond tussen de gracht en de poort. De twee ophaalbruggen zouden dienen als een gecombineerde afsluiting en hinderpaal. Ze zouden met hetzelfde mechanisme moeten kunnen neergelaten en opgetrokken worden, zoals één enkele ophaalbrug, maar twee obstakels vormen.

Ik wou vier verdedigingstoren boven de ophaalbrug, ronde monsters die onderling met elkaar verbonden waren en vanwaar men ook naar de kasteelmuren kon komen. Elke dikke, ronde toren moest zeer sterke muren hebben, slechte één deur in hen beneden, en zij zouden tussen hen de ophaalbruggen en de eiken poort houden. De torens moesten onderling verbonden worden. Ik voegde nog een ijzeren valpoort toe met een eigen uitgekiend systeem van hefboomen en tegengewichten om de zware ijzeren egge te laten zakken en omhoog te halen. Ik had zo snel een ganse structuur fier in mijn verbeelding klaar, die nog zou moeten aangepast worden, met hoge torentjes naast het herenhuis die naar de hemel stegen, met schitterend witte muren van steen en houten balken.

De indrukwekkende poorttoren moesten aan de voorbijgangers zeggen, ‘let op, jullie stervelingen, want dit is het kasteel van een machtige heer die zo rijk is als jullie alleen maar van kunnen dromen!’

Mijn enige problemen waren: hoeveel zou een dergelijk gedrocht moeten kosten, had ik voldoende geld, en kon het gebouwd worden door lokale ambachtslui?

Met veel inspanning produceerde ik een ruwe schets op perkament met wat ik wou. Ik trok de omtrekken alsof ik van boven uit op het kasteel neerkeek, zodat de vijfhoek duidelijk werd, en zelfs de muren binnen in de gebouwen, een plattegrond. Daarna maakte ik een tekening van de dubbele poort en van de twee ophaalbruggen, alsook zichten op het kasteel vanaf de zijden en van ver. Ik maakte een aparte tekening van het herenhuis, hoe de kamers in detail per verdieping moesten liggen, en ik plaatste de gewenste lengtes op de tekening.

Een andere tekening nog, met de lengtes van de watergracht, plaatste ik dan vóór de verbaasde ogen van Geert van Dorp. Ik zei hem dat de rivier moest omgeleid worden rond het kasteel. Ik zei hem dat ik een zeer versterkte plaats met hoge en dikke muren wou, maar het geheel moest er elegant uitzien. In mijn ruime binnenplaats wou ik geen mesthoop, geen dieren, zelfs geen kippen, maar, indien mogelijk, een kleine tuin en een mooie boom om schaduw te geven in de zomer. Ik had gedacht aan een andere tuin buiten het kasteel, tegenover de achterste vensters van het herenhuis, met een kleine deur en trappen die naar de eerste verdieping konden leiden om de tuin te bereiken. Maar dat kon wachten.

Geert van Dorp keek naar de verschillende tekeningen, lachte, en zei, ‘dat gaat een fortuin kosten! Ik kan u geen schatting van de kosten geven. We zouden maar eens Lammin Metsers moeten bezoeken!’

‘Wie is Lammin metsers?’ vroeg ik.

‘Lammin is een bouwondernemer, één van de beste in Axel. Hij zal weten wat er moet gedaan worden!’

‘Heb je gedacht aan bronnen?’ vroeg van Dorp plots.

‘Nee, dat heb ik niet, en je hebt zeer gelijk. We zouden moeten bouwen waar we onze eigen bronnen, waterputten, kunnen graven, minstens twee daarvan.’

‘Ik ken een waterzoeker,’ antwoordde Geert. ‘Het zou geen probleem mogen zijn, tenzij de kost!’

We reden niet naar Axel om Lammin te bezoeken. We zonden hem een bericht om hem te vragen naar Terhagen te komen. We deden hem gaan zitten in de zaal achter een beker bier, en ik toonde mijn tekeningen aan Lammin.

Geert vroeg Lammin twee heel eenvoudige vragen, ‘hoeveel zal het kosten om dit te bouwen, en kun jij dit bouwen?’

Lammin was een ruw gehouwen man van weinig woorden, zoals bijna iedereen rond Axel was, en waaraan ik nu al gewoon was geraakt.

Hij zei slechts, ‘ik zie wat u wilt. Ja tot uw tweede vraag. Voor uw eerste vraag moet ik een paar dagen aan het rekenen gaan. Zelfs daarna kan ik u slechts een zeer benaderend bedrag geven.’

‘Wat is het meest kostelijk aan dit gebouw,’ vroeg ik, ‘de stenen of de arbeid?’

‘Stenen?’ draaide hij zich verrast naar mij. ‘Wilt u dit in steen?’

‘In wat anders?’ riep ik snel terug. ‘We kunnen dit toch niet bouwen in brooddeeg!’

Lammin waardeerde mijn humor niet erg.

‘Bakstenen!’ spatte hij uit.

‘In bakstenen? Zijn bakstenen niet te zacht, zullen die niet onder het gewicht verkrumelen? Zullen die sterk genoeg zijn om een beleg te weerstaan?’

‘Voor de funderingen zullen er wel wat echte stenen nodig zijn. U kunt de eerste, de laagste tien voet of zo in steen hebben, maar de rest zou ik in baksteen bouwen. Bakstenen zijn veel gemakkelijker en sneller te leggen en veel goedkoper. Nee, ze zullen niet verkrumelen. De muren zullen er ook heel wat mooier uitzien, roder, warmer, en goedgebakken stenen zijn zo sterk en hard als andere stenen. Ze zijn evengoed bestand tegen de regen.’

‘Waar kan ik de stenen vandaan halen?’ vroeg ik, ‘en waar de bakstenen?’

‘Het klooster van Ter Hage bezit een steengroeve, niet ver van hier. Bakstenen moeten van verder komen, ten noorden van Axel. Ze zijn minder duur dan stenen, maar half in baksteen en half in transport. Vele wagenladingen van bakstenen gaan we hier nodig hebben!

Bakstenen plaatsen zich echter snel.’

‘Hoe worden die bakstenen gemaakt?’

‘Modders van klei worden in vormen gegoten, eender welke vorm maar niet te dik. Daarna worden ze gebrand, beter gezegd verhit, in ovens. Ze worden zo hard als steen na het vuren. Ze hebben dan alle dezelfde vorm, terwijl gewone stenen gehakt en gehakt moeten worden tot een correcte vorm, wat veel tijd vraagt.’

‘Zijn er geen kleimodders hier dichterbij?’ vroeg ik.

Ik zag de ogen van Lammin plots opflakkeren. De oude vos had me direct begrepen.

‘Die zouden er moeten zijn,’ meende hij, ‘er is hier dezelfde soort grond als hogerop. Aan de rechterzijde van de rivier, achter de boerderij. Ik zou daar een kijkje kunnen gaan nemen. Gewoonlijk halen we de klei rond de kanalen.’

We hadden eigenlijk alles gezegd wat gezegd moest worden, dus gaf ik mijn tekeningen aan Lammin. Geert en ik namen hem mee naar de andere zijde van de boerderij, waar Lammin inderdaad voldoende grond vond die geschikt was om goed materiaal te worden voor bakstenen.

‘De bovenste leemlagen moeten afgestoken worden,’ oordeelde Lammin, ‘en er is hier veel zand, maar er is ook de goede combinatie van klei en leem. Deze grond zal voldoende.’

‘Kunt u ons ovens bouwen om de stenen te bakken?’ vroeg ik hoopvol.

‘Nee,’ schudde hij het hoofd. ‘Dat mag ik niet. Dat moet u aan Lauwers Christiaens vragen!’ Ik werd wanhopig. ‘Wie is Lauwers Christiaens?’

‘De eigenaar van de baksteenovens ten noorden van Axel. Misschien kan hij hier ovens opzetten. Ik weet echter niet of hij dat wel zal willen!’

‘Al goed,’ besloot ik. ‘Ik ga praten met die baksteenbakker. Ik overtuig hem om een baksteenbakkerij hier op te richten. Ik wil goedkope bakstenen.’

Lammin en Geert bleven sceptisch kijken.

Drie dagen later al in de namiddag, daagde Lammin Metsers weer op in Terhagen. We brachten hem direct naar de grote zaal. Hij plaatste mijn tekeningen op de tafel.

‘Ik moest overal de lengtes aanpassen,’ begon hij. ‘De lengtes op die tekeningen waren wel juist, maar u moet de dikte van de muren overal in acht nemen en meerekenen. Ik moet de muren dikker maken dan u aangeduid heeft. Ik berekende de volumes, het aantal stenen en bakstenen, de eiken balken, hun prijs, de dagen nodig voor het werk. Ik deed hetzelfde voor de binnenmuren en voor de vloeren. Ik nam de tegels voor de vloeren in rekening. Wat ik niet meetelde was het houtsnijwerk dat u wellicht zult willen aan de balken, de vensters en de deuren. Ik telde wel mee de houten panelen tegen sommige binnenmuren. U zult alle details daarvan aangegeven vinden op de bijkomende tekeningen die ik gemaakt heb. Ik stel voor leisteen te plaatsen op de daken. Hier zijn de cijfers en onderaan staat het totaal bedrag. Dat blijft benaderend.’

‘Toon me de getallen en leg me uit,’ antwoordde ik.

Lammin had alles netjes neergeschreven, veel beter dan ik dat ooit had kunnen doen. Ik merkte op dat hij torentjes toegevoegd had en de oppervlakte en het aspect van de vensters gewijzigd had om het geheel lichter, eleganter en meer harmonisch te doen uitzien. Hij stelde me zijn geschatte prijs voor.

‘Het totaal is erg benaderend,’ verklaarde hij eerlijk. ‘Van vorige gebouwen, in mijn ervaring, weet ik dat die kost met een vijfde tot een derde hoger kon oplopen. Dat is afhankelijk van wat u er bijkomend aan zoudt willen veranderen terwijl ik aan het bouwen ben. Ik heb twintig man nodig, onder wie zeven metsers, te werken gedurende één jaar tot twee jaar, afhankelijk van het weer, de moeilijkheden die we kunnen ondervinden, en zo verder.’

Lammin gaf me een bedrag in ponden Groot, in Vlaamse ponden.

Ik bleef eerlijk gezegd verbaasd wachten nadat ik het bedrag hoorde. Ik had een veel hogere kost verwacht. Toch meldde Lammin Metsers een globale kost die ongeveer de helft van mijn fortuin in goud zou opslorpen, mijn eigen persoonlijk geld, niet het goud van de familie Vresele. Ik zou mijn kasteel kunnen bouwen, zelfs als het me dubbel zoveel zou kosten!

Ik ook was een man van weinig woorden.

‘Wanneer kun je beginnen?’ vroeg ik.

Lammin zei niets. Hij grinnikte slechts, knipperde even met de ogen, en stak zijn grote, ruige hand uit, opdat ik die zou drukken. Geert lachte bijna zijn hoofd van zijn nek.

‘Ik begin morgen,’ verklaarde Lammin al even laconiek. ‘Ik moet eerst spitten voor de funderingen. We moeten hutten bouwen voor de metsers, maar u zult ons wel snel aan bakstenen moeten helpen. In het totaal berekende ik de bakstenen plus het transport. Als u de bakstenen hier dichtbij kunt bakken, dan zult u het kasteel goedkoper krijgen. Ik weet echter nog niet hoe diep we in de grond met de funderingen moeten en kunnen gaan, want we kunnen op grondwater stoten. Als we snel op water stoten, dan moet ik eiken balken in de grond slaan, en dat zal de prijs wat doen stijgen. Ik vraag betaling week per week. De uitgaven zal ik rechtvaardigen.’

Ik zei, ‘Geert van Dorp, de rentmeester, zit op de beurs. Ik bezorg hem het geld, hij zal je betalen. Het voedsel voor de mannen komt van onze boerderij.’

Dat was alles wat het nam!

De volgende morgen stond Lammin aan de poort van Terhagen met vijf arbeiders en twee ladingen houten balken. Het eerste wat hij deed was een stoere brug bouwen over het kanaal in de richting van Axel. We hadden een brug nodig om de stenen, de bakstenen en het hout, de werktuigen en zelfs voedsel, aan te brengen van de weg naar Axel naar de andere zijde. Die brug staat er nog steeds!

Ik begon met mijn weldra klassieke vraag, ‘hoeveel?’

‘Inbegrepen in de prijs,’ meldde Lammin Metsers.

Ik reed naar Axel om Lauwers Christiaens te gaan opzoeken.

Lammin Metsers was een gestuikte, kleine man met een zeer rood gezicht, een opvallend grote, hoekige neus en ogen met zware wenkbrauwen, ruwe handen zo groot als schoppen, actief en zenuwachtig van aard. Hij was een man van heel weinig woorden zoals iedereen uit de omgeving van Axel. Lammin was een vijftiger.

Lauwers Christiaens was, toen ik hem vond, ongeveer van dezelfde ouderdom, maar hij zag er net andersom uit. Een grote, slanke man met een hoekig, uitgemergeld gezicht was hij. Hij zag er uit alsof hij ooit samen met de modder van zijn bakstenen was geplet. Ik heb hem ook nooit weten zitten. Lauwers leefde al staand! Ik vond hem tussen twee ovens, ver ten noorden van Axel, zijn gezicht al even rood als zijn stenen, maar dan van de hitte, en zijn arbeiders naar de hel wensend omdat ze onvoldoende gekeken hadden naar de gloed in de ovens. Ik begon hem uit te leggen dat ik een herenhuis in bakstenen wou optrekken nabij Terhagen. Zijn heldergrijze ogen dadelijk te schitteren zoals witte diamanten. Hij trok me mee naar zijn huis.

Bij een grote pot bier die op de tafel geplaatst werd door een verbazingwekkend lieflijke vrouw van ongeveer dezelfde leeftijd, vroeg hij, ‘hoeveel bakstenen wilt u?’

Ik gaf hem het volume dat Lammin berekend had, min of meer. Lauwers viel bijna flauw. Hij staaarde me enige ogenblikken aan alsof hij een gek naar zijn huis had gehaald, en dan begon hij te grinniken. Hij gaf me een prijs die nauw aansloot bij het bedrag dat Lammin me gesuggereerd had, maar lager bleef.

‘Is dat de prijs inclusief het transport naar Terhagen?’ wierp ik naar hem terug.

Hij glimlachte nederig, en voegde de helft toe aan zijn prijs.

‘Nooit,’ glimlachte ik zachtjes. ‘Ik heb klei en leem. Hoeveel om ovens op te zetten naast Terhagen en bakstenen te maken vlak naast de bouwplaats?’

‘Nooit,’ schudde hij het hoofd. ‘De bakstenen komen van mijn werkplaats, hier.’

‘Nooit,’ vervolgde ik. ‘We maken de bakstenen nabij Terhagen of u zult me helemaal geen bakstenen leveren. Ik betaal niet voor het transport!’

De discussie duurde een tijdje op die toon voort.

We eindigden door overeen te komen dat Lauwers Christiaens iets zou bouwen wat niet minder was dan een baksteenbakkerij achter de boerderij van Terhagen. We zouden elk de helft van de investering van de bakkerij betalen, maar we zouden ook delen in de winsten van de productie van bakstenen eens het kasteel gebouwd. Ik had me zo een halve steenbakkerij gekocht, die me mooie winsten kon opleveren, en ik kon mijn bakstenen aan halve prijs krijgen. We schudden de handen boven die overeenkomst. Ik begon te houden van de mensen van Axel!

‘Als u één dezer dagen naar Terhagen komt,’ stelde ik voor, ‘dan ondertekenen we de overeenkomst op perkament.’

‘Ik geloof niet in perkament,’ weigerde Lauwers. ‘U bent een koopman van Gent, is het niet? Iemand van de familie Vresele?’

‘Dat is zo,’ bevestigde ik hem.

Ik was niet echt een Vresele, maar de leden van mijn familie, de Vreseles van Gent, waren inderdaad handelaars.

‘U zoudt kunnen proberen de bakstenen in Gent te verkopen. Goed bouw materiaal! U hebt koggen te uwer beschikking. We kunnen aan boord van koggen bakstenen laden nabij Axel en de bakstenen over de Schelde naar Antwerpen en Gent brengen. Als u voldoende contacten hebt.’

Ik dacht daar even over na. Ik herinnerde me iets over de prijzen van bakstenen in Gent. Ik zou moeten praten met Jan de Hert, de schipper.

‘Niet slechts naar Gent,’ zei ik dan. ‘We kunnen bakstenen in Brabant verkopen vanuit Dendermonde, en ze naar nog andere steden brengen, zelfs naar Sluis en Brugge. Ik bezit geen koggen, maar ik heb een vriend van wie we steeds de koggen en de rivierboten gebruiken.’

‘Welke is de naam van uw vriend?’

‘Jan de Hert,’ gaf ik hem.

‘Ik hoorde de naam. Ik hoorde dat hij een eerlijke schipper is. Ik heb uw vader gekend, weet u! Ik was nog een kleine jongen en mijn vader was zelfs niet de eigenaar van het huis waar we in woonden. We waren arm, zeer arm. We werkten hard. Er was een hongersnood in Axel. Ik weet niet meer waarom en hoe, maar uw vader hielp ons, uw moeder ook. Hij was een vriendelijke man. Hij hielp ons uit onze ellende. Hij gaf ons geld. We begonnen onze eerste bakstenen te bakken op een klein stuk grond dat hij ons gaf. Wat er gebeurde met uw ouders was zeer droevig. We rouwden om hen. De bandieten die Terhagen aanvielen kwamen uit het zuiden. We hoorden er slechts twee dagen later over. We kwamen met eigen ogen kijken en spraken met Moeder Amalberga van de abdij. Droevig, droevig! We hebben geen perkament nodig. Onze overeenkomst blijft geldig zolang we leven.’

Ik had een krop in de keel toen ik Lauwers die dag verliet.

Twee dagen later kreeg ik ook mijn stenen aan een goede prijs van de abdij van Ter Hage. Enige tijd later kwamen vijf mannen van Axel in een wagen aan. Ze begonnen twee grote ovens te bouwen om er bakstenen in te produceren. Lauwers kwam eerst zelf niet opdagen. Hij kwam later de werkzaamheden overzien. Met de korte, dikke Geert van Dorp, de gestuikte Lammin Metsers met de zeer brede schouders, en de lange Lauwers Christiaens, vormden we

met ons vieren een zeer lelijke en heel vreemde, fysisch weinig op elkaar afgestemde groep, maar als een groep veroverden we de wereld rond Axel!

‘Jij laat ook geen gras groeien over je projecten,’ was de commentaar van Lammin Metsers toen we de vlam in de eerste baksteenoven gestoken hadden.

Geert van Dorp, Lauwers Christiaens en ik stonden met hem tevreden toe te kijken. We werden alle vier samen nogal dronken die avond. Ik maakte een nota in mijn hoofd dat ik meer wijn naar Terhagen moest halen. Ik had geen kelders voorzien!

‘Kelders zijn inbegrepen, natuurlijk,’ grijnsde Lammin. ‘Wie bouwt er nu een kasteel zonder kelders? Ik ben die niet vergeten!’

De volgende dag zei ik bezorgd aan Rentmeester Geert van Dorp dat ik er snel zou moeten aan denken de landgoederen van de familie Vresele uit te breiden door de gepaste aankoop van polders en vruchtbare velden en weiden. Ik had daar tot nog toe weinig tijd aan besteed. Ik zou moeten wegrijden en die gronden gaan zoeken. Waar kon ik land kopen?

‘Ik weet wel enkele stukken liggen,’ zei Geert.

Ik voelde me veel minder op mijn gemak toen ik na de eerste maand Gillis Vresele moest ontmoeten te Gent om uit te leggen wat ik tot dusver gedaan had. Ik had snel wat stukken land opgekocht, diegene aangeduid door Geert, maar ik had nog niet erg veel voor Gillis gewerkt. ‘Ik kocht je wat land naast de baai van Axel,’ kon ik hem verslag uitbrengen. ‘Het land is vruchtbaar, al droog, geen dijken zijn daar nodig. We zouden daar ook een boerderij moeten bouwen.’

‘Nog iets anders?’ vroeg Gillis me, en keek me heel achterdochtig, onderzoekend aan.

Hij zag hoe zenuwachtig ik was. Had Gillis meer van me verwacht?

‘Wel, ik ben ook met mijn eigen geld een kasteel aan het bouwen. Het herenhuis van de Terhagen boerderij biedt niet voldoende bescherming voor een familie. Maak je geen zorgen over het geld! We berekenden dat we voldoende eigen middelen bezaten voor de bouw. Ik moet niet in de Pharaïldis fondsen delven om het kasteel te betalen. Het kasteel zal in bakstenen opgetrokken worden. Dus kocht ik me eerst een baksteenbakkerij. Daarmee kunnen we ook onze toekomstige boerderijen mee bouwen. Ik ga ook handel drijven in bakstenen vanuit Axel en Antwerpen. Jan de Hert zal helpen met het transport. Een baksteen, transport inclusief, kost zoveel, en de bakstenen die thans in Gent verkocht worden kosten veel meer!’

Gillis bleef eerst verbaasd naar me kijken. Hij had eerder gedacht aan zout en turf en haring, niet aan bakstenen.

‘Er wordt veel gebouwd in Gent,’ probeerde ik wanhopig, weinig zelfverzekerd met mijn argumenten. ‘Baksteen is een uitstekend bouw materiaal om stenen mee te bouwen, stenen huizen! We kunnen ook goedkope dakpannen leveren. We gaan uitbreiden naar Gent. Weet je, Gillis, jij ook kon een steen gebruiken! Ik kan je het goedkoopste steen van Gent bouwen, een stenen huis van uitstekende kwaliteit en met een mooi, nieuw soort uitzicht. Ik heb de bakstenen, de houten balken, ik kan de stenen voor de onderste muren krijgen aan een mooi prijsje van Moeder Amalberga van het klooster Ter Hage. Met haar sloot ik ook een overeenkomst af, en ik heb een bouwgroep met een uitstekende meester-metser! Wat zeg je?’ Gillis barste dan uit in lachen, sloeg met zijn vuist op de tafel, en ik zag de tranen uit zijn ogen vloeien van puur plezier. Ik veronderstelde dat ook ik in mijn test geslaagd was. Ik voegde er wijselijk niet aan toe dat ik de eigenaar was van de baksteenbakkerij, niet hij!

Vele jaren later bracht de baksteenbakkerij ontzaglijke winst op aan Lauwers Christiaens en aan mij. Een deel van die handel betaalde zelfs voor mijn kasteel! Nog later zetten we samen een baksteenbakkerij in Brabant op, waar de grond veel meer geschikt was voor bakstenen.

De bouw van Nieuw Terhagen duurde het gans jaar 1346 door en zelfs zes maanden in 1347, want ik wou inderdaad hier en daar wat veranderingen aanbrengen terwijl we er toch aan bezig waren.

De Lage Landen en Crécy

Direct na de moord op Jacob van Artevelde begonnen er oproeren in vele plaatsen van Vlaanderen, gericht tegen de overheersing van de drie grote steden in de drie grote kwartieren die gans Vlaanderen bedekten en als centrum die drie steden hadden.

Brugge onderdrukte opstanden te Aardenburg. Gent moest legers van de militie zenden naar Axel en Hulst in de Vier Ambachten, in de '*Quatuor Officia*', de noordelijke streken van het graafschap. Ieper kende gelijkaardige moeilijkheden.

De opstanden werden uitgelokt door Lodewijk van Nevers en door de Leliaert ridders van Dendermonde. Troepen, geleid door de nieuw aangestelde ruwaard van Vlaanderen, Zeger de Kortrijkzaan, bestormden de stad Dendermonde. Die stad had de Schelde en de Dender afgesloten met barrières om de schippers van Gent te beletten Antwerpen en het binnenland van Brabant te bereiken. De krijgsmachten van Gent en Ieper namen Dendermonde snel in. De drie Vlaamse steden deden een beroep op Hertog Jan van Brabant om te bemiddelen tussen hen en de stad aan de Schelde. Dendermonde moest uiteindelijk de Vlaamse koopmannen compensatiegeld betalen voor de verliezen die ze door de afsluiting van de stroom geleden hadden. Bressen moesten opgebroken worden in de stadsmuren aan de kant van Gent. De stad mocht eens te meer geen kwaliteitsdoek meer produceren. Aan alle verbannen ridders werd het verboden nog het territorium van Vlaanderen en Brabant te betreden. Dendermonde moest een zware boete betalen en ze moest acht gijzelaars afstaan aan elk van de drie grote steden van Vlaanderen en aan de hertog van Brabant om de uitvoering van de overeenkomst te garanderen.

Brabant

In de herfst van 1345 ondertekende Hertog Jan van Brabant nog steeds het Eeuwigdurend Verbond met de drie grote steden van Vlaanderen, zoals hij enkele jaren voordien in zijn kasteel van Brussel gezworen had. In het begin van het jaar 1346 zocht Hertog Jan niettemin ook een nieuw bondgenootschap met Koning Filips VI van Valois, omdat hij het geloof verloren had in de bekwaamheid van Koning Edward III van Engeland zijn aanspraken op de Franse troon waar te maken. Koning Edward was terug in Engeland. Hij bleef steeds in grote geldnood, en kon de fondsen niet bijeen scharrelen om oorlog te voeren. Hertog Jan zond dus zijn afgezanten naar Parijs. Zij kwamen tot een ingewikkelde en uitgebreide overeenkomst met Koning Filips.

Hertog Jan III zou Dendermonde toegestopt krijgen als bruidsschat voor zijn dochter Margaretha, die verloofd was met de vijftienjarige oude zoon van Lodewijk van Nevers, de erfgenaam van het graafschap Vlaanderen. De stad Mechelen zou overhandigd worden aan de erfgenaam van Brabant. Paus Clemens VI zocht de vrede te bewaren over Mechelen, en dus

nootte hij de bisschop van Luik die in titel eigenaar was van de stad, om dit domein af te staan aan de erfopvolger van Brabant, aan Hendrik van Brabant. Het duurde tot in juni van 1346 vooraleer alle titels, charters van Vlaanderen en Luik officieel konden overgemaakt worden aan Hendrik. In hetzelfde verdrag tussen Brabant en Frankrijk werd gesteld dat de tweede zoon van de hertog alsook zijn dochter Marie edellieden van Frankrijk zouden trouwen. Als tegendienst beloofde Hertog Jan zijn Eeuwigdurend Verbond met Vlaanderen en Henegouwen bij de eerste gelegenheid op te zeggen. Die voorwaarden werden geheim gehouden, natuurlijk. De afspraken zouden ook gedeeltelijk vervallen met de dood van Hendrik in 1349 en van zijn broeder Godfried in 1352. Hertog Jan III verloor met hen zijn beide zonen en erfgenamen.

In de lente van 1347 stuurde Hertog Jan van Brabant opnieuw gezanten naar het hof van Koning Filips van Valois voor verdere vredesbesprekingen met het doel een langdurend bondgenootschap af te sluiten. Tijdens een vergadering in Saint-Quentin in juni van 1348, zwoer Hertog Jan van Brabant officieel zijn bondgenootschap met Koning Edward af. Voorbereidingen werden getroffen om zijn zoon te doen trouwen met Jeanne, de oudste dochter van Hertog Jan van Normandië, die de erfgenaam was van Filips van Valois. De andere zoon van de hertog van Brabant, Godfried, zou trouwen met Bonne, de dochter van Hertog Pierre van Bourbon.

Koning Filips aanvaardde dat het Eeuwigdurend Verbond tussen Brabant, Vlaanderen en Henegouwen in voege zou blijven. Dit was een bondgenootschap voor wederzijdse hulp tegen een gemeenschappelijke vijand. Hertog Jan wou dit verdrag niet openlijk verbreken, omdat hij vreesde voor negatieve reacties van de steden van Brabant. Aan de hertog werd ook toegelaten zijn feodale verplichtingen te vervullen die hij moest eren tegenover de keizer, zelfs in tegenstand tegen de koning van Frankrijk, in het geval van oorlog tussen het keizerrijk van Duitsland en het koninkrijk van Frankrijk. De nieuwe alliantie was duidelijk gericht om de banden tussen Engeland en Brabant door te snijden! Hertog Jan beloofde plechtig al zijn invloed uit te oefenen om de steden van Brabant over te halen die voorwaarden en termen van de nieuwe alliantie uit te voeren. In tegendienst, nogmaals, zou de erfgenaam van Brabant, Hertog Hendrik, alle titels bekomen tot de stad Mechelen, waarvoor de laatste eigendomsakten zouden overgedragen worden aan Brabant door Graaf Lodewijk van Nevers. Hendrik kreeg trouwens ook het hertogdom Limburg toegestopt. Koning Filips beloofde aan de hertog van Brabant eveneens grote sommen geld.

In juli van 1347, in het Bois de Vincennes nabij Parijs, trouwden de zonen van de hertog van Brabant, Hendrik en Godfried, respectievelijk met Jeanne, dochter van de erfgenaam van Frankrijk, de hertog van Normandië, en met Bonne, dochter van de hertog van Bourbon. Die verzegelde relaties bonden de hertog van Brabant sterk aan Filips van Valois.

Henegouwen

In september van 1345 stierf Graaf Willem van Henegouwen, Holland, en Zeeland. Willem liet geen mannelijke erfgenaam na. Zijn naaste familie waren zijn drie zusters Filippa, Margaretha en Johanna. Filippa was getrouwd met Koning Edward III van Engeland, Margaretha met Keizer Ludwig van Beieren en Johanna was getrouwd met de Markgraaf Willem van Jülich. Al de landen van de overleden graaf lagen in het Duits Keizerrijk en moesten bijgevolg feodaal verleend worden door de Duitse keizer. Het was dus aan Ludwig van Beieren, die echter geëxcommuniceerd was door Paus Clemens VI, om de uitgestrekte gebieden toe te kennen aan een opvolger. Ludwig gaf natuurlijk de landen aan zijn echtgenote Margaretha, voorhoudend dat ze de oudste erfgename was uit het huis van Avesnes van de

graven van Henegouwen. Margaretha keerde naar Henegouwen terug in maart van 1346, en verkreeg de huldebetuiging die haar toekwam van de schepenen van de steden. Haar gezag werd zo onmiddellijk bevestigd en beveiligd.

Na een tijdje wou echter Keizer Ludwig zijn echtgenote terug aan zijn zijde. Op de zevende september van 1346 te Frankfurt, overhandigde Keizer Ludwig Henegouwen, Holland, Zeeland en Friesland daarom aan zijn tweede zoon Willem. Hij duidde tevens zijn vrouw Margaretha als gouverneur aan. Margaretha droeg haar uiteindelijk gezag op die wijze over aan haar zoon.

Ze wou de goede vrede bewaren met Engeland. Daarom ontmoette ze haar zuster Filippa te Ieper in oktober van 1346. Koning Edward had toen al een grote overwinning behaald op de Fransen te Crécy en hij was de havenstad Calais aan het beleggen. Aan die vergadering namen ook afgevaardigden van Gent deel. Gent zond Jan Willade en Jan uten Hove. Philippa aanvaardde om geen agressieve aanvallen te ondernemen tegen haar zuster. Het gezag van Margaretha en van haar zoon over Hengouwen werd aldus in der minne bekrachtigd.

Graaf Reinoud van Gelderland en de Markgraaf Willem van Jülich besloten om de veertienjarige Reinoud de Jongere, de zoon van de graaf van Gelderland, te laten trouwen met de oudste dochter van de markgraaf. Reinoud de Jongere ontsnapte echter in mei van 1347 naar Antwerpen, en maakte aanstalten om in plaats daarvan te trouwen met Marie, de dochter van de hertog van Brabant!

Crécy

De wapenstilstand van Malestroit tussen Frankrijk en Engeland werd officieel ononderbroken verder gezet tot op de dag van Sint Michiel van 1346, aan het einde van september. De wapenstilstand werd echter herhaaldelijk gebroken aan beide zijden. In de lente van 1346 beval Koning Edward III daarom al een vloot te verzamelen voor een invasie in Frankrijk. Hij bezat toen opnieuw de nodige fondsen voor dergelijke campagne.

Koning Edward III rekende niet meer op zijn bondgenoten in de Lage Landen. Brabant had zich verbonden met Frankrijk en was volop in besprekingen verwickeld met Filips van Valois. De opvolging in Henegouwen werd druk besproken tussen zijn echtgenote Filippa en Keizerin Margaretha, de vrouw van Ludwig van Beieren. Jacob van Artevelde, zijn trouwe aanhanger in Vlaanderen, was vermoord. Zijn bondgenootschap met Vlaanderen was onbetrouwbaar geworden, want bevochten door de graaf die verbonden bleef met Frankrijk en die gesteund werd door een deel van de edellieden, door de Leliaert ridders van Vlaanderen. Edward zond toch onderhandelaars naar de drie grote steden van Vlaanderen, die hem trouw bleven. Andere besprekingen hadden plaats te Kamerrijk, Arras, met kandidaten afgevaardigd door de paus. Gent zond Willem de Bomere en Jan de Visch om deel te nemen aan die besprekingen, en ook Willem van Vaerneuwijc speelde een beduidende rol in de gesprekken met de gezanten van Edward.

Koning Edward III zeilde naar Frankrijk vanuit Portsmouth op de vijfde juli van 1346 met meer dan zeventien schepen en ongeveer vijftienduizend strijders. Hij landde te Saint-Vaast-la-Hougue in Normandië op de dertiende juli van 1346, en bracht zijn leger op mars in twee dagen. Hij bewoog het Engels leger naar het oosten om zich te verbinden met de Vlaamse legers die naar het zuiden moesten komen. De koning lanceerde een verschrikkelijke *chevauchée*, een wilde, allesvernietigende campagne doorheen het schiereiland van Cotentin. Het land werd verwoest, alles wat waarde had gestolen, de hutten en huizen en kastelen in brand gestoken, de dorpen en steden onderweg geplunderd en tot vuurhaarden herleid.

Barfleur, Cherbourg, Caen, Troarn en nog vele andere steden werden bij stormaanval ingenomen, geplunderd en verwoest. Duizenden inwoners werden gedood, de vrouwen verkracht en de kinderen niet gespaard. Edward wou de Franse edellieden verplichten tot een veldslag, maar hij wist ook dat zijn tegenstander, Koning Filips van Valois, twee tot drie maal meer strijders in zijn weg kon gooien. Het Engels leger bewoog zich door Normandië, een spoor van vuur en vernieling achter zich latend, en trok naar Parijs. Het stopte bij Poissy, in het bereik van de muren van de Franse hoofdstad. Het stak daar echter de Seine over en marcheerde naar het noorden. De Engelsen bereikten de Somme stroom, nu op de hielen achtervolgd door het sterke, feodale leger van Frankrijk. Koning Edward slaagde er in de Somme over te steken bij het wad van Blanche-Taque nabij Abbeville. Hij plaatste zijn kamp op naast de kleine stad van Crécy-en-Ponthieu. Zijn leger telde op dat ogenblik ongeveer tienduizend tot twaalfduizend strijders. Het Frans leger dat hem naderde bestond uit drie maal meer ridders en strijders, uit minstens dertigduizend man.

Op zaterdag, de zesentwintigste augustus van 1346, laat in de namiddag, terwijl een deel van het Frans leger nog aankwam, begon de veldslag die niet meer kon vermeden worden. De Franse edellieden joegen vijftien opeenvolgende aanvallen tegen de Engelsen, maar alle aanvallen werden gesmoord door de Engelse boogschutters die links en rechts van het leger van Koning Edward geplaatst waren. Koning Edward vocht te voet met zijn strijders, aan zijn flanken beschermd door zijn boogschutters, zoals hij gedaan had op Halidon Hill tegen de Schotten. De Franse, woeste aanvallen te paard duurden voort tot in het vallen van de nacht, tot in de duisternis. Tegen dan lagen de velden vóór de Engelse scharen vol met de lijken van de geslagen ridders. De Engelsen hadden alle aanvallen, alle onstuimige charges van de impulsieve ruitery van Frankrijk gebroken. Koning Filips, gewond door een pijl in de nek, reed dan snel met zijn hof, nog slechts enkele gezellen, naar Amiens.

Meer dan vijftienhonderd ridders en leden van de hoge adel van Frankrijk werden gedood. Onder hen bevonden zich de hertog van Alençon, de graven van Blois, Auxerre, Blanmont, Salm, Sancerre, Harcourt, Saint-Pol, en de hertog van Lotharingen, van Lorraine. De blinde Koning Jan van Bohemen vond de dood. Jan van Bohemen was ook graaf van Luxemburg, en een grote voorstander van Frankrijk. Ook gedood lag Graaf Lodewijk van Nevers, de graaf van Vlaanderen! De erfgenaam van Vlaanderen, de vijftienjarige oude Lodewijk van Male, werd gekwetst doch bereikte de volgende dag eveneens Amiens. Hij was gewond maar kon nog te paard rijden.

De Engelsen waren zich eerst zelfs niet bewust van hun overwinning. Ze sliepen uitgeput in hun stellingen, en verwachtten nieuwe aanvallen van de Fransen bij de dageraad. Ze beseften slechts bij het optrekken van de ochtendnevel hoeveel slachtoffers ze in het Frans leger gemaakt hadden. Graaf Lodewijk van Nevers zou voortaan Lodewijk van Crécy genoemd worden, omdat zijn lijk ook tussen de talrijke doden lag vóór de Engelse rijen.

Koning Edward III beval zijn leger naar Calais, waar hij op de vierde september aankwam. Calais werd sterk verdedigd door een Frans garnizoen bevolen door Jean de Vienne, een Bourgondische ridder die ooit nog de Franse admiraal van de vloot zou worden. De Engelse troepen brachten de winter van 1346 naar 1347 door in het beleg van de stad. Koning Edward breidde langzaam aan zijn leger uit tot meer dan dertigduizend strijders. Dit leger bestond ook uit meerdere duizenden Vlaamse militieën, mannen die in Vlaanderen samengebracht waren door Sir Hugh Hastings terwijl Koning Edward zich naar Calais bewoog. De Vlaamse strijders namen niet echt deel aan het beleg van Calais. Ze hielden echter op hun beurt een verwoestende veldtocht in het noorden van Frankrijk en verzwakten

zo de Franse garnizoenen in het land. De Engelse en Vlaamse legers vernietigden ontelbare dorpen en kleine steden in de streek rond Calais, hopende ooit de stad ook te kunnen innemen en te plunderen. Tijdens het beleg blokkeerde een grote Engelse vloot de haven langs de zeezijde, om te beletten dat proviand langs de zee zou binnengebracht worden.

In juli van 1347 marcheerde Koning Filips van Valois met een nieuw leger naar Calais om de stad te ontzetten. Filips had die troepen al weer verzameld tegen maart van dat jaar. De Fransen zetten hun tenten op zeer dicht bij die van de Engelsen. De koning van Frankrijk vreesde een nieuwe nederlaag en vermeed bijgevolg een veldslag.

Slecht nieuws kwam ook naar Koning Filips vanuit Bretagne. In het midden van juni werd het leger van vijfduizend krijgers van Charles de Blois verslagen in een nachtelijke aanval op La-Roche-Derrien, en dat door een veel kleiner Engels leger van hoogstens duizend strijders, geleid door Sir Thomas Dagworth.

De oorlog evolueerde eveneens slecht voor de Franse koning in Gasconje, waar uitgebreide streken ingenomen en bezet werden door de Engelse troepen.

Koning Filips van Valois weigerde nog een veldslag te leveren in het moerassige terrein rond Calais. Hij reed weg met zijn leger op de tweede augustus. Het garnizoen van Calais voelde zich dan verraden door de Franse koning. Het verscheurde de Franse vlaggen en verbrandde de resten, om zich de volgende dag, de vierde augustus, over te geven. Koning Edward weerhield zijn leger ervan de kostbare haven van Calais totaal te plunderen en te vernietigen. Hij eiste slechts dat zes invloedrijke burgers van de stad zich aan hem zouden onderwerpen, gekleed in lange, witte boeteklederen, barrevoets, en halters en ketens rond hun nek dragend. Koning Edward beval de mannen te onthoofden, maar Koningin Filippa knielde vóór haar echtgenoot en smeekte hem de ridders en de burgers van Calais niet om te brengen. Edward gaf toe aan zijn koningin.

Koning Filips van Valois keerde terug naar Parijs en vroeg een wapenstilstand aan met Engeland. Het leger van Koning Edward was eveneens uitgeput van het lange beleg. De koning van Engeland nam het voorstel gretig aan. De wapenstilstand ondertekend door Koning Edward en Koning Filips op de achtentwintigste september van 1347, moest duren tot twee weken na de dag van Sint Jan de Doper, tot de negende juli van 1348. De wapenstilstand bond alle strijdende partijen, Engeland, Frankrijk, en ook de Lage Landen, Schotland en Vlaanderen. Voor Vlaanderen bleef het de Leliaert ridders verboden om het graafschap te betreden, op straffe al hun bezittingen verbeurd verklaard te weten. Ondanks de vijandschap met Vlaanderen werden de Vlaamse kooplui toegelaten om vrij aan te kopen en te verkopen in Frankrijk.

Koning Edward hield na zijn glorieus overwinningen een reeks prachtige feesten in zijn koninkrijk. Turnoeien werden georganiseerd in meerdere steden van zijn rijk. De faam van Edward III als grootse koning was gevestigd. Op de elfde oktober van 1347 stierf Keizer Ludwig van Beieren. Zo prachtig was de faam van Edward, dat de kiezers van Duitsland Edward wilden als de opvolger van Ludwig als Heilige Romeinse Keizer. Koning Edward weigerde echter dit aanbod. Hij weigerde, waarschijnlijk omdat zijn financiën weer zeer laag stonden, misschien ook omdat de taak van het regeren over Engeland samen met het keizerrijk, en ook nog een uitputtende oorlog te voeren in Frankrijk, zijn middelen, kracht en macht te boven ging.

In het begin van augustus 1346 hadden de Vlaamse troepen van de steden zich naar het zuiden en het westen gewend, vergezeld van de Engelse strijders en boogschutters van Sir Hugh

Hastings. Ze kwamen aan nabij Kamerrijk en vielen Saint-Venant en Béthune aan. De Franse troepen boden daar hevig weerstand, zodat de Vlamingen teruggedreven werden. Ze verloren de moed en keerden naar Gent, Brugge en Ieper terug aan het einde van augustus, doch slechts nadat ze gehoord hadden van de grote overwinning van Koning Edward te Crécy.

Wanneer in september Edward III zijn troepen ongehinderd naar Calais kon brengen en de stad begon te belegeren, marcheerden de Vlaamse troepen weer uit, nu onder het bevel van Hendrik van Vlaanderen, om zich bij de Engelsen te voegen. Onder die troepen bevonden zich vierduizend militiemannen van Gent. Koning Edward wou die strijders echter niet in zijn kamp. Hij vreesde dat sommige van die troepen hem verantwoordelijk konden houden voor de dood van hun Graaf Lodewijk van Nevers. De Vlamingen keerden zich dus om, en verwoestten de streken tussen Saint-Omer en Boulogne. Ze versloegen nog een sterke krijgsmacht die geleid werd door de bisschop van Thérouanne, namen die stad in en brandden ze plat. De Vlamingen veroverden Ruhout en legden een beleg aan Arques. Koning Edward beval hen echter naar Vlaanderen terug te keren. De troepen die door Gent gezonden werden om deel te nemen aan die eerder nutteloze expeditie, waren terug in hun stad bij het begin van oktober.

Koning Edward III kon einde 1347 rekenen op Calais als bruggenhoofd in Frankrijk, eerder dan op Vlaanderen of op enige andere bondgenoot in de Lage Landen.

De drie grote steden van Vlaanderen hadden toch veel strijders uitgezonden om Koning Edward in zijn campagne te helpen. Ze geraakten daardoor in geldnood. De vijandschappen tussen de steden en de volgelingen en voorstanders van de graaf, de Leliaert ridders die de koning van Frankrijk steunden, en de gilden in de steden, bleven voortduren. In mei van 1347 vermoordden zelfs enige van de verbannen edellieden uit wraak de voormalige ruwaard van Vlaanderen, Simon van Halen-Mirabello.

Graaf Lodewijk van Male

Lodewijk van Male, de zoon van Graaf Lodewijk van Nevers, graaf van Vlaanderen, ontvluchtte het slagveld van Crécy laat in de nacht, nog volledig gekleed in zijn wapenuitrusting, ernstig gewond in zijn been en aan zijn zijde, vol bespat met wat voor het grootste deel zijn eigen, gedroogd bloed was. Hij had wel zijn zwaar schild afgeworpen en zijn lange lans al laten vallen in het begin van de strijd. Hij vond dat wapen totaal onbruikbaar in het midden van de slag waarin hij vocht. Zijn schildknaap was dan al verdwenen, neergeslagen door een Engelse bijl.

Enige ridders, vrienden van hem aan het hof van Vlaanderen, alsook de standaarddrager van het graafschap, reden met hem mee. Een ridder die min of meer de streek en de wegen van Picardië kende, leidde de groep. De man, eveneens nog bepantserd, reed snel en zelfzeker in de duisternis, eerst naar het noorden, en daarna weer zuidwaarts. De groep reed zonder escorte. Ze wisten niet wat er met de andere ridders van Vlaanderen gebeurd was. Zonder twijfel waren velen van die edellieden afgeslacht, doorboord in de wolken van pijlen die op hen neergevallen waren.

Lodewijk had vijf ridders bij zich, plus de standaarddrager. Niet meer gewapende mannen volgden hen. Ze hadden slechts het maanlicht om hen te begeleiden. Lodewijk veronderstelde dat nog een lange rit vóór hem lag, en zijn hart voelde zwaar aan, want hij wist dat zijn vader,

de graaf van Vlaanderen, gevallen was. Het lichaam van zijn vader moest achtergelaten worden, getroffen door Engelse pijlen ondanks zijn stalen bepantsering van het beste metaal dat in het graafschap kon gesmeed worden. Het lichaam van de graaf kon niet meegenomen worden omdat de Engelsen vooruit gestapt waren, zodat de graaf niet meer naar het Franse tentenkamp kon gedragen worden.

Alles was verloren! Het uur was al heel laat, de vlucht noodzakelijk en dringend. De overleving van het huis van Vlaanderen, Nevers en Rethel moest gegarandeerd worden. Wanneer Lodewijk van Male riep dat hij opnieuw een charge wou lanceren, hadden twee ridders van het hof van Vlaanderen zijn teugels gegrepen en hem achteruit getrokken. Zij hadden gezien wat Lodewijk zich nog niet realiseerde, de schaamtevolle nederlaag van het Frans koninklijk leger. Had de koning zelf ook al niet het slagveld verlaten? Lodewijk zat nu dapper en strak op zijn oorlogspaard, zonder helm, zijn haren in de wind, zijn lang zwaard hing nog wel aan zijn zijde. Hij was vijftien jaar oud, praktisch zestien, maar hij was sterk, goedgespierd, handig met het zwaard en de bijl, een dappere en fiere ridder in toernooien.

Nu kende hij angst. Hij vreesde dat Engelse ridders en hordes van vijandelijke strijders te paard hem en zijn kleine groep van Vlamingen vooralsnog konden gevangen nemen. Erger nog, hij kon in de handen vallen van Engelse boogschutters te paard. De ridders die naast hem reden, hem beschermden, verzekerden hem dat dit niet zou gebeuren. Ze reden al ver van Crécy! De strijd woedde nog verder in de velden van Crécy. De Engelsen waren nog aan het vechten tegen de laatste Franse slagordes, maar ook Lodewijk was er nu van overtuigd dat de hoofdveldslag verloren was. Lodewijk reed haastig weg, het voorbeeld volgend van de Franse Koning Filips van Valois. Hij en zijn ridders zagen echter praktisch niets meer vóór zich. Niemand wist naar waar de koning gevlucht was. In de omgeving lagen heel wat kastelen. De Vlaamse ridders oordeelden dat die vestingen niet veilig waren voor hun jonge heer. Ze spraken Frans, maar ze konden gemakkelijk aanzien worden als Engelse ridders. De enige veilige plaats voor hen was de stad van Amiens, de ommuurde stad waar het vluchtend Frans leger zich waarschijnlijk zou hergroeperen rond de verslagen koning.

Laat in de nacht hielden de mannen de teugels van hun paarden in nabij een klein bos waar ze twee uren sliepen, om beurten de wacht hielden en naar de weg keken. Ze sliepen met de rug tegen de boomstammen, zittend in het vochtige gras of op de gevallen bladeren. Vóór zonsopgang reden ze al verder, met rode ogen van vermoeidheid. Ze moesten op de weg enkele malen naar de stad vragen. Ze waren er minstens eenmaal van overtuigd dat hen de verkeerde richting aangewezen werd. Ze kwamen in Amiens aan slechts rond de middag. Bij het zicht van de standaard van Vlaanderen mochten ze de stad binnenrijden. Ze vonden onderdak in het huis van de graven van Vlaanderen. De stad lag in volledige chaos. Ridders en strijders vulden de straten.

In zijn kamer kon Lodewijk zich eindelijk verlossen van zijn bepantsering, al moest hij dat grotendeels zelf doen. Er werden oude maar degelijke klederen voor hem gevonden. Hij kon baden en rusten. Hij werd bediend door zijn ridders en door de twee oudere dienaars van het huis. Voor de eerste maal in drie dagen voelde hij zich relatief veilig. Gisteren, tijdens de veldslag, had hij met afschuw de strijd gevolgd, vrezend voor zijn leven wanneer Vlaanderen had aangevallen. Lodewijk van Male en zijn hof sliepen weer enkele uren.

In de namiddag ging één van de Vlaamse ridders naar buiten om naar nieuws te horen in de stad. Hij kwam twee uur later terug om aan te kondigen dat Koning Filips eveneens te Amiens aangekomen was en in zijn kasteel verbleef. De koning van Frankrijk had de nacht doorgebracht in het kasteel van Labroye. Hij was nadien verder gereden naar Amiens,

vergezeld van een grote groep strijders te paard, die op de weg opgepikt werden. De veldslag was inderdaad verloren, al argumenteerden sommigen dat de koning te snel gevlucht was. De Engelsen hadden zich niet in de achtervolging van het Frans hof geworpen. De Oriflamme, de oorlogsbanier van Frankrijk, was door de Engelsen veroverd. Heel veel hertogen en graven waren gedood of gevangen genomen in de ramp, maar God zij dank niet de koning.

De ridders in het gevolg van Lodewijk van Male besloten nog enkele dagen te Amiens te blijven. Lodewijk van Male zat op een eenvoudige stoel in de kleine zaal van het huis. Hij voelde zich niet goed. Zijn gezicht was zeer bleek. Hij was nog steeds moe en hij had heel wat bloed verloren, zelfs nog tijdens de rit. Een barbier had wel zijn wonden gesloten, het vuil uit de wonde gewassen, verbanden aangelegd, maar Lodewijk hinkte erg en zijn zijde stak van de pijn wanneer hij zich bewoog. Zijn huid was op meerdere plaatsen geschaafd door het gewicht van zijn pantser. Hij had zo pijn aan zijn schouders, borst, en benen. Hij probeerde zo weinig mogelijk te bewegen.

De ridders die rond Lodewijk stonden, nu allen uit hun bepantsering, moesten weten wat ze vervolgens konden doen. Lodewijk was zich er van bewust dat de ridders wachtten op een beslissing van hem. Lodewijk erkende, zoals zijn moeder hem geleerd had, dat deze mannen moesten weten wat zijn bedoelingen waren.

‘Houd iedereen altijd bezig,’ had zijn moeder naar hem gekraaid. ‘Denk, handel, vraag naar raad. Toon echter nooit dat je niet zelf weet wat te doen in dergelijke omstandigheden. Het is veel beter een slechte beslissing te nemen dan helemaal niet te beslissen! Gebruik je brein. Doe het tegengestelde van wat je vader doet. Wanneer je in het gezelschap van ridders bent, vergeet nooit dat jij hun heer bent. Laat hen nooit de bovenhand krijgen op je!’

Het probleem was dat Lodewijk er niet het minste idee van had over wat hij nu kon doen, behalve dan verder te vluchten. Er moest iets beters gevonden worden! Was hij niet de nieuwe graaf van Vlaanderen?

‘Waar kunnen we naartoe rijden?’ vroeg Lodewijk met een brekende stem, zich afvragend waarom zijn ridders hem naar Amiens gebracht hadden. Waarom niet naar Nevers of zelfs naar Vlaanderen?

‘U bent de nieuwe graaf van Vlaanderen, heer,’ antwoordde Geeraard van Gistel, ‘maar u bent nog niet tot ridder geslagen en u hebt nog geen huldebetuiging gegeven aan de koning van Frankrijk. U bent niets op dit ogenblik, nu zelfs nog geen ridder. U bent nog jong, en menigeen zou kunnen beweren dat u te jong bent om over Vlaanderen te heersen. De koning kan in de verleiding gebracht worden om een regent voor Vlaanderen aan te wijzen, iemand van zijn eigen hof. Het is uiterst belangrijk om de koning te volgen en om u zo spoedig mogelijk als graaf bevestigd te zien, ondanks uw jeugdigheid. We moeten de schoktoestand van de koning nu uitbuiten. Misschien ook is het de bedoeling van de koning om zijn leger te hergroeperen en de Engelsen opnieuw aan te vallen, vóór de vijand zich heeft kunnen terugtrekken en reorganiseren.’

‘Ik twijfel er sterk aan dat de Fransen opnieuw zullen aanvallen,’ durfde Lodewijk de heer van Gistel tegen te spreken, hoewel van Gistel één van de grootste namen van Vlaanderen was. ‘We werden verslagen, zeer erg verslagen. Ik heb graven zien vallen. Duizenden van de ridders van de koning zijn gesneuveld. Na wat er gisteren gebeurde heeft het Frans leger de moed niet meer om opnieuw aan te vallen. Wat zal er gedaan worden met het lichaam van mijn vader?’

‘Uw vader zal herkend worden. Hij draagt het schildteken van Vlaanderen op zijn borst. Zelfs de Engelsen zullen hem de eer van zijn status gunnen. Wanneer we wat meer weten over wat er ons verder te wachten staat, zullen we naar het Engels leger rijden en er op toezien dat uw

vader een begrafenis krijgt die past bij zijn stand. U zelf kunt natuurlijk niet naar de Engelsen rijden, want u zoudt gevangen genomen worden. Eén of meerdere onder ons zullen moeten gaan.’

‘Goed! Ik heb geen regent nodig. Ik stel voor dat één van u naar het Frans hof gaat en mijn aanwezigheid kenbaar maakt. Onderhandel mijn eerbetuiging. Onderhandel met die eerbetuiging mijn aanvaarding tot ridder, pair van Frankrijk en graaf van Vlaanderen. Wat dan?’

‘U bent niet slechts graaf van Vlaanderen in uw erfenis. U bent ook graaf van Nevers en Rethel. We moeten die landen ook officieel voor u bevestigd krijgen en er de koning toe brengen u die in leen te overhandigen. Opnieuw zal uw huldebetuiging gewaardeerd worden, want de Vlaamse steden hellen over naar de Engelse zijde. Daarna moet u nog die graafschappen om beurten bezoeken en de edellieden, minstens de meest invloedrijke onder hen, vóór u zien knielen en u erkennen als hun heer.’

‘Dat is niet te moeilijk. De situatie in Vlaanderen is niet zo eenvoudig, niet?’

‘Niet in Vlaanderen, neen. Niets is ooit eenvoudig in Vlaanderen!’ schudde van Gistel het hoofd. ‘U zult de onbeperkte steun krijgen van de heren van de kasselrijen, natuurlijk, en ook die van de ridders in de steden. Maar u zult ook als opperheer moeten aanvaard worden door de schepenen van Gent, Brugge en Ieper, en door het Vlaams parlement.’

‘In orde. Eerst moet ik dus tot ridder en graaf geslagen worden,’ besliste Lodewijk. ‘Daarna moet er iemand mijn aankomst in Vlaanderen voorbereiden. Ik kan niet zo maar het land binnen rijden, door de poorten van de steden die nog steeds met Engeland verbonden zijn rijden, en hen melden dat ik hun nieuwe graaf ben en dat ze me voortaan moeten gehoorzamen, ondanks het feit dat ik gestreden heb tegen hun bondgenoot. Ik moet één of andere manier vinden om hen met mij te verzoenen. Mijn vader is er nooit in geslaagd de steden aan zijn zijde te krijgen, is het niet? Ik moet dus slagen in wat hij niet kon verwezenlijken, hoe moeilijk dat ook moge zijn. Als ik nu gewoonweg naar Vlaanderen rijd, dan zouden de milities van de steden me kunnen grijpen en me voor een losgeld aan Engeland kunnen overmaken. Mijn komst moet dus zorgvuldig voorbereid worden. Ik suggereer dat u, heer van Gistel, een paar van onze ridders neemt en met hen naar Vlaanderen zoudt rijden om mijn komst voor te bereiden. Ik wens waarlijk de graaf van Vlaanderen te zijn, effectief, en niet slechts in naam. Ik moet weten of en wanneer ik vredevol kan ontvangen worden. Ik zal willen spreken met de schepenen van de drie grootste steden. Zeg hen dat ik al de bestaande charters zal eren, en zo nodig bereid ben om enige nieuwe charters tussen mij en de steden te overwegen. Dat alles zal wat tijd vergen. Waar kan ik in de tussentijd verblijven?’

‘Niet in Vlaanderen, want dat is te gevaarlijk,’ waarschuwde van Gistel. ‘Het kasteel van Male kan niet echt verdedigd worden tegen een aanval van de milities. U kunt rijden naar één van uw kastelen in Frankrijk, uw moeder vervoegen te Conflans, misschien, nabij Parijs.’

‘Om ’s hemels wil,’ grinnikte Lodewijk. ‘Bespaar me mijn moeder! Ik heb er geen zin in om mijn moeder zo snel weer te zien. Ik kan ook niet naar Nevers of Rethel rijden, want ze zou daar, waar ik ook ben, in geen tijd naartoe komen. Ik zou wat afstand willen laten tussen mij en Frankrijk om de Vlaamse steden niet de indruk te geven dat ik naar Frankrijk ben gevluht, zoals mijn vader zo dikwijls deed. Ik verstop me niet!’

‘We hebben uw huwelijk met Margaretha van Brabant onderhandeld,’ stelde van Gistel voor. ‘U zoudt naar Brabant kunnen reizen onder het voorwendsel dat u kennis wilt maken met de mogelijke bruid. U zoudt enkele weken in een kasteel van Brabant kunnen blijven, dicht bij Vlaanderen, om van uw wonden te genezen. Daardoor bent u gered van de liefdevolle armen van uw moeder, en kunt u toch in de omgeving van Vlaanderen blijven, doch niet in het graafschap. Brabant is geen bondgenoot meer van Engeland, toch niet meer in de realiteit. De

hertog heeft toenadering gezocht tot Frankrijk, hoewel hij ook niet openlijk de bondgenoot is van Koning Filips. Brabant maakt deel uit van het Heilig Romeins Keizerrijk van Duitsland, niet van Frankrijk. De Vlaamse steden kunnen het waarderen dat u verkoos een neutraal land op te zoeken om van uw wonden te herstellen, eerder dan naar Frankrijk te vluchten. Ik kan dat als een symbool van een nieuwe ingesteldheid gebruiken in de onderhandelingen.'

Lodewijk zuchtte, dacht eveneens na over Brabant.

'Wel ja, het is toch ongeveer het ogenblik om te weten hoe Margaretha er uitziet, is het niet? Ik heb rust nodig, al zijn mijn kwetsuren niet zo belangrijk als jullie schijnen te geloven. Maar ik kan een goede dokter gebruiken om me te onderzoeken, en vriendelijke handen om me even te strelen!'

Lodewijk meesmulde. Van Gistel wierp zijn armen de hoogte in. Deze graaf was nog een jongen, meende hij!

'Ik houd van uw idee, heer van Gistel,' ging Lodewijk verder. 'U bent een loyale, eerlijke, vertrouwenswaardige vriend geweest en de beste dienaar van onze zaak, zoals steeds. Ik zal u niet vergeten. Rijd dus alstublieft naar Vlaanderen, doch slechts nadat de koning me het graafschap in leen gegeven heeft. Daarna zal ik me overgeven aan de lieflijke zorgen van Margaretha van Brabant en van haar vader. Jij, Aubin van Auberchicourt, zou een goede afgezant naar Frankrijk zijn. Je bent een Franse ridder, of toch bijna, zodat je beter een audiëntie bij de Franse koning kunt aanvragen. Vraag hem en zijn hof me mijn wettelijk erfdeel toe te kennen. Ik wil geen regent. Ik zal hulde betuigen aan de Franse koning, maar nog niet volledig. Vraag Lodewijk van Namen naar de Engelsen te rijden en ervoor te zorgen dat mij vader ergens in de omgeving een degelijke begraafplaats krijgt. Later zal ik de resten van mijn vader naar Vlaanderen willen overbrengen. Ik wil dat mijn vader zou begraven worden in een kerk van Brugge. De graven van Vlaanderen zouden voor eeuwig in het mooie Vlaanderen moeten rusten, niet ergens anders. Zijn aanwezigheid zal onze aanspraak op het graafschap en op onze steden versterken.'

De ridders van Vlaanderen knikten. Meer dan één onder hen bemerkte met enige verbazing hoe de kind-graaf hen aan het bevelen was, en dat zonder aarzeling. Ze hadden de jonge graaf nog niet dikwijls ontmoet, omdat hij meestal met zijn moeder in Frankrijk in één van haar kastelen verbleef. Ze merkten ook op dat hij zich nu los brak van zijn moeder. Andere ridders vonden het vanzelfsprekend dat ze bevolen werden door de toekomstige graaf. Het was zijn natuurlijke functie. Zij verwonderden zich niet over zijn jeugd. Ze zagen hun opperheer als de vorst van het rijkste graafschap in het Frans rijk. Ze zouden hem blindelings gehoorzamen.

Slechts de heer van Edingen zat breed te grinniken, niet ver van de graaf. Edingen was een zeer oude vriend van Lodewijk, al waren ze beiden nog jong. Hij kende Lodewijk dus zeer goed. Lodewijk bemerkte de grijns.

'Edingen, veeg die vuile grijns van je gezicht! Help me alstublieft recht komen en ga met me mee naar mijn kamer,' beval Lodewijk. 'Ik heb nu wat rust nodig. Ik wil alleen met jou over dit alles napraten. Ik zou ook iets in mijn kamer willen eten, ook alleen met jou, alstublieft!'

Edingen hoorde de vragen die ook bevelen waren. Hij sprong op om Lodewijk uit zijn stoel te helpen.

Op weg naar de kamer merkte Edingen op, 'dat heb je zeer goed gedaan! Je ridders weten nu wat ze moeten doen. We zijn terug in bevel. Alles zal mooi in de plooiën vallen, heer! Het eerste ogenblik is steeds cruciaal. Niemand contesteert je gezag.'

'Ik dacht dat me op die manier gedragen mijn plicht was,' grijnsde Lodewijk terug aan Edingen. 'Ik was doodsbenauwd van het eerste tot het laatste ogenblik. Ze hadden me in de hoek kunnen duwen en zelf een regent kunnen voorstellen aan Filips!'

‘Je gaat dus rusten en herstellen in de armen van Margaretha van Brabant,’ besloot Edingen.
‘Inderdaad, maar jij gaat met me mee,’ grinnikte Lodewijk vrolijk weer.
‘Wie weet, misschien krijg je nog de gelegenheid om die die meid daar te bespringen, al was het enkel om te weten hoe ze in bed is eens jullie getrouwd zijn!’
Lodewijk was geschokt door het cynisme van Edingen.
Hij liet zijn lepel vallen, ‘dat zou toch niet zeer gepast zijn, niet?’
‘Gepast niet, neen,’ bevestigde Edingen.
Ze barstten beiden in lachen uit.

Lodewijk van Male was een knappe jongeman, een jongen nog, die echter durfde te spreken als een volwassene. Hij was zeer snel tot ouderdom gekomen, want hij had nu de verschrikkingen van een echte veldslag meegemaakt, en zijn vader dood zien liggen op de grond. Hij had honderden mannen, ook kennissen, gewond, verminkt, en voor dood achtergelaten op het slagveld van Crécy. Edingen zag hoe vermoeid de jongen was. De donkere, bruine ogen van Lodewijk zaten dieper dan gewoonlijk, de huid rond hen hing dikker en roder. Zijn eerder volle lippen waren tot een lijn van vastberadenheid getrokken, maar ze vertrokken zich soms van de pijn, innerlijke en fysische.

Lodewijk wou niet tonen hoezeer hij in lichaam en ziel getroffen was, maar hij hinkte op meer dan één wijze. Edingen wist al dat de jonge Lodewijk zich zeer gezagsvol en bevelend kon voordoen wanneer hij dat wou, zelfs wanneer hij zoals vandaag erg geschokt was in zijn zelfvertrouwen. Lodewijk had echter van jongs af geleerd te bevelen. De jongen kon een rol spelen, maar zich heel ander innerlijk voelen dan hij voordeed. De nieuwe graaf kon de mensen naar zijn wil doen handelen. Edingen verkoos die wil nu ook niet te doen wankelen. Hij wou dat niet doen nadat de vader van de jongen slechts enkele uren geleden gedood was. De ridders van het huis van Vlaanderen hadden dringend een vastberaden graaf nodig, al was dat dan een zeer jonge graaf. Hij wou niet dat de ridders beneden aan het twisten sloegen over wie de volgende graaf zou worden.

Lodewijk vermoedde waar Edingen aan dacht.

‘Ik kan het aan,’ verzekerde Lodewijk. ‘Iemand moet het bevel nemen. Die daar beneden moeten niet iemand anders zoeken.’

Edingen gaf dat grif toe. Hij knikte en bleef grinniken.

Tervuren

Op de derde september van 1346, slechts enkele dagen na de rampzalige nederlaag van Crécy, bracht de vijftienjarige Lodewijk van Male hulde aan Koning Filips VI van Valois voor zijn feodaal leen van Vlaanderen. Koning Filips zelf sloeg Lodewijk tot ridder en overhandigde formeel het graafschap Vlaanderen aan de jonge edelman. Dat gebeurde te Amiens, vóór een beperkt Frans hof van slechts enkele edellieden.

Filips van Valois aarzelde niet om aldus de zoon van Lodewijk van Nevers die van toen af aan ook Lodewijk van Crécy genoemd werd, te verbinden aan de kroon van Frankrijk en aan zijn persoon. De koning was verbaasd over hoe fier en indrukwekkend de jongen er uitzag. Was zijn moeder, Marguerite van Frankrijk, geen koninklijke prinses, de dochter van Filips de Lange, en bijgevolg ook in bloed met hem verbonden?

Wanneer Lodewijk van Male vooruit stapte naar de geïmproviseerde troon van Filips in het kasteel van Amiens, kon iedereen in de zaal getuigen dat Lodewijk eervol gestreden had voor Frankrijk aan de zijde van zijn vader. De nieuwe graaf trok een been, hield zijn zijde met een hand vast, en leek zeer bleek in het gezicht. Hij ging niettemin met fier opgeheven hoofd en met ogen vol vuur. De hovelingen wisten goed hoe de jonge graaf door zijn ridders van het

slagveld was weggetrokken omdat hij opnieuw wou aanvallen, en was weggetrokken van zijn dode vader. De vrouwen aan het hof waren verrukt over het verhaal en de moed van Lodewijk. Sommigen onder hen keken al naar de jongen zoals naar een mogelijke prooi. Zou deze Lodewijk niet één van de rijkste ridders van Frankrijk worden?

Een dag later reden drie ridders van Vlaanderen naar Menen, in het gebied van het graafschap, maar nog dicht bij de Franse grens. Ze stelden daar voor met de Vlaamse steden te onderhandelen over de terugkeer van de jonge graaf naar zijn erfland. De besprekingen zouden gebeuren met vertegenwoordigers van de drie grootste steden. De delegatie van die steden reed ook naar Menen en begon de onderhandelingen. In Vlaanderen had niemand de positie van Jacob van Artevelde om het land te leiden overgenomen, zodat Vlaanderen zonder een echte leidersfiguur was gebleven. Zelfs de meest verstokte tegenstanders van het gezag van de graaf moesten erkennen dat Vlaanderen geleid moest worden, indien slechts in vorm. De vergaderingen te Menen duurden meer dan een maand, want er viel veel te bespreken. Uiteindelijk aanvaardden de steden Lodewijk II van Male als hun graaf en leider, onder de voorwaarde dat hij beloofde de vrijheden van de steden hoog te houden. Een overeenkomst werd bereikt einde oktober. Lodewijk van Male kon zijn graafschap betreden zonder te moeten vrezen in een Vlaamse gevangenis geworpen te worden. De schepenen van de steden zuchtten eveneens van verlichting, want de wettelijkheid was zo weer in eer hersteld.

Ondertussen rustte Lodewijk van Male en genas hij van zijn wonden in het Brabants kasteel van Tervuren, een kleine stad gelegen tussen Brussel en Leuven. Tervuren was een kasteel van Hertog Jan III van Brabant. Jan had grootmoedig aanvaard om toevlucht te verlenen aan Graaf Lodewijk. De hertog rekende er op dat zijn dochter Margaretha zou kunnen trouwen met deze jongeman die reeds graaf was.

De drie dochters van Hertog Jan III waren hem zeer lief.

Johanna van Brabant, zijn oudste dochter van vierentwintig, was getrouwd met Graaf Willem IV van Henegouwen, Holland en Zeeland. Willem was echter twee jaar geleden al gedood in de Slag van Warns op de grens met Friesland. Hertog Jan keek nu uit naar een ander huwelijk voor zijn dochter, en daarbij oogde hij naar het huis van Luxemburg, dat verbonden was met de keizer. Johanna was ook te oud voor Lodewijk van Male. Toenadering was reeds gezocht met de Luxemburgers.

Marie, zijn jongste dochter, eenentwintig, was verloofd met Reinoud, de graaf van Gelderland. Zij zou binnenkort trouwen.

Zijn tweede dochter dan, Margaretha, was drieëntwintig, nog ook heel wat ouder dan Lodewijk. Zij bleef echter meer gedwee, vriendelijk, iets in de schaduw gesteld, kalm, zij het behept met een sterke wilskracht. De onderhandelingen om Lodewijk te laten trouwen met Margaretha waren al sinds maanden aan de gang, begonnen door Hertog Jan en Graaf Lodewijk van Nevers. Lodewijk van Male zou een goede echtgenoot kunnen worden voor Margaretha.

Hertog Jan III wou zijn grenzen beveiligen met deze huwelijken van zijn dochters. Hij koesterde niettemin geen illusies dat zijn kinderen in de weg zouden staan van hun echtgenoten, zijn toekomstige schoonzonen, in geval van conflict. Wanneer de prinsen van de naburige landen stukken uit zijn hertogdom wilden lossnijden, en daartoe de gelegenheid zouden krijgen, dan zouden ze dat ook doen, getrouwd of niet met zijn dochters. Hij hoopte toch dat het niet zover zou komen en dat de meisjes enige invloed konden uitoefenen op hun echtgenoten.

Johanna was getrouwd geweest met Henegouwen, Holland en Zeeland; Marie zou nu snel trouwen met Gelderland. Met een huwelijk met Vlaanderen hoopte Jan III dat zijn grenzen

stabiel konden blijven. Als zijn zonen zouden sterven, twijfelde hij er niet aan dat zijn schoonzonen met elkaar oorlog zouden voeren om het hertogdom onder hen te verdelen. Hij zou nog het een en ander moeten voorzien om dergelijk bloedbad te vermijden, waarschijnlijk met de hulp van de Duitse keizer.

Hertog Jan van Brabant vroeg zich af of Margaretha te oud was voor de jonge graaf van Vlaanderen. Lodewijk zou slechts zestien worden op de vijftiengste oktober van het jaar. Jan hij veronderstelde toch dat het eerder Lodewijk zou zijn die enige levenservaring kon leren aan zijn dochter. Hij had geruchten gehoord volgens welke Lodewijk het heet bloed van zijn vader had geërfd.

Lodewijk van Male wandelde nog in Tervuren met enige pijn, dus vond Jan het veilig zijn vrouw, Marie d'Evreux, met zijn dochter Margaretha naar Tervuren te sturen. Zij konden helpen de jongen beter te doen worden en hem een goede mening te doen krijgen van Brabant. Lodewijk kon met Margaretha praten, kennis maken, en zien wat voor een mooie vrouw ze was. De jonge mensen konden al leren met elkaar op te schieten. Jan wou niet zo wreedaardig zijn als de twee jonge mensen te doen trouwen wanneer ze nu al elkaar niet konden uitstaan. Huwelijken tussen graven en dochters van hertogen waren wel onderwerpen van staatsbelang, niet van gevoelens, maar slecht passende huwelijken konden zeer moeilijk worden voor beiden. Jan wenste dat niet voor zijn dochters!

Margaretha was een grote jonge vrouw, niet onaantrekkelijk, geleerd, misschien een beetje te vroom, maar niet heethoofdig en koppig zoals haar vader was. Lodewijk zou minnaressen hebben en bastaardkinderen, maar niets was meer normaal! Het zou de kracht en vitaliteit van het geslacht bewijzen, en hoefde niet in de weg te staan van een vruchtbaar huwelijk. Hertog Jan dacht al aan een mooie bruidsschat.

Het kasteel van Tervuren was een elegant gebouw, opgetrokken in een idyllische omgeving. Het was volledig omringd door grote wateroppervlakken, want het was eeuwen geleden opgericht op een stuk land waar de rivieren de Voer en de Maelbeek in elkaar vloeiden. Men kwam in het kasteel aan door over een hoge brug te rijden die eindigde aan een houten ophaalbrug. Dit was de hoofdingang. Een andere, kleinere ophaalbrug aan de rechterzijde van het kasteel leidde naar een mooi aangelegde tuin. De tuin lag aan de andere zijde van de hoofdingang en aan de andere zijde van het stuk land gevormd door de twee rivieren. De Voer was zo breed op bepaalde plaatsen rond het kasteel, dat Lodewijk kon kijken hoe vissers hun netten in de rivier wierpen om fijne, grote vissen te vangen, waarvan sommige hun weg vonden tot in de schotels van het kasteel.

De muren van Tervuren stonden bijzonder hoog. Naast de muren stonden het herenhuis, een kapel, en stallen rond een binnenplaats. Zes ronde torens, hoge en massieve verdedigingstorens, beschermden aan de buitenkant de muren. De kapel was gebouwd als een verlenging van één van die torens. De enige open plaats van waaruit men een mooi zicht op het omliggend landschap en over de tuin had, was langs een lagere muur naast de kapel. Overall elders waren de muren eigenlijk gevormd uit de achtergevels van de bewoonbare gebouwen. De kamers hadden hoge plafonds, ondersteund door fijn besneden eiken balken, en de binnenmuren waren mooi versierd met prachtige tapijten van Brussel. Lodewijk probeerde niet al de vensters, torentjes en schouwen die in de muren staken te tellen. Hij vergeleek dit slot met zijn eigen kasteel van Male, en moest grif toegeven dat Tervuren groter en grootser was. Lodewijk kwam eveneens onder de indruk van de pracht van het Brabants hof.

Ook Margaretha maakte een sterke indruk op hem. Ze was een lieve, gereserveerde vrouw. Ze bleef steeds zeer beleefd met hem, iets afstandelijk, maar helemaal niet arrogant. Ze vroeg regelmatig naar hoe het ging met zijn gezondheid. Hij bemerkte dat ze veel meer ijver kon

opbrengen dan hij voor de religieuze zaken. Ze hield ervan elke dag een heilige mis bij te wonen! Ze bleek ook goed gezelschap voor allerlei gesprekken over de meeste onderwerpen. Margaretha kon een droge soort humor plaatsen, geen sarcasme. Ze toonde respect en geduld met de zoveel jongere Lodewijk, en ze praatte met hem met gevoel en eerbied. Ja, Lodewijk kon gemakkelijk trouwen met een vrouw zoals Margaretha! Hij kon fier zijn om te mogen trouwen met deze gesofistikeerde edelvrouw, haar aan zijn zijde hebben en te luisteren naar de raad die ze hem kon geven over de staatsbelangen. Margaretha was intelligent. Ze kende zeer goed de politieke toestanden van Brabant, Vlaanderen en de andere landen. Ze kon Latijn en Grieks lezen, ze sprak Frans en ze had ook geleerd het Vlaams van Brussel te begrijpen en te spreken, wat ze bewees aan Lodewijk door in een accentje met hem te spreken dat Lodewijk deed glimlachen. Lodewijk was heel wat jonger dan Margaretha, maar ondanks zijn zestien jaar was hij al zo groot als zij. Bemoederde Margaretha al een beetje Lodewijk? Was Lodewijk uit op het veroveren van een grote, rijpere vrouw?

Margaretha praatte veel over haar twee zusters en over haar ouders. Ze verwachtte dat Johanna Brabant zou erven na haar broeders.

Lodewijk was niet verliefd, maar hij meende dat Margaretha gemakkelijk naar het bed kon gebracht worden. Misschien wou hij toen al iets van de bovenhand die ze op hem had ten gevolge van haar ouderdom naar beneden trekken, en bewonderde hij haar grotere rijpheid in alle wereldse zaken.

Lodewijk van Male benijdde Hertog Jan van Brabant zijn mooi kasteel van Tervuren, de pracht van het hof van Brabant waarover Margaretha heerste zoals haar moeder, Marie d'Evreux. Hij vond zijn kasteel van Male klein en onbeduidend in vergelijking met Tervuren. Hij zei aan Margaretha dat hij in de toekomst iets zou moeten doen met zijn kasteel van Male. Hij verontschuldigde zich er bijna voor in het ruw maar rijk Vlaanderen niets beters te kunnen aanbieden.

Lodewijk van Male verbleef te Tervuren gedurende ongeveer een maand. De onderhandelingen met de drie grote Vlaamse steden verliepen naar tevredenheid. De schepenen verwelkomden de aanwezigheid van de nieuwe graaf in Vlaanderen. Er werd overeengekomen dat Lodewijk de steden zou bezoeken vanaf het begin van november. Lodewijk kon een eerste blijde intrede doen in de kleinere stad van Kortrijk. Hij begreep dat een kleinere stad eerst verkozen werd om als herhaling te dienen voor zijn intredes in de grote steden. Hij zou onmiddellijk weten of hij warm of koud zou onthaald worden in Vlaanderen!

Alles verliep naar wens te Kortrijk! Graaf Lodewijk en zijn ridders reden in optocht plechtig naar de stad. Ze werden verwelkomd aan de hoofdpoot door een grote menigte en door de schepenen. De symbolische sleutels tot de binnenstad werden aan Lodewijk door een mooi, jong meisje overhandigd. De schepenen stonden glimlachend achter het meisje. Gejuich steeg op wanneer Lodewijk de sleutels in handen nam. De schepenen, de ridder-poorters van Kortrijk, de dekens van de gilden en de vertegenwoordigers van de meest invloedrijke families vormden een optocht die de ridders van de graaf en Lodewijk zelf voorafging. Een talrijke escorte van de militie volgde hen de stad in. Ze reden en stapten langzaam tussen twee rijen van juichende inwoners, mannen, vrouwen en kinderen. Lodewijk reed op zijn paard tot aan de marktplaats en het belfort. Een grote menigte had zich in de markt verzameld. De mensen wuifden en jubelden.

Lodewijk was verrast. Hij had zijn vader horen zeggen hoe ruw en onbeschaafd zijn onderdanen van Vlaanderen waren. Hier zag hij elegant geklede mannen en vrouwen hem warm komen begroeten.

Na de voorstelling in de marktplaats werden eindeloze banketten ingericht in de stad, tijdens welke het meest uitstekend voedsel gepresenteerd werd op zilveren schotels. De mannen die

met Lodewijk aan tafel zaten praatten het beste Frans dat hij rond Parijs gehoord had. Hij hield wel van de aardse, directe en snelle gesprekken van de koopmannen en van de dekens van de stad. Zij praatten naar zijn eigen aard, met weinig woorden, maar indringend. Had hij niet van zijn moeder geleerd zo te spreken, beleefd en duidelijk, zonder achterdocht, in deze eenvoudige, praktische vorm, in eerlijk aangevoelde voordrachten?

‘Ja, ja,’ meende Lodewijk, ‘mijn volk spreekt rechtuit en ruw in reden, vergeleken bij de mooie zinnen van het Frans hof. Maar als deze mannen over een vis praten, dan geven ze een naam aan het dier en ze draaien niet eindeloos rond de pot in bombastische bewoordingen. Waarom kon mijn vader niet overeenkomen met hen? Wat liep er verkeerd?’

Lodewijk hield natuurlijk ook van de vrouwen. Hij keek met verbazing en zelfs begeerte naar meer dan één volborstige, voluptueuze Vlaamse deerne met de zeer slanke middens en de brede heupen. De Vlaamse meisjes werden goed gevoed, merkte hij op, waren goedlachs, steeds gelukkig, snel van verstand, en ze vergaven wel een kneepje in de billen. Ze waren vrijmoedig, goed in het vlees! Velen hadden blonde haren, blauwe ogen en roze kaken. Ze konden zo goed flirten als eender welke Franse hoveling van Parijs. Graaf Lodewijk van Male kreeg hier zelfs meer aandacht van hen dan van de edelvrouwen aan het Parijs hof, en ook dat beviel hem. Te Kortrijk werd Lodewijk zo ontvangen als een koning. Hij was ook werkelijk de heer van de streek, en hij voelde zich erkend als dusdanig.

Lodewijk van Male verliet Kortrijk met een zeer dikke buik en in het beste gemoed. Hij reed naar Gent, waar hij verwacht werd op de twaalfde november van 1346.

Gent was zijn volgende uitdaging! Hoe zou hij ontvangen worden in de grootste stad van Vlaanderen? Het was toch in Gent vooral, dat een graaf gemaakt en ontdaan kon worden!

Lodewijk van Male te Gent

Aan de stad van Gent werd Graaf Lodewijk van Male bij de stadspoort onthaald door de schepenen van de Keure. Opnieuw reed de jonge graaf de stad in samen met zijn hofridders. Hij had gehoord hoe groot Gent was, en hij was daar al geweest toen hij nog een kind was, maar zijn herinnering aan de stad was vervaagd. Ze maakte nu een grote indruk op hem, als geen andere. Lodewijk genoot openlijk van de aandacht en het enthousiasme van de bewoners. De mensen juichten en applaudisseerden. Lodewijk was nog zoo jong! Hij was knap, zag er nog kwetsbaar uit, maar gelukkig en blij. De vrouwen werkten tegen de tranen in hun ogen wanneer ze spraken over hoe de vader van de jongen recentelijk nog aan zijn zijde was gedood. Lodewijk voelde zich dankbaar. Hij vroeg zich meer en meer af waarom zijn ridders hem voorgehouden hadden dat er zo veel te bespreken viel vóór hij door de steden als hun rechtmatige vorst kon ontvangen worden. Het volk hield van hem! De Gentenaars toonden zonder terughouding hoezeer ze aan hun graaf hielden! Ze toonden hier geen twijfels, geen terughoudendheid om hem als hun heer te erkennen. Waarom zou hij deze mensen hun vrijheden en hun privileges misgund hebben? Hadden de charters ook niet de rijkdom van het land gegarandeerd, de vrede in de steden, en bijgevolg ook de rust en de rijkdom van de graaf? Terwijl hij nu in de ijzige, snijdende en zeer koude vrieswind die aan zijn mantel trok door de Gentse straten reed tot in de Vrijdagmarkt, nam Lodewijk graag de warmte van de gevoelens aan die het volk van Gent hem blijkbaar wou bewijzen. Hij begon ernstig na te denken over wat hij van het leven en van zijn Vlaanderen verwachtte.

Was het niet belangrijk om aan iedereen het beste te wensen, voorspoed, vrede en geluk? Hij was rijk, hij was knap, verstandig, en hij bezat zeer uitgestrekte gebieden waaronder de

grootste parel op aarde, Vlaanderen zelf. Hij kon binnenkort trouwen met een mooie, echte vrouw. Wat kon hij meer verlangen?

Tot dusver had hij slechts één klacht horen formuleren in Kortrijk. Kortrijk was een kleinere stad, één van meerdere zulke steden in het kwartier van Gent. De schepenen daar wilden een hoger aandeel winnen in de lakenindustrie en bijgevolg hogere inkomens halen uit het produceren van wollen doek van hogere kwaliteit. Jacob van Artevelde en zijn regime onder leiding van de drie leden van Vlaanderen, de steden van Brugge, Gent en Ieper, hadden de productie van kwaliteitslaken in de kleinere steden onderdrukt. De schepenen van Kortrijk wilden dat verbod opgeheven zien. Lodewijk begreep het probleem eerst niet goed. Hij had meer informatie nodig. Kwaliteitsdoek werd gemakkelijk verkocht, aan een goede prijs, zeiden de mannen van Kortrijk hem tijdens een banket. Waarom niet meer van dat wollen laken laten weven in de kleinere steden? Meer kooplui zouden dan naar meer afzetmarkten zoeken en de rijkdom van gans Vlaanderen verhogen. Meer mensen zouden rijk kunnen worden in Vlaanderen! Meer verkoop betekende ook hogere inkomens uit taksen, zodat ook de graaf er beter van zou worden! Lodewijk meende dat hij het probleem zou moeten bespreken met de schepenen van de grote steden, vooral uit Gent, en de mening horen van die mannen. Hij bleef echter voorzichtig. Zijn moeder had hem geleerd steeds, in alle omstandigheden, voorzichtig te blijven en nooit te haastig te beslissen op halve of op één enige informatie. Hij zou meerdere personen moeten uithoren over dit onderwerp! Maar als hij zou beginnen te spreken, dan konden geruchten beginnen verspreid te worden, en daden toegewezen aan Lodewijk waaraan hij zelf nog niet gedacht had! Met wie kon hij discreet en in vertrouwen praten en raad vragen over die brandende en zo delicate problemen? Hij twijfelde er niet aan dat de onderwerpen zeer ingewikkeld waren en gevoelig lagen, vooral in Gent.

Verzonken in die beschouwingen, maar nog wuivend naar links en naar rechts, bereikte Graaf Lodewijk van Male het Sint Veerle Plein en het Gravensteen. Even tevoren had hij vele en lange redevoeringen moeten verduren in de reusachtige Vrijdagmarkt. Hij had zich verveeld, had ook kort moeten spreken om de inwoners van Gent te verzekeren van zijn genegenheid tegenover de stad, en reeds gegarandeerd dat hij de vrijheidscharters van de stad zou eerbiedigen. Wanneer hij nu naar het Gravensteen gebracht werd, rilde Lodewijk onwillekeurig van afschuw. Hij had zelden een lelijker, somberder monster gezien. Het was al goed dat hij hier slechts enkele dagen moest verblijven. Hij maakte een mentale nota om een meer gepaste plaats te vinden om de volgende maal in te verblijven. Deze vesting leek te fel op het gedrocht neergezet door een wrede, wraakgierige duivel. Neen, dit was niet het beeld waarmee hij wilde dat de inwoners van Gent hem mee verbonden! Iemand die in het Gravensteen verbleef gaf de enge boodschap dat hij angst had van de inwoners! Het Gravensteen betekende ook een eeuwige bedreiging voor de mensen van de stad. Dit kasteel gaf al de verkeerde boodschappen aan Gent!

Lodewijk stapte van zijn paard in de binnenplaats, en verdween dan snel de kamers in die voor hem waren voorbereid. Hij hield al meer van het interieur van het Gravensteen. Hij bemerkte hoe de zalen en de kamers fijn opgesmukt waren met enige goede smaak in de keuze van de tapijten en van de meubels. Wat het Gravensteen allereerst aanbood, was veiligheid, bescherming, en dat was een hoedanigheid die ook Graaf Lodewijk kon waarderen.

Hoewel het kasteel gevuld was met vrienden, met de heren en de edelvrouwen van zijn hof, voelde de graaf zich erg alleen. Hij miste de zachte aanwezigheid van een verfijnde vrouw zoals Margaretha van Brabant rond zich. Ja, hij zou wel binnenkort trouwen, om monsters

zoals dit kasteel te doen dreunen van de kreten en het gelach van een talrijke kroost! Hij vroeg aan de heer van Gistel hoe lang hij in Gent zou moeten blijven. Het antwoord was vier dagen, waarna de graaf andere steden van Vlaanderen moest bezoeken. De maanden van november en december waren voorzien voor die bezoeken.

Lodewijk van Male zuchtte. Hij had er de voorkeur aan gegeven gewone kleren aan te doen, een nieuwe tuniek, kousen van Gent, een kap over zijn hoofd geworpen, en op zijn eentje Gent gaan ontdekken. Hij zou dan de rivieren en de kaaien kunnen gaan bekijken, de kerken en de abdijen, de monumenten, het Belfort en het Schepenhuis, en horen waar de Gentenaars aan dachten, vooral wat ze van hem, de graaf verwachtten. Wel, hij kon nog altijd terugkeren en dat een ander maal doen. Die avond was een banket georganiseerd in de Bijloke abdij. Hij zou dan het centrum van alle aandacht zijn, nauwelijks een minuut voor zichzelf hebben. Hij verlangde naar ogenblikken waarin hij alleen kon zijn, hoewel hij er de voorkeur zou hebben aan gegeven die ogenblikken door te brengen met een liefhebbende vrouw! Lodewijk dacht dan aan Margaretha van Brabant. Hij wou een geschenk sturen aan Margaretha en aan haar moeder om hen te bedanken hem zo aangenaam ontvangen te hebben te Tervuren en hem zo lief geholpen te hebben te genezen van zijn wonden. Hij ging naar de deur van zijn kamer, riep zijn rentmeester, en vroeg hem de beste goudsmid van Gent te verzoeken enige van zijn beste stukken te komen tonen. Daarna kleepte Lodewijk zich om en hij bereidde zich voor op het banket in de Bijloke.

Juwelen voor de graaf

Op de derde dag van zijn verblijf in het Gravensteen van Gent vond Lodewijk van Male enige tijd om een goudsmid van Gent te ontvangen. De beste goudsmid was een man die Jan de Smet genoemd werd. Jan had al twee uren zitten wachten in de voorkamer van Lodewijk tot de graaf de tijd vond om hem en zijn juwelen te zien. Jan droeg een zware, houten koffer mee waarin hij een groot stuk van groen fluweel had en daarin de juwelen die de rentmeester van de graaf hem gevraagd had mee te brengen. Jan had zijn beste, mooiste stukken uitgekozen. Al de juwelen had hij eigenhandig gemaakt. Geen assistent had de meesterwerken aangeraakt. Sommige van de stukken waren heel nieuw. Andere, de meest kostbare en voortreffelijke voorwerpen, had hij al in zijn werkplaats sinds vele maanden. Om hem te helpen de stukken voor te stellen, had Jan zijn dochter Heyla meegebracht.

Jan en zijn dochter werden naar binnen gebracht, niet naar de grote zaal van het Gravensteen, maar naar een kleinere kamer naast de eigen vertrekken van de graaf. Lodewijk van Male bevond zich niet in de kamer toen Jan en Heyla daar werden toegelaten. Jan nam direct twee grote kandelaars van de eiken tafel op en plaatste die boven op een oude, donker geworden koffer in een hoek. Hij spreidde een groen fluwelen laken op de tafel en begon daarop de inhoud van zijn doos uit te stallen. Hij plaatste de meest ingewikkeld gesneden gouden en zilveren juwelen aan de voorkant van de tafel. De grotere stukken kwamen verderop. Heyla hielp hem bij dit werk. Ze verlegde sommige juwelen volgens haar eigen smaak. Jan toonde zo zware halsbanden van samen gevlochten gouddraad versierd met edelstenen, ceremoniële stukken, en lichtere halsbanden afgezet met parels en kleinere edelstenen. Hij had ook enige werkelijk grote stukken zoals kandelaars en kelken meegebracht. Ze wisten niet echt wat de graaf zocht. Ze hadden te horen gekregen dat Lodewijk een geschenk wou geven aan een edelvrouw. Jan en Heyla stelden de mooiste stukken die ze hadden ten toon.

Terwijl ze nog steeds bezig waren de juwelen uit de doos te nemen en die op de tafel te zetten, opende Lodewijk van Male een deur aan het andere eind van de kamer. Jan en Heyla bogen. Graaf Lodewijk gaf hen eerst niet veel aandacht. Hij ging direct naar de tafel en keek naar de juwelen. Het goud en de stenen sprankelden in het licht. Lodewijk stond daar, maar gaf geen woord van welkom. Hij keek naar de glinsterende stenen, naar de ingewikkelde patronen van de gouddraad en de zilverdraad. Hij leek het blauw email te bewonderen. Zijn aandacht werd indringender. Jan de Smet bemerkte dat de graaf verbaasd was. Lodewijk nam enkele stukken tussen zijn vingers, nam dan een ander juweel van de tafel op, legde het weer neer, en keerde terug naar nog een ander voorwerp. Hij keek alsof hij echt verrast werd door het schoons dat op de tafel ten toon lag. Jan de Smet voelde zich fier worden, hij strekte zijn rug. Hij wist dat geen meester-goudsmid van enige andere stad in Vlaanderen zulke prachtige juwelen kon maken. De graaf had zijn meest uitstekend werk herkend!

Lodewijk van Male keek op van de tafel en leek iets te willen zeggen aan Jan de Smet, maar vóór hij zijn mond kon openen stopte hij en staarde naar Heyla. Jan zag nu de ogen van Lodewijk zo helder sprankelen als de edelstenen op de tafel, en daarna zachter worden. De lippen van de graaf vertrokken even. Lodewijk trok zijn blik naar Jan de Smet, en dan staarde de graaf weer naar Heyla. Enkele ongemakkelijke, vreemde ogenblikken volgden, waarin Lodewijk en Heyla slechts naar elkaar staarden, en niets zegden. Heyla hield dan haar hoofd even schuin. Jan voelde zich niet op zijn gemak. Wat was er hier aan het gebeuren? De graaf trok zijn ogen weg van Heyla met een ruk, terug naar het groen laken, en vroeg, ‘zijn dit juwelen die u zelf gemaakt heeft, Meester Goudsmid, of kocht u deze van andere juweliers?’

Jan schraapte zijn keel, ‘al deze stukken zijn exclusief mijn eigen werk, heer. Ik maakte ze zelf, geen hulpje heeft hen aangeraakt. Ik maakte ze in mijn werkplaats van Gent.’ De graaf draaide zich naar Jan de Smet, kwam iets dichterbij hem staan en bestudeerde Jan. Jan vreesde een ogenblik dat de graaf hem een leugenaar zou noemen, maar dan begon Lodewijk te glimlachen.

Hij vroeg, ‘hoe heet u, meester?’

‘Mijn naam is Jan de Smet. Ik woon in de Veldstraat van de kuipe, heer!’

‘Wie is de mooie jonge vrouw die u meebracht?’

De graaf was al opnieuw aan het kijken naar Heyla, die nu iets terzijde stond. Ze was gekleed in haar mooiste tuniek, maar stond bescheiden in gedempte kleuren. Ze droeg een heel eenvoudig donkerbruin kleed dat rond haar uiterst dun middel samengetrokken was met een band van gewoven gouddraad, zodat haar wondermooi figuur benadrukt werd. De ogen van Lodewijk van Male gingen nog meer open.

‘Ik stel u mijn dochter Heyla voor, heer, Heyla de Smet.’

‘Ik ben blij met u kennis te maken, meester en met uw dochter.’

Lodewijk van Male draaide nogmaals zijn ogen naar Heyla en zijn blik bleef op haar hangen, meer dan op de juwelen. Zijn gezicht werd dan plots donkerrood, maar verbleekte zich snel weer zoals tevoren. Hij trok zijn ogen niet weg van Heyla, die een glimlachje op haar lippen deed verschijnen. De graaf scheen alle interesse voor de juwelen verloren te hebben.

Lodewijk zei, ‘het lijkt me, Meester Jan, in alle eer en eerbied, dat uw prachtigst juweel niet op de tafel ligt maar naast u staat!’

Lodewijk van Male bloosde dan weer, besefte dan hij zulk compliment beter niet had geuit, en keek terug naar de juwelen.

‘Meester Jan,’ nam Lodewijk Jan mee, dichterbij de tafel, ‘u toont me hier enige van de mooiste meesterwerken in goud en stenen die ik ooit gezien heb. Zelfs in Parijs zouden deze stukken beschouwd worden als behorende tot de allerbeste van de stad. Ik had hen graag alle

gekocht, maar u plaatste een fortuin op de tafel. Ik zou een juweel willen kopen voor een edelvrouw, om haar te bedanken voor de vriendelijke attentie die ze me verleende. Welk stuk zou u zelf voorstellen?’

‘De halsband, hier, is verfiynd en niet te zwaar, heer. Ik werkte er een heel lange tijd aan en herbegon hem zelfs twee maal, zo moeilijk was hij. Het werk aan de gouddraad is zeer mooi en elegant, vind ik.’

Jan presenteerde de halsband aan de graaf.

‘Dat is hij, meester,’ ging Lodewijk van Male akkoord. ‘Het is een mirakel van vakmanschap en kunst, dat moet ik grif toegeven. Ik neem die halsband, met mijn dank en bewondering voor uw werk. Ik zal me aan u herinneren, Meester Jan!’

‘Als een echte, vriendelijke attentie is ook deze borstspeld heel mooi en fijn. De stenen zijn duur, maar zeer zeldzaam.’

Jan presenteerde een grote broche op zijn hand, een speld waarop meerdere grote, groene edelstenen geplaatst waren. De stenen schitterde prachtig. De graaf nam de speld op, keek nauwkeurig naar hoe fijn het werk met de gouddraad uitgevoerd was. Hij bemerkte hoe mooi de stenen gezet waren. Hij hield de broche op naar het licht van de vensters, liet de smaragden draaien en het licht opvangen en weerkaatsen in hun bijna doorzichtige oppervlakken. De broche was opgebouwd in een lange, ongewone ovale vorm. Lodewijk draaide de broche naar Heyla de Smet.

Een ridder kwam de kamer binnen.

‘Heer, we moeten haast maken. De schepenen wachten op ons!’

Lodewijk van Male wuifde de ridder met een ongeduldige handbeweging weer uit. Jan de Smet plaatste nog twee voortreffelijke juwelen op de tafel.

‘Neen, neen, Meester Jan! U brengt me te zeer in verleiding. Hoeveel kosten de halsband en de broche?’

Jan gaf een prijs. Lodewijk van Male snoof even, trok de wenkbrauwen op, en glimlachte.

‘Ik vind dat een hoge prijs, meester, maar het is een correcte prijs. De juwelen zijn kostbaar maar onschatbaar, toch niet te duur. Ik zal de halsband nemen en de borstspeld, en ook die halsband daar, de zwaardere, en de kandelaar. Maak een goede prijs voor dit alles aan mijn rentmeester. Hij zal u betalen.’

Lodewijk vond inderdaad de prijs redelijk, zelfs minder duur dan in Parijs, maar hij schatte ook direct de totale prijs van het fortuin dat op de tafel lag, zo sprankelend scheen, en hem in verleiding bracht.

Hij dacht, ‘mijn God, deze goudsmid heeft een groot fortuin op mijn tafel gelegd. Als hij nog meer juwelen heeft in zijn werkplaats, dan zou ik zelfs alles niet van hem kunnen afkopen.

Wat voor rijkdommen liggen er nog verborgen in deze stad? Is deze goudsmid al rijker dan ik? Ik moet zo veel leren! Met wie kan ik daarover praten, en vragen stellen over de toestanden in Vlaanderen om eerlijke, onverbloemde antwoorden te krijgen? Ik heb er zelfs geen goed vertrouwen in dat mijn ridders de ware rijkdom van Vlaanderen en van Gent kennen!’

Lodewijk draaide zich dan plots naar Heyla en sprak haar rechtstreeks aan, ‘als u zou mogen kiezen, Jonkver Heyla, welk stuk zou u dan voor u zelf kiezen?’

Heyla aarzelde niet. Ze vond dat de jonge graaf voldoende had gekocht. Ze wees naar de borstspeld met de groene stenen die hij al gekocht had, naar de groene smaragden die in een complexe tekening van gouden draad geplaatst waren en omringd waren door kleinere, witte stenen. De groene stenen schenen niet voldoende op het groene doek, dus nam Heyla de broche op en plaatste ze op haar bruin kleed, zodat de kleuren beter contrasteerden. Ze stapte

achteruit in een lichtstraal van de zon die door een venster op haar viel en liet zich bewonderen.

‘Dit is het mooiste juweel in mijn mening,’ zie ze.

Lodewijk van Male staarde en bleef staren, niet naar de stenen van de broche, maar naar de ogen van Heyla. Lodewijk en Heyla glimlachten zacht in harmonie.

‘De stenen passen bij uw ogen,’ fluisterde Lodewijk, ‘uw vader moet die speld voor u gemaakt hebben, of hij hield u in zijn geest toen hij de stenen zo plaatste.’

Jan de Smet voelde zich opnieuw ongemakkelijk.

Hij onderbrak het tafereel, ‘deze kettingen zijn anders ook mooi, hoor, heer! Ik werkte heel lang aan die stukken. Als u de tijd kunt vinden, dan zou ik verheugd zijn u mijn werkplaats te tonen en u uit te leggen hoe ik voorwerpen zoals deze maak.’

‘Dat zou me bevallen,’ herhaalde Lodewijk.

Graaf Lodewijk keek naar de tafel, dan weer naar Heyla.

Hij zuchtte en zei ten slotte, ‘zoals ik zei, ik zal die juwelen nemen, Meester Jan. Ik zou u graag later opnieuw ontmoeten.’

Lodewijk aarzelde en vervolgde dan, ‘kunt u alstublieft discreet blijven over het feit dat ik deze juwelen kocht? U bent een buitengewone vakman. Ik vind dat u moet weten dat dit juweel hier, de halsketting, naar de hertogin van Brabant zal gaan, naar Ver Marie d’Evreux. De fijnere ketting is voor haar dochter, Margaretha van Brabant. De borstspeld zal een eigen stuk blijven en de kandelaar zal ik op mijn tafel houden.’

Lodewijk draalde nog een ogenblik, aarzelde, en zei dan, ‘ik zal mijn ridders vertellen over hoe u een bijzondere juwelier bent, Meester de Smet. Dank u om me deze kunstwerken getoond te hebben. Ik moet nu gaan. Tot ziens, Jonkver Heyla.’

Lodewijk van Male verliet de kamer. Jan en Heyla bogen voor hem.

Terwijl de graaf onstuimig de deur uit vluchtte, bleef hij innerlijk zeer verward en onder de indruk, niet omdat hij de geëerde schepenen van Gent op zich had laten wachten, maar omdat hij diep getroffen was door de schoonheid van Heyla de Smet.

‘Heilige Jezus,’ dacht hij, ‘die dochter van de goudsmid is een zeldzame schoonheid. Niet slechts een schoonheid zoals elke andere! Ze is de schoonheid tot leven gebracht. Een schilder of een beeldhouwer kon haar tot model nemen voor de Madonna! Ze moet van mijn leeftijd zijn, misschien iets jonger. Wat gebeurt er met mij? Ik sta te beven! Waarom zou ik nu liefst terug de kamer in lopen en haar handen kussen? Haar gezicht is perfect, onberispelijk, ongeschonden, foutloos ontworpen. Haar bloedrode lippen lijken me zo aantrekkelijk sensueel. Haar trekken en haar blanke huid zijn in mijn geest gebrand. Haar figuur is hemels mooi, haar stem warm en schor. Ze moet intelligent zijn. Haar bewegingen zijn langzaam, sloom, sensueel, elegant en nederig. Ze beweegt zich zo anders dan al de vrouwen die ik ontmoet heb! En haar ogen! Haar ogen stralen zo groen en zo helder als de stenen van de borstspeld die ik kocht. Ze inspireert me met deugd en zuiverheid. Ze houdt haar hoofd zo fier als een prinses, maar met geen greintje hooghartigheid. Zou ze al verloofd zijn om te trouwen? Misschien is ze al getrouwd! Wat moet ik nu doen? Ik kan niet trouwen met een vrouw die niet van edele afkomst is. Mijn huwelijk is een staatszaak, een overeenkomst waarin ik eigenlijk zelf geen wil in heb. Maar hoe zou ik gelukkig kunnen worden in mijn leven zonder dit meisje? Ik heb het moeilijk om me nog het gelaat van Margaretha van Brabant te herinneren, hoe mooi ze ook is. De ogen van dit meisje branden in mijn geest! Haar kan ik niet vergeten, nooit.’

De ridders van Lodewijk kwamen rond hem staan. Terwijl de geest van Lodewijk nog bleef razen van liefde en hartstocht, gingen ze plechtig samen de grote zaal van het Gravensteen in, waar de schepenen van Gent op hen wachtten.

Nadat de graaf de kamer verlaten had waar Jan de Smet zijn juwelen had getoond, hielp Heyla de Smet haar vader om de stukken, gewikkeld in de groene stof, terug in de koffer te plaatsen. Haar wangen bloosden nog rood. Haar handen beefden, want ook zij was diep getroffen door de blikken van Lodewijk van Male. Ze durfde niet naar haar vader te kijken. Graaf Lodewijk had een overweldigende indruk op haar gemaakt. Heyla had haar hart nog aan niemand verloren. Nu realiseerde ze zich plots dat ze steeds aan Lodewijk van Male zou blijven denken als aan de ideale jonge man. De jongens die ze ooit ontmoet had leken haar onbeduidend in vergelijking met Lodewijk van Male. Ze verweet zichzelf die gevoelens. Ze moest niet denken aan een graaf!

Hoe kon ze echter nog verliefd worden op een gewone man nadat ze Lodewijk van Male ontmoet had, de jonge graaf? Ze voelde zich zeer verdrietig, want haar lot leek nu gesloten en beëindigd toen Lodewijk de kamer verliet.

Wanneer de koffer van de goudsmid gesloten was, bleven vier voorwerpen op de tafel liggen. De rentmeester van de graaf zei aan Jan dat hij onmiddellijk voor de juwelen zou betalen. Hij opende een beurs, en telde gouden Florijnen neer. Hij kondigde ook aan dat de graaf een escorte van twee wachters gegeven had om Jan de Smet en zijn dochter veilig naar hun werkplaats terug te brengen. Jan de Smet protesteerde, zeggende dat hij geen escorte hoefde. De rentmeester herhaalde echter dat de graaf het bevolen had. De rentmeester voegde toe dat de graaf niet wou toelaten de goudsmid en zijn dochter enig gevaar te laten lopen op hun weg terug. Bevelen moesten uitgevoerd worden! De rentmeester betaalde Jan volledig uit en riep de twee wachters om Jan de Smet en zijn dochter Heyla te vergezellen. Ze trokken heel wat aandacht in de straten van Gent en toen ze in de Veldstraat stapten, een zwaar gewapende man in het geel en zwart livrei van de graven van Vlaanderen links en rechts van hen.

Bij zonsopgang van de volgende dag reed Lodewijk van Male uit Gent, geëscorteerd door vijftig ridders en gewapende mannen te paard van de militie van Gent. Hij bezocht nog veel andere steden van Vlaanderen en werd overal in triomf hartelijk onthaald. Vlaanderen verwelkomde de jonge graaf met enthousiasme. Zijn jeugd en zijn verdriet voor de dood van zijn vader begeleidden hem en wonnen de harten van het volk. Ze zagen een jonge graaf die gelukkig en blij glimlachte naar hen, en de mensen dachten dat zulk een vriendelijke jonge man slechts een warm, zacht hart kon hebben voor zijn land.

Liefde

Twee dagen nadat de graaf Gent verlaten had, kwam een jonge schildknaap die elegant gekleed ging in de gele en zwarte kleuren van Vlaanderen de werkplaats van Jan de Smet in de Veldstraat binnen. Hij was vermoeid. Stof had zich afgezet op zijn klederen, en een paard stond buiten in de straat te hinniken. Hij zei dat hij ijlings van Brugge kwam. Hij vroeg om Jonkver Heyla de Smet te spreken. Jan was op dat ogenblik aan het werken, achter zijn tafel, bezig een hete, gouden draad op een zilveren plaatje te plaatsen. Toen de schildknaap naar Heyla vroeg, wist Jan al wat er verder zou gebeuren. Hij twijfelde er niet aan dat de graaf Heyla weer wenste te ontmoeten om van haar zijn hoer te maken. Plots begon zijn hart sneller te slaan, maar wat kon hij doen? Hij had weinig vertrouwen in de eer van edellieden. Slechts Heyla kon zich weigeren aan de graaf. De familie kon uit Gent wegvluchten, naar Brabant of naar Henegouwen vluchten of zelfs naar veraf liggende landen, en daar een nieuw leven beginnen. Jan zou dan echter zovele dingen moeten achterlaten waar hij van hield, en zoveel

vrienden! Jan vroeg aan de schildknaap te wachten, en hij ging Heyla roepen. Hij ging daarna weer achter zijn tafel zitten, schijnbaar onverstoorde.

Heyla kwam in.

Jan zei dat dit zijn dochter Heyla was, waarop de schildknaap kort en eenvoudig meldde, ‘Jonkver, Graaf Lodewijk van Male beval me deze brief en een pakje te brengen. Ik moet niet op een antwoord wachten.’

De schildknaap boog, groette, wenste een goede namiddag, en draaide zich onmiddellijk om. Hij stapte uit de werkplaats, sprong op zijn paard en reed weg in de richting van het Gravensteen. Jan zag Heyla eerst het pakje openen. Zoals hij had verwacht, maar niettemin moeilijk kon geloven, toonde Heyla met een blos van verrukking de dure, gouden broche met de groene stenen aan haar vader, de borstspeld die Lodewijk gekocht had en waarvan zij gezegd had dat ze dit het mooiste stuk vond. Ze danste rond met het zeer mooi juweel op haar borst. Jan zuchtte. Daarna opende Heyla de brief, die op perkament geschreven was, en ze begon hardop te lezen, zodat haar vader de inhoud kon horen.

Lieve Jonkver Heyla;

Ik wou deze borstspeld houden omdat ze me herinnerde aan uw wonderbare ogen. Ik vrees echter dat de stenen te zeer in mijn hart bleven branden om ze te kunnen verdragen. Aanvaard alstublieft dit geschenk van iemand die al onderworpen werd aan uw uitzonderlijke schoonheid. Ik hoop dat we elkaar weer zouden kunnen ontmoeten de volgende maal dat ik in de omgeving van Gent ben. U schijnt reeds mijn dromen te beheersen en te vullen voor de rest van mijn leven.

Uw toegenegen

Lodewijk

Heyla, die nooit tevoren naar jongens gekeken had met meer dan onschuldige ogen, werd scharlakenrood aan de kaken toen ze die hartstochtelijke woorden las.

Ze bracht de brief dan aan haar lippen, haar hoofd gebogen alsof ze nog aan het lezen was, en vroeg, ‘wat moet ik hiervan denken, vader?’

Jan de Smet zuchtte, plaatste zijn werktuigen neer en zijn gouddraad, en antwoordde dan zacht, ‘het lijkt me, mijn lieveling, dat de graaf getroffen werd door je schoonheid. Dat hoeft ons niet te verwonderen, want je bent inderdaad de meest delicate schoonheid van Gent. Ik vrees dat de graven vele vrouwen naar bed nemen en hen allerlei moois beloven. Ik heb al vele wilde verhalen gehoord over het succes dat deze jonge graaf geniet met de edelvrouwen van zijn hof, van andere vrouwen met wie hij in dwaze verliefdheid omgang heeft, maar in verdwazing die niet lang duurt. Hij zal binnenkort trouwen. Voelt hij echt diep voor de vrouwen die rond hem dansen en die zijn aardse lusten laven? Ik denk het niet. Het zijn bevliegingen, niets meer. De kerk en Jezus Christus, onze Redder, waarschuwen ons voor dergelijke lichte gevoelens, die buiten het sacrament van het huwelijk zonden zijn. De graaf kan je na enkele dagen al vergeten zijn, en dat zou dan waarschijnlijk het beste zijn dat ons allen kan overkomen. Als dat niet het geval is, moeten we zeer ernstig nadenken over wat te doen met zijn verlangens. We kunnen Gent verlaten en een ander leven opbouwen in een stad buiten Vlaanderen. Met je trouwen zal de graaf nooit doen. Zelfs als hij dat zou willen, kan hij het niet doen. Hij is de graaf van Vlaanderen. Hij moet trouwen met de dochter van een koning of van een hertog. Ten hoogste zou je zijn permanente hoer kunnen worden, die voor hem klaar moet staan bij zijn minste gril, en die zo gemakkelijk vergeten en verlaten kan worden als ze gewonnen werd. Het spijt me als ik hard en harteloos klink. Toch is dat het wrede lot van een gewone vrouw, zelfs al zijn we poorters van Gent, wanneer ze geconfronteerd wordt met de groten van het land. We moeten ons voorbereiden op de vlucht

uit Gent. We kunnen voorlopig nog wel wachten, in de hoop dat Graaf Lodewijk je lief gezichtje binnen de week vergeten is.’

‘Hij schrijft dat mijn ogen in zijn hart branden. Vergeten zal hij me niet. Ik ben ervan overtuigd, vader, dat hij dat niet zal doen. Ik heb zijn ogen gezien. En wat als zijn ogen nog steeds in mijn hart zouden branden, vader? Wat indien het gebeurde veel ernstiger is dan je kunt menen?’

Jan keek op naar zijn dochter, stond, dacht na, ging naar de andere zijde van zijn tafel. Hij beefde op zijn benen. Hij streek zacht over het blond haar van Heyla. Zij leunde haar hoofd aan zijn borst. Hij omhelsde haar. Vader en dochter bleven zo lange tijd in de werkplaats staan. Ze drukten hun tederheid uit, en dachten aan het lot. Jan de Smet was natuurlijk zeer bezorgd, hoewel hij al zo zeer aan God gebeden had zijn dochter te willen beschermen. Jan vertrouwde er vast op dat God voor haar zou zorgen en haar het goede zou wensen. Hij voelde hoe een zoete, ongelukkige droefheid bezit had genomen van zijn dochter, de droefheid die hij herkende als de echte, prille liefde. En wie kon de liefde bevechten? Was dat niet het grootste gevoel dat God ons gegeven had? Het leek hem toe alsof Heyla plots en voor de eerste maal in de pijnen van de volwassenheid werd getrokken.

Het huwelijk van Lodewijk van Male

Lodewijk van Male keerde voor de feesten van Kerstmis 1346 weer naar zijn slot te Male. In januari van het volgend jaar verschenen vertegenwoordigers van de drie grote steden te Male. De schepenen van de steden stapten arrogant de grote zaal van het kasteel in, zich zeer bewust van hun macht. Ze bogen respectvol maar niet diep voor de jonge graaf. Nadat de eerste verfijnde, lange woorden van welkom uitgewisseld waren, sprak de Eerste Schepen van de Keure van Gent met meer plechtigheid nog en vooral met meer nadruk. Hij herinnerde de graaf van Vlaanderen aan het feit dat de steden een bondgenootschap hadden gezworen met de koning van Engeland en Frankrijk, Edward III. In het conflict tussen de koningen hadden de steden de zijde gekozen van de rechtmatige koning van Frankrijk, Edward.

Graaf Lodewijk onderbrak hen door te zeggen dat hij afwist van het bondgenootschap. Hij vroeg zich af, zonder daar ook maar iets hardop over te zeggen, wanneer de Vlaamse steden van hem zouden eisen hulde te betuigen aan Edward als koning van Frankrijk. Zouden de schepenen de brutale onbeschaamdheid durven opbrengen om hem trouw te doen zweren aan de man die hij bevochten had te Crécy en die zijn vader had gedood? Gelukkig hadden de afgezanten de tegenwoordigheid van geest om de zaken onveranderd te laten tussen Lodewijk van Male en Edward. De afgezanten stelden iets helemaal anders voor, iets waarvoor Lodewijk evenzeer van terugschrok, zodra de spreker van Gent vervolgde.

De schepenen stelden voor, bevolen zelfs, om Lodewijk te doen trouwen met de oudste dochter van Koning Edward en Koningin Filippa, het meisje genaamd Isabella van Engeland, die ongeveer anderhalf jaar jonger was dan Lodewijk!

Lodewijk van Male wees het voorstel beleefd maar kordaat af.

‘Huwelijksonderhandelingen voor mij en de Vrouwe Margaretha van Brabant werden al sinds vele maanden gehouden,’ protesteerde Lodewijk. ‘Ik wil de wens van mijn koninklijke moeder en van mijn overleden vader blijven eren! Ook vind ik weinig eer maar grote schaamte in een huwelijk met de dochter van de man die mijn vader in een veldslag afgeslacht heeft!’

Dit was de kreet van een wanhopige jongeman tegenover het gebrek aan meevoelen van de schepenen. Lodewijk zag echter slechts harde gezichten vóór zich, de vastberaden gezichten

van de ridders en de poorters van de steden, voor wie geen fatsoen van enige waarde was vergeleken bij de interessen van de mannen die de macht en de grote rijkdom van Brugge, Gent en Ieper vertegenwoordigden. Dit was de eerste maal dat het voorstel hem officieel werd voorgelegd. Lodewijk weigerde woedend met de koppigheid van de jeugd, zonder veel geduld en gratie. De Vlaamse ridders van zijn hof drongen ook sterk aan. Zij verzochten beleefd Lodewijk te luisteren naar de argumenten van de drie steden. Hoe inderdaad, kon Lodewijk Vlaanderen regeren zonder de instemming van de steden, vroeg de meest wijze en de meest gewaardeerde van zijn raadgevers, de heer van Gistel.

De vertegenwoordigers van de steden spraken nadien over andere, minder belangrijke zaken, en ze verlieten het kasteel. Ze kwamen enkele dagen later al terug. Ze spraken dan meer indringend over het huwelijk met de Engelse prinses. Ze durfden ook formeel Lodewijk aan te manen om Edward III officieel te erkennen als de rechtmatige koning van Frankrijk. De verschrikking van die bevelen deden Lodewijk schudden van spanning op zijn troon. Hij wou Male ontvluchten, zoals zijn vader zo dikwijls gedaan had, en in één rit naar het kasteel van Tervuren in Brabant rijden. Hij wou zich gaan verbergen bij de hertog en snel met de dochter van de hertog trouwen. In een zeldzame verandering van gemoedsgestel, echter, besloot de graaf de schepenen moedig en kalm te woord te staan telkens ze hem weer de kwestie van het Engels huwelijk voorstelden. Op dat ogenblik wou hij Vlaanderen en Male niet verlaten!

Hoewel Lodewijk van Male in de hoek geduwd werd door de schepenen, reed hij in een impuls naar Gent, slechts vergezeld door twee van zijn ridders en zonder aan het hof van Male te melden waar hij naartoe reed. Hij sprong op zijn paard, gekleed als een gewone ridder. Hij kwam onaangekondigd aan in het Gravensteen, en beval aan de baljuw niet aan de schepenen van de stad te melden dat hij in het kasteel was. De baljuw mocht enkel zeggen dat een ridder van de omgeving van de graaf aangekomen was. Daarna zond Lodewijk van Male één van zijn twee ridders, zijn schildknaap, met een bericht naar het huis van de goudsmid Jan de Smet in de Veldstraat.

De brief en het bericht waren gericht aan Jonkver Heyla de Smet.

Lieve Jonkver Heyla,

Ik ben tijdelijk teruggekeerd naar het kasteel van Gent. Kunnen we elkaar ontmoeten? Als u enige gevoelens voor mij kunt koesteren, dan zouden we moeten praten. Ik wil u tot niets dwingen. Als u genegen bent tot dezelfde zoete gevoelens als ik, dan zal mijn knaap terugkomen naar het huis van uw vader morgenavond, en dan kunt u alstublieft hem tot in mijn kamers vergezellen, of me het geluk van uw aanwezigheid ontzeggen.

Uw toegewijde,

Lodewijk

Heyla de Smet toonde ook die brief aan haar vader.

‘Je kunt weigeren wat hij aanbiedt,’ hoopte Jan de Smet. ‘Je kunt inderdaad weigeren. Je kunt kiezen voor een eerbaar leven, voor een eerbare familie. Lodewijk van Male kan je slechts een leven van verdriet en een relatie buiten de kerk aanbieden. Wellicht zal de graaf je niet verder lastig vallen als je weigert, want dat is de toonaard van de brief. Hij is beleefder en inschikkelijker dan ik dacht.’

‘Ja, ik kan weigeren hem te vervoegen, vader,’ knikte Heyla, ‘maar ik wil zo graag naar hem toegaan! Ik weet zeer goed wat me wacht, maar ik voel dat ik moet gaan. Het is me onmogelijk geworden een normaal leven te leiden. Wetende dat ik met mijn lief samen had kunnen zijn, doch een leven moet leiden zonder die liefde, zou mijn eeuwig verdriet worden.’

Het was niet mijn wens om oneer aan dit huis te brengen. Ik wil ook niet dat u de stad zoudt moeten verlaten. Ik verlang er naar Lodewijk van Male terug te zien. Het lot heeft voor ons beslist. Het verlangen verscheurt mijn hart. Ik wil horen wat hij te zeggen heeft, wat hij meent dat mijn toekomst kan zijn aan zijn zijde.'

'Zo zij het, dochter,' zuchtte Jan de Smet, 'maar ik zal je beslissing aan de familie moeten voordragen, aan je grootvader en grootmoeder, aan je moeder en aan de familie Vresele. Je broeder, Wouter, is te jong om in deze gesprekken deel te nemen.'

'Zo zij het,' herhaalde Heyla. 'Ik heb uw karakter, vader. U zult mijn wil in dit moeten eerbiedigen.'

'Dat weet ik, dochter. Dat zal ik ook doen. God zegene ons allen!'

In de avond van de volgende dag kwam de schildknaap die het bericht afgeleverd had weer aan in de werkplaats van de goudsmid. Heyla trok een zware mantel over zich, duwde haar huik over haar gezicht en volgde de man tot in het Gravensteen. Het was een gure winterdag, de avond viel vroeg. De wind blies ijzig koud in de straten van Gent.

Graaf Lodewijk van Male, slechts zestien jaar oud sinds enige maanden, stond zeer zenuwachtig zijn handen te draaien en te drukken in een zwierig versierde kamer van het Gravensteen. Hij ging zijn lichaam verwarmen naast het vuur van de haard. Hij werd opgeschrokt, uit zijn gedachten gerukt, toen Heyla de kamer ingebracht werd. Hij liep snel tot bij haar in een paar passen en nam haar koude handen in zijn warme palmen. De schildknaap sloot de deur achter Heyla en verliet de kamer.

'Je bent gekomen, lieve Heyla! Ik ben zo gelukkig! Ik meende dat je niet zou komen. Je voelt dus voor mij zoals ik voor jou voel?'

Lodewijk wachtte niet op een antwoord. Hij trok Heyla naar zich toe en Heyla leunde enige tijd tegen zijn borst.

'U moet aan me denken als aan een vrouw van weinig zeden en deugd,' fluisterde Heyla, 'maar toch moest ik komen. Er wordt beweerd dat vrouwen dieper voelen dan mannen, maar ik moet opbiechten, heer, dat u me in vrees en pijn ziet. Ik vrees voor wat met me gaat gebeuren. Ik ben slechts een gewoon, arm meisje, niet één van de edelvrouwen van uw hof, zoals die twijfelloos veelvuldig rond u dwarrelen. Ik vrees voor mijn eer, hoe klein ook de eer van een gewoon poortersmeisje mag wezen. En ik blijf in pijn voor mijn vader en voor de rest van mijn familie, die zich onteerd voelt door mijn komst. Niettemin, ja, ben ik dom en de slaaf van mijn gevoelens. Maar ik ben gekomen. Zeg me, heer, bent u een eerbare man? Wat zoekt u van mij?'

Lodewijk trok Heyla op één van de twee stoelen die bedekt waren met geborduurde kussens. Hij deed haar gaan zitten en bleef vóór haar staan, niet direct wetend hoe hij kon antwoorden. Na lange ogenblikken waarop hij slechts het gezicht van Heyla bleef bewonderen, zei hij, 'ik ben ook een domoor. U hebt uw mantel om u gehouden. Geef me die! Verwarmt u bij het vuur!'

Hij nam de mantel van Heyla, die ze afdeed zonder uit de stoel op te staan. Hij bewonderde dan ook de lichtblauw gekleurde tuniek die ze aanhad. Het kleed volgde de lijnen van haar lichaam zo mooi als zijde dat zou gedaan hebben. Ze droeg het fijnste, beste doek van Gent. Lodewijk trok haar stoel dicht bij het vuur. Het was donker buiten, maar toch waren er geen kaarsen aangestoken in de kamer. Het enige licht kwam nu van de haard. Lodewijk bestudeerde het gezicht van Heyla in het dansend, oranje licht van de vlammen. Zijn gedachten en zijn gevoelens raasden in zijn hoofd. Hij probeerde zijn verlangens te bemeesteren.

Slechts daarna antwoordde hij, ‘ik wil heel erg eerbaar met u blijven, Jonkver Heyla. Noem me alstublieft Lodewijk. Ik beseft zeer goed dat een jong meisje zoals u naar me toe roepen, zoals ik deed, een vrije poortersvrouw van Gent in plaats van een edelvrouw van het hof, een oneerbare daad kan lijken, een daad van macht. Dat spijft me. Ik kan echter wel voelen voor u. Ik weet hoe u zich nu moet voelen. Ik beseft ook hoe uw vader zich moet voelen. Ik voel met u mee. Ik moet de dochter van een koning of de dochter van een hertog trouwen. Ze heten Isabella en Margaretha. Ik voel me volledig ellendig om u die namen te moeten geven. Ik had de vrouw die ik bemint willen trouwen, maar dat kan niet zijn. Het is me niet toegelaten met u te trouwen. Moet ik dan gans mijn leven ongelukkig blijven? Mijn gevoelens voor u zijn eerlijk! Vanaf het eerste ogenblik dat ik u zag, wist ik dat we samen hoorden zoals een boom en zijn bladeren. Ik houd van u en zou u mijn gans leven willen beminnen, want iemand meer te na aan mij kan niet bestaan. In een andere wereld, in een wereld zonder koningen en hertogen en graven, zou God ons samengebracht hebben en Hij zou ons toegelaten hebben altijd samen te blijven. Ik ben tegelijk de rijkste en de armste man van Vlaanderen, Heyla! Ik ben de machtigste en de rijkste heer van Vlaanderen, maar ook de armste want ik heb u niets aan te bieden. Ik houd van u, maar ik kan u slechts schaamte, ongenade en gebrek van eer geven. Ik had u nooit mogen vragen naar me toe te komen. Dat zou wellicht goedaardig geweest zijn, maar ik moet u minstens één maal zeggen hoezeer ik u bemint. Alleen al u te kunnen zien maakt me gelukkig. Niets anders in het leven kan me waarlijk blij maken, en u troost me en maakt me tevreden met de wereld waarin ik moet leven. Ik zie niets dan lelijke dingen om me heen. U bent het enig mooi, zuiver, eerlijk, vertrouwenswaardig juweel rond me. Nu weet u alles! Het verlies van u zou me erg pijn doen tot in de dood. Ik heb echter inderdaad niets aan u te geven. Waarom bent u toch gekomen?’

‘Ik voelde hoe ongelukkig u was, heer, hoewel geloven dat u ongelukkig was ten gevolge mij durfde ik niet te hopen. Toen we elkaar voor het eerst zagen werd me plots duidelijk dat we samen hoorden, hoewel ik wist dat het niet mogelijk was. Ik houd ook van u, als liefde is wat ik thans voor u voel.’

‘Wat voelt u dan, lieve Heyla?’

‘Ik voel een groot medelijden, grote tederheid, en ook de opwindning en de hartstocht om dicht bij u te zijn, met u verenigd te zijn, kost wat kost. Dat is mijn pijn, Lodewijk! Ik ben zo zwak. Ik kan zo gemakkelijk pijn gedaan worden en verloren zijn.’

‘Ik zal u nooit pijn doen, Heyla! Als u wilt, dan kunnen we samen blijven. We zullen natuurlijk onze hartstocht moeten verbergen, maar ik zal de wijze vinden daartoe. We zullen niet steeds samen kunnen zijn. Ik heb een hof rond me. Geloof me echter, als ik dat hof kon doen verdwijnen, dan zou ik niet aarzelen. Wat ik niet uit mijn borst kan trekken is mijn verlangen naar u. Ons lot is wreedaardig, maar we kunnen proberen het leven dat ik moet leiden aan te passen aan de ogenblikken die we samen kunnen genieten. Ik zal u eren, Jonkver Heyla, wees daarvan overtuigd. Ik zal u beschermen, u beladen met rijkdommen. Ik zal voor u zorgen, u alles geven wat u nodig hebt.’

‘Als u dan van me houdt, oh, zo veel alsen! Ik meen dat ik gretig de enkele ogenblikken dat we samen kunnen zijn moet aannemen! De mensen zeggen dat God liefde is, maar toch speelt Hij een wreed lot op ons!’

‘Misschien niet,’ pleitte Lodewijk nu. ‘We kunnen dikwijls samen zijn, ongeweten door de rest van de wereld. Ik kan rijkdommen aan u toekennen en de bescherming van gewapende mannen, zodat u geen angst hoeft te hebben. Ik zal met uw vader moeten praten. Ik kan u alles geven. Ik kan voor u zorgen, en dat zal ik ook doen. Ik kan u een woonst geven in Gent en u laten wonen in een herenhuis in het platteland. Ik kan u echter nooit trouwen. Ik durf het niet aan dat te doen. Teveel mannen, ridders en hertogen, koningen, de schepenen van de steden,

zouden zich tegen mij keren. Ze zouden u pijn doen, enkel maar om mij te bereiken en me te dwingen. We zouden verpletterd worden!’

‘U wilt me dus houden als een lievelingetje, een hoer, een slet, niet beter dan de arme vrouwen die ’s nachts langs de kaaien en in de vuile goten van de straten van Gent lopen!’

‘Dat is niet zoals ik u zou noemen, mijn liefste! Ik zou u aanzien als mijn enige ware liefde, en enige ware echtgenote voor God, hoewel niet voor de mensen. Het is de enige wijze, of we moeten ons scheiden en ver van elkaar leven!’

‘Wel dan,’ gaf Heyla de Smet op. ‘Dat zal dan mijn lot moeten zijn. Als God waarlijk liefde is, hoe dan kan hij ons niet veroordelen voor hoe we ons voelen en hoe we moeten leven? U kunt me omhelzen!’

Lodewijk glimlachte bij het gemak waarop ze die laatste woorden uitsprak. Hij ging naar haar stoel, plaatste zijn twee armen rond haar. Ze bracht haar lippen naar voor, en hij kustte haar. Ze hielden die kus lang en teder aan. Even later scheidden ze en lachten. Heyla tastte aan haar lippen met haar hand.

‘Ik heb een lichte maaltijd voor ons gevraagd. Heb je honger?’

‘Dat heb ik!’ riep Heyla al lachend uit. ‘Wat heeft de heer van Vlaanderen voor me klaar gezet?’

Lodewijk bracht een vinger op, en vroeg Heyla een beetje geduld. Hij ging naar de deur, riep naar zijn schildknappen, en vroeg om de maaltijd binnen te brengen. Dienstmeiden kwamen aan met enige zilveren schotels. Het vlees, varkensvlees en geroosterde kip, was warm, mals en smakelijk. Wanneer de diensters weer vertrokken waren, nam Heyla de schotels van de tafel, plaatste ze op de dikke tapijten vóór de haard, en ze aten zoals kinderen op de vloer.

Nadien plaatsten ze de schotels weer op de tafel, riepen de dienaars naar binnen om de schotels weg te halen. Dan vroeg Lodewijk aan zijn knechten om hen niet meer te storen. Lodewijk gooide nog wat houtblokken in het vuur, waarna hij weer naast haar kwam zitten. Hij streelde haar benen.

‘We zullen iets moeten doen dat een zonde is, dan,’ begon Heyla. U zult trouwen. U zult overspel plegen met mij en uw eeuwige ziel bezoedelen.’

‘En jij met mij. Als dit een test van God is betreffende onze Christelijke deugd, dan falen we allebei. De zonde zal er één van liefde zijn. Hoe kan ik gelukkig worden zonder je bij mij te weten?’

Heyla ging helemaal neerliggen op het tapijt. Lodewijk bracht zijn gezicht over haar, kustte haar hartstochtelijk, liet zijn gewicht op haar lichaam voelen, maar hij ook, kort nadien, ging naast Heyla liggen. Zijn lichaam raakte haar. Ze hielden de handen een lange tijd in elkaar gestrengeld en ze bewogen zich niet.

‘Heb je vroeger al de liefde bedreven?’ vroeg Heyla plots aan Lodewijk.

Lodewijk was opnieuw verrast. Dit meisje durfde dergelijke vragen te stellen! Hij had het niet verwacht dit hem te horen gevraagd worden, zo vroeg.

‘Ja, inderdaad. Een hoveling van grote ervaring werd door mijn vader gezonden om me te leren. Ik vond dat slechts veel later uit. Mijn moeder zou buiten haar zinnen geweest zijn had ze geweten wat er gaande was. De liefde bedrijven is iets gans anders dan verliefd zijn of beminnen. Ik hoop dat wij ook de liefde zouden bedrijven, maar niet deze avond. Ik meen dat we elkaar meer moeten leren kennen. Wanneer we goed met elkaar kunnen opschieten en intiem zijn met elkaar, dan zien we wel wat er kan gebeuren. Je moet het willen doen gebeuren en er klaar voor zijn. Is dat goed met je?’

‘Ja, dat zou zeer goed zijn. Ik vreesde ook dat je me vanavond al zou willen nemen en dan, je hartstocht gestild, me zou terzijde werpen.’

‘Ik zal je nooit terzijde werpen. Je zou moeten weten hoe vulgair velen van de vrouwen van mijn hof praten over liefde. Hun cynisme is niet waar ik naar verlang. Ik minacht hen. Ze maken dat liefde er voor mij lelijk uitziet. Ik verlang naar de mooie dingen in het leven. Ik zal je eren.’

‘Ja!’

Graaf Lodewijk van Male bleef nog lang op de tapijten liggen, zijn hand in die van Heyla. Uiteindelijk stond hij op, strekte zich, en zei, ‘je moet nu gaan, Heyla. Je vader zal het me niet vergeven als ik je nog langer hier houd. De volgende maal brengen we de nacht samen door.’ Heyla stond ook op.

‘Mijn schildknaap zal je vergezellen tot aan je huis. Zal je weer komen, de volgende maal dat ik naar Gent kan ontsnappen?’

‘Ik kom terug zoals een popje naar de meester, telkens wanneer u maar wilt, heer,’ schertste Heyla.

‘Neen, niet zo! Kom als een vrije vrouw. Ik zal wel iets uitvinden zodat we meer dikwijls samen kunnen zijn, maar de volgende maal kan misschien slechts na een paar maanden gebeuren. Dit maal kon ik echt ontsnappen.’

Lodewijk van Male voelde zich dan vreemd verzoend met zichzelf. Hij was niet meer alleen. Hij moest nu denken aan Heyla! De staatszaken, de zorgen, wogen plots veel minder op hem. Ze leken hem na deze avond heel wat minder belangrijk. Hij wou doen wat juist was in zijn graafschap. Daarom moest hij sterk worden, zijn wil opdringen, maar op dergelijke wijze dat niet teveel mensen zich tegelijkertijd beledigd voelden. Kon hij met Heyla over die zaken praten? Hij had haar naast zich nodig! Ze kusten tot afscheid, en Heyla spoedde zich weg uit het kasteel, begeleid door de gewapende schildknaap van Lodewijk.

Jan de Smet was die avond niet naar bed gegaan. Hij zat nog aan de tafel van zijn werkplaats. Hij werkte echter niet. Hij had gebeden. Toen Heyla binnenkwam keek hij vragend op naar haar.

‘Ik ben nog steeds maagd, vader, en dat is het antwoord op de vraag die aan je lippen hangt. Maar ik zal niet lang nog maagd blijven. Ik zal de minnares van de graaf worden. Dat is mijn beslissing. Lodewijk zal voor me zorgen, daar ben ik van overtuigd.’

‘Zul je dan in zonde leven, meisje?’

‘Ik zal inderdaad in zonde leven, vader. God is liefde. Hij zal me vergeven. Dat is mijn lot en mijn wil. Maar ik ben zo gelukkig, vader! We houden echt van elkaar. Kun je dat geloven? Nadat ik Lodewijk ontmoette en hem zijn woorden van liefde hoorde fluisteren, zou ik niet meer enige andere man willen.’

Jan de Smet zuchtte diep, en verborg zijn hoofd in zijn handen.

Daarna zei hij, ‘we zullen het aan de familie moeten vertellen! Hoe verdomd stom was het van me om je naar het Gravensteen mee te nemen! Dat zal je moeder me nooit vergeven! Heilige Jezus en Maria! Je kunt mij beter dit laten uitleggen aan je grootouders en aan je moeder, want alle hel gaat losbarsten in dit huis!’

Heyla lachte. Jan de Smet zag hoe zeer gelukkig zijn dochter was. Hij ook lachte dan, staande aan zijn tafel. Toch maakte hij zich erge zorgen. Hoe lang duurt vol geluk?

De vlucht van Male

Graaf Lodewijk van Male kon in die periode niet met Jan de Smet praten, want de volgende dag al werd bekend dat de graaf in Gent was. Een groep schepenen stond snel aan de poort van het Gravensteen om een audiëntie met de graaf aan te vragen. Jan Willade, Jacob van

Wackine en Simon van Aalst mochten tot bij de graaf komen. Ze spraken de ganse morgen met hem. Ze drongen er weer erg op aan dat de graaf Edward III als de rechtmatige koning van Frankrijk zou erkennen. De schepenen vroegen, bevalen opnieuw dat hij zou trouwen met Isabella van Engeland. Lodewijk weigerde categoriek. Tegen de middag was hij het moe steeds dezelfde argumenten te moeten aanhoren, slechts telkens anders verwoord. Hij zei dat hij snel naar Male moest terugkeren. De schepenen namen dan respectvol afscheid, maar ze bleven ernstig en woedend kijken. Graaf Lodewijk reed zo haastig terug naar zijn kasteel als zijn paard hem kon dragen.

Tijdens de rest van januari 1347 drukten niet slechts de schepenen van Gent op Lodewijk van Male om hem te doen trouwen met Isabella van Engeland. De schepenen van de andere steden, ook gezanten van de kleinere steden, kwamen met hem spreken om dezelfde wens te uiten. Wanneer de schepenen alle argumenten herhaald en herhaald hadden en geen nieuwe redenen meer konden opnoemen, dwongen ze de graaf hen te vergezellen naar Menen, waar een ontmoeting geregeld was met Koning Edward III in hoogsteigen persoon.

Lodewijk van Male reed naar Menen, vergezeld van drie ridders van zijn hof, maar twaalf schepenen van de steden reden mee, gevolgd door een escorte van tweeëntwintig gewapende strijders van de milities. Die mannen bleken weldra de bewakers van de graaf te zijn. Ze lieten hem nooit alleen. De schepenen behandelden Lodewijk alsof hij een kind was. Minstens drie wachters stonden permanent aan zijn deur in een huis van Menen. Lodewijk bleef de ganse maand van februari Isabella weigeren. Hij gaf als hoofdreden dat hij al lang beloofd had te trouwen met Margaretha van Brabant. Dat was de grootste wens geweest van zijn overleden vader, beweerde Lodewijk.

In het begin van maart werd Menen in grote opschudding gebracht. Boodschappers waren aangekomen om het bezoek van Koning Edward III aan te kondigen. De koning was op weg van Calais om de jonge Graaf Lodewijk van Male te ontmoeten.

Koning Edward III reed de volgende dag vroeg in de avond al Menen in. Hij ging onmiddellijk naar de zaal waarin hem gezegd was dat Lodewijk van Male en de schepenen van de Vlaamse steden op hem zouden wachten.

Edward ging gekleed in volle bepantsering. Hij duwde de deur van de zaal zelf bruusk open en wou een grote indruk maken. Hij vond de vele gezanten van de steden Brugge, Gent en Ieper, rond de jonge graaf van Vlaanderen staan. De mannen waren nog steeds bezig dezelfde argumenten te herhalen voor de honderdste maal, om te proberen de graaf te overreden. Edward stopte dicht bij Lodewijk, en bestudeerde de jongen.

Lodewijk van Male keek uitdagend terug naar de grote koning. Hij zag een krachtige man van middelbare leeftijd, groot, sterk, indrukwekkend en arrogant, een wrede krijger in blinkende wapenuitrusting, een lang zwaard aan zijn zijde. Een schildknaap volgde de koning met zijn koninklijke helm, zijn slagbijl, knots en de stalen handschoenen. De ogen van de koning flikkerden hard, verwijtend en weinig vergevingsgezind naar alle zijden. Dit was een koning die alles naar zijn zin wou, voelde Lodewijk van Male.

Edward keek rond. Waarom moest hij, de koning van Engeland en van Frankrijk, naar deze onooglijke plaats komen om een graaf, een schoothondje nog, ervan te overtuigen zijn dochter te trouwen? Waarom smeekte deze Lodewijk niet met spijt en respect, nederig en berouwvol, voor de grote eer te mogen trouwen in de familie van de koning? Isabella was een koningsdochter! Edward zag nog een kind vóór zich, een koppig kind, een jongeman met het glad, fris, zuiver en bleek gezicht van een jongen. Hoe had deze jongen kunnen weerstaan aan de wachters en de schepenen van Vlaanderen? Begreep de jongen dan niet wat een grote eer hem te beurt zou vallen?

Edward stapte naar Lodewijk toe, roepend, ‘een goede avond aan u allen, Graaf Lodewijk en u, eerbare schepenen van onze goede steden van Vlaanderen, en alle aanwezige heren. Wat gebeurt er hier? Hebben we een jongeman die niet wilt trouwen? Zijn jullie zeker, heren, dat jullie hem naar plicht de geneugten van een lustvol huwelijk hebben voorgehouden?’

De koning trok grimmig lachen uit de mannen die aanwezig waren. Hij bemerkte de zenuwachtige trekjes om de lippen van Lodewijk van Male. De jonge graaf stond duidelijk onder de indruk van de macht van de strijder die zo snel, zo zelfverzekerd plots de zaal ingelopen kwam. De vrees was onmiddellijk op het gezicht van Lodewijk van Male af te lezen. De jonge man nam een stap achteruit en kwam zo met zijn rug tot bijna tegen de achtermuur te staan.

De jongen slaagde er in te stamelen, ‘ik was te Crécy, hoogheid. Ik zag mijn vader gedood worden door uw boogschutters!’

Koning Edward ging nog dichter bij Lodewijk staan. Hij torende boven hem uit en duwde de jongen tot tegen de muur. Hij sprak dan tot Lodewijk alleen op een fluisterende, boze toon, zodat de woorden slechts door Lodewijk konden begrepen worden.

‘Is dat zo, jongen, is dat zo? Ik hoorde een verhaal volgens hetwelk je vader verraderlijk op het slagveld gedood werd door zijn eigen zijde, in de rug gestoken met een zwaard door de hertog van Alençon. Wel, we doodden ook die hertog, dus kunnen we het verhaal niet bewijzen, is het niet? We vochten een veldslag, jongen, een eerbare slag. Mijn leger, dat ik aan het terugleiden was naar Vlaanderen, werd in een hinderlaag gelokt en we zagen onze terugweg versperd door de Fransen. Ik probeerde een veldslag te ontwijken tegen troepen die twee maal zo talrijk waren dan mijn eigen leger, maar Filips van Valois had er vertrouwen in dat hij ons met één klap kon vernietigen. Ik verdedigde me dus te Crécy!

Ik moet je iets leren, jongen. In een veldslag strijden de twee zijden tot de dood. De Fransen droegen de Oriflamme mee! Beide zijden hopen te winnen in een veldslag! Wij, Engelsen, volgden de ridderlijke gevechtscodes te Crécy, maar we streden met de wapens en de aantallen die we hadden, met de sluwheid die ons hoofd ons toeliet en met de moed der wanhoop. We waren hongerig, doorweekt, koud en vermoeid.

Wij, de Engelsen, waren beter gewapend, beter uitgerust voor de oorlog, en we toonden ons slimmer dan de Fransen. Dat is hoe we wonnen, niet door verraad. Nu, als je me vraagt om vergiffenis te verzoeken voor de dood van je vader, dan kan ik je daarbij helpen. Ik vraag je vergiffenis om Lodewijk van Nevers gedood te hebben. We moesten wel de ridders van Frankrijk doden om te winnen. Geen man met eender welk karakter zou die dag in wapens gestaan hebben en zichzelf hebben laten doden voor het plezier van de tegenstander. Je vader wist dat hij in een veldslag stond, en hij was gekomen om ons te doden. Ik vocht en ik doodde. Ik kon niets anders doen.

Ik zal je echter het volgende nog één maal, een laatste maal zeggen: ik wil je graafschap als mijn bondgenoot. Het kan niet anders zijn. Onze landen zijn te zeer met dezelfde belangen verbonden. Je onderdanen zijn ons zeer gelijk in denkwijze, in moed en in vlijt, in vindingrijkheid en in ondernemingsgeest, in activiteiten van arbeid en van handel. We zijn dat allemaal zo veel meer dan de Fransen! Om ons bondgenootschap te bevestigen en te verstevigen bied ik je mijn oudste dochter in huwelijk aan. Meer kan ik niet doen, jongen, om jou en de schepenen, hier, aan mijn zijde te houden. Toon dat je ook verstandig kunt zijn. Hoe lang denk je dat je in dat graafschap van jou zult kunnen blijven leven zonder de steun en de actieve medewerking van de belangrijkste steden van Vlaanderen en zonder de steun van Engeland? Het grote beest van Frankrijk zal je oppikken en je opeten zoals de kleine, groene kikker die je bent, en je rauw verorberen! Zul je uit je land vluchten zoals je vader vóór je deed? Denk aan wat je van het leven verwacht, jongen, wees de heer van Vlaanderen, of

verdwijnt er uit in angst, en verberg je in de oude, bekrompen armen van Frankrijk! Kies, en kies snel!

Lodewijk van Male kroop ineens onder die woorden die als evenveel steken van een dolk afgeleverd werden. Hij bleef zwijgen.

Koning Edward begon plots welwillend te lachen. Hij lachte luid. Hij draaide zich naar de edellieden en naar de schepenen. Hij opende zijn armen breed, stapte weg van Lodewijk, en riep, ‘ik heb vergeving gevraagd aan de graaf van Vlaanderen omdat mijn leger zijn vader, Lodewijk van Nevers, in de eerlijke strijd gevelde heeft. Lodewijk van Nevers stierf als een moedige man, het slachtoffer van een eerbare veldslag. Hij stierf met het zwaard in de hand, geslagen door onze pijlen. Nu, kan iemand me mijn kamers tonen? Ik ben nat en moe!’ Een man in de zaal die Graaf Lodewijk niet kende, schreed naar de koning toe en boog meerdere malen. De man opende eveneens de armen en toonde de weg. De koning schreed de zaal uit. Veel lage stemmen begonnen dan te gonzen in de zaal. De mannen praatten onder elkaar, sommigen zeer opgewonden. Allen leken de graaf van Vlaanderen vergeten te hebben. De jonge Lodewijk verliet de zaal dan ook, gebruik makend van de complete onverschilligheid, en hij stapte na Koning Edward de deur uit. Hij ook ging direct naar zijn kamers.

Koning Edward bleef slechts enkele dagen te Menen. Tijdens die tijd sprak Edward meerdere malen alleen met Graaf Lodewijk. Edward drong er bij Lodewijk op aan het leiderschap in handen te nemen, de Vlaamse edellieden en de milities van de steden te leiden, en daarmee een veldtocht te ondernemen tegen de man die zich de troon van Frankrijk wederrechtelijk toegeëigend had, tegen Filips van Valois. De schepenen die nadien de argumenten van de koning hoorden, steunden Edward. Koning Edward wou dat Lodewijk Frankrijk vanuit het noorden zou binnenvallen terwijl hij, Edward, zijn legers vanuit het zuiden zou doen oprukken. Het doel was Parijs te veroveren en het paleis van de koning in te nemen. Graaf Lodewijk voelde zich zwak, maar hij bleef koppig weigeren. Hij zei dat hij over die voorstellen moest nadenken en raad moest vragen aan zijn onderdanen. Hij probeerde zo tijd te winnen. Hij zei niet dat hij zelfs nog niet de gelegenheid had gehad de gepaste raadgevers aan zijn hof te verzamelen.

De jeugdige Graaf Lodewijk begreep zeer goed hoe hij de gevangene was van de steden van Vlaanderen. Koning Edward was te Menen aangekomen met een escorte die eigenlijk een strijdmacht vormde van meerdere honderden strijders te paard. Lodewijk had praktisch geen escorte te Menen, behalve dan het dozijn schepenen en hun iets meer dan twintig wachters. Hij voelde zich een gevangene! Hij kon zelfs niet even het kasteel uit rijden om bij voorbeeld op jacht te gaan, zonder dat zijn bewakers elk van zijn bewegingen met argusogen volgden. Koning Edward vertrok wel snel uit Menen. Lodewijk van Male besloot dat dat zijn grootste prioriteit van het ogenblik was om uit de handen van de schepenen te ontsnappen. Hij zou slechts deze enige gelegenheid hebben, zo dicht bij de Franse grens, om de plannen van de heren van de grote steden te dwarsbomen. Hij kon echter Menen niet verlaten zonder akkoord te gaan met een huwelijk met Isabella van Engeland.

In het midden van maart van 1347 aanvaardde Lodewijk van Male plichtsbewust te Menen de voorwaarden die de drie grote steden van Vlaanderen hem opdrongen. Een charter werd opgesteld die bepaalde dat Lodewijk twee weken na Pasen van dat jaar 1347 zou trouwen met Isabella van Engeland. Lodewijk veinsde akkoord te gaan met die voorzieningen, maar zocht een middel om te ontsnappen aan zijn bewakers.

De schepenen reden daarna met hem onder bewaking naar Sint-Winoksbergen, naar Bergues. Die kleine stad lag nog dichterbij Calais dan Menen. Het was veiliger voor Koningin Filippa van Henegouwen en haar dochter Isabella daar de graaf te ontmoeten. Lodewijk zag Isabella, kuste haar moedig op de wangen, hield niet van haar, maar glimlachte breeduit en gedwee. Het leek dat de prinses heel ingenomen was met de knappe, rijke graaf. In zijn hart bleef Lodewijk echter vervuld met afschuw van dit huwelijk, temeer omdat zijn vader en hij al beloofd hadden het huwelijk met Margaretha van Brabant te laten plaats hebben. Lodewijk haalde zich meer en meer die belofte voor ogen, vooral omdat zijn vader door de handen van de Engelse boogschutters gevallen was.

Graaf Lodewijk van Male veinsde tevreden te zijn met het lot dat de steden van Vlaanderen aan hem opgedrongen hadden. De schepenen en de andere afgezanten waren eveneens tevreden met hem. Ze drukten hem op het hart dat hij de juiste beslissing genomen had. Lodewijk en de schepenen organiseerden daarop een groot banket te Sint-Winoksbergen, om plechtig hun verzoening te vieren. Ze kondigden het huwelijk aan van Lodewijk van Male met Isabella van Engeland, en wilden het nieuw bondgenootschap met Engeland vieren.

Lodewijk van Male had de vorige dag aangenaam doorgebracht en prettige gesprekken met de schepenen en de leiders van de wacht gehouden. Hij ging gewoonlijk jagen in de bossen van het land rond Sint-Winoksbergen. Hij keerde van die jacht steeds plichtsgetrouw naar de stad terug.

Op de achtentwintigste maart van 1347, reed Lodewijk andermaal op de jacht uit met zijn valkeniers. Een zware valk zat op zijn behandschoende vuist. Hij reed uit met zijn twee schildknapen en met slechts enkele wachters. De wachters van Vlaanderen verloren hem nooit uit het oog, zelfs niet op de jacht, maar de meeste wachters waren die dag druk bezig met de organisatie van het avondbanket. De wachters werden verleid tot onoplettendheid. Lodewijk had ijverig aanvaard wat de schepenen van hem verwachtten, zodat thans alles naar de tevredenheid van de steden en van de wachters verliep.

Bij de eerste fazant die Lodewijk zag nabij de rand van een bos, wierp hij zijn valk in achtervolging van het dier. Daarna slaakte de jonge graaf een kreet van vreugde en opwinding, en hij spoorde zijn paard tot de achtervolging aan, naar de valk toe, terwijl zijn twee schildknapen hem van zeer dichtbij volgden. De valk verdween over het woud. Lodewijk ook verdween tussen de bomen, en dan werd hij aan het oog van de wachters onttrokken. De wachters reageerden te laat en konden Lodewijk niet terugvinden wanneer zij ook het bos in stormden. Ze moesten onverrichterzake en met schaamte terugrijden, want Graaf Lodewijk van Male was gevlucht, gaan vliegen zoals de valk, en hij keerde ook niet terug voor het banket!

Lodewijk reed recht naar Lille. Daar vroeg hij de bescherming aan van het Frans garnizoen. Vergezeld door Franse strijders te paard reed hij daarna zuidwaarts naar Parijs, waar hij met open armen ontvangen werd door Filips van Valois. De Franse koning lachte zich een breuk. Hij was uiterst blij om de jonge graaf aan zijn hof te ontvangen. Hij bewonderde Lodewijk om zo sluw uit de gretige handen van de Vlaamse schepenen en de Engelse edelen te zijn ontsnapt, en zo de eerbetuiging die Lodewijk hem had gezworen te Amiens ook daadwerkelijk te eren. Filips van Valois was zo gelukkig dat hij de jonge Lodewijk niet dwong officieel de huldebetuiging te herhalen, de hulde die Lodewijk hem in privé gebracht had na Crécy te Amiens. Een grootsere ceremonie van huldebetuiging kon best wachten. Koning Filips van Valois ging te Parijs akkoord met het huwelijk van Lodewijk met Margaretha van Brabant. Graaf Lodewijk verbleef enige dagen in het koninklijk paleis van

Parijs, daarna reed hij naar het kasteel van zijn moeder te Conflans, niet ver van de Franse hoofdstad.

In april van 1347 braken nieuwe vijandelijkheden uit aan de grenzen met Vlaanderen. Franse troepen die te Saint-Omer lagen voerden bloedige aanvallen uit in de grensstreken. De Vlaamse steden zonden troepen om tegenaanvallen te voeren. Dit leger achtervolgde de Fransen tot aan de stad van Arques, die ze innamen en verwoestten. Een grote strijdkracht van de milities van Gent bezette dan Cassel om het platteland te verdedigen. Nog meer troepen werden naar de meest zuidwestelijke steden van Vlaanderen gezonden. De Vlaamse milities werden vroeger geleid door de ruwaard van Vlaanderen Zeger de Kortrijkzaan, maar in 1347 werd de Markgraaf Willem van Jülich tot ruwaard aangeduid. Willem van Vaernewijc en Jan van Meesine van Gent bevestigden Willem in die rol.

In mei van het jaar 1347 beval Graaf Lodewijk, die bij zijn moeder in het kasteel van Conflans verbleef, aan zijn raadgevers om verder te onderhandelen betreffende zijn huwelijk met Margaretha van Brabant, de tweede dochter van Hertog Jan III. Hij kreeg grote sommen geld van Filips van Valois om de Vlaamse rechten op de stad Mechelen over te dragen aan Hendrik, de erfgenaam van Brabant. Lodewijk van Male kon dan snel trouwen met Margaretha van Brabant. Hij verkreeg bijkomende landen rond Nieuwpoort, Deinze en Bergen toegewezen door de Franse koning.

Op de tweede juli van 1347, trouwde Graaf Lodewijk van Male met grote pracht en praal te Vilvoorde met Margaretha van Brabant. Hij was nog slechts zestien jaar oud en nog slechts elf maanden graaf van Vlaanderen. Toch had hij reeds de steden van Vlaanderen en de koning van Engeland tegen zich in het verweer getrokken. De bruid was vierentwintig jaar oud, acht jaar ouder dan Lodewijk.

Hoofdstuk 2. De pest in Gent. Lente 1348 – herfst 1349

Heyla de Smet

In augustus van 1347 reed Graaf Lodewijk van Male van zijn kasteel te Male naar Gent met de bedoeling er een paar dagen door te brengen, opnieuw onaangekondigd aan de schepenen. Hij voelde zich in een blij gemoed op de prachtige, zonnige dag. De hemel scheen het diepste blauw en Lodewijk voelde zich echt gelukkig. Zijn zaken leken hem redelijk in de plooi te vallen. Het speet hem wel dat hij de schepenen van de grootste Vlaamse steden en ook de koning van Engeland van zich vervreemd had, zijn eigen wil doorgezet, maar dat lag al in het verleden. Nu was hij getrouwd, zo goed en zo slecht als hij kon verwachten. Hij kon zich beroepen op de steun van Koning Filips van Valois van Frankrijk, zodat zijn bezittingen en leengoederen in Frankrijk beveiligd waren. Zijn geweten was niet verkracht. Hoe had hij de dochter van de doder van zijn vader kunnen trouwen? Hoe had hij trouw kunnen zweren aan een bondgenootschap met Engeland wanneer het Engelse pijlen waren geweest die Lodewijk van Nevers getroffen hadden? Zelfs de Vlaamse steden moesten uiteindelijk toch enig begrip tonen voor zijn motieven! Hij kon ook geen hulde en gehoorzaamheid hebben gezworen aan de koning van Engeland als hij dat al gedaan had aan Koning Filips in zeer tragische omstandigheden. Hij had trouwens geen andere keuze gehad dan trouw te zweren aan Filips, want dat was de enige manier om formeel zijn feodale rechten over zijn landen te bekomen. Waarom was het zo moeilijk om dat allemaal te begrijpen door de mannen van Vlaanderen?

Lodewijk van Male wist dat hij nu twee belangrijke taken moest voleindigen. Hij moest zich op één of andere wijze verzoenen met de steden van Vlaanderen. En hij moest er voor zorgen dat de koning van Engeland geen vergelding zou willen nemen voor de belediging van de afwijzing van Isabella door eens te meer de export van wol naar Vlaanderen tegen te houden. Dit laatste vreesde hij niet zo erg, want Koning Edward was toch nog steeds verbonden door verdragen met de belangrijkste Vlaamse steden, die zijn bondgenoten bleven. Dit was een tegenstrijdigheid waarmee hij, Lodewijk, nog een tijdje zou moeten mee leven. Die toestand bleef trouwens pijnlijk en ongemakkelijk. Lodewijk voelde aan dat die problemen op één of andere wijze opgelost moesten worden. Hij verschilde in mening met zijn vader, in dat hij meer leunde naar een oncomfortabele positie tussen Engeland en Frankrijk zonder echt partij te kiezen. Hij wist echter nog niet goed hoe het onverzoenlijke te verzoenen!

Lodewijk keerde naar Gent terug, niet omdat hij deze zaken wou bepraten met de schepenen van de grootste stad van zijn graafschap, maar omdat hij er zeer naar verlangde zijn lief, het meisje van de goudsmid, Heyla de Smet, in zijn armen te drukken. Hij wou ook dat probleem dat open was gebleven, een bevredigende oplossing te geven. Hij wou praten met de vader van het meisje! Lodewijk lachte wrang. Hoe kon de goudsmid het er mee eens zijn dat hij de dochter van de man als zijn minnares zou houden, en dan nog zo snel na zijn ophefmakend huwelijk met Margaretha van Brabant? Lodewijk gaf toe dat hij voor een onmogelijke, absurde taak stond. Waren niet vele van zijn huidige problemen hopeloze gevallen? Hij moest logisch tot een einde brengen wat hij meende zijn plicht te zijn.

Hij zuchtte, maar zijn uitstekende bui kon vandaag niet vernietigd worden, want hij haalde zich het mooi gezichtje van Heyla de Smet voor ogen. God, hoe hield hij van dat meisje! Hij had al die maanden Heyla niet meer als een andere persoon beschouwd. Heyla was een onscheidbaar deel van hem! Ze was zijn andere zelf, alles wat hij fijn, zuiver en trouw wist.

Graaf Lodewijk van Male kwam aan in het Gravensteen. Hij zond dadelijk zijn schildknaap naar de werkplaats van de goudsmid in de Veldstraat. Dit maal was het niet Jan de Smet die de boodschapper vanuit zijn venster zag aankomen, maar wel de echtgenote van Jan, Marie Vresele, de moeder van Heyla. Jan, Marie en Heyla hadden de laatste weken veel gepraat over de obsessie van het meisje. Meer dan eens waren er tranen verschenen in de ogen van Marie en Heyla. Gefluister en schreeuwen waren uitgewisseld, tot Heyla koppig steeds maar verder hield aan haar verliefd vertrouwen in de graaf. Dit was een geloof in de liefde en de eerlijkheid van Lodewijk van Male. Uiteindelijk had Marie zich min of meer verzoend met de onvoorwaardelijke bedoeling van haar dochter om de geliefde te worden van de graaf van Vlaanderen. Marie weende, vroeg zich af waarom die oneer op haar huis en familie moest neerkomen, maar ze wist ook dat er geen mooiere vrouw in Gent leefde dan haar dochter Heyla. Ze erkende dat Heyla geen kind meer was, doch een volwassen, rijpe vrouw voor haar leeftijd, een intelligente vrouw, die gewoonlijk er sterke meningen en gegronde, degelijke waarden op na hield, en die zeer goed wist wat ze wilde. Vele jonge mannen uit de beste families van Gent wandelden langs de ramen van de familie de Smet voorbij, om lange, verwachtende, smachtende blikken te werpen naar het huis van de Smet. Die hoopten een flirtende glimp op te vangen van de zeldzame schoonheid. Heyla had zelfs niet één maal van haar werk naar die jongens opgekeken!

Brieven van de graaf werden regelmatig door boodschappers naar de Veldstraat gebracht, zodat de laatste hoop dat de jonge graaf snel het bestaan van Heyla zou vergeten vervloog. Heyla had brieven teruggezonden met dezelfde bodes, zonder twijfel hartstochtelijke zinnen van liefde en toewijding. Dezelfde schildknappen hadden die brieven van Heyla meegenomen en naar hun meester gebracht. Heyla wist dat Lodewijk getrouwd was en waarom. Lodewijk moest het leven geven aan een zoon opdat het edele geslacht van Dampierre verder zou kunnen heersen over Vlaanderen, en ook opdat Vlaanderen niet zou opgeslorpt worden in de Franse koninklijke domeinen. Hoe kon zij haar man met een andere vrouw delen? Wanneer Marie Vresele aan die mogelijkheid dacht met haar echtgenoot Jan, begon ze te beven over gans haar lichaam. Marie zou de ogen uitgekrast hebben van die andere vrouw, en daarna Jan de Smet onmiddellijk verlaten hebben! Zou Heyla ook zo wreedaardig denken?

Toen de schildknaap opnieuw in de werkplaats van de goudsmid verscheen, dacht Marie dat hij weer slechts een brief bracht. Ditmaal echter, zei de schildknaap plechtig dat hij 's avonds zou terugkomen om Heyla te halen. Graaf Lodewijk wou Heyla de Smet ontmoeten in het Gravensteen. Marie Vresele voelde er veel voor om een bezem beet te grijpen en de schildknaap haar huis uit te vegen. Ze zei echter slechts met strenge ogen aan de man dat haar dochter hem inderdaad die avond naar het Gravensteen zou vergezellen. Marie kookte en raasde innerlijk. Toen ze de boodschap aan haar dochter gaf, giechelde Heyla even en bloosde dan zo scharlaken rood als maar mogelijk kon zijn. Daarna danste ze rond haar moeder van uitgelaten vreugde. Marie moest weer hete tranen wenen.

In de namiddag deed Heyla haar beste, nieuw kleed om, verborg zich in een lichte mantel met een brede huik, en wachtte geduldig op een stoel tot de schildknaap, die ze nu goed kende, haar kwam halen.

Heyla werd even later naar dezelfde kamers gebracht als die waarin ze vroeger al Lodewijk ontmoet had. Lodewijk van Male zat een boek te lezen, zijn knieën geplooid over een armleuning van de zetel. Toen Heyla binnenkwam sprong hij direct naar haar toe. Hij wou niet dat ze knielde of boog voor hem. Hij omhelsde haar hartstochtelijk, waarbij hij Heyla aan zijn borst plette. Hij let er geen twijfel over bestaan hoezeer hij aan de dochter van de Gentse goudsmid gedacht had, en toonde haar dat hij niet de bedoeling had haar in de toekomst meer

te vergeten. De graaf nodigde Heyla uit om naast hem te gaan zitten. Daarna bleef hij een hele tijd enkel naar haar staren. Hij had een lange rede voorbereid, en begon nu hardop te zeggen wat hij zorgvuldig in zijn geest in woorden had gezet.

Lodewijk bevestigde dat zijn gevoelens voor Heyla niet veranderd waren. Hij sprak de tedere woorden uit die hij steeds opnieuw in zijn hoofd herhaald had terwijl hij naar Gent reed. Hij vertelde ook alles wat er voorgevallen was sinds hun eerste ontmoeting. Hij drukte zijn grote liefde tien maal uit, zodat Heyla uiteindelijk met zoveel nadruk moest lachen.

Lodewijk meldde ook dat hij een oplossing gevonden had voor de onafhankelijkheid van Heyla. Hij kon haar een herenhuis in het platteland bezorgen, zodat ze daar elkaar meer konden ontmoeten en voor langere periodes, zonder zich te moeten verbergen en zonder telkens de inmenging van de Gentse schepenen te moeten verduren. De schepenen van Gent zouden niet langer hoeven te weten dat de graaf voor sentimentele redenen naar hun stad kwam rijden. Lodewijk had een keuze van herenhuisen verzameld, die hij kon voorstellen aan Heyla. Hij wou al die zaken met haar bespreken in de avond en haar smeken daarmee akkoord te gaan. Hij zei ook dat hij nu niet meer zo lang wou wachten tot hij haar kon weerzien. Hij moest natuurlijk praten met de vader van Heyla, om de goudsmid te overtuigen van zijn ware gevoelens. Lodewijk stelde voor om met Jan de Smet al de volgende dag te praten.

Lodewijk sprak zo veel en zo snel, dat hij plots de vloed van woorden stopte en angstig vroeg, want Heyla had nog geen woord geantwoord op zijn waternal van hoffelijke, lange volzinnen, ‘heb jij, Heyla, ook over ons nagedacht? Zijn je gevoelens veranderd?’

‘Neen, natuurlijk niet,’ zei Heyla. ‘Ik houd nog steeds evenveel van u als toen we elkaar voor het eerst ontmoetten. Ik verlangde er naar om weer bij u te zijn, en ja, dat heeft veel te lang geduurd! Moeten we op stoelen naast elkaar blijven zitten?’

‘Hiernaast ligt een slaapkamer,’ fluisterde Lodewijk, ‘maar ben je klaar voor een slaapkamer en een bed?’

‘Natuurlijk ben ik dat, domoor,’ antwoordde Heyla.

Ze lachte, ‘ik kan niet meer wachten! Waar is die slaapkamer?’

Lodewijk stond op, ging naar de achterste muur, en duwde een deur open die verborgen lag in de houten panelen op de muren. Hij opende de deur breed en toonde de verleiding aan Heyla.

Heyla lachte luid en schrill, maar ze liep voorbij Lodewijk de uitnodigende duisternis in.

Lodewijk ving haar op halverwege de deur en het bed. Hij trok Heyla naar zich toe, omhelsde haar weer vurig, liet zijn handen tastend glijden over haar borsten, haar buikje, tot tussen haar benen. Heyla trok zich los, duwde haar mooie tuniek over haar schouders, en toonde dan haar rug aan Lodewijk zodat hij de koordjes van haar wit hemd achteraan kon losmaken. Dat zou teveel tijd gekost hebben aan Heyla om het zelf te doen. Ze wou die seconden nu niet meer verspillen. In geen tijd stond Heyla naakt in haar wollen kousen vóór Lodewijk. Lodewijk liet zijn ogen gretig over haar lichaam schuiven. Hij vond haar blanke huid en haar vormen nog fijner, aantrekkelijker dan haar gezicht. Hij worstelde zich zeer ongeduldig, begerig, ook uit zijn klederen. Heyla giechelde opnieuw toen ze Lodewijk daar zag staan, onbeholpen, naakt en verlegen, zijn begeerte zeer opgewekt.

Heyla sprong op het bed, zonk er in, benen gans open, en ze stelde meer van haar zeer blanke huid bloot aan de blikken van Lodewijk in wulpse bewegingen van haar curven. Lodewijk kwam op haar liggen, en bedekte met zijn handen de zachte zwelling van haar borsten. Ze raakten elkaar voor het eerst aan met hun naakte huid. Heyla voelde hoe Lodewijk haar begeerde, en dus trok ze hem nog dichtër naar haar toe. Ze hield dan haar benen zo hoog dat Lodewijk ook haar kousen kon uittrekken in de ene, lange, tedere streling na de andere, en dan gleed hij in haar. Hun eerste zoon werd die avond in Gent tot leven geroepen.

Nadien bleven ze naast elkaar onder de dekens in het groot bed liggen, uitgeput, gelukkig, hun hartstocht vervuld. Heyla lag in de armen van Lodewijk, haar hoofd op zijn borst. Hij liet een vinger lopen over de kuiltjes in haar bovenlip, over haar melkkleurige, bleke wangen die toch een beetje rood uitgeslagen waren waar zijn ruwere huid en zijn stoppelbaard haar geschaafd hadden.

‘Ik heb de indruk,’ begon Lodewijk na een tijdje, ‘dat alles heel vlot tussen ons verlopen is. Het lijkt bijna op een mirakel hoe we elkaar ontmoet hebben en hoe we verliefd werden, zo snel en volledig. Geloof jij in het lot? In de voorbestemming? Ik kon nauwelijks geloven wat er met ons gebeurd is. Hoeveel mensen op aarde ervaren werkelijk dergelijke liefde? Is dit gewoon, veel voorkomend of zeldzaam? Het lijkt me toe alsof ik je steeds al gekend heb, alsof we voorbestemd waren om elkaar ooit te ontmoeten, om ogenblikkelijk te weten dat we samen hoorden. Je bent de enige persoon in de wereld waar ik me op mijn gemak mee voel en waarmee ik in vrede en rust wil mee zijn. Vertrouwen heb ik in niemand anders. Ik bid opdat we nooit zouden twisten en ons nooit zouden moeten scheiden. Waarom zouden we ook? Ik zou je steeds aan mijn zijde willen houden, maar dat mocht niet zijn. Is het leven altijd zo? Geeft God groot geluk en grote droefheid met dezelfde hand? Ik kan je beter beschermen door je op een afstand te houden van mijn hof, hoewel enige ridders al afweten van mijn passie voor je.’

‘Hier ben ik,’ antwoordde Heyla, de armen openend. ‘Ik zou niet hier mogen zijn, ik zou geen overspel mogen plegen, maar ik ben perfect gelukkig als uw minnares. Het kan niet anders zijn! Ik zou natuurlijk die Margaretha van jou eigenhandig willen vermoren. Maar zo lang u niet echt van een andere vrouw houdt en dat blijft zweren, kan ik er mee leven. Ik zal mijn ogen rood uitwenen op sommige ogenblikken, maar ik zal dankbaar alle geluk aannemen dat u me kunt geven. Nu zeg me, wat gaat u de volgende maanden doen?’

‘Zeg niet meer u tegen me! Het eerste wat ik moet doen,’ mijmerde Lodewijk, ‘is een middel vinden om de steden van Vlaanderen en de koning van Engeland met me te verzoenen. Dat zal moeilijk worden, want ik heb hen eigenlijk zwaar beledigd door onverhoeds uit Sint-Winoksbergen te vluchten. Ik ben er wanhopig op uit om goede raadgevers te vinden, andere mannen dan de ridders van mijn hof, competente raadgevers! Ik moet meningen kunnen confronteren. De ridders dienen hun eigen interesses, natuurlijk, de interesses van de adel, de interesses van de heren van de kasselrijen en van de heerlijkheden, de interesses van de grote domeinen in het platteland. Ik moet poorters van de steden aan me binden, kooplui, dekens van de gilden, invloedrijke mannen van de steden, maar bij voorkeur geen ridders die ook poorters zijn. Het parlement van Vlaanderen is een raad van dit soort mannen, maar hoe kan ik weten wie onder die mannen wijs en eerlijk is, en verstandig?’

Zie je, Heyla, mijn vader slaagde er in steeds maar tweedracht te zaaien tussen hem en de steden. We hebben nochtans dezelfde belangen! Hij zocht te domineren in de confrontatie. Het lijkt mij dat er veel meer macht ligt in gewaardeerd te worden, bemind en bewonderd. Ik moet het conflict tussen de graven en de steden doorbreken. Onze respectievelijke macht is toch redelijk goed gedefinieerd in de bestaande charters, zodat die een voldoende basis kunnen vormen voor wederzijds begrip. Mijn ridders zeggen me dat ik daarin zeer naïef ben. Ik moet het zwaard hanteren, zeggen ze me. Dat is echter wat ze mijn vader al gans zijn leven voorhielden, en hij slaagde er niet in Vlaanderen aan zijn wil te onderwerpen. Ik wil dat het graafschap van mij houdt en me volgt omdat wat ik zeg verstandig is. Onze interesses zouden niet in conflict mogen treden, maar hand in hand vorderen.

Het probleem is, ik ben nog jong, en ik geloof dat ik onvoldoende het talent bezit om me alleen maar met mijn figuur en mijn uitspraken op te werpen als een leider, zoals sommige van mijn ridders dat wel kunnen. Hoe kan ik nu de mensen naar me doen luisteren zonder dat

ze naar me staren en een domme, begeerige, verdorven, arrogante jongeman zien die uit de generaties van hooghartige Franse graven gesproten is? Ik weet wel wat ze denken!’

‘Natuurlijk, lieve Lodewijk,’ schertste Heyla. ‘Je bent een bedorven jongen en zo gedraag je je ook! De ridders zien slechts een kind. Dat zal wel allengs veranderen. Je bent groot, knap, sterk, je ziet er goed uit, bent aantrekkelijk, je draagt je hoofd fier, en met zwier. Al de vrouwen die je nastaren moeten vallen voor je jongensachtig, ephebisch lichaam. Ik had het je veel moeilijker moeten maken me te verleiden!’

‘Neen, neen, neen,’ schaterde Lodewijk gevleid uit. ‘Oh neen! Jij verleidde mij voldoende snel en volledig, jong meisje! Wie zou ook die verrukkelijke groene, lichte ogen van jou kunnen weerstaan, die kleine, brutale neus van je, je zachte, zijden, lange blonde haren, je sensuele, weke lippen en die strenge, echt Gentse blik van je? Hoe zou ik zonder jou kunnen leven? Je gaf me geen enkele kans je te ontwijken!’

Heyla sloeg Lodewijk lichtjes op de wang, ‘jij zult niet, absoluut niet, zonder mij leven! Ik aanvaard met tegenzin je niet steeds bij mij te hebben. Ik aanvaard je te delen met je hertogin zo lang je niet van haar houdt. Ik verwacht echter dat je steeds naar mij terugkeert, en me kust en me naar bed neemt zo dikwijls als je kunt!’

‘Heb ik je pijn gedaan?’

‘Een beetje, ja, er is bloed in het bed, maar dat was een zoete pijn. Ik neem aan dat we nu een kindje zullen krijgen.’

‘Wat? Van de eerste maal?’

‘Van de eerste maal, ja, maar van de veelvuldige pogingen van uwe hoogheid vannacht. Zou je graag een kindje hebben?’

‘Het zou mijn dierbaarste wens waar maken een kind met jou en van jou te hebben. Ik moet voor je zorgen. Ik moet met je vader praten. Ik wil doen wat correct is met je, de zaken zijnde hoe ze staan. Wanneer kan dat?’

Lodewijk van Male keek ernstig naar Heyla.

Heyla bestudeerde haar vingers.

‘Ik kan je helpen met wat je zorgen baart. Veronderstel even dat ik een groep van zeer invloedrijke en wijze mannen in Gent ken, kooplui en vaklui, mensen zoals mijn vader, mannen naar wie je kon luisteren en leren over de situatie van Gent en van Vlaanderen. Zou je geïnteresseerd zijn om die mannen te ontmoeten en met hen de zaken van de stad en van het graafschap te bespreken?’

Lodewijk van Male duwde zich op zijn ellebogen omhoog. Hij was direct op zijn hoede.

‘Wat is dit, Heyla? Werd je naar mij gezonden om mijn bed te delen opdat die mannen mij zouden kunnen bereiken?’

Heyla moest snel reageren, ‘neen, natuurlijk niet! Ze weten zelfs niet dat ik je nu voorstelde om hen te ontmoeten. Het was slechts een idee dat in me opkwam omdat je net stelde dat je raadgevers nodig had. Trouwens, als ik het hen zal voorstellen, dan kan het goed zijn dat ze weigeren je te ontmoeten! Ze houden niet erg van de graven van Vlaanderen. Ze zijn er niet gelukkig mee om leden van het hof te ontmoeten. Ze houden erg aan hun onafhankelijkheid. Ze blijven steeds achterdochtig tegen de macht. Je leek me wanhopig naar zulke mannen te zoeken. Diegenen die ik aan je kan voorstellen zijn de meest discrete en toch de rijkste mannen van Gent. Ik zou menen dat zij ook behoren tot de meest wijze en beste raadgevers, en tot de eerlijkste en meest nederige mensen van Gent, mijn vader één van hen. Ik wil je helpen, niet je in een valstrik lokken!’

Lodewijk bleef indringend naar Heyla kijken. Loog ze? Heyla zag hem tot een inschikkend besluit komen.

‘Wel dan, waarom ook niet? Ik ben benieuwd met wie je me kunt voorstellen. Ik had gedacht aan één of andere schepen van Gent, maar wie kan ik echt vertrouwen? Dit is een test, Heyla! Denk goed na vóór je antwoordt, want als de mannen die je kent niet volledig vertrouwenswaardig zijn, en niet totaal eerlijk, dan kan het zijn dat ik je helemaal anders moet bekijken, ook met meer achterdocht en in een veel minder onschuldige wijze! Ben je er zeker van dat de mannen die je kent het beste willen voor Gent en voor Vlaanderen? Ik wil geen mannen rond me die intrigeren, of spelletjes spelen. Als je echt zeker van je stuk bent, wanneer kan ik hen dan ontmoeten?’

‘Op één na wonen ze allen in Gent. Kan overmorgen passen, in de vroege namiddag? Waar? Zij zullen naar jou komen. Noem een plaats.’

‘Nee, niet in de namiddag. In de avond, wanneer de duisternis valt. Niet in mijn Gravensteen. Ik zal naar hen komen, te voet, in het geheim. Dit wordt ingewikkeld. Hier is hoe we het zullen doen. Mijn schildknaap zal naar jouw huis komen, laat in de namiddag. Hij of iemand anders moet met hem meekomen naar het Gravensteen, en dan moet die iemand me meenemen naar waar jullie willen. Ik vertrouw je. Ik hoop dat je me niet in gevaar brengt, Heyla!’

‘Dat zou ik niet doen, Lodewijk. Nooit! Ik zou de vader van mijn eerstgeborene toch niet willen kwetsen! Verwacht echter niet teveel. Je schildknaap kan met niemand terugkeren. De mannen die ik ken houden erg aan hun discretie. Ze kunnen weigeren in de openbaarheid te treden en zich bloot te geven, al was het slechts aan jou!’

‘Wie zijn die mannen? Wie kan zo machtig zijn om zich te willen weigeren aan de graaf van Vlaanderen? Waarom al die geheimhouding?’

‘Er is geen geheimhouding. Dit is slechts een zaak van discretie, Lodewijk, en van willen – of niet – verbonden te zijn met de meest belangrijke man van het graafschap. Het zijn leden van vijf families die hun discretie hoog willen houden. Ze houden ook van mij! Moesten ze menen dat het nodig mocht zijn, dan zouden ze niet aarzelen voor mij te doden!’

Lodewijk duwde Heyla wat van zich af. Hij boog zich over haar.

‘Moet ik begrijpen dat je in één of ander complot betrokken bent? Moet ik geloven dat het gevaarlijk is voor mij om met je samen in bed te tollen?’

Heyla antwoordde ernstig, ‘neen en ja. Als het je bedoeling is om me pijn te doen, dan zou je bevreesd moeten zijn. Je zou vijanden van hen maken. Ze bezitten onuitputbare bronnen. Als je liefde betekent dat je erbare intenties met me hebt, dan zullen ze ook van je houden en je beschermen met alle middelen waarover ze kunnen beschikken.’

‘Welke middelen?’

‘Ze bezitten zeer grote fortuinen. Samen vormen ze het grootste fortuin van Gent.’

‘Nu ben ik echt benieuwd, lieve Heyla, om je beschermers te ontmoeten! Ondertussen kunnen we misschien nog wat verder werken aan dat kindje, bekoorlijke, gevaarlijke, opwindende Heyla-de-Schone!’

Heyla giechelde opnieuw van genot, opende haar armen en trok Lodewijk naar zich toe.

Nadien vergezelde de schildknaap van de graaf Heyla de Smet weer naar haar huis in de Veldstraat, maar dat was slechts laat de volgende dag.

Een eerste vergadering met de graaf

Twee dagen later kwam de schildknaap van de graaf in de vroege avond terug naar de werkplaats van Jan de Smet. Jan wist waarom de man naar hem toekwam. Hij ging zelf met de schildknaap naar het Gravensteen. Daarna, met Graaf Lodewijk van Male gekleed in eenvoudige tuniek en mantel, de huik diep over zijn hoofd getrokken, stapten ze slechts tot

aan de andere zijde van het Sint Veerle Plein. Jan de Smet bracht de graaf en de schildknaap naar de werkplaats van de vader van Jan, naar de smidse van het Sint Veerle Plein. Lodewijk van Male was erg verbaasd om slechts een paar stappen te moeten gaan om aan te komen in het huis waarin hij een samenzwering van verzamelde poorters van Gent zou ontmoeten, die op één of andere manier verbonden waren met Heyla. Wat, een complot recht onder zijn muren?

Hij aarzelde even om de smidse in te stappen, maar Jan de Smet leidde de mannen doorheen de werkplaats zonder over zijn schouders heen te kijken. Hij opende een deur, en dan werd Lodewijk van Male in een grote, mooi versierde kamer getrokken. Dit was de oude zaal van Wouter de Smet, waarin nu slechts een lange tafel en stoelen stonden. Rond de tafel zaten een dozijn mannen, de mannen die hij zou ontmoeten. Iedereen stond recht uit de stoelen, boog voor de graaf. De mannen verwelkomden hun soeverein. Lodewijk had niet de indruk dat de poorters hem enig kwaad wilden aandoen, dus ontspande hij zich met een zucht van verlichting. Hij ontspande zich nog meer toen hij twee vrouwen zag, ook, onder wie Heyla, zittend aan het andere eind. Heyla glimlachte aanmoedigend.

Jan de Smet stelde de mannen die in de zaal zaten voor.

‘Heer graaf, welkom! Ik heb de eer u mijn vrienden voor te stellen. U bevindt zich in het eerste huis van mijn vader, Wouter de Smet, die lang geleden een ijzersmid was. Hij is dat trouwens nog steeds, maar nu eveneens een goudsmid en ook een geldwisselaar. Mijn vader is eigenaar van meerdere huizen waar geld gewisseld wordt in Gent, Brugge, en in Calais. We zijn ook makelaars en nemen deel in zakeninitiatieven met de andere mannen die u hier ziet. Aan uw andere zijde zit de monnik Gerolf Vresele, een monnik van de Franciscanen van Gent. Hij zorgt er voor dat we vrome mannen blijven die zich niet overgeven aan zonde. Naast hem zit zijn broeder, Gillis Vresele. Gillis is een koopman, een handelaar in voedingswaren. In feite drijft hij handel in alles wat kan gekocht en verkocht worden. Hij werkt met zijn zoon Boudin, ook een koopman, die het baar geld en de geïnvesteerde fondsen van Gillis beheert. Dan hebt u nog de geadopteerde zoon van Gillis Vresele, Ser Jehan Terhagen, die de landerijen beheert die eigendom zijn van de Vresele familie, samen met zijn eigen domein. Jehan woont niet in Gent. Hij woont in het platteland, nabij Axel, op zijn eigen land dat Terhagen heet. Hij bouwt daar thans een nieuw herenhuis, op zijn eigen gronden.’ Graaf Lodewijk was verrast, keek met nieuwe interesse naar mij, Jehan Terhagen, en daarna glimlachte hij naar Heyla.

Wouter de Smet nam over van zijn zoon, ‘een beetje verder, heer, zit Raes van Lake de Oudere, een lakenhandelaar, met zijn zonen Raes de Jongere en Willem. Zij ook zijn verwickeld in zakeninitiatieven met de andere mannen rond de tafel. Ze zijn, of beter: waren, wevers, maar nu geven ze opdrachten aan andere wevers die voor hen werken. Ze laten het geweven doek vollen naar extreme kwaliteitsstandaarden. Zij drijven handel met Brugge, Brabant, Frankrijk, Engeland, Duitsland en Italië. Ze drijven handel niet alleen in laken, maar samen met de familie Vresele in alles waaraan u maar kunt denken.

De twee andere mannen aan de overzijde zijn Jan en Pieter Denout, volders. Zij werken vooral samen met de wevers van de familie van Lake. Ze zijn eigenaar van meerdere voldersmolens in Gent. Zij drijven eveneens handel in allerlei materialen zoals voldersklei, hout, kleurstoffen, en nog veel andere die nodig kunnen zijn in de bewerkingen van wollen doek.

Ten slotte zitten aan het eind van de tafel Arnout de Hert en zijn zoon Jan. Zij zijn schippers, maar ze beheren ook alle transport over het land. Zij transporteren onze goederen naar waar we dat nodig vinden. Ze zijn eigenaars van een grote vloot van rivierboten en van meerdere zeevarende koggen. Ze varen van Lübeck tot Bordeaux over Sluis!

Het is niet typisch voor ons om te vergaderen in de aanwezigheid van vrouwen, maar vanavond hebben we, zoals u kunt zien, drie vrouwen met ons meegebracht. U kent mijn kleindochter Heyla. Rechts van haar zit Beatrise van Vaernewijc, die getrouwd is met de schipper Jan de Hert. U zult al wel gehoord hebben van de meest edele familie van Gent die van Vaernewijcs zijn en die dikwijls ook schepenen van onze stad werden. Links van Heyla zit Mechtild van Lens, een dochter ook van één van de edelste, oude geslachten van Gent. Zij is getrouwd met Raes van Lake de Jongere.’

Wouter de Smet ging zitten en nodigde Gillis Vresele uit om nu te spreken. Gillis stond recht.

‘Heer graaf, we zijn een groep van families die nauw verbonden zijn door relaties van vriendschap en door huwelijksbanden. De moeder van Heyla, bijvoorbeeld, is een Vresele. We noemen ons de Pharaïldis groep. We hielden een harde discussie vóór we ons openlijk aan u toonden, omdat we vredelievende mensen zijn die aan hun anonimiteit houden. We hebben aanvaard u te ontmoeten omdat Heyla de Smet, van wie we allen houden, ons vroeg u te helpen met goede raad. Zij vertelde ons dat we u konden vertrouwen. We hebben gewoonlijk niet veel vertrouwen in graven, hertogen, koningen of ridders, maar we houden zeer veel van Heyla, en zij drong ons op het hart dat u het beste wilt voor uw graafschap.

U hebt raadgeving nodig. Heyla lijkt er van overtuigd dat u de beste, eerlijke bedoelingen koestert voor Vlaanderen en voor de Vlaamse steden. We hebben daarom besloten dat we u konden en moesten ontmoeten.’

Op dat punt onderbrak de graaf.

‘Ik ben natuurlijk verbaasd u, goede poorters van Gent, samen te zien. Heyla had gelijk voor wat betreft haar argumenten. Ik zal eerlijk met u spreken en u mijn vertrouwen schenken, zoals Heyla me stellig beloofde dat ik kon doen. Ik ben echter de graaf van Vlaanderen! Ik bemerk dat u uw lot voor een deel ook in mijn handen plaatst. U toonde uw gezichten openlijk aan mij, zonder vrees. Ik zal hetzelfde doen, maar ik ook moet u om discretie verzoeken betreffende wat ik, de graaf, aan u zal zeggen. Mijn woorden mogen in geen geval buiten deze muren geraken. Zweert u mij dat wat ik zeg deze deur niet zal uit gaan? Slechts dan kan ik u mijn vertrouwen gunnen!’

‘Dat zweren we,’ knikten de Pharaïldis mannen.

De graaf was tevreden. Hij was van natuur een man die zich aan niemand toevertrouwde. Deze avond voelde ook hij wel dat hij open kon spreken. Hij moest zich toch dwingen om over zijn grootste problemen te praten.

Hij aarzelde en zei dan, ‘laat me u eerst uitleggen wat ik in Vlaanderen wou verwezenlijken. Mijn doel is een rijk en welvarend Vlaanderen te creëren, dat rijk is van zijn industrie, landbouw en handel. Ik houd me ook een vredevol Vlaanderen voor de geest, een graafschap in vrede, dat niet vernietigd wordt door gevechten en door oorlog in haar territorium. Het graafschap moet zich kunnen verdedigen en zo nodig strijden voor haar interesses en voor de integriteit van haar grenzen. Daarom moeten we eendrachtig handelen! Ik zoek een Vlaanderen te bewaren dat eerst en vooral in vrede leeft met haar graaf. Dat lijkt me vooral het moeilijkst bereikbaar doel!

Ik wil een Vlaanderen waarin de graaf niet het speeltuig is van de ridders, en niet het speeltuig van de macht van de steden. Ik zoek wederzijds respect en goed begrip. Er moet vrede heersen en voldoende samenwerking tussen de edellieden, de geestelijkheid, de poorters, de boeren en de gewone mensen. Dit mag geen vrede zijn die door het zwaard bekomen is, door onderdrukking, maar aanvaard door wederzijdse achting. We moeten allen werken voor de welvaart van ons graafschap. We kunnen dat niet doen als we elkaar voortdurend bestrijden. Ik zou graag, zonder vooraf aangekondigd te moeten worden, door eender welke stad van

Vlaanderen kunnen rijden en niet onthaald worden op schreeuwen, gegrom, scheldwoorden, en op stenen die naar mijn paard geworpen worden! Ik zou willen dat het leger van de milities van Vlaanderen het graafschap kan beschermen, zowel de strijders van de steden als de heren van de kasselrijen. Ik wil, een leger vormen uit ridders en met de milities samen, een leger zoals de troepen die zo glorieus een hele tijd geleden in de Gulden Sporen gestreden hebben! Ik zou ook goede relaties willen houden met de koningen en met de keizer, zowel met Edward III als met Filips VI.'

Graaf Lodewijk stopte enige ogenblikken, keek naar de gezichten rond de tafel, en sprak dan verder.

'Ik ben slecht begonnen in mijn streven naar die doeleinden! Dat spijt me zeer erg, maar ik wist niet beter! Ik moest de schepenen van Brugge, Gent en Ieper tegenspreken door te weigeren hulde te betuigen aan Engeland en door niet te willen trouwen met Isabella van Engeland. De kleinere steden van Vlaanderen vragen me elke dag een halt toe te roepen aan de privileges van de grotere steden voor de productie van doek met hoge kwaliteit. Hoe graag ook ik hen dat recht zou willen verlenen, durf ik niet te bewegen omdat ik de woede van de grote steden vrees. De steden kunnen hun milities tegen mijn zwakke strijdmacht werpen! Ik ontdekte dat er veel conflict, afgunst, haat zelfs, onrust en wrevel ligt tussen de kleinere steden en de drie grote steden. Dat zijn politieke problemen, weet ik maar al te best. Ik begon verkeerd, maar meende dat ik niet anders kon handelen. Ik vraag me nu af wat voor positieve daden ik kan stellen, maar op dit ogenblik lijkt mijn geest wel vast bevroren. Ik weet niet waar ik het eerst zou kunnen beginnen, zoveel spanningen voel ik aan in mijn land. Ik moet ook nog veel leren over onze industrie, onze handel, onze wijzen van transport. Ik sta nu zeer open voor u. Ik zit hier als uw graaf, maar ik voel me de meest machteloze persoon op aarde. Toch dunkt me, moeten er veel dingen veranderen in Vlaanderen!'

Lodewijk van Male pauzeerde enkele ogenblikken. Dan begon hij nog verder te spreken alsof hij tot zichzelf sprak.

'Ik moet leren hoe de economie van mijn landen vaart. Ik vrees dat noch mijn vader noch mijn moeder me leraars gegeven hebben die iets van die onderwerpen afwisten. Ik heb de Latijnse en Griekse schrijvers gelezen. I moest zelfs ganse delen van die teksten uit het hoofd leren. Ik weet echter bijna niets over het echte leven, over de prijzen bijvoorbeeld van de meest voorkomende goederen. Waar liggen de markten waar de Vlaamse producten verkocht worden? Welke producten brengen de grootste winsten op? Welke producten beloven nog meer verkocht te worden in de toekomst? Ik veronderstel dat er veel flux en reflux gaande is, dat prijzen op en neer gaan, dat wat vandaag goed kan verkocht worden dat niet noodzakelijk ook nog morgen zal zijn. Ik weet daar allemaal bitter weinig over.

Ik weet ook niet wat ik kan doen om alles te verbeteren. Ik heb opgemerkt dat we meestal goed weer hebben, maar zeer slecht weer op andere ogenblikken. Welke granen of gewassen zouden onze boeren moeten zaaien om de hongersnood te vermijden onder de verschillende weersomstandigheden? Ik moet bekennen dat ik een volledige domoor blijf in dat alles, vergeleken bij u, en bijgevolg blijft mijn macht en invloed in Vlaanderen bijna onbestaand. Ik moet nog veel leren om een goede gids te zijn voor mijn volk, en ik moet zeer snel leren! Wie kan me daarbij helpen? Wie kan me raad geven in die zaken? Geen ridders! Wanneer ik ja of neen moet antwoorden op vragen die mijn hovelingen me stellen, moet ik toch weten waarom ik ja of neen zou moeten geven, en niet zomaar wat uitspuwen, het eerste dat me in het hoofd komt. Ik moet de correcte vragen kunnen stellen aan mijn hovelingen. Zo nodig moet ik me van hen kunnen afwenden om me te richten naar andere raadgevers wanneer ik geen bevredigende antwoorden krijg.

Zoals ik dus al aan Heyla opmerkte, wil ik mannen van Vlaanderen rond me verzamelen die over zulke staatszaken kunnen praten met voldoende kennis en wijsheid. Ik hoop dat zij me zouden kunnen zeggen welke vragen echt moeten gesteld worden, wie de vragen kan beantwoorden, en hoe.

Dat alles gesteld zijnde, ben ik ook niet totaal dom! Ik leerde hoe een koninklijk hof werkt, hoe men kan horen van politieke intriges en hoe men daarop moet handelen. Ik bezit de gevoeligheid om de ware bedoelingen van een persoon te detecteren. Ik ben geen slechte spreker. Ik weet hoe macht en argumenten uit te spelen. Ik heb geleerd hoe de wetten van het land werkzaam worden. Maar wat is al die kennis waard zonder een dieper begrip van de interessen van het land?’

Lodewijk van Male had met veel hartstocht, steeds sneller gesproken, passievol opgaand in zijn pleidooi. Hij stopte plots met spreken, en keek de tafel rond. Hij verwachtte mannen te zien die niet waarlijk begrepen wat hij wou, want zo hadden zijn ridders naar hem gekeken nadat hij hen iets gelijkaardigs voorgehouden had. Voor de ridders was de wereld veel eenvoudiger! De Pharaïldis mannen knikten en glimlachten, luisterden intens. Ze waren blijkbaar tevreden met wat ze hoorden.

Wouter de Smet zei, ‘wel, heer, we hebben inderdaad veel om over te praten, dan. We kunnen u helpen in de meeste onderwerpen die u aanhaalde. U hebt hier handelaars, kooplui, wevers, volders, goudsmiden en geldwisselaars, en zelfs schippers aan de tafel zitten. We weten heel wat af van de handel en van de vele ambachten. We weten in wat best handel gedreven wordt op een bepaald ogenblik, waar, en hoe korte termijn winsten te verhogen en winsten op lange termijn veilig te stellen. We zouden echter niet moeten praten op een lege maag! Praten met een lege maag en met een droge keel is niet de wijze waarop ernstige zaken te Gent bepraat worden! Ik zal onze vrouwen en dochters naar binnen roepen. Ze zullen ons bedienen. U moet weten, heer graaf, dat onze vrouwen eigenlijk even veel over al die zaken afweten als wij, en ze zijn zo discreet als wij ook. Misschien is het ongewoon, maar wij doen eveneens volop beroep op de geesten van onze vrouwen en dochters! We kunnen het ons niet veroorloven goede oordelen en het vrouwelijk instinct terzijde en ongebruikt te laten!’

Wouter opende dan een andere deur in de zaal, de deur naar de keuken, en het leger van glimlachende Pharaïldis vrouwen kwam even later de zaal binnen met zilveren schotels in hun handen, messen en vorken, en bekers en kannen met wijn en bier.

Lodewijk van Male glimlachte nu ook. Ja, dit was toch Gent! De schotels werden op het tafellaken geplaatst. Lodewijk van Male kon het niet nalaten op te merken hoe prachtig al het zilver en het dure glas schitterde in het licht van de kaarsen.

Raes van Lake de Oudere was de eerste om recht te staan, een beker wijn te nemen en die hoog te presenteren.

Hij riep, ‘heil en voorspoed aan onze graaf! Moge hij zo wijs zijn en blijven als hij zonet tot ons sprak. God beware onze graaf!’

De mannen riepen samen, ‘gezondheid!’ en ze dronken. Lodewijk van Male deed hetzelfde. De wijn smaakte als de beste die hij in Frankrijk en in Vlaanderen geproefd had.

‘Heer graaf,’ vervolgde Raes van Lake de Oudere, ‘sommige van de problemen die u aangehaald hebt kunnen gemakkelijk opgelost worden. Als ik zeg opgelost, dan bedoel ik dat de meeste van uw daden eerder eenvoudig kunnen bepaald worden. Dat betekent niet dat u aan iedereen een snel bevredigend antwoord kunt geven. Het gaat gewoonlijk in het leven zo, men handelt naar het beste, zoals men kan. Wij, de Pharaïldis mannen, wij zweren bij de logica. We zoeken de beste oplossing op een bepaald ogenblik. Als die oplossing verkeerd afloopt, dan passen we ons snel aan met andere beslissingen. Net zoals u houden we ons doel voor de ogen. We kunnen oplossingen voorstellen die niet iedereen in Vlaanderen zal

tevreden stellen. Wanneer we echter menen dat een zaak de juiste is, dan blijven we in harmonie met ons geweten, omdat we weten dat wat we deden uit het best mogelijke gezamenlijke oordeel gesproken is. Hoe alles in de werkelijkheid uitdraait ligt in de handen van God. We vrezen echter nooit om te handelen.

Laat me dat even uitleggen, en ik ben zeer overtuigd dat wat ik nu zal zeggen ook de standpunten zullen weergeven van de mannen en vrouwen rond de tafel. We hebben deze onderwerpen al in het verleden besproken. Onze meningen zijn solide, en dat is, meen ik ook, wat u nodig hebt. Men zou niet mogen aarzelen in zijn beslissingen, als men handelt geen twijfels mogen hebben, maar het roer moeten kunnen omgooien als dat nodig blijkt!’

Raes pauzeerde. Hij dronk.

‘In het conflict tussen de koningen vinden wij dat Vlaanderen de strikte neutraliteit zou moeten houden. Vlaanderen heeft zowel de wol van Engeland nodig als het graan uit Frankrijk. We menen dat u er zeer goed aan deed om te weigeren trouw te zweren aan Koning Edward. U deed er ook goed aan om niet te trouwen met Prinses Isabella. Uw vader stierf te Crécy, in een slag tegen Koning Edward. We zouden het veel minder edel gevonden hebben als u zo snel al na de dood van uw vader de zaak van Edward had gekozen, hoeveel sympathie we ook kunnen opbrengen voor de Engelse koning.

De rijkdom van Vlaanderen hangt grotendeels af van de Engelse wol, dus zou u ook niet Engeland teveel van u mogen vervreemden. We oordelen dat u opnieuw en opnieuw uw standpunten moet uitleggen aan Koning Edward. Uw afgezanten kunnen dat doen. We geloven dat Edward een redelijke man is, een man die de logica van goed geformuleerde, eerlijke argumenten begrijpt, en die ook zoekt te doen wat correct is. Hij zal uiteindelijk wel moeten toegeven dat u niet kunt twisten met Filips van Valois. In de werkelijkheid heeft inderdaad Filips de kroon van Frankrijk ontvangen uit de handen van zijn evenwaardige edelmannen en van de paus. Edward was niet machtig genoeg om veel te veroveren van de koninklijke domeinen van Frankrijk. Als u nu zoudt intreden in een open bondgenootschap met Engeland, dan zullen al uw landen in Frankrijk verbeurd verklaard worden, en dat betekent praktisch al uw landen! Frankrijk kan dan weer Vlaanderen binnenvallen met een sterk leger van ridders, wat niemand wat zou helpen, ook niet Koning Edward.

Edward ontbreekt het gewoon aan de middelen om Frankrijk te veroveren en om Vlaanderen ter hulp te snellen. Dat zou toch duidelijk moeten zijn, nu! Het zou aan Koning Edward moeten herhaald worden, al is de boodschap vernederend en kan ze hem terneerdrukken.

Edward mag dan nog veldslagen winnen, vernietigende *chevauchées* door Frankrijk jagen, we twijfelen er aan dat hij de oorlog ooit kan winnen. U deed dus zeer goed wat u moest doen! U bracht in privé hulde uit aan Filips van Valois, en dat was natuurlijk wat moest gedaan worden. Anders had u nooit Vlaanderen in feodaal leen gekregen, en waren we er allen veel slechter vanaf gekomen.

Niettemin. Wanneer Filips van Valois ooit van u mocht eisen om formeel en in het openbaar hulde aan hem te zweren, dan kunt u dat weigeren. Waren het niet uw voorvaders en ook onze voorvaders, graaf, die meevochten met Willem van Jülich tegen Frankrijk om de overleving van Vlaanderen als onafhankelijk land te garanderen? De koning van Frankrijk houdt nog steeds uw voorvaderlijke kasselrijen van Lille, Douai en Orchies wederrechtelijk in zijn bezit. U kunt beweren dat u slechts open trouw aan de koning van Frankrijk kunt zweren nadat die streken terug aan u zouden overgemaakt zijn. Die landen waren toch ook dierbaar aan uw familie.

Voor wat betreft de rest, wel, het is slechts met diplomatie bij de koningen van Frankrijk en Engeland dat een langdurige oplossing onderhandeld kan worden.

Hoewel u de graaf bent van vele landen, is de enige plaats waar u uiteindelijk veilig kunt blijven wel degelijk slechts Vlaanderen, omdat u daar zo machtig bent als zij. Vlaanderen is

waar uw plaats is, en waar u ook best uw permanente residentie zoudt moeten houden. U kunt ook aan Filips van Valois betogen dat Margaretha van Brabant liever dichterbij haar familie zou willen wonen.

Voor wat betreft het conflict tussen de graaf van Vlaanderen en de steden, menen we dat Brugge, Gent en Ieper nog enige tijd nodig zullen hebben om uw huwelijk met Brabant te verteren, en ook uw openlijke weigering van het formeel bondgenootschap met Engeland. U moet slagen in uw streven om nieuwe, hartelijke betrekkingen te verkrijgen met Koning Edward. U kunt zelfs nog even de steden toelaten enige hulp te verlenen aan hem in zijn oorlog met Frankrijk, tot uw macht verstevigd is.

Hoe kunnen we u helpen?

Eerst kunnen we u alles uitleggen betreffende de economie van Vlaanderen, zodat u uw eigen beslissingen kunt nemen op dat gebied.

Verder zullen we aan vele invloedrijke mensen van Gent, ook aan ridders, vertellen wat we u juist bevestigden, en onze mening breed bekend maken. We zullen zeggen dat u wijs gehandeld heeft.’

‘Was dat waar?’ vroeg Lodewijk verwonderd. ‘Iedereen zegt me dat ik er zeer slecht aan deed om de eisen van Koning Edward niet te hebben ingewilligd. Vooral de schepenen van de steden verweten me dat!’

De Pharaïldis mannen glimlachten en knikten aanmoedigend.

‘Ja! Wat ik u zei is hoe wij de situatie werkelijk inschatten, hoe we eerlijk voelen. U handelde op eerbare wijze. Om verder te gaan menen we dat de steden niet onmiddellijk, niet in de eerstvolgende maanden maar gradueel, zullen vergeven en vergeten. U handelde niet zoals ze eisten, maar wat ze eisten was een kaakslag aan uw eer. U kunt enig respect gewonnen hebben bij de schepenen door bij uw standpunten te blijven, want zo toonde u een man van uw woord te zijn, een man van eer, en koopluï waarderen dat zeer. U toonde dat u werkelijk de graaf was, geen poppetje in hun handen. In de volgende maanden kunnen ze hun positie herzien. Andere mannen zullen verkozen worden als schepenen en dekens, en daar kunt u ook uw zeg in hebben. Wij zullen de schepenen voorhouden dat het goed zou zijn en wijs om tot een overeenkomst te komen met een wijze, eerlijke, eerbare man, en zich achter zijn opinies te scharen. Uw opinies zijn voorzeker niet tegen Frankrijk of Engeland gericht, maar zonder twijfel in het voordeel van Vlaanderen!’

Lodewijk van Male bloosde van plezier. Hij glimlachte naar Heyla de Smet.

‘Met de balsem van de helende tijd, binnen een jaar of zo,’ vervolgde Raes, ‘zullen de steden wel moeten bemerken dat Engeland de export van wol niet stopzette ondanks uw weigering om een bondgenootschap te zweren met Engeland. Edward heeft weer geld nodig! De belegering van Calais was een triomf, maar hij heeft opnieuw zijn fondsen uitgeput. We kennen zijn financiële toestand. Edward heeft wanhopig de inkomsten uit de verkoop van wol nodig. Hij kan de taksen op de wol niet missen. Ook kunnen zijn koopluï in opstand treden wanneer hij de export van wol naar Vlaanderen tracht te blokkeren. Wanneer de Vlaamse steden beginnen in te zien dat uw standpunt redelijk en beredeneerd was, een opinie die wij zullen aanwakkeren en steunen in onze gesprekken met andere handelaars en ambachtshuizen in Brugge en Ieper, dan zullen de schepenen moeten toegeven dat uw wijsheid groot was, en dat uw idealen wellicht waard zijn om naar te luisteren. De schepenen zullen beseffen dat ze er goed aan doen te horen wat u te zeggen hebt, in plaats van uw opinies snel te verwerpen. De schepenen zullen zeggen, “hoe jong is deze graaf, maar toch zo wijs, en hij voelt zo uitstekend aan wat er zou moeten gedaan worden om onze rijkdom te verhogen en de vrede te bewaren!”

Het echt, overblijvend, moeilijkst probleem, is dat aangaande de privileges van de grote steden op het wollen doek van hoge kwaliteit. U schijnt van mening te zijn dat het in de interesse van allen zou zijn om de lakenindustrie van dat soort doek te verspreiden in Vlaanderen. Wij, de Pharaïdis mannen, hebben dat onderwerp al dikwijls besproken. Gent is nu al zo veel laken van hoge kwaliteit aan het produceren, dat de prijzen fel gezakt zijn. Laken van hoge kwaliteit is niet meer een zeldzaam product. Brabant produceert nu al doek dat praktisch zo fijn is als het onze. Kwaliteitsdoek zal binnenkort de standaard zijn voor alle doek! Geen ander doek zal nog verkocht worden dan doek van hoge kwaliteit. De geheimen van de productie van dit soort laken zijn gekend in bijna alle steden van Vlaanderen en van Brabant. We voegen ons dus bij uw opinie om de kleinere steden toe te laten eender welk soort laken te weven, ook het laken van hoge kwaliteit. Dit is de natuurlijke evolutie die we niet meer kunnen verhinderen. De onderdrukking door de drie grote steden van Vlaanderen is te ver gegaan. Het heeft teveel conflicten uitgelokt, met haat en tweedracht in Vlaanderen. Wij zouden niet meer de andere steden in onze kwartieren in verachting en in de onderdanigheid mogen drukken.

Wij, de Pharaïdis mannen, zullen ook langzamerhand, op verstandige wijze, die boodschap verspreiden. Het zal echter veel tijd nemen om de steden dit punt te doen aanvaarden. Sommigen, vooral de gilde van de wevers, zullen nooit die mening willen delen. De weversindustrie is ook aan het veranderen. Het weversambacht is zich aan het consolideren, aan het samentrekken nu, en dat vooral in Gent. Er zijn nog veel wevers werkzaam in Gent, maar het aantal mannen dat de orders uitdeelt aan de volders daalt gestaag. Minder en minder kleine wevers kunnen nog nieuwe markten, afzetgebieden, zoeken. Ze bezitten ook niet de fondsen die nodig zijn om laken ver en breed te transporteren. Minder en minder families weten hoe de nieuwe markten te bereiken. Minder families handelen in laken! Diegenen die dat wel nog doen, handelen in veel grotere hoeveelheden, in zulke grote hoeveelheden dat de kleinere wevers de lage prijzen niet kunnen volgen. De traditionele werkplaatsen van de wevers verminderen zo, ondanks de bestaande en nieuwe regelingen die de kleinere wevers beschermen.

Wij geloven dat die evolutie in de toekomst nog zal versnellen. Wanneer er dan een lager aantal prominente wever-handelaars, de lakensniders, in de stad zal overblijven, dan zullen die mannen doek van overal willen aankopen, doek van de hoogste kwaliteit aan de laagste prijs, van zowat overal in Vlaanderen, ook uit de kleinere steden en uit de dorpen. Zij zullen concurrentie onder de wevers stimuleren om de laagste prijs te krijgen! Dat zal de kracht zijn die ons steeds weer kwaliteitslaken kan opleveren, in grotere hoeveelheden.

Natuurlijk zullen veel wevers Gent verlaten. Waarom ook niet? Zouden we die evolutie moeten stoppen, zelfs als we konden, wat we betwijfelen? We menen van niet! Gent is te groot voor ons geworden, te zeer de stad van slechts één enkele industrie. Leven van slechts één product alleen is gevaarlijk voor de ultieme overlevingskansen van de stad. Gent is ook ongezond geworden. Het zou niet zo erg zijn als Gent een tijdje niet meer zou groeien. Het zou niet zo slecht zijn voor de wevers om beter te ademen in het platteland!

Graaf Lodewijk van Male luisterde gretig, met open mond.

‘Dat gezegd zijnde en bevestigd,’ ging Raes verder, ‘geloven we dat de steden van Brugge, Gent en Ieper de opening van de productie van laken in de kleinere steden zullen bevechten. De wevers overheersen nog in die steden. U zult daarom voorzichtig moeten zijn, want de schepenen die door de wevers gedomineerd worden, bezitten nog de macht van de milities! U zoudt kunnen beginnen door aan sommige steden in het Brugse Vrije, in de kasselrij van Brugge, toe te staan om laken van hogere kwaliteit te produceren. Brugge is een stad van kooplui en bankiers, minder een stad van wevers. Brugge is een plaats waar fondsen verzameld worden en uitgewisseld voor zakenondernemingen. Brugge zal bijgevolg minder

lijden onder de opening van de weversindustrie. De handelaars van Brugge vinden al lang niet meer al het laken dat ze willen verkopen nog uitsluitend in hun eigen stad. Zij kunnen er blij mee zijn het laken uit hun omgeving te halen in plaats van het verder af, in Gent, te moeten halen. Brugge zal rijker worden door meer laken aan meer klanten te verkopen. Brugge zal niet in opstand komen. Wanneer die evolutie duidelijk wordt overal in Vlaanderen, zullen de lakensniders en kooplui van Gent zich beroeren voor de opening van het ambacht, ook in het kwartier van Gent. Maar we zullen zeer voorzichtig de evolutie van de prijzen, van de verkoop, van de handel en van de kwaliteit moeten volgen.’

‘Dus had ik het instinctief bij het rechte eind,’ riep Lodewijk zeer fier uit.

‘Dat had u,’ lachten de Pharaïldis mannen, zodat Lodewijk samen met hen kon lachen.

‘Instinctief het juiste en rechtvaardige te doen is een grote gave. Maar vergeet nooit dat de instinctieve reacties zouden moeten ondersteund worden door de logica, en de test van de reële situaties moeten doorstaan!’

Een verhitte discussie volgde, tijdens dewelke de mannen argumenten voor en tegen naar elkaar gooiden. Ze bewogen wild hun armen en handen om hun woorden te steunen. Ze kwamen naar voren met nieuwe ideeën, citeerden cijfers, en ze legden uit aan Lodewijk van Male welke markten aan het groeien waren, welke winsten ook ze maakten op laken en granen en wijnen, op hout en ijzer, op het uitlenen van geld voor nieuwe zakeninitiatieven. Na een tijdje verliet Heyla de Smet de plaats waar ze voorheen tussen de vrouwen zat. Ze kwam naast Lodewijk van Male zitten. Lodewijk plaatste een arm rond haar middel, keek haar liefhebbend aan. Dat spontane gebaar bracht verraste blikken in de ogen van de laatste Pharaïldis mannen die nog niet volledig begrepen hadden wat er gaande was tussen Heyla de Smet en Lodewijk van Male. De Pharaïldis onthielden zich er echter van opmerkingen te maken. Heyla en Lodewijk leken de veranderingen in de gemoedsgesteltenis van de Pharaïldis mannen niet bemerkt te hebben. Hun samenhang lag toen al zeer sterk tussen hen.

De gesprekken mondden uit tot een woordgevecht tussen vrienden. Zoals gewoonlijk met de vergaderingen van de vijf families werd het zeer laat in de nacht, en tijd voor de Pharaïldis mannen en vrouwen om terug naar huis te gaan.

Graaf Lodewijk zei tot slot, ‘eerbare mannen van de Pharaïldis, vrienden, ik meen dat we onze vergadering kunnen afsluiten. Ik zou dergelijke besprekingen op regelmatige basis willen houden, hoewel ik vooraf geen agenda vast kan opstellen. Ik heb een voorstel. De volgende maal dat ik u graag zou willen terugzien, om uw raad te vragen, zal ik een schildknaap naar Meester Jan de Smet zenden met een eigenhandig geschreven brief. De schildknaap zal twee dagen later terugkeren naar Meester Jan, om een datum af te spreken waarmee we allen kunnen overeenkomen. Op die afgesproken datum komen we dan samen. De volgende maal kunnen we vergaderen waar u ook wilt. We hoeven ons niet meer te verbergen, maar we moeten ook niet in het openbaar pochen met onze besprekingen. Kunnen we zeggen dat we familiezaken bespreken onder vrienden en partners? Wanneer u het nodig acht me dringend te zien, zendt dan alstublieft een boodschapper naar me. Ik zal u allen een brief geven die u zal toelaten op eender welk ogenblik toegang te hebben tot mij. Mijn wachters zullen de opdracht krijgen u dadelijk tot mij te brengen, u of uw boodschapper. Volstaat dat voor u?’

De Pharaïldis mannen knikten.

‘Eén opmerking blijft nog in mijn geest draaien,’ besloot Lodewijk van Male, terwijl hij in zijn haar krabde. ‘Mijn vader sprak veel met me betreffende de man die Jacob van Artevelde heette, de wijze man van Gent, een man die mijn vader eerder de verpersoonlijking van de duivel noemde en zijn persoonlijke vijand. Ik heb mezelf er op betrappt om te moeten erkennen

dat, behalve dan wat betreft de overheersing van de drie grote steden in Vlaanderen en de rechtstreekse steun aan Koning Edward, dat wat ik dacht de beste manier te zijn om Vlaanderen en de steden op het schaakbord tussen de koningen te plaatsen, exact dezelfde politiek betekende als diegene die Jacob van Artevelde voorstelde. Wat we bespraken en waartoe we vanavond besloten, lijkt me niets meer of minder dan de verdere uitvoering van de ideeën die Jacob van Artevelde probeerde te verwezenlijken. Is dat niet merkwaardig?’ De Pharaïldis mannen werden plots heel en totaal stil. Ze vonden zich in verlegenheid gebracht. Hun glimlachen verdwenen. De ene Pharaïldis keek naar de andere, somberder dan voorheen. Ze bogen hun ogen naar de tafel, en frutselden zenuwachtig met hun vingers. Lodewijk van Male meende dat ze er niet van hielden aan Jacob van Artevelde herinnerd te worden.

Gillis Vresele antwoordde op de opmerking van de graaf.

‘U hebt gelijk, heer graaf. U ziet vijf families rond deze tafel. Oorspronkelijk vergaderde een zesde familie met ons, die slechts vertegenwoordigd werd door één man, door Jacob van Artevelde. De eerste echtgenote van Jacob van Artevelde was mijn zuster. Jacob was onze vriend, al namen we afstand van hem in zijn laatste jaren. We vergaderden niet telkens met Jacob van Artevelde. Hij durfde in richtingen te handelen waar we hem niet steeds in wilden volgen.

Wanneer Jacob de macht had gewonnen over alle steden van Vlaanderen, dan duwde die macht zelf Jacob verder, in haar eigen zin. De macht verderft de geest, neemt de controle over de man, hoe sterk ook zijn geest is, en past dan haar eigen stuwkracht toe om de man die de macht hanteert in bepaalde richtingen te sturen. De macht neemt bezit van de man en bestuurt hem! Er ligt daar een les voor elke leider.

Niettemin was Jacob een man die uiteindelijk toch de macht bemeesterde, zo goed hij kon. Hij stelde een zeer zeldzame daad: aan het einde van zijn leven zag hij af van de macht! Hij had niet zo jong moeten sterven, hoewel we niet langer akkoord waren met zijn oordelen en daden. Jacob werd verder geduwd, voorheen, door krachten die hij niet meer beheerste, hoezeer hij ook probeerde daartegen weerstand te bieden. Wij rouwen om de dood van een vriend.

We konden niet steeds de daden van uw vader goedkeuren. U mag het ons nu kwalijk nemen dat we zo eerlijk met u zijn, maar we beloven dat we u steeds onze eerlijke meningen zullen geven, onze eerlijke opinies en ideeën, ook wanneer we niet langer akkoord met u kunnen gaan. Wij zijn geen gevaar voor u! We oefenen geen macht uit. We vrezen de macht niet, maar we willen ook niet dat de macht ons zou overheersen. Veel van onze terughoudendheid tegenover de openbaarheid, veel van onze discretie, komt van ons wantrouwen van het werken van de politieke macht. Wij zoeken geen politieke macht! We zoeken rijkdom, maar we willen eveneens niet dat de rijkdom ons zou domineren. Vandaar ook de aanwezigheid van Gerolf Vresele, onze geestelijke, tussen ons. Hij is ons gemeenschappelijk geweten en houdt ons op de juiste weg, de weg van Christus. Zo lang als we voelen dat we u kunnen vertrouwen, zullen we u onze mening volledig en eerlijk geven. Wanneer we moeten voelen dat u zich te ver af beweegt van onze opinies, zullen we u moeten zeggen dat we u niet langer raad kunnen geven.’

Graaf Lodewijk van Male beschouwde die woorden enkele ogenblikken. Naarmate Gillis sprak zagen we zijn woede rijzen, maar dan weer verdwijnen.

Hij voegde toe, ‘wel, ik kan niet meer van u eisen, veronderstel ik. Ik heb eerlijk advies nodig. Het kan inderdaad gebeuren dat we in de toekomst de situaties verschillend inschatten. We moeten beloven eerlijk met elkaar te blijven. Anders is een vruchtbare discussie niet mogelijk. Ik zou een raad willen samenstellen, bestaande uit niet slechts de ridders van het graafschap,

maar ook met handelaars en ambachtslui als leden, met invloedrijke mannen uit de steden. Kunt u twee mannen aanduiden uit uw groep om met mij samen te zitten in mijn grotere raad? Die raad zal niet het parlement vervangen, maar een echte grafelijke, permanente raad worden, een binnenkring, die waarschijnlijk te Male zelf of te Brugge zal vergaderen.’ Lodewijk pauzeerde, zei dan, ‘om de avond te besluiten zou ik nog een kort gesprek willen hebben met Heyla en Jan de Smet, en ook, alstublieft, graag tegelijk met Ser Terhagen!’ Ik was heel erg verbaasd te horen dat de graaf mij wou spreken samen met Jan en Heyla. Ik had er geen idee van waarom, maar ik bleef in de zaal.

De samenzwering

De Pharaïldis groep verliet de smidse van Wouter de Smet, familie na familie, mannen en vrouwen samen. De mannen hielden een kleine lamp vóór zich uit, beschermd tegen de windstoten in de straten van Gent. Gillis Vresele en Raes van Lake de Oudere gingen samen naar huis. Hun familie stapte achter hen.

Raes de Oudere zei aan Gillis, ‘is het niet merkwaardig hoe het lot ons stuurt? We zwoeren tien maal nooit meer verwickeld te worden in de politiek van de grote heren van onze tijden, en toch zaten we daar aan tafel, aan het samenzweren met de graaf van Vlaanderen, de machtigste en meest gehate tegenstander van de steden!’

‘Inderdaad,’ grijnsde Gillis, ‘maar deze jonge graaf is een heel andere man dan zijn vader. Ik had de indruk dat hij een eerlijke man was, niet een kronkelende, sluwe intrigant. Veel kan natuurlijk toegeschreven worden aan zijn jeugd. Zijn geest is nog vervuld van de beste bedoelingen. Zijn geest is nog jong en de macht heeft hem nog niet echt bereikt. Ik zou zeggen dat hij eerder afgescheiden is gebleven van zijn vader, wellicht gevormd en opgeleid door zijn moeder, misschien door zijn leraars. Misschien wilde hij zich afzetten tegen zijn vader, zoals dikwijls gebeurt bij jonge mannen. Hij heeft echter reeds zijn eigen geest en opinies opgebouwd. Hij is Frans opgevoed, maar hij lijkt waarlijk, echt te voelen voor zijn land.

Hij schijnt ook Heyla veroverd te hebben. We weten allen dat zij de koppigheid en de sterke wilskracht van haar moeder Marie geërfd heeft, met de scherpe intelligentie van haar vader. Ik heb steeds veel geloof gehecht aan het instinct van de vrouwen, hoewel vrouwen onderhevig zijn aan enig gebrek aan rede wanneer ze beminnen, gelukkig maar.

Ik vraag me af, Raes, hoe die relatie zal varen! Heyla is het middel waarmee we onze opinies kunnen brengen tot bij de graaf. We zullen echter zeer voorzichtig moeten zijn. Ze weet hoe hem te bedwingen, te vleien en om te praten, natuurlijk. Wat zal er echter gebeuren de eerste maal dat we totaal van opinie verschillen met deze graaf? Wat wanneer hij volwassen wordt en geleerd heeft de macht te bemeesteren, die slechts in hem kan groeien?

Ik kwam onder de indruk van deze Lodewijk van Male, hoe jong hij ook is. Hij lijkt me edele bedoelingen te koesteren voor zijn graafschap. Hij heeft fijne ideeën voor een nog zo jonge man, positieve idealen, ideeën die conflicten proberen op te lossen. Hij schijnt me de harmonie te willen zoeken en de gevaren van tweedracht te begrijpen. Hij was niet arrogant en deed niet aan mooipraterij wanneer hij met ons sprak. Hij was niet opvliegend van aard, impulsief, koleriek, en hij luisterde naar de rede. Hij lijkt een intelligente, zeer bekwame persoon te zijn. Ik ontwaarde niet de ingeboren arrogantie van de eeuwen, waarvan we zijn vader het slachtoffer van wisten! Heb je ook opgemerkt hoe hij naargelang de avond verstreek meer op zijn gemak in ons midden zat? Zijn vertrouwen groeide. Het zal hem niet veel langer dan een jaar nemen om alles te weten wat wij ook weten, en dan zal hij handelen zoals hij wilt, zonder nog raad te vragen. Onze raad zal hij niet langer nodig hebben, dat moeten we

goed beseffen. Ik stel daarom voor dat we het hem joviaal en sympathiek zouden blijven, maar toch ook wat afstandelijk.

We hebben wel iemand gemeen om te beschermen, Heyla de Smet, maar ik vraag me wel af hoe lang Lodewijk naar haar zal luisteren. Haar naar Lodewijk van Male zenden was een meesterzet! Jan de Smet nam haar mee naar de graaf omdat hij nooit dacht dat Lodewijk zou vallen voor de schoonheid van zijn dochter. Hij misrekende zich. Onze zet werkte ver boven al onze meest drieste verwachtingen. Was het lot daarmee aan het werk, of onze listigheid? Ik hoop maar dat we het meisje niet diep in het verderf gestort hebben en in het ongeluk, ten behoeve van onze zaak. We zouden haar op ons geweten hebben, net zoals we Jacob van Artevelde al op ons geweten hebben!’

‘Daar heb je gelijk in,’ ging Raes akkoord. ‘Minnaars blijven nooit lang minnaars. Na zoveel twisten, meningsverschillen, uiteengaande interessen, wordt een punt bereikt waarop minnaars zich scheiden. Gehuwde koppels blijven dan bijeen omdat de institutie, het sacrament van het huwelijk, hen nog bindt. Allengs wordt daarna een nieuw, zoet begrip langzaamaan geboren. Maar minnaars scheiden zich inderdaad! Als Heyla en de graaf samenblijven, dan zouden ze eerder de uitzondering vormen dan de regel. Wie weet? Misschien waren we slechts de instrumenten van het lot dat hen wou samenbrengen. Misschien ook zijn we slechts verstokte, verharde, gevoelloze, cynische ouderlingen! Ik ken Heyla redelijk goed. Ze is een eerlijke vrouw, die zeker is van haar gevoelens. Ze is geen vrouw die voor een knap gezicht valt, maar wel voor een vriendelijk karakter. Ze zal ook voldoende geld erven van haar vader om een graaf niet nodig te hebben. Ze kan aangenaam leven met wat haar vader haar zelfs tijdens zijn leven nog kan geven. De liefde van Heyla en Lodewijk lijkt sterk, denk ik. Het is niet de liefde van twee kinderen, maar de sterke gevoelens van samenhorigheid die naar mijn oordeel de bijzonderste eigenschap zijn van een ware, duurzame liefde.’

‘Je kunt gelijk hebben. Zeg me, Raes, wie zouden we als raadgevers naar Lodewijk moeten sturen?’

‘Jij zou één van die raadgevers moeten zijn, Gillis. Ik ben te oud voor dat werk. Mijn geheugen begint me te falen, en ik heb de neiging heel wat dingen te verwarren sinds onlangs. De ouderdom! De Herts en de Smets zullen er ook niet voor voelen om raadgever te spelen en andere grote mannen in vergaderingen te woord te staan. Dat laat ons slechts Pieter Denout of mijn zoon, Raes de Jongere over. Ik zou menen dat één Vresele voldoende is!’

‘Ja, maar ik zal ook niet gaan! Ik stel voor mijn zoon, Boudin, te zenden, hoewel die nog jong is. Zijn oordeelszin is correct ontwikkeld. Grote, lange vergaderingen lijken mijn geduld ook uit te putten deze dagen. We konden Raes de Jongere zenden, Pieter Denout en Boudin. De graaf zal wel één man meer aanvaarden. In dergelijke besprekingen komt het niet aan op één persoon meer of minder.’

‘Dat is goed voor mij. Een vreemd ogenblik was het, niet, toen de graaf begon te spreken over Jacob van Artevelde.’

Gillis grijsde weer, ‘dat was het, ja! Ik vreesde gedurende een ogenblik dat we hem toen gingen verliezen. Ik meende dat zijn vertrouwen zou wankelen. Toch leek hij aan te nemen wat we hem vertelden. Ik dacht dat ik hem best naar waarheid, eerlijk moest antwoorden. Misschien kan hij meer sympathie en begrip opbrengen voor de figuur van Jacob van Artevelde dan zijn vader!’

‘Zijn vertrouwen is gebaseerd op Heyla de Smet. Zonder Heyla zouden we hem niet onze raad kunnen geven.’

‘Dat zal wel zo zijn! Hoe lang zal dat duren? Hoe zal Jan de Smet nu reageren op de situatie met zijn dochter? We hebben hem gemanipuleerd, Raes! Ze zal overspel plegen, de zuiverheid van haar ziel opgeven. Ik had beter gewenst voor een Pharaïldis vrouw.’

‘Ik ben niet zo streng in verband met Heyla, Gillis. De priesters preken tegens ons over de zonde van het overspel, maar Gerolf reageerde daar vanavond niet zo strikt op. God is liefde. Kan Hij de zonden van de liefde niet vergeven? Wie kan zeggen dat hij de wegen van God kent? Als God onze levens bepaalt, waarom bracht Hij dan Heyla en Lodewijk samen? Misschien komt er veel goeds uit hun vereniging. Wie kan het tegendeel beweren?’

‘Niemand, inderdaad,’ lachte Gillis fijntjes.

Beoostenblijje

Graaf Lodewijk van Male bleef in de zaal van Wouter de Smet met slechts Heyla, Jan en mij, Jehan Terhagen. Waarom moest ik ook in de zaal zijn? Ik bleef echter, zoals de graaf gevraagd had. Ik zat verbijsterd.

Lodewijk van Male gebruikte zijn natuurlijke autoriteit om als eerste te beginnen spreken. Heyla zat naast hem. Hun schouders raakten. Lodewijk nam de hand van Heyla in de zijne. ‘Ik bemin uw dochter Heyla,’ biechtte Lodewijk op aan Jan de Smet, ‘en Heyla bevestigde me dat ze net zo voelt als ik. Onze relatie is zuiver, eerlijk en zeer reëel en sterk. Ik moest trouwen, en ik kon niet trouwen met Heyla. Had ik op mijn leeftijd met Heyla willen trouwen, dan zou ik afgezet zijn als graaf en wellicht ergens in een donkere put geworpen zijn, waarschijnlijk kort daarna vermoord, of Heyla zou in alle stilte vermoord zijn door gehuurde doders. Iemand anders van mijn familie, misschien, zou tot graaf benoemd zijn. Ik zou niet meer in staat geweest zijn Heyla te beschermen. Ik ben dus nu getrouwd met Margaretha van Brabant, die ik wel waardeer, maar niet bemin. Ik vraag daarom vergeving aan God en aan u, Jan de Smet, maar de zaken zijn zoals ze zijn. Heyla en ik, wij behoren tot elkaar. We zijn ook vastberaden om samen te blijven. Ik wil uw dochter onder mijn aegis nemen. Kunt u, Meester Jan, ons niettemin uw zegen geven?’

‘Ik vind deze verhouding zeer spijtig, Graaf Lodewijk, voor mij en mijn familie,’ antwoordde Jan. ‘Heyla is niet een gewoon meisje! Ik veronderstel ook dat u niet verliefd zoudt geworden zijn op eender welke vrouw. Ik houd erg van Heyla, meer dan van mijn eigen leven. Ik wil haar niet triestig en ongelukkig zien. Ze heeft mijn zegen voor haar intenties, maar ik vind dat minnaars zijn een zeer vluchtige relatie is, en niet noodzakelijk een langdurige relatie! Alstublieft, vernielt u zich beiden niet wanneer u uiteen valt. Wat zou er dan gebeuren met uw kinderen, want kinderen zullen er voorzeker komen.’

‘Ik hoop zeer dat er kinderen zouden komen,’ zei Lodewijk. ‘Mijn kinderen met Heyla zullen bastaards van Vlaanderen genoemd worden. Hun namen zullen gekend zijn, en ik zal niet weigeren hun vader genoemd te worden. Ze zullen trouwen met mannen en vrouwen van adel. Daar zal ik voor zorgen. Ik dank u voor uw zegen. Ik heb ook voorzieningen gemaakt voor Heyla, twee voorzieningen al.

Eerst stel ik voor haar een comfortabel huis, een steen, te kopen of te bouwen in Gent. Heyla moet in Gent kunnen wonen wanneer ze dat maar wilt om haar familie te bezoeken of om er gedurende langere periodes te verblijven. Ik kan niet steeds in Gent verblijven, en ik wil Heyla ook niet meer ontmoeten in dat sombere, vochtige Gravensteen, die donkere Behemoth van steen. Kunt u, Jan de Smet, haar een mooi huis kopen of laten bouwen? Het hoeft geen groot paleis te worden, want dat zou slechts jaloersheid, afgunst en haat tegen haar opwekken. Ik zal u mijn rentmeester zenden, zodat u betalingen met hem kunt regelen.’

Graaf Lodewijk van Male aarzelde dan, keek naar Heyla, naar Jan en dan naar mij. Ik begreep nog steeds niet wat ik hier moest doen! Dit waren familie zaken!

Lodewijk zei, ‘ik kan Heyla niet gemakkelijk ontmoeten in Gent. Teveel mensen herkennen me hier. Ik houd er ook helemaal niet van om naar Heyla te moeten komen, verstopt in een huik zoals een dief, zoals een crimineel. Daarom heb ik gedacht haar een herenhuis en land te schenken. Ik kan haar één van drie domeinen aanbieden.

Het eerste domein ligt nabij Ieper, het tweede naast Doornik. Ik houd niet erg van die twee plaatsen, want te dicht nabij Frankrijk, te dicht naast open wegen, met teveel ridders die er rond hun heerlijkheden bezitten, en waarbij ik niet veel vertrouwen kan hebben in hun nabuurschappen.

Mijn derde keuze zou een plaats zijn in het noorden, nabij Axel. Er is daar een land en een herenhuis, een heerlijkheid genaamd Beostenblijje, die op een landheer wacht. Beostenblijje zelf is een klein dorp nabij de zee. De heer van Axel is een vriend van mij. Beostenblijje is een godvergeten, rustig landgoed, dat uit de weg ligt van invasielegers, ver van de wegen van de grote steden, ver in het platteland. Mijn probleem met Beostenblijje is dat het redelijk ver van Gent ligt, geïsoleerd. Ik weet ook niet in welke toestand het herenhuis zich echt bevindt. Toen u dus, Ser Terhagen, sprak van uw domein nabij Axel, had ik een prachtig idee! Ik zag plots het helle licht van de hoop door de wolken in mijn geest breken!

Kunt u, Ser Terhagen, naar Beostenblijje rijden, de toestand van het herenhuis schatten, en me zeggen hoeveel het zou moeten kosten om het gebouw te herstellen en het in een uitstekende staat te brengen opdat Heyla daar zou kunnen wonen? Ze zal een rentmeester moeten hebben, dienaars, wachters, en zo verder. Beostenblijje zou beveiligd moeten worden met een gracht er omheen, hoge muren, maar toch een mooie plaats worden voor haar om er aangenaam te wonen. Ik zou willen weten hoeveel het moet kosten om Heyla gelukkig te laten wonen in die plaats. Ik had graag dat het herenhuis echt goed beschermd wordt, met bewakers rond haar, niet om haar gevangen te houden, maar om haar te beschermen.

Beschouw alles wat moet gedaan worden, alstublieft. Heyla, Meester Jan, zal dan binnenkort kunnen genoemd worden Heyla de Smet, Edelvrouw van Beostenblijje. Ik zal haar de nodige vrijbrieven overhandigen. Trouwens, u, Ser Terhagen, beschikt u over dergelijke vrijbrieven? Is Terhagen een heerlijkheid?’

Ik moest op die vraag even nadenken en wist eigenlijk het antwoord niet.

Ik antwoordde snel, ‘neen, dat denk ik niet, heer graaf!’

Ik was daar echter helemaal niet zeker van. Ik wist dat er nog charters en documenten voor mij bewaard bleven in het klooster van Ter Hage, maar ik had nog niet de moeite genomen om die te gaan inkijken. Ik was eigenaar van het land, meer had ik tot nog toe niet nodig gehad.

‘Geef aan mijn rentmeester een verklarende beschrijving van uw terreinen. Doe dat naar waarheid. Ik zal u een vrijbrief geven opdat voortaan uw domein een vrije heerlijkheid zou zijn. U kunt uzelf vanaf nu de heer van Terhagen noemen. In wederdienst vraag ik u echter de beschermer te worden van Heyla de Smet en haar kinderen, en haar te helpen in alles wat ze nodig heeft. Beostenblijje is naar verluid een lieflijke plaats. Als je er echter niet van houdt, Heyla, dan zoeken we wel een andere plaats voor je uit. Beostenblijje ligt niet direct bij Male, maar ik kan wel naar je domein rijden telkens ik de gelegenheid vind om van mijn hof te ontsnappen. Het ligt ver genoeg opdat men mij niet zou volgen. Ik had graag, Ser Terhagen, dat u voorzieningen zoudt bouwen buiten het herenhuis voor tot twintig wachters. Ik heb misschien een escorte nodig, weet u!’

‘Ik zal doen wat u verlangt, heer. Ik zal Heyla bewaken alsof ze mijn zuster was, wat ze eigenlijk ook is. Ik beschouw me zoiets als haar oom, want haar moeder is mijn zuster in de familie waarin ik geadopteerd werd. Ik zal voor haar zorgen!’

‘Goed, dan! Als u zichzelf nu wilt noemen met de naam van Vresele van Terhagen, of bij enige andere naam, laat dat dan weten aan mijn rentmeester. Hij zal dat allemaal officieel in orde brengen met de zegen en de zegels van Vlaanderen! Ik ben u dankbaar.’

Lodewijk van Vlaanderen kon ook vrijgevig zijn, dacht ik.

‘Ik zal daar over nadenken, en dank u, heer.’

‘Dat is dan geregeld,’ zuchtte de graaf tevreden.

Enige tijd later kusten de graaf en Heyla tot afscheid, hielden elkaar lang teder en licht vast, en dan verlieten we allen de smidse. Graaf Lodewijk werd vergezeld door zijn bewapende schildknaap die op hem in de werkplaats wachtte. De man was wel volgestopt met wijn en pasteien door de Pharaïldis vrouwen. Jan de Smet en ik gingen samen naar huis in het midden van de nacht. Hij wandelde naar de Veldstraat, ik stapte door naar het Vresele huis in de Kalandenberg, waar ik nog een kamer had.

Kwade tijdingen

Na de slag van Crécy nam het enige tijd aan Koning Filips van Valois om naar Parijs terug te keren. Hij had snel opnieuw een leger klaar, maar hij aarzelde om Koning Edward nog frontaal aan te vallen. Edward was bezig met al zijn troepen Calais te belegeren, en die troepen zwollen met de maand aan. Filips hield zijn leger wel nabij Calais, maar hij weigerde de Engelsen tot een nieuwe veldslag uit te dagen.

Filips ondervond heel wat problemen in Parijs. Wanneer hij een vergadering van de Staten-Generaal samenriep in zijn hoofdstad in 1347, weerhielden de mannen van de Staten zich er niet van hun misprijzen te tonen voor wat er te Crécy voorgevallen was. Ze herinnerden de koning wrang aan de hoge kost van de oorlog. Ze verweten hem zeer slechte raad opgevolgd te hebben, wat een verdeckte blaam was voor de nederlaag te Crécy.

Wanneer Filips van Valois nu weer de nadruk legde op de belangrijkheid van de verdediging van het koninkrijk tegen de bestormingen van de Engelsen, dan gaven de Staten-Generaal slechts zeer tegen hun zin in nieuwe subsidies aan de koning. De mannen van de Staten spraken onverbloemd hun wrevel uit tegen de koninklijke belastingen en ze waren er van overtuigd dat de regering zeer slecht geleid werd door de koninklijke raadgevers. De koning had nieuwe lasten geheven op de verkoop in het algemeen en op zout doorheen het gans koninkrijk, wat steeds een zeer weinig populair middel was om geld in de schatkist te doen lopen. Filips had ook weer de munt in Frankrijk gedevalueerd, in waarde doen verminderen, wat leidde tot de verhoging van de prijzen. Filips van Valois moest toegeven dat hij Frankrijk niet nog meer kon doen buigen onder lasten dan hij al gedaan had. Zijn middelen om oorlog te voeren tegen Engeland bleven dus beperkt.

Het enig goed nieuws voor Filips leek hem te zijn dat Lodewijk van Male zich openlijk ten gunste van Frankrijk had uitgesproken. Filips had niet minder verwacht, want Lodewijk van Male was de zoon van Lodewijk van Nevers, een hoveling die hem trouw gebleven was in alle omstandigheden. Teneinde de keuze van Lodewijk van Male te steunen door meer druk te plaatsen op de drie grote Vlaamse steden – die nog naar Engeland overhielden – had Filips opnieuw Vlaanderen onder het pauselijk interdict geslagen in mei van 1347. Dit was uitsluitend een initiatief geweest van Filips zelf, en het kwam niet bij hem op dat die maatregel Lodewijk van Male in woede kon doen uitbarsten. Het interdict was toch gericht

tegen de steden, niet tegen de graaf! De koning had echter niet de mening van Lodewijk van Male gevraagd in deze zaak.

In juni van het jaar 1347 werden er verdere onderhandelingen gevoerd tussen Frankrijk, Vlaanderen en Brabant betreffende de regelingen voor het huwelijk van Graaf Lodewijk met Margaretha van Brabant. Terwijl Lodewijk nog te Conflans bij zijn moeder verbleef, had hij zijn rechten op de stad Mechelen in Brabant aan Hertog Jan III overgemaakt. Lodewijk van Male betreurde die donatie wel zeer, maar hij controleerde toch niet volledig de stad toen. Hij hield in zijn geest wel dat de Schelde een levensbelangrijke ader was voor zijn graafschap. Mechelen beheerste een goed deel van de toegang van Brabant tot de Schelde.

Bijna op hetzelfde ogenblik als het huwelijk van Graaf Lodewijk afgesloten werd, gaf de stad Calais zich over aan Koning Edward III. Edward had zeer veel troepen samengebracht om die haven in te nemen. Calais lag zo dicht bij Engeland, zo strategisch ook tussen Parijs en Vlaanderen. Op de tweede augustus van 1347 verliet het Frans leger definitief de omgeving van Calais, en op de vierde augustus gaf de stad zich over. Het garnizoen vervloekte de Franse koning om hen aan hun lot overgelaten te hebben.

In het midden van september haalden de gezanten-kardinaals van de paus Koning Edward over om een wapenstilstand met Frankrijk af te sluiten. In dat verdrag werden ook Vlaanderen en Schotland betrokken. De wapenstilstand moest slechts duren tot de achtste juli van 1348, maar zou uiteindelijk slechts eindigen in april van 1351 ten gevolge de gebeurtenissen die ik, Jehan Terhagen, later zal uitleggen.

Op de elfde oktober van 1347 stierf de Keizer Ludwig van Duitsland. De Duitse leiders boden de opvolging aan Koning Edward III aan. Edward moest het aanbod echter afwijzen! Zijn focus bleef op de verovering van Frankrijk liggen, en zijn financiën waren weer laag. Hij zocht niet om kostelijke titels aan zijn naam toe te voegen, en wellicht begon hij zich ook moe te voelen van de onophoudelijke campagnes die hij had moeten voeren in de voorbije jaren. Zijn reputatie was nu wel zo groot dat het Engels Parlement hem alles toestond wat hij maar vroeg, maar Edward wist goed tot hoe ver hij offers kon vragen van de Engelsen, en oordeelde dat die grens bereikt was.

De dood van Keizer Ludwig van Beieren werd onrechtstreeks de oorzaak van een bloedige oorlog in Holland. De echtgenote van Ludwig was Margaretha van Holland, die in 1350 terugkeerde om over haar landen te regeren. Een deel van de edelen van Holland hadden dat trouwens ook gevraagd. Margaretha was de zuster van Graaf Willem IV van Holland, die ook Graaf Willem II van Henegouwen was, maar die kinderloos gestorven was. Toen Graaf Willem van Henegouwen, Holland en Zeeland in 1345 gedood werd, had zijn zuster Margaretha de drie graafschappen geërfd, en dus ook Holland. Ze had echter haar zoon, ook Willem genaamd, aangeduid om te regeren over Holland als haar vertegenwoordiger. Niet alle heren van Holland hielden van deze Willem.

Margaretha werd gesteund in haar terugkeer toch door slechts een deel van de adel van Holland. Het ander deel wou haar zoon, Willem, verder laten regeren over Holland. De edelen die Margaretha en het huis van Beieren steunden, droegen blauwe en witte kleuren in hun standaard. De Hollanders noemden hen daarom de Kabeljauwen, omdat kabeljauwen ook blauwachtige schellen op hun rug droegen. De voorstanders van Willem noemden zich daarop de Haken of Hoeken, omdat kabeljauwen konden gevangen worden met haken, of hoeken, aan lijnen.

De Hoeken zochten een bondgenootschap met Frankrijk, terwijl Margaretha en haar kabeljauwen toenadering zochten tot Engeland. De oorlog tussen de Hoeken en de Kabeljauwen raasde in Holland het gans jaar door.

Het jaar van 1348 was ook erg onrustig voor Vlaanderen. Het Brugse Vrije kwam in opstand ten voordele van de graaf van Vlaanderen! Er kon verwacht worden dat de nieuwe graaf de hoop zou doen rijzen bij de ridders van het platteland, bij de ridders van de oude geslachten in de steden, en bij de inwoners van de kleinere steden tegen de drukkende overheersing van Brugge zelf, Gent en Ieper.

Graaf Lodewijk van Male voedde de opstanden met vage beloften, en de opstanden werden meer succesvol dan ze waren in de tijden van zijn vader. De graaf oordeelde met zijn raadgevers dat hij geen ander standpunt kon innemen. Noch hij noch de Pharaïldis mannen vonden andere middelen om het gezag van de graaf te versterken in Vlaanderen, wat de eerste vereiste was om de vrede te bereiken en tezelfdertijd meer evenwichtige verhoudingen tussen de machten in het land. Lodewijk had ook weinig geduld.

‘Ik moet de oorlog bevorderen in mijn eigen land om vrede te bekomen,’ klaagde Lodewijk van Male op een avond in het huis van Gillis Vresele te Gent. ‘Is dat niet absurd en tegenstrijdig? Het verdriet me zo! Ik wil de vrede, en ik moet conflicten zaaien!’

‘Dat is waar,’ gaf Gillis toe. ‘De spanning groeit echter veel sneller dan we oorspronkelijk dachten. Uitbarstingen moeten gebeuren. Wanneer de opstanden uitbreken, moet er iemand de leiding nemen en de machtigste partij worden. Als het niet gebeurt, dan hebben we slechts anarchie. Wij begrijpen absoluut de noodzaak van een sterk leiderschap in Vlaanderen.

We adviseren niet dat u oorlog zoudt voeren tegen de steden, heer graaf. We adviseren u enkel om paraat en voorbereid te blijven, om te spreken met de mensen die u een leger kunnen vormen. U moet uw eigen macht opbouwen in Vlaanderen, met groepen die u steunen. Dat kunnen thans enkel de ridders van de kasselrijen, de ridders van de steden, en de schepenen van de kleinere steden zijn. Het is zeer goed mogelijk dat die troepenmacht van u nooit ingezet hoeft te worden, want de grote steden zijn onderling en intern verdeeld.’

‘Dat weet ik wel,’ reageerde Graaf Lodewijk heftig, ‘maar het is een verdomde schande dat ik nu moet helpen om onrust en tweedracht te zaaien in mijn eigen graafschap!’

‘Dat hoeft u ook niet te doen,’ mengde Raes van Lake zich in dit debat. ‘Alleen, wanneer de steun voor u aangeboden wordt, aanvaard die dan, en vorm zo een staand leger, een leger dat u snel kunt samenroepen, zeer snel zelfs, in een tijdsperiode van enkele dagen. U zult wellicht dergelijke troepen ooit nodig hebben, en geen graaf zou zonder een leger mogen blijven. Organiseer uw eigen leger!’

Graaf Lodewijk luisterde naar wat de Pharaïldis mannen hem voorhielden, maar hij trok een streng, somber, bezorgd gezicht.

Wanneer iets later de steden van Dendermonde, Oudenaarde en Geeraardsbergen in het kwartier en in de invloedssfeer van Gent hun poorten voor hem openden en hem de sleutels van die steden plechtig overhandigden, aanvaardde hij die op elegante wijze. Hij voorzag die steden van grafelijke garnizoenen, met strijders die hij verzameld had van de ridders die aan zijn zijde stonden. Hij betaalde die troepen uit de inkomsten van de belastingen. Die kleinere steden werden zo onttrokken aan het gezag van Gent.

In het midden van het jaar 1348, aangemoedigd door de durf van de houding van de graaf, pleegden ook de oude geslachten van Brugge en Ieper opstand tegen de overheersing van de wevers in hun stad. De wevers en de fracties die tegen de graaf ageerden, werden afgeslacht. In die steden veroordeelde Lodewijk van Male daarna vele personen die gekende tegenstanders waren van zijn regering. Nog vele anderen werden verbannen uit Vlaanderen.

De jonge graaf leerde snel om meedogenloos te handelen! Niet al de ter dood veroordelingen werden door hem uitgesproken. Hij had de heren van het platteland en de schepenen van de steden om dat voor hem te doen, om die streken en steden van zijn tegenstanders te ontdoen. De executies werden echter in zijn naam uitgevoerd.

Slechts Gent leek weerstand te bieden aan die evolutie. De wevers hielden er stevig de macht in handen.

Nieuw Terhagen en Beostenblijje

Gedurende gans 1347 en zelfs nog tot half in het volgend jaar bouwde ik, Jehan Terhagen, die me nu ook officieel Ser Vresele van Terhagen kon noemen, aan mijn nieuw kasteel. We moesten twee fundamentele aanpassingen doorvoeren aan het oorspronkelijk ontwerp. We plaatsten het kasteel niet hogerop, maar we moesten de gracht veel dieper uitgraven opdat het water er in kon vloeien in alle seizoenen en toch door de rivier kon hernieuwd worden. De gracht liep wel gans rond de muren. Dat liet ons toe, maakte het zelfs nodig, om diepere funderingen te plaatsen. We bouwden dan een schuine, aflopende muur vanaf het kort, vlak, met gras bedekt terrein helemaal rond het kasteel, het water in. Die schuin aflopende muur maakte het nog moeilijker over de gracht te geraken om ladders tegen de muren te plaatsen. We verbreedden de gracht op die manier.

De tweede aanpassing was een geheim. Ik had me herinnerd hoe ik uit de boerderij van Oud Terhagen ontsnapt was door een smalle tunnel naar de rivier. Ik vroeg om een tunnel ook te graven onder Nieuw Terhagen, een tunnel die droog zou blijven en die van het kasteel naar de baai van Axel liep, diep onder de gracht door, diep in de aarde. De tunnel moest hoog genoeg zijn om volwassen personen er door te kunnen laten gaan. We bouwden die tunnel volledig in steen, zodat hij een fortuin kostte. In extreme omstandigheden konden we naar ver van het kasteel ontsnappen en naar de baai van Axel lopen. Naast de baai hield ik voortaan een ander laag gebouw, een boothuis. Dat gebouw stond praktisch verborgen in de lange struiken, omringd door een dicht wirwar van riet en moerasgras waar men slechts zeer moeilijk door geraakte, tussen lijnen van berken, om een ontsnapping mogelijk te maken. Ik trok de tunnel tot daar door.

In juli van 1348 was mijn kasteel gebouwd, zodat ik meubels en tapijten en paarden kon binnen brengen. Ik ging er permanent in wonen. In de zomer van 1348 huurde ik slechts één dienaar in en zijn vrouw, die ook mijn kokkin werd. De man was me voorgesteld geworden door Boudin Vresele. Hij was een vroegere krijger, een huurling afkomstig van Ieper, die een vrouw ontmoet had en die zich wou vestigen met zijn familie op een rustige, veilige plaats. Hij had in veldtochten in Frankrijk gevochten, zodat hij de bescherming van de muren van een kasteel wist te waarderen. Zijn naam was Ywen de Wilde, en zijn echtgenote Kateline Dankers. Ze hadden twee kinderen van vier en vijf jaar, Ruebin en Kerstiaen. Ik liet de ganse familie in het kasteel wonen. Ik hield wel van het blijde lawaai van lachende, spelende kinderen in mijn binnenplaats.

Ik was zeer actief in die periode! Ik had ook, aan het einde van 1347, het herenhuis van Beostenblijje bezocht en bestudeerd. Die plaats lag inderdaad niet ver van waar mijn kasteel stond. Heyla de Smet had een mooi domein gekregen van de graaf! Het bestond uit heel wat zeer vruchtbare poldergrond, van waaruit ook turf kon gewonnen worden. Heyla had een groot bos dicht bij het huis, een bos waar ze houtblokken kon halen in de winter om in haar haarden te branden. Ze kon daar ook wild gevogelte, konijnen, hazen, en zelfs everzwijnen

vinden. Naast het bos lag een groot meer. Haar huis stond zo dicht naast dat meer, dat ze een heel mooi gezicht had over het water. Beoostenblijje was een elegant huis, bijna zo groot als het herenhuis van Oud Terhagen, en het was comfortabel en knus. Verder af bezat Heyla ook een grote boerderij. Die boerderij had muren omheen de gebouwen, en een grote, versterkte poort. Ik meende dat er niet veel moest gedaan worden om die boerderij een beetje beter te beveiligen.

Het grootste probleem voor de beveiliging was het herenhuis. Het was waarschijnlijk vroeger een groot jachtpaviljoen geweest. Er stonden geen muren rond, geen gracht, en het huis was lang onbewoond gebleven. Ik bracht Lammin Metsers er naar toe. We bespraken wat gedaan kon worden, en tekenden een plan. We wilden het meer tot zeer dicht aan de achterzijde van het huis brengen. Gelukkig stond het herenhuis hoog, en de muren ervan waren zeer dik. We zouden een tuin vooraan het huis kunnen plaatsen en een muur rond het rechthoekig gebouw, een versterkte poort in die muur. We wilden een gracht rond de muren graven en eveneens een ophaalbrug aan de poort zetten. Heyla zou dan nog slechts een mooi, wijds zicht overhouden aan de achterkant van haar huis, dus dachten we er aan om aan die zijde veel bredere en hogere vensters te plaatsen, maar dan slechts op de hogere verdiepingen. Heyla zou dan vanaf de eerste verdieping moeten wonen, de keukens gelijkvloers houden, maar dat was zoals in nieuw Terhagen. We moesten ook aanpassingen bouwen binnen in het huis, het vergroten met een nieuwe vleugel, en we zouden de kamers een hele tijd moeten verwarmen om al de vochtigheid er uit te jagen. Daarna konden we aan decoratie denken. Het werk aan Beoostenblijje was dringend. Dus stuurde Lammin enkele mannen van mijn bouwplaats naar Beoostenblijje, en huurde daarna nieuwe arbeiders in om de gracht uit te graven. Hij bleef de werkzaamheden daar de ganse herfst en de winter overzien. In de late lente van 1348 kon Heyla de Smet komen wonen te Beoostenblijje.

Heyla bracht haar familie mee, de Smets en de Vreseles om haar domein te komen bewonderen. Vanaf dat ogenblik ook bracht Graaf Lodewijk van Male heel wat tijd door te Beoostenblijje in de armen van zijn geliefde. Hij was niet tevreden met de versiering, die we inderdaad nogal streng en eenvoudig hadden gehouden. De graaf kocht nieuwe Vlaamse meubelen, grote tapijten, en hij liet houten panelen op de muren aanbrengen. Wagonlading na wagonlading met de zwaarste eiken tafels, mooi gesneden stoelen, kasten en koffers werden naar Beoostenblijje gebracht met ossenkarren.

Lodewijk van Male gaf ook vele mooie zilveren schotels, vazen en kandelaars. Vier vertrouwelingen van de graaf sliepen binnen de muren. Lammin en ik bouwden daarna meer kwartieren voor de escorte, voor de wachters van de graaf. We bouwden tegen de nieuwe muren aan, zodat Heyla en Lodewijk zich beschermd konden voelen, maar de enige mensen bleven die in het herenhuis zelf woonden. Twee mannelijke dienaars en hun families woonden eveneens langs de muren. Wanneer er groot gevaar dreigde kon Heyla zo nodig ook schuilen in Nieuw Terhagen.

Graaf Lodewijk van Male bezocht daarom ook mijn kasteel, bleef er enkele dagen overnachten, en ik bemerkte dat de plaats hem beviel. Hij hield minder van de katten die rond zijn benen schoven.

Ik houd niet veel van honden binnen in een kasteel. Ze zijn natuurlijk goede bewakers, maar ze kunnen wild zijn, gevaarlijk voor kinderen, en ze zijn niet proper. Ywen en Kateline hadden een hond meegebracht, een grote herdershond, maar ik verbande het dier naar de boerderij.

Ik houd wel veel van katten. Katten jagen op muizen en ratten. Het was heel normaal in veel huizen van Gent een muis te zien rennen van de ene kant van de muur naar de andere terwijl

je in een zaal zat. Die gewoontes vond ik verschrikkelijk. Geen muis zou over mijn bed lopen in het midden van de nacht! Ik hield een grote, grijze kater in Terhagen, en twee vrouwelijke katten. Ywen castreerde de kater, zodat we het aantal dieren onder controle hielden, hoewel allengs nog wel meer katten binnen slopen. Katten zijn uiterst propere dieren, intelligent, klein, bewust van hun waardigheid, en de vrouwelijke katten zijn zo lief als honden. In de avond kwamen ze naar mijn zaal, vooral in de winter, aangetrokken door de warmte van de haard. Ze kwamen dan op mijn schoot spinnen of op de tapijten van mijn vloer slapen of op de kussens van mijn stoelen liggen. Ze hielden me gezelschap. We adopteerden zo vijf katten in totaal in Nieuw Terhagen. We moesten hen voeden, want na een tijdje zagen we geen muizen en ratten meer. Ik deed kleine openingen zagen in de hoofdboort en in de deuren van het herenhuis zodat ze konden gaan en komen zoals ze wilden. De knaagdieren werden door mijn katten uit de gebouwen gejaagd.

Lammin Metsers doopte mijn kasteel daarom ook snel als Kat Terhagen, en die naam bleef plakken als tegengesteld aan Oud Terhagen.

Heyla de Smet bezocht dikwijls mijn Kat Terhagen. Ik bleef haar bezoeken op Beoostenblijje. Ik moest vaststellen dat ik heel goed kon opschieten met Heyla. Ze zou een goede echtgenote voor mij geweest zijn! Ze lachte veel en was steeds tevreden, maar ik joeg het idee om iets tussen ons te doen groeien snel uit mijn geest. Trouwens, Heyla had geen ogen voor mij over. We werden goede vrienden.

Ik werkte hard. Ik kocht veel land in de polders van de baai van Axel. Ik kocht bijna alle landerijen waar ik de hand kon op leggen met het geld van de Vresele familie. Ik begon nadien ook land op te kopen langs de Schelde, nabij Bornhem en Weert. Lammin bouwde ons twee bijkomende boerderijen na de zomer van 1348, één boerderij nabij de baai, een andere nabij de Schelde.

In de zomer van 1348 bleven we lange avonden door praten, Lammin Metsers, Geert van Dorp en ik, om te bespreken welke stukken grond we best konden kopen, waar we de boerderijen konden plaatsen, welke gewassen we moesten zaaien in de toekomst, hoeveel werklieden en landbouwers we moesten inhuren. We ontworpen plannen voor nieuwe dijken. De winsten uit de velden en de boerderijen stegen, eerst nederig en onvoldoende om voor de investeringen te betalen, maar daarna stegen de inkomsten pijlsnel wanneer we oogstten. We brachten veel koeien en stieren op onze uitgestrekte weiden.

Lammin Metsers werkte van dan af bijna uitsluitend voor en met mij. Hij werd mijn bouwleider. Laat in 1348 zond ik hem zelfs naar Gent om daar een bouwbedrijf op te zetten. We wilden huizen bouwen in de stad. We werden partners in die investering. Lammin en zijn familie werden er rijk mee, en ik moest me nooit de investering berouwen, integendeel. Ik verdubbelde ook het salaris van mijn Rentmeester van Dorp. Ik vroeg hem om eveneens het dagelijks beheer te voeren van de uitgestrekte landerijen van mij en van de Vresele familie. Hij leidde de boerderij niet meer. Hij gaf zijn bevelen aan andere boeren, nu. We namen ook een boer in om Oud Terhagen te leiden. Van Dorp woonde met zijn familie in het herenhuis van Oud Terhagen als een heer, maar ik vond dat hij dat waard was. Van Dorp beheerde, werd rijk met mij, terwijl ik me bezig hield met te denken aan investeringen en met het opzoeken van opportuniteiten. Ik had mijn eigen raad met Geert van Dorp, Lammin Metsers en Lauwers Christiaens!

De Ommegang van Brussel

In 1348 hadden vreemde gebeurtenissen plaats die ons konden gewaarschuwd hebben voor komend gevaar, hadden we goed gekeken en geluisterd. De vreemdste van die voorvallen gebeurde in de hoofdstad van het hertogdom Brabant, in Brussel.

De echtgenote van een arme wever, Beatrise Soetkens, hoorde stemmen in vol daglicht, maar zag niemand rond zich staan. Het leek alsof de Maagd Maria haar zei dat Brussel de bescherming van Maria nodig had. Beatrise zou naar Antwerpen moeten varen, en daar in een kerk een beeldje van de Moeder van God moeten halen. Dat beeldje zou Brussel beschermen. Het beeld moest veilig naar Brussel gebracht worden. Beatrise dwong daarom haar echtgenoot naar de haven van Antwerpen op de Schelde te roeien en te zeilen. Dat was relatief gemakkelijk, want Antwerpen lag stroomafwaarts van Brussel over de Zenne rivier en de Schelde.

Wanner Beatrise in de hoofdkerk van Antwerpen aankwam, wou de koster haar weigeren het beeld van de Maagd mee te nemen, maar de man werd direct in steen geslagen. Beatrise nam het beeld weg en ontsnapte uit Antwerpen in de boot van haar echtgenoot.

Haar echtgenoot was echter snel uitgeput, want nu moest hij stroomopwaarts roeien en hij kon niet zeilen ten gevolge de sterke tegenwind. Hij had de stroming van de stroom en van de rivier tegen zich. De boot kwam echter op miraculeuze wijze aan te Brussel. De macht van Maria duwde de boot voorwaarts, naar Brussel! De echtgenoot van Beatrise kon de boot sturen naar een open terrein waar een afdeling van de kruisboogschutters van Brussel aan het oefenen waren. Beatrise vertelde aan de kruisboogschutters wat er gebeurd was, zodat de kruisboogschutters Beatrise en haar echtgenoot onder hun bescherming namen en hen triomfantelijk Brussel in droegen.

Later, wanneer gezanten van Antwerpen in Brussel aankwamen om het beeld weer op te eisen, moesten zelfs zij erkennen dat slechts een mirakel Beatrise terug naar haar stad had kunnen brengen.

De afdeling van de kruisboogschutters van Brussel brachten het beeldje van de Maagd plechtig in optocht naar hun kapel, naar de Zavelkerk, een kapel die ze gebouwd hadden in 1304. De gilde van de kruisboogschutters beloofde toen een andere, grotere kerk te bouwen waar hun kapel stond, een kerk gewijd aan de Maagd Maria, en ook om jaarlijks een optocht te organiseren, een processie. In die processie, die in het Vlaams een ‘ommeganck’ genoemd werd, een wandeling doorheen de stad, werd het beeld op de schouders van de kruisboogschutters doorheen de belangrijkste straten van Brussel gedragen, zodat de Maagd de stad en de inwoners kon zien die ze wou beschermen. De Ommeganck werd een befaamde traditie in Brussel!

Het jaar 1348 en nog veel meer het jaar nadien, werd een tijd van grote ontreddeering voor Brabant en Vlaanderen, jaren ook waarin een groot beroep moest gedaan worden op de religieuze devotie. De Maagd had inderdaad een ernstige waarschuwing gezonden aan de mensen van Brussel en van Brabant. En wellicht ook van Vlaanderen!

De Pharaïdis vergadering van een monnik

In augustus van 1348 vroeg onze Franciscaanse monnik Gerolf Vresele een zeer dringende zitting aan van de Pharaïdis raad. Ook Graaf Lodewijk van Male werd uitgenodigd. Met Heyla de Smet, die nu hoogzwanger te Beostenblijje woonde, organiseerde ik de vergadering

te Nieuw Terhagen. Dit werd dan ook de gelegenheid voor mij, Jehan Terhagen, om mijn nieuwe woonst te tonen aan mijn vrienden. Ik kon hen bewijzen dat ik de ruimte had om hen te ontvangen en ook de kennis bemeesterde om zulk een belangrijke vergadering in te richten. De vrouwen van de Pharaïldis waren ditmaal niet uitgenodigd. Ik bereidde een dozijn of zo kamers voor, voor diegenen die zouden deelnemen. Graaf Lodewijk van Male had boodschappers heen en weer gezonden om aan te kondigen dat hij ook zou komen. Hij zou echter normalerwijze de nacht doorbrengen op Beostenblijje. Ik bereidde niettemin de grootste en mooiste kamer van Terhagen voor hem voor. We vroegen ons natuurlijk af waarom Gerolf, onder allen, een vergadering wou in de hitte van de zomer. Wat kon een Fremineuren monnik met ons willen delen dat zo belangrijk was dat hij het ook nodig had gevonden de aanwezigheid van de graaf van Vlaanderen in te roepen?

We begonnen de vergadering van de Pharaïldis groep te Nieuw Terhagen rond de middag met een korte maaltijd. We aten sneden van gedroogd vlees en gedroogde, gepekeld vis, brood en kaas, melk, en voor wie het wou, wijn of bier. Graaf Lodewijk van Male kwam aan terwijl we nog aan het eten waren. Hij groette ons uitgebreid met hoofse formules, en hij ging eveneens aan tafel zitten.

Ik bestudeerde de graaf. Hij was een grote, goed gevormde man. Hij droeg een gele jupon waarop de zwarte leeuw van Vlaanderen geborduurd stond, een zeer opvallende kleding dacht ik, maar de man was uiteindelijk ook de graaf en moest wel opvallen in eender welke groep. Hij had zijn mantel die bezet was met hermelijn afgeworpen. Zijn haar was kort geknipt, zijn wangen zeer zorgvuldig geschoren. Hij had indringende ogen die sprankelden van intelligentie, maar die somber glinsterden in mijn zaal wanneer ze iets zenuwachtig over ons gleden. Hij leek opnieuw niet helemaal op zijn gemak in onze aanwezigheid! Zijn gezicht toonde regelmatige, en iets scherpere trekken dan vroeger, als gekneed voor de uitvoering van de hoogste macht in het graafschap. Hij had nog een jong maar fier en streng gezicht.

We merkten wel op hoe ernstig, droevig en bezorgd Gerolf keek aan tafel. Tijdens de maaltijd wou hij niets kwijt over waarom we moesten vergaderen. Hij sprak weinig terwijl we kauwden, wat niet zijn normale wijze van doen was. Gerolf was gewoonlijk eerder een loslippige, spraakzame man! Nu zei hij slechts dat hij ons allen samen graag had gesproken over een zeer dringende zaak. Onze echte bespreking begon in de vroege namiddag. We zonden dan de dienaars en de vrouwen weg. We gingen naar mijn grote zaal en we namen een stoel rond de tafel. Graaf Lodewijk van Male zei eveneens weinig. Hij keek bezorgd. Even later, zonder lange inleiding, stond Gerolf Vresele op uit zijn stoel en hij begon te spreken.

‘Graaf Lodewijk en beste vrienden,’ begon hij, ‘jullie vragen jullie nu twijfelloos af waarom ik plots vroeg om jullie te spreken. Het uur is ernstig! Geen nieuwe oorlog begint, geen nieuwe opstand bedreigt Vlaanderen, maar wel een gevaar dat veel groter is en veel meer verschrikkelijk ons leven zal beïnvloeden!’

We keken naar elkaar. Waar zou Gerolf over willen spreken? Welk groter gevaar kon er in Vlaanderen gebeuren dan een oorlog? Kondigde Gerolf een nieuwe zondvloed aan?

‘Ik heb nieuws ontvangen,’ ging Gerolf plechtig voort, ‘betreffende een kwaadwillige maar onzichtbare wolk die zich langzaam naar onze streken beweegt zoals een zuiderstorm die door de wind opgezweept wordt, en die duizenden mensen doodt in enkele dagen, zonder dat iemand begrijpt waarom en hoe de wolk zich beweegt, zelfs in tegenwind, wie ze zond, waar ze vandaan kwam, en waar ze zal stoppen. Ik kreeg brieven van mijn correspondenten en vrienden in de Franciscaanse abdijen van Frankrijk en Engeland over de bedreiging van de wolk. Uit de woorden van mijn broeders-monniken kon ik besluiten dat de onzichtbare wolk

gans Italië bedekt heeft. Ze kan komen van de landen nog verder ten oosten en ten zuiden. De wolk heeft Frankrijk bereikt. De wolk of de golf, bereikte Marseille in januari van dit jaar 1348. In februari had ze Montpellier bereikt, in mei was ze te Narbonne en te Toulouse. Tegen juni was ze nog meer naar het noorden gevorderd, tot in de steden van Bordeaux, Lyon, Dijon, Caen in Normandië en tot in de voorsteden van Parijs. Ze heeft zich nu verspreid over Parijs en begint zich te bewegen naar Picardië, tot in Amiens. Ze kan ons snel bereiken. Ik kreeg ook vergelijkbaar nieuws uit Engeland. Ik geloof dat de wolk in Vlaanderen zal aankomen in de herfst van dit jaar en in Gent zal toeslaan ten laatste in de lente van het volgend jaar. Eén van mijn correspondenten schreef me dat de wolk langzamer schijnt te bewegen in de winter, zodat het mogelijk is dat we er slechts zullen door gegrepen worden in de late lente van het volgend jaar.’

We verbleekten allen rond de tafel. Onze monden vielen open. Niemand kon een beker naar de lippen brengen om te drinken van de uitstekende witte wijn die ik speciaal voor deze gelegenheid had laten overkomen uit Gent. We keken naar elkaar. Had Gerolf het hoofd verloren? Was dit de dwaling van een verstoorde geest?

‘In feite,’ zei Gerolf wrang, ‘weten we helemaal niet wat het juist is dat ons met kwaad en de dood gaat bedekken! Is het een wolk of niet? Is het een boosaardige golf in de lucht? Is het de adem van God of van de duivel? Het kan een soort onzichtbare golf zijn, maar ze zet zich voort en verspreidt zich over zeer grote afstanden, soms snel en soms langzaam. Het kwade wordt aan sommige mensen aangedaan, maar niet aan allen. De ziekte veroorzaakt plotse zwellingen op het lichaam. Het bloed druipt uit de mensen langs de urine of in bloedige uitwerpselen. De mensen worden snel ziek met koorts, ze lijden van veel te zweten, en ze spuwen bloed uit. De dood kan intreden de dag zelf! De pest die de wolk brengt is een ziekte, een ziekte die niet kan genezen worden. De dokters zijn wanhopig omdat ze niet kunnen helpen. Ze kennen geen geneesmiddel. Gebeden helpen ook niet, zegeningen veranderen niet de vooruitgang van de ziekte en de vromen en rechtvaardigen worden evenzeer getroffen als de dieven en de moordenaars.

Een monnik die in Avignon woonde schreef me dat zo veel als vierhonderd mensen per dag stierven. Het lijkt dat half Avignon al uitgestorven is. De paus sloot zich eerst binnen in zijn paleis, afgesloten van de buitenwereld. Hij liet niemand binnen. De mensen van Avignon moesten hem voedingsmiddelen geven door een kleine deur. Nu schijnt hij echter werkelijk voor de zieken te zorgen onder de impuls van zijn dokter, Guy de Chauvière. De paus moest de Rhône rivier als heilige grond zegenen, zodat de dode lichamen in de rivier konden geworpen worden in plaats van te moeten begraven worden. Begravingen in gewijde grond waren bijna onmogelijk geworden omdat zo vele begrafenissen moesten uitgevoerd worden door te weinig en steeds minder doodgravers! De astronomen van de paus, onder wie Johannes de Muris, hebben besloten dat de pest veroorzaakt wordt door een oplijning van de planeten Saturnus, Jupiter en Mars.

Naar het schijnt worden de zwaksten in de gemeenschap, de kinderen en de vrouwen, eerst getroffen en die sterven ook eerst. De Franciscanen verwittigden me ook van het feit dat vermits zo veel mensen zo snel sterven, de wanhoop de betroffenen streken in de greep houdt. De mensen, beseffend dat ze binnenkort zullen sterven, verliezen hun geloof en hoop in God, de Maagd en de heiligen, die trouwens ook machteloos lijken om de vlaag te stoppen. De mensen geven zich daarom over aan allerlei uitpattingen en aan wetteloosheid. Ze stellen criminele daden, stelen, moorden, en verkrachten. Ze geven niet meer om de zuiverheid van hun ziel.’

Gerolf boog zijn hoofd in schaamte. We bleven te verschrikt om onze verbazing uit te roepen. Ik, bijvoorbeeld, kon slechts heel moeilijk geloven wat Gerolf Vresele ons kwam vertellen. Niets zo vreselijks bestond toch op onze aarde! Hoeveel mensen woonden er in Gent? Meer dan zestigduizend mannen, vrouwen en kinderen? Het was toch onmogelijk dat dertigduizend mensen in de tijdspanne van enkele weken of maanden konden sterven!

‘Is deze wolk, deze golf, deze pest, de woede van God, het werk van de duivel, of is het een natuurlijke ramp die zich verspreidt?’ durfde Willem van Lake te vragen.

We bleven allen verbaasd omdat Willem van Lake nog zijn rationele geest gebruikte. Zijn hoofd was niet verdwaasd door de verschrikking van de beelden die Gerolf in ons hoofd opriep.

‘Misschien werd de woede van God losgelaten over de mensheid,’ meende Gerolf droevig.

‘Misschien wordt de ziekte gezonden door de duivel om ons te straffen en ons naar de hel te trekken voor onze overtredingen van de geboden, voor onze zonden, en om de priesters en de monniken en de bisschoppen van de kerk te treffen. Ik heb het moeilijk om aan al die hypothesen geloof te hechten. De monniken die me schreven vreesden God en de duivel. Ik zeg dat God liefde is! We weten uit de Bijbel dat God kan straffen met vuur en water en met rampen zoals ziekten. Dat gebeurde in Egypte, horen we van de Bijbel, in vroegere, voorchristelijke tijden. Maar waarom zou God ons nu zo vreselijk willen straffen nadat Hij zijn Zoon gezonden heeft om ons te redden van de zonde? De duivel moet gevreesd worden, maar God is zo veel machtiger dan de duivel! God kan in één ogenblik alle werk van Satan meteen doen stoppen en zijn getrouwen beschermen. Gebeden helpen echter niet. Een vroom leven geleid hebben helpt niet.

Sommigen geven de schuld aan de Joden die onze Heer Jezus Christus gekruisigd hebben. De Christus is echter de vergiffenis tot leven gebracht! Christus was voorbestemd om op het kruis te sterven om ons te verlossen. Dit werd verordend door God, en dus moet de schuld niet aan de Joden gegeven worden. Op zijn best waren de Joden slechts het instrument van God. Hadden de Joden werkelijk de dood van Christus veroorzaakt, dan kon God toch zijn Zoon nog gered hebben, zijn Zoon die een deel van hem was! Had Hij de Joden willen straffen, dan had Hij uitsluitend hen gemakkelijk kunnen neerslaan. Deze ziekte raakt echter iedereen, Joden en Christenen tegelijk! Ik geloof daarom eerder dat de ziekte een natuurlijke ramp is, van aardse oorsprong, misschien naar ons gezonden door God als een test. De ziekte doodt de ergste misdadigers niet sneller dan de meest vrome mensen. Onschuldige mensen, goede Christenen, onschuldige kinderen, sterven zowel als de meest verfoeilijke zondaars. Ik weet niet wat te denken!’

‘Heeft iemand die wolk gezien, gevoeld of geroken?’ vroeg Willem verder.

‘Nee, nee! Wanneer de monniken, en nu ook ik, dat woord van wolk of golf gebruikten, dan was het slechts op een metaforische wijze!’ legde Gerolf uit. ‘De pest spreidt zich zoals een onzichtbare wolk in de lucht en gaat snel vooruit, zoals een golf die door het water stroomopwaarts in een rivier rimpelt. De monniken maken geen gewag iets gevoeld te hebben of iets gezien. De ziekte verspreidt zich slechts, onstuitbaar, onzichtbaar. Ze bereikt een straat en daarna de volgende straat, de zijstraten, en dan doodt ze in de volgende straat. Ze springt niet, ze schrijdt voort. Ze lijkt te verminderen na enkele maanden, maar dan laat ze slechts vernieling, dood en wanhoop in haar pad. Ze kan de moeder en de vader van een familie slaan, meerdere kinderen, maar één of twee kinderen onaangeroerd achterlaten als wezen!’

‘Hebt u al gehoord van deze pest, Graaf Lodewijk?’ vroeg Gillis Vresele.

‘Ja, ja, dat heb ik ook,’ antwoordde Graaf Lodewijk van Male. ‘Ik hoorde geruchten. Sommige ridders en heren van mijn hof vrezen de ziekte, maar de meesten geloofden niet wat

reizigers aan mijn hof kwamen vertellen. We dachten dat al de verhalen zeer grof overdreven waren.

Johanna, Joan, de dochter van Koning Edward III van Engeland, stierf aan de ziekte toen ze op haar weg was om te trouwen met Koning Alfonso van Castilië. Ik hoorde dat van onze ambassadeur van Engeland.

Ik hoorde niets over de toestand in Avignon, behalve dan dat Paus Clemens VI de stad afgekocht heeft voor tachtigduizend Florijnen van Koningin Johanna van Napels, die ook de gravin is van de Provence streek. Dat gebeurde in juni van dit jaar. De pest moet een beetje later aangekomen zijn, want Johanna vluchtte naar Avignon uit angst voor de aanvallen van de Duitse keizer.

Tot nog toe dacht ook ik dat dergelijke vreselijke ziektes zoals Vader Gerolf ons ze beschreef onmogelijk waren! Ziektes verspreidden zich vroeger ook al, hoorde ik, onder het vee bijvoorbeeld, maar nooit ziektes die een gruwelijke dood naar ons, mensen, brengen, en niet in dergelijke hoge aantallen! De Eerwaarde Gerolf heeft me nu totaal vrees aangejaagd, moet ik toegeven!

We bleven zwijgen. We wisten niet wat we moesten geloven. We bleven als verstijfd, we konden niet helder denken.

‘Wacht, wacht, wacht!’ riep Willem van Lake uit, zijn hand op zijn borst houdend.

‘Laat ons toch nadenken! Als deze pest, deze wolk, een ziekte is, dan moet er een genezing voor bestaan! Hebben de monniken, uw correspondenten, u geschreven over een genezing?’

‘Ze schreven allen dat er geen genezing tegen bestond,’ schudde Gerolf droevig het hoofd.

‘De dokters verbranden mirre en oliën om de lucht te zuiveren. Ze verspreiden reukstoffen. Ze besprenkelen de vloeren met azijn en rozenwater. Ze doen de mensen zich wassen in water waarin azijn gemengd werd, maar niets schijnt te helpen!’

‘Dat zijn allemaal maatregelen ter zuivering, om proper te maken,’ besloot Willem.

‘Misschien help het om zuiver te blijven of te worden. U sprak over de paus. De paus sloot zich op in zijn paleis en sloot zijn kasteel af. Werd de paus tot dusver geraakt door de ziekte?’

‘Nee, niet dat ik weet. Ik heb niet gehoord dat de paus stierf. Nog niet!’

‘De paus isoleerde zich van de stad, van de mensen. Misschien helpt afzondering. Misschien verspreidt de ziekte zich van persoon tot persoon, en spreidt ze zich zo uit. Misschien wordt de ziekte overhandigd, doorgegeven.’

‘Misschien. Een monnik merkte op dat de steden meer geteisterd worden door sterfgevallen dan de dorpen in het platteland. Veel meer mensen sterven in de steden dan in het platteland.’

‘Dat betekent ook wellicht dat afzondering inderdaad de ziekte kan tegenhouden, kan beletten zich te verspreiden,’ bemerkte Willem opnieuw slim. ‘Hebt u nog andere dergelijke opmerkingen gelezen?’

‘De Joden en de edellieden schijnen minder te lijden dat de andere Christenen en de gewone mensen.’

Willen dacht na.

‘Dat kan kloppen. De ridders wonen in kastelen, die ze kunnen afsluiten voor nieuwkomers die lijden aan de ziekte. De ridders in de steden gaan meer dikwijls baden. Maar de Joden?’

‘Waarom zouden Joden minder geraakt worden? Dat lijkt te wijzen naar een bovennatuurlijke oorzaak, één die te maken heeft met religie, maar de Joden zondigen evenveel als wij, al was het maar ten gevolge hun woekerinteressen op leningen. Waarom zou God de Joden minder willen treffen dan de Christenen? Ik zou eerder het tegengestelde verwacht hebben!’

‘Misschien is dat omdat wij, Christenen, verondersteld worden beter te weten,’ kwam Gillis Vresele tussen. ‘Maar je zei dat ridders meer baadden dan de gewone mensen. Diezelfde logica toepassend, de Joden moeten zich meer ritueel zuiveren dan wij door hun religie. De gewone mensen in de steden gaan ook veel minder naar de badhuizen.’

‘Ja, ja, natuurlijk, dat is het,’ riep Willem van Lake uit. ‘Afzondering en zuiverheid helpen, maar ze stoppen de ziekte niet! De ziekte verspreidt zich van de ene mens naar de andere door aanraking, en dus helpt afzondering. De zuiverheid stopt of verlicht of doodt de ziekte. We hebben reeds twee krachtige mogelijkheden gevonden om de pest te ontwijken!’

‘Een beetje zuiverheid is wel wat we de mensen kunnen aanleren,’ onderbrak Graaf Lodewijk van Male, ‘maar hoe kunnen we mensen afzonderen? Mensen moeten eten, dus moeten ze naar de beenhouwer gaan om vlees te halen, en naar de bakker voor brood. De mensen moeten werken, bevelen krijgen voor hun werk, producten gaan halen, het resultaat van hun werk doorgeven. Zo niet, verhongeren ze. De afzondering stopt alle wisselwerking tussen mensen. Afzondering is onmogelijk te realiseren in onze gemeenschap! Vroeger kon een boer misschien nog uitsluitend van zijn boerderij leven, maar dat lukt tegenwoordig helemaal niet meer.’

‘Dat is zo, dat is zo,’ stamelde Willem, ‘en dus verspreidt de ziekte zich onhoudbaar verder! Afzondering zal de grote meerderheid van de mensen niet kunnen helpen. Ik vrees ook dat de meeste mensen niet zullen geloven dat zuiverheid helpt. Maar afzondering en zuiverheid samen kunnen verstandige mensen wel degelijk heel wat helpen!’

‘Hoe kan dat dan?’ vroeg Graaf Lodewijk.

Hij bleef verbaasd bij wat Willem beweerde.

‘Als inderdaad de ziekte zich van persoon tot persoon voortplant, dan zoudt u, heer graaf, zich kunnen verbergen in één van uw afgezonderde kastelen, provisies inslaan voor een periode van bijvoorbeeld zes maanden, en geen levende ziel nog binnen laten. Als afzondering helpt, dan zult u overleven!’

We zagen Graaf Lodewijk nadenken over die wijze van leven.

‘Misschien,’ gaf hij zuchtend toe, ‘misschien kan een andere heer zo overleven, maar in mijn geval zal dat niet lukken! Ik ben de graaf van Vlaanderen! Als mijn volk lijdt, dan moet ik de graaf blijven. Zo niet zal ik later toch afgewezen worden als graaf. Er zal veel te organiseren zijn, veel te troosten. Ik kan me niet gedurende zes maanden in een kasteel wegsteken!’

‘Dat is zeer moedig van u, heer graaf,’ vervolgde Willem. ‘U kunt dan de zuiverheid proberen. Baad dikwijls, zo dikwijls u kunt, niet één maal per week maar één maal of twee maal per dag. Azijn bijt, was u dus met azijn in het water. Spreid azijn en rozenwater rond in het kasteel.’

‘Ben jij een dokter?’ vroeg Graaf Lodewijk.

‘Het spijt me, neen, heer graaf,’ grijnsde Willem, ‘maar hebben wij, de Pharaïldis mannen, niet geleerd om de logica toe te passen, logisch na te denken, meer dan anderen, en er door gewonnen?’

Er is niets verkeerd in al de luttele informatie die we kunnen vergaren over de ziekte te verzamelen, er dan logisch na te denken en de besluiten te trekken die zich opdringen. Men hoeft daarom geen dokter te zijn. Tevens, de dokters schijnen al zo weinig af te weten over de pest als wij. Als ze geen geneesmiddel kennen, wat meer kunnen zij dan doen?’

‘Heilige Jezus, Willem heeft gelijk,’ riep Gerolf uit vóór Graaf Lodewijk nog wat kon toevoegen. ‘Ik moet al de brieven die ik ontving opnieuw lezen en nog andere dergelijke eenvoudige aanwijzingen bij elkaar plaatsen. Misschien is er nog meer verborgen in die brieven! Willem, kun jij soms naar de Fremineuren komen en de brieven samen met mij lezen?’

‘Natuurlijk, met plezier,’ knikte Willem.

‘Al goed, al goed,’ zie Gillis Vresele dan.

Hij was altijd uit op besluiten en daden, zoals alle echte Gentenaren.

‘Onze handel eist dat we steeds in contact met mensen zouden blijven. Als we ophouden mensen te zien en met hen te praten, dan kunnen we allen in de duur van enkele maanden geruïneerd zijn. We kunnen wel meer dikwijls baden, maar we moeten ons organiseren.’
‘We kunnen onze familieleden waar we van houden, de zwaksten, naar het platteland zenden en niemand binnen laten in onze herenhuizen,’ stelde Raes van Lake voor.
‘Dat kunnen we gemakkelijk doen,’ voegde ik toe. ‘Welke betere afzondering dan een kasteel? Mijn vrienden, het kasteel van Nieuw Terhagen, zuiver en nieuw, staat open voor u! Ik kan wel vijftig mensen binnen Terhagen houden en voldoende proviand inslaan om het enkele maanden uit te houden, misschien niet zo lang als zes maanden, maar de boerderij van Oud Terhagen, die goed beheerd wordt en die ook goed geïsoleerd kan blijven, kan ons de rest bezorgen!’

Gillis Vresele begon dan zijn bevelen te geven.

‘Ik zal in Gent moeten blijven. Iemand moet in Gent blijven. Onze eigendommen en onze handel moeten beschermd en zolang mogelijk verder gezet worden. Jij, Jehan, kunt een tijdje stoppen met het kopen en verkopen van landerijen. Probeer zoveel mogelijk onze boerderijen af te zonderen. Sluit je dan op in je vesting. Mijn vrouw zal me niet willen verlaten. Heinric, mijn zoon, werkt in het Schepenhuis. Hij zal daar nodig zijn om de zaken in Gent te organiseren, dus zal hij ook in de stad moeten blijven. Hij kan me helpen. Mijn zoon Evrard, die gestudeerd heeft om priester te worden en die een monnik is bij de Fremineuren met Gerolf, had ik graag naar Nieuw Terhagen zien gaan, samen met Boudin. Terhagen zal enige spirituele hulp goed kunnen gebruiken. Ik zal een tijdje het werk van Boudin overnemen!’
‘Ik zal ook in Gent blijven,’ besliste Wouter de Smet. ‘Mijn vrouw zal Gent niet willen verlaten. Jan en zijn vrouw Marie echter, kunnen bij de dochter van Jan, bij Heyla, op Beostenblijje gaan wonen, met uw toelating, Graaf Lodewijk. Hun jongste zoon, Wouter de Jongere, kan met hen meegaan.’

‘Ik zou blij zijn om te weten dat Heyla in deze harde tijden het gezelschap en de bescherming geniet van haar familie,’ zei Graaf Lodewijk. ‘Natuurlijk kunnen nog anderen van uw familieleden naar Beostenblijje komen wonen. Ik zal te Male blijven, haar afzondering niet breken.’

‘Mijn vrouw, Zwane, en ik, zullen in Gent moeten blijven,’ zei Raes van Lake de Oudere. ‘Ik zal ook Gent niet verlaten,’ verklaarde Raes de Jongere. ‘Teveel van mijn handel en van mijn orders tot weven bevinden zich in Gent en moeten beëindigd worden. Mechtild zal bij mij willen blijven, maar ik had graag dat mijn dochter Avezoete en mijn zoon Boudin een tijdje zouden kunnen wonen in Nieuw Terhagen. Dank je, Jehan, voor je aanbod!’

We keken dan allen naar Jan Denout.

‘Ik ook moet in Gent blijven,’ besloot Jan, ‘met mijn vrouw Selie. Mijn zoon Pieter, zijn vrouw Kerstin, hun zoon Martin en hun dochters Wivine en Quintine zouden naar Nieuw Terhagen moeten gaan.’

Pieter Denout protesteerde, ‘neen, neen, neen! Mijn vrouw en ik, wij blijven ook in Gent. Ik moet mijn zaken verder voeren. Mijn zoon en dochters zal ik echter wel naar Terhagen zenden, ja!’

‘Ik ook moet in Gent blijven,’ zei Arnout de Hert snel, ‘en mijn vrouw Marie zal haar zuster Selie niet alleen willen laten. Ik veronderstel dat mijn zoon Jan ook Gent niet zal willen verlaten. Hij kan echter gaan wonen op één van onze rivierboten op de Schelde en veel contacten vermijden zodra de pest zich verspreidt. Hij kan dan trouwens snel wegzeilen. Mijn dochter Nete ziet uiteindelijk een vriendelijke man in Gent. Zij zal niet willen vertrekken. Ik zou wel graag hebben dat mijn kleinzoon naar Terhagen zou kunnen gaan!’

‘Wel dan,’ besloot ik, ‘ik kan op Nieuw Terhagen Evrard en Boudin Vresele met Alise, Avezoete en Boudin van Lake verwachten. Ook Martin, Wivine en Quintine Denout, met Clais de Hert en de jonge Boudin van Lake. Dat zou geen probleem kunnen zijn! Ik zal mijn kasteel voorbereiden als voor een lang beleg en iedereen strikt binnen Terhagen houden. Ik verwacht hen ten laatste tegen midden september. Ik zal wachten tot de eerste tekens van de pest het zuiden van Axel bereikt hebben, en dan mijn ophaalbrug definitief omhoog trekken. Ik zal zelfs niemand van u nog binnen laten!’

‘Ik voel me goed met de aanwezigheid van de broeder van Heyla op Beoostenblijje,’ zei Graaf Lodewijk, ‘en met zijn familie. Hebben jullie aan bescherming gedacht? We mogen verwachten dat bendes zwervende bandieten hun profijt willen halen uit de chaos veroorzaakt door de ziekte. Die kunnen herenhuizen en kastelen willen plunderen. Ik kan daar wel wat aan doen door een kleine strijdmacht tegen dat soort aanvallen in Vlaanderen te voorzien. Ik zal ook een garnizoen van tien bewapende mannen naar Beoostenblijje zenden, maar houd die buiten het herenhuis. Heb jij bescherming nodig, Ser Terhagen?’

‘Ik zal voldoende mannen en jongeren hebben om mijn kasteel te verdedigen,’ haastte ik me te zeggen.

‘Ik kan je twee veterane huurlingen zenden,’ stelde Boudin Vresele voor. ‘Ik gebruik hun diensten wanneer ik reis. Ze zijn een beetje ongewoon, maar ze zullen blij zijn de veiligheid in een kasteel te vinden. Ze weten hoe het zwaard, de knots en kruisbogen te hanteren! Ze kunnen je helpen de verdediging van Nieuw Terhagen te versterken. Ze zullen met hun familie willen komen.’

‘Goed,’ stemde ik in, ‘ze zullen welkom zijn.’

‘Ik kan absoluut niet de grenzen van Vlaanderen sluiten en het gans graafschap afzonderen,’ speet het Graaf Lodewijk van Male. ‘Onze grenzen zijn te lang en geen natuurlijke hinderissen zoals een gebergte of een rivier scheiden ons van Picardië, Brabant of Henegouwen.

Ik kan Male afzonderen. Je opmerking betreffende het baden is interessant. Ik zie al de gezichten van mijn hovelingen vóór me, heren en vrouwen, wanneer ik hen zal bevelen minstens één maal per week een bad te nemen!

Ik hoop, Eerwaarde Gerolf, dat u ons nieuws kunt brengen van enig geneesmiddel voor die komende ziekteplaag. Ik zal ook mannen uitzenden naar Frankrijk en Engeland om meer informatie te bekomen, en hun woorden ernstiger beschouwen dan ik dat tot nog toe gedaan heb. Bijkomende inlichtingen deel ik met jullie.

Jij, Willem van Lake, schijnt een soort van speciaal instinct te hebben om de juiste vragen te stellen en het kleinste detail tot goed gebruik te brengen. Ik kwam daar onder de indruk van! Vader Gerolf, deel alstublieft ook al uw informatie met Meester Willem! Ik zal dat ook doen. Zend me brieven met meer nieuws. Misschien komen jullie toch naar voren met een geneesmiddel of met middelen om de ziekte te vermijden. Ik stel voor dat we de volgende maand ons weer zouden terugzien, hier te Terhagen, of te Beoostenblijje, maar dan natuurlijk niet als de pest ons al bereikt heeft.’

‘Akkoord!’ antwoordden de Pharaïldis mannen in koor.

‘Vrienden,’ eindigde Graaf Lodewijk van Male, ‘ik besef nu pas goed dat indien wat Vader Gerolf ons gezegd heeft waar wordt, dertigduizend mensen in Gent het leven kunnen verliezen, vijftienduizend in Brugge en tienduizend in Ieper, en nog vele tienduizenden in het platteland, zelfs als dat platteland minder getroffen wordt dan de grote steden. Het is mogelijk dat we niet veel kunnen doen tegen die pestplaag. We moeten echter beginnen na te denken over wat dergelijke ramp kan betekenen voor onze industrie en onze handel en landbouw.

Alstublieft, geef me raad en denk samen met mij na over een toekomst na zulke catastrofe. Moet dit de Apocalyps worden of zal Vlaanderen overleven? Ik dank jullie werkelijk om deze vergadering te hebben samengeroepen. Jullie hebben me bijna in doodsangst gebracht, maar het is veel beter om te vrezen dan om de catastrofe volledig onvoorbereid te trotseren. Laten we vrezen en werken! Ik had er geen idee van hoe erg Frankrijk en Engeland al door de pest konden getroffen zijn. De toestand moet daar nog verslechterd zijn terwijl we hier spreken. We moeten ons voorbereiden, ja, en de Heer smeken ons te sparen. Bidden is nu trouwens ongeveer het enige wat we kunnen doen. Ik bid de Heer om ons en onze geliefden te sparen.'

De Pharaïldis mannen stonden op uit hun stoelen. Ze volgden de gebeden van Graaf Lodewijk van Male. Ze zeiden samen een 'Onze Vader' in het Latijn op. Aan het einde besloten ze met een donderend, 'Amen!'

Goede Dinsdag

In de maand september van 1348, aan het einde van de zomer, had de pest die gans Europa zou teisteren, praktisch alle inwoners van Engeland en Frankrijk in het grootste verdriet gestort. Zo veel mensen stierven in de steden, dat de lijken zelfs niet meer zo snel konden begraven worden als nodig was. De priesters zegenden ganse velden in tot heilige grond als begraafplaatsen. In veel steden was zelfs dat niet voldoende. Naarmate de pest meer slachtoffers maakte en zich sneller verspreidde, stierven honderden slachtoffers per dag in de meest ellendige omstandigheden in elk dorp en elke stad, waarbij ze dikwijls niet geholpen werden in hun doodsstrijd.

In Parijs stierven elke dag tot achthonderd mensen. De lichamen lagen rottend, verlaten en vergeten in de goten van de straten, bedekt met geronnen bloed en etter, stinkend en half verslonden door honden, ratten en raven. Het zicht van de lijken was een afschuwelijk voorbeeld van de ineensstorting van de georganiseerde zorgen van de gemeenschap. Ultiem werden de lijken wel opgehaald, soms na veel dagen, gewoon op karren geworpen, op stootkarren of op eenvoudige houten balken op wielen. Ze werden naar begraafplaatsen gerold waar bijna niemand meer een apart graf kreeg omdat er geen doodsgrovers meer voorhanden waren. Slechts de zeer rijken konden hun geliefden nog met eerbied laten begraven, en meer dan niet moesten dan nog de leden van de familie zelf het graf uitgraven. De andere lijken werden in gemeenschappelijke putten geworpen. De vrouwen en de jongeren stierven in hogere verhouding, waarschijnlijk omdat zij het meest kwetsbaar bleven. De mensen stierven in hun huis. Ganse families stierven zo, en dan bleef het huis onbewoond, de prooi van dieven. Hun lijken rotten nog binnen in de kamers. Niemand behalve de dieven durfden die huizen te betreden uit angst de ziekte te krijgen. Dieven raakten de lijken niet aan. Ze stalen wat ze konden vinden, en verlieten dan snel het huis.

Het werd wel langzamerhand duidelijk voor de dokters dat de pest zich van persoon tot persoon verspreidde. In de huizen waren het eerst en vooral de vrouwen die voor de zieken zorgden, zodat zij ook het meest onderhevig waren aan de ziekte. De monniken, broeders en nonnen die in de hospitalen werkten stierven in grote aantallen. Ook niemand anders, behalve af en toe een dokter voor de rijken, wou aanvaarden een huis binnen te gaan dat door de ziekte getroffen was.

Twee verschillende ziekten leken de mensen te kunnen kwellen.

Van de ene ziekte die zwellingen veroorzaakte in de armoltes en in de lies, stierf men van twee tot zeven dagen nadat de eerste zwellingen verschenen. De zwellingen of builen op de huid verspreidden zich snel, soms over grote oppervlakken van de huid. De builen werden zwart, waarschijnlijk van het geïnfecteerde, geronnen bloed er in. De builen barstten open en sproeiden hun bloed en etter overal rond. De zieken spuwend ook bloed uit. Een zieke persoon stierf gewoonlijk al na vier of vijf dagen. Anderen worstelden tegen de ziekte tot ze zich ook gewonnen moesten geven. Die stierven in de grootste pijnen. Enige personen overleefden nog na zeven dagen, en leken dan te genezen. Nadien kregen ze de ziekte niet opnieuw.

Van de andere ziekte, die wel meer zeldzaam voorkwam, stikte men. Men leed alsof men niet meer kon ademen, en men stierf nog dezelfde dag of hoogstens de dag nadien. Van die ziekte genas men nooit spontaan. Dit lijden was gruwelijk, maar men stierf tenminste sneller.

In de grote steden stierf bijna de helft van de bevolking. In normale tijden zongen de klokken van de kerktorens bij begrafenissen. Zo veel missen moesten nu gevierd worden, dat de klokken niet meer stopten met slaan. Dat was zulk een triestige bedoening en zulk kwaad teken, dat de schepenen van Gent aan de priesters verboden voortaan nog de klokken te luiden bij doodsmissen.

In die maanden vaardigde Paus Clemens VI, die moedig met zijn dokters verder voor de zieken in Avignon bleef zorgen, een bulle uit waarin hij stelde dat de pestplag een straf was voor de zonden van de Christenen, voor de zonden van hebzucht, overspel, godslasterlijkheid, vrekkingheid, en gebrek aan godsdienstige ijver. De woede van God had de Christelijke wereld geslagen zoals de zondvloed van de Bijbel.

De paus noopte de Christenen ook aan niet anderen de schuld te geven, en zeker niet de Joden de schuld te geven voor de pest. De Joden hadden de putten en de bronnen van de Christenen niet vergiftigd. Ze hadden geen betoveringen op ons geworpen. De bulle verbood het de Joden tot het christendom te bekeren met geweld. Christenen die de Joden vervolgden werden door de duivel aangezet tot geweld! De paus vroeg daarom de geestelijkheid om de Joden overal onder de bescherming van de kerk te nemen. Dit werd echter zelden uitgevoerd. De Joden werden overal afgeslacht door de Christenen. In de stad van Straatsburg alleen al, werden meer dan tweeduizend Joden aan staken verbrand.

De meeste mensen meenden dat de pestplag een bovennatuurlijke aard en oorzaak had, en daarom ook niet kon vermeden worden. Priesters, monniken en bisschoppen stierven in grote aantallen, ondanks hun vurige gebeden. De mensen zagen die doden aan als de rechtmatige straf voor de liederlijkheid en de zonden van de kerk. Ten gevolge daarvan smolt het gezag van de geestelijkheid als sneeuw voor de zon.

De dokters konden geen geneesmiddel vinden. Ze probeerden de lucht te zuiveren door allerhande soorten van kruiden te verbranden in de kamers van de huizen, maar dat alles had weinig effect. Ze droegen lange, rode kleren en purperen huiken om de ziekte af te weren, maar ook de dokters stierven snel, vooral wanneer ze de zieken aanraakten. Sommige mensen werden nooit ziek, maar niemand wist waarom.

Onrust in Vlaanderen en de wevers

In de grote stad van Gent bleef Geeraard Denijs, die deken van de wevers was in het jaar van de moord of Jacob van Artevelde, niet lang de man die de stad regeerde. Hij verloor het Beleet der Stede al in augustus van het volgend jaar, in 1346. Ook Simon Parijs, de deken van

de kleine gilden, die zoals Denijs een fervente tegenstander van Jacob van Artevelde was geweest, werd toen al vervangen.

De nieuwe schepenen van 1346 tot 1348 waren mannen die meer de ideeën van Jacob van Artevelde volgden dan die van Geeraard Denijs! Ze steunden volop de koning van Engeland, weigerden het gezag van de graaf te erkennen, en verkozen de regering over Vlaanderen door de Drie Leden, door de drie steden van Brugge, Gent en Ieper. Ieder van die steden despotisch regeren over hun kwartier, over hun deel van Vlaanderen.

In de periode van de vijftiende augustus van 1348 tot de veertiende augustus van 1349, was Jan van de Velde de deken van de wevers. Hij was de machtigste man in de stad. In 1348 vreesden de meeste personen dat de pestplaag wel naar Vlaanderen kon komen, maar ze geloofden nog steeds dat het vrome Vlaanderen zou gespaard blijven van een ramp.

Aan het einde van augustus 1348 deed de stad Aalst een beroep op de graaf van Vlaanderen. De schepenen van de stad vroegen aan Lodewijk van Male om hen te helpen in hun inspanningen om het juk van de overheersing van Gent af te werpen. De graaf kon Aalst binnenrijden aan het hoofd van een klein leger en een nieuw garnizoen in de stad plaatsen, bestaand uit zijn nieuw gevormde, trouwe troepen.

Een leger van de militie van Gent marcheerde daarop naar Aalst, legde een beleg aan de stad, en zette een kamp op in de nabijheid. Het doel van de militie van Gent was de stad in te nemen, zoals de schepenen van Gent al met succes hadden gedaan in de tijd van Graaf Lodewijk van Nevers. De schepenen van Gent vroegen ook, zoals gewoonlijk, aan Brugge en Ieper om hen te komen helpen.

Toen de troepen van Brugge in het midden van september te Aalst aankwamen, verzoenden die zich echter snel met de graaf! De stad Brugge was al onder de invloed van Lodewijk van Male gevallen, en van de ridder-poorters van de stad. De regering van Brugge werd dus ten voordele van het gezag van de graaf gevoerd. De militie van Brugge verenigde zich met het leger van Lodewijk van Male. Dit was de eerste barst in de overheersing van Vlaanderen door de drie leden, de drie grote steden!

De troepen van Gent en Ieper stonden nu tegenover een sterke strijdmacht, verzameld door de graaf. Ze werden verplicht het beleg van Aalst op te geven. De militiemannen van Gent marcheerden terug naar hun thuisstad. Gent bleef zich dan voorbereiden op een bestorming door het leger van de graaf van hun eigen stad. De troepen van Gent verwoestten de bruggen te Deinze en te Gavere, en op nog andere plaatsen aan de rivieren. Ze zonken de overzetboten op andere plaatsen.

Graaf Lodewijk van Male leidde zijn leger inderdaad tot tegen de muren van Gent, maar toen hij zag hoe sterk de stad nog verdedigd werd, marcheerde hij naar Kortrijk, waar hij einde september aankwam.

Hij reed dan met een sterke groep ridders naar Brugge, dat zijn poorten opende en hem met open armen verwelkomde. Lodewijk van Male en zijn raadgevers ven het hof onderdrukten eerst alle weerstand tegen de grafelijke macht in Brugge. Ze namen Gillis van Coudembroek gevangen, de voormalige hoofdman en militaire leider van de stad. Ze wierpen gekende tegenstanders van de graaf in de gevangnissen. Ze zonden nog veel meer mannen uit de stad in de verbanning.

Heel wat inwoners, veel wevers en lakenhandelaars die het vroeger regime van de drie leden gesteund hadden, vluchtten uit de stad in angst voor represailles. Die daden van wraak veroorzaakten oproer en ontzetting in Brugge, want de graaf had steeds beloofd de vrijheden van de stad te respecteren en vergiffenis te schenken aan de tegenstanders van zijn macht. In het begin van oktober van 1348 verzamelden de wevers zich in bepantsering vóór het belfort in de marktplaats, schreeuwend dat de gevangenen moesten bevrijd worden en dat de

verbannen en gevluchte mannen de toestemming moesten verkrijgen om naar de stad terug te keren.

De zwaar bewapende troepen van de graaf aarzelden niet! Ze vielen de wevers aan in de markt en ze verpletterden hen onder de hoeven van hun slagpaarden. De wevers waren slechts licht bewapend. Ze konden hun rijen niet houden tegen de strijders en de ridders van Lodewijk van Male. De wevers die zich verzetten werden ongenadig afgeslacht. De dag nadien al moesten alle wevers van Brugge de wapens neerleggen. Meer dan tweehonderd twintig prominente wevers werden uit de stad verbannen. Lodewijk van Male gaf de schuld voor de opstand van de wevers aan de heethoofden die er voor gekozen hadden hem te weerstaan en daarom het oproer hadden uitgelokt. De wevers hadden getracht tweedracht te zaaien tussen hem en de stad, liet hij weten, en daarom had hij het oproer neergeslagen. De vrede kon nu terugkeren naar de stad. Brugge was onderworpen.

De graaf van Vlaanderen keerde zich dan naar Ieper en Gent. Opnieuw beloofde hij die poorters te sparen en te vergeven, die zich aan hem overgaven. Hij beloofde niemand te straffen, en de privileges en charters van de steden te respecteren. Gent en Ieper weigerden echter zich over te geven, zodat Lodewijk van Male de landwegen en de waterwegen naar die steden blokkeerde, zo hopend de steden uit te hongeren en hen in onderdanigheid te dwingen. Die blokkade duurde van de veertiende oktober tot in het midden van december.

In die maand van december 1348 genoten de langdurige diplomatieke inspanningen van de graaf bij koning Edward van Engeland eerste successen. Koning Edward had weer geld nodig! Hij had de vorige maand al een wapenstilstand met Frankrijk moeten afsluiten ten gevolge gebrek aan fondsen, en ook omdat zijn land zwaar begon geteisterd te worden door de pest. Nu probeerde Edward betere orde te brengen in zijn relaties met Vlaanderen. Edward en de vertegenwoordigers van Lodewijk van Male bereikten een overeenkomst waarin de graaf de steden van Vlaanderen toeliet de bondgenoten van Edward te blijven. Hij zelf bleef wel weigeren om Edward als koning van Frankrijk te erkennen, daarbij trouw blijvend aan zijn eden tegenover Filips van Valois.

De graaf liet een speciale clause invoeren in het verdrag betreffende Gent en Ieper. De raadgevers van Graaf Lodewijk zorgden er voor dat Gent en Ieper niet de hulp zouden krijgen van gewapende troepen gezonden door de koning van Engeland. Lodewijk verkreeg zo de garantie van Edward dat Gent en Ieper het gezag van de graaf zouden moeten erkennen. Hij aanvaardde wel de vrijheden van de steden te garanderen, en hen vergiffenis te verlenen voor hun opstand tegen hem. De steden konden Edward blijven erkennen als de rechtmatige koning van Frankrijk. Lodewijk van Male slaagde er ook in Edward er van te overtuigen dat hij niet zoals zijn vader de wapens zou opnemen tegen Engeland in het leger van Frankrijk.

Dit verdrag werd ondertekend te Duinkerke op de vijftiendste november van 1348, in de aanwezigheid van vertegenwoordigers van de steden van Vlaanderen, onder wie ook een delegatie van Gent. Hoewel de delegaties van de steden getuige waren van de ondertekening van het verdrag, aarzelden ze het dit ook te bekrachtigen. Koning Edward en Lodewijk van Male bekrachtigden het Verdrag van Duinkerken al op de tiende december.

De vertegenwoordigers van Gent en van Ieper begonnen verdere onderhandelingen met de graaf. Lodewijk bevestigde weer, in een apart, specifiek verdrag met hen op de dertiende december, dat hij de privileges en de vrijheden van de steden zou eren. Hij beloofde amnestie aan al de inwoners die hem tot dan tegenstand hadden geboden. Nadat het verdrag ondertekend was, lichtten de troepen van de graaf de blokkade van Gent en Ieper op.

De stad Ieper liet onmiddellijk toe aan de oorlogsvoerder van de graaf, de heer van Halewijn, de stad met grafelijke troepen in te rijden. Het duurde niet lang tot, zoals in Brugge, de heer van Halewijn dezelfde uitvluchten gebruikte om terug te slaan tegen de ordeverstoorers die het gezag van de graaf verder wilden ondermijnen. De Ser van Halewijn beweerde dat hij gehoord had van een dreigende opstand van de wevers, wat wel waar kon geweest zijn. Hij doodde een aantal wevers, nam de tegenstanders van de graaf gevangen, en verbande nog vele anderen uit Ieper en uit Vlaanderen.

Koning Edward van Engeland hoorde van de terreur in Ieper. Hij deed een sterk beroep op Graaf Lodewijk van Male om minstens de vroegere hoofdman van de troepen van Ieper, Jan van Houtkerke, te sparen. Lodewijk van Male gaf voor die naam toe. Vele anderen, echter, werden onthoofd in de marktplaats van Ieper.

Na dit schrikbewind onderwierp Ieper zich volledig aan Graaf Lodewijk en aan zijn ridders, en ook aan de oude geslachten die steeds de graven van Vlaanderen gesteund hadden. Het gezag van de drie leden van Vlaanderen brokkelde zo nog meer af. Alleen Gent bood nog weerstand!

Veel wevers en andere tegenstanders van Brugge en Ieper tegen het bewind van de graven van Vlaanderen vluchtten naar Gent met gruwelijke verhalen over de bloedige repressie door het leger van de graaf. Wanneer de schepenen en de wevers van Gent hoorden wat er gebeurd was te Brugge en Ieper, besloten zij hun poorten niet te openen voor het leger van Graaf Lodewijk van Male. Ze besloten tegen zijn overheersing weerstand te bieden, ondanks de overeenkomsten van Duinkerken.

Niettegenstaande de duidelijke, sterke argwaan van de leidinggevende wevers van Gent tegen de vertrouwenswaardigheid van de beloften van de graaf, stopten de onderhandelingen en de gesprekken tussen Gent en de graaf niet. De schepenen durfden de stad niet te verlaten uit angst voor represailles, zodat ze nu monniken en priesters zonden om tot een nieuwe overeenkomst te komen met hun soeverein. De stad ging zover in haar toegevingen als om vergiffenis te vragen aan de graaf. De schepenen en de wevers bleven echter zeer verdeeld over de houding van Gent.

Het leger van Graaf Lodewijk zette zich dan op mars naar Gent, geleid door de heer van Steenhuize en door Ser Lodewijk van de Walle. De troepen zetten hun tenten op buiten de stad, op enige afstand van de verdedigingsmuren. Gent werd niet aangevallen. De aanwezigheid van het leger bracht wel erge onrust en vrees teweeg in de stad. Het leger trok zich iets verder terug.

Een groep van inwoners van Gent die zich wilden onderwerpen aan de graaf om zo hun levens te redden en te hopen op de genade en de tegemoetkoming Lodewijk van Male, verlieten dan de stad om zich te voegen bij de grafelijke troepen, die dan hun kamp opgericht hadden wat verder van Gent, nabij de kleine stad van Deinze.

Die mannen van Gent probeerden ontvangen te worden door de graaf om hem te vertellen dat ze zijn gezag aanvaardden. Ze werden weldra gevolgd door de inwoners van de grote buitenwijk van Sint Pieter. Deze mensen volgden hun abt van de abdij van Sint Pieter, die de gehoorzaamheid aan de graaf al had gezworen in november van 1348. Terwijl deze mannen samen uit Gent stapten, werden ze woest aangevallen door een groep wevers. De mannen van Sint Pieter konden hun tegenstanders echter afslaan, en zo bereikten ze Deinze, waar zij ook zich bij het leger van Graaf Lodewijk voegden.

Op de zevende januari van 1349 deed Graaf Lodewijk van Male brieven voorlezen in Gent waarin hij beloofde niemand kwaad te doen die binnen de twee dagen Gent zou verlaten om zich aan hem te onderwerpen. Hij beloofde de volle amnestie aan iedereen die de stad uit vrije wil zou verlaten. Na die twee dagen dreigde Lodewijk er mee elke levende ziel in Gent te doden, zoals dat beviel aan zijn ridders. Het resultaat van dit voorlezen was dat de landeigenaar-poorters, de volders, en veel leden van de kleinere gilden zich voegden bij de mannen van de wijk van Sint Pieter nabij de Rijsbrug, een brug over de Leebeek, een kleine rivier, nabij Afsnee. Onder de mannen die Gent verlieten bevonden zich ook de beenhouwers, de schippers en de vissers. De wevers weigerden nog steeds de stad te verlaten. Ze verwoestten de meest gekende huizen van de beenhouwers, de gildezaal en het huis van de deken van de beenhouwers.

De wevers die in Gent gebleven waren werden wanhopig. Ze beseften wel dat ze geen uitkomst meer hadden. Ze openden nieuwe onderhandelingen met de graaf. Lodewijk van Male bood hen weer amnestie aan, maar hij eiste honderdvijftig gijzelaars. Van die werden er honderd achttien inderdaad aan de graaf geleverd te Oudenaarde. Tweeëndertig onder hen verborgen zich en verdwenen. De overblijvende tweeëndertig mannen werden vervangen door anderen, iets later, en naar de graaf gezonden. Op de negende januari van 1349 verliet de laatste van de delegaties van de onderhandelingen tussen Gent en de graaf, bestaande uit acht monniken, de stad Gent. Ze was vergezeld van de laatste tweeëndertig ontbrekende gijzelaars die opgeëist werden door de graaf.

De wevers die dan in de stad bleven waren nog steeds verdeeld over wat ze vervolgens moesten doen. Ja, ze hadden al gijzelaars naar de graaf gezonden, maar hun vertrouwen in de graaf was opnieuw gezakt. Ze weigerden toe te geven aan de aanmaningen van de krijgsscharen van de graaf om de stad uit te gaan. Ze bezetten de Vrijdagmarkt en de omliggende straten en huizen. Ze wilden daar een laatste stelling vormen, in de kuipe, de laatste tegenstand tegen de graaf. Ondanks het feit dat ze al hun gijzelaars opgegeven hadden, genade hadden gesmeekt, en zelfs beroep gedaan hadden op de hertog van Brabant om tussen te komen in het conflict bij zijn dochter Margaretha, de echtgenote van de graaf, aarzelden ze nog steeds om zich over te geven. Ze konden zich er niet toe brengen vertrouwen te stellen in hun graaf. Ze vermoedden sterk dat zoals in Brugge en Ieper, ze uitgeroeid zouden worden, gedood of verbannen. Ze zouden al hun gezag in de stad verliezen, en zwaar gestraft worden.

Het oproer in Gent

In de Vrijdagmarkt schreeuwde Jan van de Velde, ‘vrienden, we hebben zwaar gevochten om de vrijheden van de stad te verdedigen tegen de hebzucht van de graven. We zullen nu niet zonder slag of stoot al die inspanningen opgeven om de macht volledig in handen te geven van de graaf. De graaf zal slechts opnieuw de vroegere instellingen invoeren van de overheersing door de landeigenaar-poorters over de stad, over onze industrie en over onze handel!’

Meerdere honderden gildeleden, de meeste mannen van de gilde van de wevers, stonden met wapperende banieren, met de vlaggen en de wimpels van hun militiegroepen van de parochies van Gent in de Vrijdagmarkt. Ze waren komen luisteren naar de redevoeringen van hun dekens en schepenen die tegenstanders waren van de graaf. Ze stonden in maliën en bepantsering, zwaar bewapend, met schilden en goedendags. Ze verwachtten vooral van hun leiders te horen welke groep waar de muren van Gent moest verdedigen.

Voordat de deken van de wevers de bevelen kon uitdelen, liepen andere groepen bewapende mannen vanuit de aanpalende straten naar de kerk van Sint Jacob. De ridders en landeigenaars van Gent hadden eveneens hun mannen en aanhangers opgeroepen zich te verzamelen! Ze kwamen nu in grote aantallen aan op de Vrijdagmarkt. Ze vormden dichte rangen vóór de groep wevers.

Jan van de Velde werd heel bleek rond de neus toen hij bemerkte hoe ook honderden mannen van de kleinere gilden achter de ridders kwamen te staan. Slechts heel even later werd een gruwelijk geluid gehoord van fluiten en trommels, en een zeer grote groep volders liep van achter de kerk van Sint Jacob om de reeds compacte groep van ridders te komen versterken. Jan van de Velde begreep dat de volders naar de stad waren gekomen vanuit Deinze, en de stad weer waren binnentreden. Dat betekende ook dat de poorten van Gent wijd open stonden voor het leger van Graaf Lodewijk!

De volders waren de vernedering en de vele doden die ze geleden hadden tegen de wevers op Kwade Maandag nog niet vergeten. Nu waren ze gekomen om hun weerwraak te nemen! Ze bemerkten wrang dat ditmaal de wevers tegen de zijde van de Leie stonden, naar de kaaien toe en naar de enige brug die toegang gaf van de Vrijdagmarkt naar de andere zijde van de rivier. Te weinig wevers, of helemaal geen wevers, waren voorzien om de poorten van de stad te blijven verdedigen, zodat de slaggers en de volders ongehinderd langs de poorten Gent hadden kunnen binnenvallen. De volders plaatsten zich bij de strijdkracht van de ridders en van de kleinere gilden. Ze gingen vergezeld van de vreesaanjagende groepen van beenhouwers en bakkers. Die mannen werden geleid door de ridders Solomon Borluut en Gerolf Bette. Tussen de volders liepen ook Pieter en Martin Denout. Ze waren de enige Pharaïldis mannen die op die dag in de Vrijdagmarkt stonden.

De volders zagen Geeraard Denijs, de moordenaar van Jacob van Artevelde, naast de deken Jan van de Velde staan. Veel stemmen riepen wraak tegen Denijs, de man die slechts enige jaren geleden de dood veroorzaakt had van vrienden, geburen en collega's. De volders keken met vurige ogen naar Denijs. De wevers beefden onder de storm van de grommende stemmen. Ze begrepen dat de volders duidelijk waren gekomen om hun wraak op hen gewelddadig te verzadigen.

Geeraard Denijs en Jan van de Velde stonden daar met hun standaarddrager, hun borst beschermd door een korte maliënkolder, door een borstplaat, en met een hoofdbescherming, een huik van malië, met daarboven een ketelhelm. Ze waren beide gewapend met een schild en een goedendag. Hun lange dolken hingen aan een lederen riem.

Wanneer al de mannen zich in en rond de Vrijdagmarkt verzameld hadden, maar de wevers niet wisten hoeveel meer mannen nog wachtten als tegenstrevers in de straten, samen met diegenen die de markt opgelopen waren, verstilden de trommels tot een vreemde stilte over de markplaats kwam te hangen.

Jan van de Velde schreeuwde over de hoofden heen, ten behoeve van de twee strijdkrachten, 'vrienden, goede poorters van Gent, we zijn hier samengekomen om de orde te herstellen in Gent. De stad moet zich zelf regeren, zodat niet één enkele man of groep de macht over onze goede stad kan uitoefenen. De graaf van Vlaanderen is uitgereden om de macht over Gent te nemen en om onze vrijheden te onderdrukken. We kunnen dat niet laten gebeuren! Ik nodig u allen uit met mij mee naar de muren van de stad te gaan om Gent te beschermen!'

De ridder Ser Jan Damman, die in de tweede rij van de poorter-ridders stond, riep terug, ‘mannen van Gent, vrije poorters van onze goede stad, luistert naar mij! Lodewijk van Male is onze rechtmatige graaf. Hij heeft beloofd onze fundamentele vrijheden, onze charters hoog te houden. We moeten de overheersing van één groep van Gentenaars over alle andere eens en voor altijd, inderdaad, doen ophouden! We verwerpen het bewind van de wevers die onze stad al te veel jaren overheersen. We willen dat onze schepenen terug zouden gekozen worden door de stedelingen samen met de graaf, zodat de stad en de graaf zich zouden kunnen verzoenen en samen in vrede leven en werken, zoals in de vroegere dagen van overvloed. Wij zeggen aan de deken van de wevers: leg neer uw arrogantie, aanvaard de wijziging, en zweer onderdanigheid aan de rechtmatige graaf van Vlaanderen! Laat de interne strijd nu een einde kennen. Laten we ons verzoenen met de graaf van Vlaanderen!’

‘Dood aan de onderdrukken, aan de leugenaars en aan de dienaars van de koning van Frankrijk,’ riep Geeraard Denijs. ‘U, Ser Damman, u staat tussen de Leliaerts die verkocht zijn aan de vijanden van Gent!’

Geeraard Denijs kraaide nog verder, ‘wij, de wevers van Gent, wij zullen onze rechten en ons ambacht tot het einde verdedigen! Niemand kan onze waardigheid en onze vrijheid van ons afnemen! Als de stad bij de macht van de wapens van ons moet afgenomen worden, dan willen we geen andere begraafplaats dan de Vrijdagmarkt! Heer, zegen onze strijd voor een rechtvaardige zaak!’

Op dat ogenblik begonnen al de klokken van Gent te luiden. De lange tonen van de klokken vulden onheilspellend de Vrijdagmarkt met hun somber loeien.

Geeraard Denijs stapte voorwaarts, uit de rijen van de wevers. Hij sloeg met zijn goedendag op het schild van een zeer gevaarlijk uitziende, grote ridder. Geeraard was weer zo woedend dat zijn furie als een sluier voor zijn ogen en geest hing. Hij had zich nog niet gerealiseerd, wat van de Velde al wel wist, dat de troepen van de graaf, de vreselijke, zwaar bepantserde ridders die zaten waren op afschrikwekkende oorlogspaarden die eveneens bedekt waren met ijzer, zonder twijfel ergens in de stad wachtten en eender welk ogenblik tegen de wevers konden geworpen worden met onweerstaanbaar geweld.

Geeraard, zoals steeds, dacht niet meer na. Hij viel aan. Hij zwaaide met zijn wapen en met zijn schild.

De ridder vóór hem weigerde eerst zijn zwaard te trekken. Wanneer de slagen van de goedendag echter gevaarlijk en drukkender werden, riep hij zijn strijdkreet, ‘Vlaanderen de Leeuw!’

Hij trok zijn zwaard uit de schede, wierp zijn schild ook naar Denijs, en de twee mannen werden verwickeld in een duel tot de dood.

Van overal werden dan angstwekkende schreeuwen geroepen, uit duizenden kelen. Een rilling liep doorheen de rijen, en de twee massa’s van strijders sloegen tegen elkaar in.

IJzeren bepantsering klonk, voeten stampen, trompetten schalden, de trommels sloegen plots weer hard. Maliën en ijzeren platen botsten. De mannen brulden, staal klonk tegen staal, speren en zwaarden suisden voorwaarts!

De binnenstedse slag tussen de wevers en de andere gilden van Gent begon onmiddellijk met wrede razernij. Zwaarden sloegen, goedendags staken heftig, schilden werden rond geworpen, speren vlogen over de hoofden heen. Het lawaai van de metalen wapens op de schilden die versierd waren met drijfwerk mengden zich met de schreeuwen van ‘Vlaanderen de Leeuw!’ aan de zijde van de ridders en de volders, en ‘Stad en Vrienden!’ aan de andere zijde. De wevers rekenden op hun energie om te winnen van het groter aantal bewapende mannen dat tegen hen vocht.

Een ander geluid steeg dan boven alle andere in de Vrijdagmarkt: de ijselijke kreten van de mannen die gewond werden door bijslagen, door lange sneden van zwaarden, of door venijnige steken van de punten van de goedendags. Het bloed vloeide op de stenen van de markt. De mannen voelden de slibberigheid onder hun voeten. Gevelde mannen werden trouwens ook harteloos geplet onder de voeten van de strijders. Ze stierven onwaardig, met ingebeukte borsten en vertrappele ledematen. De verschrikkelijke, ruwe, gevaarlijke, geroeste goedendags met de lange, scherpe punten, staken langs en onder de schilden van de tegenstanders door. Ze brachten gruwelijke wonden toe die veel bloed trokken. Bijlen duwden schilden omlaag en weg, zodat zwaarden van anderen naar de gezichten en de kelen konden slaan. Zwaarden openden lelijke wonden en staken zelfs door maliën heen. Borsten, armen en benen van de vechtenden werden weldra met bloedspatten bedekt. Speren drongen in weke onderbuiken van onvoorzichtige mannen die het niet gewoon waren te vechten en die hun verdediging open lieten. Wonden in de buik waren steeds zeer pijnlijk en brachten een onvermijdelijke, zeer pijnlijke en trage dood mee. Ja, buikwonden veroorzaakten een langzame dood, de meest gruwelijke en meest gevreesde op de slachtplaats die de Vrijdagmarkt werd.

De volders hadden eveneens enkele kruisboogschutters meegebracht. Deze lieten nu ook hun bogen werken, om vanaf zeer dichtbij met hun korte pijlen lagen bepantsering te doorbreken en tot in het vlees en de beenderen van de wevers te vliegen, dikwijls tot in het hart of de longen van de tegenstanders. Veel wevers die in de eerste rijen vochten, werden op die wijze als door krachtige handen achterwaarts geworpen, in de massa van hun vrienden, ogenblikkelijk gedood door de lange bouten waarvan slechts een deel nog uit hun borst bleef steken. Andere mannen onder de volders hielden een slinger en schoten metalen bollen naar de hoofden van de wevers. De wevers konden die volgens hen verachtelijke tactiek van hun vijanden slechts beantwoorden door de mannen die ze lafaards noemden met hernieuwde kracht, razernij en grote woede hardnekkig aan te vallen en hen neer te slaan. De volders en de ridders vormden echter dichte scharen. Ze sloten zich samen achter een muur van grote schilden. Daarna duwden ze tegen de wevers, en stapten vooruit, dodend, verwondend, verminkend, onmeedogenloos hard en onberoerd door de afzichtelijke gruwel die ze veroorzaakten.

De deken van de wevers, Jan van de Velde, vocht zeer moedig, beschermd door zijn houten schild. Hij droeg een lederen wambuis waarop zilveren knopen ijzeren plaatjes hielden tussen het bovenleder en de binnenste stof, en daar boven een borstplaat, maliën er onder. Jan had met het zwaard geoefend, zodat hij nu met dit wapen zwaaide met grote handigheid, en zijn goedendag had afgeworpen. Een vijand die hem te na kwam vroeg een snelle dood. Hij stapte vooruit en doodde. De volders vóór hem weken achteruit omdat ze hem kenden, zodat hij op een bepaald ogenblik tussen drie strijders van de tegenpartij stond. Hij besepte te laat dat hij in een hinderlaag gelopen was. Hij was te snel vooruit geraakt en te vroeg!

De strijder aan zijn rechter zijde zaagde met zijn kort zwaard door zijn dij en dan lager in zijn been. Jan droeg geen beenbescherming van staal. Het bloed gutste direct uit de akelige, lange wonden. Jan kon toch zijn been strak houden en zijn lichaam recht. De pijn trof hem folterend scherp, maar hij beet op de tanden. Hij vocht verder, en weerde de slagen van de mannen rond hem af met de moed der wanhoop. Een ambachtsman links van hem kon de lange punt van een goedendag diep in zijn zijde duwen. Jan realiseerde zich dat die wonde hem zou vellen. Met een laatste, volledige, wilde razernij, zwaaide hij nog zijn zwaard naar voren om op de metalen borstplaat van een ridder neer te komen, maar die slag kwam van te ver en bleef zwak. Een strijdnoot sloeg tegen zijn helm en duwde met grote kracht het metaal in zijn brein. De stukken van de helm kwetsten zijn hoofd dodelijk. De ogen van Jan van de Velde

werden donker, hij verloor het bewustzijn en viel op de grond. Een harde, ijzeren voet kwam op zijn borst terecht, kraakte zijn ribben en drong die in zijn longen, maar die pijn voelde Jan al niet meer.

Geeraard Denijs vocht een beetje verder. Hij droeg een grote borstplaat en ook een ijzeren plaat op zijn rug, in plaats gehouden door lederen riempjes. Daaronder had hij een maliënkolder aangetrokken. Zijn benen waren met lange, stalen platen beschermd die met stalen bouten gehecht waren op verhard leder rond zijn dijen. Zijn schouders en armen waren beschermd door staal. Van ver zag hij er uit zoals een ridder. Hij had zich herinnerd hoe gruwelijk een strijd in de Vrijdagmarkt kon zijn, want hij had op dezelfde plaats gevochten op Kwade Maandag, maar toen met zijn gezicht naar de Leie die hij nu in zijn rug wist. Hij herinnerde zich met afgrijzen inderdaad, hoe op die dag de volders gestreden hadden exact waar de wevers nu stonden! De rollen waren omgedraaid. Zouden de wevers vandaag de slag verliezen?

Geeraard had eerst gezwaaid en geslagen met het gewicht van zijn goedendag, wachtend op het gepast ogenblik om een ridder die voor die slagen uitweek te kunnen raken met de speer van de goedendag, om doorheen de bepantsering van de ridder te steken. Hij brulde bevelen en aanmoedelingen naar zijn gildeleden om dichterbij elkaar te gaan staan, en de rangen te sluiten.

Vlak vóór hem kwam plots een man vechten met lang, sluk haar, een krachtige, grote volder. Geeraard meende vaag dat hij die man herkende. Hij was er zeker van dat hij hem al gezien had in Gent. De man vocht als een furie, slechts gekleed in een wambuis waarop echter gouden bouten metalen plaatjes hielden tussen een wollen voorbedekking en een lederen achterkant. Hij hield een klein, rond schild. De volder droeg geen helm, geen hoofdbescherming van maliën, maar Geeraard veronderstelde dat de man ook een maliënkolder onder zijn wambuis droeg.

De volder was dus licht, zeer snel, behendig, verstandig in waar hij sloeg, erg op zijn hoede, en moedig in de strijd. Hij bewoog zich lang en lenig, zwaardslagen ontwijkend, bijlslagen handig afwerend met zijn goedendag. De goedendag van die volder was goed onderhouden merkte Geeraard. Het wapen blonk en was geolied. Hij kreeg een nauwgezette, ordelijke man vóór zich, dacht Denijs. De volder leek toch een gemakkelijke prooi voor hem! Geeraard duwde de punt van zijn goedendag vooruit op een ogenblik dat de man niet naar zijn zijde keek.

Dat was echter een schijnbeweging geweest, want de volder sloeg hevig zijn schild tegen het wapen van Geeraard zodat het terzijde geworpen werd. Dan stond het lichaam van Geeraard een fractie van een seconde open voor wapens. De goedendag van de volder rees snel, verrassend snel, van onder naar boven, en kwam te steken onder de borstplaat van Geeraard door. De stalen punt ging dan zijn borst binnen, rukte met grote kracht doorheen de maliën, brak ribben. De lange punt trok nog hoger als een stalen mes tot de speerpunt niet verder kon reiken omdat het ijzergewicht er onder tegen de stalen plaat drukte. Geeraard snakte naar adem. Een verschrikkende, flitsende pijn bereikte zijn brein.

De volder draaide zijn wapen, trok en sneed, nam het wapen langzaam achteruit, en gulpen bloed spoten van onder de borstplaat over de handen van de volder heen. Geeraard plooid dubbel, hield een hand aan zijn buik, voelde het bloed door zijn vingers gutsen, nog steeds verbaasd van de snelheid waarmee hij getroffen werd en zo dodelijk gewond.

‘Mijn naam is Pieter Denout,’ riep de volder luid en hard in het gezicht van Geeraard Denijs, ‘en dit is voor mijn vriend, Jacob van Artevelde! Ik hoop dat je voor eeuwig in de hel zult branden!’

De ogen van Denijs openden zich wijd in verrassing en afkeer. Waarom zou iemand vandaag naar hem iets schreeuwen over Jacob van Artevelde? Was die man het spook van de van

Artevelde die hij vermoord aan zijn voeten had zien liggen in de Paddenhoek? Was de geest van die van Artevelde weerwraak op hem komen nemen?

‘En dit is voor de volders die je doodde op Kwade Maandag,’ riep Pieter opnieuw, een dierlijke, niet-vergevende blik in zijn ogen. Hij bracht het zware gewicht van de goedendag neer op het hoofd van Denijs.

Warm bloed spoot uit de schedel van Geeraard Denijs. Hij viel zwaar op de grond, strekte zich lang uit op de keien. Hij sloeg nog hard en pijnlijk met zijn hoofd op de stenen, maar dan kwamen twee speren, gehanteerd door ridders, doorheen zijn bepantsering in zijn borst. Bloed sproot overvloedig uit zijn meervoudige wonden. Geeraard begreep in een laatst, helder ogenblik, dat de plaats van zijn dood inderdaad in de Vrijdagmarkt zou zijn. Hij aanvaardde gelaten zijn lot. Zijn donkere ziel verliet hem.

Pieter Denout had het werk beëindigd waarop hij vandaag had gehoopt. Hij had willen wraak nemen voor Jacob van Artevelde en voor zijn gedode vrienden van weleer. Zoals op de dag van Kwade Maandag echter, de dag waarop Jacob hem had gered, haatte hij het medeburgers van Gent te doden. Zijn geest werd niet beneveld door de wraak. Hij trok zich terug. Samen met zijn zoon Martin stapte hij langzaam achteruit, drong zijdelings door de rijen, en ze lieten de wild hakkende ridders en de onstuimige beenhouwers en volders hen naar achter terug dwingen. Heel snel konden ze niet meer strijden, omdat ze te midden volders stonden die niet veel meer konden doen dan met alle macht naar voren duwen met hun schouders om de wevers naar de Leie te sturen. De strijders vooraan alleen nog, zwaaiden, staken en sloegen met goedendags en zwaarden.

Nog verder achteraan, naarmate Pieter en Martin zich lieten voorbij steken, hadden de volders het gevecht nog niet bereikt, maar ze bleven gretig roepen om hun deel op te zoeken van het meedogenloze doden.

De volders schreeuwden luider nu in de Vrijdagmarkt. Ze brulden hun rauwe bloedlust uit. De wraak gloeide in hun ogen. Pieter stopte en zag dat hij zich in de achterste gelederen van de gewapende ambachtslui bevond. Hij en Martin liepen weer naar huis dan. Ze vluchtten weg uit de vechtende massa. Ze liepen door de straten van Gent, maar hielden nog lang het donderend lawaai van het gevecht in de oren. De gruwelijke taak van Pieter was uitgevoerd. Hij had zijn weerwraak genomen.

Onder de druk van de veel grotere aantallen mannen werden de wevers teruggedrongen naar de straten achter hen, naar de kaaien van de Leie aan de andere zijde van de rivier, over de brug naar Oudburg heen. Tientallen wevers bleven op de stenen in hun bloed liggen, koude slachtoffers geveld door wapens.

De vechtende ridders en de volders dreven de wevers achteruit. Terwijl de ridders en de volders naar voren duwden en drongen, trappelden ze over de lichamen van de dode en gewonde gildeleden. De wevers hadden toen reeds alle hoop op overwinning verloren. Ze vochten nog verder met de wildheid van de wanhopige, verloren mannen, maar het geluk van de overwinnaars hing die dag niet bij hen. Ze slaagden er wel in hun huid duur te doen betalen, want evenveel volders werden gedood als wevers. Waar zij echter met één goedendag staken, zwaaiden twee zwaarden naar hen terug.

Een zeer grote, krachtige volder had zo een lang zwaard bemachtigd. Hij slingerde dat rond met zulk groot meesterschap, dat hij drie wevers doodde die hem in de weg stonden. Die man werd uiteindelijk zwaar gewond door de speer van een magere maar lenige wever. Hij wankelde achteruit, maar werd onmiddellijk vervangen door een beenhouwer en een volder die zij aan zij streden en die hem wraak beloofden.

De wevers hielden de brug naar Oudburg en naar de kaaien lange tijd bezet. Ze bleven heftig weerstand bieden tegen de volders in de Vrijdagmarkt. Meer mannen duwden hen met de wapens achteruit vanuit de zijstraten.

De wevers stonden dicht opeen gepakt in de Lange Munt, de lange straat die van de kuipe naar het plein leidde. Ze waren bijna volledig uit de Vrijdagmarkt verdreven, maar ze vochten nog steeds.

De wevers hoorden dan een nieuw, angstaanjagend geluid. Een grote groep van zwaar bepantserde ridders die volledig in staal bedekt zaten en die over hun borstplaten een tuniek met de zwarte leeuw op de gele achtergrond droegen, de kleuren van Vlaanderen, reden met grote macht op de wevers in. De ruiters zaten op zware slagpaarden die eveneens met ijzer bedekt waren. De ridders waren zeer plots opgedaagd, reden met gesloten vizieren en hun lange lansen horizontaal gehouden. Ze chargeerden met grote impact, onstuitbaar, vastberaden om een open pad vóór zich te trekken. Met hun lange houten lansen boorboorden ze de wevers die probeerden hen weerstand te bieden. De oorlogspaarden klapten hun schuimende tanden naar de wevers, ze steigerden her en der en sloegen met hun hoeven. De zware paarden verpletterden de eerste rangen van de wevers met hun poten.

De ridders sloegen op die wijze hard in op de wevers. Hun charge werd niet tegengehouden, de wevers hadden niemand meer om hen te zeggen hoe een dergelijke aanval kon gestopt worden. De ruiters lieten weldra hun lansen vallen, of lansen bleven in lichamen steken. Ze grepen naar hun strijdbijlen en strijdnotsen, en sloegen naar hoofden en borsten, naar alles wat rond hen bewoog. Om die waarlijke slachting te ontwijken sprongen veel wevers de Leie in. Diegenen die niet konden ontsnappen in die eerste ogenblikken werden gewoon verpletterd onder de ijzeren hoeven van de oorlogspaarden. De ridders sneden zich een brede weg door de verwarde, strijdende wevers.

Na enkele minuten al was ook de Lange Munt volledig vrijgemaakt van strijdende wevers. Slechts vele tientallen doden lagen in de straat tegen en op elkaar, met verschrikkelijke wonden. De ridders reden door, naar de brug over de Leie. Veel lijken lagen daar in hun weg, want de volders waren ook al ver doorgedrongen.

‘Vlaanderen de Leeuw’ werd triomfantelijk geschreeuwd door de aanrijdende ridders, en de volders maakten even plaats.

De wevers riepen niets meer terug. Ze vluchtten nu in paniek, probeerden nog slechts hun leven te redden. De vluchtende wevers werden echter achtervolgd door de bloedlustige ruiters, die wraak wilden nemen op de weerloze wevers. De ridders spoorden hun paarden voorwaarts. In een tijd van enkele seconden was ook de brug gezuiverd van wevers. De ambachtslui die dan nog in de Vrijdagmarkt streden, zagen geen vlucht meer mogelijk, want in alle zijstraten stonden grote aantallen tegenstanders hen op te wachten. Ze werden afgeslacht in het marktplein.

Een aantal wevers had de andere zijde van de Leie bereikt. Ze vluchtten in alle richtingen vanaf Oudburg. Ze vormden helemaal geen georganiseerde weerstand meer voor de ridders, en zeer snel ook stormden de andere ridders en de volders in groot getal naar Oudburg, uit de Vrijdagmarkt, in achtervolging. De meeste wevers werden gedood. De ridders hadden het gemakkelijk de vluchtende wevers in de rug dood te slaan. Andere gewonde wevers die langs de kaaien liepen, werden in de Leie geworpen, en ze geraakten de rivier nergens meer uit. De Leie kleurde zich weer rood met Gents bloed!

De troepen van metaal-beklede mannen, ofwel te paard of te voet, bleven hun vijanden haatdragend verspreiden en individueel doden. Ze reden of liepen in massa over de brug. De ridders reden de brede Oudburg door, doodden alle wevers op de kaaien, waar ze maar konden. De wevers vormden soms kleine groepen mannen die zo erg verschrikt stonden of

samen liepen, geschokt van de gruwel rond hen, dat ze zelfs niet meer probeerden hun leven te redden. Ze waren herleid tot een weerloos zootje van slachtoffers die in angst samenhokten in deuropeningen en op straathoeken.

Een sterke stem riep dan vanuit de ridders, ‘houdt op! Stop het gevecht, mannen van Vlaanderen! We hebben gewonnen! De strijd is gedaan! Het is niet nodig nog meer mensen te doden! We hebben de dag gewonnen. Laat uw tegenstanders vluchten. Houdt op met strijden, beveel ik u! Stopt het gevecht! Wevers, legt de wapens neer en gaat naar huis!’

De ridder die dit riep vanaf een wit paard was de heer van de Walle, de strijdheer en vriend van de graaf. Van de Walle hield woedend zwaarden tegen die toch nog wilden doden, bijlen die nog door ruggengraten wilden splijten, en speren die vooruit gestoken werden om zacht vlees te vinden. De ridders van de stad en de volders stopten waar ze stonden, maar doodden de laatste gewonde wevers die rond hun voeten lagen. Ze lieten echter hun wapens zakken terwijl hun nieuwe leider roepend langs hen reed. Daarna slaakten ze hun overwinningskreten, en staken hun armen en wapens in de hoogte.

Enige honderden wevers lagen dood op de stenen van de brug naar de Vrijdagmarkt. Veel meer wevers, aan de andere zijde van de Leie, liepen nog naar de Grauwpoort en naar de nieuw gebouwde Groenen Briel abdij. Ze vluchtten zo, en hadden hun schilden en goedendags weggegooid, zodat de straten met die wapens bezaaid bleven. Tientallen lichamen vloten in de rode rivier. Sommige mannen plonsden nog in het water, maar de boorden van de Leie waren steil, en alle mannen droegen staal. De rivier slokte hen onweerstaanbaar op, trok hen naar het modder op de bodem, het slijk van eeuwen dat hun graf werd.

De volders van Gent noemden die dag van de dertiende januari van 1349, de onheilsdag voor de wevers, met de naam van ‘Goede Disendach’ of Goede Dinsdag, na de vorige slag van Kwade Maandag waarin de wevers de volders op dezelfde wijze gedood hadden. Goede Dinsdag betekende de bloedige weerwraak van de volders op de wevers van Gent.

Een tijd later, wanneer de stilte en de rust weergevonden was in Gent, de schreeuwen verstild en de razernij gemilderd, begonnen de volders de wapens van de gevallen wevers te verzamelen. Dan zochten de monniken van Gent naar de weinig overblijvende gewonden. De vrouwen kwamen daarna hun dode echtgenoten en zonen die nog in de Vrijdagmarkt en in de straten rond het plein lagen, op de brug en op de kaaien, op te halen.

Een zeer kleurrijke groep van ruiters reed later de Vrijdagmarkt in. De ruiters keken misprijzend en niet allen met afgrijzen naar de lijken van de gedode wevers. Eén ruiter reed in schitterende bepantsering en felle gele en zwarte kleuren. Zijn borstplaat glinsterde zilver in het laatste licht van de namiddag. De zwakke, nu rode zon van de winterdag wierp haar laatste stralen op de gele, zijden tuniek. De man reed in volle bewapening, een lange maliënkolder onder zijn borst- en rugplaten van gegraveerd staal, stalen plaatjes ook bevestigd aan zijn wapenrok. Zijn schouders en armen waren beschermd, zijn benen ook, tot zijn voeten die in ijzeren laarzen staken bedekt met beweegbare plaatjes metaal. Ook zijn paard was bedekt met bepantsering, en het reusachtig hoog dier was opgetuigd in een groot geel doek waarop de leeuw van Vlaanderen geborduurd was. Die leeuw stond ook op het schild van de ruiter. Het paard blies warme adem als mist uit, langs de ijzeren doch vergulde horen op zijn snuit. Het paard was vermoeid, het had een lange tijd in galop gelopen. Wanneer de ruiter aankwam op de brug die hem naar het Gravensteen zou brengen, opende hij de varkenssnuit van zijn vizier zodat men de zware coif, de hoofdbescherming van stalen maliënkolder kon zien die rond zijn kaken hing. Zijn helm was versierd met gele en zwarte pluimen. Gouden motieven met brullende, klauwende leeuwen waren gegraveerd in het zilver. Het gezicht dat de ruiter schichtig toonde

aan de enkele ridders, beenhouwers en volders die nog in groepjes nabij de brug over de Leie stonden, was zeer jong.

Hij was de enige, echte overwinnaar van de dag, de man aan wie vandaag alle macht in Vlaanderen was gegeven: Lodewijk van Male, de jonge graaf van Vlaanderen. Lodewijk bevond zich in de stad Aalst toen een boodschapper hem het nieuws had gebracht dat zijn ridders en de volders van Gent een verschrikkelijke slag in Gent aan het winnen waren. Hij was onmiddellijk naar zijn goede, rijke stad gereden. Lodewijk van Male reed nu met de ridders van zijn hof naar het Gravensteen, gevolgd door een sterk garnizoen van bijkomende troepen.

Lodewijk meende gepast dat hij iets gerealiseerd had waar zijn vader slechts had van kunnen dromen! Alles was volbracht! Na Brugge en Ieper was Gent de laatste grote stad van Vlaanderen die in minder dan een jaar tijd zich moest onderwerpen aan zijn wil. Het tijdperk van de graaf was weer aangebroken, het tijdperk van de drie leden van Vlaanderen beëindigd.

Twee dagen later reed diezelfde ruiter, nu niet meer gekleed in zware bepantsering doch slechts in een lichte lederen wambuis, in een lederen broek en gezeten op een snel, bruin, lichter paard, vergezeld van slechts vijf wachters, zonder banieren, uit het somber Gravensteen. Hij reed naar het noorden op de weg naar Axel, naar Beoostenblijje. De dag tevoren al had hij een boodschapper voorop gestuurd om zijn geliefde, Heyla de Smet, te verwittigen van zijn nakende komst.

Heyla de Smet, nu de edele en rijke Vrouw van Beoostenblijje, bracht de ganse morgen door om haar minnaar gepast te ontvangen. Ze kleepte zich op met haar mooiste tuniek, bond haar blond haar in dikke tressen en duwde hen dan in de met rood fluweel bedekte horens van een ram op haar hoofd, zodat ook haar oren door het hoofddeksel bedekt waren, en waardoor ze groter en plechtiger leek. Haar hemd trok ze tot hoog rond haar nek. Het hemdje was smetteloos wit, dun en diep open aan haar prachtige borsten, die nog in volume bolden door het lichte rode kleed dat van juist onder haar boezem tot op haar schoenen viel. De wol van haar kleed was dik en zacht, gevilt, en omdat het seizoen in het hartje van de winter was, waren haar mouwen afgezet met bont. Bont ook hing aan de randen van haar tuniek. Ze droeg groene, lederen schoenen die gesloten waren door gouden gespen. Haar rood kleed droeg hermelijn bont aan de mouwranden. Heyla plaatste een halsband op, die sprankelde van de edelstenen, wit en groen, de kleur van haar ogen. Op de rand van haar borst stak ze de speld met de grote groene smaragden, het eerste geschenk dat Lodewijk van Male haar ooit gegeven had. De speld stelde de vraag, 'houd je nog van mij zoals op de eerste dag?' en moest Lodewijk herinneren aan zijn beloftes van trouw. Hoewel Heyla reeds een kind had gebaard en opnieuw zwanger was, scheen haar schoonheid wonderlijk groot. Een koningin zou jaloers geweest zijn op haar figuur.

Het paard van Lodewijk van Male reed met kletterende hoeven de binnenplaats in van het herenhuis van Heyla. Ze liep de trappen af en vloog in de armen van haar minnaar. De overwinnaar was gekomen om van zijn beloning te genieten. Heyla speelde de rest van de dag de lieve, trouwe, perfecte huisvrouw, de vrouw des huizes. Slechts nadat ze totaal uitgeput in bed gelegen hadden, nu zaten aan de tafel in een kleine kamer, begon Heyla te praten over wat een andere boodschapper, een man gezonden door de Pharaïldis mannen van Gent haar gebracht had, een lange brief opgesteld door Gillis Vresele.

‘Je hebt de steden overwonnen, een prachtige triomf behaald, drie overwinningen over Brugge, Gent en Ieper, die het lot van Vlaanderen volledig veranderen. Je beloofde edelmoedig je genade aan de inwoners van de steden. Je edelmoedigheid was echter niet veel waard, hoorde ik, want je doodde en verbande honderden mensen in elke stad. Je stroopte in het openbaar zeven invloedrijke mannen op in de marktplaats van Ieper, doodde gruwelijk tientallen gildeleden in Brugge, en verbande nog veel meer mannen en hun families. Zeg me, Lodewijk, ben ik nu de minnares van een gevaarlijke, bloeddorstige, leugenachtige man die zijn wrede wraak neemt op de poorters van de steden? Hoeveel mannen zul je doden in Gent? Hoeveel families zullen verbannen worden, hoeveel in de gevangenis geworpen, hoeveel onthoofd en hoeveel opgehangen? Is het ook je bedoeling mijn familie en mijn vrienden te straffen?’

‘Heyla, begin nu geen herrie,’ riep Lodewijk geïrriteerd uit. ‘Margaretha schreeuwt al naar mij dagen lang zoals een furie, op alles en nog wat. Doe me dat niet aan, en niet vandaag, ik smeek je!’

‘Is het dan waar dat je woord geen Florijn waard is? Zijn je beloftes slechts ijdele woorden? Beloof je mensen te sparen om ze naderhand beter te kunnen doden?’

‘Lieve Heyla, dit is ingewikkeld! Geef me even de tijd je uit te leggen hoe ik mij voel! Ik probeer het evenwicht te houden tussen zovele mannen, tendensen en moeilijke situaties! Het gebeurt soms dat ik niet meer weet op welk been ik moet staan, en dikwijls vraag ik me af of ik nog wel een been heb om op te staan! Voeg er niet nog jouw schimpen aan toe.

Aan de ene zijde heb ik de ridders van de steden om mee rekening te houden, al die mooie, zeer Christelijke, vrome geslachten van weleer. Ze willen niets liever dan dat ik de macht zou nemen, maar dan slechts om hen die macht ogenblikkelijk te overhandigen, zodat ze opnieuw zouden kunnen doen wat ze willen in de steden, veel geld zouden kunnen inrijven en rijker worden op de rug van de andere poorters.

Dan zijn er mijn goede heren van de kasselrijen, de ambachten en de heerlijkheden van Vlaanderen, allen zeer machtige en ook rijke mannen, die helemaal niet kunnen opschieten met de ridders van de steden. Die zouden willen dat mijn baljuws in de steden de ridderpoorters zouden ontwapenen, de helft ervan in de gevangenis gooien en de andere helft uit de steden verbannen, opdat hun eigen macht over de steden weer zou kunnen gelden.

De wevers en de lakensniders willen natuurlijk ook de macht over de steden krijgen en bewaren. Ze vertrouwen de ridders in de steden niet, omdat die landeigenaar-ridders van de goede, eerbiedwaardige oude geslachten het geld van de taksen voor hun eigen genoegens willen gebruiken. De wevers houden ook niet van de ridders van de kasselrijen omdat die heren graag zouden rijk worden van de verkoop van doek dat in hun streek gewoven wordt met dezelfde hoge kwaliteit als in de steden. Het kwaliteitslaken, vinden zij, moet het privilege blijven van de grotere steden, en daarom spannen de kleinere steden met de heren van de kasselrijen samen. De wevers van de kleine steden hangen elke dag aan mijn lijf met hetzelfde liedje: geef ons een charter die ons moet toelaten om kwaliteitsdoek te weven zodat we kunnen concurreren met Gent. De wevers en de handelaars in die steden vinden dat zij het zouden moeten zijn die de steden zouden moeten beheren, en niet de ridderpoorters, want ze beweren dat ze veel verstandiger zijn, wat trouwens wel waar kan zijn, maar een elitaire gedachte en een misprijzen is die op termijn tot nieuwe opstanden moet leiden.

De volders en de kleinere gilden vertrouwen de wevers niet. De volders zouden veel meer willen verdienen voor hun werk. Ze beweren dat de wevers en de lakensniders bloedzuigers en onderdrukkers zijn. Ze haten de wevers.’

Lodewijk stopte, liet die noties al in Heyla doordringen. Hij zuchtte en ging dan verder met zijn uitleg.

‘Lieve Heyla, er zijn nog veel andere conflicten die ergens aan het brouwen zijn in Vlaanderen! Mijn volk is van het wantrouwig, ruziezoekend type. Je kunt geen twee Vlamingen samen zetten of ze vinden wel iets om over te twisten, en als je tussenkomt dan slaan ze beiden naar je hoofd. Ik sta tussen hen allen in. Geloof me, heb medelijden met me, maar ik moet wat aan de enen geven en wat anders aan de anderen, en zeker niet iemand beledigen of ergeren. Wanneer iemand wat wint, dan zoekt die iemand wraak te nemen voor vroeger aangedane vernederingen, beledigingen, ergernissen, moorden, en veel verloren geld en terreinen, en die iemand probeert ook zijn macht weer te herstellen door iedereen anders te verpletteren. De wereld en de mensen van Vlaanderen werden op die wijze door God geschapen, en daarin zijn ze, vrees ik, verschillend van de rest van de mensheid. Misschien zijn ze wel allen zeer intelligente mannen en volgen de conflicten met iedereen automatisch uit hun intelligentie! Wat dan ook, met iedereen twisten ligt verankerd in hun natuur.

Ik, de arme Lodewijk, sta in het midden van iedereen. Het is alsof ik de pijlen rond mijn oren hoor fluiten, van alle zijden tegelijkertijd afgeschoten. Ik ben een machtige graaf, maar ik bezit geen eigen leger. Ik moet een beroep doen op de ridders en op de milities van de steden. Ik kan één heer aan door de strijders van de andere heren te gebruiken, maar als ze allen samenspannen dan ben ik dood!

Onder al dit zweren de heren, de edellieden van mijn graafschap, bij een eenvoudige regel: als je opstand tegen mij pleegt, dan zal ik zo snel mogelijk proberen je te verslaan, en als ik win dan zal ik je doden en overheersen, en dan kunnen we weer een tijdje de vrede bewaren. Als ik nu, ik Lodewijk van Male, enige weerwraak weiger aan de ridders, dan zullen de ridders als één blok opstaan tegen mij en hun aanzienlijke legers tegen mij werpen. Eén van de herenhuizen die ze dan als eerste kunnen aanvallen zou wel mijn geliefd huis van Beostenblij kunnen worden!’

Lodewijk stopte een ogenblik, zag de vrees en het begrip groeien in de ogen van Heyla. Hij was tevreden. Heyla had goed geluisterd en ze begon te begrijpen. Hij zette zijn tirade voort. ‘De milities van de steden zijn op dit ogenblik nogal gedesorganiseerd. De mannen van de milities hebben zelfs her en der tegen elkaar gevochten, met vele doden tot gevolg. Ze likken hun wonden. Hoe dan konden ze nu samen strijden in één hechte groep? Ik moet de gilden uit elkaar houden, want anders dan kunnen de volders de wevers uitroeien midden in een campagne, of vice versa. Ik moet wel de strijders van de ridders gebruiken om rust te brengen, maar ik moet ook de lust voor weerwraak van de ridders enigszins luwen en nog een tijd dulden. De ridders hebben veel verloren de laatste jaren, weet je! Velen van hen werden verbannen uit hun land gedurende tientallen jaren, gedwongen daartoe door de verdragen geëist door de steden. Je zou de lijsten moeten zien die de ridders van mijn hof aan mij voorstelden met de namen van de mensen die zij nu wilden doden of verbannen voor lange, lange periodes! Ik heb die lijsten verkort tot een vierde of een vijfde van de namen, maar ik was wel verplicht om iets toe te geven aan de heren! Ik kan niet optreden tegen de mores van het ogenblik, toch niet volledig, want dan zal iedereen tegen mij willen vechten, zoals ze dat deden tegen mijn vader!

De Leliaert ridders kunnen bijvoorbeeld weer naar Parijs rijden en gaan klagen bij de koning van Frankrijk. Mijn ridders kunnen weigeren nog ooit voor mij te strijden, zoals ze dat voordien al gedaan hebben, en de steden kunnen uitgeput geraken in mannen omdat iedereen daar iedereen doodde en de rest grondig haat.

Dus, lieve Heyla, wat kan ik doen in die chaos? Ik heb mijn ridders en de heren van de kasselrijen een been moeten geven om aan te knagen. Ik zeg je dat ik niet in Brugge was toen mijn ridders op de wevers begonnen in te hakken, en dat gebeurde tegen mijn wens in, en ik

was ook niet in Ieper toen hetzelfde daar geschiedde. Net vóór ik in Gent kon aankomen waren de ridders en de volders en de beenhouwers zeer aangenaam al de wevers in hun stad aan het uitmoorden. Gelukkig stopte mijn vriend, de heer van de Walle, hen nog op tijd. Mijn lieve, lieve Heyla, ik ben jong, te jong, mijn hof neemt me nog steeds niet helemaal ernstig op, en ik moet zorgen te overleven te midden van al dat geweld! Mijn hoofd draait als een tol rond van al die evenwichtsoefeningen die ik elke dag moet uithalen om mijn en jouw veiligheid te kunnen bewaren. Ik ben geen graaf! Ik ben een goochelaar, een evenwichtskunstenaar, en de nar van het hof. Ik doe wat ik kan, maar vertel aan de Pharaïldis mannen dat maar allemaal, want ik ben er van overtuigd dat zij je opzetten om me te minachten en te berispen. Ze zullen veilig zijn, Heyla, stel hen daar in gerust. Sommige andere levens zullen genomen worden, dat zal ik niet kunnen vermijden! Ik ben niet uit op slappe maatregelen echter, ik kan me dat niet veroorloven! Berisp jij me toch ook niet, Heyla, alstublieft, niet jij! Als er ooit vrede in Vlaanderen moet en kan komen, dan kan ik niet anders dan ook toegeven dat een eenvoudige regel die iedereen begrijpt en die moet toegepast worden!’

Lodewijk maakte grote, smekende ogen naar Heyla, die ze nooit kon weerstaan, en dus plaatste ze een hand op zijn gezicht, streelde even, en zei hem verder te gaan.

‘Deze regel heerst in mijn land; als je opstand pleegt, wie je ook bent, zorg er dan voor dat je wint, maar ik zal er voor zorgen dat je niet wint, en dan, “Vae Victis!” Ik zal mijn zwaard in de schalen van de balans werpen. Vermits jullie die simpele regel kennen, rebellen, of jullie nu ridders of poorters of gewone mannen of laten zijn, pleeg geen opstand en vrees mij! Ik moet regeren, Heyla, en dus moet ik tonen dat ik ook heel wat macht kan hanteren. Ik moet dat tonen aan de steden zowel als aan de heren van de kasselrijen. Ik moet hen toch minstens een beetje tonen wat ze kunnen verwachten wanneer ze opstand plegen. Zie je, die eenvoudige regel van hun graaf zijn ze sinds tientallen jaren vergeten. Zoals kinderen moet ik hen die weer aanleren! Dat zou hen minstens gedurende een tijdje rustig moeten houden. Dan, Heyla, wanneer ze rustig geworden zijn in de steden, kan ik de milities van de steden aanwenden om mijn ridders te bewijzen hoe machtig ik wel ben, en dan zullen de ridders van de kasselrijen en de ridders van de steden zich ook koest houden, omdat ik anders de milities van de ambachten tegen hen kan uitspelen. Begrijp je me goed? Ik ben echter nog niet op dat punt aangekomen, en enige koppen tegen elkaar gooien is nog steeds erg nodig in Vlaanderen. Dan, en slechts dan, zal er vrede heersen. Ik zal kunnen regeren en naar de raad van iedereen kunnen luisteren. Misschien word ik dan zelfs wel geliefd door iedereen. Ik ben daar nog niet aan toe, Heyla! Dus moet ik nog hier wat geven en daar wat nemen. Ik moet nog verder proberen de domme, onschuldige jongen te blijven die dit of dat ostentatief nogal doelloos doet. Dat geeft me de tijd om te groeien, in jaren en in macht. Geef me nog wat tijd, Heyla, en vraag de Pharaïldis mannen om me nog wat te steunen. Je hebt er geen idee van hoe tegenwoordig nog iedereen wraaklustig blijft in Vlaanderen! De mannen werden zo gewend aan conflicten in veldslagen en opstanden en oorlogen, gedurende tientallen jaren, dat ze zelfs niet meer weten hoe anders te leven. Pas wanneer de tijden van de volle macht van de graaf gekomen zijn, zullen de tijden van de vrede en de rede aanbreken. Misschien zal dat nooit gebeuren, maar ik zal mijn best doen om dat waar te maken. Ik ben dikwijls wanhopig, Heyla! Ondertussen, neem ik een beetje en geef ik een beetje, zelfs wanneer dat beetje de hoofden van enkele tientallen mensen betekent. Ze weten echter wat te verwachten als ze overwonnen worden! Misschien leren ze wel tweemaal na te denken vóór ze nog een opstand plegen.’

Heyla vroeg, ‘wat wil je dat wij zouden doen?’

‘De Pharaïldis mannen zijn pragmatisch en vooruitstrevend, Heyla. Ze denken ver in de toekomst. Ze moeten begrijpen hoe pragmatisch en realistisch ik de conflicten vandaag nog moet behandelen. De vooruitgang die ze van mij verwachten kan niet zo snel gebeuren als ze konden verwachten. Ik zal daar wel geraken, maar op mijn eigen snelheid. Zo niet vrees ik dat gans Vlaanderen me zal afwijzen. Ik kan niet zo snel zeilen als een kogge in de zee, en van richting veranderen in tegenwind is even moeilijk voor een zeekogge als voor mij. Een zeekogge heeft het ook dikwijls moeilijk om een veilige haven binnen te varen, Heyla, en ik strijd evenzeer voor mij als voor jou.

Op een dag, Heyla, op een mooie dag, zullen de heren edellieden van de kasselrijen met verbazing vaststellen dat zij het niet meer zijn die de bevelen uitdelen, maar wel ik.

Ondertussen moet ik de nar van het hof zijn, de jonge, onschuldige jongen die getrouwd is met een knorrige, veel oudere vrouw en die daarom slaapt met een lief, half dom meisje. Wat je niet bent!

Dus, Heyla, hoe verdraag ik dat alles? Ik verdraag het omdat ik weet dat er één plaats op aarde is waar ik gelukkig kan zijn, rust en vrede kan vinden. Neem dat niet van me weg, alstublieft, Heyla mijn lief! Hoe doen we dan verder, Heyla?’

Heyla de Smet, Vrouw van Beostenblij, dacht een tijdje na, terwijl ze weer haar hoofdje schuin hield. Ze sloeg de plooiën in haar met grote zorg opgemaakt kleed. Ze zuchtte. Daarna plaatste ze een vinger op haar uitgestoken lippen, vond haar mooiste, lonkende ogen, en ze zei, ‘weer naar bed, mijn liefste Lodewijk, lieve en arme Lodewijk, naar bed!’

Ze trok hem naar zich toe en leunde haar hoofd tegen zijn grote borst. Dan lachten ze beide, kusten, en Heyla trok hem uit de kamer, gewichtsloos, zwevend op de toppen van haar voetjes, naar die andere kamer.

Reeds op de dag na goede Dinsdag ontwapenden de nieuwe heersers van Gent de weversgilde. In de volgende weken en maanden werd de regering van Gent drastisch gewijzigd. Lievin van Veurne, de eerste schepenen van de Keure, werd afgezet. Een tijdje daarna werden alle schepenen weggezonden, en nieuwe schepenen kwamen aan het bewind. De oude geslachten van de landeigenaar-poorters en de ridders kwamen weer aan de macht. De oude namen werden weergevonden in de tweede groep van zesentwintig schepenen van het jaar 1348 tot 1349, tot in half augustus van 1349, namen zoals Hendrik de Grutere, Gerolf Bette, Jan Damman, Solomon Borluut, Jacob Rijnvisch, Jan van Wiendeke, Gillis Soyssone, Jan Utenberge en Daniel de Tolleneere. Sommige van de nieuwe schepenen waren zelfs mensen die tien jaar eerder door Jacob van Artevelde verbannen waren. De vroegere wijze van kiezen of aanduiden van de schepenen van de stad door vier mannen van de graaf en door vier mannen onder de vorige schepenen werd terug ingevoerd.

Honderdvijftig invloedrijke wevers en lakensniders werden gevangen genomen in Gent. Onder hen bevonden zich de twee zonen van Jacob van Artevelde, Jan en Jacob de Jongere, en ook hun oom Willem van Artevelde. Willem was zelfs nog schepenen geweest in Gent in 1347! Zij werden allen uit de stad verbannen. Koning Edward III nam weer de van Arteveldes onder zijn bescherming. Ze bleven verscheidene jaren in Engeland wonen, maar keerden daarna weer naar Gent toen Lodewijk van Male genade verleende aan veel wevers.

De wevers werden zwaar gestraft. Ze verloren hun deken en mochten geen nieuwe deken aanduiden. De schepenen benoemden een beheerder, een directeur, een beleeder voor de gilde. De taksen op het weversambacht zoals die bestonden vóór 1338 werden opnieuw ingevoerd. De wevers moesten weer betalen om leerjongens aan te nemen, en betalen om hun

ambacht te mogen uitvoeren. Elke wever die werk had moest een wekelijkse taks betalen om verder wever te kunnen blijven! De wevers werden ook uitgesloten uit de regering van de stad, uit de Collatie, de grotere raad van Gent. Ze mochten geen vergaderingen meer organiseren van de leden van hun gilde, en ook niet zich verzamelen in groepen van meer dan drie mannen. Eender welke poorter van Gent die meer dan drie wevers samen vond, pratend en discussiërend, kon naar die groep toegaan en aan de mannen bevelen hem hun tuniek te overhandigen. De wevers mochten ook niet van ambacht veranderen, wat sommigen al geprobeerd hadden om te ontsnappen aan de zware lasten die hen opgelegd werden. Veel wevers werden verbannen, en diegenen die overbleven mochten de stad niet verlaten. Teveel wevers vonden de nieuwe regels te hard en begonnen naar Engeland te vluchten, om zich daar neder te zetten en te weven onder de bescherming van de koning van Engeland.

De nieuwe schepenen drongen ook een lening op aan de meest in het oog springende tegenstanders van de graaf. Ongeveer tweehonderd vijftig mannen en vrouwen moesten zo een zware boete betalen voor hun sympathie met het regime van Jacob van Artevelde. Onder hen bevond zich vooral Katelijne de Coster, de weduwe van Jacob van Artevelde. Zij moest de grootste bijdrage leveren aan de stadslening. Ze werd tevens gedwongen om zestig ponden groot te betalen, het bedrag dat haar echtgenoot verondersteld werd uit de Gentse schatkist voor zich zelf te hebben genomen. De zonen van Jacob van Artevelde werden verplicht het zoengeld te betalen dat de schepenen van de stad enige jaren tevoren betaald hadden voor de dood van Fulk uten Rosen, die door Jacob van Artevelde was gedood. Ook de familie van Gelnoot van Lens, de trouwste van de Gentse hoofdmannen onder Jacob van Artevelde, moest hoge boetes betalen. Katelijne de Coster werd niet verbannen. Ze bleef in Gent wonen en trouwde met de ridder Zeger de Bornaige, een man van de graaf van Vlaanderen.

De naam van Goede Disendach, of Goede Dinsdag, bleef in de geesten hangen van de bevolking van Gent als de grote overwinning van de volders en de ridders van de stad. De nieuwe schepenen richtten zelfs een jaarlijks feest in om de overwinning van de oude geslachten te vieren. Dat feest werd elk jaar georganiseerd gedurende minstens de tien volgende jaren

In de lente van 1349 sloeg echter een andere grote ramp de stad Gent, een ramp die iedereen deed vergeten wie aan de macht was en wie niet.

De gesel

De verschrikkelijke pestplag had reeds Frankrijk en Engeland geteisterd. Ze spaarde Vlaanderen niet, in tegenstelling tot wat velen hadden gehoopt, hoewel ze laat kwam, slechts in de winter van 1348 naar 1349. Het leek ons alsof ze gerust had in de winter, ons wou bedriegen met laksheid, om ons met hernieuwde energie te kunnen bespringen in de lente. Toen de slag van Goede Dinsdag raasde, had ze Gent nog niet bereikt. Lodewijk van Male was zich zeer bewust dat hij weinig tijd had om zijn macht te verstevigen. De graaf kreeg niet meer dan twee volledige maanden uitstel om de meest belangrijke van zijn hervormingen door te voeren in Brugge, Gent en Ieper. Hij wist dat hij nadien terug moest verdwijnen in de schaduw van zijn kasteel van Male, en hopen dat terwijl de ziekte door Vlaanderen woedde niemand zijn gezag zou betwisten.

Tegen april van 1349 had ik, Jehan Terhagen, sinds al meerdere weken intrek genomen met mijn gasten in mijn kasteel van nieuw Terhagen. Ik had bij me de monnik Evrard Vresele, achtentwintig jaar oud, die zijn missen opdroeg in mijn kleine kapel. Boudin Vresele was eveneens aangekomen. Boudin was tweeëndertig. Vier jonge meisjes waren de vreugde van onze dagen: de zestienjarige Avezoete van Lake en de zeventienjarige Alise van Lake, Wivine en Quintine Denout. Twee jonge mannen vervolledigden de leden van de Pharaïldis families in mijn kasteel: Martin Denout van achttien en Clais de Hert van zestien. Onze jongste was Boudin van Lake, die acht was. Als ik dan nog onze wachter Ywen de Wilde die vijfendertig was meetelde, en zijn vrouw Kateline Dankers met hun twee zoontjes Ruebin en Kerstiaen van vier en vijf, waren we vier volwassen mannen, vier jonge meisjes, één vrouw, twee jonge mannen en drie kinderen.

Raes van Lake de Jongere had me twee meer wachters beloofd. Hij hield zijn woord. Hij zond me nog twee vroegere huurlingen, die me vertelden dat ze Everdey de Handscoemakere en Mathis van Noortkerke heetten. Everdey kwam met zijn vrouw Marie, een jonge zoon en een dochter van zes en vijf. Mathis was ook getrouwd, en hij bracht zijn vrouw Anna mee, die zwanger was, en twee zoontjes, één van drie jaar oud en één van twee jaar. In totaal dus, waren we op Nieuw Terhagen met zes volwassen mannen, drie vrouwen, vier jonge vrouwen, en acht kinderen. We hadden ongeveer twee dozijn monden te voeden, maar we waren voldoende welvarend.

De drie vrouwen van de wachters, Kateline, Marie en Anna, baadden de kinderen, maakten de kamers schoon, en wasten onze kleren als nooit tevoren. Ik legde aan iedereen in het midden van de winter uit wat we konden verwachten. Ons doel was de ziekte niet binnen te laten, en te overleven. Onze twee waterputten zouden goed gebruikt worden om te wassen en te plassen, om te baden, maar aanvankelijk haalden we ook veel water uit onze gracht, omdat de rivier daar door vloeiende. Iedereen moest de latrines gebruiken. De wachters Ywen, Everdey en Mathis gingen zonder probleem akkoord met wat ik zei. Ze dachten niet dat ik een idioot was of dat ik hen een onmogelijk verhaal opdreef. Ze begrepen waarom ze te Terhagen waren, en ze toonden zich dankbaar om hun familie opgenomen te hebben.

Everdey de Handscoemakere had nooit handschoenen gemaakt, al duidde zijn naam dat aan, en hij droeg bijna nooit handschoenen ook niet. Hij was een korte man met een beginnende dikke buik, omdat hij van bier en wijn hield. Hij was dertig, en een vriendelijke man die meestal zijn goed humeur behield. Ik zou snel ontdekken dat hoewel hij een zware man was, hij verbazingwekkend snel kon zijn met het zwaard, en buitengewone energie kon ontplooiën. Mathis van Noortkerke was in bijna alles het tegengestelde van Everdey, een grote, lenige man met zeer veel spieren van de koordachtige, magere soort. Hij was meer dan een hoofd groter dan Everdey, en tweemaal zo dun! Hij ook droeg een zwaard toen ik hem voor het eerst ontmoette, maar hij bracht naar Nieuw Terhagen een zware morgenster, een knots met punten. Hij biechte me graag op dat strijdnokken en morgensterren zijn geliefkoosde wapens waren. Ik vond dat zeer wrede wapens en keek dus naar Mathis met achterdocht. Het lang, breed zwaard dat hij droeg had hij alleen maar voor uiterlijk vertoon omgedaan, beweerde hij. Mathis had een somber gemoed, maar naar hem schaarden zich de kinderen. Hij was zeer zacht met hen, geduldig, behulpzaam, vriendelijk, steeds klaar om een nieuw spelletje voor hen uit te vinden. Hij was vijfentwintig. Hij zag er uit als een zeer intelligente man, die heel tegenwoordig, alert was in alles wat hij deed. Zijn gezicht zat al vol rimpels, littekens, en het was geraakt door de pokken, maar dat joeg de kinderen niet angstig van hem weg, integendeel. Hij was zo lelijk van gezicht, onze Mathis, dat ik me steeds afgevraagd heb hoe

Anna de Cleyne ooit die man had willen trouwen. Ze moet zijn zacht karakter ontdekt hebben. Mathis verafgoodde zijn vrouw.

De eerste dag dat Everdey en Mathis te Nieuw Terhagen aankwamen testte ik hen op hun kunde met wapens. Ik deed hen me bevechten met het zwaard. Ik was nogal fier op mijn zwaardkennis. Everdey had slechts vijf slagen nodig om me te ontwapenen. Hij zwaaide mijn zwaard drie passen ver van me, het gras van de binnenplaats in. Dat liet me een beetje met open mond staan, en met rode wangen.

Mathis gromde dat hij er niet van hield zwaarden af te slaan, maar hij ook bevocht me met het zwaard. De eerste maal dat hij op mijn zwaard sloeg, bleef mijn wapen zo hevig natrillen dat mijn hand er pijn van deed en ik het wapen moest laten vallen. Ik grijsde, schudde mijn pijnlijke hand, en ging even zijn wapen met de andere hand wegen. Ik vond het verschrikkelijk zwaar, twee of driemaal het gewicht van mijn zwaard! Ik floot, en keek naar de man met andere ogen. Ik zou hen nooit meer vragen nog een echt duel met mij aan te gaan. Een tijdje later gaf ik hen twee kruisbogen, deed hen gaan staan naast de muur van mijn huis en vroeg hen te schieten in het hout van één van de kanten, in een paal van de hoofdboort, vanop een afstand van meer dan vijftig passen. Ze vroegen me terug waar juist in de blokken ik de bouten wou, en ik wees naar de hoek waar de horizontale balk op de verticale paal lag. Ze hadden nog nooit mijn kruisbogen gebruikt of zelfs maar gezien. Ze bestudeerden de bogen, wogen de wapens, trokken aan de hennepkoord, laadden de boog, plaatsten zorgvuldig de bouten, wapenden de boog, namen nauwkeurig doel, en dan plaatsten ze samen en bijna tegelijk de twee bouten op minder dan een duim van de plaats die ik had aangewezen. Ze waren ogenschijnlijk niet erg tevreden met die duim afstand, maar ik wou ditmaal niet mijn eigen kunde meer demonstreren, al vond ik me niet zo slecht met een kruisboog! Ik vond ook een derde test niet nodig. Ze hadden beide bewezen uitstekende wapenmeesters te zijn. Vergeleken bij hen was ik nog een papkindje met wapens!

We hadden die winter niet veel te doen op Nieuw Terhagen, zodat ik aan iedereen beval om elke dag te oefenen met de wapens, mannen, vrouwen zowel als jonge vrouwen. De drie wachters Ywen, Everdey en Mathis leerden hoe te vechten met het zwaard, met de knots en de goedendag, en ook met kruisbogen. Ze leerden ons ook enige vuile trucs van vuistvechten en van straatvechten. Ik waardeerde zeer dat ze nooit schunnig, grof of hardhandig werden met de vrouwen en de meisjes. Ze waren beter opgevoed dan ik had verwacht. Ze bleven zacht en vriendelijk met de meisjes, zodat die snel leerden zich te verdedigen. De meisjes giehelden natuurlijk heel wat, maar onze huurlingen waren soms meer verlegen dan zij. We organiseerden ons in een strikte routine van baden. Op de ene dag wasten de mannen zich de ene na de andere in de kamer, de volgende dag de vrouwen, dan de jonge vrouwen, de kinderen, en dan begonnen we opnieuw. De vrouwen maakten de vloeren meer dikwijls proper dan ze gewoon waren, maar ze protesteerden niet nadat ik hen uitgelegd had waarom, zelfs al waren mijn redenen eerder zwak. Ik ook wist niet waar al dat kuisen goed kon voor zijn, maar we deden het. We hadden niet voldoende stro om telkens over de vloeren te gooien, dus deden we dat ook niet meer, maar we weerhielden ons ervan de visgraten en de beenderen van ons wild op de vloeren van de kamers te gooien.

Tijdens de winter, nog zelfs in de maanden van februari en maart, en nog tot in het begin van april, reed ik rond in de omgeving van Axel en langs de Schelde. Ik kocht nog steeds wat land dat ik interessant vond voor de landbouw. Ik inspecteerde de boerderijen. Ik legde aan mijn rentmeester, nu partner, Geert van Dorp uit wat kon verwacht worden als gruwel van de ziekte, en ik vertelde hetzelfde aan Lauwers Christiaens, de baksteenbakker, en aan Lammin Metsers, de metser en meester-bouwer. Ik nodigde hen uit te komen wonen op Oud of Nieuw

Terhagen zodra het gevaar opdook. Op dat ogenblik verkozen ze nog te Axel te blijven. Lauwers had een boerderij gekocht op het platteland. Hij zei dat hij daar zou schuilen tijdens de ziekteplaag, maar ik zag ook dat hij me eigenlijk niet echt wilde geloven wanneer ik hem de rampzalige gevolgen van de pestplaag beschreef.

Mijn grootste zorg tijdens die winter was van een heel andere aard!

Ik bemerkte eerst toevallig hoe Martin Denout, de volderszoon, gluurde naar Avezoete van Lake, de weversdochter. Wanneer hun blikken kruisten, zag ik hun ogen glimmen, en Avezoete glimlachte met die alwetende blik die alle meisjes uitoefenen om onschuldige jongens aan te trekken. De eerste maal dat ik hen daarna samen zag lonken en hun schouders tegen elkaar zag duwen, moest ik mijn hoofd schudden. Ik had gemeend het leven van de Denouts en de van Lakes te moeten beschermen, niet om Avezoete ervan te moeten behoeden naar haar vader terug te keren met een buik driemaal haar huidige omvang! Ik moest die twee streng bewaken en een sermoen geven aan Martin!

Iets later bleek de jonge Clais de Hert speciaal behulpzaam met de zuster van Avezoete, Alise, en dat verbaasde me nog meer, want Alise was een streng en preuts meisje, ouder ook dan Clais. Wanneer Alise melk ging halen op de boerderij, op Oud Terhagen, dan stelde Clais steeds voor haar te vergezellen en ze liet hem aan haar zijde toe. Alise ging voor de melk, maar Clais kwam terug met de volle emmer en met Alise dansend naast hem.

Ik broedde even omdat mijn kasteel weldra Liefde Terhagen zou moeten heten! Verwikkeld geraken met een vrouw of met een meisje was ook iets waar ik tot dan toe zelf niet ernstig aan had gedacht. Ik was eerder schuchter met vrouwen, maar ik moest toegeven dat nu zowel Quintine als Wivine Denout, beiden achttien, gans in mijn smaak vielen! Ik hield meer van de eerlijke, fijne, elegante Quintine, maar wanneer de wulpse Wivine haar heupen naar me begon te wuiven en haar lange wimpers naar me flapte, me met woorden uitdaagde en als bij toeval haar lichaam naar me duwde, dan besepte ik maar al te goed dat ik niet wist hoe daar het hoofd aan te bieden. Ik was mijn hoofd aan het verliezen, vreesde ik. Wivine was een meester in het zwaaien van haar aantrekkelijke curven die onbepaalde verrukkingen van vleselijke vreugdes beloofden, zoals ik tot nog toe niet had gekend. Ik bloosde dan zoals een jongen van vijftien over mijn eigen gedachten en ik moest op de loop gaan, terug naar het huis of weg uit de kamer waar ik met Wivine alleen was. Ywen, Everdey en Mathis hadden die taferelen natuurlijk snel in het snotje, want we genoten weinig afzondering in die dagen binnen Nieuw Terhagen, en dat irriteerde me, want met elke grijns die ze me gaven zonk mijn gezag, waarbij ze eerst naar mij keken en dan veelbetekenend naar Wivine.

We hoorden over de langzame vordering van de pestplaag naar Gent van Clais de Hert. Clais en Martin reden nog elke andere week naar Gent. Clais praatte met zijn vader en grootvader, de schippers de Hert. Zij voeren met hun boten op de Schelde en op de Leie, zuidwaarts. Vanaf het begin van maart af zeiden ze aan Clais dat de pest de Franssprekende steden van die rivieren aangetast had, en zich noordelijk bewoog. Ze schatten dat de eerste zieke personen in Gent zouden verschijnen in het begin van april. Alles wat ze hoorden bevestigde de gruwel die Gerolf ons verteld had. Ik verwachtte de eerste zieken te Axel en omgeving niet vóór mei of zelfs juni. Naarmate die maanden naderden steeg de spanning in Nieuw Terhagen. Ik verbood aan Clais en Martin nog naar Gent te rijden. Ik stopte mijn reizen in het platteland en in de polders van de Vier Ambachten. Iedereen in ons kasteel en op onze boerderij wist tegen dan wel wat te verwachten. Evrard had uitgelegd wat hij van Gerolf gehoord had. Ik waarschuwde Moeder Amalberga van het klooster van Ter Hage, en ook de schepenen van Axel.

Mijn kasteel was eigenlijk een beetje overbevolkt. Mijn droom van een plaats van rust en vrede werd permanent verstoord door de schreeuwen en het gekibbel van de kinderen. Lawaaiig Terhagen, Kuis Terhagen, Nieuw Terhagen, Kat Terhagen, Gelukkig Terhagen, Liefde Terhagen, Zuiver Terhagen, waren allemaal namen om de levendige, nieuwsgierige, gastvrije, gelukkige gemeenschap binnen mijn muren te kenmerken. Ik was fier om zo veel mensen zich te zien vermaken in mijn plaats en te genieten van het resultaat van mijn droom, hoewel ik de menigte soms te groot vond en ze te zeer inbreuk deed aan mijn intimiteit. Wanneer het lawaai me teveel werd, reed ik uit, aan mij alleen dat recht gevend. Zolang de pest de Vier Ambachten en de lagere Schelde nog niet teisterde, reed ik uit naar de lage landen bij de grote stroom waar ik zoveel van hield, en ik bleef zeldzaam voedsel binnen brengen, meestal nieuwe groenten en verse vis. Ik bleef zelfs nog grond kopen! Ik bezocht ook dikwijls Beostenblijje, waar Heyla de Smet met haar familie woonde. Ik vond daar Jan de Smet en zijn vrouw Marie Vresele, met hun zoon Wouter de Jongere. Jan had zich een geïmproviseerde werkplaats opgericht in een stal van Beostenblijje, en Heyla leek tevreden te zijn een goudsmid die ook ijzersmid was in haar huis te hebben. Tegen die tijd beëindigde Lammin Metsers het laatste werk aan haar domein, dat nu ook een kasteel kon genoemd worden. Hij ontsloeg zijn arbeiders.

Graaf Lodewijk van Male bezocht Heyla nog steeds af en toe, maar ik ontmoette slechts eenmaal de graaf. Hij had nu een permanent garnizoen van vijf jonge wachters achtergelaten te Beostenblijje. Ze woonden in een aantal lage, met strodaken bedekte huizen die Lammins in een rij gebouwd had op enige afstand van het kasteel van Heyla.

De pest bereikte de buitenwijken van Gent in het begin van april 1349. De ziektegolf overspoelde de grootste stad van Vlaanderen zeer snel nadien. De eerste slachtoffers vielen in de wijk van Sint Pieter, daarna rond de kaaien van Tussen Bruggen, de haven van Gent, en eens de ziekte de huizen en de overbevolkte straten van de kuipe had bereikt, verspreidde ze zich met verbazingwekkende snelheid. Binnen de twee weken lagen alle hospitalen van Gent vol met zieke mensen. Ik hoorde van de grote smart in onze thuisstad van Heyla, want Heyla woonde het dichtst bij de baai van Axel, en Jan de Hert bracht een schip regelmatig tot daar om ons nieuws te brengen over hoe ver de plaag gevorderd was, en hoe erg de toestand in de stad werd. Jan sprak nu tot Heyla zonder zijn schip te verlaten, en hij weigerde zijn medevarenden en hulpjes aan land te laten gaan. Hij zei ons dat we de pest in Axel konden verwachten vanaf midden mei. Hij ook benadrukte hoe onafwendbaar de komst van de ziekte was.

De plaag woedde zeer gewelddadig in Gent, zeer hard, totaal en meedogenloos. We kenden de symptomen dan al goed. De mensen begonnen te hoesten, voelden zich zwak, kregen koorts en moesten gaan liggen. Dezelfde dag nog verschenen de eerste gezwollen in de holttes van de armen of in de lies, eerst slechts als rode plekken die pijnlijk aanvoelden. De builen groeiden daarna in oppervlakte en dikte. Later werden die builen zwart en heel pijnlijk, en ze verspreidden zich over het gans lichaam. Wanneer de etterbuilen doorstoken werden, kwam er geronnen bloed en etter als vieze, donkere vloeistof uit de wonden. De pijn verminderde iets. De persoon was tegen dan niet meer bekwaam recht te staan, de koorts steeg, en hij of zij begon te ijlen. Wanneer de familieleden te zeer bevreesd waren om de zieke te helpen, bleef hij of zij in zijn of haar uitwerpselen en urine liggen, te ziek om zich zelf te verzorgen en te wassen. De sterke mensen en diegenen die eerst niet te erg ziek werden, werden naar de hospitalen gebracht die zich zeer snel vulden. De goede nonnen van Gent namen iedereen in die aan hun deuren klopte, en zij zorgden voor alle zieken die binnen gebracht werden. Ze

konden de zieken relatief proper houden, diegenen van wie ze dachten dat ze een kans hadden te overleven werden gescheiden van diegenen die te zwak waren om een kans op leven te hebben. De nonnen hielden ook gescheiden kamers voor de zieken die snel verstikten, en die in de gruwelijkste doodspijnen nog dezelfde dag stierven. De nonnen werden snel overstelpt door de ellende die ze zagen en die ze niet konden genezen. Ze werden wanhopig en terneergedrukt bij hoe weinig mensen de ziekte overleefden. De nonnen hadden weldra veel te weinig bedden voor al de getroffenen, zodat ze dik stro op de koude vloeren deden gooien, grote delen van hun eigen kamers, hun zalen en kerken openden, en de zieken zo naast elkaar deden liggen op de naakte, koude stenen.

De monniken die geen eigen hospitalen hadden hielpen de nonnen de zieken en de doden aan en af te brengen. De monniken begroeven ook de doden, daarbij geholpen door enkele dagloners die de ziekte niet leken op te doen, of die ze al overleefd hadden. Ze konden de mannen, vrouwen en kinderen niet langer een individueel graf geven. Ze groeven dus grote putten uit, wierpen de doden van de planken in die holen, de ene mens op de andere, bedekten de lichamen met bijtende kalk, en sloten de putten snel met enige lagen aarde. Nieuwe begrafenisgronden moesten ingezegend worden. De kerkhoven rond de kerken binnen de stad konden snel niet meer gebruikt worden omdat ze vol lijken lagen. Op de putten die vol lichamen lagen werd een houten kruis geplaatst, meer niet. Niemand wist wie in de putten lag.

In mei van 1349 lagen er zieken praktisch in alle huizen van Gent, en zeldzaam waren de huizen waarin nog niemand overleden was. Het werd duidelijk dat er minder doden te betreuren vielen in de stenen, in de huizen gebouwd met stenen, dan in de huizen gebouwd met rijshout en leem en in de huizen met strodaken of rieten daken. Velen van de rijkere, landeigenaar-poorters waren tegen het midden van april al uit de stad gevlucht naar hun landhuizen of boerderijen buiten Gent.

Gerolf Vresele, de vriendelijke, zachte, Fremineuren monnik, de Franciscan, de intelligente, erudiete, zeer bereisde en zeer wijze Gerolf, was niet binnen in zijn abdij gebleven. Hij had al vroeg zijn intrek genomen in het Bijloke klooster, waar de eerwaarde moeder abdis die hem zeer goed kende, zeer blij was hem aan haar zijde te hebben. Ze vroeg hem al die taken te organiseren die de nonnen, de vrouwen, niet konden doen. Hij en zijn vrijwilligers plaatsten de zieken op de planken, en brachten de lijken van de gestorvenen naar de begraafplaatsen. Gerolf werkte tot hij er bij neerviel, van 's morgens vroeg tot diep in de nacht. De abdis verweet hem te woekeren met zijn krachten. Ze had gelijk. In het midden van mei, juist nadat hij de middelen gevonden had om de zieke mensen die in de straten rond het klooster lagen te gaan ophalen en naar de abdij te brengen, begon hij erg te hoesten. Hij zei aan de abdis dat hij een verkoudheid had opgelopen, en hij wou blijven werken, maar zij deed iets wat ze nog nooit met mannen gedaan had: ze plaatste een tedere hand op het voorhoofd van Gerolf, en ze voelde het zweet en de hitte van de koorts. Ze zei niets, maar ze dwong Gerolf met haar mee te komen naar een aparte kamer, de cel van een non, waar ze hem zei een tijdje te gaan liggen. Gerolf stierf drie dagen later in de armen van de abdis, die met hem een goede vriend verloor. Het laatste wat Gerolf zich nog herinnerde met veel verrassing was de aanraking van de lippen van de abdis op zijn voorhoofd. De abdis stierf slechts twee weken later.

In het huis van de familie Vresele in de Kalanderberg woonden nog slechts Gillis Vresele met zijn echtgenote Avezoete, en hun dienaars en dienststers. Van de vier familiediensdieners, twee mannen en twee vrouwen, overleefde slechts één vrouw. De ziekte overviel de meid van Avezoete zoals alle anderen, maar zij overleefde de pest. Dit werd aanzien als een teken van hoop in de Kalanderberg. Gillis Vresele werd nooit ziek, maar Avezoete Wulslager stierf na slechts één dag van ziekte! Ze overleed aan de snelle, stikkende vorm van de pest. Gillis

Vresele verzorgde haar, troostte haar toen ze weende en pijn leed. Daarna begroef hij haar met zijn eigen handen in het kerkhof van Sint Jan, waar hij zich een plaatsje heilige grond gereserveerd had, en er voor zelfs moest vechten, een stuk grond net groot genoeg voor één persoon. Avezoete Wulslager kreeg zelfs een heilige mis voor haar begrafenis, maar die duurde niet veel langer dan een kwartier, omdat er slechts één priester overbleef om enige woorden te mompelen in de kerk en aan het graf.

De ochtendklokken van Gent luidden toen nog over de stad, maar de klokken sloegen zo lang en zo droevig langzaam voor de mensen van de stad, dat hun tonen gestopt werden door de schepenen.

Nonnen, monniken, broeders, dokters en priesters stierven in grote aantallen, zodat er na enige weken slechts enkele nonnen en dokters nog bleven zorgen toedienen in de hospitalen.

Weinig helpende handen konden nog gevonden worden, en die vrome mannen en vrouwen stierven ook, zodat de bediening van de zieken praktisch herleid werd tot het absolute minimum. Na een maand was het niet meer beter naar een hospitaal te gaan dan rustig te sterven in je eigen huis.

In de familie de Smet van de Veldstraat, overleed de patriarch Wouter zeer snel. Gelukkig stierf hij niet aan de pestziekte waarvan hij teveel zou hebben geleden, maar hij overleed in zijn slaap een het einde van het jaar 1348 al, op de rijpe leeftijd van achtenzestig jaar. Zijn vrouw, Lijsbetten Mutaert, werd neergeslagen door de pest in het Bijloke klooster, waar ze de nonnen was gaan helpen. Ze stierf na drie dagen van folterende, pijnlijk doodsstrijd, waarin ze bloed zweette en haar longen stuk hoestte. Ze lag in de Bijloke slechts op een hoop stro, had het zeer koud in de rug, bleef gedurig rillen en zich ronddraaien, en ze voelde ratten 's nachts rond haar voeten schuifelen zonder dat ze er iets aan kon doen.

Veerle, haar dochter, was in het van Lake huis met haar echtgenoot Willem. Zij ook was zieken aan het verzorgen, maar ze wist niet waar haar moeder naartoe gegaan was. Een boodschap van de Bijloke meldde haar de dood van haar moeder. Toen Veerle zich naar het klooster spoedde, was haar moeder al in een gemeenschappelijke begraafput geworpen, en de put met aarde bedekt. Een non toonde aan Veerle ongeveer waar haar moeder begraven kon liggen. Veerle viel op haar knieën daar, en weende erg, omhelsde de aarde, want ondanks het feit dat ze al zoveel doden gezien had, kon ze niet vatten dat haar moeder heengegaan was naar de betere wereld.

De familie van de zoon van Lijsbetten Mutaert was naar Beoostenblijje gevlucht, dus was Lijsbetten gestorven in de hoop dat Jan de Smet gered bleef. Het mooie huis van de goudsmeden in de Veldstraat stond nu leeg.

Vóór hij Gent verliet had Jan de Smet nog met de hulp van zijn vader al het goud, het zilver en de edelstenen van hun voorraad die hij niet mee kon nemen, goed verborgen. Hij had die schat weggestopt in de brede gaten in de muren van de diepste kelders van het huis, en dan de gaten gesloten met stenen en mortel. Die schat werd niet gevonden toen dieven het huis plunderden. Alle zilveren schotels, bestekken, vazen, kandelaars en de tapijten die nog tentoon bleven staan in de kamers, werden binnen de twee dagen gestolen. Zelfs enige van de meubels, de mooiste stoelen en koffers, werden uit de werkplaats gehaald en 's nachts met karren weggebracht.

Het huis dat het meest getroffen werd door de pest was dat van de familie van Lake, hoewel de eerste zieke daar slechts in juni viel, op een ogenblik dat de van Lakes meenden dat ze de beproeving doorstaan hadden zonder ziek te worden. De dochter van de zonen van het huis, Alise en Avezoete, waren met de negenjarige zoon van Raes de Jongere, Boudin, naar het kasteel van Terhagen gezonden. Ze waren daar relatief veilig. Toen dan in juni de pest op haar

hoogste ziektepunt was gekomen, werden alle inwoners van het van Lake complex in de Brabantstraat getroffen.

Van de agressieve plaag die de van Lakes van Gent teisterde stierf je, of de ziekte ging langs je door. Je genas er niet van. Verzorgd worden in een hospitaal of niet veranderde niets aan die eenvoudige waarheid.

Zwane Bentijn, de echtgenote van de patriarch Raes de Oudere, was de eerste die zich plots niet goed voelde. Ze hoestte niet, had geen koorts, maar wanneer de eerste gezwollen in haar oksels verschenen, werden in één nacht haar beide armen bedekt met builen. Haar armen sloegen de volgende dagen zwart uit. Ze bleef geweldig ziek in haar bed liggen, moest bloed overgeven, en schreeuwde haar gruwel, angst, afgrijzen en pijn heel luid uit. Zwane was een kokette vrouw geweest gans haar leven, steeds goed gekleed en zeer zorgvuldig opgemaakt. Ze zorgde goed voor haar gezicht, haar haren, handen en benen, haar figuur. De ziekte sloeg haar in totaal afgrijzen van zichzelf, want alles wat ze verafschuwde had in haar leven, verwoestte nu haar lichaam in één nacht. Raes de Oudere kon haar geen hoop geven, en in de laatste uren van zijn vrouw zonk hij ook neer in zijn bed, vernield door de pijn. Hij wou naast zijn stervende vrouw ook de wereld verlaten. Zwane stierf eerst, gelukkig onbewust van wat er nog verder met haar gebeurde. Raes de Oudere stierf serene een dag later, na een nog snellere ziekte dan zijn vrouw had geleden. Raes had de tegenwoordigheid van geest om te bemerken dat zijn twee schoondochters die voor hem en Zwane gezorgd hadden, eveneens waren beginnen te hoesten en rood uitsloegen in hun gezicht. Raes had nooit in zijn leven tranen gehuild. Nu sloot hij de ogen om ze niet meer open te doen, en liet de hete parels over zijn wangen lopen. Zwane en Raes waren nog maar net in hetzelfde graf begraven, wanneer Veerle de Smet en Mechtild van Lens met koorts moesten gaan liggen. Ze vertoonden alle symptomen van de pest.

De dienaars en dienststers van de van Lakes waren van het huis weggelopen, en meer dan de helft van hen stierven binnen de drie dagen. Wanneer Mechtild van Lens en Veerle doodziek in hun bed lagen, zorgden Raes de Jongere en Willem voor hun geliefden. Enkele dagen later begroeven ze hun familie, hun echtgenotes.

Slechts een week later viel ook Raes de Jongere het slachtoffer van de ziekte. Willem echter, werd niet ziek, helemaal niet, niet één ogenblik! De ziekte van Raes de Jongere was zeer lelijk, zeer pijnlijk. Raes de Jongere vocht met al de kracht van een sterke, jonge en intelligente Gentenaar, maar hij ook moest zich ten slotte overgeven aan het oordeel van God.

In het grote complex van de Brabantstraat, het nu veel te grote huis van de van Lakes, was Willem, de jongste zoon van de familie van Lake, de enige overlevende van de eens zo machtige en rijke van Lake wevers en lakensniders. Willem begroef ook zijn broeder eigenhandig in gewijde grond. Daarna bleef hij bewegingsloos gedurende dagen en dagen gans alleen in de zaal van het huis zitten, te midden de mooie versieringen van de kamer die zijn vader en moeder met veel smaak aangebracht hadden. Het leek hem dat zijn leven ook beëindigd was en alle zin verloren had. Waarom had de ziekte hem gespaard? Welk lot had God nu gereserveerd voor hem? Had hij ook niet moeten sterven? Willem hoopte dat hij nog een dochter en een zoon had die de grote gruwel overleefd hadden, maar op dit ogenblik dacht hij alleen aan wat hij verloren had, niet aan wat hem nog bleef. Hij had heel veel gehouden van zijn vrouw en had in alles wat hij deed haar raad gevraagd.

Na meerdere dagen van eenzaamheid, bezinning en droevige verdwazing, ontwaakte hij uit zijn verbijstering een andere man, een nieuwgeborene, met een ander besluit en doel in zijn geest. Hij at, wat hij gedurende verscheidene dagen niet meer gedaan had, kleepte zich aan, en wandelde naar de Bijloke, waar hij hoopte van enig nut te kunnen zijn.

Niet meer dan vijf nonnen hadden in het Bijloke klooster de ziekte overleefd. De abdis was al een hele tijd geleden begraven. Willem vond de nieuwe abdis, een heel jonge maar eveneens vastberaden vrouw, in een zaal van stervende mensen, waar ze helemaal alleen het braaksel en bloed van een man afkuiste. Hij zei haar dat hij wou helpen. De abdis kende Willem. Ze zei niet veel terug. Met nog slechts twee andere behulpzame en niet zieke mannen die overbleven, en een jonge dokter, kon er niemand nog echt voor de zieken zorgen. Ze nam het aanbod van Willem gretig aan.

Willem van Lake hielp in de ziekenzaal van de Bijloke gedurende meerdere maanden. Hij sliep in het klooster. Wanneer de abdis hoorde dat hij Latijn en Grieks kon lezen, toonde ze hem de oude boeken over geneesmiddelen en geneeswijzen die de nonnen in hun bibliotheek vergaard hadden. Willem zocht in die volumes naar wat de pest kon genezen, maar hij ontdekte niets interessants om het lot van de zieken te verlichten. Hij vond wel remedies die de pijn verminderden, en medicijnen die de geest enigszins verdoofden en zo de pijn en gruwel meer draagbaar maakten. Hij werkte de ganse dag in het klooster aan de zijde van de abdis en las enkele uren 's nachts bij het licht van een kaars. De abdis zei ook aan hem dat hij zijn krachten aan het uitputten was, maar Willem werd niet ziek. De abdis echter, was na de inspanningen van die maanden al bijna een oude vrouw geworden, uitgeput en neerslachtig. Tegen het einde van augustus, toen de pest zich uitgeleefd had en er veel minder zieken nog binnengebracht werden in de Bijloke, keerde Willem naar huis terug met no geen ander besluit in zijn geest.

In de voldersfamilie van de Denouts, niet meer volders maar handelaars nu, werden Jan Denout en zijn vrouw Selie ziek op ongeveer hetzelfde ogenblik als de familie van Lake. Jan Denout, dan zesenzestig, maar nog een krachtige man, viel van een ladder in één van zijn voldermolens door een plotse duizeling. Zijn arbeiders werden weliswaar wit in het gezicht van de angst om ook de ziekte op te doen, maar brachten hem desondanks naar huis, naar zijn hoestende en koortsige echtgenote. Ze bleven beiden slechts twee dagen ziek en stierven dan. Hun zoon, Pieter Denout, en hun schoondochter Kerstin zorgden voor hen. Pieter en Kerstin werden ook een beetje ziek, bereidden zich dan op het ergste voor, hielden elkaars handen vast en gingen op hun bed liggen, maar ze bevochten de pest en konden nadien hun gewone werk verder zetten. Ze waren heel gelukkig hun kinderen, hun zoon Martin en hun tweelingdochters Wivine en Quintine in Terhagen te weten. Ze hoopten dat Terhagen onaangetast was gebleven. Pieter en Kerstin leefden in droefheid en in rouw verder. Ze gingen naar de huizen van hun vrienden, uit op nieuws.

De familie van de Pharaïldis waarin slechts één persoon stierf, was de schippersfamilie van de Hert. Arnout de Hert viel slachtoffer van de ziekte na een zeer kort maar pijnlijk lijden. Hij ook stierf niet gemakkelijk. Hij voelde zijn adem zijn longen verlaten en branden. Hij sloeg geweldig met armen en benen en zond zijn arme vrouw, Marie Scivaels, uitgestrekt op de vloer. Hij wist toen al niet meer wat hij deed. Hij stierf snel, maar in een verschrikkelijke doodstrijd, menend dat de waters van de rivieren die hij zo lang bevaren had hem nu overspoelden en beletten te ademen. Arnout de moedige had dergelijke doodstrijd niet verdiend, want hij was steeds een vriendelijke, goedaardige en rechtvaardige man geweest. Marie, hoewel wanhopig, werd nooit ziek. Ze zorgde zelfs voor haar zuster Selie, de vrouw van Jan Denout, wanneer die de ziekte opdeed. Marie bleef leven.

Ook de ander leden van de Hert familie leken immuun voor de pest, want Jan de Hert, Nete of Kerstin, werden niet ziek, en ook niet de mooie, edele Beatrise van Vaernewijc bleef leven. Was Beatrise gestorven, dan had Jan zich van het leven beroofd! Misschien had Jan zijn familie gered, want hij had hen aan boord van zijn grootste rivierboot gezonden. Zelfs Nete sliep met hen, kookte en waste tijdens de vier maanden dat ze niet van boord kwamen, van

mei tot september. Jan de Hert liet niet toe dat iemand van het land zijn boot aanraakte. Hij alleen ging aan land om voedsel te halen. Hij bracht weinig mee terug, nauwelijks wat vlees, brood en kaas, fruit groenten en vis. De groenten en het brood kocht hij rechtstreeks van de mannen die ze produceerden, niet aan de stalletjes in de markten. Hij kon zijn zuster Kerstin bezoeken, en ook de andere leden van de Pharaïldis families die overbleven.

Wanneer Jan meende dat de ziekte zich óf gewonnen had gegeven óf voldoende slachtoffers had geëist, en verminderde, nam hij een andere boot en, alle contact vermijgend, zeilde hij naar de baai van Axel om daar nieuws van Gent te geven, en om te horen hoe het met zijn kinderen verliep in het kasteel van Terhagen. Die reis maakte Beatrise met hem.

De pest teisterde Gent vooral van mei tot september 1349. Ze eiste op haar piek tot vierhonderd doden per dag. De pest was een waarlijk gruwelijke wijze van sterven! Ongeveer vijftienduizend mensen, meer dan een vierde van de totale bevolking van de stad, stierf in die periode. In juli en augustus, de ergste maanden, kon men de dode mannen en vrouwen in de straten zien liggen, rottend in de regen of in de blakende zon, afgrijselijk verminkt, heel zwart van huid, om slechts veel dagen later opgehaald te worden. De stadsdiensten van Gent verminderden snel wanneer de ziekte het hardst toesloeg, maar de diensten stopten nooit volledig.

Ongeveer een derde van de zesentwintig schepenen stierf, een derde leed aan de ziekte maar herstelde, en enkele schepenen verloren totaal het hoofd van droefheid en afgrijzen. Toch zaten elke dag de overblijvende schepenen samen met de dekens van de stad en ze bespraken wat kon gedaan worden om de zich verspreidende verschrikking te verminderen. Aan de ziekte zelf konden ze niets doen. Ze konden niet beletten dat de pest zich uitbreidde. Ze zonden echter boodschappers naar de hospitalen om daar te vragen wat de monniken en de nonnen nodig hadden, en ze leverden de hulp die ze konden geven. Ze deden een beroep op vrijwilligers, meestal mannen die van de ziekte hersteld waren en die daarom verondersteld werden de gesel te hebben overwonnen. Ze organiseerden die vrijwilligers in groepen om in de hospitalen te dienen en om de doden op te halen in de straten, ijzingwekkende taken.

Heinric Vresele gaf leiding aan veel van die groepen. Hij bewees zich onschatbaar voor de schepenen. Heinric werd eveneens niet ziek, en dacht later dat hij immuun was voor de pest omdat hij een vrome, stille man gebleven was die zich niet overgaf aan seksuele betrekkingen met vrouwen. God had hem gespaard, meende hij. De schepenen deden zijn groepen later aan elk huis in alle straten van Gent aankloppen. Als niemand antwoordde, braken ze de deuren open en zochten naar lijken in de huizen. Van de huizen waarin iedereen overleden was, brachten ze de lijken naar buiten, sloten de deuren weer met ketens, verzegelden ze, en ze hechtten geheime tekens aan de deuren om aan te duiden dat dit huis door de stadsdiensten al bezocht was. Wanneer kinderen gevonden werden, brachten de mannen die naar de weeshuizen, en ze hielpen de nonnen en de monniken om zalen en huizen te vinden waarin voor de kinderen kon gezorgd worden, voedsel kon gegeven worden, een bed, en een glimlachend, bedarend gezicht.

De schepenen versterkten ook de Witte Kaproenen, de wachters van de stad. Ze deden groepen wachters dag en nacht in Gent patrouilleren om uit te kijken naar dieven. Dieven werden gevangen genomen, de meest drieste en gewelddadige onder de misdadigers summier opgehangen. Dit was normalerwijze een privilege van de graaf, en dus van de baljuw, maar de schepenen werkten in goede verstandhouding met de baljuw. Ze bewaakten ook de best gekende huizen waarvan de schepenen wisten dat iedereen gestorven was. De schepenenraad bleef dus functioneren, maar dan veel langzamer en veel moeilijker dan ooit tevoren.

Drie vierden van de priesters, monniken, nonnen en dokters stierven in die akelige maanden van de pest in Gent. Heilige missen werden nog bijna uitsluitend gezongen in de Sint Jans kerk van de kuipe, maar enige godsdienstige vroomheid overleefde de pest.

De mensen reageerden op twee verschillende wijzen op het afgrijzen van de pest in die maanden.

De ene helft van de bevolking zank op de knieën neer in de kerken, prees God omdat ze tot dan toe tot de overlevenden behoorden, of bad wanhopig bij de minste tekenen van koorts of hoesten. Weinig priesters waren dan nog in leven, maar de kerken vulden zich met boete doende mensen. Veel mannen en vrouwen volgden de mis op hun knieën, waar ze vroeger fier in de kerk bleven staan en uitdagend naar het altaar keken.

De andere helft verloor elk geloof in verlossing. Ze dronken bier tot hun geest verdwaasd werd. Ze twistten in de straten met zowat iedereen en kwamen in grote getallen naar de herbergen die vrouwen aanboden voor alle soorten van plezier. De vrouwen van lichte zeden werden snel rijk, maar velen stierven ook jong, en van allerlei ziekten. Hun aantal verminderde niet omdat ook vele getrouwde vrouwen die elke hoop verloren hadden naar de herbergen afzakten.

De Witte Kaproenen van Gent, de wachters van de stad, probeerden die huizen te controleren, maar ze sloten ze niet. De wachters gaven er de voorkeur aan de herbergen te laten bestaan en zich te laten verrijken, als uitlaat van de gemeenschap. Ze hielden slechts de verkrachters aan die door de straten doolden en die er niet voor terugdeinsden eerbare vrouwen in vol daglicht aan te randen. Mensen terechtstellen was een privilege van de graaf, de stad mocht dat niet doen, maar de wachters straften en doodden wanneer ze meenden dat zulke straf gerechtvaardigd was, en dat met de stilzwijgende toestemming van de baljuw, de vertegenwoordiger van de graaf in Gent.

In die periode ook voerden er meer toneelspelers dan de schepenen wisten dat er bestonden in Gent mirakelspelen op in de marktplaatsen. Zij toonden meer en meer in hun spelen de meest gemene, goddeloze creatuur die volgens hen ons de pest had gebracht: de gevallen zwarte engel, de duivel. Het bestaan van een dergelijke creatuur, waar er slechts een paar maal naar verwezen wordt in de Evangelies, werd nu aangeduid als de verantwoordelijke voor de zwarte ziekte. De duivel werd een machtige, bovennatuurlijke engel die bijzonder moest gevreesd worden. De nieuwe mirakelspelen hadden slechts veel succes in de latere maanden van het jaar, want de mensen hadden instinctief begrepen dat ze beter niet tijdens het hoogtepunt van de plaag in grote aantallen konden samen komen – behalve dan in de kerken.

Toen de ziekte Gent bereikte deed ik, Jehan Terhagen, de lelijkste daad van mijn gans leven, de daad die ik bevreesde en waarvoor ik aan nachtmerries leed gedurende de rest van mijn dagen. Ik sloeg veel proviand, reserves van voedsel in. Ik trok de ophaalbrug van Nieuw Terhagen op, van het Gelukkig Terhagen, van het Liefde Terhagen, en ik liet niemand meer in of uit het kasteel. Zelfs wanneer families met kinderen stonden te wenen, te roepen, te vloeken en te vervloeken, te zegenen of te bedelen en te smeken aan de andere zijde van mijn watergracht, liet ik geen man of vrouw of kind nog binnen. De vrouwen van mijn kasteel scholden me soms uit, maakten kwade ogen naar mij omdat ik geen medelijden toonde, en zelfs de mannen keken soms twijfelachtig, maar mijn vastberadenheid liet ik niet verminderen. Het is moeilijk voor een man om zichzelf te haten en daarvan te herstellen, maar dat is juist wat ik deed! Ik had aan de Pharaïldis mannen beloofd hun geliefden ongedeerd te

houden! Ik hield de mannen van mijn kasteel binnen de muren, en deed hen achter de kantelen staan en op mijn torens, allen gewapend met kruisbogen. Ik schreeuwde naar de mensen buiten dat ik niemand kon binnen laten komen. Het speelt me zeer.

Eén groep mensen die om genade smeekten versloeg mijn vastberadenheid. Aan het einde van mei begrepen Lauwers Christiaens en Lammin Metsers wat een verschrikking de pest te Axel teweegbracht. Op een vroege namiddag kwamen ze daarom ook aan mijn gracht staan, smekend om toegelaten te worden tot het kasteel en geïsoleerd te worden, zoals ik hen vroeger aangeboden had. Ze hadden zoveel angst gekregen van de afschuwelijke manier van sterven die ze dan met eigen ogen al ervaren hadden, dat ze nu zegden dat ze veel te veel angst hadden om alleen op hun boerderij te blijven. Ze waren er nu, zoals ik, van overtuigd dat slechts volledige afzondering hen kon helpen.

Aan mijn allerbeste vrienden Lauwers en Lammin moest ik wel terugschreeuwen dat ze binnen konden komen met hun familie. Ik nam daarbij een groot risico, maar ik bezat noch het hart noch de wreedheid van geest om hen dat te weigeren. Zelfs de afkeurende blikken van mijn wachters konden mijn medelijden voor dezen niet stoppen. Lauwers en Lammin stonden daar met een dozijn mannen, vrouwen en kinderen, jongens en meisjes. Ik kon hen niet wegsturen.

Ik riep, ‘jullie kunnen allen binnenkomen, maar jullie moeten doen zoals ik zeg. Ik wil jullie allen naakt zien! Doe jullie kleren uit en plaats die samen op een hoop. Jullie allen, ik wil jullie naakt zien! Ik zal dan uit het kasteel komen en jullie onderzoeken. De vrouwen mogen niet protesteren, of ik laat hen op het gras staan. Daarna wil ik dat jullie allen in het water van de gracht zouden springen. Probeer niet te verdrinken, besprenkel jullie met water. Ik wil jullie hoofden ook onder het water zien gaan, en dat gedurende voldoende lange tijd! Slechts daarna mogen jullie binnen.’

De vrouwen protesteerden toch, natuurlijk, de mannen vloekten, maar ik herhaalde wat ik wou en zei dat ik slechts wou wat goed was voor hun ziel en lichaam. Ik wou niet het risico lopen de ziekte in mijn kasteel te halen om ons allen te doden. Ik had er geen idee van wat ik zou gedaan hebben als ik maar de kleinste zwelling had bemerkt op sommigen van de mannen, vrouwen en kinderen, maar ik had Everdey en Mathis naast me staan met een kruisboog en een zwaard.

Ik bleef boven op mijn toren staan tot ze zich allen uitgekled hadden, hun naaktheid aan me getoond hadden, en dan ging ik naar buiten om hen hun armholtes en geslachtsdelen te laten bekijken. Ik vond geen builen, en wees naar het water. De mannen hielpen de vrouwen en kinderen. Ze plonsden in het water, pletsten in de gracht en lachten beschaamd. Ik moest herhalen dat ik ook hun hoofden onder het water wou zien, alsof Jan de Doper hen in de Jordaan opnieuw doopte. Wanneer ik hen toeliet weer uit de gracht te komen, zo woedend en nat als verstoorde eenden, liet ik hen één na één mijn kasteel in. In de binnenplaats, echter, stonden de vrouwen van Zuiver Terhagen met gekruiste armen, zeer strenge ogen, een paar kruisbogen en twee grote kuipen, en we wasten hen allen een tweede maal met putwater en azijn. We gaven hen onze reservekleren en we verbrandden de hoop hemden, tunieken, kousen en schoenen op de rand van de gracht zonder ze aan te raken. De Christiaensen en de Metsers bleven enkele dagen bijzonder boos op mij, maar aan het einde van hun verblijf, wanneer ze ongedeed naar huis konden terugkeren, dankten ze me en zeiden dat ik juist gehandeld had! Ze zeiden me beschaamd dat ik hun leven gered had. Wel, misschien was dat ook zo!

Ja, we overleefden allen op Nieuw Terhagen, maar de maanden gingen langzaam voorbij. Geert van Dorp, mijn rentmeester en partner op Oud Terhagen, overleefde eveneens met zijn

familie. Hij ook had bedelaars en getroffen families verdreven. De Christiaensen en de Metsers leerden bij ons zich elke week van het jaar te wassen!

Ik geef toe dat Nieuw Terhagen overbevolkt was nadat mijn twee vrienden en hun families ook binnen geraakten, maar we pasten ons aan zoals we konden. Ik meende dat ik nu wist hoe Noë zich kon voelen met gans zijn familie in de ark. Mijn geweten was echter al wat in betere toestand nadat ik hen toegelaten had tot Nieuw Terhagen. Ik had ook meer mensen om mijn kasteel te verdedigen. We leerden al de mannen en vrouwen met wapens om te gaan, en te vechten met zwaarden en knuppels en bijlen en kruisbogen. Ze leerden te vechten als de beste strijders.

De vrouwen leerden vooral te schieten met de kruisboog, terwijl de mannen oefenden met staal. De vrouwen konden wel de kruisbogen spannen die schroeven hadden. Ze konden de schroef draaien om de koord op te winden totdat ze achter de pal van de trekker stond. We hadden ook nog een aantal oudere kruisbogen, waarvoor men zich moest bukken, de haak van de riem die we rond het middel droegen aan het koord plaatsen en dan ons recht moesten trekken om de boog te spannen. Die kruisbogen waren te hard om te wapenen voor de vrouwen, en ook te zwaar om te dragen. Drie vrouwen schoten echter nog beter dan Everdey en Mathis, maar vraag me niet uit te leggen hoe dat kwam. Ik neem aan dat vrouwen een beter instinct hebben dan mannen om doel te raken.

Zo nodig kon ik nu wel een twintigtal strijders op de muren van mijn kasteel plaatsen. We waren grimmige, vastberaden mannen en vrouwen, want ik legde meer dan eens uit, vooral aan de nieuwkomers, hoe belangrijk het was bij mijn plan, het Pharaïldis plan, te blijven. Het effect op mijn drie wachters, nu groepsleiders, Ywen, Everdey en Mathis, was dat ze nog sterker en harder aan onze beslissing hielden dan ik.

Geen groep strijders probeerde Terhagen aan te vallen terwijl de pest de Vier Ambachten teisterde. Ik had moeten beseffen dat de ziekte teveel mensen zou verzwakken en dat de anderen ook te zeer geschokt zouden blijven in geest en lichaam om een kasteel aan te vallen. Niemand dacht er aan mijn vesting te belegeren.

Ik reed elke week uit Nieuw Terhagen om Beostenblijje te bezoeken. In het begin reed ik gans alleen uit, daarna toch met één of twee mannen van Terhagen. Beostenblijje lag zo mogelijk nog meer afgezonderd dan Terhagen. Zij ook hadden de wachters van de graaf binnen de muren gehaald en zich dan afgesloten van de buitenwereld. Heyla had de wachters binnen genomen voor haar verdediging, nog vóór de pest de Vier Ambachten had bereikt. Slechts één maal hadden bewoners van Axel toegang komen eisen. Jan de Smet vertelde me dat enige zieke mensen aan de poort van het domein waren komen wenen. Jan had een even hard hoofd gehouden als ik, en nooit iemand binnen gelaten. Ik zelf had meer en meer gewetensproblemen met die houding, maar ik hield me sterk.

Heyla de Smet bleef er stralender uitzien dan ooit. Ze gaf in die periode geboorte aan haar tweede kindje, een dochter zie ze Johanna noemde. Ze was zeer blij om Marie Vresele, mijn halfzuster, aan haar zijde te hebben. Marie deed dienst als vroedvrouw voor Heyla, maar de geboorte van het meisje gebeurde snel en eenvoudig, zonder complicaties.

Het droevigste ogenblik kwam te Beostenblijje toen het schip van Jan de Hert aankwam. Jan riep aan de poort van het domein het treurig nieuws van de vele overledenen in Gent. Ik was toevallig ook te Beostenblijje toen hij aankwam. We openden de poort, maar Jan wou niet binnenkomen, en hij wou ook niet dat we hem en Beatrise omhelsden of zelfs maar aanraakten. Hij deed dat om alle infectie van Beostenblijje te vermijden.

Jan de Hert gaf ons met tranen in de ogen de lange lijst van namen van de mensen die in onze families gestorven waren. We voelden allen voor Gerolf Vresele, voor Avezoete Wulslager

die mijn stiefmoeder was geweest en die me zoveel liefde had gegeven, voor Wouter de Smet en zijn vrouw, voor Raes van Lake en zijn vrouw, en voor Raes de Jongere, ook voor de mooie echtgenote van Willem, voor Mechtild. Jan Denout was overleden en ook Arnout de Hert. De patriarchen van de Pharaïldis families waren door de pest het graf in gezonden! We begrepen toen dat, op Gillis Vresele na, wij, de jongere generatie, nu moesten leren onze levens te beheersen zonder de wijze raad van die buitengewone mannen die zoals vaders voor ons waren geweest.

Wanneer ik terug naar Terhagen reed voelde ik me uiterst droevig, opnieuw zoals een vaderloze man, al was Gillis Vresele nog bij ons. Het nieuws van de gestorven mannen en vrouwen van Gent bracht een schok van ontreddeering teweeg onder de leden van de families die in mijn kasteel verbleven. We werden gedwongen tot een lange periode van verdriet en rouw.

Terwijl we met zovele mensen op Nieuw Terhagen bleven, werd ik vooral geholpen en gesteund, getroost zelfs, door mijn twee beste vrienden Martin en Quintine Denout. Martin werd mijn boezemvriend tijdens zijn verblijf op Terhagen, de jonge man aan wie ik al mijn twijfels, berouw, mijn pessimisme en ook mijn blijdschap aan kwijt kon. Quintine en ik groeiden naar elkaar toe tot ik begon te denken dat ik hopeloos verliefd op haar was. Zij ook wandelde nu glimlachend naar me toe wanneer ik dicht bij haar kwam. Ze deed dat zoals haar zuster, maar in haar ogen blonk een warmere gloei en een meer intelligente straal. We werden zeer intiem met elkaar. Ik leerde Quintine zeer te bewonderen, ook al omdat ze me goede raad gaf. Zoals haar broeder was ze buitengewoon verstandig, en zeer sympathiek met mij. Ze werd nooit kwaad met mij, en ze had een onuitputbare bron van geduld om me te aanhoren. Ze bespote me niet.

De toestand van Terhagen, de spanning, de wijze waarop ik me verantwoordelijk voelde voor zo vele mensen, was niet bijzonder geschikt voor liefdesverklaringen, maar Quintine was de eerste vrouw waar ik me erg toe aangetrokken voelde en die me raakte in geest. We keken naar elkaar met tedere ogen, ontwikkelden een houding van samenzweerders, en kwamen er toe natuurlijk ons aan te raken, al was het maar met een streling van een hand of een schouder die een beetje te lang tegen rug of borst van de andere bleef liggen. We verklaarden onze liefde echter toen nog niet.

Ik reed eveneens naar de abdij van ter Hage rond het einde van november. De abdis Amalberga, een nieuwe en zeer jonge Amalberga, vroeg me aan de poort of ik ziek was. Ik antwoordde verbaasd van niet, en dan weigerde ze categoriek me binnen te laten, wat zeer gepast van haar was. De abdij zorgde toen nog voor veel zieken. Zij ook was tot het besluit gekomen dat de ziekte een soort infectie was die zich verspreidde door aanraking of door de adem, onder misschien nog andere oorzaken. Ik legde haar aan de poort uit wat de situatie te Gent was, en hoe we te Nieuw Terhagen en te Beostenblijje overleefden. Ze zei me dat ze mijn situatie begreep, mijn dilemma, en ze aanvaardde zonder verpinken mijn meedogenloosheid. Ze gaf me zelfs een soort van absolutie, zoals Evrard Vresele al had gedaan tijdens mijn biecht in zijn kapel. Amalberga zei me dat één op vier mensen de ziekte had opgelopen in de omgeving, en gestorven was.

Toen ik haar meldde dat de ziekte nu afnam in Gent, riep ze uit, ‘dank God daarvoor! Zullen we nu het einde zien van ons martelaarschap?’

Ik besefte maar al te goed dat ze haar deel van het lijden en de beproeving had gekregen. Ik gaf haar wat hoop, zei haar dat heel wat mensen nooit ziek werden en dat anderen wel ziek werden, maar herstelden. Zij legde me uit dat bij haar weten weinige mensen die te Axel ziek werden nog leefden. Ze meende dat de halve stad naar God gegaan was. Ik beloofde haar

terug te keren naar Ter Hage, wenste beterschap voor de Vier Ambachten, draaide mijn paard en reed terug naar mijn kasteel.

We bleven binnen Nieuw Terhagen tot aan het einde van november 1349. Geert van Dorp was naar Axel gereden en zei toen dat er geen nieuwe zieken meer vielen in die stad. We hoorden hetzelfde over Gent van Jan de Hert. September en oktober waren nog maanden geweest waarin de pest een hoge tol had geëist, maar daarna daalde het aantal ziektegevallen snel. We lieten onze ophaalbrug neer, omhelsden Geert van Dorp, en daarna reed ik uit met mijn twee wachters om het goed nieuws te delen met Beoostenblije. We lieten niettemin de kinderen en de vrouwen niet buiten tot in december van het jaar. We vierden Kerstmis nog allen samen. De Christiaensen en de Metsers waren dan al wel naar Axel teruggekeerd. We waren ervan overtuigd dat de ziekte gestopt was door de harde winter die volgde, en die vroeg begonnen was.

Hoofdstuk 3. Na de pest. Winter 1349 – herfst 1351

Na de golf

In Gent en in Vlaanderen duurde de pest nog tot ver in de winter van 1349 naar 1350. De hoogste tol aan zieken en doden werd geleden in de maanden van september en oktober van 1349. Daarna nam de pest geleidelijk af. In Gent, tijdens de ergste maanden, stierven ongeveer tienduizend mensen. Op sommige dagen bezweken tot vierhonderd mannen en vrouwen aan de koorts, aan het overgeven van bloed, het open scheuren van de zwellingen, en dat alles ging gepaard met verschrikkelijke pijn. Tegen het einde van oktober lieten nog ongeveer tweehonderd personen per dag het leven, maar dat aantal nam geleidelijk af in november en december. De koude van de harde winter scheen de hevigheid van de ziekte gelukkig te doen afnemen.

De bevolking van Vlaanderen en van Brabant zocht om iemand de schuld te geven van de plaag. Dit was deel van de catharsis die zo dikwijls nodig was, zodat de mensen met de vinger konden wijzen naar iets of iemand en roepen, ‘dit, deze man of vrouw, veroorzaakte ons de pijn!’ zoals de mensen doen als deel van het proces waarbij ze zich zochten te troosten, de ontstellende catastrofe probeerden te begrijpen en te beheersen in hun geest. In Brabant werd de gemeenschapsrazernij losgelaten op de Joden, veel meer dan in Vlaanderen. In de laatste maanden van 1349 werden alle Joden uitgemoord in Antwerpen en in Brussel. Veel Joodse mensen van Vlaanderen verlieten toen ook de steden om zich op het platteland te verbergen.

Onder de edellieden, de ridders en de heren van de kasselrijen, werden veel minder doden geteld. Niettemin leed de adel, vooral dan de ridders van de steden, ook verliezen. De koningen, hertogen en graven verloren geliefden.

Jeanne de Bourgogne, de kreupele koningin van Filips VI van Frankrijk, overleed. Filips was toen zesenvijftig jaar oud, maar hij hertrouwde met de zeventienjarige Blanche de Navarre. De echtgenote van de erfgenaam tot de Franse troon, de vrouw van de toekomstige Koning Jan II, Bonne van Luxemburg, stierf ook in 1349.

In Engeland stierf de vriend van Gerolf Vresele, William van Ockham.

Tijdens de pest werd de wapenstilstand tussen Frankrijk en Engeland min of meer geëerbiedigd. De Franse legers probeerden wel de haven van Calais weer op de Engelsen te heroveren door gebruik te maken van het verraad van een Engelse leider die hen voorstelde de stadspoorten te openen in ruil voor een grote hoeveelheid gouden munten. De Engelsen hoorden echter op tijd van het komend verraad. Koning Edward leidde snel een klein leger naar Calais, versterkte de stad, en versloeg de naderende Franse roepen in een reeks schermutselingen. Behalve deze gebeurtenissen, hield de wapenstilstand toch stand.

Koning Edward overleefde de pest in zijn land, net zoals zijn zonen. Hij richtte glansrijke tornooien in zijn rijk in, en hield een prachtig hof, zodat zijn volk kon zien dat het leven niet gestopt was, en ook later niet zou stoppen. Het gezag van de koning bleef onaangeroerd. Het leven kon verder gaan na de pest, zoals voorheen. De pest betekende slechts een tijdelijke hinder voor de doeleinden van de koning. Edward maakte kenbaar dat de pest even hard Frankrijk had getroffen als Engeland. Hij begon aan een ambitieus programma van het bouwen van nieuwe kastelen, en van het toevoegen van nieuwe torens en vleugels aan zijn kasteel van Windsor en aan zijn paleis van Westminster.

Diplomatieke onderhandelingen, weliswaar beperkt tot lange en steriele besprekingen onder de prinsen van het ogenblik bleven verder duren, ondanks de verwoestingen van de ziekte. Keizer Karel IV overhandigde aan Hertog Jan van Brabant de laatste rechten die het Duits Keizerrijk nog rechtstreeks hield over Brabant. Dat verdrag werd bekend onder de naam van de Gouden Charter. Het garandeerde dat Brabant vrij werd van alle buitenlandse jurisdictie. De keizer stond ook aan Hertog Jan de keizerlijke abdij van Nijvel af, die Jan voortaan in feodale lening moest houden voor de keizer.

Terwijl Edward III zijn goud verspilde aan tornooien, voegde Koning Filips VI van Frankrijk landen toe aan zijn koninklijke domeinen. Hij kocht de stad Montpellier en de omgeving daarvan van de koning van Majorca. Hij kon ook de hand leggen op het graafschap van Vienne en op ander streken van de graaf van die streek. De graaf van Vienne werd de 'dauphin' genoemd, de leider, in de taal van de streek. Koning Filips VI gaf die landen aan zijn kleinzoon, de latere Koning Karel V, die voortaan de dauphin genoemd werd. De dauphin werd zo de titel gegeven aan de erfgenamen tot de troon van Frankrijk. De Wapenstilstand van Calais werd hernieuwd tot minstens april van 1351. De pest had tijdelijk de honger gestild van Koning Edward om de troon van Frankrijk te veroveren.

Om de chaos van de ziekte nog te verergeren, werd de pest gevolgd door een nieuwe periode van zeer slecht weer met onophoudelijke regens in de lente van 1350. De lente was de tijd waarin gezaaid moest worden, maar de zaden rotten in de volledig doorweekte grond. De oogsten van Vlaanderen, Brabant en Picardië zouden veel minder graan opleveren in 1350 dan tijdens de voorbije jaren. De hongersnood dreigde, en de prijs van graan steeg. Door het gebrek aan boeren en aan landarbeiders, van wie velen aan de ziekte gestorven waren, bleven veel landerijen, goede, vruchtbare velden onbewerkt en braak liggen. De Hanze kooplui van Brugge en de handelaars van Gent probeerden dan graan in te voeren uit de Baltische staten en uit Duitsland, maar de Duitse piraten bemerkten snel de rijke Vlaamse vloten, en vielen die in de zee aan. Vlaanderen begon een tekort te lijden aan graan.

Tijdens en na de zomer van 1350, hernam de oorlog tussen Frankrijk en Engeland. De oorlogstrommels begonnen weer de harten sneller te doen kloppen. Eind augustus 1350 moest Lodewijk van Male, de graaf van Vlaanderen, toelaten aan de koning van Castilië, die de bondgenoot was van Frankrijk, om een vloot van galeien te verzamelen in de haven van Sluis. Die vloot zeilde naar Engeland met als doel zoveel Engelse koggen als mogelijk te grijpen of te vernietigen, vooral de Engelse koggen die zeilden tussen Engeland en Guyenne. De admiraal van die oorlogsvloot, Don Carlos de la Cerda, had het bevel over meer dan veertig galeien. Hij voer naar Engeland, maar Koning Edward en zijn zoon, de prins van Wales, ving de galeien op met een Engelse vloot van oorlogskoggen, nabij Winchelsea. Een zeeslag werd uitgevochten. Die slag raasde van de avond tot in de nacht. Het was een wreed en hardnekkig gevecht van galeien tegen koggen. Eens te meer behaalden de Engelsen een overwinning ter zee. Ze veroverden niet minder dan veertien Castiliaanse galeien. Zoals voorheen hadden de Engelse boogschutters de dag gewonnen. De rest van de Castiliaanse vloot werd vernietigd of vluchtte in wanorde.

Op de tweeëntwintigste augustus van 1350 stierf Koning Filips VI van Valois te Nogent-le-Roi. Zijn zoon Jan werd onmiddellijk tot koning gekroond als Jan II. De nieuwe koning was een moedige man, maar hij was ook grootsprakerig en arrogant. Hij bezat de onbekwaamheden en ontoereikendheden van zijn vader in nog grotere omvang. Hij twijfelde veel minder aan wat hij deed, bazuinde zijn beslissingen eerder impulsief uit, en wachtte zelden op kostbare, verstandige raad. Jan kon in blinde razernij uitvliegen wanneer hij niet

kreeg wat hij wou. Hij was geen slechte, verdorven man in karakter, echter. Hij zou door zijn volk zelfs de Goede genoemd worden. Hij kon zeer vriendelijk en charmerend omgaan met de mannen en vrouwen in zijn omgeving. Omdat hij onstuimig was, nam hij snelle maar onbesuisde en onvoorzichtige beslissingen. Hij bleef later dan onbekwaam om de gevolgen van zijn daden zorgvuldig af te wegen. Om aan dit gebrek in zijn karakter toe te voegen, bleek hij ook zeer koppig te zijn, onmogelijk van mening te veranderen, en dat zelfs wanneer alle tekens aan hem voorgelegd werden om te bewijzen dat het tegendeel van zijn ideeën de waarheid waren. Hij weigerde gewoon te luisteren naar goede raad en naar rationele argumenten. Hoewel hij gewoonlijk een goedaardige, vriendelijke en grootmoedige monarch kon zijn, kon hij ook aanvallen hebben van extreme wraakgierigheid. Zoals zijn vader ook, bleef hij ongemakkelijk voor wat betreft zijn rechten tot de Franse troon. Dat ontwikkelde zich tot een waanzinnige vrees voor verraad, wat hem in plotse paniek kon doen slaan. Jan II de Goede gebruikte daarom, misschien als gevolg van zijn constante vrees om verraden te worden door de edellieden van zijn hof, vele niet-edelen als raadgevers, en die werden misprezen door zijn hovelingen. Zijn raadgevers bevredigden zijn enorme zucht naar rijkdom. Hij was steeds op zoek naar geld. In die tijden na de grote, zwarte dood, gaf hij de inkomsten uit zijn koninkrijk niet uit aan oorlogsvoorbereidingen, maar aan de kunsten, en aan zijn dorst naar weelde rond zich.

Verraad hing er inderdaad rond Jan II! Hij beschuldigde zijn *connétable* van Frankrijk, de graaf van Eu, er van zijn kasteel en graafschap van Guines aan Koning Edward III voor geld te hebben afgestaan. De graaf van Eu was een gevangene van Engeland gebleven en had zijn losgeld niet kunnen betalen. Eu had daarom zijn kasteel uitgewisseld tegen zijn vrijheid. Guines lag niet ver van Calais en de vesting had een grote strategische waarde voor de verdediging van de streek rond de belangrijke noordelijke haven. Jan II liet de graaf van Eu onthoofden! Hij benoemde dan Karel van Spanje als zijn nieuwe *connétable*, Don Carlos de la Cerda, maar dat was in Frankrijk een zeer onpopulaire ridder. De benoeming maakte zijn hovelingen nog meer boos tegen hem.

Om zijn dorst naar geld te lessen manipuleerde Jan II ook de Franse munt. Hij beval meerdere malen de Franse munten te herwaarderen, telkenmale met kleinere verhoudingen aan goud en zilver. In het eerste jaar van zijn regering alleen al beval Jan II niet minder dan achttien van dergelijke veranderingen, devaluaties van zijn munt.

Graaf Lodewijk van Male bracht de pestjaren van 1349 en 1350 door in zijn kasteel van Male nabij Brugge. Hij regeerde in goede verstandhouding met de notabelen van Vlaanderen. Zijn vrede met de steden bleef duurzaam, vooral omdat de oude geslachten van de ridder-poorters weer de bovenhand in de steden gewonnen hadden. De macht van Lodewijk en zijn zelfvertrouwen in die macht rezen zo zeer dat hij het zelfs aandurfde de nieuwe koning van Frankrijk uit te dagen. Jan II beval Lodewijk van Male formeel zijn hulde aan hem te betuigen. De graaf van Vlaanderen weigerde! De afgezanten van Lodewijk beweerden dat de graaf zijn hulde aan de nieuwe Franse koning slechts kon betuigen nadat de kasselrijen van Lille, Douai en Orchies teruggegeven werden aan Vlaanderen. Dat was een oude aanspraak van Vlaanderen, die in zijn tijd ook geëist werd door Jacob van Artevelde!

Om verder druk te zetten op Jan II, begon Lodewijk onderhandelingen met Edward III om zijn dochter Margaretha, die in datzelfde jaar van 1350 geboren werd, te laten trouwen met een Engelse prins.

Het hof van Vlaanderen hoorde in schoktoestand te Male hoe Lodewijk zo grof de koning van Frankrijk durfde uit te dagen. De meest wijze mannen onder zijn raadgevers glimlachten echter. Ze hadden al een tijdje verwacht dat iets dergelijks zou gebeuren! Lodewijk van Male, toen nog maar net twintig jaar oud, had een eigen hoofd gevormd! Lodewijk had instinctief

aangevoeld dat geen heer van Vlaanderen op dat ogenblik zich tegen hem zou verzetten. Niet al zijn hovelingen vonden zijn ideeën gezond, maar Lodewijk van Male meende zich met de milities van de steden voldoende sterk om Frankrijk te kunnen trotseren. Als hij zich machtig genoeg voelde om tegenstand te bieden aan de koning van Frankrijk, hoe sterk was hij dan niet om zijn edellieden in onderdanigheid te dwingen? De ridders realiseerden zich dat de graaf de oude geslachten van de steden kon gebruiken, en dus de milities, om zijn standpunten te verdedigen. De hovelingen van Lodewijk persten hun lippen open. Ze protesteerden niet, en verkozen de graaf te vleien, eerder dan hem tegenstand te bieden. Lodewijk van Male was dankbaar, en steunde meer en meer op zijn rijke kooplui voor raad.

Het vleien had langzamerhand zijn effect. Lodewijk kon niets meer verkeerd doen, zijn opinies werden aan het hof aanvaard zodra hij ze opperde. Hij groeide zeer snel uit zijn imago van de schuchtere, twijfelende jongeman die niet erg ernstig moest genomen worden. Lodewijk werd een man van macht, die verwachtte dat zijn woord als wet werd begrepen.

De meeste van mijn gasten in het kasteel van Nieuw Terhagen dachten zoals ik, dat de ziekteplaag zou beëindigd zijn na de lente van 1350. Met de lente en met het iets warmer weer, enige zonnestrallen ondanks de niet aflatende regen, werden mijn gasten erg rusteloos. De mannen wilden terugkeren naar hun zaken en ze begonnen meer en meer de inactiviteit waartoe de ziekte hen gedwongen had te verafschuwen. Ze moesten wel erkennen dat het dank zij hun afzondering was dat ze nog in leven waren, terwijl zoveel anderen in Gent gestorven waren. Zij en ik begonnen in het platteland rond te rijden. Einde maart durfde ik zelfs naar Gent rijden. Everdey en Mathis begeleidden me als gewapende escorte.

Ik reed Gent binnen, komende van het noorden, en reed de Grauwpoort door. Van daar volgde ik Oudburg langs de Leie, het Alvins Hospitaal en de Kraanlei tot op het Sint Veerle Plein en de 's Gravenbrug. Ik verwachtte Gent half in ruïnes te vinden, maar tot mijn verbazing leek er niets veranderd te zijn aan de stad! De pest had de mensen getroffen, natuurlijk, niet de stenen van de stad. Dat liet me even nadenken over wat het woord Gent dat wij allen zoveel gebruikten echt betekende.

De monumenten van Gent waren wonderlijk mooi. We hielden van het daedalus van straten, van de fiere stenen huizen, van de met keien bedekte straten. Ik kon nog steeds de torens van de stad bewonderen, het Belfort, de grote Sint Janskerk, Sint Michiel en zovele andere. Wat was Gent echter, was het werkelijk de massa stenen die zo wonderbaarlijk tot grote kunstwerken op elkaar gestapeld waren? Zou Gent steeds het Gent dat we kenden blijven, zolang Klokke Roeland in het belfort bleef luiden? Neen, besloot ik! Gent is niet de stenen, niet de torens, niet de kerken en de abdijen, niet de hospitalen, de hallen, de binnenhaven en de huizen! Dat Gent kon veranderen met de tijd, bomen en struiken konden er over groeien zonder dat mensen ze onderhielden. Deze stad, de hoop stenen, had slechts een betekenis en een ziel tengevolge de mensen die er hadden willen wonen en die de faam, de rijkdom en de vrijheden van het geheel opgebouwd hadden. Gent waren de inwoners, de poorters van de stad, en hoe die hier samen in veiligheid, vrede, vrij en vrank hadden willen leven! De geschiedenis en het lot van Gent kon slechts de geschiedenis en het lot zijn van de mannen en vrouwen die hier leefden! Gent was een geestestoestand, een manier van leven, en de waarden waaraan de mensen die in de stenen woonden geloofden en van hielden, onder de houten balken van hun daken. Gent was hoe de mensen dachten over het leven, over de samenleving, hoe ze vochten en hoe ze reageerden op wat er rond hen gebeurde. Slechts dat Gent, de mensen, niet de stenen, was getroffen en veranderd door de ziekte, maar dat was ook de essentie van Gent.

Ik begon dan op te merken dat er geen grote menigte meer stond in de markten en in de straten. Vóór de pest waren alle straten van Gent gevuld met roepende, pratende, werkende en wandelende mannen en vrouwen en met spelende kinderen. Veel minder geroep en gelach verstoorde nu de rust van de oude stenen! De mannen liepen nog wel links en rechts aan mij voorbij, maar de mensen fluisterden in plaats van luidruchtig en onstuimig, opgewekt, onder elkaar te praten. Ze maakten geen wilde, opzichtige gebaren meer met de armen en de handen, en ze leken me veel minder vreugdevol te lachen. Ze snelden naar hun zaken, naar hun bedrijvigheden, naar hun inkopen, maar ze hielden zelden het hoofd omhoog om met een blik mijn ogen uit te dagen en zo te voelen wie ik was. De hoofden bleven gebogen hangen. Had de pest mijn fier, blij Gent getemd?

‘Al de Vlamingen moeten zich zo voelen thans,’ dacht ik, en fluisterde dat in de wind. Ik wist dan ook wat ik zou moeten zoeken: verlaten huizen! Gesloten huizen die stof verzamelden op de ramen, of waarvan de vensters en de deuren ingeslagen waren. Dat zouden tekens zijn van het werk van de pestplaag, van de ziekte, en van het vandalisme van de armsten. Ik zag heel wat van dergelijke huizen als ik met meer aandacht keek, maar toch veranderden die het algemeen aspect van de stad, van de stenen, niet zeer. Ja, mijn stad zou weer opleven! De stenen nodigden uit om hen weer te vullen met leven. Ik woonde wel in een kasteel van het platteland en ik hield zielsveel van mijn huidig thuis, maar Gent zou altijd mijn oorspronkelijk thuis blijven, de stad en de omgeving waarin ik mijn eerste liefde had gekend, gestudeerd had, gespeeld met mijn jonge vrienden, die nu volwassen mannen en vrouwen waren. Ik moest wel uitvissen hoeveel van hen nog leefden en wie van hen gestorven waren.

Ik reed de ‘s Gravenbrug over, naar de Vismarkt, en ik ging de Vleeshal binnen, wandelde door die, en weer buiten. Everdey en Mathis zeiden geen woord in Gent. Zij ook herkenden de nieuwe statigheid, de sombere plechtigheid die over de stad hing. Gans Gent gedroeg zich zoals de mensen na een begrafenis! Veel minder mannen en vrouwen liepen in de Vleeshal rond, allen met langzamere bewegingen en met strengere gezichten. Gent was gegeseld! Veel minder mensen dan vroeger bevonden zich zo in de grote halle, en ook in de straten van de kuipe, in de Korte Munt, in de Korenmarkt en in Tussen Bruggen. Heel wat rivierboten lagen nog wel gemeerd aan de kaaien van de Leie, maar de mannen die grote, gevulde zakken aanbrachten naar de Koornmarkt waren met minder, ze spraken ook minder, ze fluisterden, en ze liepen sneller. Ik stapte van mijn paard en wandelde langs Tussen Bruggen, maar ik vond niemand aan wie ik goedendag kon zeggen, niemand die ik kende, in tegenstelling tot wat ik een jaar geleden had kunnen doen. Ik had dan steeds mannen gevonden om mee te praten, en mensen die ik kende en kon groeten. De blijdschap had Gent verlaten! Was Gent nu een vreemde voor mij geworden, en ik een vreemdeling in dit nieuwe Gent?

Ik wandelde de Sint Thomas Straat door, mijn paard aan de teugels houdend, bewonderde de prachtige Sint Michielskerk, en sloeg de Kalanderberg in. Ik veranderde van mening daar, en nam de Sint Jansstraat om naar de Sint Janskerk te gaan kijken, waarlijk de mooiste kerk van Gent. Ik zag me dit wonderbaar gebouw aan, keek ernstig naar de beeldhouwde figuren, bewonderde opnieuw dit groots gebouw dat de fierheid van Gent was. Daarna draaide ik de Kruisstraat in en wandelde terug naar de Kalanderberg om Gillis Vresele te gaan begroeten, als die tenminste thuis was. Dit was het Gent van de kuipe, van het centrum van het Gent waar ik het meest van hield. Ik besepte toen al dat dit Gent zou leven! Het zou wellicht enkele tientallen jaren duren, maar dit Gent zou verrijzen uit de verschrikkingen van de pest, levendiger, sterker, vitaler, want Gent was inderdaad niet die wonderbaarlijke hopen stenen, hoe indrukwekkend ze er uit zagen, maar de stenen nodigden toch de mensen in. De stenen

waren de ruggengraat waarop de levens van de mensen zich kwamen vestigen. Gent was de naam van de mensen die hier woonden, de naam van de geslachten en van de families die ooit besloten hadden binnen muren te komen wonen en te leven, op een voorspoedige plaats, waar ze in vrede konden leven en werken voor de welvarendheid van hun geliefden. Veel families hadden nu leden verloren, maar de meeste geslachten waren niet uitgewist. Ze zouden zich regenereren en weer levendig worden, weliswaar verschillend van vroeger, maar ze zouden blijven bestaan. Daar was ik zeker van. Ik hoopte dat de plaag definitief door de koude kon gestopt worden, door de donkere, vriezende winter, om ons nooit meer te kunnen teisteren. Ik dankte God om toch zovelen onder ons gered te hebben, ook onder de Pharaïldis families. Gent had de pest overleefd! Enige tekens waren het bewijs van de levensvatbaarheid van de stad. De uithangborden van de herbergen en van de winkels schitterden hun zilveren en gouden kleuren zoals weleer. Er stonden wel wat minder stalletjes op de markten, maar de stalletjes stonden er weer. De mensen maakten minder lawaai, maar de markten waren gebleven, en de regelmatige geluiden van de weefgetouwen klonken nog steeds. De smeden hamerden hun ritmes op de aambeelden, ze waren weer aan het werk, en de brouwersgasten rolden hun vaten bier uit.

Ik bezocht dan Gillis Vresele. We omhelsden elkaar. Zijn nieuwe dienstertjes schonken ons wijn uit in zijn grote zaal. Hij was alleen, nu, in zijn huis, maar ook van zijn familie hadden velen de pest overleefd te Nieuw Terhagen. We spraken, en beloofden een Pharaïldis vergadering te houden in de late lente.

Na Gillis bezocht ik nog andere vrienden van de Pharaïldis families. Ze bleven in een somber gemoed. Ze hadden tranen in de ogen wanneer ze me vertelden hoe erg de sterfte in Gent was geweest. We omhelsden en hielden elkaar lang vast. We rouwden om onze doden.

Wanneer ik terug reed naar Nieuw Terhagen dacht ik veel aan wie of wat de grote sterfte over onze landen had kunnen loslaten. Had God ons inderdaad willen straffen voor onze trots? Hadden we te ijdel geleefd en niet genoeg aan liefdadigheid gegeven, te weinig liefde aan onze medemensen getoond, te zeer onderling getwist? Ik besloot daar en dan meer geld te geven aan de kloosters, vooral aan dat van Ter Hage. De nonnen hadden zeer vele mensen van de stad en de omgeving van Axel verzorgd. Wat had ik gedaan? Zo bitter weinig! We zouden meer geld moeten uitgeven om de pest te bestuderen. Als ze ons ooit weer zou overvallen, dan zouden we beter voorbereid moeten zijn. Ik begon me ook vragen te stellen over welke soort God een wereld geschapen had waarin dagelijks zoveel verdriet kon geleden worden. Ik begreep veel niet. Een deel van mijn geest kwam in opstand tegen deze schepping van geweld, ziekte, dood, pijn en lijden. Welke was de betekenis van die wreedheid in een schepping door een God van liefde? Ik begreep zo weinig van die, onze wereld!

Ik dacht ook aan Quintine Denout. Ik voelde me nog steeds in verwarring aangaande die vrouw. Wanneer en hoe zou ik haar mijn liefde kunnen verklaren, haar zeggen dat zij diegene was waarmee ik het liefst de rest van mijn dagen wou mee doorbrengen? Zou ze er van houden met mij op Terhagen te wonen, zij die een verrukkelijke schone was uit de grote stad van Gent? Ik was een man van dertig nu, nog jong en krachtig in lichaam en geest, maar Quintine was nog maar achttien. Zou ze me niet beschouwen als een oude en vreemde, slechts melancholische man voor haar? Ze was een ernstige jonge vrouw, dat wel, reeds zeer rijp en ontwikkeld voor haar ouderdom, een godsdienstig meisje ook. Hoe sprak men tegen zulk een formidabele vrouw over zaken zoals liefde?

Ik kon toch niet zo maar naar haar toespringen en er uit flappen, ‘Quintine Denout, je bent mijn enige liefde. Ik wil je naar bed nemen en in extase kinderen met je doen geboren worden, en ik wil dat je voor eeuwig op Nieuw Terhagen zou blijven wonen met mij!’

Neen, dat zou helemaal niet kunnen! Ze zou slechts denken dat ik een arrogante schoft was, me in mijn gezicht slaan en weglopen in één van haar zeer vrouwelijke buien van woede die ik al gezien had op Terhagen. Ja, ze kon een hartstochtelijk meisje zijn ook, mijn Quintine! Of erger nog, ze kon me in mijn gezicht uitlachen, me zeggen hoe dom ik wel was, te oud voor haar. Ik dacht aan mezelf niet als aan een knappe, aantrekkelijke man. Ik was onhandig in alles! Wat moest ik doen? Hoe praatte men met vrouwen over liefde en gevoelens zonder belachelijk te lijken en bespot te worden? Ik kon dat aan Gillis Vresele vragen, maar Gillis was in Gent gebleven. Ik reed verder, de prooi van groeiende twijfels.

Iets later, terug in nieuw Terhagen, maakte ik twee zware, fundamentele fouten die mijn leven grondig zouden veranderen.

Na mijn eerste reis door Gent kwam ik terug naar Nieuw Terhagen, en ik vertelde alles wat ik gezien en gehoord had in de stad. Het leven ging verder zoals tevoren. Ik zei aan iedereen dat ze best nog een tijdje te Terhagen zouden blijven, minstens tot na de lente, om de pest te vermijden als die terugkwam in april of mei van 1350. Ik zag Quintine nu meer. Ze vergezelde me op lange wandelingen in de weiden en de bossen rond het kasteel. We wandelden tot aan de baai van Axel. Ik toonde haar ons boothuis, vertelde haar over de tunnel die hier uitmondde. In feite inspecteerde ik mijn landerijen en keek naar wat moest en kon gedaan worden om weer goede inkomsten te krijgen.

Op een avond, nadat ik gedurende uren met Quintine en haar broeder Martin rondgewandeld had, en zelfs mijn paard genomen had om een toer verder in de omgeving te maken, ging ik vroeg naar mijn kamer en sliep vast. In het midden van de nacht, toen alles heel donker was, hoorde ik voeten schuifelen naast mijn bed. Ik bewoog langzaam, instinctief, mijn arm naar de stoel waar mijn dolk hing, maar een zachte hand hield me daarvan terug. Een fluisterende stem vroeg me stil te blijven en duwde mijn arm weer in bed. In het licht van de zilveren maan die door mijn vensters scheen, werden mijn ogen langzaam gewend aan de duisternis. Ik zag de gedaante van een vrouw de dekens openen waarin ik geslapen had, een lang, wit hemd over haar hoofd trekken, en lange haren laten hangen over haar hoofd en schouders. Een naakt lichaam raakte mijn benen aan, bracht haar benen over de mijne, en kwam op mijn buik te liggen. Ik sliep naakt. De warme, zachte huid van de vrouw raakte me gans aan, zonk op mij neer, en ik voelde zware borsten een tijdje boven mijn lippen hangen, dan lager bewegen. Ik meende dat Quintine naar me gekomen was. Even later duwde ze me in haar. Ik hoorde een kreetje van plezier, en dan begonnen mijn handen haar rug, haar billen, haar borsten te ontdekken. Ik begreep plots dat deze vrouw een beetje te zeer wellustig was, meer volle vormen en glorieuske curven had dan Quintine kon hebben. Ik had de vrouw dan van me af moeten werpen, want ik herkende met mijn vingers de weelderige vormen van het rijke lichaam van Wivine, maar ik kon niet meer stoppen. We bewogen ons niet lang samen om de climax te bereiken. Wivine bedreef meerdere malen de liefde met mij die nacht, en met elke maal steeg mijn vervoering en mijn wroeging. Ik nam haar lichaam zoals zij mij nam, en we putten onze honger naar passie uit. Ik was me er zeer goed van bewust dat we iets aan het doen waren dat intrinsiek verkeerd was, maar de gevoelens van passie en sensualiteit die Wivine in me opriep waren te sterk om weerstand aan te bieden. Wivine leerde me die nacht hoe wonderlijk sterk de hartstocht kon vervuld worden. We moeten uiteindelijk in slaap gevallen zijn, maar wanneer ik 's morgens ontwaakte was Wivine niet meer in mijn kamer. Had ik gedroomd?

Later in de morgen at ik mijn ontbijt alleen in de zaal van Nieuw Terhagen, geschokt en in mijn eentje zittend aan een hoek van mijn lange tafel, zeer vroeg. Een vuur brandde hevig in de haard omdat de lucht plots weer erg koud was geworden. We verbrandden veel hout in die winter in verschillende kamers van het kasteel, want het was niet alleen zeer koud buiten, maar ook zeer vochtig, en de vochtigheid trok doorheen onze zware wollen klederen. Ik hield minder van het plaatsens van turf in mijn haarden. Turf bracht een zure, vuile geur in de kamers. De katten nestelden zich één na één weer rond mij en de haard.

Wivine kwam de zaal in en ging vóór mij zitten, met een schuine grijns op haar gezicht. Ze had een schotel brood uit de keuken meegebracht, wat kip, stukjes gedroogde haring, en een glas melk. Ze ging boter en honig halen. Ik staarde naar haar, maar ze hield haar hoofd gebogen. Dan plots, keek ze recht en uitdagend naar mij, glimlachte lonkend maar zalig en alwetend, en grijnsde verder. Ze vormde haar lippen tot een hartje en wierp me een kus toe. Ik werd wakker uit een kwade droom. Ja, het was wel degelijk Wivine die ik geëerd had in de vorige nacht, en niet Quintine! Wat had ik gedaan? Wivine moet de somberheid in mijn ogen dan bemerkt hebben, de afkeer, wat ik zag ook het licht uitgaan in haar ogen. Ik werd vlammend rood. Ik zou nu moeten trouwen met Wivine, en niet met Quintine. Ze geleek zo zeer op haar zuster! Ze had een wonderbaar, sensueel gevuld lichaam, een dun middel en heel zachte, aantrekkelijke vormen, een mooi en iets meer gevuld gezicht dan haar zuster, en een lichaam dat elke man in liefdevolle vervoeringen kon brengen. Ze was ook een zachtaardig, lieflijk, optimistisch meisje. Ze was de meesteres van mijn bed geweest, maar beminde ik haar ook? Kon ik Quintine in haar zien en ook Wivine, haar tweelingzus, beminnen? Ik had nooit intiem met Wivine gesproken zoals ik me met Martin en Quintine had onderhouden!

We aten die morgen tegenover elkaar, maar spraken weinig, en ik besepte dat de achttienjarige Wivine Denout veel meer de meester van deze situatie was dan de onfortuinlijke heer van Terhagen! Terwijl Wivine haar melk dronk, vloeiden straaltjes van de witte vloeistof langs haar volle, rode lippen naar haar kin. Ze veegde haar gezwollen lippen met haar rechterhand af, en dan plaatste ze die op mijn hand. Alles was in orde, zei die hand troostend, je zou er geen spijt over moeten hebben om buiten de echt met mij de liefde bedreven te hebben. Ik verlangde ook naar jou. Ik ook hield van wat er deze nacht gebeurde! Ik kwam uit vrije wil naar je toe!

Op dat ogenblik kwamen Martin Denout, Alise en Avezoete van Lake de zaal in, en ze bemerkten direct onze ineengestremde handen. Ze glimlachten, bewust van wat er gebeurde.

Ook Quintine verscheen in de open deur. Ik wou snel mijn hand van onder die van Wivine wegtrekken, maar de vingers van Wivine grepen me en hielden even mijn hand tegen, knepen, en hielden mijn vingers gevangen. Wivine nam zo bezit van mij onder de starende ogen van haar zuster. Een glimlach van triomf verscheen in het gezicht van Wivine. Ik keek van Wivine naar haar zuster, die achter haar stond. Het gezicht van Quintine verwrong zich in een trek van pijn en misselijkheid. Ze trok haar ogen weg van mij, en stapte verder. Ze ging naast de van Lake zusters zitten, aan mijn zijde van de tafel, zodat ik haar niet meer kon zien, ver van mij. Ze zat verborgen naast de anderen die in de zaal gekomen waren. Wivine hield mijn hand verder vast. Mijn blik volgde Quintine, maar ze vermeid het naar mij te kijken. Ze wist reeds wat er gebeurd was. Was haar wereld ingestort zoals mijn wereld?

Diezelfde dag nog ontsnapte ik van Nieuw Terhagen, medelend dat ik gedurende enkele dagen niet zou terugkeren naar het slot. Ik reed oostwaarts, dan naar het noorden, alleen. Ik galoppeerde snel de eerste mijlen, omdat ik zo snel mogelijk zoveel afstand wou brengen

tussen mij en het kasteel, tussen mij en de tweelingzusjes, mijn geest in de grootste verwarring. Ik had al de landerijen opgekocht die ik kon aan deze zijde van de Schelde en niet te ver van Axel, dus reed ik nu doelloos naar het noorden, verder dan Dendermonde. Ik stak de Schelde over met een veer, en keek naar nieuwe opportuniteiten rond Bornem, Puurs en Niel. Ik had daar ook al wat land gekocht. Het dorp van Niel kende ik niet, maar ik wist ongeveer waar het lag.

Wanneer ik door de hoofdstraat van Niel reed, tussen de lage huisjes door, rook ik de geur van verrotting, de geur van rottend menselijk vlees. Het dorp lag er rustig bij met de lage, rieten daken rond de kleine kerk die niet groter was dan een kapel. Een onbeschrijflijke angst greep plots mijn hart. Ik had mijn paard te ver naar het noorden gezonden! Ik was vergeten dat de pest ook naar het noorden was getrokken. Ik was achteruit in de tijd gereisd! Hoe meer ik Antwerpen naderde, des te meer kon de ziekte zeer besmettelijk gebleven zijn, ondanks de koude van de winter. Ik wou mijn paard doen draaien en weer naar het westen rijden, toen een vreemd schouwspel me deed aarzelen. Ik hield de teugels van mijn paard in en ik keek, als bevroren, naar wat er gebeurde aan het verre uiteinde van de hoofdstraat van het dorp.

Een kleine groep mensen, niet meer dan twee dozijn mannen en vrouwen, stapten door het dorp vanaf het ander eind, naar me toe. Een man, gekleed in een lange, ruwe, bruine tuniek alsof hij een monnik was, droeg vooraan een reusachtig groot houten kruis. Het kruis was bijna even groot als hij. De man was zeer mager. Hij had een vuile, ongekamde baard en verward haar. Zijn tuniek was in plaatsen tot oude vodden gescheurd. Hij was zeer vuil in het gezicht en aan de handen en voeten. De mannen en vrouwen achter hem strompelden moeizaam voort op de aarden weg, meer dan dat ze echt wandelden. Ze droegen allen zware klederen, zeer ruwe, bevuilde mantels, maar die vodden hingen scheef en schots rond hun lichaam. De meesten hadden hun rug ontbloot ondanks de koude. Ik zag hen zweep hanteren. Wanneer ze het dorp in kwamen, begonnen ze de ruggen van de mensen die vóór hen stapten te slaan met de zweepen, tot bloedens toe. Ik bemerkte het rood en zwart bloed op hun mantels. Ze zongen Latijnse psalmen. Enige mannen gingen op de deuren van de kapel bonken met hun vuisten, maar geen priester kwam voor hen open doen. Mannen en vrouwen verschenen uit de huizen om aan de groep brood en kannen melk te brengen. De vrouwen namen het brood aan. Enige dorpelingen die waren komen kijken, grinnikten toen ze de naakte ruggen van de vrouwen zagen. Eén van de vrouwen toonde dan uitdagend haar naakte borsten, enkel maar om haar lichaam nog meer te pijnigen door de zweepslagen die ze met hernieuwde energie van achter haar kreeg toegediend. Andere vrouwen volgden haar voorbeeld. De flagellanten keken met wilde, nieuwsgierige ogen naar mij, zongen hun liederen harder. Ik was zo verbaasd door dit visioen dat ik gefascineerd bleef kijken en mijn paard stil hield. Ik dacht dat ik een tafereel uit de Apocalyps van Sint Jan zag, een vreemd, onverwachts, buitenaards schouwspel van zelfkastijding, van onbegrijpelijke zelfpijniging. Was dit tafereel zich echt in de vier Ambachten aan het afspelen, of was dit een visioen dat slechts de vrucht was van mijn zieke verbeelding?

Een vuile oude man die in gescheurde vodden liep, zelfs zijn schoenen omwikkeld met vodden, riep naar mij, ‘toon berouw, heer, toon berouw! God heeft de pestplaaig gezonden om u te straffen! Toon berouw! De woede van God ligt op u. Kom met ons mee, pijnig uw donkere ziel en heb berouw voor uw vele zonden!’

Ik had niet de minste bedoeling om deze vuile, smerige mannen die ik afstotelijk vond te volgen. De vrouwen van de groep omringden me plots. Ze grepen de teugels van mijn paard, hingen aan mijn zadel, riepen, zongen, schreeuwden hoog uit dat ik berouw moest tonen. Ze trokken aan mijn been en aan mijn rug met hun vuile vingers. Ik bemerkte te laat op twee van de vrouwen de donkere zwellingen op hun onderarmen. Ze waren ziek van de pest! Hun

wangen waren rood van de koorts. Hoe konden ze nog gaan in die toestand? Misschien hadden ze de ziekte opgedaan, maar waren ze aan het herstellen. Ik kwam in paniek! Ik spoorde mijn paard voorwaarts, draaide het om en deed het steigeren zodat de vrouwen die me aangeraakt hadden tegen de muren van de boerderij werden geworpen, wat hen slechts nog meer deed schreeuwen, tieren en vloeken. Hun vodden scheurden verder, ontblootten meer van hun magere borsten en bloedende ruggen. Ik duwde de sporen diep in de zijde van mijn paard. Het dier sprong scherp naar voren, en ik liet het in volle galop het dorp uit lopen zonder het in te houden, de weg naar Bornem op. Het paard rende snel. Ik stopte het niet voordat ik de Schelde bereikte. Ik deed het langs de stroom stappen dan, tot ik een overzet vond om de andere oever te bereiken. Wanneer ik weer op de westelijke oever van de Schelde kwam, reed ik naar Assenede. Ik wou daar de nacht in een herberg doorbrengen, maar de duisternis viel en dwong me te slapen, gewikkeld in mijn eigen deken in de holte van een dikke boom, ver van de mensen. Ik sliep.

Bij het eerste licht ontwaakte ik van de bittere koude, en ik hoestte. Ik voelde de koude erger dan te voren. Ik beefde, mijn handen trilden, en ik had een week hoofd. Ik besepte natuurlijk onmiddellijk wat er was voorgevallen. Dit was geen gewone verkoudheid! Ik was niet ontsnapt aan de pest. De aanraking van de flagellanten had me besmet met de ziekte. Mijn tweede grote fout was dat ik hen toegelaten had me aan te raken in plaats van dadelijk weg te rijden!

Wat kon ik doen? Ik zou leven, of sterven binnen de zes of zeven dagen. Ik kon niet naar Terhagen terugkeren. Ik moest een plaats vinden waar ik alleen en afgezonderd kon blijven. Ik kon ook niet naar Gent rijden en daar aan iemand van de families vragen met te helpen, want dan kon ik delen van de stad een tweede maal besmetten. Overal waar ik ging zou de dood me vergezellen. De enige plaats waar ik aan kon denken was het klein boothuis van Nieuw Terhagen. Het zou koud zijn in dat boothuis, maar ik zou een dak boven mijn hoofd hebben en droog liggen. Er was een haard in de zaal, ik kon daar proberen me een tijdje warm te houden. Ik kon wat kussens kopen en dekens om in te slapen, mijn zadel gebruiken in de boot om mijn hoofd op te laten rusten. Het paard kon daar grazen en zou wel gevonden worden. Als ik stervende was, kon ik de boot buiten duwen, er weer in stappen, en ze in de baai doen zinken zodat niemand ze zou vinden en nog mijn lichaam aanraken. Mijn gasten op Nieuw Terhagen zouden niet vermoeden dat ik me daar verborg. Ik had het water van de baai om me in te wassen en in te baden, als ik overleefde. Als ik stierf, dan zou dat tenminste gebeuren nabij de plaats waar ik van hield en nabij de mensen die ik liefhad. Ik gebruikte dus mijn laatste krachten om naar Terhagen te rijden. Ik kocht de dekens en de kussens in twee dorpen waar ik door reed, maar zorgde er voor dat niemand me aanraakte. De mensen keken me nieuwsgierig aan, en bleven op een behoorlijke afstand van me. Ze zagen mijn koorts en ze hoorden dat ik hoestte.

Ik kwam volledig uitgeput aan in het boothuis. Ik lag dan al meer op de nek van mijn paard dan dat ik in het zadel zat. Ik richtte mijn paard slechts enkele malen, trok dan zwak aan de teugels en werkte een beetje met mijn benen. Ik beefde over gans mijn lichaam, doorheen geschokt door de koortsaanvallen. Het voedsel dat ik in de boerderijen gekocht had zou voldoende zijn om enkele dagen te overleven. Ik had zelfs andere kleren bij me dan diegene die ik nu droeg.

Toen ik het boothuis bereikte was het bijna nacht. Ik trok het zadel van mijn paard, een inspanning die me deed zweten en nat worden alsof ik een bad genomen had. Ik wierp het zadel in de boot, kleedde me uit en verbrandde al mijn kleren buiten. Ik stond naakt, rilde van de ijzige kou van de nieuwe lente. De wind rukte door elke spleet in het houtwerk van het dak. Ik plaatste mijn nieuwe kleren, een hemd en een eenvoudige bruine tuniek, een korte

broek en kousen naast me in de boot, gooide wat oud stro dat ik in het boothuis gevonden had onder me, en wikkelde mijn lichaam in dekens. Ik duwde twee kussen tegen mijn zadel in de romp van de boot, en kroop er in om te slapen. Het boothuis stond afgezonderd maar laag in de vlakte, zodat de wind er grotendeels over gleed.

Ik had het niet meer koud. Ik had een klein vuur in de haard aangestoken dat weldra uitdoofde, maar ik was niet meer sterk genoeg om een nieuw vuur aan te steken. Ik bemerkte dan de eerste gezwellen van de ziekte op mijn linker bovenarm. Ik zonk neer in de romp en sloot mijn ogen. Ik verdween direct met mijn gedachten in een zalige sluimering.

Ik ontwaakte laat de volgende morgen, en rilde weer van de koorts. Ik at het brood dat ik naast me had gelegd, maar gaf enkele ogenblikken later alles weer over en uit, met mijn hoofd hangend over de rand van de boot, in het water. Mijn maag draaide en protesteerde. Mijn hoofd draaide evenzeer.

Meer gezwellen waren op mijn armen verschenen in de nacht. Ik draaide me om en keek naar het boothuis. De dag was fris, maar kalm. De regens waren weggewaaid. Dit was een mooie dag om te sterven. Ik sloot de ogen en sliep opnieuw.

In ontwaakte uit een duizelige waas toen ik mijn naam hoorde roepen, ‘Jehan, Jehan!’

Ik keek op en zag de mooie Quintine Denout naast me staan en mijn hoofd aanraken. Ze mocht me vooral niet aanraken! Niemand mocht aan me tasten! Toch roken haar haren met een frisse, benevelende geur! Ik moest de verleiding die Quintine was ver van mij duwen.

‘Quintine, blijf weg van mij! Ik heb de ziekte opgedaan! Laat me alleen!’

‘Je hebt verzorging nodig!’

‘Nee, ik kan dit allemaal zelf doen. Je moet weg gaan. Je kunt nu niet naar Terhagen terugkeren, je hebt me aangeraakt! Vind een andere plaats voor je, vraag een tent misschien, wat dan ook, nabij Nieuw Terhagen.’

‘Eén aanraking is niet genoeg om me ziek te maken, domoor! Je hebt verzorging nodig. Iemand moet voor je zorgen!’

‘Niet jij, Quintine, niemand! Ga!’

‘Nee, ik zal niet weggaan. Ik laat je niet alleen. Ik moet echter teruggaan naar Terhagen. Ik moet zeggen waar we zijn, en enige spullen gaan halen. We zullen samen hier blijven.’

‘Nee, nee, nee! Je kunt niet meer terug naar Terhagen gaan. Zoek een verlaten hut of zoiets. Diegenen die te Terhagen zijn mogen je niet aanraken en je mag Nieuw Terhagen niet binnen gaan!’

‘Al goed, Jehan, ik begrijp wat je bedoelt. Ik zal buiten blijven en hen vragen wat dingen voor me te verzamelen, buiten, en dat dan nemen wanneer ze weer weg zijn. Wanneer ben je hier aangekomen?’

‘Gisteren, maar ik was ziek van de dag voordien. Ga nu! Elke seconde die je bij me blijft is gevaarlijk voor je. Eén aanraking volstaat om je ook ziek te maken.’

‘Goed, goed! Wacht op me. Ik zal niet lang wegblijven.’

Quintine verliet het boothuis. Ik was gelukkig haar een laatste maal gezien te hebben en te hopen dat ze geluisterd had naar wat ik haar zei. Maar ze was natuurlijk zo koppig als ik. Ze wierp alle voorzichtigheid in de wind!

Quintine kwam een uur of zo later terug, maar ik was dan alle notie van tijd kwijt. Ik hoorde een kar en paard stoppen aan het boothuis. Ze bracht dingen de zaal in. Ze had een groot kussen mee om op te slapen. Ik protesteerde, maar ze plaatste dat met veel moeite onder mij. Dat was niet gemakkelijk, omdat ik bijna geen kracht meer had, en zelfs te weinig om tegenstand te bieden aan haar. Ik had veel kwader op haar moeten zijn! Ze had nieuwe dekens mee, en die voelden droog en fris aan. Ik had het nu zeer heet, dus zei ik haar dat ik geen

dekens nodig had. Ze sleepte daarna een ander groot kussen van de kar, plaatste dat op de vloer naast de boot. Ik begreep wat ze wou doen.

‘Ik wil je niet hier, Quintine’ krijste ik. ‘In ’s hemelsnaam, ga! Ik houd teveel van je!’

Daar, ik had het gezegd. Quintine schonk er zelfs geen aandacht aan. Of ze deed alsof.

‘Houd er mee op me te zeggen wat ik moet doen, Jehan. Ik heb je al aangeraakt, dus als men de ziekte opdoet door aanraking, dan heb ik ze al. Ik ben te Nieuw Terhagen geweest. Ik heb hen gevraagd een paard en kar het kasteel uit te brengen. Ik vroeg hen in die kar allerhande spullen te plaatsen die ik de volgende dagen kon nodig hebben. Ik heb voedsel, ik kan een vuur maken en soep en bouillon maken. Ik heb nog meer dekens. Iemand moet je verzorgen. Als ik ziek wordt, kun je hetzelfde voor mij doen.’

Ik pleitte, ‘doe dat niet, Quintine! Je zult ook ziek worden. Ik sliep met Wivine, weet je. Ze kwam op een nacht naar mijn bed en ik dacht dat jij het was. Laat me nu alleen!’

Quintine grijnsde, ‘ik dacht al dat er zo iets gebeurd was. Is het daarom dat je in de pest liep? Wel, Wivine kon eerder beslag op je leggen dan ik, is het niet, Jehan? Ze is veel slimmer dan ik! Ze gebruikte haar vrouwelijke listen om je te verleiden vóór ik dat kon doen! Dat zal me leren zo zuiver en vroom en hooghartig te blijven de volgende maal. Ik had naar je kamer moeten komen die nacht. Nu wens ik dat ik het gedaan had! Maar ik ben niet het soort van meisje die met je zou slapen vóór we ons verklaard hadden. Je zult nu met Wivine moeten trouwen, nietwaar? Een kleine troost is dat ze je aan mij zal doen herinneren telkens je naar haar kijkt. Dat kan je eigen, persoonlijke vervloeking worden. Wat dan ook! Ik zal je verzorgen. Misschien zullen we samen leven, of samen sterven. Ik ben hier en ik heb je aangeraakt, Jehan. Het is al te laat. Heb je pijn?’

‘Ik heb koorts en de zwellingen doen me pijn. Ik voel me zeer licht in het hoofd, als half verdoofd.’

‘De koorts en de duizeligheid moeten een eerste stadium zijn van de ziekte. Of je nu leeft of sterft, Jehan, in een paar dagen zullen we weten of ik ook de ziekte heb opgelopen, of niet. Ondertussen kan ik je hoofd fris houden en je lichaam warm. Ik kan je voeden. Ik kan je proper houden. Dat is alles wat ik voor je kan doen. Veel is het niet!’

Quintine zorgde de volgende uren voor me. Ik dutte in, maar werd meerdere malen die dag wakker. Quintine plaatste koude stukken vochtige doeken op mijn voorhoofd. De doeken voelden fris aan, roken naar geurige kruiden, naar tijm en rozemarijn, en ik hield van dat gevoel. Ik hield nog meer van de aanwezigheid van Quintine. Ze ging verscheidene malen naar de baai om water te halen. Ze waste me. Ze moest me helpen om me om te draaien. Ze giechelde, ‘ik heb je nu ook al helemaal naakt gezien, Jehan! Wivine zal niet de enige zijn die je mannelijkheid gezien heeft!’

‘Wivine zag helemaal niets,’ gromde ik terug. ‘Het was een zeer donkere nacht.’

‘Oh, was het dat? Dat is een mooi excuus!’

‘Hoe vond je me hier?’

‘Ik houd van wandelen, herinner je je nog? Ik wandelde naar de baai. Misschien dreef mijn instinct me naar hier. Ik zag een paard dichtbij en herkende dat als het jouwe. Ik ging het boothuis in, en vond je. Ik raakte je toen al aan, Jehan, je hoeft je daar dus geen zorgen over te maken, het niet op je geweten te halen. Denk niet dat het jouw fout was als ik geïnfecteerd wordt. Ik raakte je aan omdat ik dat wou doen, en ik realiseerde me onmiddellijk, voordien al, dat je ziek was van de pest.’

‘Dat was één aanraking teveel al, Quintine. Je had moeten vluchten! Ik kwam naar hier omdat ik niet Terhagen wou besmetten, maar ik wou sterven nabij mijn kasteel en dicht bij jou.’

‘Ja, dat begreep ik ook al. Wel, als de ziekte zich verspreidt, al van bij de eerste aanraking, dan heb ik nu de ziekte opgedaan. Je zult me moeten verzorgen, Jehan!’

‘Ik kan lang voordien al dood gaan.’

‘Dat is mogelijk. We zullen zien. Als jij sterft dan zal ik waarschijnlijk ook sterven, Jehan, en op een bepaalde wijze, als jij sterft, dan zal ik ook de dood verwelkomen. Ik bemin je, weet je. Dat zeggen, nu, voegt slechts toe aan mijn domheid me al lang geleden niet in je armen te hebben geworpen. Heb ik je zo erg teruggeduwd? We waren bedorven, we hadden een te goed en te rustig leven, we waren het niet gewoon zo veel mogelijkheden te hebben om onze gevoelens te tonen. Hoe stom waren we! Nu, dat gezwel, hier, is opengebroken. Ik moet de wonde schoonmaken. Dat zal wel wat pijn doen! Het water uit de baai is ook zeer koud.’

Quintine Denout, mijn lief, zorgde voor mij zoals voor een kind. Ik bleef totaal passief, kon haar onmogelijk nog met wat dan ook helpen. Ik was beschaamd en kwaad om zo hulpeloos te zijn. Tengevolge de koorts zonk ik weg in lethargie. Ik ijldde. Ik zag in schaduwen hoe ze werkte, maar ik was onbekwaam nog naar haar te kijken en haar te volgen in de avond. Mijn koorts werd erger. Het laatste wat ik zag was hoe Quintine de dikke spreid van de vloer haalde en naast me in de boot plaatste. Dan kwam ze naast me liggen. Ik sliep met haar armen rond mij. Ik meende dat ik die nacht zou sterven, maar ik voelde me vreemd gelukkig. Ik had er vooral erge angst voor gehad om zoals een zwerfhond alleen te moeten sterven. Geen mens zou alleen mogen sterven. Iemand bleef in die laatste ogenblikken nu bij me!

Ik opende weer mijn ogen bij de dageraad van de volgende morgen. Ik was heel verbaasd me nog in de boot te weten liggen, in dit boothuis, en nog in leven te zijn. De lucht voelde warmer aan dan de vorige dag, maar ik hoorde zware regen neerkletsen op het dak van het boothuis. Enig water kwam door het dak heen in een hoek. Ik zou dat dak moeten laten herstellen! Ik glimlachte dan. Ik was niet in de nacht gestorven. Ik kon zelfs helder en duidelijk denken, hoewel in absurde beelden. Ik voelde me nog zeer warm, maar niet verdoofd en niet duizelig. Ik voelde me een beetje beter in mijn hoofd, vond ik. Over mijn schouder lag de hand van een vrouw, een fijne, lange hand, met delicate vingers en mooi gesneden vingernagels. Ik had nog nooit de vingers van Quintine zo dicht en zo mooi naast me gezien. Een wonder van leven was zulke hand! Ze kwetsbaar, zo delicaat, en toch zo schoon! Ik had dus niet gedroomd wat er de voorbije dagen met mij gebeurd was. Quintine was werkelijk bij me! Ik had ook mijn herinneringen bewaard, stelde ik vast. Ik keek naar mijn arm. Verscheidene plaatsen waren nog zwart, maar geen nieuwe rode vlekken hadden zich gevormd. Ik bewoog een beetje, keek naar mijn lichaam. Ik had gezwollen op mijn andere arm, in de oksel, maar geen zwarte plekken elders. Als de ziekte me niet verlaten had, dan was ze ook niet fel gevorderd. Was er een mirakel gebeurd? Durfde ik te hopen op beterschap? Het lichaam naast me bewoog zich ook.

Ik zei, ‘Quintine, wordt wakker! Ik denk dat ik me vandaag een beetje beter voel. Hoe gaat het met jou?’

Ik moest de vraag herhalen en me volledig ronddraaien vóór ze rilde. Ik had mijn hoofd dan zeer dicht bij haar hoofd. Ik raakte haar lippen aan met de mijne.

Quintine antwoordde, ‘ik voel me goed. Het regent. Ik sliep als een steen. Ik was moe. Wat zei je? Voel je je beter?’

Quintine zat recht. Ze keek met grote ogen naar me.

‘Als je je beter voelt, Jehan, dan heb je de ziekte overwonnen!’

‘Dat is misschien zo. Ik heb minder koorts dan gisteren!’

Quintine stond op. Ze had slechts een dun, lang hemd aan. Ik had niet gezien hoe ze gisteren naar mijn bed in de boot gekomen was. Ze aarzelde wat, en ging dan naar de haard in de zaal. Ik had die haard voor geen speciale reden laten bouwen. Ik had gedacht dat ik ooit in de baai kon komen vissen en in het midden van de winter aan de boot kon komen werken. Quintine wierp houtblokken in de haard. Ze gebruikte een tondeldoos om een vuur aan te steken.

‘Het vuur zal rook maken, en de rook kan mensen aantrekken,’ vreesde ik. ‘Dat willen we niet!’

‘De enige mensen die de rook kunnen zien en die misschien naar hier zouden willen komen, zijn die van Nieuw Terhagen,’ verbeterde Quintine me. ‘Zij weten al dat we hier zijn. Ik moet binnenkort terug gaan, hen zeggen dat je beter bent, maar dat we nog enkele dagen nodig hebben. Je moet opnieuw van kleren veranderen. We hebben meer dekens nodig. De dekens zijn opnieuw doorweekt van de koorts en het zweet. De mensen van Terhagen zouden ons niet mogen komen zoeken. Ik moet hen nieuws gaan geven, Jehan!’

‘Ja, dat zou goed zijn als je dat kunt doen. Zeg hen dat we nog minstens een week hier zullen moeten blijven!’

Quintine knikte.

Dan glommen haar ogen ondeugend, ‘Wivine gaat daar helemaal niet van houden!’

‘Neen, dat zal ze niet,’ fluisterde ik.

Quintine stapte het boothuis uit tegen de middag. Ze kwam niet lang nadien terug. Ze had dezelfde kar gebruikt, hetzelfde paard. Toen ze aankwam voelde ik me nog beter dan voordien.

Quintine waste me en ze deed me kleren aandoen, slechts een lichte tuniek. Ik was nog niet sterk genoeg om recht te staan of te gaan, maar ik kon recht zitten. We bleven samen in de boot en praatten, zoals we gewoon waren te doen. Ze zat naast me en trok mijn arm rond haar. Ik vroeg Quintine niet hoe Wivine gereageerd had nadat ze gehoord had dat ik en haar zuster samen bleven in het boothuis. Quintine legde me uit hoe ze aan de andere zijde van de gracht rond het kasteel gebleven was en geroepen had wat ze nodig had. Ja, Wivine had met de anderen staan horen.

We sliepen nog twee nachten samen. Op de vijfde dag voelde ik me zelfs niet meer koortsig. Ik kon opstaan en zelfs een beetje stappen als Quintine me vasthield. Ik ging bij de haard zitten. Ik begon te geloven dat we konden overleven. Quintine waste me elke dag met koud water uit de baai, zeer langzaam, en ik kuste haar handen. We sliepen samen in de boot.

Op de zevende dag zei ik aan Quintine dat ik kon gaan. Ik wou echter nog niet terug naar het kasteel. In het kasteel wachtte Wivine, en ik kon nog anderen met de pest besmetten. Ik moest nog enkele dagen in het boothuis blijven. Ik dacht ook dat uiteindelijk Quintine de ziekte niet had opgedaan. Ik was veel sneller ziek geworden na de eerste aanraking!

De volgende dag maakte Quintine een nieuw vuur in de morgen, zoals ze nu gewoon was te doen. Ze had haar rug naar me toegedraaid, maar ik hoorde haar hoesten. Ik werd zeer bleek. Ik stapte uit de boot, ging naar haar toe, draaide haar lief gezicht naar me toe, vond haar wangen zeer rood.

‘Quintine,’ riep ik uit, grote angst in mijn stem.

Een koude steek doorboorde mijn hart.

‘Ja,’ fluisterde ze, ‘ik heb de ziekte. Ik heb koorts!’

Mijn hart bleef enkele ogenblikken ophouden met slaan.

Ik deed Quintine haar tuniek over haar hoofd trekken, dan haar hemd, en ik vond de zwellingen in haar armoltes.

‘Nu moet ik voor jou zorgen,’ zei ik haar teder. ‘Mijn lief, het is nu aan mij om voor jou te zorgen. Ik overleefde van de ziekte, dus kun jij dat ook! Bid aan God dat we dit samen kunnen overwinnen.’

Ik deed Quintine in de boot gaan liggen. Ik hielp haar uit haar kleren. Ze bedekte haar borsten met haar handen, maar ik trok die zacht weg. Ze was verrassend mooi, meisjesachtig, haar kleine borsten stonden hoog op haar. Ik raakte haar naakte huid aan en zocht naar andere

zwellingen. Ik moest mijn vastberadenheid heel veel geweld aandoen om haar niet naar me toe te trekken en haar warm lichaam met kussen te bedekken en haar te nemen, maar ik legde haar neer in de nieuwe dekens die ze meegebracht had. Ze was zo licht als een veer. Quintine werd erg ziek die dag. Ze braakte het weinige uit dat ze gegeten had, maar ik vond daar geen bloed in. Dat was een goed teken. De gezwellen in haar oksels groeiden, ook de andere, lager op haar lichaam. Ze werden zwart, zoals bij mij. Quintine had een zeer onrustige nacht en zei me dat de gezwellen haar zeer pijn deden. Ze wou de gezwellen open krabben, maar ik trok haar handen weg. Ze sliep, maar ze sloeg wild rond zich in haar dekens, bracht ze gans in de war rond haar. Ze voelde zeer heet aan. De koorts hield haar de ganse dag in zijn macht. Ze sliep de volgende dag door, gelukkig maar. Haar armen, haar twee armen, werden zwart. Haar koorts verhoogde. Ik verfriste constant haar gelaat en delen van haar lichaam, waste haar haren met koud water, dan de rest van haar blank lichaam. Ze rilde, maar ik hoopte dat zo de koorts wat zou afnemen. Quintine had steeds dorst. Ik gaf haar al het zuiver water dat ik nog had. Ik was er niet zeker van dat ze herkende wie nu bij haar bleef. Quintine leed nog erg gedurende twee dagen. Ze leed meer dan ik. Ik had angst dat haar hart het zou begeven. Sommige van haar gezwellen barstten en ik waste die, maar ik vreesde dat ze littekens over haar anders onaangeroerd lichaam zou overhouden. Ik bleef bij haar, sliep naast haar.

Op de vierde dag van de ziekte van Quintine, in de morgen, was ze nog steeds verloren in een zware verdoving, maar ze kon gemakkelijker adem halen, leek me, haar pols sloeg regelmatig en haar koorts was wat afgenomen. Ik verliet haar die dag, zonder haar te kunnen zeggen dat ik slechts naar mijn kasteel van Terhagen wou rijden om nieuwe kleren en nog dekens voor haar te gaan halen. Ik hoopte dat er nog enige dekens overbleven in het kasteel. Quintine lag dan nog naakt in de dekens zoals een witte, mooie, kostbare vogel. Ze lag naakt en ik bewonderde haar, maar ze was doorweekt van het zweet, glimmend vochtig, zoals ik geweest was. Ik had haar water kunnen geven de vorige dagen, niet veel, ik had nu meer water nodig.

Ik nam het paard en de kar en zette me op weg naar Nieuw Terhagen. Ik was toch nog niet heel normaal in mijn hoofd, maar ik beet op mijn tanden. Ik had geluk. De rentmeester, Geert van Dorp, kwam me halverwege tegen. Hij was verbaasd me recht te zien, vertelde me dat hij zich grote zorgen had gemaakt en naar het boothuis was willen komen kijken. Ik wou hem niet verder laten rijden. Ik vroeg Geert de dingen die hij meegebracht had, waaronder ook dekens, in mijn kar te gooien. Quintine was nu ziek, legde ik uit. Terhagen zou veel meer geduld met ons moeten hebben, minstens twee weken langer. We zouden overleven, verzekerde ik hem. Ik vroeg Geert om meer voedsel te brengen, een vaatje water uit onze putten, en meer kleren voor Quintine. Geert beloofde me dat alles naar het boothuis te brengen, het vóór onze deur te plaatsen, en me te roepen wanneer hij aangekomen was. Hij kon niet het huis binnenkomen, waarschuwde ik, nog niet.

Wanneer ik naar het boothuis terugkeerde, hoorde ik Quintine in hoge tonen schreeuwen. Ik liep. Ze zat recht in de boot, haren totaal nat en in de war, in paniek, en ze weende. Het was ontzenuwend Quintine zo hulpeloos te zien. Ze dacht dat ik haar alleen had laten sterven. Ze klampte zich aan mij vast. Ik moest haar er van overtuigen dat ik haar niet verlaten had, maar Terhagen had gewaarschuwd dat we nog vele dagen in het boothuis zouden blijven. Mijn rentmeester zou elke vijfde dag komen met meer voedsel, klederen, en de andere dingen die we konden gebruiken, zoals water. De dagen gingen kwellend langzaam voorbij.

Van die dag af, echter, werd Quintine beter! Ze werd beter langzamer dan ik, maar de ziekte was ook in haar overwonnen. Haar pols toonde me dat haar bloed weer sterker in haar lichaam

stroomde, en ik dacht dat dit haar zou redden. Ik deed haar onze hippocras drinken, onze wijn met kruiden, om haar sterker te maken. Haar koorts verminderde. De zwarte vlekken op haar lichaam bleven nog dagen lelijk hangen, maar ze groeiden niet en deden minder pijn. Ze kon helderder denken en ze begon me bevelen te geven. Was me hier, kam mijn haren, keer me om, daar mag je me niet raken, kus me.

Misschien was de ziekte die we kregen niet zo heftig en kwaadaardig op ons als op anderen. We waren sterke, jonge mensen geweest. Misschien had God ons sterker gemaakt en ons toegelaten te leven om nadien nog meer te lijden. Wivine bleef in ons hoofd hangen.

Na nog vijf dagen konden we weer glimlachen, recht staan en stappen, maar ik mocht haar niet meer wassen. Ze kon zich zelf wassen. Ik biechtte op dat haar wassen meer een plezier geweest was dan een plicht, waarop ze me op de wang sloeg.

Quintine durfde dan te gaan baden in de baai, ondanks de koude. Ze plensde een paar maal, maar liep dan snel terug naar de relatieve warmte van het boothuis. Ik nam de deken van haar af, trok haar naakt in mijn armen, plaatste haar weer in de boot in nieuwe dekens, en bedreef de liefde met haar. Ze verzette zich niet, nam me gretig in.

De volgende vijf wonderlijke dagen bleven we elkaar liefhebben. We hadden dan kunnen terugkeren naar het kasteel van Terhagen, maar we wilden niet denken aan wat er in de wereld buiten ons boothuis gebeurde, en we wilden niet denken aan Wivine. We bleven nog een ganse week in het boothuis, beleefden de mooiste dagen van ons leven. Na die laatste week wisten we dat we zouden moeten terugkeren.

We verbrandden al onze kleren, de dekens, mijn zadel zelfs, de kussens, alles wat we gebruikt hadden. We wasten de boot met koud water uit de baai. We besloten onder ons dat niemand naar het boothuis mocht komen voor minstens drie maanden, want we hadden bijna alles in het gebouw aangeraakt. Alles wat we zo aangeraakt hadden en dat los stond, gooiden we op een groot vuur, buiten. Ik trok zelfs de kar stuk die we gebruikt hadden, verbrandde al het hout en de teugels van de paarden. Daarna kleedden we ons in de laatste tunieken die Geert van Dorp ons gebracht had, eenvoudige wollen wisselkieren en daarover een tuniek, hoge wollen kousen en oude laarzen. De paarden wilden we nog even apart in een weide houden, maar de dieren waren niet ziek geworden. Dan keerden we te voet naar het kasteel terug.

Iedereen weende toen we uiteindelijk te Nieuw Terhagen opdoken. Quintine en ik gedroegen ons alsof we broer en zuster waren geweest. Wivine omhelsde haar zuster, en daarna mij. We waren meer dan een volle maand weggebleven van het kasteel. Wivine moest gevoeld hebben water tussen mij en Quintine gebeurd was, maar ze zei niets. Ze omhelsde me zoals de anderen dat deden, maar ze nam me langer en vaster, en hield me dicht bij haar nadien.

De groep mensen die door het dorp van Niel trokken waren flagellanten geweest. Ik hoorde later hoe honderden van dergelijke zelfgeselaars de steden van Gent, Brugge, Sluis en vele andere verlaten hadden om door het land te dolen, hun ruggen tot bloedens toe te slagen met zweepen, halfnaakt door de straten te lopen, en dan samen naar Doornik gingen, ons spiritueel centrum want de plaats van de bisschop, om de ziekte zo natuurlijk nog meer te verspreiden. De flagellanten trokken zich tot groepen samen en gingen vooral uit van augustus tot oktober van het jaar 1349. Aan het einde van oktober, veroordeelde Paus Clemens VI die praktijk. Hij beval de ontbinding van de flagellantengroepen, en dreigde ermee hen gevangen te nemen als ze niet op andere gedachten kwamen. De groepen waren toen al ontaard tot rondzwervende groepen bedelaars en mensen die in losbandigheid verkeerden. Koning Filips VI van Frankrijk

stelde eveneens de flagellanten buiten de wet in november van 1349, en verbood de groepen op straffe van dood. Ik kon één van die laatste groepen ontmoet hebben te Niel, die nog zwierven aan de rand van het graafschap en het koninkrijk. Gillis Vresele vertelde me later dat die flagellanten ook te Gent verschenen waren en veel nieuwe volgers in de stad geronseld hadden. De schepenen van de stad schrokken terug van de zelf aangedane martelingen van sommigen van die mensen, en ze hadden hen verboden zich nog te verzamelen in het begin van 1350. Ik had de overblijfselen van die groepen op mijn weg gekregen.

Quintine Denout en ik overleefden de pest, hoewel we er erg ziek van werden. Niemand anders in Nieuw Terhagen werd ziek. Tegen dan waren we er ook sterk van overtuigd geworden dat de ziekte geen golf was, en geen wolk. De mensen zelf verspreidden de ziekte door elkaar aan te raken of door in de omgeving van iemand in en uit te ademen. Onze strategie van afzondering had goed gewerkt, en we hadden de ramp overleefd omdat de Pharaïldis mannen rationeel nagedacht hadden op de informatie die ons door de monnik Gerolf Vresele was gegeven. Waren we toen zo zeker geweest van wat we nu wel meenden te weten, dan hadden we al de leden van de Pharaïldis families kunnen redden! We zouden onze activiteiten drastisch hebben moeten stoppen gedurende enkele maanden, maar onze families waren gespaard gebleven.

Heyla en de leden van de Smet familie overleefden eveneens te Beostenblijje. Ze leden niet aan de ziekte. Ook Graaf Lodewijk van Male overleefde, één van die mannen die zo sterk van lijf en leden en geest waren dat de ziekte geen greep op hem kon krijgen. Lodewijk van Male kloeg er wel over dat sommige van zijn beste raadgevers met de Pharaïldis patriarchen verdwenen waren. Wij twijfelden er dan echter al aan of hij nog raadgevers nodig had. Slechts Gillis Vresele ontmoette nadien de graaf nog regelmatig om hem zijn beste raad te geven. Lodewijk van Male bleef erg verliefd op Heyla de Smet, maar hij vond Beostenblijje wel ver van zijn Male. Hij begon te praten over een nieuw kasteel dat hij kon bouwen of kopen voor Heyla, en de naam van Wondelgem, veel dichter bij Gent, iets ten noorden van de kuipe, werd dikwijls vermeld.

Aan het einde van mei 1350 zei Wivine Denout me stralender dan ooit tevoren dat ze zwanger was. Ik sprak met Quintine over wat ik moest doen. Quintine beval me met haar zuster te trouwen. Ik protesteerde, maar ze zei me dat zij niet zwanger was en nooit meer met mij naar bed zou gaan als ik Wivine niet eerde.

Evrard Vresele zegende het huwelijk van mij en Wivine in de kleine kapel van Nieuw Terhagen in. Tegen die tijd waren de leden van de Pharaïldis families die met ons op Nieuw Terhagen waren gebleven naar Gent teruggekeerd.

Quintine Denout reed in die maanden dikwijls naar het klooster van Ter Hage. Ik vreesde een tijdje dat ze een non wou worden, maar wanneer ik haar dat zei, lachte ze me weg, zeggend dat nonnen maagden moesten zijn, wat zij niet was. Dat wist ik ook.

Quintine ook keerde terug naar Gent. Ik bleef met mijn vrouw wonen op Nieuw Terhagen en begon grootse plannen te ontwikkelen om de landen van de familie Vresele aan de beide zijden van de Schelde verder uit te breiden, op grote schaal. Ik miste Quintine heel erg, en gooide me in mijn werk.

De Pharaïldis evolutie

In het begin van de zomer van 1350 organiseerden de overblijvende leden van de Pharaïldis families opnieuw een formele vergadering. Dit moest de eerste algemene ontmoeting worden sinds meer dan een jaar. Het was bijna een mirakel dat de hechte relaties tussen de families en de wens om samen te blijven werken zo sterk was gebleven. Gillis Vresele ging met elke familie apart praten, en besloot dan dat dergelijke vergaderingen nog steeds zinvol waren, zelfs na de verwoestingen van de pest. De vergadering nu zou gehouden worden in zijn huis van de Kalandenberg. We meenden dat het tegen die tijd veilig was om weer samen te komen in onze stad. De ziekte was niet meer teruggekeerd naar Gent na de lente van 1350.

Van de familie Vresele zouden nog aanwezig kunnen zijn Gillis Vresele en zijn zonen Boudin en Evrard, en ik, Jehan Vresele van Terhagen. Van de familie van de goudsmiden kon nog slechts Jan de Smet komen. In de van Lake familie bleef enkel Willem van Lake over, want de zoon van de overleden Raes was nog te jong. De Denout volders zouden vertegenwoordigd worden door Pieter en Martin Denout. Van de familie de Hert hadden Jan de Hert en zijn zoon Clais zich bereid verklaard deel te nemen.

In totaal waren we aldus met nog tien overblijvende leden, en sommigen van ons waren nog zeer jong. Boudin Vresele, de monnik Evrard en ik waren jonge dertigers, maar Martin Denout en Clais de Hert waren nauwelijks twintig. Slechts Jan de Hert en Gillis Vresele waren vijftigers, Pieter Denout een veertiger, en Jan de Smet en Willem van Lake vroege veertigers. Slechts twee mannen konden nog waarlijk patriarchen genoemd worden: Gillis Vresele en Jan de Hert.

Gillis Vresele opende de sessie. We zaten allen samen rond de tafel in de zaal van Gillis. Marie Vresele diende op, geholpen door Alise en Avezoete van Lake. De wijn was zoet en zoals gewoonlijk van de beste kwaliteit, maar de sfeer in de zaal bleef somber. Onze families waren erg verminderd door de grote sterfte. We voelden dat vele mannen terneergeslagen waren, hun energie opgebruikt, en niet zeer begerig om nog grote plannen te ondernemen. De pest had een domper gezet op onze overwinningsdrang.

Gillis begon door ons te doen herinneren aan onze geliefde afgestorvenen, ‘we moeten eerst een gebedje zeggen voor de leden van onze families die gestorven zijn. Ze zouden er van gehouden hebben weer met ons rond deze tafel te zitten en de zaken en problemen van ons leven samen te bespreken. Ik stel voor dat we allen in stilte een Onze Vader zouden zeggen, en met liefdevolle gevoelens en dankbaarheid aan hen zouden terugdenken, vóór we onze eigenlijke bespreking zouden beginnen. We dragen deze sessie op aan onze herinneringen aan de mannen en vrouwen die de ramp niet overleefd hebben.’

We bogen het hoofd, zegden samen het gebed op, pauzeerden even, zuchtten, en dan keken we weer naar Gillis. We bemerkten hoezeer Gillis getroffen werd door de gedachten, gewijd aan zijn vrienden, de vrienden van zijn vader ook, aan de mannen die voor het eerst sinds vele, vele jaren niet bij ons konden zijn.

Gillis strekte zijn rug en zei verder, ‘zoals gewoonlijk stel ik voor dat we de economische en politieke situatie van Gent tijdens onze vergadering zouden bespreken, en ook hoe we verder samen zouden kunnen werken aan concrete zakeninitiatieven.’

Gillis hield weer even een stilte aan, maar niemand had iets tegen die wijze om de vergadering te houden.

Gillis zuchtte en zei, ‘Gent en Vlaanderen werden erg getroffen door de ziekte. Honderdduizend goede, naarstige mensen zijn gestorven. Gent leed ongeveer vijftienduizend doden. Kunt u zich de catastrofe en de ernst van al dat lijden voorstellen? Vijfduizend mensen of zo moeten er in Brugge gestorven zijn, en drieduizend in Ieper, maar de juiste aantallen zullen we wel nooit kennen. Niemand hield enige lijst van al de doden. Velen stierven in stilte, in het geheim, in totale ellende en armoede, en werden in gemeenschappelijke graven geworpen. Mij lijkt het dat de pest geleidelijk aan sterk verminderde tot in de lente, en tijdens de zomer niet terugkwam, maar de ramp heeft heel erg gewoed in de steden, op een voorheen nooit geziene schaal. De mensen overleden in zulke grote aantallen! Ik had een ramp van deze omvang niet voor mogelijk gehouden, tot ze gebeurde. Het platteland buiten de steden kreeg zijn deel van de verschrikking! Zoveel doden die er te betreuren vielen, mijn vrienden, kan niet anders dan een diep effect hebben op onze economie en op onze wijzen van denken over de wereld!

Gillis hield weer een stilte aan.

Hij ging verder met, ‘niettemin kunnen we niet rouwen en blijven rouwen. Wat gedaan is kan niet ongedaan gemaakt worden. Gent heeft ons nodig en moet merken dat wij, de Pharaïdis mannen, aan het werk blijven en dat het leven verder gaat. Dat is de beste dienst die we aan onze stad en aan onze vrienden kunnen leveren. We kunnen Gent niet in diggelen laten slaan. Gent moet leven!’

Ik dacht, ‘ja, het leven moet verder gaan, maar wat een ongevoelige, koude wijze om zo snel over dat onderwerp van onze doden heen te springen! Hoe weinig diepzinnig en hoe gevoelloos is Gillis geworden? Heeft hij geen gevoelens meer na de pest?’

‘Hoe ziet de economische situatie van het graafschap er nu uit?’ vroeg Gillis zich retorisch af.

‘Voor ons, kooplieden, zullen sommige prijzen dramatisch stijgen en andere prijzen dalen.

We moeten op onze hoede blijven en de prijzen nauwkeurig volgen. Vermits ook in het platteland vele mensen gestorven zijn, zullen de salarissen van de landarbeiders stijgen, want minder personen zullen overblijven om het land te bewerken, om te zaaien en te oogsten. De oogsten van dit jaar zullen mager zijn, moeten wachten, en veel velden zullen braak liggen, want meer arbeiders zijn nodig dan er voorhanden waren en blijven. We kunnen dus verwachten dat de prijzen van graan weer zullen stijgen, spectaculair zullen stijgen zelfs.

Voor dezelfde redenen zal de prijs van Engelse wol stijgen, maar zo vele wevers en volders zijn gestorven, en vermits na Goede Disendach veel wevers gedood zijn en andere de stad verlaten hebben om elders gemakkelijker en minder belast werk te vinden in Engeland en Brabant bijvoorbeeld, en vermits nog eens vele honderden wevers verbannen werden uit Gent door de graaf, kan er meer wol aangeboden worden in de lakenhalle dan kan verwerkt worden. Dat effect zal de prijs van wol doen zakken, omdat de wol niet kan verkocht worden of langzamer verkocht wordt.

Ik geloof echter dat er binnenkort een grote vraag zal komen voor wollen doek, want veel doek is vernietigd en moet hernieuwd worden, vooral in de huizen van de rijken, die ook niet zo erg getroffen werden door de ziekte als de armsten. Het maken van werktuigen kan getroffen worden, omdat er minder ambachtslui zullen zijn. Het geld zou gemakkelijk voorradig en in omloop moeten komen, omdat zovele hoofden van families en hun kinderen gestorven zijn. Het geld is nu geconcentreerd door de erfenissen, zodat meer rijke mensen dan voordien zullen willen proberen hun handen te leggen op goede producten van kwaliteit. Het bouwen van huizen zal duurder kosten tengevolge de stijging van de salarissen van de bouwvakkers en ondernemers, die minder in aantal zullen zijn. Veel minder nieuwe huizen zullen echter een tijd gebouwd worden, want veel huizen staan leeg, maar die zullen moeten verbouwd worden. De waarde van de huizen en de terreinen in Gent zullen een poos zakken.

Waar kunnen we de grootste winsten maken op termijn? Ik meen dat nu huizen in de stad opkopen een goede investering is voor de toekomst, want de prijzen zijn thans laag maar zullen snel weer beginnen te stijgen. Graan en wol zijn interessant, maar waarschijnlijk moeilijker om aan te geraken, wijn en bier ook. Ik blijf een beetje twijfelen over het transport, want er zullen minder goederen te transporteren zijn, maar er zullen ook minder schippers op de rivieren varen vermits ook vele schippers gestorven zijn. Er komt dus ook een groter aanbod aan schepen.

Ik denk niet dat we fundamenteel onze zaken moeten veranderen. De handel in voedingsmiddelen zal sterk blijven, investeringen in weiden, in zoutpannen en in turf zou goede winsten moeten opbrengen. We kunnen deze tendensen verder bespreken, maar eerst had ik graag dat we een aankondiging zouden horen van onze vriend Willem van Lake. Hij heeft ons iets zeer belangrijks mede te delen, iets wat ons allen rechtstreeks aanbelangt!

Wat wou Willem van Lake ons zeggen? Hij was de enige overlevende van een illustere familie van lakenhandelaars, een man die door zijn erfenis ontzaglijk rijk geworden was. Hij was de enige erfgenaam van het fortuin van de van Lakes. Hij kon een grote rol spelen in de Pharaïldis groep. Gillis Vresele ging weer zitten, en Willem stond recht.

‘Mijn goede vrienden,’ begon Willem traag, zijn woorden met zorg afgewend, ‘sinds de verschrikkelijke sterfgevallen die mijn familie leed ben ik aan het denken gebleven. Ik dacht na over hoe ik leefde en over de redenen waarom ik nog steeds leefde terwijl anderen, zovelen, stierven. Het leek me dat ik deze winter op een keerpunt stond. Wanneer mijn vader en broeder stierven, bleef ik over als een zeer rijke, maar ook zeer eenzame man, een droevige en rouwende persoon. Ik voelde dan scherp aan dat het sterven van mijn familieleden een zin moest hebben. Ik zocht naar tekens die God me had kunnen geven, en ik vond dergelijke tekens. Ik besepte dat ik steeds gehouden heb, sterk geïnteresseerd was, in het werk dat de dokters en de verplegers en de barbiers in deze stad doen. Ik vond dat soort werk edel van natuur. Welk edeler werk kan er bestaan dan te proberen mensen te verlossen van hun pijn of van hun mentale smart? Deze laatste hulp voor de spirituele aftakeling wordt gegeven door de priesters en de monniken. Voor het verminderen van de fysische pijn en het verzachten van het lijden van mensen, moeten we een dokter zoeken. Ik werd alleen achter gelaten, zonder een zoon om voor me te zorgen, doch met een dochter en een nichtje die beter voor zichzelf kunnen zorgen dan ik dat zou kunnen, en die binnenkort zullen trouwen. Alise lijkt van Clais de Hert te houden en Avezoete heeft haar ogen laten vallen op Martin Denout. Mijn dochter en nicht ook zullen dus het huis verlaten voor twee goede jongemannen. Boudin, de zoon van mijn broeder, is nog een jongen. Vrouwen zouden nog de volgende jaren zich over hem moeten bekommeren. Ik ben niet bekwaam om dat te doen! Ik was zo op zoek naar een zin voor mijn bestaan, en vond er geen in Gent. Daarom heb ik beslist te stoppen een wever en lakensnider te zijn. Ik zal niet terugkeren naar ons aloud ambacht van de weverij. Ik wil dokter worden, niet slechts eender welke dokter, maar een zeer goede dokter, één die de ergste ziekten bestudeerd heeft, ziekten zoals de pest die ons het laatste jaar geteisterd heeft. Ik wil dat gaan studeren aan de meest befaamde school van de geneeskunde, de school van Montpellier. Ik heb besloten Gent voor enkele jaren te verlaten en om dokter te worden te Montpellier!’

We keken elkaar zeer verbaasd aan. Een belangrijke man meer in de Pharaïldis groep zou ons willen verlaten? Onze groep werd kleiner met de dag!

Willem van Lake hernam, ‘ik ben zeer rijk, maar als dokter kan ik onmogelijk mijn tijd nog spenderen aan de lakenhandel. Toch zou ik willen dat het van Lake geld verder zou blijven groeien in omvang om mijn dochters te dienen en ook de zoon van mijn broeder. Ik praatte

daarover met Gillis Vresele, en we kwamen tot een soort van nieuwe overeenkomst. Ik had graag dat Gillis de details zou uitleggen van wat we als oplossing vonden.’ Willem ging in zijn stoel zitten. Gillis stond weer recht.

‘Hier is de overeenkomst,’ begon Gillis. ‘Eén derde van de erfenis in geld en van de lopende investeringen van de van Lake familie zal de rechtstreekse eigendom blijven van Willem. Hij zal dat bedrag gebruiken voor zijn studies, om een huis te kopen of the huren in Montpelier, en om voor zijn onderkomen te betalen, tot hij als dokter een praktijk kan openen. Willem zou na zijn studies naar Gent willen terugkeren. Ik en mijn zoon Boudin zullen zijn fortuin in Gent beheren. Zijn dochter en nicht en Boudin van Lake kunnen blijven wonen in het van Lake complex in de Brabantstraat, zolang ze dat willen. Dat is de uitdrukkelijke wens van Willem. Een ander derde van het fortuin van de van Lakes zal opgesplitst worden onder zijn drie erfgenamen, onder Alise, Avezoete en Boudin. Ze kunnen dat geld of een deel ervan voor zichzelf houden, of zij kunnen als ze dat willen hun geld plaatsen in wat we voorzien hebben voor het laatste derde.

Voor wat betreft het overblijvende derde, hebben Willem en ik een speciale overeenkomst uitgewerkt. Dit derde van de van Lake fondsen zal samen geplaatst worden met de Vresele fondsen. We hebben ons aandeel berekend in de totale, gezamenlijke som. We hebben bepaald hoeveel ik bezit en hoeveel Willem bezit in het totaal bedrag. Mijn zoon Boudin Vresele zal dit totaal beheren en werken om het te doen groeien. De winsten van de investeringen gedaan met het totaal bedrag zullen verdeeld worden zoals het respectievelijke aandeel van de familie Vresele en van de familie van Lake in het totaal fortuin.

Gedurende de volgende vijf jaren, in elk jaar, kunnen Alise, Avezoete en Boudin van Lake samen, niet meer geld opnemen dan één vijfde van die winsten. De rest van de winst zal toegevoegd worden aan het basisfonds, zodat het totaal bedrag elk jaar zal aangroeien. Elk jaar, op de feestdag van Sint Pharaïldis, zullen de mannen van de families Vresele en van Lake samen komen om te bespreken of dit schema winst heeft opgeleverd of niet. Geen veranderingen aan de structuur die we opgezet hebben kan gemaakt worden zonder de toestemming van mij, Gillis Vresele, en Willem van Lake.

Voor wat betreft de landerijen van de van Lakes en hun herenhuizen in het platteland, hebben we een gelijkaardig voorstel uitgewerkt. De landerijen zullen echter niet samengebracht worden. Inderdaad, men beheert landerijen niet op dezelfde wijze als baar geld. Niettemin zullen de landerijen van de Vreseles en van de van Lakes beheerd worden door slechts één persoon, door Ser Jehan Terhagen. Jehan zal de landgoederen van de Vreseles en de van Lakes beheren, maar gescheiden rekeningen houden van de landgoederen en de opbrengsten er van. De herenhuizen van de van Lakes zullen uitgehuurd worden, tenzij de leden van de familie van Lake ze zelf zouden willen bewonen.’

Ik bleef aan de tafel met open mond zitten. Ik wist helemaal niet hoeveel weiden en velden en bossen de van Lakes bezaten, maar als ze werkelijk zo rijk waren als ik vermoedde, dan kon ik wel tweemaal meer landen moeten beheren, plots, dan ik vandaag beheerde! Hoe moest ik dergelijke verantwoordelijkheid dragen?

‘We hebben nog heel wat details uit te werken,’ voegde Willem toe, ‘maar deze overeenkomst is waar ik, in basis, mee overeenstem. Het laat me toe dokter te worden, en ik kan er goed vertrouwen in hebben dat het geld van de van Lakes even goed zal behandeld worden door Boudin Vresele als het geld van de Vreseles zelf in handel, en door Jehan Terhagen in de landgoederen. Ik heb wel Gillis en Boudin gevraagd om het beheer van fondsen en de kunst van het handel drijven te leren aan Boudin van Lake, zoon van Raes de Jongere. Allengs

zullen de twee Boudins ook de overgang van de ene op de andere regelen, met de toestemming van Boudin Vresele, of we kunnen nog altijd tot een ander schema beslissen.’

Jan de Smet had al de tijd van die uitleg aan de tafel gezeten met fronsend voorhoofd, in gedachten verzonken.

Hij onderbrak nu Gillis en Willem, en zei, ‘vrienden van de Pharaïldis, ik zou mij willen voegen bij dit schema! Ik ben een goudsmid en ik houd van mijn ambacht. Ik ben slechts gelukkig wanneer ik met mijn vrouw samen kan zijn, of wanneer ik werk met gouddraad. Mijn vader was een buitengewone man. Hij was een eenvoudige smid, maar hij werd een zeer goede goudsmid, en later nog een geldwisselaar en een koopman. Die laatste bekwaamheden en talenten bezit ik niet in dezelfde mate. Ik weet wel hoe handel te drijven, hoe het ambacht van de wisseling van munten uit te oefenen, maar ik vind er geen speciaal plezier in. Ik wil creëren! De rijkdom van mijn familie is ook zoveel gegroeid dat ik me afvroeg wat ik moest doen, want ik kan geen twee ambachten correct tegelijk uitoefenen: dat van goudsmid enerzijds en dat van handelaar en geldwisselaar anderzijds. Mijn zoon, Wouter de Jongere, heeft zijn talent als goudsmid nog niet bewezen, maar hij schijnt echt te houden van het werk van de geldwisselaar, van het uitlenen van geld, en van de manipulatie van munten. Hij is slim, bezit al de sluwheid die nodig is om naar opportuniteiten te zoeken om met baar geld te werken, maar hij heeft niet de ziel van een koopman. Ik heb er al aan gedacht hem naar Brugge te zenden om daar in de leer te gaan bij één van de grote Florentijnse bankiershuizen, met de Bardi of de Portinari of zelfs de Medici, als ze hem zouden willen aanvaarden, of anders bij één van onze eigen, Vlaamse bankiers. Ik heb dus ook een probleem met een groot deel van het fortuin van mijn familie.’

We wachtten op wat er verder ging komen. Jan hield een pauze aan, maar ging dan resoluut verder.

‘Gillis Vresele, zou je ook een groot deel van mijn fortuin kunnen toevoegen aan het geheel, aan de pot die je opzet met Willem van Lake? Ik kan akkoord gaan met dezelfde overeenkomst! Als Wouter de Jongere op leeftijd komt, dan neem ik misschien een deel van dat geld terug om het aan Wouter te geven opdat hij zijn eigen bedrijf zou kunnen opstarten.’

De mannen rond de tafel begonnen te fluisteren met hun burens. Er was zoveel geroezemoes in de zaal, dat Gillis en Willem geen gelegenheid kregen om onmiddellijk te antwoorden.

Wanneer nadien het lawaai verminderde, vroegen Pieter Denout en Jan de Hert, die naast elkaar zaten, voor stilte.

Pieter zei, ‘Gillis, ik en Jan, hier, wij zouden ook in je schema willen treden. Ik ben nog een volder, maar ik beheer nu vooral mijn voldersmolens. Ik weet nog wel hoe te vollen, en ik volde nog af en toe, meestal wanneer Raes van Lake de Oudere heel speciaal doek van zeer hoge kwaliteit wou. Mijn zoon Martin, echter, zal nooit een volder worden. Hij werd niet geboren in dat ambacht! Hij sprak met mij met volle overgave en groot enthousiasme over wat Jehan Terhagen doet met de gronden en de boerderijen van de Vreseles. Hij hangt de laatste maanden aan mijn lijf opdat ik aan Jehan zou vragen hem aan te nemen als leerjongen. Voor wat betreft mijn eigen fortuin, wel, dat is zo zeer gegroeid dat ik ook al mijn hoofd heb gebroken om te zoeken hoe ik dat allemaal nog kon beheren. Grote fondsen beheren, geld investeren in handelsinitiatieven met producten van allerlei aard waar ik geen ervaring mee heb, en dat met de bedragen waar ik zou moeten mee werken, behoort niet echt tot mijn bekwaamheden. Ik vrees dat als ik dat toch zelf zou moeten doen, mijn fortuin met de tijd zou kunnen verminderen of zelfs verdwijnen. Misschien bega ik wel enorme vergissingen! Ik zou dus ook in je schema willen intreden!’

Jan de Hert voegde toe, ‘ja, en ik ben een schipper. Ik sta op hetzelfde kruispunt als Pieter Denout. Ik zou ook in het schema willen intreden. Mijn zoon Clais voelt veel voor Alise van

Lake, dus zullen toch onze fortuinen binnenkort samengesmolten worden, en we zijn al verbonden met de familie Denout door mijn zuster Kerstin, de vrouw van Pieter hier. Ik vraag slechts één ding: kan mijn zoon Clais Boudin helpen? Clais kan de transporten van de Pharaïldis beheren. Ik zou dan met blijdschap in jullie overeenkomst kunnen delen, zodat ze een globale Pharaïldis overeenkomst zou worden!’

Gillis Vresele en Willem van Lake waren verrast en verbaasd. Ze geloofden eerst hun oren niet. Boudin Vresele en ik zaten als vastgenageld aan onze stoelen. Het schema, bedacht door één en dan door twee families, kon uiteindelijk alle Pharaïldis families eng binden in één grote onderneming! Gillis bleef een hele tijd nadenken over het voorstel. Hij fluisterde wat aan Willem.

Dan zei hij, ‘als we dit dan doen, vrienden, dan plaatsen we reusachtige bedragen van klaar geld in één pot, komen overeen welk het deel is van elke familie in dit totaal, en dan geven we de pot over om beheerd te worden door mijn zoon Boudin Vresele, geholpen door de jonge Wouter de Smet als bankier en door Clais de Hert als beheerder van de transporten. We plaatsen ook al onze landerijen samen, bepalen natuurlijke welke percelen tot welke familie behoren, welke herenhuizen, en we laten dat alles beheren door Jehan Terhagen en door Martin Denout als zijn assistent. We zouden dus een geldpot en een landpot hebben. De winsten van de geldpot worden verdeeld over de families, gedeeltelijk om de geldpot te verhogen volgens de correcte verhoudingen, al kan een deel van de winst opgenomen worden. De landpot wordt groter met de velden en weiden en bossen of nog andere gronden, gekocht met de winst en inkomsten van de landerijen apart.

Zulke overeenkomst, mijn vrienden, moet in detail uitgewerkt worden op perkament, en we moeten dan ook enige vorm van betaling overeenkomen voor de geleverde diensten, geleverd door onze beheerders. Ik stel voor dat te doen in de vorm van een percentage van de winst, wat er hen zal toe aanzetten nog wat harder te werken!’

De mannen lachten, maar Boudin en ik keken toch even wat zuur.

‘Ik stel voor dat we in hetzelfde contract een comité voorzien om de fondsen te controleren en om te evalueren hoe onze beheerdersgroepen werken. Het comité zou minstens een zeg moeten hebben in de grote, belangrijke investeringen. Het zou dus een comité moeten zijn dat de wijze van samenwerken bepaalt, maar niet echt het dagelijks beheer uitvoert. We kunnen het comité het Pharaïldis Comité noemen. De beheerders kunnen niet lid zijn van het comité, want zij zijn diegenen die het comité moet controleren. Als leden van het comité stel ik mezelf voor als lid van de familie Vresele, Jan de Smet voor die familie en Alise van Lake voor de familie van Lake, omdat Willem te Montpellier zal zijn. Ook Pieter Denout en Jan de Hert. In totaal hebben we dan vijf leden, één voor elke familie. Er zal een vrouw tot het comité behoren. Boudin van Lake is nog te jong. Ik heb geen probleem met Alise in het comité. Heeft iemand onder jullie daar wel iets op tegen?’

De Pharaïldis mannen schudden hun hoofd. Neen, ze kenden Alise, en wisten dat ze een zeer redelijke vrouw was. Ze verklaarden hun akkoord.

Jan de Hert merkte nog op, ‘we zullen de delen in de loten moeten bepalen en de verdeling van de winsten, maar ook de aangroei van de fondsen en van de landgoederen. De rekeningen van zulke onderneming zullen complex zijn. Iedere beweging van geld en van landerijen zal moeten opgeschreven worden, want als we dat niet doen zullen we niet lang vrienden blijven. Geld brengt dispuut mee, tenzij de cijfers correct zijn. We zullen naar iemand moeten kunnen verwijzen die ons steeds de correcte cijfers moet kunnen geven, de scheidsrechter zijn over de twistpunten, en die de transacties zorgvuldig zal volgen. We konden vragen om de rekeningen te houden aan ofwel Heinric Vresele, de klerk, ofwel aan mijn zuster Nete.’

Gillis Vresele schudde snel het hoofd, ‘niet aan mijn Heinric! Ik zou hem de rekeningen niet toevertrouwen. Hij heeft zijn werk al bij de administratie van de stad, en daar heeft hij zijn handen mee vol. Ik stel mijn volledig vertrouwen in Nete. Ze is heel eerlijk, goed met cijfers, zeer nauwgezet, en ze bezit een grote tegenwoordigheid van geest. Ze heeft ook een sterke persoonlijkheid en ze straalt gezag uit. Wat denken jullie als we Quintine Denout aan haar zouden toevoegen om haar te helpen?’

‘Ik ben er niet zeker van dat Quintine daarmee zal akkoord gaan,’ waarschuwde Pieter Denout. ‘Ze komt goed overeen met Nete en ze is een ernstig en slim meisje, maar ik weet het niet. Ik zal het haar moeten vragen.’

Pieter Denout vermeed mijn verraste blik. Hoeveel mensen kenden mijn gevoelens voor Quintine?

‘Goed, doe dat dan, Pieter,’ besloot Gillis. ‘We zullen op die wijze een gans nieuwe structuur gevormd hebben, mijn vrienden, een groep van mensen die zal handelen als één enkele persoon. De twee ondernemingen zullen beheerd worden door een kleine groep mensen die samen zullen moeten werken, zoals consorten, medestanders, gelijkgezinden, zoals een groep van muzikanten die samen één harmonieus deuntje muziek spelen. We hebben daarmee en consortium gevormd, het Pharaïldis Consortium, met beheerders en een controlecomité en een groep apart die verantwoordelijk is voor de rekeningen. Houden vrouwen gewoonlijk niet de controle over onze huishouding? Ja, Nete de Hert zal onze houder van de boeken der rekeningen zijn. Ze zal haar taak naar behoren vervullen.

Het lichaam dat we zo creëerden zal beslissingen nemen voor een enorme rijkdom! Het Pharaïldis Consortium zal middelen kunnen aanwenden zoals geen andere familie van Gent tot haar beschikking heeft. We zullen voorzichtig moeten zijn, vrienden. Dergelijke rijkdom zal bijna onvermijdelijk haat, mededinging, vijandschap en jaloersheid opwekken. Ons consortium moet daarom geheim gehouden worden. We mogen ook niet nog meer, andere families van Gent in onze overeenkomst opnemen.

Het Pharaïldis Comité zal er moeten voor zorgen dat ons fortuin toeneemt, zorgen dat het fortuin niet verspild wordt door de beheerders, zelfs hoeveel ook we van hen houden vermits ze onze zonen en dochters zijn. Onze macht mag ook niet aangewend worden om andere mensen te benadelen of pijn aan te doen, en niet gebruikt worden om politieke macht te winnen. We moeten God bidden opdat het Pharaïldis Consortium een positieve kracht zou blijven, niet een negatieve en niet één die spanning creëert in onze gemeenschap. We moeten steeds de lering van onze Heer Jezus Christus in acht houden! Bid, mijn vrienden, en laat Evrard, die een observatieplaats zou moeten hebben in de vergadering van ons comité, steeds uitkijken naar fouten in onze beslissingen, en ons waarschuwen wanneer we in de verleiding konden vallen om onze middelen te misbruiken. We doen het werk van God, niet van de duivel!’

Wanneer de naam van Evrard viel, schraapte de monnik zijn keel om aan te duiden dat hij ook wel enkele woorden wou zeggen. Was hij niet het geweten van de groep?

Hij zei, ‘ik wou twee opmerkingen maken op wat ik net hoorde. Ten eerste, is de structuur die jullie net opgezet hebben een organisatie of associatie met beheerders over familiefondsen, controleurs van rekeningen en bestuurders die hun best moeten doen om de familiefortuinen te verhogen, natuurlijk volledig gevormd uit leden van jullie families. Ik hoop dat jullie beseffen dat in de toekomst dit niet steeds zo hoeft te blijven. Jullie zullen steeds wel het controlecomité willen laten bestaan uit leden van de families, maar dat hoeft niet het geval te zijn voor de beheerders! De beheerders moeten mensen en vrouwen zijn met welbepaalde talenten voor dat zeer ingewikkeld werk.

Ik zou ook mijn verbazing willen uitdrukken over hoe jullie groep en de associatie gevormd werd uit noodzaak, eigenlijk gecreëerd door de pestplaag! Ik neem aan dat nog andere dergelijke nieuwe instellingen het einde van de ziekte kunnen inluiden.

Ten tweede, hebben jullie een structuur opgezet die volledig gewijd zal zijn aan de verrijking van de families, zuiver voor het genot van de groei en de accumulatie van geld. Jullie hebben al die rijkdom die jullie verzameld hebben nu al niet meer nodig om jullie families te voeden, wat toch de eerste reden was om jullie reserves op te bouwen! Natuurlijk hebben jullie nog steeds reserves nodig, want slechts God weet wat de toekomst nog in petto houdt voor ons aan rampspoeden. De wisselvalligheden van het leven, oorlogen, ziektes, misdaden, de Heer weet wat alles nog aan catastrofes, kunnen ons kwaad doen. Het fortuin aan landerijen, boerderijen, huizen, herenhuizen, kastelen, die jullie bezitten hebben echter een waarde als reserve die veel groter is dan wat jullie ooit kunnen nodig hebben. Jullie diversifiëren in investeringen, handelsinitiatieven, landgoederen en immobiliën. Het drijven van handel in Gent en in het platteland lijken me nu al ruimschoots voldoende middelen op te leveren om een onderneming te hebben die niet meer kan getroffen worden door alle soorten van catastrofes die op Gent en op Vlaanderen kunnen neerkomen. Ik zie daarom dat jullie, mijn vrienden, steeds meer toegewijd zijn aan de verhoging van jullie fortuinen enkel en alleen voor het geld zelf en voor de macht wellicht die dit meebrengt. Ik waarschuw jullie, me verantwoordelijk voelend voor jullie geestelijke redding, dat dergelijke ophoping van geld geen blijdschap en goedkeuring kan vinden in de ogen van God!

De boodschappen die ons gegeven worden door de zoon van Onze Heer, door Jezus Christus, stellen klaar en duidelijk dat het zeer moeilijk is voor een rijke man om Gods rijk te betreden! Gezegend zijn de armen, vertelde Jezus, en wees op uw hoede voor gierigheid en hebzucht. Het leven bestaat niet uit bezittingen alleen! Nodig de armen in, haal de kreupelen en de verlamden aan uw tafel, zei de Heer. Jezus zei dat het gemakkelijker was voor een kameel om door het oog van de naald te stappen dan voor een rijke man om het koninkrijk van God binnen te treden. Deze boodschappen, gegeven door Jezus, stellen duidelijk dat het moeilijk is voor een rijke man om in de hemel te geraken!

Ik stel daarom voor dat jullie ook zouden nadenken over de waarden van onze hemelse God. Jullie delen nu enorme rijkdom met de families samen. Jullie konden een deel van die rijkdom delen met jullie broeders en zusters van buiten de kring van jullie eigen families, en eerst en vooral met de armen.'

Gillis antwoordde, 'we betalen lasten, veel lasten, Evrard, om aan de gemeenschap bij te dragen. Niettemin meen ik dat je gelijk hebt. Dank je om ons te doen denken aan onze godsdienst en aan onze plichten van naastenliefde. Ik stel voor dat we één tiende van alles wat we aan winst maken uitzetten en dat aan de kerk aanbieden. Kun jij onze raadgever zijn om ons attent te maken op welke instellingen voor de armen het beste gediend zouden kunnen zijn met ons geld en onze goederen? Onze giften moeten geheim blijven, anoniem gegeven worden, om genoeg te vinden in de ogen van God. We willen ook niet dat ons geld zou uitgegeven worden aan zilveren en gouden regalia voor de abten en de bisschoppen. Het geld moet rechtstreeks naar de armen gaan, of naar instellingen die zorgen voor de armen, instellingen die ons vertrouwen waard zijn.'

'Het zou me zeer aangenaam zijn jullie raad te geven in die zaak,' zei Evrard, gelukkig en stralend.

'Niet slechts advies geven, beheren ook,' antwoordde Gillis ijsig, met harde, strenge ogen zijn argument opdringend aan Evrard.

'Ik heb reeds een kandidaat abdij,' verklaarde ik. 'Het klooster van Ter Hage heeft een fantastisch goed werk verricht voor de zieken. Vele nonnen zijn er gestorven omdat de abdij

de zieken van de pestplaag opnam. De abdis, Moeder Amalberga, heeft dringend hulp nodig. Ik stel voor dat je haar zou bezoeken, Vader Evrard.'

Evrard knikte.

'Dat is ook het geval voor de nonnen van de Bijloke en voor hun hospitaal,' voegde Willem van Lake toe. 'En is er ook niet nog een abdij in de stad Zele die onze speciale aandacht vraagt?'

Gillis Vresele reageerde niet op die allusie. Ik had er geen flauw idee van waarom Willem verwees naar een weinig gekende abdij in een dorp waar ik zelfs nog niet had van horen praten, maar ik herinnerde me dan dat Gillis ooit vermeld had dat zijn voorouders hun oorsprong hadden in het dorp Zele. Ik ging niet dieper in op dat onderwerp.

'Onze zakenbesprekingen grotendeels beëindigd,' ging Pieter Denout verder, 'wat moet ons standpunt zijn over hoe Gent en Vlaanderen geregeerd worden? Ik moet aan jullie toegeven dat ik zeer argwanend kijk naar de huidige schepenen van Gent. De oude geslachten, de aristocratische families, zijn weer aan de macht. We worden opnieuw geregeerd door mannen uit dezelfde families als van lang tevoren, door ridders, door mannen die geboren werden in families die in het verleden bijna uitsluitend hun eigen interessen nastreefden, en niet noodzakelijk de belangen van alle poorters van de stad. Ze houden zeer zeker niet de belangen van de ambachtslui en van de gewone kooplui in hun geest!'

'Dat is waar,' was Jan het eens. 'Ik vind dat ook. Ik had veel liever mannen van de ambachten in de regering van de stad gezien. Ik twijfel er sterk aan dat de Borluuts, de Dammans, de Gruteres, de Tolleneeres, de Bettés, de Rijnvisschen en de Soyssones ons goed zullen dienen. Ik vind dat ons doel zou moeten worden meer mensen van de gilden in de raad van schepenen te bekomen. Ook de Grote Collatie, de raad van schepenen en dekens, zou meer vertegenwoordigers van de gewone poorters moeten tellen. Ik ben er echter niet voor om zelf verwickeld te worden in de keuze van die leiders. We hadden al een dergelijk experiment met Jacob van Artevelde, een experiment dat wel zeer heilzaam was voor onze handel, maar niet voor onze man. Dit extreem zou beter niet herhaald worden. We zouden echter wel onze opinie kunnen geven, en onze voorkeur uitspreken voor een meer rechtvaardige deelname van al de inwoners in de regering van de steden, niets meer.'

De Pharaïldis mannen knikten.

'Steunen we niet al Graaf Lodewijk van Male met dat soort van speciale raadgeving?' vroeg ik, niet zonder een vleugje sarcasme in mijn stem, want ik meende dat Lodewijk deed waar hij zin in had, en al lang niet echt meer luisterde naar wijze raad.

'Dat deden we inderdaad,' nam Gillis Vresele de uitdaging aan. 'We moeten die steun bespreken. Ik ben akkoord om Lodewijk raad te geven naar onze beste mogelijkheden, nog steeds, hem eenvoudig onze waarheid te verkondigen. We zijn geen vleiers. We zouden de waarden waar we voor staan niet mogen verraden. We zijn raadgevers ook, niet noodzakelijk aanhangers en volgers. We staan voor de vrije handel in onze landen, voor gelijke rechtspraak voor allen en wat ook de klasse zij van de persoon die terecht staat, voor eerlijkheid in de regering, voor politieke evenwaardigheid, voor de bescherming tegen de willekeur in de rechtspraak, voor de veiligheid van mensen en goederen, voor de afschaffing van onrechtvaardige taksen die mensen en handel en ambacht neerdrukken, voor wederzijds respect tussen alle poorters, voor de vrijheid van de steden om hun eigen lot en eigen recht te bepalen. De graaf moet zweren onze vrijheidscharters hoog te houden, en slechts dan aanvaarden we zijn gezag over onze streek. We zijn sterk gekant tegen de absolute macht die uitgevoerd wordt door één persoon of door één groep van personen. In andere woorden, we

zullen geen dictatuur of oligarchie dulden. We geloven dat de gewone mensen even intelligent en vlijtig kunnen zijn als de ridders en de heren, en dat elke man zijn eigen waardigheid heeft die moet gerespecteerd worden.’

Gillis pauzeerde even op da togenblik. Hij bleef lang in gedachten verzonken, en dat voorzeker op wat ik gelanceerd had als debat.

‘We hebben inderdaad wel een probleem, mijn vrienden van de Pharaildis, met ons advies aan Lodewijk van Male!’ zei hij dan nog. ‘De graaf geloofde in fijne idealen toen hij nog jong was. We zagen hem zich snel ontwikkelen. Misschien gelooft hij nog steeds in die mooie idealen, maar hij blijft meer en meer denken dat hij alleen die idealen kan realiseren, en zijn idealen zijn enkel zijn eigen opinies. Hij duwt al de mensen die niet denken zoals hij nu ruw uit de weg. Tot zover heeft hij wel gewerkt in het belang van iedereen, maar hij heeft zich zeer wraakzuchtig getoond tegenover zijn tegenstanders. Zijn standpunten evolueren, en hij wordt het meer en meer gewoon de macht te hanteren. Op dit ogenblik legt hij veel goede raad gewoon terzijde. In de toekomst, vrees ik, zal hij geen raad meer inwinnen. Dat is mijn ervaring uit de vergaderingen van zijn raad waar ik naartoe ging in de plaats van Boudin. We zouden moeten blijven hem raad geven als hij die vraagt, maar we zouden niet teveel illusies mogen koesteren betreffende onze invloed. Zoals we deden met Jacob van Artevelde, moeten we beginnen wat meer afstand te houden tussen ons en de graaf. Er is trouwens minder en minder gelegenheid voor ons om hem te beïnvloeden. Waarschijnlijk meent hij het nog wel goed, maar zijn macht groeit, zijn zelfzekerheid ook, en nog meer zijn koppigheid. Hij is een veel machtiger figuur en persoonlijkheid geworden dan de vorige graaf. Hij had het natuurlijk makkelijker! Er is geen van Artevelde om zijn gezag in vraag te stellen, en de steden zijn onderworpen aan hem. De pestplaag heeft de laatste weerstand in de kiem gesmoord. Hij slaagt er ook veel beter in om de ene partij of klasse van personen tegen de andere uit te spelen dan zijn vader dat deed. Hij is heel wat meer charmant, zoekt dikwijls de algemene overeenstemming, zo lang als zijn mening maar min of meer gesteund wordt. Hij bereidt zijn vergadering veel beter voor, praat met vele mannen vooraf.’

‘Hij is niet een gelukkige man,’ probeerde ik Graaf Lodewijk een beetje te verdedigen. ‘Zijn vrouw heeft miskramen gehad. Slechts onlangs werd zijn eerste wettelijke dochter geboren, de kleine Margaretha van Male. Ze is reeds de prooi van veel speculaties betreffende haar huwelijk, het arme meisje. Het huwelijk van Lodewijk van Male is geen gelukkig huwelijk! Hij heeft Heyla natuurlijk, en hij lijkt echt en veel van Heyla te houden. Zijn problemen met een mannelijke erfgenaam liggen niet bij hem, want Heyla is vruchtbaar en heeft hem al een robuuste zoon en een mooie dochter gegeven. We zouden ook eigenlijk medelijden moeten voelen voor de man. Hij gaat gebogen onder veel spanningen. Hij richtte toch een raad op waarin gewone mannen van Vlaanderen kunnen in zetelen, dus luistert hij niet slechts naar zijn hofridders. Hij werkt ernstig om een betere en meer gelijkwaardige rechtspraak te bieden aan alle Vlamingen.’

‘Het is de macht die hij zoekt die me zorgen baart,’ onderbrak Gillis me. ‘Zelfs voor de beste redenen zoekt hij toch steeds meer macht. Zijn er waarlijk fundamentele waarden waar hij echt in gelooft? Zijn eerste waarde lijkt me te zijn, net zoals bij zijn vader, zijn absoluut gezag over het graafschap te vestigen! Ik vrees ook dat hij niet geleerd heeft te luisteren naar wat anderen hem zeggen, of dat afgeworpen heeft. Laat hij anderen toe ideeën te hebben die verschillen van hoe hij over de wereld denkt? Hij wordt meer onvermurwbaar en onbuigzaam met de dag, terwijl wij, in de steden, juist willen gedijen op de botsing van ideeën en opinies.’ ‘Hij is nog steeds onze graaf!’ protesteerde ik, ‘en het is onze plicht om hem te helpen een wijze man te worden!’

‘Dat zullen we moeten blijven doen dan,’ besloot Gillis, ‘zolang hij maar niet meent, hoe goed hij het ook moge bedoelen, dat hij de enige wijze man in Vlaanderen is!’

We lieten het daar bij in deze vergadering. We aten en dronken nog in het huis van Gillis, en daarna keerden we terug naar onze huizen. Gillis en ik besloten de waarden van de Pharaïldis groep in het perkament te schrijven dat onze overeenkomst moest worden voor het consortium. Ik bleef in de Kalanderberg slapen, waar ik nog steeds een kamer had.

Terhagen

Wanneer de documenten van het Pharaïldis Consortium in hun uiteindelijke, door iedereen aangenomen vorm opgesteld waren, mooi op perkament geschreven, gekopieerd en ondertekend waren, vertrok Willem van Lake naar Montpellier. We wensten hem een goede reis, en hij vertrok van zijn huis in de Brabantstraat. Zijn dochter en zijn nicht, Alise en Avezoete en ook Boudin van Lake, zouden in dat huis blijven wonen tot hij terugkwam. Avezoete beloofde goed te zorgen voor Boudin. Willem reed naar Sluis, waar hij een plaats kon vinden op een kogge van Jan de Hert die naar Bordeaux zou varen. Van daar wou hij proberen nog meer zuidelijk te varen, dicht bij de Pyreneeën, en dan te paard naar Montpellier te reizen. Als die weg te gevaarlijk was, dan kon hij nog rond gans het Iberisch schiereiland varen, tot dicht bij de stad.

We waren allen zeer droevig dat Willem ons verliet, vooral omdat onze families al zo veel graag geziene verwanten verloren hadden aan de ziekte, maar de zoektocht en het doel van Willem waren edel, en we bewonderden hem er voor.

Willem vertrok bij dageraad. We zouden hem niet terugzien gedurende meerdere jaren. Willem zei ook tot ziens aan zijn goede thuisstad van Gent, maar hij aarzelde niet en reed weg van ons.

Nog vóór de zomer over was feestten we het huwelijk van Clais de Hert en Alise van Lake. Hun huwelijk had plaats te Gent. Ze waren beiden nog jong, maar gretig om te trouwen. Het van Lake complex had een man nodig in het huishouden, en dus ging Jan de Hert ten slotte akkoord met het huwelijk. Het banket werd op dezelfde dag als de heilige mis gevierd. Het was een luidruchtig feest, zoals dat een traditie geworden was in de Pharaïldis families, gehouden in een zeer grote tent die opgericht werd in het Bijloke veld. Vele schepenen, klerken en dekens van Gent waren uitgenodigd, en ook een grote menigte van vrienden en kennissen. De wijn vloeide rijk, bier werd in ongelooflijke hoeveelheden verbruikt, de liedjes waren vrolijk, en Jan de Hert had geen geld gespaard, van hem en van Willem van Lake, aan het beste voedsel dat Gent kon leveren.

Het banket en de dansen in het Bijloke veld waren een gelukkige gebeurtenis. Ik vond me echter onbekwaam om te delen in de blijde sfeer. Ik bleef eerder somber van gemoed in die maanden van 1350. Ik was getrouwd met Wivine Denout, die met mij mee was gekomen naar het banket. Wivine was een blij meisje, zeer zacht en teder met mij, gevoelig, liefhebbend, een lustig meisje dat zeer toegewijd was aan haar nieuw thuis, het kasteel van Terhagen. Ze was fier op ons herenhuis! De dienaars en ook de mensen van Oud Terhagen kwamen snel onder haar charme en betovering. Ik was er zeker van dat ze Wivine tot het einde zouden verdedigen. De kinderen hielden van haar, de vrouwen zagen er geen probleem in om vrijuit met haar over hun werk te praten, en Wivine ontwikkelde snel een goed gevoel van solidariteit met de vrouwen de Wilde, de Handscoemakere en van Noortkerke, de vrouwen van de wachters. Ze werd ook bevriend met de familie van Dorp in de boerderij van Oud

Terhagen. Ik had dus zeer tevreden en zeer fier moeten zijn met dergelijke echtgenote, en de gelukkige, rustige jaren van een voldane huisvader en heer van een domein nu moeten doorbrengen.

Waarom is het dat God zijn volk nooit toelaat volledig gelukkig te zijn? Ik verweet mezelf te zenuwachtig te blijven, te onrustig. Ik was een man die nooit tevreden was in die tijd met de eenvoudige dingen des levens. In mijn geval hing constant het beeld van een aan andere vrouw onuitwisbaar in mijn geest, het beeld van een vrouw die niet zo mooi en lieflijk was als Wivine, maar van wie ik echt hield. Wanneer ik het gezicht van Wivine bestudeerde en naar haar keek en staarde, dan maakte ik onbewust bepaalde curven wat slanker, nam de rondingen wat meer weg, en dan zag ik Quintine! Niet één dag kon ik uit mijn kasteel rijden en niet denken aan Quintine! De naam van Quintine horen betekende zoiets als horen van mijn persoonlijke vervloeking! De naam was synoniem voor gemis aan geluk en gebrek aan voleindiging van iets begonnen. Ik had veel, maar ik wou meer.

Ik bemerkte waar Quintine zat op het huwelijksbanket, maar ik durfde haar niet te benaderen. Wivine moet wel gevoeld hebben wat er in mijn geest omging, begrepen hebben waarom ik niet gelukkig kon zijn, waarom ik me nooit echt opende voor haar, haar nooit spontaan streelde, lachte en haar met stralende ogen toonde hoe mooi ze was. Ze zei niets, tevreden met wat ze van mij kon hebben. Ze was natuurlijk zwanger. Wivine had me dat aangekondigd kort nadat ik en Quintine naar Terhagen teruggekeerd waren van onze ziekte in het boothuis. Ik had willen zeggen aan Wivine dat het een vergissing geweest was toen we samen sliepen, een vergissing die niet kon ongedaan gemaakt worden, maar die woorden bleven me in de keel steken toen ze me het nieuws van haar zwangerschap toefluisterde, en Quintine wou niet dat ik haar zuster verliet.

Alise van Lake en Clais de Hert trouwden vandaag in glorieus geluk. Waarom zou ik niet gelukkig mogen zijn? Had ik het ongeluk verdiend? Volledig verveeld en misselijk van de grote, onschuldige blijdschap om me heen, wandelde ik van mijn tafel weg om te spreken met Martin Denout. We zouden moeten beginnen samen te werken, wou ik hem melden. God wist dat ik een goede assistent kon gebruiken! Ik moest de Pharaïldis landen integreren met wat we al bezaten. Ik had tegen dan ook zoveel gronden gekocht, dat ik me nog slechts moeilijk meer kon herinneren waar die allemaal lagen, of ze correct gebruikt werden als weiden en velden, en of boerderijen hen alle dekten. Ik wist niet meer of al de boeren op wie ik moest toezicht houden me nog de correcte cijfers van inkomsten gaven. Ik haatte het om bestolen te worden! Geert van Dorp deed zijn best, maar ook hij werd ouder en we hadden betere rekeningen nodig betreffende onze bezittingen. Ik was beginnen een kaart af te tekenen, een kaart die ik in Gent gevonden had van de streek tussen Axel en Antwerpen. Daarop plaatste ik de landerijen van de Pharaïldis families in kleur, en ik tekende sterretjes voor de boerderijen. Ik kon slechts ongeveer aan de hand van die kaart me visualiseren waar al de landerijen zich bevonden. Ik was nu aan het onderzoeken of ik nog meer polders kon kopen aan de oostelijke zijde van de Schelde, sommige zelfs in het hertogdom Brabant. Mijn hoofdprobleem was om voldoende landarbeiders en hun families aan te trekken om de boerderijen te bemannen. Die taak nam teveel van mijn kostbare tijd in beslag. Van Dorp hielp echter wel.

Martin Denout zat aan een andere tafel, maar hij danste heel wat rond met Avezoete van Lake op de snelste ritmes van de fluiten en trommels. Ik pakte hem vast wanneer hij bier ging halen voor zijn tafel. Martin was geen wijndrinker.

Ik greep hem bij de schouder, draaide hem rond, ‘Martin! Ben ik blij je eindelijk te hebben gevonden! We moeten praten! Ik heb werk voor je!’

‘Ja, natuurlijk,’ antwoordde hij een beetje in verlegenheid gebracht. ‘Ik had al naar Terhagen moeten rijden. Ik heb dat al eens gedaan, maar je was op reis gedurende meerdere dagen. Wivine zei me dat. Ja, we moeten maar eens praten.’

Hij stond vóór me met twee grote bierkruiken in zijn handen. Hij plaatste die nu op een hoek van een tafel.

‘Ik had graag dat je terug zou komen naar Terhagen,’ drong ik aan. ‘Ik heb dringend een assistent nodig. Als je nog houdt van het werk dat ik doe, dan wordt het tijd dat je dat begint aan te leren. Er is wat administratie om mee te beginnen, maar anders kan het leven rond Axel wel levendig en gezond zijn. Veel ritten in de open lucht, en zo, nieuwe vrienden te ontdekken. Wat denk je? Kun je misschien een tijdje bij mij en Wivine op Nieuw Terhagen blijven?’

‘Wel, weet je, in feite,’ gromde Martin die heel rood werd, ‘ik heb Quintine geholpen om zich te installeren in ons herenhuis. Ze wil Gent verlaten. Je weet hoe het is deze dagen. Het was moeilijk om goede dienaars en dienstmeiden en werkers te vinden. Avezoete heeft ook geholpen. Avezoete zal daar misschien ook intrek in nemen!’

‘En dan zul je binnenkort met Avezoete trouwen?’

‘Niet zo snel!’ protesteerde Martin, grijnzend. ‘Ons plan is om ergens volgend jaar te trouwen, maar eerst wil ik nog wat anders doen. Ik wil wat van de wereld zien.’

‘En wat is dat dan?’ vroeg ik, mijn vuisten in de heupen.

‘Dit jaar is een pauselijk jubeljaar voor alle mannen en vrouwen van ons geloof. Het is een groot jaar van aflaten voor alle pelgrims die dit jaar Rome bezoeken, en slechts dit jaar van 1350, Jehan! Pelgrims naar Rome in dit *annus jubileus* krijgen de volle aflaat voor al hun begane zonden! Ik zou daarom naar Rome willen reizen, en ik zou je assistent willen worden nadien, hopelijk rond het einde van het jaar. Daarna kunnen Avezoete en ik met Quintine in het herenhuis gaan wonen. Het ligt niet ver van Nieuw Terhagen, zoals je waarschijnlijk weet.’

Ik bleef verrast staan. Neen, ik wist niet waar Quintine woonde! Dat herenhuis was me niet in enige lijst meegedeeld! Ik had ook nooit Martin aanzien als een bijzonder vrome man. Hij was wel vriendelijk, deed geen muis kwaad aan. Welke zonden kon nu een jonge man zoals Martin al op zijn geweten hebben? Zonder het risico te lopen wel erg naïef te zijn wist ik dat hij geen dergelijke grote zonden verricht had! Ik moest echter respect opbrengen voor zijn keuze. Ik zuchtte. Geert van Dorp en ik zouden nog harder moeten werken om het hoofd te bieden. We werden alleen gelaten met het vele werk om de Pharaïdis landerijen te absorberen, en Martin zou terugkeren wanneer het grootste werk gedaan zou zijn.

Ik zei, meer teleurgesteld dan ik wou tonen, ‘ik begrijp je, Martin. Ik zal niet proberen je van zulk een vrome onderneming af te houden. Maak je geen zorgen. Wacht echter niet te lang om terug te keren, want er is veel werk dat verricht moet worden. Wanneer wil je vertrekken? Reis je alleen? Gaat Avezoete met je mee?’

‘Neen, neen, neen, niet Avezoete,’ zei hij. ‘We zouden willen vertrekken ongeveer twee weken van vandaag. Neen, ik zal niet alleen reizen. Evrard Vresele organiseert de reis samen met nog twee monniken van de Fremineuren en twee Gentse vrienden van mij begeleiden ons. Ook mijn zuster Quintine gaat mee. Avezoete moet nog voor Boudin zorgen.’

Mijn hart stopte met slaan.

‘Quintine?’ riep ik uit, ‘maar dat is een gevaarlijke reis! Jullie zullen moeten reizen door streken waar bandieten op de loer liggen, op wegen die geïnfesteerd zijn door bendes zwervende huurlingen en door deserteurs, op zeeën waar piraten naar slachtoffers zoeken!’ Hij lachte.

‘Neen, neen, neen,’ schudde Martin het hoofd. ‘Neen, we willen niet over het land reizen. We bespraken onze plannen met Jan de Hert. We zullen per boot varen en steeds de kusten volgen. Jan kan ons op een schip zetten dat naar La Rochelle vaart. Van daar moeten we op een ander schip geraken dat naar Bordeaux of Bayonne vaart, en dan nemen we een Spaans schip tot in Barcelona. We hopen dan aan boord van een ander schip te geraken tot in Marseille, of rechtstreeks naar Rome te varen. Neen, Jehan, we zullen op de zee reizen, de kusten volgen. Jan de Hert heeft andere schippers ondervraagd en die hebben hem gezegd dat de reis per zee de veiligste is. We hebben het allemaal uitgekiend. We kunnen ook in Franciscaanse abdijen overnachten, langs onze route!’

Ik zei, ‘oh, jullie hebben alles al goed uitgedacht, dan!’

Ik was er zeker van dat ik een zeer zuur gezicht maakte, want al dat was achter mijn rug sinds weken bedisseld.

‘Een dergelijke reis kan zeer hard voor een vrouw worden,’ merkte ik nog op.

‘Quintine is zeer sterk en gezond. We zullen haar de pij van een monnik doen aantrekken, Jehan. De reis zal niet harder zijn voor haar dan voor ons. Het spijt me! We wilden je het één dezer dagen vertellen, hoor. Je lijkt zo druk bezig te zijn geweest als wij!’

‘Inderdaad, dat was ik,’ gaf ik toe als laatste woord. ‘Wel, ik wil je niet afhouden van je taak om dat bier naar je tafel te brengen! Draag zorg voor die kruiken!’

‘Dat vergat ik bijna,’ lachte Martin, en hij schoot weg.

Ik bleef daar staan zoals een idioot met de beker wijn in mijn handen. Eén van deze dagen zou ik zo staan om Quintine te horen aankondigen dat ze iemand anders zou trouwen. Ik was er redelijk van overtuigd dat dan mijn leven zou eindigen. Ik dronk. Mijn hart bonsde. Wie was ik om iets op te dringen op Quintine, om haar weg te houden van wat ze wou doen? Was ik niet getrouwd met Wivine? Ik zag Evrard een beetje verder slenteren en de dansen bewonderen. Hij sloeg het ritme in de handen en stampte met de voeten. Hij draaide en lachte. Die Judas, dacht ik. Hij had geen recht om te lachen! Ik voelde me zeer ellendig. Quintine was me aan het verlaten! Ze wou weggezien met Martin en twee van zijn vrienden, waarschijnlijk twee nog jonge mannen, ridders misschien. Ik stapte naar Evrard toe. ‘Goede avond, Evrard,’ begon ik. ‘Martin vertelde me daarnet dat jullie binnenkort naar Rome wilden reizen. Wat is dat allemaal betreffende het jubeljaar? Zonden kunnen ook vergeven worden in Gent! Is dit werkelijk een goed ogenblik om naar Rome te zeilen, zo snel na de grote sterfte?’

Evrard keek naar me met enig medelijden. Ik veronderstelde dat hij alles wist aangaande Quintine en mij. Ik voelde alsof de ganse wereld tegen mij aan het samenzweren was. Dat deed me ellendig voelen!

‘Het jubeljaar of het *annus jubileus*,’ legde Evrard uit, ‘is een jaar van totale kwijtschelding van zonden voor iedereen die dit jaar naar Rome reist. Hoe zwart ook je ziel moge zijn, Jehan, nadat je de grootsheid van Rome gezien hebt, en de heilige plaatsen van Sint Pieter bezocht hebt, zul je terugkeren met een blanke ziel, en al je zonden zullen vergeven zijn. Wie heeft nooit gezondigd in daden, woorden of gedachten, Jehan? Dit jaar is slechts de tweede maal ooit dat een paus zulk een jaar afkondigt! Het eerste christelijk jubeljaar had plaats in het jaar 1300, en dat werd uitgevaardigd door Paus Bonifatius VIII. Het was een jaar van totale, universele kwijtschelding van zonden. Paus Bonifatius stelde voor om jubeljaren elke honderd jaar te organiseren, maar Paus Clemens VI van Avignon heeft een nieuw jaar uitgevaardigd in 1350 ook, ik veronderstel, om God te danken voor het einde van de pestplag. Brigitta van Zweden, een edelvrouw die een grote abdij gesticht heeft, drong bij de paus aan om een jubeljaar in te richten na de pest. Zij ook zal naar Rome reizen, om daar haar nieuwe zusterorde voor te stellen. Een jubeljaar slechts om de honderd jaar zou slechts heel weinig

personen toelaten er van gebruik te maken, en zelfs niet elke generatie. Men moet vier kerken in Rome bezoeken om het jubeljaar te vieren, en dat is dus wat we gaan doen.’

‘Aha! En jullie menen dat die reis niet gevaarlijk is voor een vrouw? Jullie nemen Quintine met jullie mee, hoorde ik. Waarom niet Avezoete van Lake?’

‘Avezoete moet voor haar jonge broeder zorgen, Jehan, voor Boudin. Anders zou ze ons vergezeld hebben. Maak je geen zorgen voor Quintine! We zullen wel zorgen dat ze goed thuis komt. Naarmate we Rome naderen zal onze groep groter worden. Het belooft een zeer interessante reis te worden, en veilig voor Quintine, verzeker ik je!’

‘Daar twijfel ik niet aan,’ riep ik verstoord boven de luide muziek uit. ‘Ik blijf echter bezorgd om Quintine. Ze is mijn schoonzus, weet je!’

‘Dat is wat ze is, Jehan. Maar ze betekent veel meer voor je, is het niet, Jehan? Denk je dat ik mijn ogen in mijn sokken heb steken? Laat haar los, Jehan. Ze verdient wat meer geluk. Je bent getrouwd met een fijne vrouw. Geniet van het leven met Wivine!’

Ik kon niet beleefd blijven na die terechtwijzing. Evrard had niet het recht zich in mijn leven te mengen. Ik draaide me op mijn hielen rond en ging terug naar de tafels om Quintine te zoeken. Ze was aan het dansen met een vriendelijke, jonge slungel, één van het soort dat op zoek kon zijn naar een mooi en vooral rijk meisje, om haar te verleiden en te trouwen. Dat moeten opmerken maakte me nog meer kwaad, maar deed me even nadien de ellendigste vent ter wereld voelen. Wanneer Quintine gedaan had met dansen schoot ik resoluut naar haar toe, zelfs voordat ze kon gaan zitten. Tot enige verbazing van de genodigden aan haar tafel greep ik haar bij de arm.

‘Quintine, ik moet met je praten. Nu! Ik moet een dringende zaak met je bespreken. Kunnen we naar een rustiger plaats gaan?’

Vanuit een hoek van mijn ogen zag ik hoe de blikken van Wivine me gealarmeerd volgden, maar niets kon me nog schelen. Quintine ging met me mee tot in een donkere hoek van de tent. We gingen naar buiten. Wivine kon ons niet meer zien van waar ze zat.

‘Quintine,’ begon ik, ‘ik hoorde net van je broer dat je op pelgrimstocht naar Rome wilt gaan!’

Ik flapte dat uit met een zeer opgewonden stem.

‘Ik wil niet dat je zo ver reist, Quintine! Die reis is gevaarlijk,’ vervolgde ik.

‘Is de reis gevaarlijk of wil je niet dat ik ga omdat je denkt dat je me bezit?’

‘Beide,’ hoestte ik terug. ‘Je betoverde me, Quintine, ik ben geobsedeerd door je. Ik geef dat allemaal grif toe. Ik houd van je. Het kan me niet schelen dat de kerk me zegt dat ik overspel pleeg door je dat te verklaren. Ik bemin je, hoor je me? Ik smeed je hier te blijven!’

‘Ik zal niet hier blijven, Jehan, ik kan niet hier blijven! Ik moet afstand tussen mij en jou plaatsen. Ik moet nadenken. Ik ben mijn eigen meester! Ik kan doen zoals ik voel en wens. Je kunt me niet stoppen.’

‘Voel je nog iets voor me?’

Quintine begon te wenen, wat me in erge verlegenheid bracht, want andere koppels wandelden niet ver van ons. De tranen rolden uit de ogen van Quintine.

‘Natuurlijk houd ik van je, jij smerige, domme ezel! Natuurlijk bemin ik je. Zou ik ver van je weg willen vluchten als ik niet van je hield? Hoe denk je dat ik me voel je te weten met mijn zuster? Jij ligt in bed met mijn tweelingzus, niet met mij, jij schoft! Je zult haar kinderen hebben, niet mijn kinderen! Welke marteling denk je wel dat zoiets voor mij betekent? Laat me gerust, Jehan, alstublieft, laat me rustig en in vrede op reis gaan. Ik moet meer sereen kunnen nadenken. Ik moet aan God bidden in een plaats die dichter bij Hem is om Hem te vragen wat ik met mijn liefde moet doen, mijn liefde voor jou en voor mijn zuster. Ik weet niet wat er van deze reis kan komen. Laat me even los, gun me een kans, ik smeed je!’

‘Welke kans? Een kans om je te verliezen?’ schreeuwde ik uit, ‘waarom zou ik je zulk een kans gunnen? Je maakt ons beiden ellendig, ongelukkig. Ik wil je vasthouden, Quintine, welke ook de kost is!’

‘Dat mag je niet doen. Alstublieft, Jehan, denk met een zachtere geest! Je bent een vriendelijke man, een eerlijke en verdraagzame man. Geef me een kans om aan God in de meest heilige van alle plaatsen te vragen wat ik zou moeten doen. Ik ben zo in verwarring, Jehan!’

Quintine bleef wenen. Hete tranen rolden over haar wangen. Ik wou me in mijn gezicht slaan om enig verstand en redelijkheid weer te vinden. Ik had geen recht om Quintine van wat ook te weerhouden! Zij zelf kon in rust en vrede over haar leven beslissen. Ik had gesproken uit paniek en zelfzucht. Ik had geen recht om haar wat dan ook op te dringen. Hoe egoïstisch was mijn liefde! Ik moest de controle over mezelf weervinden!

‘Al goed, al goed, Quintine, al goed! Reis jij dan maar naar Rome en kom terug, en zeg me wat je wilt. Ik zal geduldig wachten. Ik zal je nu zeggen wat ik wil. Ik wil je aan mijn zijde houden. Zo nodig en als het niet anders kan, dan zal ik aan Wivine zeggen wat er tussen ons gebeurt. Ik wil haar geen pijn doen, en ja, ze zal de moeder zijn van een kind van me, maar als je terug komt, dan zal ik ofwel aan Wivine vertellen hoe de zaken er voor staan, of we zullen ons verbergen en de nachten en dagen stelen dat we samen kunnen zijn, hoe zeldzaam ook. Ik kan in overspel leven en verborgen ook, als dat moet. Ik denk niet dat mijn gevoelens met de tijd zullen veranderen. Zelfs niet als jouw gevoelens veranderen! Ga jij dus maar op reis naar Rome, en zoek je eigen weg doorheen onze gevoelens, en kom terug om me gelukkig of ellendig te maken, maar alstublieft, kom gezond en wel terug! Zorg goed voor je!’

Na die hartstochtelijke woorden liet ik Quintine tegen het linnen van de tent staan. Ze stapte haastig weg. Ze weende nog steeds, veegde haar tranen af met de mouw van haar kleed. Ik ging terug de tent in, bedaarde, keek naar de dansen, ging dan naar mijn tafel terug, en ik ging weer zitten naast Wivine. Wivine had me zien weggaan met Quintine. Ja, nu zou ik me verbergen voor haar. Misschien was ze me daar dankbaar voor. Ik walgde van mezelf. Was ik een harde, onbeleefde, ruwe en domme man, een lafaard, ook, of had ik gedaan wat moest? Bitterheid welde op in mijn hart.

Ik maakte waarschijnlijk de twee vrouwen waar ik zielsveel van hield, Quintine en Wivine, zeer ongelukkig die dag. Nadien, nadat Wivine en ik teruggekeerd waren naar Nieuw Terhagen, probeerde ik lief met haar te zijn, maar ik werd ook zeer benomen met mijn werk, alleen als ik bleef om het overzicht te krijgen van de zeer uitgestrekte landerijen die we met de Pharaïdis bezaten. Die landerijen waren nu zeer verspreid over de Vier Ambachten en het Land van Waas, hoewel alle terreinen ten noorden van Gent lagen. Ik keerde slechts zelden naar mijn stad terug.

Ik hoopte dan toch een andere vrouw een beetje gelukkig te kunnen maken, de abdis van het klooster van Ter Hage. Boudin Vresele had me gezegd hoeveel geld we dit jaar konden uitbesteden aan liefdadigheid, en ook meer bepaald aan de abdis konden overmaken. Evrard was op pelgrimstocht verdwenen, dus konden we met de fondsen doen zoals we zelf wilden. Boudin stelde geen vragen, en we spraken af hoe de abdis de fondsen kon gebruiken. We stemden overeen een bepaald, hoog percentage van het totaal voorhanden bedrag aan Ter Hage te schenken, en dat bedrag was nog voldoende om een klein mirakel te kunnen schijnen – dat hoopte ik tenminste – voor een arm klooster van nonnen in een afgelegen plaats van het graafschap.

Op één van mijn volgende reizen in de streek reed ik daarom eerst naar Ter Hage en vroeg om de abdis te spreken. Moeder Amalberga, ongeveer van mijn ouderdom maar met de vroege rimpels van een hard leven al rond de ogen, ontving me aangenaam genoeg. Ze had een buur op bezoek, een zeldzaam feit! Amalberga presenteerde me een beker wijn, maar gaf de voorkeur aan een glas melk voor zichzelf. Ik vroeg haar hoe het klooster gedijde. ‘We overleven,’ zuchtte de abdis. ‘Toen ik abdis werd, dacht ik dat mijn leven veel eenvoudiger zou zijn. We verloren vier van de vijf nonnen tijdens de ziekte. Ons verdriet was zeer groot. Ik voel me nog steeds terneergeslagen en zo erg eenzaam om al de vrienden die ik verloor. De nonnen die stierven zouden gecanoniseerd moeten worden als heiligen, Ser Jehan. We verzorgden honderden zieke mannen, vrouwen en kinderen, maar heel weinig van hen overleefden. Ik durf te hopen dat we sommigen hielpen in hun geestelijke nood en fysieke pijn, maar de spanning van zo vele goede mensen te zien sterven zonder bekwaam te zijn hen te genezen, heeft ons uitgeput. Onze blijdschap is van ons gegaan! Nu moeten we weer aan ons klooster denken. De mensen hebben ons nog steeds nodig, nu meer dan ooit. In het klooster moeten we nieuwe schuren bouwen, ons vee moet hernieuwd worden, en we moeten opnieuw nadenken over hoe de gemeenschap van Axel en de omliggende dorpen het best te dienen.’

Ik onderbrak haar daar, en zei, ‘één van mijn beste vrienden, een man genoemd van Lake, heeft vele dode verwanten in zijn eigen familie geleden. Hij is de zoon van een rijke familie van wevers en lakenhandelaars in Gent, maar hij heeft de stad en zijn overblijvende vrienden verlaten om naar de school voor geneeskunde te Montpellier te reizen. Hij wil daar studeren om dokter te worden. Hij hoopt om geneesmiddelen voor de zieken te vinden, en misschien om nieuwe wijzen te vinden om de zieken beter te helpen. We bidden dat hij er in zou mogen slagen zijn droom te verwezenlijken. Hij heeft zijn fortuin in andere handen gelaten om geneeskunde te kunnen studeren.’

‘Ik ben zo blij, Ser Jehan, dat God nog dergelijke mensen onder ons blijft plaatsen. Als u ooit naar hem schrijft, geef hem dan, alstublieft, onze warme zegen. Onze gedachten zullen hem vergezellen, en we zullen voor hem bidden. Nu, wat kan ik voor u doen? U bent niet slechts op burenbetzoek, nietwaar?’

‘Ik kwam eerder om iets voor u te doen, Moeder Amalberga,’ zei ik. ‘Ik heb een groep vrienden, mannen en vrouwen van Gent, in vijf families. Het volstaat u te weten dat ze kooplieden zijn. Ze verkiezen anoniem te blijven, maar we besloten samen om een bepaald bedrag van geld te uwer beschikking te stellen. We weten niet hoeveel we in totaal aan uw klooster kunnen bijdragen, en sommige jaren kan het zijn dat we u geen geld kunnen geven, maar voor dit jaar, uitzonderlijk, kunnen we u ongeveer tweeduizend pond groot toekennen.’

Ik moest op dat ogenblik ophouden met spreken, want ik vreesde dat Moeder Amalberga een hartaanval had gekregen. Ze sloeg haar twee handen om haar gezicht en ze leek me te stikken. Ik maakte me bezorgd, ‘Moeder Amalberga, gaat het nog? Moet ik één van de andere zusters roepen? Drink even, alstublieft, wees kalm!’

Amalberga begon te hoesten, maar ze geraakte daardoor uit haar verstikking. Ze ademde weer, maar bleef opgewonden. Ze dronk inderdaad van haar melk, en maakte grote ogen naar me.

Ik ging verder, ‘ik heb al dat geld niet bij me, Moeder. De fondsen zijn neergelegd op uw naam te Gent. Een vrouw die Nete de Hert heet, zal dat geld aan u overmaken. Ik zal u zeggen waar ze woont. Het zou goed zijn als u oog in oog met haar zou bespreken hoe dat kan gebeuren. Zij wil ook wel naar hier komen, maar het zou eenvoudiger zijn als u naar haar zoudt kunnen gaan. Ik kan u natuurlijk naar haar brengen. Ik heb begrepen dat u het geld kunt uitgeven aan dingen die u wenst te kopen, of aan liefdadigheidswerken die u zoudt willen

organiseren. U zoudt een brief, gesloten en verzegeld met de zegel van het klooster aan haar kunnen bezorgen, en Nete zal dan de mannen betalen die u naar haar zendt met dergelijke brief. U kunt ook het geld gaan halen in munten, maar ik zou u afraden dat te doen. Het is veel minder veilig. Nete zal slechts gesloten en verzegelde brieven betalen, geen geopende brieven. Een geheime boodschap kunt u afspreken om de brieven te authenticeren. Ik ben best bereid u kleinere bedragen zelf te brengen, naargelang u die nodig kunt hebben, zo ongeveer elke twee of drie maanden. Denk over dit goed na, Moeder, we kunnen iets afspreken dat ons allen past.’

‘Lieve hemel, lieve hemel, geprezen zij de Heer,’ kon Amalberga dan fluisteren, en ze herhaalde die woorden enige malen vóór ze iets kon zeggen dat meer betekende. ‘God heeft mijn gebeden gehoord! We hebben geen geld meer, Ser Jehan! Alles is op! We waren ooit rijk, maar een deel van ons geld werd gestolen, en de rest gaven we uit om de zieken en de armen te helpen tijdens de pest. We verhongeren! We hebben in geen weken nog vlees of vis gegeten. We overleven van wat we uit onze tuin halen en van wat de goede mensen van Axel ons brengen. We zijn zo arm! God geeft ons een teken, Ser Jehan! Ons werk vindt genade bij Hem! Ik ben zo dankbaar! U brengt ons nieuws dat als een mirakel klinkt!’

Ik glimlachte en plaatste een grote zadelbeurs op de tafel. De munten in die zak klonken ook. ‘Ik bracht al driehonderd grooten met me mee, Moeder Abdis. Ik durfde niet meer te brengen uit vrees voor rovers op de wegen. Dit zou u een tijdje vooruit moeten helpen!’

De abdis durfde de munten niet aan te raken. Ik zag tranen in haar ogen. Waarom trok ik water uit de ogen van al de vrouwen waar ik van hield? Een lange tijd van stilte ging voorbij, voordat Amalberga weer naar me keek.

Ze aarzelde, maar zei dan, ‘een vrouw is me komen spreken, een lieve en vriendelijke vrouw. Ze was van Gent. Quintine Denout was haar naam. Ze was zeer treurig. We praatten, en ik troostte haar een beetje. Ik wou dat ze hoop en troost kon vinden. Ik heb er vertrouwen in dat de Heer haar in zijn bescherming heeft genomen.’

Eén persoon meer wist dus over mijn verhouding met Quintine.

Ik zei, eerder kalm, ‘dat hoop ik ook, Moeder. Quintine Denout heeft het graafschap Vlaanderen verlaten. Ze is aan boord van een schip gegaan voor een pelgrimstocht naar Rome met haar broeder Martin en een man die ik mijn oom noem, de Fremineuren monnik Evrard. Ze zouden moeten terugkeren binnen een jaar of zo. De paus heeft een jubeljaar uitgevaardigd, weet u. Dat is waarom Quintine op weg is naar Rome.’

‘Goed, goed, uitstekend,’ zuchtte Amalberga en ze mompelde, ‘in het jubeljaar wordt de volledige kwijtschelding van zonden beloofd. Ik geloof dat die vrouw echter zonder zonde was. De zonden van de liefde zijn geen zonden, ze kunnen dat niet zijn!’

Ik merkte dan op hoe mooi de abdis kon zijn, gekleed in prachtige vrouwenkleren. Ze toonde me haar gezicht slechts gehuld in lichte sluiers, maar ik kon wel zien hoe dik haar haren rond haar gezicht konden hangen. Ik weerhield me ervan haar een werelds compliment te maken. Amalberga boog haar hoofd. Dan, plots, bracht ze haar blik weer naar mij.

‘Ser Jehan, er is iets dat ik bijna volledig vergat! Het klooster van Ter Hage was erg verbonden met uw familie op het herenhuis van Ter Hage! Ik neem aan dat u dat wist. U zelf werd een hele tijd hier in bewaring gegeven, als ik me zo mag uitdrukken, en u studeerde hier. Ik weet dat van mijn voorgaande moeder, die het hoorde van haar voorgangster. Wat de moeders me niet vertelden, maar wat ik vond toen ik de laatste maal zilver of goud of iets anders van waarde zocht om te kunnen verkopen, was dat de heren van Ter Hage, uw ouders en verwanten, een grote houten koffer in onze bewaring achter lieten. Die koffer is gesloten met ijzeren sloten en met stevige, zeer stevige, ijzeren staven er omheen. Ik ken geen sleutels voor die koffer. Ik probeerde niet de koffer open te doen op een andere wijze. Hij is zwaar, ik

kon hem niet alleen van de vloer heffen. De koffer staat nog steeds op één van onze zolders, waar de zusters hem heel lang geleden plaatsten. Wanneer u die wilt komen ophalen, is de koffer natuurlijk voor u!’

‘Dank u, moeder. Als die koffer zo zwaar is, dan kan ik die nu niet meenemen. Ik kom wel eens terug met een kar en enkele mannen om hem op te laden en naar Nieuw Terhagen mee te nemen. Dank u voor de zorg.’

‘Dat geeft niet, het was me een genoegen.’

Moeder Amalberga wuifde mijn dank weg.

We brachten een aangename namiddag samen door en ik sliep in het klooster, in een kleine maar comfortabele kamer in de nederige gastkamers van het klooster.

We aten samen en praatten nog, maar Moeder Amalberga sprak niet meer over Quintine Denout, hoewel een groot vuur in me brandde om meer te horen. Ik gaf haar nieuws van Gent. Ze legde me uit wie ik in Axel kon vertrouwen, en wie niet. Ik verliet Ter Hage vroeg de volgende morgen. Moeder Amalberga wou alleen naar Gent reizen om met Nete de Hert te praten.

Terwijl ik weg reed, draaide slechts één idee in mijn hoofd rond tot ik er bijna gek van werd. Quintine was op weg naar Rome om daar de kwijtschelding van al haar zonden te bekomen, haar zonden zijnde dat ze geslapen had met de echtgenoot van haar zuster. Ze zou naar Gent weerkeren met een zieltje zo zuiver en wit als het nieuwste linnen. Als ze daarna haar ziel zo wou bewaren, dan kon het goed zijn dat ze me nooit meer wou weerzien!

Ik probeerde me zo druk bezig te houden als ik maar kon om het beeld van Quintine uit mijn gedachten te jagen. Ik slaagde daar zeer slecht in. Ik zocht echter koortsachtig naar nieuwe gelegenheden om terreinen rond Axel te kopen. Enkele van de heren waren nog bereid me grond te verkopen. Ik zocht mijn landerijen nu onderling te verbinden.

Ik investeerde ook heel wat in de zoutpannen rond de stad, hopen een goede markt te vinden in Gent voor het uitstekend, smaakvol zout. Ik kocht ook veel haring waarvoor Axel gekend was, bracht die naar Gent, maar ook naar Antwerpen en naar Brussel.

Ik groef meer turf uit dan Gillis Vresele dat ooit had gedaan. We verkochten bakstenen en riet. De winter van 1349 naar 1350 was zeer koud en vochtig geweest, maar tijdens de pestplag was het meeste transport tussen Axel en Gent stil gevallen. Ik begon nu weer grote hoeveelheden turf naar Gent te brengen. We waren praktisch de enigen die deze handel weer openden. De reserves moesten verhoogd worden in Gent! We verkochten goed! Jan de Hert opende de waterwegen, rivieren en kanalen tussen Axel en Zelzate en Gent, en dus transporteerden we een regelmatige bevoorrading van zout, haring en turf naar Gent. We begonnen ook turf naar het oosten te vervoeren, naar Brabant en tot in Picardië. Ik had snel een probleem met het uitgraven van turf, want we groeven zoveel van die brandstof uit dat we brede en diepe putten in het land vormden. Ik vermeed dat te doen dicht bij de baai of dicht bij de brede Schelde in het noorden. Bij stormtij en met hevige windstoten van stormen, konden die putten onder water komen te staan. Ik bouwde dijken waar ik dergelijke overstromingen van het land begon te vrezen, in akkoord met de watergraven. De bouwonderneming die ik opgezet had met Lammin Metsers werd ook winstgevend. Het leven was opnieuw rooskleurig voor vele mensen in Axel! We hadden meer werk dan we aankonden.

Terwijl ik zo in het platteland reed, kwam ik voorbij Westdorp en zag een herenhuis dat verborgen in een woud stond. Ik vroeg wie hier woonde. Mannen waren aan het werken aan

de poort die naar het huis leidde. Ze zeiden me dat daar een van Lake vrouw van Gent woonde. Ik had het toevluchtsoord van Avezoete van Lake gevonden, het herenhuis van Quintine! Het huis was mooi, maar aan praktisch alle zijden open. Het kon niet echt verdedigd worden als het aangevallen werd door een grote bende bandieten. Ik zag wel een paar wachters patrouilleren rond het huis.

Ik bezocht Avezoete, die in goede gezondheid verkeerde. Ik zei haar dat ik af en toe voor meer nieuws zou terugkomen. Zij had geen nieuws van Martin Denout.

Ik begon dan ook opnieuw langere ritten te maken in het oostelijk deel van de Scheldepolders en veel meer noordelijk dan tot nog toe. Ik reed in de polders ten oosten van Lokeren en Temse, de landen ten zuiden van de bijna noord-west bocht in de stroom van Lokeren naar Hemiksem. Ik zwierf veel rond in de dorpen waarin ik de pest had opgedaan, in Weert, Bornem, Puurs, Hingene en Niel, de Schelde volgend, en zo ver noordelijk als Hoboken. Misschien bleef ik gefascineerd door wat die plaatsen mij gebracht hadden, maar alle sporen van flagellanten waren al lang verdwenen, en de gezichten die naar me staarden brachten me geen herinneringen van de groep die ik toen ontmoet had. Ik bereikte bijna de stad van Antwerpen, en bemerkte hoe krachtig de stroom hier vloeide.

In die streek liep ik tegen de eerste harde concurrentie aan, een nieuwe uitdaging voor me. Wanneer ik probeerde land van de kasteelheren te kopen, werkend via hun rentmeesters, dan was er iemand of een groep van mannen die de prijzen plots opdreven. Ik moest opbieden! Ik kon niettemin grote gebieden van polders kopen langs de stroom, begon dijken te bouwen, en ik beval kanalen uit te graven om de polders uit te drogen. Een vreemd soort spel ontwikkelde zich rond mij. De prijzen van grond stegen zeer hoog wanneer ik probeerde terreinen op te kopen! Ik vond die soms veel te hoog opdat de grond ooit winstgevend kon worden. Ik plaatste me dan sterk in het spel, gretig om te leren hoe hoog de anonieme kopers waar ik tegen aan het opbieden was wel wilden of konden gaan. Ik ging tot zeer hoog op enige gronden, tot ik min of meer begreep hoe ver mijn concurrenten me wilden tegenhouden en waar. Iemand was bezig zijn best aan het doen om me weg te houden van de landen ten oosten van de Schelde! Ik begon dan op te bieden op gronden die ik niet echt wou, liet de prijzen zeer sterk stijgen, maar stopte net vóór de maximum prijs tot dewelke ik meende dat de andere partij kon bieden. Die mannen of vrouwen die me duidelijk weg wilden houden van de terreinen langs de Schelde, kochten daarom nogal onbruikbaar land aan extreem hoge prijzen. Ze waren niet bezig grond aan het kopen voor zijn waarde, maar voor het plezier om me af te houden mijn bezittingen daar uit te breiden. Ik grinnikte wanneer weldra de prijzen van de grond weer begonnen te zakken, en ik kon dan nog polders binnenrijven die ik werkelijk wou, aan redelijker prijzen. Wanneer ik een coherent, aaneensluitend geheel van terreinen verzameld had, stopte ik helemaal met kopen. Wel, ik deed alsof ik nog steeds wou kopen, dreef de prijzen op, maar stopte dan plots, blijkbaar teleurgesteld om die gronden niet te kunnen winnen, maar ik was innerlijk aan het lachen. De andere partij was landgoederen aan het kopen die ik niet wou, en dat aan zeer dure prijzen. Ik speelde dit spel niet zeer lang. Ik was er niet op uit conflicten te creëren voor het plezier. Ik besloot dan dat ik voldoende polders gekocht had om me enkele jaren mee bezig te houden om hen goed geld te doen opbrengen. Mijn prioriteit veranderde nu van investering naar de volledige ontginning van het patrimonium.

Mijn dijken groeiden en werden langer en hoger, mijn nieuwe kanalen droogden de velden uit. Ik bouwde boerderijen, leerde de boeren hoe maximum opbrengsten te halen. Ik verwachtte minder winsten in die jaren van wat ik gekocht had. Het uitdrogen van de polders kostte veel geld, en ik moest een paar jaar wachten tot de gronden konden omgezet worden in goede weiden en in graanvelden, maar ik bezat de middelen, reserves in baar geld, om geduld

te oefenen. Ondertussen brachten mijn eigendommen aan de andere, westelijke zijde van de Schelde en rond Axel, veel geld in. Ik vroeg me wel af wie het was die zo hardnekkig tegen mij had geboden.

De landen die ik niet wou waren terreinen waarop veel laten werkten, mensen die eigenlijk bijna slaven waren van de eigenaar van de landen. Ik wilde geen laten! Laten dienden een heer en mochten het land niet verlaten waar ze op werkten. Ze waren ook geen eigenaar van hun grond, maar ze hadden recht op het stukje grond dat hun vader gebruikte. Ik verkoos polders te kopen waar niemand op werkte. Wanneer ik toch terreinen moest kopen waarop laten leefden, dan ging ik met hen spreken. Aan de meest intelligente onder hen gaf ik een treffelijke boerderij, die ze voor mij konden houden, boerderijen echter die veel groter terrein besloegen dan waar ze voordien mee gewerkt hadden. We bespraken hoe ze landarbeiders, dikwijls andere vroegere laten, konden aantrekken, en aan welke salarissen. Ik bood hen een deel van de opbrengst aan, zodat ze beheerders werden, besprak hoeveel van de oogst ze voor zichzelf konden houden, en hoeveel ze aan mij moesten afstaan. Eigenlijk werden ze mijn eigen soort van laten, maar ze waren vrij en konden mijn landerijen verlaten wanneer ze maar wilden. Ze bezaten geen rechten op het land dat ze bewerkten.

De laten die op te weinig land werkten en ik niet verstandig genoeg vond, die beloofde ik een treffelijk salaris als landarbeider, de vrijheid van gaan, en een beetje land in eigendom, niet meer dan tuinen, aan de randen van mijn gronden. De meesten van hen aanvaardden wat ik hen aanbood. Ze werkten voor mij, maar konden groenten telen op hun eigen lapje grond, enkele koeien en varkens in hun stal houden, kippen en konijnen. Ik deed hen wonen in meer behoorlijke, grotere huisjes. Sommigen onder hen werden redelijk welvarend, zodat de hardste en meest succesvolle van die boeren me vroegen om hen land te verkopen. Ik ging akkoord met de eerlijkste vragen en verkocht aan die wat van mijn uitgedroogde polders met hoge winst, maar toch nog aan redelijke prijzen vergeleken bij de waarde van naburige landerijen. Ik hielp hen boerderijen uit te bouwen. Lammin Metsers en Lauwers Christiaens hadden veel werk en we konden onze bouwonderneming uitbreiden. Ik kreeg ook met die politiek een constante aanvoer van landbouwproducten, groenten en fruit van de meest diverse soort die ik kocht en naar de Gentse markten bracht. Bij mijn vroegere laten en nieuwe boeren kon ik op die wijze hun leven verbeteren door stabiliteit te brengen in hun productie en in de afzet van hun producten. Ultiem verbeterde dat hun welvaart en levenswijze.

De laten die geen rede wilden horen, joeg ik van mijn land weg. Ik gaf hen wat geld, niet veel, en zette ze op de weg. Ik brandde hun strotten af. Ik kreeg een reputatie om dit meedogenloos te doen, en dat had ik inderdaad en allengs geleerd. Ik kan slechts als excuus geven dat wanneer naar geen rede wou geluisterd worden, ik ook de rede niet moest eren. Ik kwam in conflict met abten en priesters aangaande die weerspannige families, maar ik legde uit waarom ik zo wou handelen, en ik voegde toe dat ik nu de heer was van dat land en dus kon doen zoals ik wou. In die gevallen maakte ik geen vrienden, maar ik besloot dat ik een zuiver geweten had. Gewoonlijk hadden de enkele mannen die me weerstand boden weinig succes met hun werk elders. Ze leefden in zeer ellendige toestanden, sommigen waren dronkaards en nietsnutten die liever uit jaloersheid weerspannig werden dan wilden veranderen, en die deden ook later bitter weinig met hun leven. De anderen steunde ik zoveel ik kon en we verbeterden samen hun lot.

Mijn dijken brachten andere zorgen met zich mee. Dijken die hier opgericht werden, konden elders voor overstromingen zorgen, en dat gebeurde meer dan eens! Ik had absoluut het recht om dijken te bouwen, vroeg de nodige toestemmingen van abdijen en heren daartoe, en van de watergraven. Ik had het recht mijn polders uit te drogen. Het was voldoende voor de eigenaars van ondergelopen land of van terreinen die moerassen werden, om ook dijken op te richten en

ook kanalen te graven, maar ik bemerkte snel dat mijn concurrenten niet zulke diepe beurzen hadden als ik, en ook niet de mensen om dit alles correct te beheren. Ze wilden wel land kopen, maar faalden de grootste delen daarvan uit te baten zoals het hoorde, wat ik een zeer domme wijze vond van investeren. Die mannen kochten land, konden pochen met de vorm van macht die land vergezelde, maar ze zagen af van de opbrengsten en werden minder rijk op termijn.

Ik bleef na een tijd landen kopen ten oosten van de Schelde, van de heren en de abdijen waarvan ik geen concurrentie hoefde te vrezen. Ik werd bekend als de heer van Terhagen, een heer die zeer rijk was en onscrupuleus in het zaken doen. Weinig mensen wisten dat ik werkte met het Pharaïldis geld, niet met mijn eigen fondsen. Maar in het Pharaïldis fortuin stak ook mijn eigen geld!

Ik vroeg telkens aan de abten en aan de heren van wie ik land kocht wie de mannen konden zijn die me probeerden uit te dagen, concurrentie te geven, maar de grondverkopers weigerden namen te geven. Ik vernam slechts dat de mannen die landeigendom kochten zoals ik, rijke poorters van Gent waren die anoniem wilden blijven. Eigenlijk gaf ik daar niet veel om. Ik werd rijker bij de maand van de goede huishouding, en dat was het belangrijkste. Ik had goede, betrouwbare mannen die met me samenwerkten. Het Pharaïldis Consortium werd geleidelijk aan een grote eigenaar van uitgestrekte landerijen in meerdere streken.

In het jaar 1351 stopte ik helemaal met opkopen en begon mijn droge polders volledig uit te baten, wat meer dan één man groen van jaloezie moest doen uitslaan. Na enkele vette oogsten slechts wou ik opnieuw beginnen kopen. Ik nam dan echter mijn leven wat lichter op en bleef meer dan voorheen te Nieuw Terhagen.

Wivine en ik leefden vriendelijk samen in goede verstandhouding, maar steeds in een staat waarin veel onbesproken werd gelaten. Dat creëerde enige spanning, maar we probeerden die problemen gewoon even te onderdrukken en uit te stellen. De naam van Quintine werd slechts zelden vermeld. Wivine was hoogzwanger in die dagen, had het niet gemakkelijk zich te bewegen, hoewel ze dat wel wou om fit te blijven. Ze wandelde, dikwijls aan mijn arm, in de tuin van het kasteel of rond onze watergracht. Men had een mooi zicht op het kasteel vanaf die velden. Ik begon te denken aan de aanleg van een grotere tuin, een kruidtuin ook, en aan het aanplanten van kleine bomen en bloemenstruiken aan het andere eind.

We woonden toen rustig in Terhagen. Ik voelde af en toe toch de drang om weer te keren naar Gent, en soms nam ik Wivine mee om haar en de andere families van de Pharaïldis te bezoeken. Die herfst en winter hoorden we geen nieuws van Willem van Lake, en ook niet van Martin en Quintine. Hoewel we nog zeer aan Gent hielden, waren we steeds gelukkig om van de stad naar de stilte van Terhagen terug te keren, het lawaai en de menigte en drukte van de stad te ontvluchten. We versierden ons kasteel en huis met mooie en rijkere meubels, tapijten en geborduurde gordijnen. We kochten ook in Gent de fijnste groenten, fruit en gevogelte. Vis en vlees kregen we uit de baai van Axel en uit onze boerderij van Oud Terhagen.

Het machtige, zoete beeld van Quintine Denout verbleekte in mijn geest naarmate we niets hoorden over haar reis. Ik bleef met Wivine een leven leiden van gemakkelijke routine en wederzijds respect. We genoten van het gezelschap van de drie families van onze wachters, de Wilde, de Handscoemakere en van Noortkerke. Lammin en Lauwers en hun families kwamen dikwijls bij ons op bezoek, wat steeds een prettig feest werd. Onder de boeren op onze landerijen maakten we nieuwe vrienden.

Op één van die rustige dagen van de vroege lente van 1351, in het begin van de namiddag, keerde ik weer van één van mijn inspectieronden in mijn meest noordelijke polders langs de Schelde. Ik was uitgeput van de lange rit en verlangde naar een warm bad. Mijn kasteel was niet leeg met volk toen ik de binnenplaats binnenreed, maar Marie Colpaert, de vrouw van onze wachter Everdey, zei me dat Wivine, Everdey en Mathis kar en paard hadden genomen om te Oud Terhagen gezouten vlees, nieuwe kruiden en salades te gaan halen. Ik vroeg Marie of ze me een warm bad kon klaarmaken. Even later waste ik me, en kleepte me in propere klederen aan. Wassen was bij ons een gewoonte geworden na de ziekte! Ik nam mijn vuile kleren op en bracht die dan naar Marie, om ze bij de rest van de kleren te plaatsen die moesten gewassen worden.

Wanneer ik door de binnenplaats stapte, hoorde ik het karakteristieke geluid van naderende paarden. Ik smet de kleren in de open deur van het washuis, en liep naar de poort om te zien wat er buiten gebeurde. Mijn hart verstijfde. Ik verwachtte Mathis en Everdey te zien terugkeren. Ik bemerkte echter minstens twintig mannen te paard, gewapende mannen in maliën, die in galop naar Nieuw Terhagen reden. De mannen leken recht naar het kasteel te rijden, hun ogen strak gericht naar de poort. Ik wist niet wat van hen te maken, verwachtte geen aanval, meende eerder dat die mannen me kwamen bezoeken of de weg vragen, maar ze schenen wat te intens hun aandacht op het kasteel te houden. Ik nam beter geen risico's!

Ik schreeuwde alarm en begon de bel te slaan die binnen ons poorthuis hing, onze alarmbel, onze eigen Klokke Roeland. Die bel had voordien al geluid, slechts voor valse alarmen, voor oefeningen, maar we hadden er een gewoonte van gemaakt om wanneer we ze sloegen voor te doen alsof het kasteel werkelijk werd aangevallen. Iedereen liep direct uit de huizen, de binnenplaats in.

Bij een aanval moesten alle kinderen direct naar het herenhuis rennen en naar een welbepaalde kamer die dicht bij de ontsnappingstunnel lag die naar de baai leidde. Kateline, de vrouw van Ywen, onze kokkin, had die kinderen als taak. Ik had haar de tunnel getoond, en zij wist wat te doen om de kinderen in veiligheid te brengen. Ruebin, Kerstiaen, Arent, Lieve, Roegier en Zeger hobbelden op hun kleine benen naar het herenhuis. Ze kenden de weg goed, en lieten alles vallen wat ze op dat ogenblik op handen hadden. Ik zag hen verschijnen uit meerdere deuren, en rennen. Kateline sprong de keuken uit, zag of alle kinderen er waren en greep Greet vast, de jongste dochter van twee jaar oud van Mathis, uit de handen van Anna, de vrouw van Mathis.

Ywen de Wilde had al een slagbijl en een kruisboog gegrepen. Hij schreeuwde naar de vrouwen. Hij liep naar de toren die aan de poort stond. Marie Colpaert en Anna de Cleyne, de andere echtgenotes van de wachters, droegen lichte speren en elk ook een kruisboog, een zak met pijlen op de schouder. Zij liepen naar de muren om achter de kantelen te gaan staan. Ik was nu heel tevreden aan al de vrouwen geleerd te hebben hoe met kruisbogen om te gaan!

De ophaalbrug en de valpoort moesten nu respectievelijk opgetrokken en neergelaten worden, en ik stond het dichtst bij dat mechanisme, maar ik aarzelde. Die ruiters konden een bevriende groep zijn! Ik had niet gehoord van enige oorlog of opstand in onze omgeving, en ik vroeg me ook af waar Wivine, Everdey en Mathis waren. Ik stapte even de poort uit, om een tafereel te zien dat me de haren ten berge deed rijzen. De paardrijders reden snel aan vanuit het oosten en het noorden. Ze zouden de poort in enkele ogenblikken bereiken. Van de tegenovergestelde zijde, achter een bocht in de weg, rond lage struiken, reed een kar zo snel als het paard die kon trekken, met in de kar Wivine en mijn twee wachters. Misschien kon die kar de poort niet op tijd bereiken, niet eerder dan de eerste ruiters die, zo scheen me toe, nu alles behalve

passieve bedoelingen hadden en naar ons wezen met speren en zwaarden. Waarom anders hielden ze die wapens naar voren, dan om ons aan te vallen? Ze reden verder met harde, vastberaden, grimmige gezichten, wapens blank in hun handen. Ik besepte dan dat we werkelijk een aanval te verduren zouden krijgen. Die mannen deden een poging om het kasteel te veroveren! Wie konden die mannen zijn? Ik wist het niet, maar ze zouden een slachting aanrichten op de vrouwen en kinderen als ze niet gestopt werden!

De kar van Wivine kon nog aankomen tot net vóór de poort, aan de andere kant van de gracht, waar ze de brug versperde. Everdey zat aan de teugels van de kar. Ik zag de kar dwars gaan staan tussen de paardrijders en de poort van Terhagen. Everdey hielp Wivine zachtjes uit de kar, plaatste haar op de grond, en dan keerde hij zich naar de ruiters met een speer in de hand. Everdey stond aan de ene zijde van de kar, Mathis aan de andere, maar terwijl Wivine naar de poort ging, stapten zij ook achteruit, naar de veiligheid.

Wivine liep zo hard ze kon, maar dat was moeilijk, en een ruiter reed haar voorbij, voorbij de kar, in volle galop. Hij reed woest over haar met zijn paard. Wivine viel hard op het hout van de ophaalbrug. Ik wou naar haar toespringen om haar te beschermen tegen de ruiter die zijn paard draaide, maar een korte pijl uit een kruisboog, afgeschoten door de vrouwen op de muren, sloeg door de maliën in het hart van de man. De ruiter sloeg tegen de grond, en rolde het koude water van de gracht in. Zijn paard steigerde over Wivine, hinnikte verwaarloosd, en dan liep het beest weg, inslaand op de andere, aanrijdende paarden. Dat vormde een chaos in de aanvallers, tot het paard de weiden vooraan het kasteel inliep.

Wivine bleef op de grond liggen. Ik liep naar haar toe. De zware Everdey stond al klaar, vóór haar, om haar te verdedigen. Mathis stond aan zijn zijde, en beiden sloegen meer ruiters af die naar hen toe reden.

Ik bereikte Wivine, me er zeer van bewust dat de poorten van het kasteel wijs openstonden en de ophaalbrug nog steeds naar beneden lag.

Ik boog me naar Wivine, die de ogen opende, dankte God, en ik nam haar in mijn armen. Ze maakte een teken met de hand om aan te duiden dat ze kon staan, dus trok ik haar op haar benen, steunde haar, en sleepte haar mee naar de eerste poort. Mijn rug werd verdedigd door Everdey en Mathis. Ze zwaaiden hun oorlogsbijl en zwaard. Pijlen floten over onze hoofden in de aanrijdende ruiters. Elke pijl en bout vond doel! Meerdere ruiters vielen, niet allen dodelijk gewond, maar bouten in benen of schouders waren lelijke wonden! Paarden ook werden gewond door de langere pijlen, geschoten uit drie kruisbogen vanaf de muren van ons kasteel. Onze vrouwen schoten kalm maar nauwkeurig, ook op bewegende doelen. De chaos vóór onze poort werd algemeen.

Ik trok Wivine verder de binnenplaats in, en plaatste haar daar op de grond, verborgen voor ogen van buiten door de torens van het poorthuis. Ze hurkte neer, en zat. Everdey en Mathis verdedigden nog steeds de poort. Ik begon de panelen van de poorten toe te duwen en vergat even de ophaalbrug. We slaagden er in de grote panelen te sluiten, net vóór de neus van de ruiters. Eén ruiter sloeg hard met zijn paard tegen het hout, maar een kruisboogbout kwam dan uit zijn nek tot in zijn hals te steken, een andere vloog in zijn ruggengraat.

Minstens vijf lichamen lagen reeds op de planken van de ophaalbrug en aan de andere zijde van de watergracht, en de kruisboogpijlen bleven regelmatig neerkomen op de mannen. Onze vrouwen wisten hoe te mikken! De poort kon gesloten worden. Ik ging naar het wiel van de ophaalbrug en begon te draaien. Het was zeer moeilijk om de brug te doen bewegen.

Everdey, die me nu hielp, riep, ‘de ophaalbrug is te zwaar omdat er paarden op staan. Mathis, probeer die ruiters van de brug af te schieten!’

We bleven met al ons gewicht aan het wiel van de ophaalbrug hangen, die uiteindelijk een beetje bewoog.

De leniger Mathis liep naar de muren. Hij nam een grote kruisboog mee, één van diegene die we steeds onder een afdakje plaatsten nabij de muren. Hij klom de trappen in twee, drie treden op, en dan begonnen er nog meer pijlen neer te komen op de ruiters. Luttele ogenblikken later konden we de ophaalbrug naar boven winden. Met de poort toe, de ophaalbrug verticaal, de valpoort dan naar beneden, voelden we ons voorlopig veilig binnen het kasteel.

De samenzweerders moesten nu stormladders gebruiken om binnen te geraken, maar ze waren allen te paard gekomen en ik had geen ladders gezien! Hoe ook, zouden ze de watergracht over komen? Neen, ze waren nu schaakmat gezet. Ze konden proberen ons uit te hongeren, maar hoe konden ze dat doen met slechts enige tientallen mannen? Ik besepte dat ze luttele seconden te laat kwamen om ons te verrassen en met de volle macht van de slagpaarden ons kasteel binnen te rijden. Dan hadden ze ons gemakkelijk kunnen overweldigen en Terhagen innemen. Dat plan was mislukt!

Ik haalde dan ook een zware kruisboog, klom de trappen op van een andere toren, plaatste een bout in mijn wapen, en nam doel. Slechts een dozijn ruiters stond nog vóór het water, onder aan ons poorthuis. De mannen aarzelden over wat ze konden doen. Er was niet veel meer hoop voor hen, niet veel andere opties open dan te vluchten, want Mathis en ik zonden pijlen bijna recht naar beneden, recht in hun groep, en dat deden ook de vrouwen en de andere wachters.

Ik nam doel op een man die volgens mij de leider kon zijn, maar zijn zeer zenuwachtig paard steigerde op het laatste ogenblik terwijl mijn pijl al onderweg was. Het dier kreeg mijn bout in zijn nek en hinnikte verschrikkelijk. Dat dier kon niet meer bereden worden. Het paard steigerde weer, en galoppeerde vooruit, zodat het de berijder afwierp, de gracht in, waar de man nooit meer zou kunnen uit geraken. Meer bouten sloegen in op de mannen. We hadden nu twee vrouwen en vier mannen om dodelijke pijlen en bouten vanaf de muren en de torens af te schieten. We namen regelmatig doel op de ruiters, om beurten. Nog een paard struikelde, wierp zijn berijder af.

Ik hoorde luid vloeken en heel wat schreeuwen in het Frans. Ik hoorde duidelijk enige van de mannen schreeuwen dat we Joden waren en Joden moesten opgehangen worden. Waar hadden de aanvallers die gedachte vandaan? Ik gaf er niet teveel aandacht aan in het vuur van de schermutseling. Het gebruik van het Frans verraste me ook wel, maar ik dacht daar toen niet veel meer aan, spande mijn kruisboog, en zond nu de kortere bouten in de groep. Ik schoot zo snel ik kon, zonder werkelijk lang doel te kiezen.

De ruiters konden niet lang vóór ons kasteel blijven staan gapen en gedood of gewond worden, dus trokken ze zich terug en ze hergroepeerden zich buiten het bereik van onze kruisbogen. Ik zag hen hevig twisten en bruuske gebaren maken, waarbij mannen naar het kasteel wezen als om te zeggen, ‘hoe vallen we die vesting van ondoordringbare stenen aan?’ We bleven verder pijlen op de ruiters afschieten.

Na nog enkele ogenblikken besloten de bandieten weg te rijden. Ze schoten weg in alle richtingen. Ze draaiden nog even naar het kasteel, keken met ontzag naar onze hoge muren, en namen hun gewonde mannen op. Daarna sloegen ze met hun sporen in de flanken van hun paarden, en ze reden weg naar de richting van Axel. Een man die op de grond was blijven liggen liep naar onze kar met de bedoeling die mee te nemen, maar hij was nog te dicht bij de muren! Twee bouten sloegen tegelijk in zijn rug. Onze vrouwen hadden geen medelijden met wie ons thuis durfde te benaderen. Hij viel naast de kar zieltoegend neer. De andere ruiters keken niet naar hem om en ook niet naar de kar. Ze reden snel weg.

Ik meende twee leiders opgemerkt te hebben. Eén man was gekleed in fijne maliën en in een dikke, mooi versierde lederen wambuis. Hij droeg een lang zwaard en ook mooie rijlaarzen die me net een beetje te opzichtig leken in vergelijking met hoe de rest van de groep gekleed reed. Direct naast hem schreeuwde een grote, zeer magere man die misschien geen maliën droeg op een kortere maliënkolder na, maar die volledig gekleed reed in zwart, in wat waarschijnlijk zwart gekleurd leder was, met ook een zwarte tuniek op zijn borst en rug. Ik kon het wapenschild op de tuniek van die twee leiders niet zien, en was niet zeker of ze die onderscheidende tekens wel droegen. Ik meende wel dat de man in zwart een blazoën droeg, maar één dat niet kon herkennen.

De ruiters stopten niet. Ze spoorden hun paarden verder tot een langzamere galop. Ik dacht dan aan Oud Terhagen, maar ons kasteel lag in de weg van de ruiters gezien vanuit de richting van Axel, en naar Axel waren ze teruggekeerd. Ze hadden het kasteel als doel genomen, niet de boerderij. Ze hadden werkelijk het kasteel willen innemen! De ruiters waren blijkbaar niet geïnteresseerd in het stelen van vee en in het doden van boerenjongens. Ze wilden ons, mij, op Nieuw Terhagen treffen! Was dit slechts een bende mannen die wraak hadden willen nemen op Joden? Waarom, zo lang na de pestplaag?

Ik bleef de ruiters achterna kijken gedurende enkele ogenblikken, tot ze achter het woud verdwenen. Ik zou de ophaalbrug niet snel naar boven trekken! Ik rende dan weer van de trappen naar beneden om te gaan zien hoe het ging met Wivine. Ik had haar in de binnenplaats achter gelaten. Ik vond Wivine op het gras van de binnenplaats, maar als ik naar haar toe rende kwamen Anna en Marie ook aanlopen, en ik zag wat Anna en Maria al vanop de muren gezien hadden. De benen van Wivine waren bedekt met bloed. Een lange, rode lijn liep van de muur en de stenen waar ik haar neergeplaatst had tot in het gras. Wivine had geprobeerd om naar het herenhuis te gaan of te kruipen, maar ze was gestopt wanneer zij ook het bloed gezien had. Ze lag ogenschijnlijk in pijn, hield haar buik vast met de beide handen. Wivine was niet gewond geworden door enig wapen, daar was ik zeker van! Ze was aan het baren! Ze zou geen bloed mogen verliezen, echter! We stonden dan even naast Wivine, verschrikt bij het zicht van haar bloed. Ze schreeuwde in pijn.

Anna was de eerste om bij haar verstand te komen. ‘Ser Jehan, we moeten Wivine naar het huis brengen, bloed of geen bloed. Marie, we zullen handdoeken en heet water nodig hebben. Breng haar naar haar slaapkamer! Ik heb je bij mij nodig, en ook Kateline. Haal Kateline, alstublieft, snel!’

Ik nam Wivine op in mijn armen. Ze was zich zeer goed bewust van wat we aan het doen waren, en ze wist perfect wat er met haar aan het gebeuren was, maar ze weende en schreeuwde in barenswееën. Wivine verloor niet het bewustzijn. Ze liet zich in mijn armen naar het huis brengen, klampte zich met haar armen aan mijn nek en schouders vast. Ik bracht haar naar boven, naar onze slaapkamer, plaatste haar op het bed.

‘U, naar buiten!’ schreeuwde Anna naar mij.

Zij had het bevel genomen, ‘dit is een vrouwenzaak, geen zicht voor mannen! Naar buiten!’

Ik wou mijn mond openen in protest, want ik was toch de heer van het kasteel, maar Anna keek zo wild en zelfverzekerd dat ik haar bevel niet kon weerstaan. Ik zweeg en ging naar de deur. Marie en Kateline kwamen al aangelopen, Marie met een hoop witte handdoeken in haar handen, en een groot koperen bekken, Kateline met een kan water. Ze riepen dat ik voor de kinderen moest zorgen. Ze verdwenen in de slaapkamer, sloegen de deur achter hen toe.

Ik ging naar beneden, terug de binnenplaats in, de muren op, om te gaan staan naast Ywen, Mathis en Everdey. Zij bleven bewaken, hun kruisbogen over de schouders. Everdey, de zwaarste man van de drie, stond te hijgen, maar hij wees naar Axel.

‘We zagen hen weggrijden, heer. Ik denk dat ze begrepen hebben dat het gesloten kasteel te zwaar verdedigd wordt. Onze kruisbogen deden hun werk. De bandieten lieten een aantal doden achter aan onze gracht! Ze moeten verdwaasde breinen gehad hebben om een kasteel zoals het onze in galop aan te vallen. Ze renden zoals verschrikte hazen weer weg! Ik heb nog nooit vrouwen zo nauwkeurig zien schieten! Wie had dat gedacht? Ik had eerder verwacht dat de vrouwen zich zouden verstoppen in een donkere hoek, maar dat deden ze niet! Ze schoten zoals echte strijders! Ik zal nooit ophouden me te verbazen bij de wonderen van de wereld! Marie met een kruisboog in haar handen en in een echte strijd! Ik zal de volgende maal voorzichtiger met haar moeten blijven, want ik mag een kruisboogpijl tussen mijn schouderplaten verwachten. Ze schoten zeer nauwkeurig ook, trouwens! Ze hielden het hoofd koel!’

‘Hoe gaat het met Ver Wivine?’ vroeg Mathis in een meevoelende toon.

Mathis was zich meer bewust van wat er omging dan de twee andere wachters. Ywen was slechts aan het uitkijken, over de kantelen heen. Ik maakte een mentale nota van Mathis. Hij was blijkbaar de slimste van de drie.

‘Wivine is geboorte aan het geven,’ antwoordde ik. ‘Je vrouw, Anna, heeft het bevel genomen. De vrouwen joegen me buiten.’

‘Ja, zo zijn ze, dat zouden ze doen,’ antwoordde Mathis. ‘Geboortes zijn vrouwenzaken. Anna heeft al heel wat kinderen op de wereld geholpen, onder wie onze. Ze is een goede vroedvrouw, maakt u zich dus maar geen zorgen. Een echte vroedvrouw kan het niet beter doen dan Anna!’

‘Eén van ons zou op een snel paard moeten uitrijden en een dokter gaan halen,’ stelde Everdey voor. ‘Ik hoorde dat de nonnen van Ter Hage een klein hospitaal hebben. De abdis is een dokter.’

‘Geen dokter op dit ogenblik,’ besloot ik. ‘Geen dokter! Axel is te ver weg, en wie weet of die ruiters niet ergens in hinderlaag liggen tussen hier en Axel. We wachten nog iets langer. Als het nodig is, dan rijd ik zelf naar het klooster. Ik ken de abdis.’

Mathis plaatste zijn kruisboog tegen de muur, keek uit over de vlakte, en vroeg dan, meer alsof hij tegen zichzelf praatte dan tot ons, ‘wie waren die venten? Ze waren goed gewapend, allen te paard! Ze droegen slechts lichte bepantsering. Ze waren uit op snelheid, maar minstens één onder hen was een ridder, denk ik. Hij droeg een blazoen, maar één dat ik nog nooit tevoren zag. Ik herkende het niet. De twee leiders spraken Frans met elkaar. Ja, die twee waren ridders. Waren ze bandieten of huurlingen? Ik denk geen bandieten, maar wel huurlingen. Waarom zouden ridders en huurlingen Terhagen aanvallen? Ze kwamen van ver! Zij en hun paarden waren bedekt met stof. Waren ze uit op plunderen? Hebt u vijanden, Ser Jehan?’

‘Niet dat ik weet,’ antwoordde ik.

‘Misschien waren ze uit op goud of een andere buit. Terhagen is het enig kasteel in de omgeving. Dit kwam werkelijk als een verrassing voor mij.’

De mannen bleven zwijgen, keken weer uit over het landschap.

‘Ga niet naar buiten, laat de ophaalbrug niet neer, doe de poort niet open,’ beval ik. ‘Ik ga terug naar het huis. Everdey, iemand zou moeten zorgen voor de kinderen terwijl de vrouwen bezig zijn. Kun jij dat doen?’

Ik liep hard over de binnenplaats, het huis in, de trappen op. Everdey liep achter mij op zijn korte, dikke beentjes. Hij liep naar de kamer waarin de kinderen wachtten.

Ik hoorde schreeuwen, zeer hard schreeuwen aan de deur van mijn slaapkamer. Dat deed me direct stoppen. Ik wachtte aan de deur, durfde niet naar binnen te gaan. Dan werd plots de

deur open geworpen, en Kateline sprong naar buiten. Ze sloeg de deurpanelen vóór mijn neus weer dicht.

‘We willen geen mannen rond ons,’ riep Kateline. ‘Ver Wivine baart. Ik moet u zeggen dat het niet te best verloopt. We doen wat we kunnen. Ze heeft veel bloed verloren, aar ze is moedig en ze helpt ons veel. Ze kreeg de hoof van een paard in haar buik, weet u? We vonden de blauwe plekken op haar buik. Ze kan het kindje verliezen. We weten het nog niet. Ga naar beneden, drink enkele glazen sterke drank, en loop niet in onze weg!’

Ik werd heel bleek in mijn gezicht. Kateline duwde me met de rug tegen de muur van de gang. ‘Val niet flauw op ons,’ riep ze. ‘We hebben onze handen vol met Ver Wivine. Verman je nu! We hebben het nodig dat we ons ook niet om u moeten bekommeren! We hebben de tijd niet om ook voor u te zorgen. Ga naar beneden!’

‘Zou het helpen als ik een non ging halen, misschien een dokter uit het klooster?’ vroeg ik. Kateline dacht na.

‘Ja,’ gaf Kateline me terug, ‘absoluut! Moeder Amalberga is de beste dokter voor mijlen in de omtrek. Haal haar, maar niemand anders! Als ze een andere non wil zenden, weiger dat dan! Een non of een andere vroedvrouw kan niet beter doen dan Anna nu al doet. Haal moeder Amalberga! Dat is, als ze wil komen.’

Kateline wachtte geen antwoord af, en snelde al weg.

Ik liep terug naar de mannen, zag mijn wachters nog steeds op de muren staan. Everdey, met de kinderen op sleeptouw, ging de huizen in. De kinderen die aan de aandacht van Kateline ontsnapt waren, gingen naar hun vaders op de muren.

‘Het is in orde, hoor,’ excuseerde Everdey hen. ‘We geloven niet dat de ruiters zullen terugkeren. We zullen ons deze nacht afwisselen. Als de ruiters vooralsnog terugkeren, brengen we de kinderen wel eerst snel naar de vluchtkamer.’

Ik ging de trappen op naar de muren. Ik voelde me zeer moe van de spanning. Mathis hing met zijn twee armen over de kantelen.

‘Er is geen teken van hen,’ zei hij me.

‘Ik moet naar Ter Hage rijden,’ riep ik. ‘Ik moet de abdis gaan halen. Als ik niet terugkeer, en ondertussen, ben jij in bevel. Je moet het bevel uitoefenen, Mathis. Wees meedogenloos in je bevel! Je bent de meest bekwame om dat te doen!’

‘Neem de kar,’ zei Mathis. ‘De kar is praktisch leeg. Het zal gemakkelijker zijn voor de non, en u zult meer voorzichtig rijden. Neem mantels. Er komt regen. Ywen zou met u mee moeten gaan, in maliën, te paard. Wij houden het kasteel. Kijk uit voor die bandieten!’

Enige tijd later reden Ywen en ik het kasteel uit. Ik zag Mathis de zes of zeven dode mannen die naast de gracht lagen verzamelen, hun zakken doorzoeken, hun wapens verzamelen en die binnen in het kasteel plaatsen. Het laatste wat ik zag was hoe hij de pijl van een kruisboog in het hoofd van een paard schoot dat nog in het water lag en daar pletste met gebroken poten. Ik vroeg me af hoe we dat karkas uit de gracht gingen krijgen.

Ywen en ik reden naar Ter Hage. Ik had niet veel tijd nodig om moeder Amalberga te overhalen met ons mee te komen. We bereikten Nieuw Terhagen in de avond, en zagen gelukkig geen ruiters.

Amalberga liep naar de slaapkamer en bleef daar. Ik ging terug naar de muren, zei aan de mannen iets te gaan eten, terwijl ik verder waakte. De duisternis viel, maar de ruiters keerden niet terug. Ik had gevreesd dat ze slechts weggereden waren om met nog meer mannen terug te keren, maar dat deden ze niet. Everdey kwam terug op de muur. We plaatsten toortsen aan de andere zijde van de gracht, sloten de poort weer, en trokken de ophaalbrug op.

Ik ging naar het herenhuis. Ik had vanop de muren de vrouwen aan en af naar het washuis zien lopen met wit en met bebloed linnen in de handen. Veel bekkens met water werden al lopend naar het huis gebracht. Ik stapte langzaam naar mijn zaal, ging zitten aan de tafel, en bleef daar. Iets later bracht ik kruiken wijn naar Ywen, Everdey en Mathis op de muren. Ik was heel erg dankbaar voor wat de bewakers en hun vrouwen gedaan hadden. Ik was zeer gevoelig, getroffen door hun vriendschap. Everdey zei me dat de kinderen sliepen. Ik ging terug naar mijn zaal.

In het midden van de nacht kwam Moeder Amelberga naar de grote zaal. Ze zag er uitgeput uit. Ze kwam bij me zitten op een stoel, aan de tafel. Ik wachtte tot ze iets wou zeggen, maar stelde haar al voor om iets te eten, een beker wijn te drinken. Ze nam dat aan. Ze zuchtte, ‘ik vrees dat ik geen goed nieuws voor u heb, Ser Terhagen. Wivine verloor haar kindje! De jongen was zeer geraakt door het paard. Hij bloedde. Hij overleefde de geboorte niet. Het spijt me. We redden Ver Wivine wel. Ze zal leven, verzeker ik u. Zij ook werd gekwetst. Ze werd geraakt door de hoeven van een paard terwijl het kasteel aangevallen werd, hoorde ik. Soms geeft God en neemt God. Ver Wivine zal weer gezond worden, met de tijd. Ze heeft veel bloed verloren, maar ze is een sterke vrouw. We duwden alles uit haar schoot dat gekwetst was. Ze was moedig. Ze leed veel pijn, maar hielp ons. Ik stel voor dat u haar nu laat slapen tot ze wakker wordt. Anna en ik zullen vannacht en morgen nog over haar waken. Een merkwaardige vrouw is die Anna! U moet me haar soms uitlenen. Ik vrees voor nog iets anders. Ik heb gevallen zoals deze voorheen gezien. Vrouwen die gewond raken zoals Ver Wivine geven zelden nog geboorte. Ik kan me vergissen, maar ik denk het niet, en ik voel dat het beter is u geen valse hoop te geven.’
Ik boog mijn hoofd en weende.

Ik won langzaam de controle over mezelf weer.

Amalberga voegde toe, ‘u zoudt geen grote smart mogen tonen wanneer u morgen uw vrouw terugziet. Probeer alstublieft zacht met haar te zijn. Verwerp haar niet. Ik zou u dit niet moeten zeggen, maar ik denk dat u om haar geeft, en respect voor haar hebt. Na een geboorte hebben vrouwen veel liefde nodig, en Ver Wivine zal dat nog meer nodig hebben. Het zal hard voor u beiden blijven gedurende enkele weken. Houd die vrouw Anna dicht bij haar. Anna moet Ver Wivine doen eten, want uw vrouw kan het leven weigeren. Anna moet haar van dicht bij verzorgen. U zoudt dikwijls met Ver Wivine moeten praten, en haar moed geven. De tijd zal helen!’

Ik knikte.

Ik vroeg, ‘wat deed u met het kindje?’

‘We wikkelden het in wit linnen. Een man, één van uw wachters, een man genaamd Ywen, denk ik, begroef het nabij het kasteel in wat hij me zei een mooie plaats was, goede grond voor een begraafplaats, een klein kerkhof. Hij begroef het kind in droge grond. Een priester zou die grond moeten inwijden, maar dat kan zorg zijn voor later. Als het een troost voor u kan zijn, weet dat ik het kind doopte terwijl het nog ademde, toen ik besepte dat het de wereld ging verlaten maar dat nog niet had gedaan. Het zal een kleine engel worden.’

‘Ik dank u voor alles, Moeder Amalberga,’ zei ik. ‘Ik sta diep bij u in de schuld.’

‘Er zou geen sprake mogen zijn van schulden tussen ons,’ zuchtte Amalberga weer. ‘U redde ons van oneer en volledige neergang. U weet dat. Ik houd van God, Ser Jehan, maar ik begrijp niet waarom Hij toelaat dat zulke slechte dingen aan ons gebeuren. Ach, wie kent Zijn wegen? U zult misschien toch nog kinderen krijgen. Dat zal een teken van verzoening zijn.’

Amalberga zuchtte weer, keek neer.

Daarna zei ze verder, ‘u zou ook moeten nadenken over die aanval. Ik hoorde niet van kastelen of herenhuizen in de omgeving die aangevallen werden door bandieten. Ik dacht eerder dat Axel vrij was van bandieten. Waarom dan werd uw kasteel aangevallen, en door wie?’

‘Dat weet ik niet,’ onderbrak ik haar, naar waarheid. ‘Sommige van de mannen schreeuwden dat we Joden waren en daarom gedood moesten worden, maar die beschuldiging raakt kant noch wal.’

‘Inderdaad niet,’ dacht Amalberga hardop na. ‘Er zijn geen Joden in Axel. Dat weet ik. Ik hielp hen te ontsnappen! Iedereen weet dat u en de inwoners van het kasteel goede Christenen zijn. Misschien was dit slechts een beschuldiging die nodig was om mannen te ronselen voor de aanval, een list van wie de overval plande.’

‘Wellicht, ja,’ gaf ik toe op de gesuggereerde uitleg.

‘Weet je, Jehan,’ biechtte Moeder Amalberga op tegen mij, me voor de eerst maal echt bij de naam noemend alsof we oude vrienden waren, ‘ik heb opgehouden me af te vragen waarom God wrede dingen laat gebeuren, waarom legers tegen elkaar slaan, en waarom mannen vechten. Mijn geest was zo verward door al die verschrikkingen en door die vragen, dat ik de zin van dat allemaal niet meer begreep. Ik heb niet het geloof verloren, maar om mijn geloof oprecht te houden moest ik veel vragen, waarop toch geen antwoord kwam, terzijde zetten. Ik houd me niet meer bezig met het waarom van de zaken, Jehan! Ik probeer het goede te doen, hopend dat het goede genade vindt bij God. Ik ben nu nog slechts bezig met het hoe, zie je, met hoe genoeg te vinden bij God en met hoe het goede kan gedaan worden in de wereld. Men moet nederig zijn om op die wijze te denken, maar wat zijn wij vergeleken bij de grootsheid van God? Je bent een verscheurde man, zoals velen van jullie families. Stel niet teveel vragen, Jehan, en doe het goede rond je. Ik geloof dat het de enige manier is om gezegend te worden door God.’

Ik vond de woorden van Moeder Amalberga zeer wijs, maar zeer ontoereikend. Het waarom der dingen was ook aan mij volledig verloren. We waren twee zielen die verbijsterd bleven door ons onbegrip van de schepping.

Ik kon Wivine voor de eerste maal zien in de namiddag van de volgende dag. Ze was zwak, maar zich zeer goed bewust van wat er gebeurd was. Ze weende wanneer ik naast haar bed stond en ze ademde in diepe snikken. Ik kon niet veel zeggen. Ik beperkte me er toe haar hand te nemen en die te drukken.

‘Je ziet hoe ik gestraft wordt om bezit van je te hebben genomen,’ zei ze. ‘Ik werd wreed gestraft! We zullen daarmee moeten leven. Mijn zonde is nu betaald, maar aan welke verschrikkelijke prijs! Wat een wrede God hebben wij om me op deze wijze te straffen, door een onschuldig kind weg te nemen voor mijn zonde.’

‘Er was geen zonde, en geen andere zonde dan van liefde,’ antwoordde ik. ‘En God heeft je niet gestraft! Die bandieten waren niet gezonden door God. Ze kwamen uit eigen beweging om kwaad aan te richten, niet door de wil van God. We zullen ook deze beproeving doorstaan, Wivine.’

Ze sliep dan.

Ik, echter, vroeg me af of toch niet de oude dualiteiten van zonde en straf, uitgeoefend door de ene of andere kracht in de wereld, misschien door God, waar kon zijn. Waarom werd ik aangetrokken tot in Niel nadat ik geslapen had met Wivine? Waarom had ik de pest opgelopen? Waarom was ik zo passief gebleven in die ogenblikken toen de flagellanten me aanraakten, zodat ik de ziekte kreeg? Was er een kracht aan het werk om mij en Wivine te geselen voor wat door iedereen als zonde aanzien werd? Werd ik gered door de liefde van Quintine? Moest er in het universum een evenwicht bestaan tussen zonde en lijden voor die

zonden? Was Jezus Christus daarom niet aan het kruis gestorven? Wivine en ik hadden gezondigd en we hadden geleden. Wat betreffende Quintine? Quintine had ook gezondigd. Hoe zou zij moeten betalen? Ik kreeg plots angst voor Quintine. Waar was ze? Ging het goed met haar of was ze in moeilijkheden? Vragen, teveel vragen, had Moeder Amalberga gezegd!

Moeder Amalberga vertrok terug naar haar klooster in de avond van die dag, vergezeld van Everdey en Mathis. Mijn twee wachters keerden weer naar Terhagen in de nacht. Ze hadden niets gezien van de bandieten, geen spoor van hen gevonden. Ze dachten dat de mannen slechts zwervende bandieten waren geweest, die gemakkelijke buit zochten, kwade en wrede mannen. De ruiters zouden nu al ver weg zijn. Ik knikte. Ik zou meer over die groep moeten proberen te weten.

We bleven nog twee weken erg op onze hoede, de ophaalbrug meestal verticaal. Op Oud Terhagen was er niets gebeurd. De boerderij was niet aangevallen. Ik sprak veel met Wivine, zei haar moedig te blijven. Ze gaf zich zelf de schuld voor de dood van haar kindje. Ik ontwikkelde voor haar het ene argument na het andere waarom ze niet zo slecht mocht denken. Omdat ik lange uren doorbracht met haar hand vast te houden, voor haar te zorgen en met haar te praten, denk ik dat ze dat interpreteerde als liefhebbende tederheid voor haar. Ik bleef inderdaad teder met haar, en wou dat ze wist dat ik haar waardeerde, en evenzeer rouwde over onze zoon als zij. Wivine sprak ook over wat Moeder Amalberga gezegd had over meer kinderen. Ze meldde me dat alsof ik het nog niet wist. Ze weende. Ze was echter sterk, ze werd langzamerhand beter, ook in haar hoofd.

Na nog twee weken, reed ik weer naar Axel en naar de omliggende dorpen. Niemand kon me nuttige inlichtingen verstrekken over de bandieten. De groep was blijkbaar plots uit het niets vanuit het oosten komen aanrijden, maar niemand wist juist van waar. Ze waren niet in de stad gebleven, waren er snel door gereden, en enkel en alleen het kasteel van Terhagen was aangevallen. Ik vroeg waarom ze dat konden gedaan hebben, maar kreeg geen antwoorden, slechts schouderophalingen. Te Terhagen bleven we waken, ook 's nachts. Ik dankte de wachters, en ook de vrouwen, want ze hadden Terhagen verdedigd zoals de allerbeste strijders. Vanaf die tijd beschouwden we hen als onze eigen familie van Terhagen.

We begroeven de mannen die door onze kruisboogpijlen gedood werden. We vonden op hen geen speciale aanduidingen over wie de mannen waren of van waar ze vandaan kwamen, geen inlichtingen ook in de zadelpakken van de gevallen paarden. We begroeven hen in ons kerkhof, wat waarschijnlijk teveel eer betekende voor hen, maar we deden het. Later bouwde Lammin Metsers een muur rond ons kerkhof. We haalden het dood paard, door vele mannen van de boerderij met koorden te doen trekken.

Ons normaal leven hernam. We lieten onze ophaalbrug opnieuw neer tijdens de dag, maar hielden de poorten nog gesloten en de valpoort naar beneden. We vreesden de nacht, want we waren met te weinigen om ook in de duisternis te waken. We besloten om 's nachts toch allen te slapen, maar één van ons stond steeds zeer vroeg op, net vóór dageraad, om op de muren te gaan kijken of alles in orde was. We hadden vooral angst voor de kinderen. De gezondheid van Wivine verbeterde allengs. Ze stond op uit het bed, at, begon te wandelen in de binnenplaats en in onze tuin. Ik zag haar regelmatig naar het kerkhof gaan met bloemen in de handen. Een droefheid hing er dan in haar ogen, en ze keek met veel tederheid naar de kinderen die in onze binnenplaats speelden.

Het verhaal van Quintine Denout

Martin Denout verscheen te Nieuw Terhagen van zijn reis naar Rome slechts in de zomer van 1351. Ik had hem veel eerder verwacht, maar wanneer hij zijn verhaal kwam vertellen vergaven we hem snel. Die dag reed hij tot aan de gesloten poort van ons kasteel, blijde vloeken verontwaardigd roepend omdat we hem niet onmiddellijk binnen lieten.

Everdey de Handscoemakere stond op wacht op de voorste toren op dat ogenblik. Everdey had Martin direct herkend, maar Everdey hield van een grapje, en dus speelde hij de dommerik die het alarm sloeg, voordoende de ruiters die zo snel naderden niet te kennen en hij liet hen wachten tot de poorten vanzelf open gingen. Everdey blies op zijn hoorn alsof er twintig bandieten aan onze watergracht stonden, maar dat was slechts van blijdschap, want Everdey hield veel van Martin en van de vrouw die met Martin mee reed. Uiteindelijk ging Everdey toch maar de eiken panelen opentrekken voor de vreemdelingen, en tegen die tijd stonden we allen, lachend, de vuisten in de heupen, op hem in de binnenplaats te wachten. Martin kon de speciale aandacht die we hem gaven wel smaken.

‘Wat is dit?’ riep hij bulderend, ‘herkennen jullie een beste vriend niet meer? Wat is er geworden van de gastvrijheid van het kasteel van Terhagen? Maak baan voor de beroemde Gentenaar Martin en voor de edele vrouw Avezoete van Lake!’

Zodra hij teruggekeerd was naar Vlaanderen was Martin Denout naar Gent gereden om Avezoete van Lake te halen, die toen in de stad was in plaats van te Westdorp. Ze zouden nu snel trouwen. Martin was bijna een vol jaar op reis gebleven, maar hij was de lieflijke Avezoete niet vergeten. Avezoete reed zo stralend als haar toekomstige echtgenoot, de kaken rood van de opwinding en de lachen, en achter haar reden nog twee wagens die beladen waren met de zaken van Avezoete en met geschenken. Die karren kwamen met twee dienaars en twee dienstmeiden. Martin Denout reed Terhagen binnen in grote stijl!

Na zijn luidruchtige en blijde intrede, omhelsde Martin ons allen. Hij was iets dikker geworden, een zelfverzekerde, krachtige, heel bruine, zonverbrande jongeman. Hij hield Wivine en mij lang vast, daarna Ywen, Everdey en Mathis, hun vrouwen en kinderen, en dan gingen we allen naar de grote zaal voor de welkomsdronk, want Martin verklaarde snel dat zijn keel zo droog aanvoelde als een gepekeld haring.

‘Ik kom je helpen met de landerijen die je kocht,’ zei hij mij al terwijl we de trappen op stegen, ‘en ik bracht ook Avezoete, die in Gent was, om Wivine gezelschap te houden. Ik dacht dat we even goed hier, in de kerk van de abdij van Ter Hage konden trouwen. We houden niet veel van de menigte en het lawaai van grote feesten die we voor ons huwelijk zouden moeten ondergaan in Gent, die lange huwelijksceremoniën in de kerk en de plechtigheid van de vele priesters. We zullen hier, in de intimiteit van het platteland trouwen, en later, op een avond, wel een banket in Gent organiseren. We kunnen op Terhagen blijven als je dat verkiest, maar Avezoete zou liever op Westdorp blijven wonen. Ze wil haar eigen huis, neem ik aan. We kunnen daar allemaal later over beslissen! Nu, zeg me, wat is er hier allemaal gebeurd?’

We legden uit hoe de zaken stonden in Ter Hage en in Axel. We aten in onze zaal, aan onze tafel, waar iedereen zich aan verzamelde. We dronken met onze wachters, hun vrouwen en kinderen, de poorten van Terhagen gesloten, en geen bewaking op de torens voor de rest van de dag. We bleven in onze zaal om Martin te horen vertellen over Rome tot laat in de nacht. We besloten dat de familie Denout nog enkele dagen bij ons zou moeten blijven.

De aanwezigheid van Avezoete van Lake was zeer goed voor Wivine. Ik bemerkte dat ze weer gelukkig kon zijn en kon glimlachen. Sterretjes blonken in haar ogen wanneer Martin ons zijn verhaal deed met sterke, brede gebaren en diepe stem.

Martin kletste al de tijd door zonder één ogenblik te stoppen. Ik hoorde maar half wat hij aan zijn zuster zei over zijn reizen, want ik bleef teveel zijn andere zuster in het hoofd houden, Quintine, die met hem uit Rome moest teruggekeerd zijn. Was ze wel teruggekomen, of had ze een lieve jongeman ontmoet in Rome en was ze daar gebleven? De pijnlijke verwachting was mijn lot die avond! Ik liet Wivine al de tijd naast Martin zitten, terwijl ik de drank organiseerde en de maaltijd, en spannend wachtte tot Martin zou zeggen waar Quintine zich bevond.

Martin loste echter niets over Quintine, maar ik kon hem toch heel voorzichtig vragen of hij alleen was teruggekomen. Hij antwoordde dan dat Evrard, de monnik, ook was teruggekeerd, en eveneens zijn zuster Quintine. Ik moet een luide zucht van opluchting geslaakt hebben, zo gelukkig was ik. Evrard was nog in Gent gebleven, maar had beloofd ons snel te komen bezoeken om zijn versie van de reis te geven. Quintine was ook een tijdje in Gent gebleven, en dan had ze er de voorkeur aan gegeven naar het herenhuis van Westdorp te rijden. Van dan af luisterde ik met meer aandacht naar wat Martin vertelde. We gingen zeer laat slapen.

De volgende dag had ik voldoende gehoord van de begrijpelijk zeer enthousiaste maar eindeloze anekdotes van Martin. In de verhalen hoorde ik niets meer aangaande Quintine, behalve dat ze in goede gezondheid verkeerde. Ik durfde niet meer te vragen. Ik gaf voor een dringende zaak te moeten afronden nabij de Schelde. Avezoete en Martin zouden naar het klooster van Ter Hage rijden om hun huwelijk voor te bereiden. Ik gaf hen Everdey en Ywen mee, want ik vreesde dat de groep bandieten die Nieuw Terhagen hadden belaagd nog steeds in de omgeving konden vertoeven. Ik plaatste Mathis in bevel in het kasteel, en ik reed naar Westdorp met een heel slecht geweten, maar ik reed zo snel als ik kon!

Ik wist niet echt of ik werkelijk Quintine te Westdorp zou vinden, en ik wist nog veel minder hoe ze me zou ontvangen en of ze me zou willen spreken. Ik wist niet wat er met haar gebeurd was te Rome, hoe ze zich nu voelde, of ze verliefd was geworden op iemand anders, of verkozen had een non te worden. Ik kon mezelf er niet van weerhouden naar Westdorp te rijden, zelfs al voelde ik me een sater en een grote zondaar. Ik moest Quintine terugzien, naar haar ernstig gezicht kijken en naar haar lenig figuur, zo mogelijk haar gedurende enkele ogenlikken zeer dicht in mijn armen houden en weer haar lichaam voelen.

Wanneer Quintine voorheen naar me keek, dan daalde de blauwe hemel tot naast mij neer, en wandelde ik op wolken. Haar ogen doorboorden me tot diep in mijn ziel, mijn knieën rilden, mijn benen leken onder me weg te schuiven, en mijn stem kon schrill klinken, mijn onhandige zinnen flapte ik er maar uit. Ze had dat effect op me! Ik voelde me weer een jongen van twaalf jaar oud. Quintine was mijn koningin, mijn meesteres en de vrouw die me folterde! Ze was mijn hartslag, maar ook het sluimerende gif dat in mijn geest was doorgedrongen. Ik verwachtte niets anders dan dat ze me zou verwijten naar Westdorp gekomen te zijn, en me dan verontwaardigd zou wegzenden, maar ik wou haar weerzien, al was het maar gedurende enkele seconden! De andere argumenten en beelden die in mijn geest rond dwarrelden, al de lieve, domme dingen die ik haar wou zeggen, zoals dat ik haar een burenbzoek wou brengen, slechts wou weten of ze in goede gezondheid bleef, alles dat waren slechts illusies en uitvluchten. Ik wou hartstocht met Quintine! Ik hield nog steeds van haar. Ze had mijn brein betoverd, en ik verlangde naar haar met mijn gans wezen.

Ik reed door de open poort van het herenhuis, inwendig vloekend toen ik weer zag hoe onveilig en zorgeloos Quintine en Avezoete op Westdorp woonden. Ik maakte heel wat

lawaai met mijn paard in de plaats vóór het huis. Ik keek aandachtig naar de vensters om al een glimp op te vangen van Quintine. Niets of niemand bewoog eerst, zelfs geen dienstmeid kwam aansnellen. Dan openden zich de elegante eiken deurpanelen wijd, en één enkele figuur tekende zich af tegen de donkere achtergrond van het interieur.

Quintine stond groot, gekleed in een lange, wollen tuniek, in heerlijk groen geborduurd met rode bloemen, een kostbaar kleed dat aan de mouwen zijde en kant droeg, en dat over haar boezem diep uitgesneden lag. Ze droeg geen juwelen, haar rood haar hing dieper van kleur in langere, glanzende golven tot lager op haar schouders dan ik me herinnerde. Haar gezicht was donkerder van kleur, er lagen meer zonnespikkeltjes op, haar ogen flitsten helder zoals zeldzame edelstenen, haar vollere lippen leken me meer sensueel en lagen iets verder open dan vroeger. Ze ademde alsof ze gelopen had, de neusgaten openden en sloten zich. Quintine hield haar armen open, tegen de twee panelen. Ze steunde zich daar in het felle licht, levendiger en veel mooier dan ik me haar herinnerde, wonderbaar voller van lichaam dan ik haar in mijn geest hield, meer aantrekkelijk en uitdagend vrouwelijker dan ik me haar voorgesteld had. Zou ze me ontvangen? Ik wou eerst mijn paard de brede, stenen trappen van de ingang opsturen om sneller bij haar te zijn, maar ik stapte geduldig af, wond de teugels rond een houten paal naast de trappen, en rende naar haar toe.

Terwijl ik me over het platform vóór haar deur haastte, liep ze onverwachts naar mij toe, stralend van plots opgewekte vreugde, en in één hartslag vlogen we in elkaars armen boven op de trap.

Quintine legde haar hoofd tussen mijn nek en schouder, en ik streefde haar haren en kuste haar wel honderd maal. Ik hoorde haar wenen en snikken, en ik wist dat alles weer goed was. Quintine hield nog van mij! Ze bleef zich aan me vastklampen, groef haar nagels in mijn rug, hing zo hard aan me dat ik vreesde dat ze me wou stikken. Ze draaide dan haar hoofd, toonde hoe de tranen uit haar ogen vloeiden als parels, en we kusten met open lippen. We kusten hartstochtelijk, de tongen zoekend, de ander innemend. Quintine streefde mijn nek met haar lange vingers, terwijl mijn handen over haar gans lichaam voelden. Het was een hete kus die we aanhielden, een kus die gevuld was met onderdrukte, sensuele begeerte.

We bleven lang zo op de trap staan, maar dan hief ik haar van de grond, boog, plaatste een arm onder haar benen die verborgen zaten in het kleed, strekte me weer, en droeg haar in mijn armen door de deur. Ik was nog nooit echt in dit herenhuis binnen geweest. Ik zag een grote trap met houten leuning die naar boven leidde. Ik veronderstelde dat de slaapkamers boven lagen, dus ging ik de monumentale, draaiende stenen trappen op en keek naar Quintine. Ze glimlachte en wees met een vinger naar het einde van de gang, links. Ik opende die deur met twee vingers, ging naar binnen en ontdekte een bed. Ik legde Quintine neer op de dekens, en sloot de deur achter me toe. Onze kleren vlogen in het ronde in een volgende hartslag. Dan gooide ik me op Quintine als een wildeman, duwde me in haar, en ze krabde mijn rug tot op het bloed, van boven tot onder, met haar lange, scherpe vingernagels.

Lang nadien lagen we op het verrimpeld bed. Ik speelde met mijn vingers op de rug van Quintine, want ze lag naakt op haar buik. Ik bestudeerde de lijnen van haar ruggengraat naar haar billen, over haar mooie benen.

‘Houd je nog steeds van me?’ vroeg ze, alsof die vraag nodig leek na ons onstuimig weerzien. We hadden naar elkaar gehongerd al die maanden! Ik hield zo veel van haar, begeerde haar zo erg, en was zo gelukkig haar teruggevonden te hebben zoals ik van haar gedroomd had. Ik kon wel beginnen te wenen van geluk. Mijn hart barstte van blijdschap. Zachtere gevoelens konden niet bestaan!

Ik fluisterde, ‘ik hield daar niet mee op, Quintine! Je kunt me mijn pijn niet voorstellen, de pijn die ik voelde terwijl je in Rome was. Ik beeldde me in dat je verliefd kon worden op één van de gezellen van je broeder, of op een knappe, zongebruinde Romeinse ridder, of de minnares wou worden van een kardinaal, je plezier wou uitschreeuwen in een heet Romeins bed, of anders een geestelijke wou worden in een klooster, voor eeuwig voor mij verloren. Ik vreesde je nooit meer terug te zien. Ik heb altijd van je gehouden, Quintine, wat er ook gebeurde, en dat zal zo blijven, wat er ook verder gebeurt. Mijn liefde wordt steeds sterker met de tijd! Ik bemin je. Je weet dat!’

‘Toch ben je getrouwd, Jehan, en ik moet lijden je in de armen van Wivine en in mijn zuster te weten. Mijn zuster! Mijn tweelingzus! Hoeveel kinderen heb je met haar al gemaakt?’

‘Wivine was in verwachting,’ gaf ik toe. ‘Ze verloor haar kindje. Ze kan geen kinderen meer krijgen. Iets was binnen in haar lichaam verscheurd tijdens de geboorte, zei de dokter. Wivine zal kinderloos blijven, Quintine! Heb wat medelijden met haar! Maar ja, ik ben getrouwd met Wivine. Ik moest doen wat correct was. Ik besef nu wel dat ik niet met haar had mogen trouwen, kind of geen kind, maar ze was in verwachting van mijn kind, Quintine. Met haar trouwen was ook wat jij wou! Mijn zonde was niet in het overspel met jou! De zonde lag in het overspel met Wivine. Ik dacht dat ik je kon vergeten. Dat kon ik echter helemaal niet. Het gevoel versterkte toen we beiden ziek werden, en later, naarmate we gescheiden werden, verlangde ik des te meer naar je. Ik maakte een warboel van ons! Een warboel van leugens, van zinsbegoochelingen, van hypocrisie. Ik zal de warboel moeten opruimen, hoe pijnlijk dat ook zal zijn.’

‘Nee,’ jankte Quintine plots luid. ‘De verwarring is tussen Wivine en ik, en het was haar fout dat al de warboel begon. Dat weet ik nu heel zeker. Ik zal met Wivine praten! Jij moet van tussen ons twee blijven. We zijn tweelingen, herinner je! Ik zal met Wivine praten. Dat is, als je me toestaat aan haar te zegen hoe de dingen staan tussen jou en mij. En nee, ik heb niet de minste bedoeling een non te worden! Ik heb alle intenties je nog dikwijls naar mijn bed te lokken en je te verscheuren wanneer me dat bevalt, en je te begeren.’

Ze pauzeerde.

‘Ik dacht veel over ons na in Rome, Jehan. Wanneer mijn besluit genomen was, mijn gedachten klaar en helder, dan wou ik direct terugreizen, maar Martin en Evrard moesten nog lange tijd in Rome blijven. We moesten ook onze kwijtschelding van zonden nog verdienen. De maanden die zij nog wilden blijven in het hete, vochtige, verschrikkelijke Rome, waren mijn pijn! Ik wil niet dat je nog spreekt over Wivine, nu we samen zijn. Het probleem met Wivine zullen we later oplossen, maar ik weet wat ik moet doen, maak je daar geen zorgen over. Nu wil ik je smaken, van je genieten, mijn vurige minnaar! Kom hier! Dit heb ik zo erg gemist!’

Quintine trok me weer over haar, en onze huid raakte elkaar aan, en verhitte.

Veel later, de avond overgegaan in de nacht, zaten we nog steeds in bed, kaarsen rond ons, en ook de twee grote, zilveren schotels met voedsel, vork en mes tussen ons. We waren aan het eten. Het was de eerste maal van de dag dat ik iets nam om mijn honger te stillen, en Quintine duwde evenveel van de koude kippenborst, brood en kaas in haar mond als ik. Ze begon te vertellen over haar verblijf in Rome, en hoe ze in de heilige stad was aangekomen. Ze gaf me het verhaal van Quintine.

‘Alles goed beschouwd verliep de reis naar Rome zonder iets vermeldenswaardig,’ begon Quintine tussen twee beten in. ‘We zeilden van Sluis naar La Rochelle in een schip van de Herts, en vandaar naar Bordeaux. Te Bordeaux vonden we een schip naar Bayonne. Daar hadden we veel geluk en we vonden een andere kogge die op weg was naar Barcelona, rond gans Spanje en Portugal voer. We zeilden langzaam, maar we vermeden helemaal over het

land te moeten reizen. Van Barcelona zeilden we verder naar Marseille. De enige zorg die we op die reis hadden was hoe een schip naar de volgende haven te vinden, en dat voor ons allen in onze groep. Ik werd ziek op zee in de eerste paar dagen, niet erg, maar ik werd snel gewoon aan het dansen van het dek onder mijn voeten. We zeilden nooit in stormen, en we verborgen ons in de havens wanneer het weer ruwer werd. We volgen de kusten van de Middellandse Zee, en die reizen waren wonderlijk mooi!

Ik zag de mooiste landschappen die je je kunt inbeelden, Jehan! Hoe uitgestrekt prachtig kan de wereld zijn die God geschapen heeft, en hoe klein ziet Gent er uit wanneer je gedurende vele dagen, weken, maanden, langs die kusten kunt varen in de blakende zon! Hoe eindeloos vloeien de wateren! Het was de eerste maal dat ik de zee zag, en de eerste maal dat ik op de golven vlotte, de wind in mijn haren zo sterk voelde, en de zoute lucht kon ruiken. In sommige havens bezocht ik de ruïnes van oude beschavingen en ik zag de zeer grote maar gebroken gebouwen die onze stenen huizen en zelfs onze kathedralen in het niet deden verdwijnen.

Zo opwindend als de landschappen en de zeereizen zelf waren, zo vervelend waren de monniken en de jonge mannen uit Gent die ons vergezelden. Ze waren domme snoevers, die er geen idee van hadden wat er in mijn hoofd kon omspoken. Ze hadden geen interesse voor wat ik wou van het leven. Ze probeerden me naar hun bed te trekken en ze maakten grote ogen gevuld met begeerte naar me. Ze gedroegen zich niet half zo opwindend als de jonge mannen van de Pharaïldis families, en waren veel minder begerenswaardig dan het beeld van jou dat ik in mijn geest meedroeg. Ze waren geen mannen! Ze waren breinloze idioten, die geen eruditie en opvoeding hadden, geen moed en durf. Het duurde niet lang vóór ze in een hoek zaten te mokken en zichzelf troostten met de gedachte dat ik naar Rome reisde om een non te worden. Eén dacht zelfs dat ik al een non was, vermomd als een gewone pelgrim naar Rome! Eigenlijk was dat wat Martin hen probeerde wijs te maken nadat ze samenzwoeren om me te grijpen en me te verkrachten! Vanaf toen maakte ik er een gewoonte van een lange dolk aan mijn middel te dragen! De kapiteins van de koggen lachten zich krom wanneer ze de verslagenheid van de Gentse jongens zagen!

Ik moest even wrang lachen wanner Quintine me dit vertelde, maar ik was woedend en gaf me de schuld om haar, onbewust, in die beproeving te hebben gestort.

‘We bereikten Marseille,’ ging Quintine verder, ‘waar we aan boord gingen van een schip dat naar Genua en Rome zeilde. Die kogge deed zeer langzaam alle kleine kusthavens aan vooraleer in Rome aan te komen. We verloren dus veel tijd aan de Italiaanse kust, maar we bezochten die havensteden, die alle wonderlijk mooi waren! Gewoonlijk wandelden slechts Martin, Evrard en een andere jonge monnik uit. Ik ontdekte echter snel dat één van de jonge monniken me al even erg begeerde als de ridders van Gent, dus moest ik die ook van mijn lijf houden. Ik moest hem bedreigen tussen zijn benen te snijden met mijn dolk, vóór hij kalmer werd. Nadien waren het slechts ik, Martin en Evrard die nog de havens bezochten. Evrard hield een oogje op zijn jongere monniken.

Uiteindelijk bereikten we Rome. We zeilden de haven van Ostia in en gingen te paard naar Rome zelf. Rome nu, is een wonderbare stad, Jehan, en ik zal nooit in staat zijn je al de vreemde dingen te beschrijven die ik daar zag, maar ze was ook de vuilste hoop puin die ik ooit zag!

Op dat ogenblik duwde Quintine me een dik stuk heerlijke kaas in de mond, brak in gedachten verzonken een stuk brood af, deed er honig op, sneed dat zorgvuldig in twee, en gaf me een stuk terwijl zij van het andere proefde.

Ze zei, ‘van Evrard hoorden we wat het jubeljaar betekende. Zie je, jubel komt van het Latijns woord voor jubilatatie, zich te verheugen of te roepen. Paus Bonifatius VIII luidde het eerste

jubeljaar voor de Christenen in, om het te vieren in 1300. Bonifatius wou dat het feest slechts elke honderd jaar zou ingericht worden nadien, maar vele mensen argumenteerden aan Paus Clemens VI te Avignon dat het goed zou zijn dat elke vijftig jaar te houden. Het getal vijftig, werd er gezegd, kwam uit het boek Leviticus in de bijbel, waarin staat dat na zeven maal zeven jaren een jaar van boete en verzoening zou komen, een jaar waarin al de trompetten over de landen zouden gehoord worden. Het Heilig Jaar werd daarom uitgevaardigd voor 1350, en de pelgrimstocht naar de heilige stad van Rome was een noodzaak. De volledige kwijtschelding van alle zonden werd beloofd aan de pelgrims die de basilieken van Sint Pieter en van Sint Paul buiten de muren bezochten, minstens elke dag gedurende tien tot vijftien dagen voor vreemdelingen, en meer dagen voor de Romeinen van de stad. Paus Clemens voegde bezoeken aan Sint Jan van Lateranen toe aan de lijst en als voorwaarde voor volledige kwijtschelding van zonden.

Ik wou inderdaad naar Rome reizen om vergeving aan God te vragen om geslapen te hebben met de echtgenoot van mijn zuster, want je trouwde met Wivine. Ik dacht dat ik een verschrikkelijke zonde begaan had. Ik was zeer verward over wat er tussen ons gebeurd was. Ik had tijd nodig om de tegenstrijdige gevoelens te kunnen verwerken, Jehan! Wel, in elk geval, daar waren we dan, in Rome, op zoek naar een plaats om in te verblijven. Dat leek snel veel, veel moeilijker dan we verwacht hadden! Je kunt je niet inbeelden hoeveel mensen zich in Rome verzamelden! Duizenden pelgrims kwamen er elke dag aan, en bleven! Al de herbergen waren ingenomen door mensen die tot met tien samenhoften in een kleine kamer waar voorheen slechts één persoon in sliep. De Romeinen hadden weinig naastenliefde voor pelgrims! Integendeel, ze persten zoveel mogelijk geld uit de zakken van de pelgrims, deden dat zeer efficiënt, zonder bijgedachten en op de meest schandelijke wijze. Een stuk brood kostte fortuinen, een plaats om te slapen kostte fortuinen, en zo verder. We begrepen ook snel waarom de paus een kerk toegevoegd had aan de lijst van plaatsen die pelgrims moesten bezoeken, want overal moest men betalen! Rome was tevens vergiftigd met dieven, zodat meer dan eens Martin en de jonge ridders die ons vergezelden rond ons moesten staan met getrokken zwaarden. Ik geef toe dat ik de Gentse jongemannen onderschatte, want ze toonden wel moed en vastberadenheid in Rome, wanneer ze geconfronteerd werden met dergelijke tegenslagen. Evrard en zijn monniken vonden onderdak in een huis van de Franciscanen, en de Franciscanen kwamen tussen bij de Arme Clarissen om een kleine cel voor mij vrij te maken in het huis van hun gasten. Ik vond zo een plaats in hetzelfde klooster als waar zuster Brigitta verbleef, die van Zweden in het hoge noorden naar Rome was gekomen. Martin en de jongens vonden een onderkomen in een herberg, maar we moesten al ons geld bijeen leggen, zo duur was hun kamer. Vóór ze die plaats ontdekten, moesten ze zelfs langer dan een week buiten in een straat slapen! Later vonden ze een goedkopere kamer op een plaats ook verder buiten Rome dan nog binnen de stadsmuren.

Nadat we onderdak gevonden hadden bezochten we de drie kerken, drie kerken per dag gedurende twee weken en meer! Elke keer moesten we betalen, geld overhandigen om te betalen voor onze vergiffenis uit de onuitputbare bron van vergeving, van aflaten die de Maagd en Christus en de heiligen voor ons in voorraad hadden. Was dat werkelijk de wens van de heiligen? Ik betwijfel dat! Christus was zeer arm. Vreemd was het toch, dat wij, door betalingen, heel eenvoudig onze vergeving konden afkopen op die wijze, daar waar Christus zelf zo arm en verstoken bleef van geld!

Rome had het geld wanhopig nodig, want de Heilige Stad lag zo zeer in ruïnes als de oude Romeinse overblijfselen! Het puin lag overal in de straten. De oude ruïnes werden totaal verwaarloosd. Huizen werden gebouwd door de hedendaagse Romeinen binnen de duizend

jaar oude, neergevallen tempels en andere gebouwen. De kerk van Sint Paul hing scheef van de aardbevingen, het dak van Sint Jan was naar beneden gedonderd. Bijna geen enkele kerk van Rome had nog een heel dak boven de naaf! Kippen, varkens, ratten en geiten liepen vrij rond in de straten, en zelfs in de kloosters van de abdijgronden.

Zo vele mensen hokten samen in Rome, dat we ons een weg moesten banen door elke straat, schouder tegen schouder. Onze kerken van Gent zijn niet minder mooi en groots dan de basilieken van Rome, Jehan!

De paus had twee legaten benoemd om het programma te leiden betreffende de aflaten en de absolutie voor zonden, en dat programma, ten minste, was goed georganiseerd. De pauselijke legaten, Annibaldo da Ceccano en Guido van Boulogne-sur-Mer richtten grootse ceremonies in, eindeloos lang durende missen, waar wij natuurlijk ook heen moesten. We zagen Koning Ludwig van Hongarije, maar niet de paus. We meenden dat de paus verkoos om in Avignon te blijven, wat logisch was. Met zo vele duizenden pelgrims die elke dag toestroomden, vulden honderdduizenden de straten, zodat als er slechts één man of vrouw aankwam die nog aan de pest leed, de ziekte zich zo snel had verspreid dat er honderdduizenden doden zouden gevallen zijn in de kortste keren. Voor mij was het grootste mirakel van het jubeljaar in Rome dat de pest niet weer uitbrak in die menigte, daar en dan!

‘Wacht,’ onderbrak ik Quintine, ‘als de paus niet in Rome was, en als de paus slechts legaten benoemde voor de ceremonies van het jubeljaar, wie beheerde dan de stad?’

‘Ik hoorde over een soort van parlement, wat het ekwivalent kon zijn van onze raad der schepenen, en zoals in Gent was dat parlement van Rome meestal gevormd uit leden van de edele geslachten van de stad. Ik stelde daar niet teveel vragen over, want dat onderwerp lag nogal gevoelig.

Vier jaar geleden kwam een man van nederige oorsprong, een man die Cola di Rienzi heette, aan de macht. Op de zondag vóór Pinksteren van 1347, en nadat hij al tot enige faam was geklommen in Rome, nodigde hij het volk uit naar een parlement te komen, sprak de menigte toe vanaf het Capitool en vroeg de macht om te regeren. Di macht werd hem gegeven, zodat hij de stad in wijsheid en naar rechtvaardigheid begon te regeren. Hij verdreef de dieven en herstelde de rust in Rome. De oude geslachten hadden tegen dan de stad verlaten, maar ze stookten opstand. Cola di Rienzi nam enigen van de edellieden gevangen. Hij lijkt iets van een originele denker of dweper te zijn geweest, want hij sprak over een verenigd Italië, en over een nieuw keizerrijk waarvan de paus het hoofd zou moeten zijn.

In sommige aspecten, wanneer de mensen van Rome me durfden te spreken over Cola di Rienzi, steeds in gefluister, er zeker van makend dat niemand anders hen kon horen, dan werd ik herinnerd aan de korte regering van Jacob van Artevelde, met wie onze families zo nauw verbonden waren.

Cola regeerde echt over Rome niet langer dan één jaar, en dan begonnen de edelen een oorlog tegen hem. Met de hulp van Koning Ludwig van Hongarije versloeg hij de edelen in een veldslag buiten de Tiburtijnse Poort van Rome, maar einde 1347 verklaarde de paus dat hij een misdadiger was, zodat hij uit Rome moest vluchten. Hij reisde eerst naar Napels, dan zocht hij bescherming in Praag bij Keizer Karel IV, wat op zijn minst gezegd een heel vreemde beslissing was. Voor zover ik kon uitvissen, wierp de keizer hem in een gevangenis, waar hij nog in moest zijn terwijl wij in de heilige stad verbleven.

Ik veronderstel dat Rome nu weer geregeerd wordt door de oude geslachten, de Colonna's, de Orsini's en de anderen, maar de naam van Cola di Rienzi wordt nog steeds door het volk gefluisterd. Er werd verteld dat ook de paus de macht van de oude geslachten wou doen verminderen, en heimelijk opnieuw de hulp van Cola wou invoeren, maar dergelijke ontwikkelingen liggen nog ver in de toekomst!

Wanneer we de stad verlieten, regeerde de paus helemaal niet over Rome, en ik veronderstel dat dit ook één van de redenen was waarom de pausen naar Avignon vluchtten, en ook waarom de huidige paus niet naar Rome is teruggekeerd.’

Quintine vervolgde met haar eigen verhaal.

‘In Rome, Jehan, sprak ik veel met Brigitta van Zweden. Zij was werkelijk een heilige vrouw, maar hoe meer ze mij probeerde te overhalen je nooit meer terug te zien, des te meer had ik pijn en verlangde ik om weer bij jou te zijn! Ze zei me dat God de zijnen lief had en de vrouwen beschermde die in smart en ellende leefden. Waarom dan, vroeg ik, zijn er zo veel martelaren onder de heiligen, ook onder de heilige vrouwen? Ze zei me daarop niet te lasteren, maar ik kreeg ook niet veel beters als antwoord. Hoe meer ze me bezwoer mijn zonden te verwerpen, des te meer vulde mijn hart zich met liefde en blijdschap wanneer ik aan jou dacht en aan mijn familie. Brigitta had graag gehad dat ik een non werd, één van haar orde. Ze vleide me, en probeerde me om te praten, maar ik aarzelde en trok een beslissing zo lang, dat ze opgaf en zocht om minder weerspannige jonge vrouwen te bekeren.

Tegen die tijd, Jehan, had ik zoveel wreedheden en afschuwelijke dingen gezien, dat ik begon te twifelen aan het prachtige beeld van het koninkrijk van God dat de kardinalen ons voorhielden tijdens hun grootse ceremonies. De God die ik beminde was die van de Fremineuren, de God van de Minderbroeders, en die God kon niet de God zijn die de verrotte, vuile straten en de half vernietigde kerken van de heilige stad had geschapen! Wat hadden wij, mensen, gemaakt van de stad die de heiligste onder alle moest zijn? Ik zag in Rome het grootst mogelijk contrast tussen rijk en arm! Arme mensen zonder benen doch met stukken hout vastgemaakt aan hun stompen stonden naast mij tijdens heilige missen om te bedelen in de kerken. Arme vrouwen die in vodden gekleed liepen waar allerhande insecten op krioelden, verkochten hun lichamen aan pelgrims en monniken. Een stuk uitgedroogd brood werd rond de kerken voor veel geld verkocht. Voor een slok zuiver water moest men ver gaan!

De verkopers van relieken stonden aan elke straathoek hun producten al roepend aan te prijzen. Nagels van het kruis en nagels van de doodskist van Christus werden per dozijn verkocht, zoveel beenderen van zoveel heiligen als je maar wilde, beenderen waarvan zelfs ik kon zien dat ze te ruw en te groot waren om van mensen afkomstig te kunnen zijn. Een man verkocht een flesje met tranen die Christus op het kruis had geweend, een andere verkocht de melk van de borst van de Maagd die Christus gelaafd had. Ik kon een stuk been van Sint Pieter kopen, en zelfs het stof waarop Sint Andreas had gelopen, of hout van een tafel die Sint Jozef nog had gesneden, en zo verder! Het was allemaal wilde en ware gekheid! Ik kocht niets!

In die sfeer, Jehan, begreep ik dat ik er veel beter aan deed mijn eigen oordeel te vormen over dit alles dan naar al die kardinalen en heilige vrouwen te luisteren. Ik las de Evangelieën opnieuw en opnieuw, en bleef bij de grotere, meer fundamentele, eenvoudige boodschappen van God. Ik luisterde naar mijn innerlijke stem die niets liever wou dan naar Gent terug te keren en me in je armen te gooien. Was dat dan niet de boodschap van Christus die ik kreeg te Rome en waarvoor ik naar Rome was gekomen? Was de liefde niet de meest belangrijke gift van Christus? Toch liepen er melaatsen rond in de straten, naast de priesters gekleed in zijde, en de kardinalen droegen zware, gouden kruisen op hun borsten. Zeer rijke mensen behorende tot de grote, befaamde families woonden in dit Rome, en allen zochten minstens één kardinaal onder hun leden te hebben. Kardinalen moesten geen priesters of bisschoppen zijn. Ze trouwden wel niet, maar ze hebben allen minnaressen die in rijkelijk versierde koetsen door Rome getrokken worden met meerdere paarden.

Niemand scheen te zorgen voor de armen en de zieken in Rome, in tegenstelling tot in Gent, waar we zoveel hospitalen hebben, zelfs voor de blinden, één voor de melaatsen en één voor de mensen die het hoofd verloren hebben!

Vader Evrard toonde me ook zijn afkeer voor die harteloze soort van Christenheid. Dit was niet echt hoe wij, in Vlaanderen, ons geloof beschouwden!

Brigitta probeerde me over te halen om haar orde te vervoegen, en ze zette me aan om de levens van de heiligen te lezen, maar ik verlangde naar het licht van de liefde in Rome, en vond het niet!

Let op, er hangt toch iets mysterieus over de ruïnes van het oude Rome en een vreemde sfeer doordringt de vele, kleine kerken van de stad, hoe arm ze ook zijn. Het volk van Rome is blij en edelmoedig. De Romeinse moeders houden van hun kinderen en de gewone Romeinse mannen, de timmerlui en de smeden bijvoorbeeld, werken zo hard als wij in Gent dat doen. Hoe meer ik Rome leerde kennen, des te meer begreep ik dat het geloof niet vertegenwoordigd wordt door mooie hopen van stenen, zoals kathedralen. Het geloof was ook niet aanwezig in de prachtige ceremonies van het openen en sluiten van deuren die gepaard gingen met het jubeljaar. Het geloof was in mijn hart, Jehan, en mijn geloof was liefde, en ik wou dan al de liefde die ik kon krijgen nemen en geven. Ik wou me niet in een klooster verbergen! Ik besepte langzamerhand dat het grootste geschenk van God dat ik kon krijgen het vermogen tot liefde was. Hoe kan men liefde geven door zich in een klooster te gaan verbergen en daar te blijven zwijgen gedurende maanden? Is dat een moedige daad? Ik kon ook niet verleid worden door Giovanni, Andrea of Angelo die in die wereld leefden. Van dat ogenblik af wou ik terugkeren naar Gent!

Het duurde nog enkele maanden tot Evrard en Martin besloten om inderdaad terug te keren naar Vlaanderen. Ik kon niet op mijn eentje naar Vlaanderen reizen! Evrard was te dol gelukkig om te kunnen praten over heilige onderwerpen met zijn broeders monniken, met de priesters en de kardinalen, en Martin joeg op mooie Romeinse meisjes, van wie hij er velen ontmoette! Hij bleef niet zo trouw aan Avezoete als hij verteld kan hebben, en het zou me niet verbazen moest hij één of ander zwanger meisje achtergelaten hebben in Rome. Uiteindelijk wou hij zo snel, overhaast, heimelijk zelfs, vertrekken, dat ik veronderstelde dat een bedrogen echtgenoot of een ontevreden vader achter hem aan zat.

Ondanks zijn frivoliteit was Martin moedig, heel behulpzaam, zeer charmant en een goede organisator. Hij is slim, Jehan, heeft de gave van intelligentie met hopen meegekregen! Hij haalde ons met gemak uit nare situaties, op het water en op het land.

We zeilden dan terug naar Marseille, maar van daar reisden we over het land, we volgden de snellere weg langs en op de Rhône rivier, en we gebruikten rivierboten wanneer we konden. We waren nog slechts met zijn drieën dan, ik, Martin en Evrard. De monniken waren in Rome gebleven. De vrienden van mijn broeder waren al afzonderlijk teruggekeerd. Ik reisde gekleed als een man, ik reed in laarzen en droeg een lederen wambuis, verborg mijn haren onder mutsen. Van dichtbij kon ik niemand bedriegen, maar vanop afstand zagen we er uit als doorwinterde reizigers, gevaarlijke mannen, die ook lange zwaarden aan de zijde droegen! Ik kocht me zelfs een kruisboog en hing die op mijn paard. We kochten sterke paarden al te Marseille.

We reisden noordwaarts, naar Nevers en Troyes. Van daar, over Henegouwen en Brabant, bereikten we heelhuids Gent.

Dat is mijn verhaal, Jehan, mijn lief. Ik ben blij om weer in Vlaanderen te zijn! Ik reisde helemaal naar Rome om je te vergeten, en ik kwam terug sterker dan ooit in mijn liefde en meer vastberaden je terug te winnen. Je zult me nu toch niet alleen laten?’

‘Absoluut niet,’ stelde ik Quintine gerust. ‘Ik behoor tot je en jij tot mij. Wat kan ons kwaad en slecht overkomen wanneer we elkaar zo sterk beminnen?’

Ik vergat aan Quintine te vertellen over de aanval op Nieuw Terhagen, tot ze het onderwerp van Wivine aansneed en hoe Wivine haar kindje verloren had.

Quintine keek bezorgd op.

Ze keek naar me, haar hoofd in haar vuisten geplant, en ze zei, ‘je zou dit heel ernstig moeten nemen, Jehan! Je hebt ergens vijanden. Die groep nam speciaal doel op Terhagen! Ik hoorde van geen aanvallen op herenhuizen of kastelen in de omgeving, zelfs niet tot ver rond ons. Niemand zei iets over groepen van zwervende bandieten in de Vier Ambachten. Ik kan dat weten, ik reed heel wat uit deze laatste dagen, en ik sprak met veel mensen! Ik had de indruk dat ik helemaal alleen doch veilig was op het Westdorp Huis! Je zou je kasteel niet zo dikwijls mogen verlaten en je wachters moeten binnen houden. Heb je werkelijk geen idee van wie die aanvallers kunnen zijn?’

‘Neen, helemaal niet! Ik kwam wel in conflict met families van Gent die probeerden polders op te kopen, zoals ik, aan de westelijke en oostelijke kant van de Schelde ten zuiden van Antwerpen, maar we bleven slechts in concurrentie met geld en list, niet met wapens. Ik ben zeer bezig geweest met mijn handel in turf de laatste maanden, en met mijn graanoogsten. Die brengen veel geld op, maar neen, ik kan me niet inbeelden waar of hoe of voor welke reden ik dodelijke vijanden kan hebben in de Vier Ambachten of in het Land van Waas. Ik deed slechts zaken, hier, misschien meedogenloos, maar slechts zaken.’

‘Jaloersheid en wedijver zijn machtige motieven voor mannen, Jehan. Vis uit wie je benijdt!’

‘Ja, dat zal ik doen,’ antwoordde ik zonder grote overtuiging. ‘Ik blijf uitkijken naar wie me kwaad wil aandoen, aan mij of aan de mensen van Terhagen, maar tot nog toe vond ik niets. De abdis van Ter Hage helpt me ook daarbij.’

Quintine keek plots zeer geïnteresseerd naar haar vingernagels.

‘Moeder Amalberga? Hoe gaat het met haar? Dat is waarlijk een heilige vrouw! Ik moet haar binnenkort ook een bezoek brengen.’

‘Met Amalberga gaat het goed,’ glimlachte ik. ‘Ik kon haar met wat Pharaïldis geld vooruit helpen. Ze vertelde me dat ze je kende.’

‘We hebben elkaar ontmoet,’ was alles wat Quintine wou opbiechten over de nonnen van Ter Hage, en ik drong niet verder aan op dat onderwerp.

We hielden een pauze aan, verzonken in gedachten weer, tot Quintine fluisterde, ‘één dezer dagen zal ik naar Nieuw Terhagen komen om met Wivine te spreken. Het kan ook zijn dat ik moet terugkeren naar Gent, want dit herenhuis is het bezit van Martin en Avezoete. Als Martin met je samen werkt, dan zal hij zijn eigen huis willen hebben, en ik denk niet dat hij nog wil terugkeren naar Gent. Hij is werkelijk vriendelijk en moedig, Jehan. Hij durft zijn zwier te tonen, en hij is helemaal niet meer de volder die zijn vader en voorvaders waren. Hij gaat om met ridders en magnaten, voelt zich thuis onder hen, neemt zelfs hun wijzen van praten aan. Hij heeft een goed hart, maar hij is geen volder meer. Hij is ook verloren voor Gent!’

‘Zoals nog anderen van ons deze dagen,’ zuchtte ik.

‘Ik weet dat,’ zei ik een poosje later nog, ‘en eigenlijk is Martin juist daarom het soort van persoon die ik nu nodig heb, het juiste soort man om vertrouwen uit te stralen en om vertrouwen te inspireren, gezag, charisma, respect en charme. We zijn eigenaars van ver uiteenlopende landerijen, Quintine, we hebben meer dan zelfs enige heren van de kasselrijen

kunnen prat op gaan. Onze wijzen van te groeien in gronden en in geld, onze wijzen om een patrimonium te beheren in het platteland, zijn dezelfde als wat een heer van een groter ambacht zou moeten doen. Slechts weinige heren, of geen, beheren echter zo goed en logisch als wij dat doen, en ik hoop dat Martin dat snel zal leren. Ik zal meedogenloos ook met hem moeten zijn, de jonge, zorgeloze roekeloosheid uit hem stampen. Hij zal leren!’

Ik bleef nog drie hemelse dagen te Westdorp, en de meeste van die tijd brachten we door in bed. Ik moest dan echter weerkeren naar Nieuw Terhagen, want Mathis zou zoekpartijen naar mij uitzenden. Quintine was akkoord. Ik reed weg van haar rond de middag, maar beloofde om snel weer te keren.

Drie dagen na mijn terugkeer reed Quintine Denout, vlamvend rood haar rond haar mooi gezichtje wapperend, gekleed als een schildknaap, en rijdend op een zwaar paard waarvan men zou gedacht hebben dat slechts een heel sterke, volwassen man het kon bemeesteren, Nieuw Terhagen in, een lang zwaard aan haar zijde. Ze reed tot aan onze poort. Ywen de Wilde stond op dat ogenblik op wacht boven op onze toren. Hij blies zijn hoorn om een bezoeker aan te kondigen, maar omdat hij slechts één ruiter zag, opende hij de poort direct, en dan viel zijn mond open wanneer hij zag dat geen man binnenreed, maar Quintine Denout met haar rode manen. Een vrouw, zelfs op een slagpaard, kon geen groot gevaar voor ons betekenen. Hij liet haar door. Ik stond toen in de binnenplaats van het kasteel, wachtte met gespreide benen, de vuisten ferm in het middel geplaatst, een dolk aan mijn riem, me afvragend wie onze rust kwam verstoren. Ik herkende Quintine. Mijn hart begon sneller te kloppen, want ik wist waarom ze gekomen was en ik vreesde die confrontatie. Quintine reed snel naar me toe en hield haar paard slechts in recht vóór mij. Ik voelde dat ze erg prikkelbaar was.

Quintine verloor geen woorden.

‘Dag Jehan. Mooie dag, niet? Is Wivine in?’ spat ze naar me, waaruit ik afleidde dat ze zo zenuwachtig was als ik.

‘Dat is ze,’ grijnsde ik, een beetje opgeschrikt, ‘maar misschien zou ik eerst wat met haar moeten praten om je in te leiden of zo.’

‘Neen,’ antwoordde Quintine ferm en kort. ‘Wanneer ik kom praten, dan praat ik en niemand anders. Waar is ze?’

‘Ze kan in de grote zaal zijn, links van de ingang, misschien in de keuken. Dat zwaard zul je niet nodig hebben, liefste,’ zei ik snel en stak mijn handen uit om de teugels en het wapen te ontvangen.

Quintine grijnsde ditmaal terug, snel van begrip zoals steeds, ‘ik zou mijn zuster geen kwaad kunnen aandoen, Jehan, en ik weet hoe mijn woede te bedaren. Ik zal haar geen kwaad aandoen, toch niet fysisch! Ik zal haar ogen niet uitkrabben!’

Ze deed toch haar riem af, en overhandigde haar zwaard. Ik had Quintine zien vechten met een zwaard tegen mijn wachters, slechts in oefening. Ze was zeer snel met staal, en ik vreesde haar woede. Ze was een beetje impulsief wanneer ze kwaad was, en kon plots vervaarlijk uitschieten, mijn Quintine, hoe zacht en lief ze er ook uitzag. Ik vergat even dat we haar ook geleerd hadden te doden met de handen! We hadden hetzelfde geleerd aan Wivine, trouwens. Dat beloofde! Ik nam de teugels aan van haar paard, en de riem met haar zwaard. Vóór ik weer naar Quintine kon kijken liep ze al de trappen op naar het herenhuis.

Ze duwde de panelen van de deur open en riep, ‘Wivine, zuster, Wivine, waar ben je? Ik, Quintine, ben met je komen praten!’

Ik bracht het paard naar de stallen, ontzadelde het, en liet het naast een hoop hooi zonder me er verder om te bekommeren. Ik ging terug de binnenplaats in, maar bleef beneden aan de trappen van mijn deur staan.

Everdey kwam voorbij geslenterd van de ene zijde van de binnenplaats naar de andere, een kruisboog in de hand.

Hij moest Quintine hebben zien aankomen, want hij merkte op, ‘een vreemde nieuwe mode is het voor vrouwen om gekleed te gaan, deze dagen!’

Everdey wandelde door toen ik niet antwoordde, waar ik trouwens te zenuwachtig voor was. Hij keek me ongerust aan, bemerkte twijfelloos hoe nerveus ik daar stond niets te doen, wat ik haatte. Ik voelde me ineenkrimpen van schaamte.

Wat er verder gebeurde leek me steeds het meest onwaarschijnlijke en vreemdste wat er ooit in mijn leven is voorgevallen!

Wanneer Everdey me voorbij gewandeld was, hoorden we schreeuwen in de zaal van het herenhuis, twee stemmen van vrouwen die om ter hoogst riepen, en schrill schreeuwden naar elkaar. De schreeuwen deden zelfs Everdey opschrikken, en ook de mussen in de binnenplaats. Hij keek achter zich naar mij, maar ik maakte en sloom gebaar met mijn hand om hem aan te duiden verder te doen met waar hij aan bezig was, en niet om te kijken. Hij ging dus ook verder, kwam terug, verdween in een deuropening aan de andere zijde. De stemmen klonken nog hoger.

Kateline, de vrouw van Ywen, en Marie, de vrouw van Everdey, stormden uit de keuken van hun kwartier. Anna, de vrouw van Mathis, stond al in de deur van het washuis. De vrouwen waren aangetrokken door de kreten. Ze keken me ondervragend aan. Ik trok mijn schouders op. De vrouwen in mijn kasteel waren het niet gewoon om de geluiden van huiselijk twisten in Nieuw Terhagen te horen. Ik gebruikte mijn twee armen om hen naar hun dagtaken te wijzen.

Twee seconden later kwam de achtjarige Arent, de zoon van Everdey, naast me staan. Hij greep mijn hand. Hij bleef zo braaf naast me staan tot ook Kerstiaen, de zoon van Ywen, naar mijn zijde liep. Hij ook nam mijn andere hand. Ik vond hen lief. Ze waren niet gewend aan twisten. Ze waren gekomen om me bij te staan!

Beeld je het tafereel in! Ik stond daar, onder de trappen naar mijn eigen huis, geflankeerd door twee kleine jongens, die ogenschijnlijk me hun steun vertoonden in mannelijke solidariteit, alsof ze me moed wilden inpompen. Ik vond dat ik niet een klein beetje belachelijk stond, eerder heel veel, doch ik durfde nu niet het huis in te rennen. Ik keek achter me, zag hoofden verborgen blijven achter open deuren, en gezichten kwamen achter vensters tevoorschijn.

Het schreeuwen duurde nog een hele tijd verder in mijn zaal. Langzamerhand klonken de stemmen minder schrill en krachtig. Dan dacht ik dat ik hoorde wenen, luid en nog woedend, en daarna was er slechts stilte. Ik ging een stap voorwaarts, maar de jongens trokken aan mijn handen.

Ze waren een beetje angstig, en hun weerstand betekende zo iets als, ‘kom niet tussen in de zaken van vrouwen!’

Wist iedereen in mijn kasteel dan wat er gaande was in mijn zaal, zelfs de kinderen?

Ik dacht ook na, probeerde me de zaal te herinneren in alle details. Neen, in mijn zaal hingen geen zwaarden of dolken of bijlen. Onze wapens hingen in de andere kamer, en die was afgesloten voor de kinderen.

Ik zond Arent en Kerstiaen terug naar hun moeder en naar hun spelen, zeggend dat nu alles in orde zou komen. Ze renden weg, maar keken nog sceptisch over hun schouders wanneer ze in de keuken verdwenen, waar armen hen grepen maar geen hoofden zich toonden.

Ik bleef nog een lange tijd in de binnenplaats staan. Wat konden de twee zusters aan elkaar zeggen? Ik moet daar langer gewacht hebben dan twee uren, zo erg lang dat ik besloot me één van die reusachtige mechanische klokken te kopen die nu in Gent te vinden waren, en er één aan mijn voorgevel te hangen, wijzers naar de binnenplaats toe. Ik ging daarna zitten op de trappen die naar de deur van mijn huis leidde, de heer buiten gesloten. Ik genoot daar weer van de vreemde, zoete aandacht van al de kinderen van Nieuw Terhagen, die eens te meer en nu allen aan hun moeders ontsnapt waren. Ik vreesde dat de gezichten van de vrouwen achter de vensters me weinig sympathie verleenden. Was het omdat ik de Denout tweelingen respecteerde of omdat ik een verdomde lafaard was, dat ik niet eerder het huis was binnengestormd?

De bovendeur ging dan toch open. De jongens en meisjes die naderbij gekomen waren en rond me zaten, schoten weg als duiveltjes, en verdwenen. Zij ook vreesden de woede en de verachting van de Denout vrouwen! Quintine verscheen aan de deur, met rode ogen en nog tranen van haar gezicht vegend, snikkend en zwaar ademend. Ze snoot haar neus. Ze wuifde naar mij, nodigde me uit om binnen te komen. Achter haar stond Wivine, ook al met rode ogen. Ze gaf me harde, verwijtende blikken. We gingen naar de zaal en namen stoelen. De twee vrouwen zaten aan de andere zijde van de tafel, vóór me. Ik zat onbehaaglijk aan de tegenovergestelde zijde, voelde me daar veiliger.

Ik dacht, ‘ziedaar, nu is het niet meer zuster tegen zuster, maar de twee zusters tegen mij. Zijn ze akkoord geraakt over wat een schoft ik ben? Wat had ik verwacht?’

Quintine sprak.

‘We hebben over je gepraat, Wivine en ik. We zijn het er samen over eens dat je een schoft bent, maar we houden alle twee van je. Je huwelijk met Wivine kan niet ongedaan gemaakt worden en voorzeker koester je ook gevoelens voor haar. Naar het schijnt houd je van haar in bed. Wivine sliep met je omdat ze je bemint en omdat ze je voor haar wou, hoewel ze wist dat ik naar je hongerde. Ze wil niet alleen leven, zonder jou. Ik ook niet.

‘Mag ik even een woord in dit?’ onderbrak ik.

‘Nee, dat mag je niet, liefste,’ vervolgde Quintine poesjeslief maar kordaat. ‘We zijn tot een besluit gekomen. Zoals ik al zei, moet je huwelijk met Quintine verdergezet worden bij goddelijke wet, maar ik houd ook van je en wil je niet opgeven. Ik ben egoïstisch, zie je. Ik bemin je ook en ik neem aan dat je mij ook bemint in je eigen, echt hebzuchtige wijze. Als Wivine je wilt, dan wil ik je ook!’

Hoe hard waren ze met mij! Wat zouden ze dan doen? Me in twee stukken snijden?

‘Luister dus naar wat we zullen doen! Ik zal komen wonen op Nieuw Terhagen, en ook Wivine zal hier blijven. We zullen afgescheiden kamers hebben. Wivine zal in alles je wettelijk gehuwde echtgenote blijven, en je zult haar eren. Ik zal hier komen wonen als de vrouw van je hart. We zullen de vrede bewaren. Als er kinderen zullen komen, wat ik zeer verhoop, dan zullen die bemind worden en verzorgd door ons drieën.’

Ik schudde mijn hoofd. ‘Dat kan niet zijn! Ik kan niet leven met twee vrouwen tezelfdertijd.’

‘Maar natuurlijk kun je dat, liefste, en dat moet je ook doen. Je zult het wellicht uiteindelijk zelfs heel prettig vinden. We zullen de vrede bewaren. Wivine heeft rust en vrede gezworen en ze zal niet jaloers worden. Wij, Wivine en ik, zullen van je nemen wat we van je kunnen krijgen, en je zult ons beiden respecteren. Je kunt dit voorstel nemen of laten, maar als je het laat dan zie je geen van ons beiden nog ooit terug, want ik zal niet toelaten dat mijn zuster met

jou alleen woont, en ik kan ook niet toelaten dat mijn zuster ellendig blijft haar leven lang zonder jou. Ofwel delen we, ofwel verliezen we alles, wij drieën. Denk er over na. Het is een redelijk voorstel, een beetje ongewoon wellicht, maar doenbaar als we van elkaar houden. Wivine en ik zijn niet voor niets tweelingzusters, weet je.'

Ik beschouwde dan inderdaad het voorstel ernstig. Ik fronste mijn voorhoofd, krabde in de haren, en dacht na. Ik beminde Quintine, maar de waarheid was dat ik ook een beetje vreesde de seksuele geaardheden van Wivine en haar uitdagend, zinnelijk lichaam te moeten opgeven. Ik was zo beschaamd om de twee werelden te willen houden, maar ik had Wivine opgegeven voor haar zuster, niet andersom. Ik hield inderdaad van Wivine, van haar zachtheid, haar blijdschap, haar sensualiteit. De zusters boden me samen hun lichaam en ziel aan. Ik was slechts een zwakke man, en zei de bijbel niet reeds dat het vlees zwak was? Ik was geen heilige!

'Ben je absoluut zeker dat je in dit schema wilt stappen, Wivine?' voeg ik zwakjes, me al overwonnen gevend.

'Natuurlijk is ze dat,' antwoordde Quintine, en Wivine knikte. 'Zouden we grappen maken met zoiets als dit? Het is een zware zaak in de ogen van de kerk om zo te leven Jehan, maar de zonden en de vreugdes zullen we delen. We moeten geen vergeving vragen of vergeving verwachten van de kerk, maar misschien zal God in de hemel ons de zonden van de liefde vergeven!'

Ik knikte. Ik wou Wivine niet verliezen, en zeker niet Quintine. Ik wou Wivine houden, en ik hield van Quintine. Het was allemaal zo verwarrend! Wat een wreed lot zou me gescheiden hebben van Quintine? Ik knikte, gaf toe. Ik kon niet zeilen tegen de wind in, en het had geen zin tegen wat de vrouwen overeengekomen waren te strijden.

'Ja,' beaamde ik. 'We zullen dan samenleven en wonen. Ik ben er nog niet helemaal van overtuigd dat het zal lukken, zonder jaloersheid en twisten, maar we kunnen het proberen. Ik houd teveel van jullie om van jullie gescheiden te blijven en ons allen ellendig te maken.' Ze keken een beetje verschrikt op toen ik 'jullie' zei, maar ze keken naar elkaar en knikten dan samen.

Dat was hoe ik, Jehan Terhagen, met de tweelingzusters Wivine en Quintine Denout in hetzelfde huis kwam te wonen. We leefden als vrouw en echtgenoot. Ik had slechts één wettelijke vrouw, Wivine, maar Quintine leefde met mij alsof zij ook mijn echtgenote was. We reorganiseerden de kamers. We sliepen in verschillende kamers, en nooit sliepen we met drieën in dezelfde kamer en in hetzelfde bed. We hielden niet veel van orgieën. In feite sliep ik de meeste nachten alleen. Maar ons kasteel bleef een huis van liefde.

Martin Denout en Avezoete van Lake gingen te Westdorp wonen. Quintine verhuisde naar Nieuw Terhagen. Officieel was ze de zuster van de Vrouw van Terhagen, de vrouw die was komen wonen bij haar zuster en schoonbroeder. Informeel zocht ik meer het gezelschap, de raad en de zielsverwantschap van Quintine. Af en toe echter, wanneer Wivine vreemd naar me keek, dan begreep ik dat ze me in haar bed wou en zochten we beide de extase, de vreugde en de vervoering van de fysieke liefde. We verwarmden elkaar in de winter en we bleven vriendelijk tegenover de wereld.

Ik ben er redelijk zeker van dat de families die met ons in Terhagen woonden, de Handscoemakeres, de Wildes en de Noortkerkes, en zelfs de van Dorps, de Christiaensen en de Metsers, over ons roddelden, maar ze beschermden ons ook van de mensen buiten Terhagen. Ze konden gegromd hebben omdat we naast de kerk aldus leefden, en ze keken ons inderdaad een tijd onhandig, verlegen en afkeurend aan, maar ik veronderstelde dat hun vrouwen hen bezworen hun mond niet open te doen. De vrouwen toonden meer meevoelen en begrip dan de mannen, al had ik het tegenovergestelde verwacht. Na die eerste maanden werd

de situatie, hoe pijnlijk ook, door iedereen zonder bijgedachten aanvaard. Wivine, Quintine en ik toonden ook onze gevoelens niet ostentatief in het openbaar, en ook niet binnen in het kasteel.

Onze verhoudingen tot de Pharaïldis families bleven ietwat gespannen. We zeiden hen nooit hoe we echt samen leefden, bleven bij de officiële zienswijze, maar ik neem aan dat ze het wel diep in hun hart snel wisten. We zeiden nooit aan de families hoe de zaken echt stonden tussen ons, maar minstens Martin moet bemerkt hebben hoe intiem ik sprak en me gedroeg met Quintine. Martin begreep de waarheid, en dus de anderen ook, toen Quintine zwanger werd en geboorte gaf aan een zoon die we Willem noemden. De jongen werd ingeschreven in de boeken van de parochies van Axel onder mijn familienaam. Dat kostte me veel geld aan priesters die wellicht later geen plaats zouden krijgen aan de rechterzijde van God in de hemel, maar ik bereikte dat mijn zoon ingeschreven werd met mijn naam en met als moeder zelfs Quintine Denout. Quintine of Wivine, de priesters konden niet goed het verschil uitmaken, en de familienaam van de moeder was toch Denout, niet? De Pharaïldis families deden alsof de moeder Wivine was, al wisten ze wel beter. We hadden nadien nog twee dochters, Quintine en ik, die we Selie en Kerstin noemden. Die twee namen waren befaamd in de Denout familie. De Pharaïldis families vergaven me met tegenzin, maar in stilte.

En zo leefden we dan verder, gelukkig met zijn drieën, op Nieuw Terhagen.

Hoofdstuk 4. De Franse erfenis. Lente 1351 – winter 1356

Donkere wolken

Noch Koning Edward III van Engeland noch Koning Jan II van Frankrijk hadden er veel zin in de wapens weer op te nemen tot lang na de verwoestingen van de pest. Hun landen moesten zich aanpassen aan de verliezen veroorzaakt door de ziekte, die de mensen gedecimeerd hadden en die de economie van de landen ernstig geschokt hadden. Kooplui waren gestorven en contacten moesten vernieuwd worden, heren van het platteland waren overleden en hadden hun domeinen zonder leiding achtergelaten.

Koning Edward III hield zijn eerste parlementszitting sinds drie jaren slechts in februari van 1351. Hij vroeg voor bijkomende fondsen om weer een leger te vormen. Hij kreeg zijn nieuwe taksen omdat de wapenstilstand met Frankrijk weldra ten einde zou lopen. De bijkomende inkomsten losten zijn financiële problemen op. Hij sloeg zijn zoon Lionel van Antwerpen tot earl of graaf van Ulster en zijn andere zoon, John of Gaunt, Jan van Gent, een knappe, krachtige jongeman, tot graaf van Richmond.

In april getrooste Jan II zich een ernstige inspanning om de organisatie van zijn leger te moderniseren in een uitgebreide Koninklijke Verordening. Hij bepaalde daarin nieuwe tarieven voor de betaling van zijn strijders, en verhoogde de bedragen die zijn mannen per dag op campagne konden krijgen tot salarissen die meer in lijn lagen met de na de pest gestegen prijzen van voedsel en onderkomen. De koning stelde ook elke strijder van het leger ondergeschikt aan een hoofdman. De mannen moesten een eed zweren om niet de groep van hun hoofdman te ontvluchten zonder een direct bevel, en dat op straffe des doods. De strijders mochten zich niet op eigen initiatief tijdens een veldslag terugtrekken. Ze zouden tot het bittere eind moeten blijven vechten, tot hun hoofdmannen de toelating gaven achteruit te stappen. Die regels bleven echter weinig toegepast op dat ogenblik, gewoon omdat Jan II het geld ontbrak om zijn strijders meer te betalen en om de hoofdmannen aan te duiden. Koning Jan II greep dan terug naar de oude remedie van de ontwaarding van de munt. Hij deed gouden en zilveren munten slaan met lagere verhoudingen van die edele metalen, maar bracht de nieuwe munten in omloop aan de oude waarde. De handigheid werd natuurlijk snel ontdekt, zodat voor een bepaalde waarde van een goed meer munten dan vroeger gevraagd werden. Dan moest opnieuw een devaluatie van de munt doorgevoerd worden! De gewone mensen werden echter door de staat en door hun heren betaald in de nieuwe Franse munten tot hetzelfde bedrag als vroeger, zodat zij het meest leden van de stijgende prijzen. De rijken in het land hielden zich aan hun Italiaanse munten, aan de dukaten en de florijnen, en aan hun gouden en zilveren schotels en vazen, en aan hun edelmetalen staven. De rijken werden zo minder getroffen door de ontwaardingen en konden sneller en beter reageren. Alleen al in 1351, werden de Franse munten op die wijze achttien maal in waarde verminderd! Ook Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen, gebruikte dit middel intens om zijn schulden te verminderen, maar in mindere mate dan de Franse koning, en op een meer gecontroleerde wijze.

In diezelfde maand van april 1351 ging de oorlog in Bretagne onverminderd voort. Een Franse strijdmacht geleid door Robert de Beaumanoir viel het Engels garnizoen van Ploërmel aan. De Engelse bevelhebber van dat garnizoen was Sir Richard Bramborough. Hij stelde voor een groot bloedbad te vermijden door een galant gevecht te houden, een toernooi van

dertig Franse ridders tegen dertig Engelse edellieden. De Fransen namen het voorstel aan, en het toernooi werd wreed en hevig gestreden. Uiteindelijk wonnen de Fransen het pleit. Elke ridder van de twee kampen werd gewond, maar Richard Bramborough en acht Engelse ridders werden gedood. Toch gaf Ploërmel zich niet over aan de Fransen, maar de Fransen hadden grote eer en aanzien gewonnen.

De diplomatieke inspanningen om de graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Male, te doen verzoenen met de nieuwe Franse koning slaagden al in de zomer van 1351. Lodewijk werd met open armen ontvangen door Jan II. Lodewijk kreeg een jaarlijkse bezoldiging van tweeduizend dukaten om af te zien van het Vlaams bondgenootschap met Engeland. De militie en de leiders van de Vlaamse steden waren tegen dan in gehoorzaamheid gedrukt, zodat Lodewijk van Male opnieuw met gezag in zijn graafschap kon handelen. Hij deed het graf van zijn vader, Lodewijk van Nevers, van de abdij van Saint-Ricquier in Frankrijk overbrengen naar de kerk van Sint Donatus in Brugge. De nieuwe begraafplaats betekende een sterk symbool voor Vlaanderen, want Lodewijk van Male zorgde er aldus mee dat de graven van Vlaanderen in de eerste plaats verbonden werden met het graafschap, en minder met Frankrijk. Lodewijk probeerde zo ook het evenwicht te bewaren tussen de verschillende machten en politieke invloeden in zijn land.

Het jaar 1350 was zeer slecht geweest voor de oogst. Niet voldoende graan kon in Picardië gevonden worden om Gent te voeden, en de Gentse kooplieden verkochten nog het graan dat ze gekocht hadden aan hogere prijzen in Brugge en in Brabant. De graanprijzen verdubbelde bijna in Gent, en de geldontwaarding van Lodewijk van Male verminderde de koopkracht van de armen, zodat de hongersnood de armste klassen bedreigde. De raadgevers van het hof van Lodewijk en ook de Pharaildis mannen verdachten de heren van de kasselrijen en de abten om hun gerst en rogge gehamsterd te hebben in verborgen voorraden. Aan het einde van 1352 beval Lodewijk van Male daarom aan de baljuw van Gent om met man en macht naar de kasselrijen van de omgeving te rijden. De baljuw, vergezeld van de vertegenwoordigers van de schepenen van Gent, moesten de kastelen, abdijen, herenhuizen en schuren doorzoeken naar verborgen voorraden van granen. Het gevonden graan moest naar de markten van de stad gebracht worden. Meer graan kwam dan weer Gent binnen.

Lodewijk van Male zocht toen ook een alternatief in Gent voor het Gravensteen, een nieuwe plaats om in te verblijven in zijn grootste stad van Vlaanderen. Hij vond wat hij zocht in de Ser Sanders Wal, een grote open plaats waar de vroegere ruwaard van Vlaanderen, Simon van Halen-Mirabello, zijn herenhuis had opgericht. Die site lag goed geschikt, niet ver van het Gravensteen, aan de andere zijde van het Lieve kanaal en van de Betsgravenbrug, een groene plaats met voldoende open ruimte, ten noorden van de Burgstraat. Simon was vermoord, en de familie zocht het eigendom te verkopen. Lodewijk van Male had ook aangedrongen dat terrein te kunnen kopen om er een nieuw paleis te bouwen. De familie van Halen was met de graaf verwant. Lodewijk kende zeer goed de leden van die familie, omdat Simon een bastaard zuster van Lodewijk van Nevers had getrouwd, een tante van Lodewijk van Male.

Wanneer de aankoop van het domein een feit was, raadpleegde Lodewijk van Male meerdere architecten. Hij had nog steeds het kasteel van Tervuren voor ogen, een vesting weliswaar, maar hij wou iets lichter en meer elegant, geen plaats die de Gentenaars zou afschrikken. Hij koos voor een vierkantige burcht, omringd toch door hoge muren en door een brede gracht voor zijn bescherming, doch met een mooi herenhuis dat de residentie van de graven moest worden, gelegen aan het einde van een grote binnentuin. Lodewijk wou veel kamers voor zijn gasten. Nabij het herenhuis moest een kapel komen, en verscheidene grote gebouwen aan de twee andere zijden van het vierkant. Twee torens, waaronder een zeer hoge wachttoren,

moesten gebouwd worden naast het herenhuis, maar de wachttorens mocht niet aanzien worden als een bedreiging, en zou daarom slank en elegant moeten zijn. Lodewijk wou ook een grote tuin, een pleziertuin, en een lang, bedekt terrein om er te oefenen met bogen en kruisbogen. Hij vroeg drie ophaalbruggen over het water van de gracht. Dit was de plaats ook waar hij Heyla de Smet kon uitnodigen om met hem te wonen wanneer hij in Gent moest verblijven. De bouw van de nieuwe residentie van de graaf in Gent kon een aanvang nemen in 1353.

In Brabant dreigde een crisis rond de opvolging tot de troon van het hertogdom. In 1352 stierf Godfried, de laatste zoon van de hertog van Brabant. De oudste dochter van de hertog, Johanna, die getrouwd was met Wenceslaus van Luxemburg, werd door de magistraten aangeduid als de erfgenamen van Brabant. De echtgenoot van Johanna was de broeder van Keizer Karel IV van het Heilig Rooms Keizerrijk van Duitsland, en dus een machtige persoonlijkheid. De andere dochter van de hertog van Brabant, Marie, was onbekwaam om te regeren omdat ze gehandicapt was met waterzucht. De derde dochter van de hertog, Margaretha, was natuurlijk getrouwd met Graaf Lodewijk van Male van Vlaanderen! Lodewijk had nog steeds de bruidsschat voor zijn vrouw niet kunnen innen, en hij voelde zich beledigd omdat de aanduiding van Johanna als erfgename van Brabant volledig achter zijn rug, zonder zijn goedkeuring, was gebeurd. Hij maakte daarom nu aanspraak op de duizend gouden écu's van de bruidsschat door de rechten op te eisen over de stad Mechelen. Lodewijk van Male had de raad van de Pharaïldis mannen gehoord betreffende de Schelde, de belangrijkste ader van waaruit Gent haar rijkdom van handel trok. Hij wou trachten de overheersing van Vlaanderen over die brede stroom te winnen. Mechelen lag dicht bij de Schelde en was belangrijk voor de zijrivieren van de stroom. Lodewijk eiste zo de controle over uitgestrekte gebieden van het hertogdom Brabant op. Het werd snel duidelijk voor de Pharaïldis mannen dat de graaf van Vlaanderen niet slechts de Schelde wou winnen, maar tevens de volledige rechten op het hertogdom Brabant, in naam van zijn echtgenote, Margaretha. Lodewijk wou hertog van Brabant worden, zowel als graaf van Vlaanderen, Nevers en Rethel!

In Holland raasde de oorlog verder tussen de Hoeken, de volgelingen van Gravin Margaretha van Henegouwen, Holland en Zeeland, aan de ene zijde, en de Kabeljauwen, de voorstanders van haar zoon, Willem, de man die eerder regeerde als haar vertegenwoordiger terwijl zij met haar echtgenoot woonde, die keizer geworden was. Koning Edward III koos eerst de zijde van Margaretha omdat zijn echtgenote Filippa uit Henegouwen kwam en dus nauwe familie was van Margaretha. Hij won voor Margaretha de zeeslag van Vere in 1351 tegen de Kabeljauwen. Later echter, werden de Hoeken en de Engelsen oneerbaar verslagen door de troepen van Willem in de Slag van Vlaardingingen. Edward III veranderde daarom snel van gedacht, koos de zijde van de Kabeljauwen, maar onderhandelde met de beide partijen. Zijn inspanningen werden slechts beloond in 1354. Willem kreeg toen de titel van graaf van Holland en Zeeland en kon die landen volledig zelf besturen, terwijl Margaretha over Henegouwen kon regeren. In juli 1356 dan, nadat Margaretha overleden was, werd Willem ook de vijfde graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland samen.

De nauwe relaties tussen de edelste huizen van Europa werden opnieuw aangetoond met deze Graaf Willem van Henegouwen. Hij was getrouwd met Mathilda of Maud van Lancaster, de dochter van de hertog van Lancaster en de beste vriend van Koning Edward III. Nog later, in 1359, zou de zuster van deze Maud, Blanca van Lancaster, trouwen met John of Gaunt, de zoon van Edward III, die geboren werd in Gent en van wie Jacob van Artevelde de peetvader was geweest. John of Gaunt werd later, bij de dood van zijn schoonvader, de nieuwe hertog

van Lancaster. Margaretha van Henegouwen, de moeder van Willem, was de zuster van Koningin Filippa van Engeland, de echtgenote van Edward III.

Jan II van Frankrijk had gehoord van de succesvolle verbinding van de edellieden aan het Engels koningsschap door de invoering door Koning Edward III van de Orde van de Kousenband. Hij hield van het verhoogde enthousiasme voor de ridderlijke geest die de orde teweegebracht had in Engeland. Jan II hield de openingsceremonie van zijn eigen ridderorde, de Orde van de Ster, in januari 1352. Die orde zou vijfhonderd leden tellen, veel meer dan de Orde van de Kousenband! De standaard van de Ster was een rode banier met glinsterende sterren en het beeld van de Maagd Maria, zo verwijzend naar de titel van Maria als de ‘Stella Maris’. De ridders van de Ster moesten een witte tuniek dragen met daar boven een rood of wit vest waarop een gouden ster was geborduurd. De ridders kregen van de koning een speciale geëmailleerde ring, en ze namen de gewoonte aan ook een rode hoed te dragen, vergulde schoenen en zwarte broeken. Jan II deed hen zweren nooit van een veldslag te vluchten. Hij wou vooral een ramp zoals Crécy in de toekomst vermijden, waar op een cruciaal ogenblik duizenden Franse ridders en hun strijders plots het slagveld hadden verlaten. Op die wijze bereidden zowel Koning Edward III van Engeland als Koning Jan II van Frankrijk zich voor op de oorlog.

In februari van 1352 al dreigde de oorlog tussen Engeland en Frankrijk ook werkelijk te hernemen. De Engelsen hadden de wapenstilstand verbroken! Een Engelse ridder, John Dancaster, had het kasteel van Guines aangevallen. Guines was een onneembaar beschouwde burcht die op slechts zes mijlen van Calais lag. De ridder had dit bijzonder sterk verdedigd kasteel bij verrassing ingenomen. Hij was 's nachts met enige drieste mannen over de muren geklommen, had de poorten kunnen openen, en de verdedigers overrompeld na een kort maar hevig gevecht. Dit was een stukje van buitengewone durf en moed geweest, maar de verovering betekende een schending van de wapenstilstand en een belediging voor Frankrijk. Koning Edward III wist zeer goed dat Dancaster roekeloos de wapenstilstand had geschonden, maar hij besloot het kasteel toch te houden! De Franse reactie kwam er onmiddellijk met de samenroeping van het Frans feodaal leger. Eén leger werd gevormd te Rennes onder Guy de Nesle, en dat nam weer Ploërmel als doel. Een ander leger kwam bijeen te Saintes, en een derde nabij Guines onder Geoffroy de Charny. Dit laatste leger viel Guines aan, maar het werd keer op keer teruggeslagen door het Engels garnizoen in de vesting, geholpen door bijkomende troepen van Calais.

In Bretagne, op de veertiende augustus van 1352, leverde de Franse Maarschalk Guy de Nesle een belangrijke veldslag tegen de Engelse troepen die geleid werden door Sir Walter Bentley. In het begin van dat jaar waren de troepen van de maarschalk al in een hinderlaag gelokt door een Engelse strijdmacht. De Franse ridders hadden toen geweigerd zich terug te trekken, waarna ze afgeslacht werden. Ongeveer honderd Franse ridders hadden in die grote schermutseling het leven verloren. De veldslag van augustus werd een zeer bloedige strijd. De Engelsen, hoewel ze met veel minder mannen vochten, wonnen weer een grote overwinning. Een belangrijk aantal Franse ridders, onder wie heel wat leden van de Orde van de Ster, werden ook in dit gevecht gedood.

Paus Clemens VI, de paus die het jubeljaar van 1350 had uitgeroepen, stierf in december van 1352. Zijn opvolger was weer een Franse kardinaal, Etienne Aubert, die de naam aannam van Innocentius VI. In april van het volgend jaar zond Innocentius zijn legaat Guy de Boulogne uit om de vrede te onderhandelen tussen Frankrijk en Engeland, maar de diplomaat behaalde weinig succes in Engeland.

Echte, officiële onderhandelingen tussen de twee koninkrijken begonnen slechts in de lente van 1354, te Guines. Koning Edward werd vertegenwoordigd door de bisschop van Norwich en de graaf van Huntingdon. Tegen alle verwachtingen in bereikten de Franse en Engelse gezanten een akkoord! Koning Edward III zou de oorlog beëindigen, zijn aanspraken op de troon van Frankrijk opgeven, maar ter compensatie kreeg hij de totale overheersing over uitgestrekte gebieden op het continent, over Aquitaine en de regio's van Poitiers en Limoges, over landen langs de Loire stroom, en hij kon ook het veroverd terrein rond Calais houden. De koning van Engeland moest die streken niet meer in feodaal leen houden voor de koning van Frankrijk! Dit was natuurlijk een akkoord dat indruiste tegen alle lange termijn strategische doelen van generaties van koningen van Frankrijk, van wie het steeds de politiek geweest was om streken toe te voegen aan de koninklijke domeinen, niet die af te staan en te verliezen. Het verdrag was voorwaardelijk ondertekend. Het moest nog bekrachtigd worden door de paus en de door de twee koningen. De paus bekrachtigde het in oktober van 1354. In het begin van 1355 weigerde Koning Jan II het verdrag te ondertekenen. Hij koos voor oorlog boven vrede en weigerde zoveel kasselrijen die hij als de zijne beschouwde af te staan aan Engeland. De wapenstilstand die vóór en tijdens de pest overeengekomen was, werd niettemin verlengd tot november van 1354.

In Gent wogen de harde lasten zeer zwaar op de wevers. Dit waren de speciale taksen die op de wevers gebracht waren na hun opstand tegen de graaf, evenals de opgelegde beperkingen op het weversambacht. De productie van de grootste groep van ambachtslui van de stad, die ultiem de grootste rijkdom van Gent betekende, verminderde. De Pharaïldis mannen beschouwden de onderdrukking van de wevers, die misschien of waarschijnlijk politiek gerechtvaardigd werd door de onderdrukking van de opstanden van de gilde tegen de graaf, zo iets als het slachten van het Gouden Kalf. Ze probeerden Lodewijk van Male te beïnvloeden tijdens hun informele vergaderingen te Beostenblijje. Ze stelden voor om de drukkende maatregelen te verzachten. Graaf Lodewijk van Male vreesde echter nog steeds de macht van de wevers in de Vlaamse steden. Hij oordeelde dat er nog steeds heel sterke sympathie heerste onder de wevers voor de Engelse invloed, terwijl hij zich verzoend had met de Franse koning en heel wat van Jan II had verkregen. Hij zocht wel normale betrekkingen met Engeland en vredelievende relaties met Edward III, maar hij moest op dat ogenblik nog meer afstand nemen van Engeland. Lodewijk wist instinctief dat de wevers een reëel gevaar konden betekenen voor zijn ridders en voor de oude, adellijke geslachten in de steden van Vlaanderen, en dus voor de vrede in zijn graafschap. Hij had nog geen goed begrip over hoe de economie van zijn land werkte, en daarom onderschatte hij het vertrek van de wevers uit Vlaanderen. Hij bleef koppig onwillig om iets fundamenteels te veranderen aan de huidige toestand van evenwicht en rust tussen de klassen in Vlaanderen, en dus aan het statuut van de wevers. Dit statuut, volgens hetwelk het verboden bleef voor de wevers om meer dan twee weefgetouwen in huis te bedienen, en ook de taksen op de leerjongens, taksen die te hoog op liepen voor sommige meester-wevers en die uiteindelijk moesten leiden tot een vermindering van de wevers, bleven van kracht. Graaf Lodewijk van Male vroeg geduld aan de Pharaïldis mannen.

De wevers bleven daarom echter gestaag Gent verlaten, niet in massa, maar in een constante vermindering. Gent kreeg meer concurrentie te verduren van de kleinere steden, die nu ook grotere hoeveelheden van doek van hoge kwaliteit begonnen te produceren. Wevers van Gent verhuisden ook naar die steden, waar de voorwaarden op hun ambacht minder hard aanvoeld werden, of ze zeilden naar Engeland, waar Koning Edward aandrong bij de lokale heren om de Vlaamse wevers met open armen te ontvangen.

In juni van 1353 had Edward III als reactie op de verzoening van Lodewijk van Male met Frankrijk de wolstapel van Brugge naar Westminster overgebracht. Veel later, in 1363, zou de wolstapel wel weer dichterbij Vlaanderen gebracht worden, te Calais, maar toch nog op Engels gebied. De voorziening van Vlaanderen met wol werd weer een risico, hoewel de aanvoer bleef toestromen. Graaf Lodewijk van Male deed zoeken naar alternatieve bronnen van wol, maar op de goedkopere soorten van mindere kwaliteit na, kon zulke wol niet op het continent gevonden worden. De Vlaamse wevers moesten ook het hoofd bieden aan de verhoogde concurrentie vanuit Brabant en Henegouwen, en van de Italiaanse wevers. Die laatste concurrentie werd in de hand gewerkt door de Lombardische kooplieden van Vlaanderen die een groot deel van de handel in laken in handen hadden.

De Pharaïdis mannen zagen die evolutie zeer duidelijk doch met lede ogen aan. Ze probeerden in detail uit te leggen hoe de economie van Gent werkte, maar de graaf vond het evenwicht tussen de machten thans belangrijker. Hij was zeer tevreden de rust te kunnen bewaren en zijn invloed te kunnen verstevigen. Dit was niet het ogenblik om drastische veranderingen door te voeren, betoogde hij. De Pharaïdis groep waarschuwde de graaf dat op termijn, deze problemen konden leiden tot gewelddadige opstanden in Vlaanderen.

Het probleem met de weversindustrie in Vlaanderen kwam inderdaad tot uitbarsting in geweld in een nieuwe opstand van de wevers in Gent, die gesteund werd door sommige van de kleinere gilden. Dit gebeurde in de lente van 1353. De opstand was een spontane revolutie. De wevers konden zich niet goed organiseren omdat ze zonder deken waren gebleven, slechts geleid door een directeur die steeds een lid was van de andere gilden. De opstand bleef daarom erg verward, chaotisch, en beperkt tot veel geschreeuw, verzameling van groepen gewapende mannen in de straten van Gent, maar ze vormde weinig echte bedreiging voor de graaf. De strijders van de graaf reden uit het Gravensteen onder de leiding van de baljuw, vergezeld van nog meer strijders van de ridders van de oude geslachten van de stad, zodat de opstand snel en efficiënt onderdrukt werd. Enkele heethoofden werden in de gevangenis geworpen. De deken van de kleinere gilden die in het complot verwickeld was, Lammerecht van Tideghem, werd verbannen. Deze beperkte opflakking van andersgezindheid en geweld te Gent in de lente van 1353 was slechts een zwakke voorbode van slachtingen en opstanden die door de woede van de mensen na de pest in andere landen zouden gebeuren, vooral in Frankrijk en in Engeland.

In Engeland brak een eerste oproer uit onder de studenten van de universiteit van Oxford. De studenten werden afgeslacht door de strijders van de graven, en de universiteit werd tijdelijk gesloten.

In Frankrijk werd de meeste interne onrust veroorzaakt door de acties van vooral één bepaalde persoon, door Karel de Kwade, koning van Navarra.

De moeder van Karel van Navarra was de dochter van Koning Lodewijk X van Frankrijk, die in 1316 gestorven was, zodat Karel zelfs dichterbij de troonopvolging stond dan haar tante Isabella, en bijgevolg dichterbij Edward III. De ouders van Karel hadden echter de machtige Filips VI van Valois als koning aanvaard, doch het koninkrijk van Navarra als wederdienst gekregen. Karel, die steeds een gedurfde intrigant en een smeder van complotten was, een roekeloze man, zag zijn kans om de troon vooralsnog te veroveren met wie hij nu aanzag als een zwakke koning, met Jan II. Navarra was net zoals Edward III kwaad met de komst van het huis van Valois op de troon van Frankrijk. In het begin van 1354 was hij nog slechts tweeëntwintig jaar oud, maar hij en zijn broeder Filips begonnen een campagne om tweedracht te zaaien in Frankrijk. Ze beschouwden Jan II als een zwakke koning, die gemakkelijk in diskrediet kon gebracht worden en van de troon verdreven. Ze begonnen met een moord te plannen. Met een list lokten ze de *connétable* van Frankrijk, Karel van Spanje,

die Don Carlos de la Cerda was en één van de belangrijkste vertrouwelingen van Koning Jan II, naar hun landen in Normandië, waar ze hem lieten doden door Jean d'Harcourt. Karel van Navarra hoopte daarmee dat de edelen van Frankrijk die Don Carlos haatten en Jan II misprezen, zijn zijde zouden kiezen, maar dit gebeurde niet! Koning Jan II verklaarde snel de Normandische bezittingen van Karel van Navarra verbeurd. Jan moest echter een leger samenroepen om het probleem echt op te lossen met de wapens, maar dat kon hij niet omdat hij op dat ogenblik nog wanhopig op zoek was naar meer geld.

Karel van Navarra keerde zich dan tot Engeland, wat hoogverraad tegen Frankrijk betekende voor een vazal, maar hij verzoende zich een tijdje later weer met Koning Jan. Karel deed beroep op Paus Innocentius VI om te bekomen dat Jan II hem zijn Normandische bezittingen zou teruggeven, wat ook gebeurde, en Jan schonk Karel zelfs vergiffenis voor de moord op Don Carlos. In de lente van 1354 werd zo de vrede hersteld tussen de twee mannen, maar Karel van Navarra had niet de minste bedoeling om het daarbij te laten. Karel zou nog lange tijd een nagel blijven in de doodskist van Jan II!

In januari van 1355 gingen de onderhandelingen tussen de gezanten van Frankrijk en Engeland verder in de pauselijke stad van Avignon. Het werd stilaan duidelijk dat Koning Jan II koppig bleef en niet akkoord wou gaan met de overhandiging van grote delen van zijn leengebied aan Edward III. Het Verdrag van Guines werd nooit door hem bekrachtigd. Dat betekende dat de lange en dure gesprekken, de nooit aflatende conferenties, de vergaderingen en de vredesonderhandelingen die plaats vonden van april 1353 tot februari van 1355 niets tastbaars opleverden. Men bereikte slechts een overeenkomst betreffende een verlenging van de wapenstilstand tot de dag van Midzomer van 1355, de eenentwintigste juni van dat jaar.

De organisatie van de oorlog hernam dan in volle ernst. Edward III benoemde zijn vriend, de hertog van Lancaster, tot zijn leider voor Normandië. Zijn zoon en erfgenaam, Edward van Woodstock, de prins van Wales, kreeg het bevel over het leger in Gasconje, hoewel Edward later zou teruggeroepen worden om de oorlog in Bretagne te leiden. De prins van Wales werd bijgestaan door de graven van Salisbury, Suffolk, Warwick en Oxford, en ook door Sir Reginald Cobham, een veterane oorlogsleider. Edward kreeg ongeveer duizend strijders mee, tweeduizend boogschutters, en een contingent strijders uit Wales.

In Frankrijk gingen de Staten Generaal er mee akkoord om te betalen voor een leger van dertigduizend strijders gedurende een periode van één jaar. De Staten eisten echter dat die fondsen zouden beheerd worden door een comité bestaande uit raadgevers gekozen uit hun leden. Met deze toelage kon Jan II in mei zijn *arrière-ban* brieven uitzenden om al de ridders op te roepen uit zijn feodale leengebieden. Tegen november van 1355 had hij dit leger bijna volledig samengesteld.

De Engelse hertog van Lancaster en Koning Edward III landden te Calais in datzelfde begin van november 1355 met een leger van ongeveer drieduizend boogschutters te paard en tweeduizend boogschutters te voet. Met dat leger wou Edward uitrijden en zich op mars zetten om een veldslag te leveren met de troepen van Koning Jan II. Het Engels leger bewoog zich eerst zuidwaarts naar Normandië om de troepen van Karel van Navarra te vervoegen! Ook een leger van vrijwilligers bestaande uit militiemannen van Vlaanderen en Brabant voegde zich bij het leger, zodat het leger van Edward III aanzwol tot ongeveer tienduizend mannen. De Engelsen en hun bondgenoten trokken naar Amiens, verwoestten Artois en Picardië, en hoopten zo Jan II uit te dagen tot een veldslag in de vlaktes van Picardië. De Franse troepen hadden zich inderdaad, zoals zo dikwijls, samengetrokken te Amiens.

Op de zesde november echter, vielen Schotse troepen met enige Franse hulp de grensstad van Berwick aan en vernietigden die. Edward III moest in allerijl naar Engeland terugzeilen om het Schots gevaar af te wenden. De koning werd aldus weerhouden van een veldslag in Frankrijk tijdens de winter van 1355 naar 1356! Edward en de hertog van Lancaster keerden midden november terug naar Engeland, maar ze lieten hun leger te Calais. Ook Jan II vermeed een veldslag met de Engelsen.

Koning Edward III vocht een succesvolle campagne tegen Schotland, die later de ‘Verbrande Maria Lichtmis’ campagne werd genoemd, gericht tegen de troepen van Robert Stewart. Dit was een zeer vernietigende invasie van Schotland, een strafexpeditie eigenlijk, die vanuit Roxburgh begon. De Engelse koning brandde zich een weg doorheen het zuidoostelijk deel van Schotland, doorheen Lothian, in een tiendaagse *chevauchée* waarbij hij ook de steden Haddington en Edinburgh verwoestte. Die rooftocht werd zeer gewelddadig, wreed en verwoestend uitgevoerd, waarbij noch het land noch de bevolking van de ergste gruwelijkheden gespaard bleven. De Schotse leiders vonden geen doeltreffend antwoord op de Engelse strijders, en vooral niet op de Engelse boogschutters. Edward III liet wel nadien toe om onderhandelingen te beginnen met de Schotse edellieden, wat uitmondde in een vredesverdrag en in de terugkeer van Koning David II als koning van Schotland in 1357. Koning Edward vermeed hiermee verdere schermutselingen en veldslagen in Schotland, zodat hij de handen vrij had om de oorlog in Frankrijk te hernemen. Voor dit alles had de koning geen financiële problemen meer, want einde november 1355 verleende het Engels parlement hem een speciale subsidie op de export van wol en leder voor de volgende zes jaar.

Koning Jan II liep ondertussen gebogen onder zware financiële problemen! In het begin van 1356 was hij virtueel failliet. En hij had nog ergere zorgen! In oktober van 1355 had Prins Edward, de oudste zoon van Edward III, zijn eigen rooftocht vanuit Bordeaux gelanceerd met een leger te paard van iets meer dan tweeduizend vijfhonderd strijders. Hij drong verwoestend door de Franse koninklijke streken van Narbonne, Castelnaudry, Limoux en Montpellier. Hij plunderde de regio van Armagnac met een leger dat aangegroeid was met zijn Gasconse bondgenoten tot ongeveer negenduizend strijders. Carcassonne werd gedurende drie dagen geplunderd, maar de citadel werd niet ingenomen. De Franse troepen van Gaston Phoebus van Foix teisterden de Engelse troepen in de rug, zodat Prins Edward er de voorkeur aan gaf om de winter in Bordeaux door te brengen. De belangrijkste bondgenoot van de prins was de Captal de Buch, ene beruchte veldheer. Ook de campagne van de prins van Wales was meer een strafexpeditie geweest, een *chevauchée*, dan een gerichte aanval met het doel een durend voordeel op de Franse koning te behalen. De campagne bleef slechts een ergernis voor Frankrijk, zeer kostelijk voor de getroffen bevolking, maar geen beslissende aanval die het evenwicht tussen de strijdkrachten en tussen de machtsverhoudingen langdurig veranderde.

Karel van Navarra bleef een constante doorn in het oog van Koning Jan II. In december van 1355 faalde een complot van Karel om Koning Jan te doden. In de maanden daarna spande Karel samen met de dauphin, de zoon en erfgenaam van Jan II, in een nieuw complot tegen de koning van Frankrijk. Jan II besloot dan tot een zeer snelle en doortastende actie. In april van 1356, nadat hij gehoord had van een nakende vergadering tussen Karel van Navarra en de dauphin, kwam Koning Jan II de zaal te Rouen binnengevallen waar Karel en de dauphin een banket hielden met Normandische edellieden. Koning Jan nam iedereen gevangen die in de zaal aanwezig was! Hij liet vier ridders voor verraad onthoofden en hij gooide Karel van Navarra in de Parijse gevangenis van het Châtelet. Jean d’Harcourt, Colin Châtelet en twee andere Normandische ridders werden toen gedood. Ondertussen maakte het Frans leger zich klaar te Chartres voor de krachtmeting met de Engelse troepen.

In juli van 1356 landde opnieuw de hertog van Lancaster met een leger te Cherbourg aan de Franse kust. Tegen het einde van augustus zette hij zich op mars met zesduizend strijders. Hij bracht zijn leger van Bretagne naar Normandië, om zich te voegen bij de aanhangers van Karel van Navarra. Hun gezamenlijk doel was de omgeving van de stad Anjou aan te vallen, de Angevin streek, en om zich dan te verbinden met de troepen van de prins van Wales die vanuit Gasconje naar het noorden op weg was.

De prins van Wales, Edward, was inderdaad weer op campagne vertrokken naar het noorden vanuit de Bergerac streek naar de omgeving van Limoges en van Bourges. De Engelse prins veroverde het kasteel van Romorantin, marcheerde verder naar Tours op de Loire stroom, en verwoestte de buitenwijken van die stad. Hij moest echter wijken van Tours, omdat de troepen van Koning Jan vanuit Chartres naar hem toe snelden. Die troepen waren meerdere malen talrijker dan de Engelsen! Het Frans leger, dat geleid werd door Koning Jan en zijn twee oorlogsmaarschalken, met de ridders van zesentwintig graven en hertogen en mindere heren, bestond uit ongeveer zestenduizend strijders. Het was twee maal zo talrijk als het Engels leger van de prins van Wales. Het stak de Loire over te Orléans op de achtste september van 1356, en trok met grote snelheid naar het leger van Prins Edward toe. Koning Jan II had de bedoeling de twee delen van het Engels leger gescheiden de nederlaag toe te dienen, vóór die twee delen zich konden verbinden. Een grote veldslag was in de maak!

In Vlaanderen was Graaf Lodewijk van Male zijn inspanningen om de controle over de Schelde te bekomen blijven verder zetten in 1355. Hij maakte aanspraken op de stad Mechelen en hij kon in juli van 1355, met de hulp van Koning Jan II, de kanselarij van Dendermonde afkopen van de heer van Amboise. Jan II was tevreden met Lodewijk van Male, omdat de graaf van Vlaanderen beloofd had zijn dochter, Margaretha van Male, te laten trouwen met Filips de Rouvre, de hertog van Bourgondië, en niet met een Engelse heer. Voor dit Frans huwelijk zou Koning Jan II de rechten opgeven om Vlaanderen nog onder het interdict te plaatsen. Jan II bereikte zelfs dat Paus Innocentius VI een bulle zou publiceren om dit recht tot interdict van de Franse koningen in te trekken, iets wat de vorige pausen steeds geweigerd hadden, ten voordele van Frankrijk.

Op dat ogenblik was de dochter van Lodewijk van Male, Margaretha, geboren in 1350, zijn enig wettelijk kind, en velen vermoedden sterk dat er niet verder nog wettelijke erfgenamen van Lodewijk zouden geboren worden, want het huwelijk was niet gelukkig. Het huwelijk tussen Margaretha en Hertog Filips de Rouvre van Bourgondië zou moeten plaats hebben in 1357, wanneer ze zeven jaar oud zou zijn. Filips de Rouvre, geboren in 1346, zou dan elf jaar oud worden, en wanneer tot het huwelijk besloten werd, was hij nog maar negen jaar oud. De vader van Filips was jong gestorven, maar zijn moeder Johanna regeerde dan in zijn plaats over Bourgondië tot Filips tot ouderdom zou gekomen zijn. Het huwelijk tussen de twee kinderen was slechts een staatsaangelegenheid!

De belangrijkste gebeurtenis voor Vlaanderen in die periode had plaats bij de oosterburen van het graafschap, niet in Frankrijk, maar in Brabant!

Hertog Jan III van Brabant overleed op de vijfde december van 1355. De erfgename van Brabant was Johanna, de dochter van de hertog. Johanna was getrouwd met Hertog Wenceslaus van Luxemburg, de broeder van de Duitse Keizer Karel IV. De twee andere schoonzons van Hertog Jan III, de graven van Vlaanderen en van Gelderland, betwistten die overeenkomst.

De aanspraak van Graaf Reinout van Gelderland op Brabant werd snel opgelost. Reinout, getrouwd met Marie van Brabant, wist dat zijn kansen zwak stonden. Hij ging akkoord om zijn eisen op Brabant op te geven voor de kasselrij van Turnhout en een groot bedrag aan geld.

Op de vijftiende juni van 1356 echter, verklaarde Graaf Lodewijk van Male de oorlog aan Johanna van Brabant en Wenceslaus van Luxemburg. Hij gaf als reden dat de bruidsschat voor zijn echtgenote Margaretha van Brabant nooit door het hertogdom was betaald, en hij vermeldde tevens dat nooit een overeenkomst aangaande de opvolging van Brabant ondertekend was geworden door de drie contesteerders, door de drie dochters van Hertog Jan III en hun echtgenoten.

Graaf Lodewijk van Male bracht zijn machtig leger samen op de achttiende juni van 1356. De stad Gent leverde aan de graaf meer dan zeventuizend militiemannen, meer dan vijfduizend mannen van de kleinere gilden en ongeveer tweeduizend uit de gilde van de volders! De gilde van de wevers was niet georganiseerd en nam geen deel aan de expeditie die Lodewijk van Male wou lanceren tegen Brabant. Op de achttiende juni al, drie dagen na zijn oorlogsverklaring, kon Graaf Lodewijk zijn geweldig leger van meer dan tienduizend strijders op mars zetten. Hij bracht het tot nabij de abdij van Affligem, waar hij op de negentiende tegenover het kleiner leger van Wenceslaus stond, die zijn troepen naar Asse had gebracht, ten westen van Brussel. De vertegenwoordigers van Lodewijk van Male en de gedelegeerden van Brabant onderhandelden dan om een veldslag in regel te vermijden. Wenceslaus beloofde de stad Mechelen over te dragen aan Vlaanderen. Lodewijk van Male was tevreden met dit gemakkelijk succes. Hij trok zich terug naar zijn domein van Male en demobiliseerde zijn troepen. Vlaanderen en Brabant slaakten een diepe zucht van opluchting.

De overeenkomst om Mechelen af te staan werd echter verworpen door de Hertogin Johanna, en ook door de schepenen van Brussel en Leuven, door de eerbare leden van de oude stedelijke geslachten die de belangrijkste Brabantse steden overheersten. De schepenen namen de onderhandelaars van Brabant gevangen, en sloten Hertog Wenceslaus uit verdere onderhandelingen met Vlaanderen. In Brabant was de macht van de steden nog zeer reëel! Op de vijftiende juli van 1356 daarom, leek de tijdelijk afgesproken vrede aan diggelen te vallen. Lodewijk van Male moest opnieuw ten oorlog marcheren! Zijn eerste doel was nu Antwerpen, de andere stad op de Schelde, die hij begeerde. Op de zevende augustus legde een Vlaamse vloot een blokkade aan Antwerpen en de belegering van de stad begon door duizend Vlaamse strijders die van de schepen aan land gingen. Dorpen in de omgeving van Antwerpen zoals Lillo, Oorderen en Coustelle, werden vernietigd. Op de negende augustus dan, drong het groot leger van Lodewijk van Male voor de tweede maal door tot over de grens met Brabant.

Donkere wolken van dood en vernieling verzamelden zich zo weer over Frankrijk en over de Lage Landen! In Frankrijk dreigde een grote, vreselijke veldslag tussen de legers van Frankrijk en Engeland. In Vlaanderen was de Successieoorlog tussen Brabant en Vlaanderen al aan de gang en bijna even grote legers zouden daar ook op elkaar kunnen inslaan. De zware verliezen en de ernstige moeilijkheden van de pest leken al helemaal vergeten door de groten der aarde!

‘Wie denkt de man dat hij eigenlijk is? Is hij Alexander de Grote of de keizer van Constantinopel? Is zijn geest beneveld door zijn waanideeën van grootsheid? Is zijn naam niet lang genoeg? Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen, graaf van Nevers, graaf van Rethel,

graaf van Artois, en nu hertog van Brabant! Hoeveel verdriet zal die man veroorzaken in Vlaanderen, hoeveel mannen zullen in stukken verhakt worden op een gruwelijk slagveld, hoeveel weduwen zal hij maken, hoeveel verminkten zullen tengevolge zijn ambities moeten bedelen in de straten van Gent? Welke ernstige aanspraak durft hij waar te maken op de landen van Brabant? Zijn echtgenote was toch niet de oudste dochter van de vorige hertog van Brabant! Wat een ramp voor Hertog Jan dat zijn drie zonen zo vroeg gestorven zijn! De betere aanspraak kwam toch van de broeder van de Duitse keizer! Denkt Male nu werkelijk dat de keizer hem zal toelaten Brabant op te slikken, hij die een trouwe dienaar is van de koning van Frankrijk? Hij kan een oorlog uitlokken tussen de keizer van Duitsland en de koning van Frankrijk! Is hij zo dom?’ schreeuwde Gillis Vresele opgewonden over Graaf Lodewijk van Male aan de groep mannen en vrouwen die zich verzameld hadden te Beostenblijje om te wachten op Graaf Lodewijk, die later in de avond van dezelfde dag zou aankomen.

In de rijk versierde grote zaal van Heyla de Smet stonden en zaten allereerst Gillis Vresele, nu de patriarch van de Pharaïldis groep. Ook aanwezig waren Jan de Smet, de vader van Heyla, de goudsmid, en de zoon van Gillis Vresele, Evrard de monnik. Ook de andere zoon van Gillis, Boudin, stond dicht bij zijn vader. Naast Boudin stond Pieter Denout, de handen op de rug, te praten met de schipper Jan de Hert.

Dit waren allen ontzagwekkende mannen, mannen van weelde en macht, de vijf prominente figuren van de Pharaïldis families, allen gekleed in zeer dure wollen tunieken en in lange mantels die afgelijnd waren met hermelijn. Niemand zou hebben durven beweren of nog kunnen menen dat deze mannen ooit smeden, volders, schippers en kooplui geweest waren! Ze stonden hier zoals baronnen, ridders van het graafschap Vlaanderen, zoals torens van eerbiedwaardigheid, en wellicht waren zij het inderdaad die de ware, nieuwe aristocratie van het land vormden, want thans stonden ze daar, bewust dat ze rijker waren dan de graaf zelf in geld en in eigendommen van land.

Aan de andere zijde van de tafel zaten veel meer nederig ik, Jehan Terhagen, met Quintine Denout, mijn lief, en Nete de Hert die de boeken hield van de Pharaïldis eigendommen. Heyla de Smet, met gefronst voorhoofd, zat naast Quintine. Heyla was de minnares van Lodewijk van Male, de moeder van drie van zijn meest veelbelovende kinderen.

We vergaderden te Beostenblijje, het huis van Heyla, om niet teveel aandacht op ons te trekken in Gent, en ook omdat we dienst deden als raadgevers van de graaf, buiten zijn normale hofhouding om. Lodewijk van Male wou dit soort ontmoetingen, die regelmatig samengeroepen werden, geheim houden. Zijn hof vreesde de invloed van Heyla de Smet. Hadden zijn baronnen geweten dat samen met Heyla sommigen van de rijkste poorters van Gent zaten, mannen die vrienden geweest waren van de vroegere Jacob van Artevelde, als raadgevers van de graaf, dan zouden ze zeer op hun hoede gekomen zijn. De hovelingen hadden gewelddadige, overmoedige daden tegen ons kunnen ondernomen hebben.

Heyla was altijd snel om haar minnaar te verdedigen, ‘jullie zijn veel te hard met Lodewijk! Hij moest toch zijn aanspraken bevestigen, zoals Reinout van Gelderland dat deed! Het was toch waar dat Lodewijk nog steeds wachtte op de uitbetaling van de bruidsschat van Margaretha! Hertog Jan III was een vriendelijke man, maar hij liet niet gemakkelijk de minste munt los! Lodewijk heeft veel geduld getoond met dat probleem in het verleden omdat hij veel achting had voor Jan III, zijn schoonvader.

Jullie schijnen mij ook twee andere werkelijkheden helemaal te vergeten.

Eerst, nadat Lodewijk gewond werd te Crécy, was het Jan III die Lodewijk opnam in zijn kasteel en die voor hem zorgde met genegenheid en raad. Sinds dan aanzag Lodewijk Jan III als ongeveer een vaderfiguur, als zijn stiefvader, nauw verbonden met hem, zoals zijn

gesneuvelde vader, Lodewijk van Nevers, die nooit een echte vader voor hem was. Natuurlijk beschouwt Lodewijk nu dat hij ook rechten kan laten gelden op het hertogdom van zijn schoonvader en zijn bijna adoptieve vader! Lodewijk voelt dat diep aan, maar niemand vroeg naar zijn mening in verband met de opvolging, niemand stelde hem iets voor. Alles werd bedisseld binnen de familie van de keizer! Brabant is een feodaal leen van de Duitse keizer en Wenceslaus, de echtgenoot van Johanna, is de broeder van de keizer. Er is toch niet veel meer nodig om weten in verband met de erfenis, niet? Lodewijk hoeft toch niet zonder slag of stoot zich neer te leggen bij die eenvoudige stand van zaken, die eenzijdige uitoefening van zuivere macht!’

Heyla wachtte even om haar woorden te laten doordringen.

‘Ten tweede, is er iets waar jullie waarschijnlijk nog niet van gehoord hebben,’ vervolgde ze, ‘maar waarover Lodewijk me al heel wat verteld heeft. Sommigen van zijn watergraven hebben hem hun zorgen verteld. Ze hebben subtiele veranderingen waargenomen in de kustlijn van het noorden van Vlaanderen en van Zeeland. Ze lijken te menen dat de baaien en de waters, de duinen en de polders de ligging van de landen aan het veranderen zijn. Ze vertelden aan Lodewijk dat de baaien met slib en zand konden opgevuld geraken, langzamerhand weliswaar, maar daardoor onveilig en zelfs ongeschikt konden worden voor de zeevaart door grote koggen. De verandering van de kust gebeurt heel gezapig, maar ze gebeurt. De veranderingen kunnen dramatische, drastische aanpassingen meebrengen, misschien slechts binnen honderd jaar, maar de watergraven vertelden aan Lodewijk dat de kusten van Zeeland en van het noorden van Vlaanderen, de eilanden in de monding van de Schelde, groter kunnen worden en hoger kunnen komen te liggen, zodat Damme en Sluis gesloten kunnen worden voor zeeschepen. Er zijn geen baaien aan onze zeekust behalve die, dus is het een zorg voor Lodewijk om andere toegangen tot de zee te vinden waar schepen zich kunnen komen schuilen voor stormen, en zich beschermd kunnen voelen in grote havens. Zijn watergraven hebben hem gewaarschuwd dat slechts de Schelde met voldoende kracht water in de zee gooit om steeds haar monding open en diep te houden opdat koggen er zouden kunnen op zeilen. Jullie ook, Pharaïldis mannen, hebben aan Lodewijk al meerdere malen gezegd hoe belangrijk de controle over de Schelde is voor het oosten van Vlaanderen en voor Gent. Jullie hebben hem dat zo dikwijls herhaald dat hij jullie is beginnen te geloven! Begrijpen jullie het dan niet? Lodewijk heeft Dendermonde gekocht, heeft aanspraak gemaakt op Mechelen, en hij heeft zijn vloot naar Antwerpen gezonden! Lodewijk wil de controle over de Schelde! Zijn eerste doel is hertog van Brabant te worden, natuurlijk, maar hij weet wel dat als hij realistisch is, hij die aanspraak niet zal kunnen waar maken. Niet tegen de broeder van de keizer! Hij wil echter zijn zaak zo ver doorduwen tot hij belangrijke compensaties krijgt van de keizer, niet met een onbeduidende kasselrij zoals Gelderland kreeg, maar met havens en steden die de Schelde beheersen. De Schelde bezitten is zo iets als een obsessie voor hem geworden, een zaak van fundamentele overleving van het graafschap, zei hij me! Ja, Pharaïldis mannen, Lodewijk van Male heeft zich omgetoverd van een schuchtere, onschuldig uitziende jongen tot een strevende, dwepende, maar ver denkende volwassen man, tot een ver reikende strateeg. Hij denkt natuurlijk aan zijn beurs, wil geld, maar hij voelt ook diep voor de toekomst van Vlaanderen. Daarin is hij jullie product geworden. Jullie creëerden in belangrijke mate hoe hij al die zaken aanvoelt! Hij denkt vooruit! Jullie kunnen hem geen gure idioot, geen onwetende jongen meer noemen die slechts hebzuchtig en ijdel is! Lodewijk heeft jullie lessen geleerd!’

We waren verbaasd bij deze hartstochtelijke diatribe.

‘Wel, wel, dochter, dat was een krachtig pleidooi dat je nu hield! We zouden moeten verwacht hebben dat je je minnaar zo krachtig zou verdedigen!’ lachte Jan de Smet, in zijn

handen klappend. ‘Je hebt natuurlijk gelijk! We zijn te snel van stag gegaan. We onderschatten Lodewijk van Male niet! We zouden zeker niet over dat onderwerp willen twisten. Toch kan nu, afhankelijk van hoe Wenceslaus reageert, Lodewijk van Male Vlaanderen naar een zeer bloedige veldslag leiden, in een vernielende expeditie, en als de keizer beslist om met zijn fenomenale middelen van Duitsland tussen te komen, dan kan het Vlaanderen zijn dat aangevallen wordt en verwoest door de wrede keizerlijke huurlingen! Lodewijk speelt een zeer risicovol spel nu, een spel dat eender welke kant kan uitgaan.’ ‘Lodewijk oordeelt dat Wenceslaus een lafaard is,’ spat Heyla terug naar haar vader. ‘De schepenen van de steden van Brabant misprijzen Wenceslaus ook. Brabant heeft daarom geen ware leider meer, het Brabants leger is niet georganiseerd en heeft geen echte leider. Lodewijk zegt dat veldslagen niet door de wapens alleen gewonnen worden, niet door de aantallen strijders, maar door de macht van de geest. Het leger van Brabant is een samenraapsel van onafhankelijk handelende groepen van milities en ridders, die elkaar haten. Wenceslaus is teruggefloten door de schepenen en door zijn vrouw, mokt nu in een hoekje. Lodewijk zegt dat zijn eigen wilskracht en energie om te overwinnen, de vastberadenheid van zijn krijgsheren, veel hoger zijn, meer geconcentreerd en veel reëler dan die van zijn tegenstanders. Hij meent dat zijn leger in Brabant zal kunnen snijden zoals een heet mes in zachte boter. Ik bid dat hij gelijk heeft en, geloof me, vader en ooms, Lodewijk heeft een zeer berekenend, kalm, koud hoofd in die zaken, zoals jullie! Ik heb er vertrouwen in dat hij zeer goed weet wat hij kan doen en wat niet!’

‘Dat hopen we werkelijk allen,’ zuchtte Gillis Vresele. ‘Wel, van wat je ons vertelde meen ik dat we dan best Lodewijk niet te hard mogen onder druk zetten op dit punt. Als hij weet wat hij aan het doen is, waar deze oorlog hem kan toe leiden, dan zou, als wij zijn zelfvertrouwen nu vernietigen of hem er toe brengen te twijfelen aan zijn bekwaamheden om deze oorlog tot een snel einde te brengen, catastrofaal kunnen worden voor zijn legers. Ik stel voor dat we hem dan niets zeggen over onze twijfels. We zijn het natuurlijk eens met zijn pogingen om de Schelde te willen controleren tot aan de monding van de stroom! Als hij dat feit zou kunnen waar maken, dan zou dat al een grote overwinning betekenen!’ ‘We zouden ook met de graaf over Gent moeten spreken,’ voegde Jan de Hert snel toe. ‘De wevers ontvluchten steeds meer onze stad. De beste wevers trekken in grote aantallen uit Gent weg. De graaf moet minstens enige van onze voorstellen aanvaarden om van Gent opnieuw een betere stad te maken voor wevers. De rijkdom van onze stad is in gevaar!’ ‘De rijkdom is reeds verdwenen,’ gaf Gillis Vresele terug. ‘We mogen als voor zeker aannemen dat de weversindustrie minder en minder de eerste bron van rijkdom van Gent zal worden of blijven!’

Ik, Jehan Terhagen, glimlachte bij die beweringen. De Pharaïldis mannen, had ik opgemerkt, leefden veel meer in de toekomst dan in het heden, een waargenomen evolutie was hun werkelijkheid van vandaag. Voor hen was dit de natuurlijke wijze van denken, want ze moesten vandaag beslissingen nemen over hun zakeninitiatieven die slechts winsten konden opbrengen meerdere jaren verder dan vandaag. Vreemd genoeg kon Lodewijk van Male ook een dergelijke persoon zijn, dacht ik, een man die ver vooruit keek en die schema’s bouwde meer voor wat mocht komen dan voor wat vandaag was. Dit ook was een basiskenmerk van het karakter van deze Gentenaars, meer dan van de meeste anderen. De Pharaïldis mannen hadden er een gewoonte van gemaakt om na te denken aan wat er zou komen. Hadden ze die geestesgesteldheid geleerd aan Lodewijk van Male? Hadden ze die ook aan mij geleerd?

Gillis vervolgde, ‘ja, mijn vrienden, de grootste bron van rijkdom van Gent kan verdwijnen! We moeten dus naar de andere mogelijkheden van Gent kijken. Gent zal altijd de stad blijven

die ligt op de samenloop van de Leie en de Schelde, de grootste rivieren van Vlaanderen. De stad is verbonden langs waterwegen en kanalen met de zee, en die uitgestrekte gebieden voorziet van voedsel en andere goederen. Voor ons betekent dat handel! Onze waterwegen reiken van Picardië tot in Zeeland, en dat is onze uiteindelijke, eeuwige sterkte. Misschien overleven we niet van onze ambachten, maar wel van onze handel als tussenpersonen tussen Frankrijk en het noorden en het oosten van het continent. Natuurlijk moeten we verder proberen onze lokale ambachten te ontwikkelen, maar we moeten beseffen dat doek weven en vollen niet meer voldoende kan zijn om welvaart te creëren. Indien, zoals Lodewijk van Male schijnt te geloven, sommige waterwegen van Vlaanderen zich kunnen sluiten, dan moeten we andere ontwikkelen. Ons kanaal naar Zeeland, naar Terneuzen, kan zo vitaal voor ons worden als het Lieve kanaal en de Schelde thans! Graaf Lodewijk van Male kan wat dat betreft gelijk hebben!’

‘Ik heb gelijk in wat?’ brulde de zeer levendige Graaf Lodewijk van Male die plots binnenstormde in de zaal van Heyla. Hij was gekleed in bepantsering, in een korte maliënkolder, in rijlaarzen, lederen broek en hij droeg een helm met vizier aan zijn zijde. Hij ging zo gekleed voor de oorlog, leek het, en ik, Jehan Terhagen, was verrast over hoe krachtig, indrukwekkend, rijp en zelfverzekerd hij er hier uitzag. Hij was helemaal niet meer de jongeman en de schuchtere persoonlijkheid die ik een aantal jaren geleden voor het eerst had ontmoet.

‘Ik neem aan dat jullie aan het praten waren over mijn oorlog met Brabant?’ sneed Lodewijk met een sterke stem. ‘Wel, heren, ik weet dat ik daarmee gelijk heb. Ik ben echter niet in oorlog met Brabant, doch slechts met Wenceslaus van Luxemburg, en misschien met zijn echtgenote, Johanna. Brabant moeten we veroveren, maar als de keizer me te zeer bedreigt en wanneer Jan II van Frankrijk blijft bibberen op zijn magere beentjes, dan zal ik tot een vergelijk komen voor solide winsten in geld en de effectieve controle eisen over Dendermonde, Mechelen en Antwerpen. Deze informatie is bestemd enkel voor uw oren! Antwerpen is vitaal voor Vlaanderen, misschien niet in de nabije toekomst, maar wel op langere termijn. We moeten Antwerpen in ons bezit krijgen! De Vlaamse aanwezigheid in Antwerpen moet gestabiliseerd worden en moet groeien! Dat is waarom ik mijn vloot uitgezonden heb om de haven en de stad in te nemen. We hebben dat nog niet gedaan, maar dat zal niet lang meer aanslepen. Mijn schepen varen al de kanalen van de stad in. En ja, mijn krijgsheren marcheren naar Brabant.

Ik heb ook jullie nodig, want Gent ligt het dichtst bij Brabant. Ik heb brood en bier nodig voor mijn leger, gezouten rundsvlees, varkensvlees en schapenvlees, erwten en bonen, wortelen, kolen, boter en kaas, melk, honig, specerijen, mostaard en gekruide wijn. Ik heb meer schilden nodig, speren, zwaarden, toortsen, tenten, en zo verder. Ik heb weinig vertrouwen in heel wat van mijn huidige leveranciers! De helft van hen zijn Lombarden uit het land van Aalst, maar zij hebben veel sympathie voor de zaak van Brabant. Dus wens ik jullie aan mijn hof! Jullie moeten de leveringen aan mijn leger organiseren, want de logistiek daarvan loopt thans in het honderd. Jullie zijn de enigen die ik kan vertrouwen voor de toelieferingen, die voldoende ervaring hebben en voldoende sluw zijn om me voedsel en uitrustingen te vinden, en dat snel, stalvoer ook, en slechts jullie kunnen het leveren waar ik het nodig heb, dag na dag. Jullie moeten mijn bevoorrading verzorgen! De Pharaïdis administratie moet met mijn mannen vorderen en ook terugwijken, een taak die zo gevaarlijk en moeilijk zal zijn als de lijdensweg van mijn strijders, van onze milities. Nu, dat was geen bede, maar een eis en een bevel!’ lachte Lodewijk.

De graaf grijnsde met onze verrassing, wierp zijn helm op tafel, en zei, ‘ik kan me goed inbeelden dat jullie nu denken dat ik hebzuchtig, eergierig, hooghartig en ijdel ben in mijn

aanspraken op Brabant, is het niet? Misschien ben ik dat allemaal, inderdaad. Ik handel echter ook in de interesse van mijn Vlaanderen, heren en vrouwen!’

Lodewijk trok zijn ijzeren handschoenen uit, plaatste die ook op de tafel.

Zijn gezicht versomberde wanneer hij verder stapte, ‘een man werkt voor zijn geslacht, voor zijn nakomelingen, mijn vrienden, en ik heb geen mannelijke erfgenaam! Voor wat anders zou ik kunnen werken dan voor Vlaanderen? Het leven is kort, weet ik, en een oorlog slechts om aan mijn ijdelheid te voldoen zou een wrede daad zijn. Het land, ons graafschap, is heilig, maar moet bewaard worden. Ik denk aan ons volk, aan hun welvaart, en het zou goed zijn voor Vlaanderen om verbonden te worden met de rijkdom van Brabant. Ik wil de scheepvaart op die meest belangrijke, machtige stroom die de verbinding vormt van noord en zuid, de Schelde, in handen krijgen en houden. Daarom is de successieoorlog nodig. Het zal niet de oorlog voor mijn geslacht worden, want ik heb geen wettelijke erfgenaam die kan regeren, en ik meen ook niet dat ik er nog één zal krijgen. Mijn echtgenote, Margaretha, houdt er niet van dat ik naar haar bed kom, en God weet dat ik daar ook niet van houd. Ze is niet veel waard in bed. Ze brengt slechts meisjes ter wereld of zwakke jongetjes die snel sterven. Vlaanderen zal na mij waarschijnlijk gaan naar de ene of andere heer van het continent, niet naar het huis van Béthune en Dampierre. Mijn erfgenaam had de zoon van Heyla moeten zijn, Robrecht, de zoon die we de meest glorieus naam gaven die een Dampierre kon krijgen, maar die Robrecht is niet mijn wettelijke zoon. Hij is de zoon van mijn liefde. Dat zal mijn straf worden om zo gelukkig te zijn met Heyla, neem ik aan. Denk dus niet dat ik ijdel ben, vrienden, heb eerder medelijden met mij!’

Lodewijk ging naast Heyla staan, nam haar hand en glimlachte naar haar.

‘Heyla is mijn liefde en mijn toevluchtsoord, mijn haven, de vrouw naar wie ik steeds terugkeer, heren. Zij houdt mijn hart voor me!’

Lodewijk van Male zweeg even, zuchtte na die biecht, keek op, en ontmoette voor het eerst echt de bezorgde ogen van de Pharaïldis mannen, die goedkeurden wat ze zagen.

‘Zo,’ riep de graaf plots weer heel luid, ‘zijn jullie met mij of tegen mij in dit?’

‘Voor u!’ knikten de Pharaïldis mannen.

Ze riepen dit luid terwijl ze naar elkaar keken om uit te vissen of iedereen die kreet van steun eerlijk en spontaan of aarzelend gaf. De steun aan de graaf was echter unaniem.

‘Mijn schepen stel ik te uwer beschikking, heer graaf,’ zei Jan de Hert. ‘We kunnen hen, beladen met goederen, naar alle binnenlandse havens van Brabant brengen. Mijn zoon Clais zal voor het globaal transport zorgen. Ik zal persoonlijk de pleiten en de duermen leiden en hen zo nodig tot in de hel varen. Clais kan alles organiseren vanuit zijn Gentse kantoren. Op ons kunt u rekenen!’

‘Dat is hoe echte mannen antwoorden,’ zei Lodewijk van Male, lachend. ‘Wat betreffende de goederen?’

‘Ik kan graan leveren, boter, melk, gevogelte, zout, haringen, vis zoals kabeljauw, en ook stalvoeder voor de paarden en turf voor de vuren in de winter,’ voegde ik snel toe. ‘Mijn polders liggen dicht tegen de Schelde, en niet ver van Antwerpen. Mijn goederen zullen van het dichtst bij Brabant komen, en de goedkoopste zijn, heer! Ik kan ook groenten leveren, en ander voedsel, fruit en zo meer, vanuit de Vier Ambachten en het Land van Waas!’

‘Nog meer graan, brood, honig, koeken, vlees, gekruide wijn en bier kunnen vanuit Gent geleverd worden,’ hielp Gillis. ‘We hebben contacten in Brabant voor bier. Wapens en andere leveringen van wat in ijzer gesmeed is kunnen we eveneens halen uit Brabant. Wanneer de Brabanders zien dat we betalen voor wat we kopen, zullen ze veel minder grommen en minder weerstand bieden aan u. We zullen ook lokaal onze goederen kopen.’

‘Wij kunnen ook de leningen verzorgen, zorgen voor tijdelijke fondsen,’ knikte Boudin Vresele.

Graaf Lodewijk van Male ging naar de andere zijde van de tafel, legde een hand op de schouder van Boudin, en zei, ‘mijn vrienden, ik moet zeggen dat ik meer tegenstand van jullie verwachtte. Ik ben ontroerd! Jullie begrijpen mijn doel. Ik beloof een snelle campagne, die ons de overwinning zal brengen, en ons tastbare resultaten zal opleveren! Ik ben niet een man van loze woorden! Jullie steunen me nu, en ik zal afleveren wat ik beloofd heb, of beter, mijn krijgsheren zullen dat doen. Laten we drinken op de overwinning!’

Heyla de Smet riep haar dienststers binnen om wijn te brengen. Gillis Vresele had haar een nieuwe lading wijn per kogge gezonden die Jan de Hert tot in de baai van Axel had gebracht. Heyla kon nu de meest uitstekende wijnen opdienen die Gillis voor haar speciaal had uitgekozen.

Terwijl we allen in de zaal van Heyla stonden, lachten, en onze bekers lieten klinken op het succes van Lodewijk van Male, zei Jan de Hert, ‘heer graaf, we moeten u toch iets vragen. U kent al onze vraag, dezelfde die we naar voren brengen op al onze vergaderingen. De basis van de welvaart van Gent ligt in de weverij. De wevers echter, verlaten onze stad in een gestage aderlating. We hebben een verslag opgesteld over wat kan gedaan worden om meer wevers in onze stad te houden. Kunt u helpen?’

Lodewijk van Male hield op met lachen.

‘Ik verwachtte je vraag, Ser de Hert, maar het valt me moeilijk om toe te staan wat je verlangt. Ik heb al veel wevers toegelaten uit hun verbanning terug te keren, maar de wevers pleegden opnieuw opstand, dus moest ik sommigen van hen terug in verbanning zenden, uw voormalige vrienden van de familie van Artevelde onder hen. Ik ben me bewust van de problemen van de weversgilden in al mijn goede steden, en vooral in Gent. Spijtig genoeg moet ik vaststellen dat de wevers nog steeds erge voorkeur tonen voor Engeland, wat ik in het geheim weliswaar ook wel heb, maar wat ik niet openlijk kan gedogen en uitbazuinen, verder dan een bepaald punt, op dit ogenblik.

De wevers blijven denken met de geestesgesteldheid van tien jaar geleden! Ze willen de schepenen van de steden het graafschap laten beheren, en dat kan ik niet toelaten. Ik vind dat het tegen-productief is voor Vlaanderen. Vlaanderen heeft één enkele, sterke leider nodig. Let wel, ik ben voorstander van de dialoog tussen de staten en het volk van Vlaanderen. Ik heb achting voor het parlement van Vlaanderen, maar ik kan niet en wil niet de militaire en politieke macht thans aan de wevers overhandigen. Wanneer de wevers van mening veranderen, willen samenwerken in plaats van te overheersen, hun gedrag aanpassen, en wanneer ik er kan van overtuigd worden dat ze consensus zoeken zoals ik met hen doe, dan zal ik luisteren naar wat ze te zeggen hebben en hen helpen. Vandaag is zulk ogenblik nog niet aangebroken. Dat blijft mijn constante zorg, heren! Ik begrijp dat de rijkdom van Gent niet meer toeneemt tengevolge het conflict tussen de wevers en mijn standpunt, dat natuurlijk ook het standpunt is van de heren van het platteland en van de steden, en ook van de meeste andere gilden in mijn steden. Wanneer de situatie verslechtert, zal ik maatregelen nemen, de regels op het weversambacht versoepelen en de speciale lasten verminderen of afschaffen. Zeg me toch niet dat een stad zoals Gent leeft en sterft samen met de weversindustrie! Niets is eeuwig, weten jullie, zoals de geschiedenis ons leert. Alles is in flux, leert de filosoof ons. Hij heeft gelijk! Bereidt jullie voor, diversifieer! Leer te leven zonder een grote weversindustrie als de belangrijkste of zelfs de enige inkomst van de stad! Dat kunnen jullie doen! Hebben jullie niet in het verleden bewezen hoe vindingrijk en energiek jullie kunnen zijn?’

‘Dat doen we ook, heer,’ knikte Gillis Vresele, ‘maar veel wevers hebben het nu zeer hard. Ze lijden en trekken daarom weg. Wij, handelaars, zullen overleven en andere bronnen van inkomsten zoeken, maar de wevers en de volders lijden de ergste armoede. Armoede is de eerste bron van opstand en geweld. Dat willen we vermijden.’

‘Ik weet het, ik weet het,’ zuchtte Lodewijk van Male zonder beloftes te maken, en wij begrepen allen dat weinig zou gedaan worden, en te laat om onze belangrijkste industrie te redden.

Ik, Jehan Terhagen, gaf niet veel om die problematiek, want ik had andere zorgen, veel zorgen, om mijn hoofd, en de weversindustrie van Gent beïnvloedde mijn inkomsten niet. De bevolking van Gent was slechts weinig gedaald sinds ik de landerijen van de Pharaïdis mannen was beginnen te beheren, en ik was al begonnen mijn export naar andere landen uit te breiden. Mijn echte zorgen waren van heel andere aard, maar ik zei niets die avond over mijn persoonlijke problemen.

Laat in de nacht verlieten we allen voor Oud en Nieuw Terhagen. We lieten het koppel van Lodewijk en Heyla alleen te Beostenblijje. In de volgende morgen, vroeg, keerden de Gentenaars weer naar hun thuisstad. Ze begonnen direct de leveringen voor de campagne van Lodewijk van Male in Brabant te organiseren. Dat moest ons dit jaar reusachtige winsten opleveren!

Het mysterie van Terhagen

Aan het einde van 1352, op een donkere oktoberavond, reed ik te paard op de weg naar Hulst. Ik was langs die weg van Axel naar de stad gereden, op één van mijn regelmatige inspectieritten, en ik was blij om al de boerderijen van Absdale te zien die in de verte Hulst zouden aankondigen. Ik kende de stad Hulst zeer goed. Ik was daar al meerdere malen geweest, telkens op weg naar de Schelde. Het was een mooie, vriendelijke, zuivere kleine stad, die aan de zee verbonden was via de monding van de Schelde en een waterweg naar de baai die meer noordwaarts lag. Ongeveer tien jaren geleden was er een gracht uitgegraven, helemaal rond het centrum, en een aarden wal was opgeworpen vóór de met water gevulde gracht, maar geen hoge muren beschermden de inwoners tegen vijandig gezinde legers. Desondanks voelde ik me in veiligheid onder de mensen van Hulst, onder wie ik er meerdere kende. Ik wou naar de herberg van de ‘Drie Koningen’ rijden, naar een goed bed en een smakelijk avondmaal. De herbergier had me al dikwijls gezien, en ik betaalde steeds een correcte prijs zonder te grommen of af te pingelen. Ik reed dus voorbij Absdale en liet afwisselend mijn paard galopperen en op zijn gemak wandelen, op een deel van de weg waar het pad afgelijnd was door rijen van berken en hoge struiken, die kleine bossen werden aan beide zijden van de weg. Het weer was nog mooi, vreemd warmer dan het seizoen beloofde. Het regende niet, en het aarden pad was niet te modderig. De wegen waren hier natuurlijk niet bezet met keien zoals in de straten van Gent en op de wegen rond die stad. Ik gaf niet veel aandacht aan de lage huisjes van Absdale, waarvan de meeste ook kleine boerderijen waren, want ik had die al zo dikwijls gezien.

Totaal onverwachts voor mij reden drie ruiters uit een bos naast de weg. Ze dreven hun paarden in een lichte galop naar me toe. Ik had slechts weinig geld in mijn beurs, net genoeg voor een vierdaagse reis, maar mijn eerste reactie en mijn instinct waren om te menen dat dit wegbandieten waren die het op mij gemunt hadden. De mannen bleven met dezelfde snelheid naar me toe rijden. Ze gaven geen teken van agressie, maar ik verstijfde toch en bleef op mijn hoede. Mijn rechterhand ging naar mijn zwaard. Ik duwde mijn paard naar de uiterst linkse kant van de weg, zodat ik enig voordeel van positie kon hebben om mij en mijn paard te beschermen door naar de rechterkant met mijn zwaard te kunnen toeslaan. Gedurende enige

ogenblikken dacht ik dat de man die vooraan leidde me zonder veel omhaal zou laten voorbij rijden, me een goede reis zou toewensen en verder rijden, maar wanneer zijn paard tot bijna naast mij stapte, bemerkte ik hoe zijn hand plots naar zijn zwaard gleed. De man trok zeer snel zijn wapen en sloeg het naar mij in een snelle, akelig snijdende beweging. Tegen dan had ik al mijn zwaard boven mij! Het staal klonk, en ik spoorde mijn paard fel aan, maar ik botste tegen de twee andere mannen die achter hun leider reden en die me de weg versperden. Ik moest diep buigen over de nek van mijn paard om een tweede zwaardslag te ontwijken, een slag die van rechts kwam. Nog terwijl ik mijn hoofd introk, haalde ik uit naar het been van de man aan mijn linkerkant, mijn lichaam half uit het zadel hangend en naar die zijde toe. Ik stak, sneed, en trok mijn wapen in een lange snede door de rijbroek van de gebaarde man. Zijn zwaard viel niet uit zijn handen, en hij greep met zijn linkerhand naar het been dat plots hevig rood kleurde. Ik had hem diep gesneden! Mijn paard sprong terzijde, verrast door de aanval en door de flikkering van de zwaarden. Het hinnikte in angst. Ik duwde mijn sporen diep in de zijde van het dier, zodat de pijn daarvan nog wat toevoegde aan de paniekerige wens van het dier om op de vlucht te slaan. Het sprong tot een snelle galop. Ik voelde me vrij van de drie aanvallers! Mijn paard was echter vermoeid, want ik had al veel weg afgelegd vandaag, maar toch kon ik enkele lengtes winnen op mijn belagers. Het zou hen enige tijd nemen om me weer te bereiken, en elke afstand die ik dichterbij Hulst kon komen was een betere opportuniteit voor mij. Ik dreef mijn paard verder, en keek uit in het laatste licht van de dag naar bescherming van eender welke soort, en naar de eerste huizen van Hulst.

Ik kon Hulst niet bereiken en zo ook niet ontsnappen aan mijn achtervolgers. Hun paarden galoppeerden sneller dan het mijne. Ik keek uit naar een ander klein bos en reed in het eerste dat ik nu zag, in de hoop op zijn best de twee bandieten die achter me zaten te scheiden. Ik sprong naar links. De bandieten moesten nu naar me toe rijden en proberen me te vinden. Ik hield niet veel van strijden vanaf een paard, dus sprong ik uit het zadel, verborg me tussen de bomen, had de tijd om de teugels rond een struik te winden, maar niet om mijn kruisboog te grijpen, want de twee ruiters naderden de plaats waar ik stond. Ik vond een handig, lang stuk hout, een dik stuk, ging vooruit, weg van het paard dat nu van levensbelang was voor me, en wachtte achter een boom aan het uiteinde van een open plek, tot de ruiters zouden verschijnen. Eén van de paarden reed naar me toe in volle snelheid, wat moedig maar te onstuimig was voor de man op de rug ervan. Wanneer het dier voorbij de boomstam raasde, sloeg ik met alle macht het stuk hout in de snuit van het dier. Het paard stopte abrupt, hinnikte in pijn. Bloed spoot van tussen zijn tanden. Ik denk niet dat het dier ernstig gewond werd, want het hout was erg vermolmd en vloog in duizend stukken, maar dat verschrikte het paard ruim voldoende. Het steigerde in paniek, wierp de hoeven hoog en stopte zo bruusk in zijn rit dat het de ruiter over de nek in de zachte aarde van het bos wierp. In een kort ogenblik sprong ik op de enigszins verdoofde man, en sneed aan zijn hals met mijn zwaard. Ik sneed hem de levensader door. Ik liet de man gorgelen in zijn bloed en draaide me ogenblikkelijk om, mijn zwaard in defensieve positie verticaal houdend, recht vóór me, zoals een Christus kruis van staal. Die stand had Ywen me geleerd om het hoofd te bieden aan ruiters in een veldslag. De derde man, de leider, was me voorbij gesuisd langs de andere zijde van de boom, en hij had me niet zien aanvallen. Gewaarschuwd door het lawaai stopte hij zijn paard, draaide het om en kwam langzaam naar me toe. Zijn paard kwam stapsgewijs naar me toe. Ik bleef in mijn verdedigende stand staan zoals een kruisvaarder. Ik wachtte, maar stond al te hijgen.

Misschien maakte ik een sterke indruk op de leider, om zijn twee gezellen in enige ogenblikken tijd buiten gevaar te hebben geëlimineerd. We staarden naar elkaar. Ik zag een wilde blik van haat. Hij had een zeer kort geschoren, bleek gezicht, zwart haar dat netjes samengevlochten was in een knoop achter zijn hoofd. Ik herkende de hoekige trekken van het

lang gezicht van een aristocraat. Deze man was geen huurling, geen bandiet, geen professionele strijder, maar hij wist wel hoe goed met een zwaard te vechten. Zijn kleren waren van goede kwaliteit, van fijner laken dan zijn gezellen droegen. Hij peilde enige ogenblikken naar mijn bedoelingen, bleef zijn paard bij de teugels houden. Hij aarzelde, bemerkte hoe goed en uitdagend ik daar stond, als iemand die correct geleerd had met het zwaard te strijden. Mijn ogen daagden hem uit.

‘Kom maar af, schoft,’ nodigden mijn ogen uit, ‘je zit wel op een paard, maar mijn zwaard kan je bereiken! Ik ben niet in het minst bevreesd voor je!’

Ik had natuurlijk wel angst, want ik had nog nooit werkelijk mijn plaats gehouden tegen een ruiter. Ik had er meer van gehouden een speer naar zijn gezicht te kunnen zwieren.

De man schreeuwde dan plots zeer luid een kreet, en deed wat ik niet gedacht had dat hij nog de moed had om te proberen. Hij viel me aan in een snelle uitbarsting van energie! Hij spoorde zijn paard aan naar me toe, maar hij hield een brede afstand tussen zijn dier en mij. Hij zwaaide zich dan in het zadel helemaal naar de andere zijde, het zwaard in zijn linkerhand, en hij hing half uit het zadel in een houding van het vreemdste evenwicht dat niemand hem ooit zou kunnen nadoen. Hij sloeg naar mijn zwaard, maar liet zijn wapen verraderlijk over mijn staal glijden, naar beneden, en dan slaagde hij er in met de laatste lengte van zijn lemmeet diep in mijn bovenarm te snijden. Ik werd gewond! De tactiek moet een fel herhaalde beweging geweest zijn, want een grijns van tevredenheid kwam over zijn gezicht omdat ik die snede niet had zien aankomen op die wijze, ze niet verwachtte. Ik trok me ineen van de pijn. Ik kon de schade beperken, mijn zwaard nog in de hand houden ondanks de pijn, en dat was weer misschien iets wat hij niet verwacht had. Het paard van mijn aanvaller liep gewoon in volle snelheid door, verdween achter mij, en ik hoorde het verder rijden, terug naar de weg. Ik hoorde geen inspanning van de bandiet om zijn paard rond te draaien. Misschien had ik zijn zwaardsnede wat beter afgeweerd dan ook hij had verwacht. De ruiter maakte geen gebruik van zijn klein voordeel. Mij gesneden te hebben had hem niet overmoedig gemaakt. Hij moet geweten hebben dat ik een tweede maal meer op mijn hoede zou blijven voor dergelijke truuks. Hij bleef verder rijden! Ik kon hem snel niet meer zien of horen. Ik bleef lange tijd op dezelfde wijze staan, mijn zwaard gerezen en hoog. Ik wachtte en wachtte, maar geen nieuwe aanval kwam. Ik hoorde zelfs het geluid van de hoeven op de weg in de verte verminderen.

Ik keek dan naar mijn arm. Rood bloed sijpelde uit de wonde. Ik was ongeveer drie duim lang gesneden, en diep, doch slechts in het vlees. Ik dacht niet dat spieren of ernstige bloedvaten gesneden waren. Ik ging terug naar mijn paard, reikte naar mijn zadelpakken, vond een stuk doek, en bond dat rond mijn arm om het bloed te stelpen. De snede was slechts een vijfde duim of zo diep, maar de wonde deed pijn! Ik meende niet dat ik die arm kon gebruiken tijdens de volgende aanval, en ik was absoluut een rechtshandige, en erg uitsluitend rechtshandig! Ik had nooit geleerd mijn linkerarm te gebruiken in een gevecht.

Geen verdere aanval kwam echter, zodat ik kalmer kon worden en naar de man ging die op de grond lag. Ik bemerkte dat hij al zijn bloed verloren had. Hij moest nu dood zijn. Ik doorzocht zijn zakken, vond een beurs met enige zilverstukken, maar anders geen indicatie over wie hij kon geweest zijn of waar hij vandaan kwam. Hij was gekleed in leder zoals een wachter of een huurling, niet zoals een ridder of zelfs maar een getaande strijder. Hij zag er slechts uit als een gewone rover, dacht ik, een man met zeer verwarde haren, een slordige baard, een gezicht met veel rimpels van iemand die fel buiten leefde, misschien van iets over de dertig in ouderdom. Hij zag er niet erg verstandig uit. Het speet me voor hem en ik verontschuldigde me bij hem, sloot zijn oogleden. Ik had hem niet willen doden, maar in de hitte van het

gevecht dacht ik niet dat ik anders kon gehandeld hebben. Zijn haren en zijn baard waren niet gewassen en niet gekamd. Zijn gezicht was allesbehalve proper.

‘Het spijt me, man,’ fluisterde ik, ‘ik had je nooit gedood, maar jij probeerde wel me naar de andere wereld te helpen. Elke man moet zich verdedigen!’

Misschien was deze bandiet een gehuurde doder. Zijn lange, dunne dolk was zeer gebruikt en zeer scherp, het hout van het heft bevlekt van intens gebruik met olie en bloed. Zijn zwaard en kleren, eveneens fel gebruikt en heel gewoon, mouwen rafelend, waren in niets speciaal of rijk.

Ik klom terug op mijn paard, hield de teugels in mijn linkerhand vast. Ik reed uit het bos, keek naar links en rechts, zag niemand. Ik reed in een lichte galop naar Hulst, maar keek al de tijd uit naar nieuwe mogelijke aanvallen. Ik bereikte Hulst vóór de poorten gesloten werden, en reed langzaam naar de herberg. Ik vroeg een kamer. De herbergier zag het bloed op mijn arm, en riep dan de barbier of een dokter om de wonde te verzorgen. De herbergier stelde geen vragen, en dat deed ook de dokter niet. Ik legde uit dat ik overvallen werd door straatdieven nabij de stad, en dat lokte wel de aandacht in de zaal. De herbergier haalde me niet alleen een goede dokter die mijn wonde sloot, wat me heel wat pijn en grimassen veroorzaakte, maar ook een sergeant van de baljuw. Aan hem moest ik uitleggen waar een lichaam kon gevonden worden en waar een gezadeld paard kon aan het grazen zijn. De sergeant zei me dat hij niet van bandieten in de omgeving had gehoord. Hij beloofde met een paar mannen in de morgen uit te rijden. Hij geloofde slechts mijn verhaal, min of meer, nadat de herbergier voor mij gepleit had, zei dat hij me goed kende en zei dat ik wel was wie ik beweerde te zijn. De naam van Terhagen werd met achting gehoord in de herberg. Ik at en dronk, betaalde de dokter, ging zoals gewoonlijk vroeg naar bed, en zei vriendelijk tot ziens aan de mannen in de herberg.

In de morgen ontwaakte ik ook vroeg, zoals steeds, en niemand hinderde me om mijn reis verder te zetten. Op de weg echter, begon ik pas goed na te denken. Ik was de vorige dag nog in schok gebleven over de aanslag. Was het zuiver toeval dat die bandieten daar in hinderlaag hadden gelegen, of hadden ze speciaal op mij gewacht? Als ik het slechtste geval nam, dan hadden ze op de loer gestaan tot ik op die plaats nabij dat bos voorbij was komen rijden. Wie kon hen dan verteld hebben dat ik daar zou komen? Ik had niet bepaald een geheim gemaakt van waar ik op deze reis naartoe zou gaan! Dienaars van Oud en Nieuw Terhagen wisten dat ik op deze weg zou rijden om naar Hulst te gaan. Ik reed steeds langs deze weg! Als dus het slechtste geval was dat die bandieten op me hadden staan wachten, waarom dan was ik aangevallen? Ik zocht mijn brein af, maar ik kon geen goede reden ontdekken. Iemand wou me dood, maar waarom? Natuurlijk had die bende van drie daar toevallig kunnen blijven rusten tot eender welke reiziger daar langs reed, maar ik dacht dat die waarschijnlijkheid zeer laag was.

Ik dankte nu mijn eigen wachters, Ywen, Everdey en Mathis, om me zo goed geoefend te hebben en zo dikwijls voor een dergelijk gevecht, niet slechts voor duels, maar ook voor verraderlijke aanvallen. Hun truiks en ervaring hadden me goed gediend.

Ik had nu een keuze te maken. Ik kon ofwel terugkeren naar Nieuw Terhagen, en Wivine en Quintine me in koor horen verwijten maken om zo onvoorzichtig geweest te zijn, en dan me in bed laten duwen voor enkele dagen, of ik kon op de tanden bijten tot de pijn in mijn arm verminderde. Ik zuchtte en besloot dan toch maar beter door te rijden naar de Scheldepolders.

Drie dagen later stopte ik aan het klooster van Ter Hage. Ik hoopte dat de nonnen die een beetje afwisten van geneesmiddelen en wonden, naar mijn arm konden kijken en me konden verzorgen. Ik was steeds welkom op Ter Hage! Ik wou ook een idee opvolgen dat ik

onderweg had gekregen, een gedachte die in de schaduwen van mijn geest al een tijdje was blijven hangen. Er lagen nog documenten van mijn echte familie te Ter Hage. Ik wou naar die overblijfselen van oude tijden kijken vóór ik naar mijn kasteel terugkeerde.

Moeder Amalberga zelf keek naar mijn arm, zuiverde de wonde opnieuw en streek zalf over de lange snede. Ze zei dat die zalf de wonde sneller zou doen genezen en de infectie stoppen. De zalf verminderde snel ook de pijn die ik nog voelde. Ik was haar dankbaar. Later vroeg ik haar of ik de documenten kon inzien die ze voor mij in het klooster bewaarde.

‘Ik dacht wel dat je me vroeg of laat zou komen vragen naar die koffer,’ zei Amalberga. ‘Wil je de documenten lezen of de koffer met je meenemen? We hielden hem ter beschikking voor je.’

Ik aarzelde.

‘Ze werden in het klooster ter bewaring achtergelaten,’ antwoordde ik na even nagedacht te hebben. ‘Ik zou hen nog hier willen laten op dit ogenblik, als u dat schikt. Misschien neem ik wel het een of het ander uit de koffer, maar ik zou hem gewoon hier in bewaring willen laten.’

‘Mij deert dat niet,’ zei Amalberga. ‘De koffer staat verborgen tussen mijn meest waardevolle charters en perkamenten. Je documenten liggen in de koffer die je vader achter liet in ons klooster. We hebben trouwens nog andere dergelijke koffers, van andere families, de meeste van Axel. Ik zal je een kamer geven en de koffer daar laten bezorgen. Neem wat je wilt, de koffer is van jou en de inhoud ook. Je kunt in die kamer de documenten lezen. Plaats wat je wilt bewaren weer in de koffer, en we houden hem wel verborgen in onze geheime kamer zo lang als je wilt. Heeft dit iets te maken met de aanvallen op Terhagen en op jou?’

Moeder Amalberga was een zeer intelligente vrouw.

Ik antwoordde, ‘dat weet ik niet, moeder, maar ik zou het wel graag willen weten!’

Een dag later, bij dageraad, volgde ik de mis in het klooster, en dan bracht een non me naar een kleine kamer waarin een tafel en een stoel stond. Enige ogenblikken later bezorgden twee mannen die in de abdij werkten me de houten en ijzeren kist. Wanneer ze weggegaan waren, kwam Moeder Amalberga met twee sleutels om de koffer te openen. Ze zei me dat ze uiteindelijk gevonden had wat ze meende dat de sleutels waren om de kist te openen.

De kist was niet zeer groot, maar zwaar van de ijzeren staven die er rond gesmeed waren, een kist van ongeveer vijftig duim lang bij dertig duim hoog en even breed. Amalberga opende het deksel voor mij, maar daarna stapte ze weer door de deur en sloot de panelen achter haar dicht.

Ik keek in de koffer. Ik zag opgevouwen perkamenten en rollen perkamenten, waarvan er sommige nog verzegeld waren met oude was. Ik zuchtte, opende de eerste rol, en begon te lezen.

Ik had de ganse morgen nodig om al de documenten te doorbladeren. Tweemaal hoorde ik op de deur kloppen en wanneer ik riep om binnen te komen bracht een non me een glimlach en een kruik bier met een tinnen beker. Ik was nogal populair bij de nonnen van Ter Hage!

Tot mijn verrassing waren sommige van de teksten, de meeste zelfs, geschreven in het Latijn, sommige andere in het Frans, nog andere in het Vlaams of in een vergelijkbare taal.

De Franse teksten verrasten me het meest. Zij waren alle zeer moeilijk te lezen, vele geschreven in zeer bombastische bewoordingen en in gestyliseerde lettertekens, zodat ik met veel moeite woord na woord moest ontcijferen tot ik de zinnen kon vormen en de betekenis begreep. Enige van de perkamenten waren zeer, zeer oud. Ze waren geboorteaktes van mijn familie, huwelijkscertificaten, brieven van koningen en graven die het werk van mijn vader loofden, en andere documenten van bezittingen van mijn familie.

Mijn oom, de oudste zoon in het domein van Ter Hage, heette Colin, wat ik me inderdaad nog herinnerde. Zijn echtgenote was Marie geweest, de tante die ik me ook nog voor ogen kon

halen. Ze hadden twee kinderen gekregen, die gestorven waren in de aanval op Oud Terhagen en in de brand. Dit alles werd bevestigd op perkament, geschreven door de toenmalige Moeder Amalberga van de abdij. Eén van die documenten getuigde ook van wat er te Oud Terhagen gebeurd was, en van hoe mijn broeder en zuster gedood werden.

De naam van mijn vader was Leurens. Hij was de jongere zoon van Terhagen. Er waren geen andere kinderen of familieleden in de Terhagen familie van mijn grootouders langs vaderskant en van wie de namen ingeschreven konden zijn in de geboorteaktes van mijn vader. Ik vond een perkamenten rol waar in stond dat de familie afkomstig was van Groningen. Ik vond geen huwelijkscertificaat voor mijn vader en moeder, maar de naam van mijn moeder werd vermeld in een kopij van mijn eigen geboorteakte en van mijn getuigschrift van doopsel. Beide kwamen van het klooster van Ter Hage. Ergens in de archieven van het klooster zouden de originelen van die perkamenten liggen.

De naam van mijn vader was geschreven als Ser Leuren van Ter Hage, het bewijs dat hij een ridder was. De familie leek haar vroegere naam te hebben laten vallen en de naam aangenomen te hebben van de plaats waar ze woonden. De naam van mijn moeder werd twee maal vermeld als Marthe de Vitry, geboren in de stad Vitry. Ik had er geen idee van waar Vitry lag. Ik had nog nooit van de naam gehoord. Ik vond zeer weinig over mijn vader en moeder in die documenten, maar ik vond wel iets anders.

Twee oude perkamenten waren blijkbaar gegeven en ondertekend door de graven van Henegouwen, Holland en Zeeland, om de Ser Leurens van Ter Hage te danken voor diensten geleverd aan het graafschap aan het hof van de koningen van Frankrijk in Parijs. Grote sommen waren als toelage aan mijn vader gegeven, aan de Ser van Ter Hage. Ik wist dat mijn vader gediend had als een vertegenwoordiger, een gezant, van graven en koningen. Ik zag in die perkamenten een kleine bevestiging van zijn werk en van zijn faam. Mijn vader werd gewaardeerd voor wat hij gedaan had, want brieven van lof van dergelijke prinsen waren zeldzame geschenken. Ze ontroerden me.

De naam van de vader van mijn moeder werd vermeld als zijnde Pierre de Vitry op haar Franse geboorteakte. De naam van haar moeder was Geneviève de Châtillon. Mijn haren rezen ten berge toen ik die naam van Châtillon las, want de Châtillons werden nog steeds beschouwd als sommige van de meest gehate Leliaerts die Vlaanderen ooit gekend had. Een Châtillon was gouverneur in Brugge geweest voor Frankrijk aan het begin van de eeuw. Ik bemerkte dat ook al die namen van adel waren.

In een ander document vond ik de naam van Châlons. Ik had ooit vaag iets gehoord over een stad die Châlons heette in de Champagne streek, maar ik was daar nooit geweest. Was Vitry ook een stad van de Champagne?

In de kist lagen nog veel eigendomsakten, giften van landerijen, alle van gronden die de eigendom waren of die gekocht werden door mijn oom en mijn vader. Ik las die één na één, maakte er een lijst van, maar ontdekte met heel wat moeite dat ze alle gingen over stukken land waarvan ik al wist dat ze tot Oud Terhagen behoorden, waaronder zelfs het gebied waarop ik mijn kasteel had gebouwd. Gillis Vresele had me al kopijen gegeven van die akten, documenten die gekopieerd waren door de administratie van Axel, en in kopie gevraagd door Gillis Vresele. Had Gillis deze kist geopend? Dan had hij de originele akten gevonden! Ik nam die documenten één na één uit de kist, vorderde met mijn lijst, maar ik vond geen documenten die polders, velden of weiden aangaven als mijn eigendom en waarvan ik niet reeds wist dat ze mij toebehoorden. Gillis Vresele had me ook akten gegeven voor landerijen waarvoor er geen documenten in de kist lagen, maar Gillis had me gezegd dat hij land gekocht had met de winsten van Oud Terhagen terwijl ik opgroeide.

Ik vond geen schat van gouden of zilveren muntstukken in de kist, maar wel enige juwelen, halsbanden en ringen die verborgen lagen op de bodem onder een fluwelen doek en die ook lagen op fluweel. Eén halsband was zeer lang, een zware gouden ketting met een hanger aan het einde, een juweel van ineengestregelde rozen, drie rode rozen mooi in elkaar gewerkt en de rozen bezet met edelstenen. De edelstenen schitterden hevig en prachtig in een lichtstraal die door een hoog, klein venster in de kamer viel. Het goud gloeide warm rood. Het was een zeer fijn afgewerkt juweel dat een grote waarde moest hebben, en waaraan een etiket hing met de naam van mijn moeder. Misschien was dit een oud familiestuk van haar. Ik moest aan de Smets vragen of ze dit werk kenden, en of het, zoals ik vermoedde, van Franse makelij was. Een andere halsband was fijner, maar met aan het uiteinde een zwaar juweel, een rond stuk van goud met blauw email erop en met de lijnen van een kasteel of van een kerktoren gegraveerd in het goud. Het juweel had de vorm van een schildje, en het email was neergezet tussen de gouden lijnen. Ik veronderstelde dat het een wapenschild voorstelde. De gouden lijnen toonden een niet zeer hoog, vierkantig, krachtig uitziend gebouw, waarboven een driehoekig of piramidevormig dak stond, een kruis er boven op, en geflankeerd door nog twee andere, slankere en hogere torens aan de beide zijden. Ik had nog nooit zulk gebouw gezien op mijn reizen in Vlaanderen.

Ik vond ook nog een ring in de koffer, een grote zilveren ring met hetzelfde wapenschild als dat van de ketting, met dezelfde tekening, hetzelfde donkerblauwe email. Ik nam de ring uit de kist, plaatste hem aan mijn vinger, en de ring paste! Dit was niet de ring van een vrouw, maar de zegelring van een heer! Zoals de halskettingen moest die ring naar Terhagen gebracht zijn door mijn moeder.

Op de familienaam van mijn moeder na vond ik niets nieuws in de kist. Ik aarzelde een ogenblik of ik de halskettingen uit de koffer zou nemen en hen aan Wivine of Quintine kon geven, maar ik besloot dat de zusters al mooiere, nieuwere juwelen van mij hadden gekregen. Wellicht waardeerden de tweelingzusjes deze oude familiestukken niet erg, dus plaatste ik hen terug in de koffer. Ik vouwde en rolde de perkamenten weer op en sloot het deksel. Ik zag dan dat de ring nog op de tafel lag. Ik nam hem op en stak hem in mijn zak. Daarna ging ik terug naar Moeder Amalberga en vroeg haar de kist weer in haar archief te plaatsen.

De abdis Amalberga sloot de kist in mijn aanwezigheid. Amalberga vroeg of ik iets interessants gevonden had, de oplossing van het mysterie rond Terhagen, maar ik schudde mijn hoofd van neen.

‘Ik vond geboorteaktes en doopcertificaten, akten over de aankoop van landerijen en eigendomsakten van de boerderij, oude juwelen van zulke oude herkomst dat ze moeilijk zouden kunnen gedragen worden door vrouwen van nu, moeder,’ antwoordde ik. ‘Ik vond geen mysterie, niets wat de aanvallen op mij zou kunnen verklaren. Kunt u de kist verder voor ons bewaren, en zo mogelijk op een veilige plaats? De kist bevat documenten die wel bevestigen dat de familie Terhagen ridders waren. Ik geloof dat de koffer hier veiliger is dan te Terhagen.’

‘Natuurlijk,’ glimlachte Amalberga. ‘Als je ooit kopieën wilt hebben van de documenten, dan kunnen we je die laten opstellen!’

‘Dat zal niet nodig zijn op dit ogenblik, moeder,’ gaf ik haar snel terug. ‘Mijn moeder was een vrouw van Vitry. Betekent de naam van Vitry iets voor u?’

‘Ja, je moeder was een de Vitry, nietwaar?’ verbaasde me Amalberga.

‘Dat was ze inderdaad,’ zei ik. ‘Ik had meer over haar en haar familie moeten opzoeken. Ik veronderstel dat ik teveel een Vresele was om me af te vragen waar ze vandaan kwam.’

‘Dat is je vergeven,’ zei Amalberga terug, zonder naar me op te kijken. ‘Wezen willen steeds op een bepaald punt in hun leven, maar niet in hun jonge ouderdom, meer weten over hun bloedverwanten. Ik noteer dat je tot die ouderdom gekomen bent.’

‘Wellicht! Wat weet u over de naam van Vitry?’ drong ik aan.
‘Niet veel,’ zuchtte Amalberga. ‘Vitry is een kleine stad in de Champagne streek, ten zuiden van Châlons. Dat weet ik uit een boek van Franse kaarten over die omgeving. Vitry was een marktstad. De familie van de Vitry waren rentmeesters van de graaf van Champagne in die delen van het graafschap. Oorspronkelijk waren ze geen heren en geen ridders, maar dat werden ze later wel, en ze zijn het gedurende honderden jaren gebleven. Ik weet niet of Vitry nog bestaat, want heel veel jaren gelden is de stad afgebrand tijdens een oorlog tussen de graaf van Champagne en de koning van Frankrijk. Ik las een kroniek van de abt Suger van Saint-Denis, waarin de vernieling van Vitry vermeld wordt. Dat is alles wat ik weet. Je moeder was een edelvrouw, ook edel van hart. Misschien heeft je vader haar ontmoet aan het hof van Parijs, of misschien te Reims in de Champagne. Ik denk dat je fier kunt zijn met je ouders. Mijn voorgangsters vertelden me dat ze vriendelijke, vrome mensen waren, goede Christenen, zoals jij. Zij hebben me de namen overgeleverd.’

Ik voelde me een beetje beschaamd, want ik dacht aan Wivine en Quintine en aan de twijfelachtige relaties waar Amalberga over gehoord moest hebben, en ook omdat ik niet zo frequent de missen bijwoonde in de kerken van de dorpen rond Terhagen. Ik had er al wel aan gedacht een priester uit te nodigen om met ons te komen wonen in Nieuw Terhagen. We konden een priester goed gebruiken, maar hoe had ik aan een priester kunnen uitleggen dat ik met twee wondermooie vrouwen samenwoonde? Ik dankte Moeder Amalberga voor de informatie, verzekerde haar dat nog meer fondsen binnenkort door de Gentse families die ik vertegenwoordigde ter harer beschikking zouden gesteld worden, en ik bereidde me voor te vertrekken.

Ik keerde snel terug naar Terhagen.

‘Je bent geen slechte man, Jehan Terhagen, en ik wens je nog veel geluk!’ klonk in mijn oren, geroepen door een wuivende Amalberga wanneer ik door de poort wegreed. Ik glimlachte dan, en wist dat ik opnieuw welkom zou zijn te Ter Hage.

In mijn kasteel moest ik uitleggen hoe ik gewond werd. Wivine en Quintine verweten me een goede wambuis gescheurd te hebben. Ik sprak slechts van bandieten op de weg, maar Ywen en Mathis keken een ietsje te indringend naar mij en ze vroegen of het werkelijk slechts geldrovers waren die me aangerand hadden. Ze roken iets vreemds aan mijn uitleg, en dus zei ik alleen aan hen wat ik echt vermoedde. Ze waren bezorgd. Ze zeiden niet veel, waren fier over wat ze me geleerd hadden met de wapens om bandieten af te weren. Nadien bemerkte ik dat de poorttorens nooit zonder een bewaking bleven. De ophaalbrug bleef ook opgetrokken tenzij het niet anders kon. Mijn wonde genas snel, zodat Wivine en Quintine er niet teveel drukte om maakten, hoewel hun vingers teder de littekens beroerden.

Een tiental dagen later moest ik naar Gent reizen met Martin Denout voor besprekingen met Gillis Vresele, Nete de Hert en Boudin Vresele over onze aankopen en resultaten. Ik had ook aan Boudin beloofd deel te nemen aan een banket georganiseerd door de schepenen van Gent voor de kooplui van de stad. Boudin en ik overliepen de cijfers van de winsten en de verliezen met Nete de Hert. Onze initiatieven in verband met de landerijen brachten ons een degelijke opbrengst, en onze eigendommen in grond vermeerderden steeds, dus ook onze reserves. Gillis en de andere Pharaïldis patriarchen konden tevreden zijn.

Ik gebruikte enige van mijn vrije tijd in Gent om de ring die ik gevonden had in de kist van mijn familie in het klooster van Ter Hage naar Heinric Vresele te brengen. Ik hield niet veel

van Heinric, maar hij was me ook niet speciaal antipathiek, hoewel hij niet het soort man was waar ik nauwe vrienden mee wou zijn.

Heinric was een vreemde vent! Men wist nooit wat men aan hem had en hoe men met hem kon praten. Hij was groot, zo dun als een bonenstaak, zeer bleek van gezicht omdat hij zelden in de open lucht wandelde, zelfs in de beste zomertijd. Heinric was het soort man die door andere mannen vermeden werd, en met wie ze zich niet op hun gemak voelden. Hij was een eenzame persoon, omdat hij zo verschillend was. Zijn armen en handen waren delicaat, lang, licht, bijna doorschijnend wit, mager, en hij bewoog hen in ongewone, overdreven maar elegante bewegingen die een normale man nooit maakte. Zijn hoofd stond strak in zijn nek, zodat hij zelden het ene zonder het andere bewoog. Wanneer hij trouwens zijn hoofd bewoog, dan leek zijn gans lichaam de beweging te benadrukken, samen met zijn brein. Hij verloor zijn haren vroeg, toen hij nog jong was, zodat nu, rond dertig, zijn schedel bijna volledig kaal was, tenzij de bos rond zijn oren en in zijn nek. Heinric keek steeds priemend naar je met kleine, scherpe, indringende ogen, alsof hij een tekening van je in zijn geest wou maken, en hij staarde je steeds bestuderend aan. Zijn blikken richtten zich naar je met aandringende interesse. Hij was anders wel vriendelijk en hij deed alles wat hij kon, gewoonlijk, om je op je gemak te zetten met hem en behulpzaam te blijven, in mooie maar een beetje hooghartig geformuleerde, doch zeer beleefde volzinnen die slechts zeldzaam door iemand anders in een gewoon gesprek zouden gebruikt worden. Hij sprak perkamententaal! Zijn zinnen klonken als beschaafde beleefdheidsformules, als zinnen uit bombastische charters, zelfs wanneer ze spontaan geuit werden.

Heinric was iedereen vriend, maar de mannen vermeden hem. Ze dachten dat Heinric te handig glad was, te slim, te sluw, te elegant, te opdringerig. In vergaderingen, hoorde ik, zocht hij steeds de consensus, en slaagde er meestal in iedereen een bepaalde oplossing te laten aanvaarden, zelfs als dat niet was wat hij zelf geopperd had. In het Schepenhuis, echter, was hij ook befaamd voor zijn woedende uitvallen die heel erg konden zijn en waarbij hij zijn lagere klerken letterlijk tot werk kon schoppen. Ik had nooit van Heinric gehoord dat hij met een meisje uitging, en ik had hem zelfs nooit flirtend of waardierend naar een meisje zien kijken. Heinric maakte me zenuwachtig wanneer ik me een tijdje in zijn aanwezigheid bevond. Toch ging ik nu naar het Schepenhuis waar hij zijn kantoor had, en waar hij benoemd was tot één van de belangrijkste klerken van de stad. Heinric had toegang tot de archieven en de bibliotheek van Gent, en hij kon zo veel sneller uitvissen wat het wapenschild op mijn ring betekende dan ik dat had kunnen doen, ik die het tegengestelde was van een boekenworm!

Heinric nam mijn ring met twee uitgestrekte vingers precieus aan, vaagde hem eerst zorgvuldig proper met een wit doek dat hij in zijn bureau hield, en plaatste hem dan op de tafel. Hij keek naar de ring van zeer dichtbij zonder het voorwerp te verroeren, maar bewoog eerder zijn eigen hoofd en lichaam van links naar rechts, rond de ring.

‘Hmmm,’ mijmerde hij en bleef rond het object kijken, ‘een zegelring, zou ik zeggen. Zie je hoe dat kasteel gegraveerd is in de steen en dan gevormd wordt door de gouddraad om het email te houden? Heel ingewikkeld werk is dat! Ja, het is email, waarschijnlijk uit de streek van Limoges, of uit de streek van de Ardennen. De ring zal niet gebruikt worden om een zegel in was te drukken, echter, niet met dat email! Het is een zegelring, maar eerder een paradestuk. Een zeer mooi juweel heb je hier, Jehan. Waar haalde je dit vandaan?’

‘Het behoorde toe aan mijn familie, waarschijnlijk aan de ouders van mijn moeder,’ zei ik, maar ik haatte het al zoveel inlichtingen te moeten geven aan Heinric. ‘Ik zou willen weten of het op één of andere wijze iets te maken heeft met de familie van mijn moeder. Het kan slechts een ring zijn die ergens gekocht is, een gewoon kleinood, maar als de tekening iets voorstelt, dan had ik graag geweten wat dat is!’

‘Dit is geen klein juweeltje, Jehan,’ snakte Heinric plots naar adem, zeer verontwaardigd. ‘Dit is zuiver goud op een zilveren achtergrond, een zeer duur juweel met het mooi, kostbaar email! De Smets kunnen je dat bevestigen. Neen, dit is heel zeker een zegelring met het embleem van een heer. Een vreemd soort van kasteel is dit ook, vind je niet? Het kan slechts de voorkant van een vesting voorstellen, of misschien meer specifiek de centrale toren van een kasteel. Wat zei je dat de familienaam van je moeder was?’

‘Die zei ik niet,’ merkte ik op. ‘Haar naam was de Vitry. Het lijkt een plaats in de Champagne streek te zijn.’

‘Nooit van gehoord,’ gromde Heinric. ‘Hoe weet je dat die plaats in de Champagne ligt?’

‘De abdis van Ter Hage vond dat. Ze wist echter niet veel meer er over. Vitry was een dorp of stad ten zuiden van Châlons,’ zei ze.’

‘Wel, dat is dan een heel mysterie, niet, Jehan? Maak je maar geen zorgen, ik vind wel wat het voorwerp voorstelt. Ik zal de ring niet houden, hoor. Geef me alstublieft enige ogenblikken, dan kan ik er een kopie van maken met de tekening.’

Ik wachtte terwijl Heinric een blad papier uit zijn bureau nam en heel langzaam en nauwkeurig, lijntje per lijntje, zijn ogen nooit verder dan op een duim afstand van de ring, begon te tekenen. Zag Heinric slecht? Ik meende van niet. Hij wou slechts het kleinste detail niet missen. Het nam hem zoveel tijd om de tekening te reproduceren, en hij toonde daar zoveel genoegen bij, dat ik er ongeduldig bij werd, mijn voeten en vingers begon te bewegen, een paar keer zuchtte, maar Heinric negeerde volledig mijn ongeduld tot hij met een grijns van triomfantelijke tevredenheid opkeek en zijn werk bewonderde. Hij had iets van een maniak, onze Heinric!

‘Daar,’ riep hij uit, ‘ik heb de tekening! Achtergrond diep blauw, de vorm van een schild, lijnen van goud. Dit kan me een paar dagen nemen, Jehan. Waar kan ik je vinden?’

Hij glimlachte neerbuigend en kruiperig.

‘De volgende vijf dagen blijf ik nog in Gent,’ antwoordde ik. ‘Ik zal in de Kalandenberg zijn in het huis van onze vader.’

Heinric was verhuisd naar een klein steen in de Hoogpoort, dicht bij zijn werk. Ik wist dat hij daar woonde met een dienaar en een meid.

‘Ach ja, inderdaad, dat had ik kunnen gissen, natuurlijk. Wel, ik zal wel langs komen, of je op een andere manier laten weten of ik iets gevonden heb. Als het me meer dan vijf dagen kan kosten, wat mogelijk is omdat ik zoveel te doen heb voor Gent, zie je, dan zal ik je iets te Terhagen laten weten. Misschien breng ik je wel een bezoekje, Jehan!’

‘Mooi,’ knikte ik. ‘Je bent steeds welkom op Nieuw Terhagen, Heinric. Wivine en Quintine houden er altijd van iemand van hun kennissen en familie te ontvangen.’

‘Is dat nu zo, Jehan, is dat zo? Ik hoorde dat ze heel veel van je houden, is het niet? Mooi, mooi,’ mijmerde Heinric weer, en die vraag klonk me sarcastisch, uiteindelijk. Zijn woorden brachten me even van streek.

‘Zeker,’ fluisterde ik. ‘Ik moet me nu haasten. Ik heb een afspraak met Boudin.’

‘Ja, dat weet ik,’ gaf Heinric toe. ‘Er is een banket gegeven door de schepenen, vanavond. Ik organiseerde dat grotendeels, weet je. Ik zal er trouwens ook op aanwezig zijn. We zien je dan aan de Vresele tafel, met vader en Evrard.’

‘Oh ja, fijn! Tot deze avond dan, Heinric, een goede dag nog.’

Ik nam zo goedgehartig afscheid van Heinric, blij om uit zijn kamertje te kunnen ontsnappen. Ik ging uit het Schepenhuis van Gent en groette meerdere mannen die ik kende.

In de avond wandelden we allen naar het banket van de schepenen dat gegeven werd in de zaal van de kleinere gilden. We hoorden muziek, er werd gedanst, veel gegeten en nog meer gedronken, en de avond was de typische Gentse orgie van vertoon van weelde, geluk en blijdschap, zoals slechts Gent die kon organiseren. Sommige van de Gentse families gaven me

een vreemde blik, dus veronderstelde ik dat ze geruchten gehoord hadden betreffende het feit dat ik samenwoonde met twee vrouwen tezelfdertijd. Ik begon te geloven dat het niet zulk goed idee was geweest om poolshoogte te komen nemen in Gent.

Veel van de mannen die met me kwamen praten klaagden over de taksen. Zij waren meestal wevers, die opgewonden, bitter en teleurgesteld klonken. Ze prezen de tijden van Jacob van Artevelde.

Ik wou naar hen roepen, ‘die tijden behoren definitief tot het verleden, heren! Jullie hebben van Artevelde vermoord, dus kunnen jullie maar beter nu leven met wat jullie en jullie vaders gewild hebben, en jullie aanpassen aan de nieuwe wereld!’

De sfeer die rond die mannen hing was somberder dan ooit. Ze droegen wanhoop, neerslachtigheid en depressie mee met hun grote, zware mantels.

Wanneer ik meer bekert wijn leeggedronken had dan goed voor me was, kwamen als bij toeval twee zeer goed geklede, indrukwekkende mannen naast me staan, elk aan een andere zijde van mij. De andere mannen met wie ik aan het praten stond verdwenen als bij toverslag. Ze draaiden zich om en slenterden weg. De twee nieuwkomers begonnen niet onmiddellijk met mij te spreken. Ze bestudeerden me met onbeleefde, doordringende blikken. Ik keek van links naar rechts.

‘U bent een geboort van ons, is het niet?’ vroeg de man aan mijn linkerkant plots.

Hij was iemand van middelbare leeftijd, zwaar, gestuikt, bijzonder rijk gekleed in blauwe wol afgelijnd met kant. Een donkerblauwe mantel hing nonchalant als een trofee over zijn brede schouders. Zijn buik puild naar voren en zijn duimen staken in een lederen riem. Hij had een rond, wat opgeblazen gezicht. Hij zag er uit als een schepen of als een notabele van de stad die veel te veel potjesvlees gegeten had in zijn leven.

‘Het spijt me, neen,’ antwoordde ik. ‘Ik ken mijn geburen. Ik woon nabij Axel, in het platteland.’

‘Ja, ja, je bent de heer van Terhagen,’ benadrukte de persoon die met mij sprak. ‘We zijn wel degelijk geburen! Maar niet van Terhagen. Je bent eigenaar van heel wat landerijen aan deze zijde van de Schelde, boven Dendermonde en Rupelmonde, niet?’

‘Ik baat sommige van die polders uit,’ beaamde ik voorzichtig.

‘Je doet veel meer dan enkel maar dat land uitbaten,’ kwam de andere tussen.

Deze stond groter, donkerder van gezicht en haar, en hij zag er uit alsof hij een klerk was. Hij ook was zeer goed gekleed. Ik veronderstelde dat ze twee landeigenaar-poorters van Gent waren, hoewel ik geen naam kon plakken op hun gezichten. Ik kende hen niet.

‘Wij ook bezitten land in die streek,’ zei de eerste man nog, zodat hij me weer naar hem deed draaien, wat me verveelde en wat ik echt onbeleefd vond, vernederend en ongemakkelijk.

Ik begon hun manier van doen te verafschuwen. Wilden ze me intimideren? Ik stapte instinctief achteruit, zodat ik hen beide tezelfdertijd kon zien. Zoals ik droegen ze lange dolken aan hun riem, lange knijven die ik zag bengelen wanneer ze hun mantels openden, geen zwaarden. Misschien waren ze uiteindelijk toch geen ridders. Ik bleef vragend naar de twee mannen kijken, maar ik voelde aan dat ik geen goede bedoelingen van deze mannen moest verwachten. Wat zou er nog komen?

‘We zouden ons moeten introduceren,’ zei diegene die aan de rechterkant stond.

‘Mijn naam is Walter de Mey,’ zei die links, ‘en dit is mijn zakenvennoot, Walter van Merlaer.’

‘Walter en Walter, goede avond, het was prettig om met u kennis gemaakt te hebben,’ knikte ik op een lichtere en iets spottende toon.

Ze werden me bekend door hun namen, niet minder bedreigend. Ze kwamen weer dicht bij me staan. De Meys waren oorspronkelijk zilversmeden geweest, daarna geldwisselaars en

kooplui. De van Merlaers waren landeigenaar-poorters die buiten Gent woonden, een familie van de oude geslachten, verbonden in huwelijken en zaken met de beste namen van Gent, met de Panneberchs, de van Parijs, de Rijnvisschen, en de Borluuts. Die allen waren geen vrienden van ons. Ik zou eerder menen dat ze onze hardste concurrenten waren, tegenstander tot openlijke vijanden, vijanden ook van de van Arteveldes. Ik verstijfde, op mijn hoede voor wat nog moest volgen.

‘We wilden je niet doen opschrikken,’ vervolgde van Merlaer, ‘maar we kunnen niet zeggen dat we waardeerden wat je in onze streek kwam doen, dus wilden we even een woord met je wisselen.’

‘Inderdaad, dat wilden we,’ voegde de Mey aan de andere zijde toe. ‘Je hield ons af van de beste landerijen waar we het oog op hadden laten vallen. Dat was niet zeer vriendelijk, geen goed nabuurschap!’

‘We houden er evenmin van dat je polders die onze eigendom zijn onder water zet door je onbedachtzame bouw van aarden dijken. Dijken moeten versterkt worden met stenen, en je zou beter moeten opletten met de bouw van dijken op plaatsen waar er voorheen geen bestonden!’

‘Je gebruikt fondsen die je gegeven zijn door de Herts, de Vreseles en door de familie Denout, is het niet? Jij alleen kunt niet zulke diepe zakken hebben! Je bent getrouwd met een Denout en je slaapt met een andere Denout. De kerk kan eens niet gaan houden van hoe schandelijk je leeft! Openlijk leven in overspel is een zonde en een openbare schande. We menen dat je wel eens een ketter zou kunnen zijn! Kettters worden opgehangen, of aan de staak verbrand!’ zei van Merlaer liefjes verder.

‘Wel, ach,’ zei de Mey van aan de andere zijde, ‘we zouden op een vriendelijke wijze, onder heren, willen dat je niet in ons vaarwater kwam zeilen, als je begrijpt wat ik bedoel. Ga maar spelen in je eigen zandbak, jongeman, ver weg van de westelijke kanten van de Schelde, en ook maar best weg van de oostelijke oevers van de stroom, ten noorden van Dendermonde. Dan kunnen we weer vriendelijke, gemoedelijke burens worden. Zie je, wij zijn heren met goede opvoeding, maar we kunnen ophouden met heren te zijn, als je begrijpt wat ik bedoel!’

Ik haatte niets meer in de wereld dan iemand die me zei bij mijn eigen zaken te blijven, te horen zeggen wat ik moest doen en niet mocht doen, en weg te blijven van iets wat ik hartstochtelijk graag deed. Misschien was dat omdat ik geen vader had gehad in mijn jeugd, al had Gillis Vresele zijn best gedaan om mijn echte vader te vervangen. De houding van die twee mannen irriteerde me. Ik wou me ook niet laten vervuilen door deze twee aaskevers. Ik wou de namen van Wivine en Quintine Denout niet in het stof laten sleuren door hoogmoedige domoren, door schandaalbezorgers en sycofanten. Ik was geen vrouwenjager. Mijn woede steeg me naar het hoofd, maar ik hield een uitgestreken gezicht. Ik had begrepen wat de twee Walters waren. Ik duwde hen een beetje meer naar nog gevaarlijker waters.

‘En wanneer jullie ophouden jullie voor te doen als heren,’ snauwde ik naar de twee, hun druk hatend, ‘en wanneer jullie geen heren meer zijn maar in jullie volle, eigen aard komen, Walter en Walter, dan huren jullie strijders en bandieten in om mijn kasteel van Terhagen aan te vallen, en dan liggen jullie in hinderlaag op eenzame wegen om me te doden. Is dat wat jullie, eerbare poorters van Gent doen? Mijn vriend, Graaf Lodewijk van Male, zal daar met genoeg van horen!’

Mijn woorden en mijn uitval verrasten hen toch een beetje, maar ik zag in hun ogen dat ze niet voldoende verbaasd waren om totaal onschuldig te zijn of om niet af te weten waar ik naar verwees. Ik herkende dadelijk een vijand! Ze toonden slechts verassing in te horen dat ik maar al te goed beseftte wie de aanstichters waren van de aanvallen op mijn kasteel. Ze staarden neerbuigend naar me, alsof ik hen een kwaad verricht had. Ik haastte me dan mijn

voordeel verder uit te baten, omdat ik hen beschouwde als echt smerige mannen die niet in Gent hoorden.

Ik krijste met zeer kwade ogen, omdat ik dacht aan het kindje dat ik en Wivine verloren hadden, ‘mijn kasteel is onneembaar, heren. Jullie doders leden al verscheidene slachtoffers zelf wanneer jullie probeerden aan mij of aan mijn kasteel te raken. Dat soort spel kan van twee kanten uit gespeeld worden, heren! Als jullie nog opnieuw mijn domein aanvallen, dan zullen jullie meer lijden dan jullie ooit gedaan hebben. Ik weet nu wie jullie zijn! Ik weet waar ik naartoe moet gaan. Raak aan één van mijn mensen, aan één van mijn geliefden, heren, en ik zal jullie families één na één vernietigen, jullie pijn doen waar jullie het meest pijn kunnen lijden. Ik ben een eenzame jager, en ik dood ongezien en wanneer de spelers het niet verwachten. Ik kan ook dodelijk worden. Jullie zullen niet alleen van mij een vijand maken, maar ook van vele andere mensen in Gent, en samen zullen we een verschrikkelijke wraak nemen op jullie families, ons in jullie bijten zoals wilde honden doen in wegvlochtende rendieren of zich verbergende vossen. Denk niet één ogenblik dat ik bevreesd ben om met jullie in confrontatie te gaan!’

‘Oei, oei, oei, we worden zo agressief, jongeman! Ach, dat is toch de vurigheid van de jeugd! We weten helemaal niet waarover je spreekt. Kastelen aanvallen? Ach toch! Foei! Dingen zoals die doen wij niet, jongen! Dat zou ruw, vuil werk zijn! Neen, neen, neen, wij kwamen slechts een kort, vriendelijk gesprekje met je voeren,’ schudde van Merlaer zijn hoofd in ongeloof. ‘Wij werken veel subtieler dan je denkt, jongen. We hoorden inderdaad van een aanval op je nieuw kasteel, maar daar hadden wij de hand niet in, helemaal niet! Dat was een laakbare, onwettelijke daad, die ver beneden onze waardigheid ligt, schokkend was dat!’ ‘Maar wij kunnen ook bijten,’ ging de Mey verder op dezelfde toon. ‘Laat ons beleefd blijven, laten we goed opgevoed blijven, jongen! Het is niet nodig om ruw te worden. Dat zijn slechte manieren! Zoek geen problemen, en je zult er ook geen vinden! Je weet wat we willen. Wanneer we een stuk grond willen, dan zullen we je dat laten weten, en we verwachten dat je dan in de achtergrond zult treden. Een oorlog aan de westelijke zijde van de Schelde zou nadelig voor ons allen kunnen worden. Zijn we niet allen poorters van de goede stad van Gent? Hoor naar onze waarschuwing, jonge Terhagen, en leef wel! We zouden zelfs kunnen samenwerken! Waarom niet?’

De twee mannen namen tegelijkertijd hun beker van de tafel, dronken, en bleven boven hun beker uit intens naar me kijken.

‘Ik werk alleen,’ zei ik in een lompe bui, en stapte van hen weg, naar het centrum van de zaal toe, waar ik goedmoedig de leden van de andere families van Gent ging begroeten en de twee Walters me liet volgen met de ogen. Ik slenterde heel langzaam terug naar de Vresele tafel.

De rest van de avond bleef ik zitten aan die Vresele tafel, maar een uur of zo later stond ik toch op van onze bank en ging weer even op stap om nog andere mensen in de zaal te groeten. Toen ik in de meest verre linkerhoek kwam, zag ik de twee Walters aan een kleine tafel zitten fluisteren met een derde man, een man die helemaal gekleed was van top tot teen in bruin leder. Ik meende in hem de leider te herkennen van de bandieten die me te Absdale hadden overvallen. De hoek was donker, en de kaars op de tafel was uitgeblazen. Mijn eerste reactie was me op die man te werpen met de bedoeling hem te doden, maar ik had slechts een dolk mee, en de wachters van Gent stonden dichtbij met zwaarden en speren. Ik kon geen opstootje veroorzaken in deze zaal. De baljuw zou me onmiddellijk in één van de stadsgevangnissen geworpen hebben. Ik ging ijlings terug naar de Vresele tafel. Ik bemerkte Heinric Vresele op zijn eentje zitten drinken aan het uiteinde.

‘Heinric,’ raakte ik hem bij de schouders aan, ‘wees niet verrast, doe gewoon, en kijk er niet direct naar, maar in de verste linkerhoek van de zaal zitten twee mannen die je zeker kent, Walter de Mey en Walter van Merlaer. Ze praten met iemand die in het bruin gekleed is. Kun

je daar langs gaan en me zeggen of je die man in bruin kent, of vrienden van je vragen of ze hem kennen?’

Heinric keek me spottend aan.

‘Wel, wel, Jehan, dat lijkt op een mysterieuze spionnengeschiedenis! Is het zo ernstig?’

Waarom zou ik niet naar die mannen toe gaan, want ik ken de Mey en van Merlaer en gewoon vragen wie hun gezet is?’

‘Nee, Heinric, nee! Die mannen zijn gevaarlijk. Ze zijn onze vijanden. Blijf van hen weg! Zoals ze daar zitten, zijn ze in een humeur om je bij de minste gelegenheid te doden. Ze probeerden al twee maal mij te vermoorden. Ze zonden huurlingen naar me omdat ik polders onder hun neus weg opkocht, polders die ze voor zichzelf begeerden. De man in leder kan een huurling zijn, een gehuurde doder. Ik zou willen weten wie hij is, waar hij woont, maar probeer zijn naam zo onopvallend mogelijk te weten te komen, zo niet kun jij ook gevaar lopen!’

‘Goed, goed! Nu beangstig je me, Jehan, maar ik zal doen zoals je vraagt, mijn beste!’

‘Dank je,’ fluisterde ik.

Heinric Vresele stond van de tafel op, strekte zich, wandelde naar andere tafels met een beker gekruide wijn in de hand. Ik zag hem heimelijk naar de drie mannen kijken die nog steeds aan het praten waren in de verre hoek. Heinric had bemerkt waar de mannen zaten die ik hem had aangewezen. Ik zag hem dan meerdere malen iets fluisteren aan andere mannen, die ook snel naar de hoek keken.

Ik kon die avond niet meer spreken met Heinric, want hij bleef weg en dan was het banket ten einde. De meeste mensen verlieten snel de zaal, en Gillis Vresele vroeg me om met hem mee te gaan naar een Pharaïldis vergadering die nadien in zijn huis van de Kalandenberg nog zou gehouden worden.

De volgende dag in de namiddag wandelde ik door de lawaaiërige, levendige straten van Gent naar het Schepenhuis, ongeduldig om te horen wat Heinric Vresele had kunnen uitvissen over de man in bruin leder op het banket.

‘Oh gelukkig lot, oh onverwacht toeval, oh vreemdste van alle samenhorigheden,’ mijmerde Heinric Vresele met een lage stem, bijna fluisterend, zijn hoofd samenzwerend naar me toe gebogen. ‘Ik heb verbazingwekkende informatie voor jou, mijn beste! Je zult me niet willen geloven, maar omdat je me meldde dat je moeder een de Vitry was, viel mijn mond open van verbazing wanneer ik gisteren die naam opnieuw hoorde vermelden! Jij ook zult verrast zijn te horen dat die voorname, goed uitziende, lange man in leder ook de Vitry heet! Zijn naam is Raymond de Vitry! Kun je je mijn verbazing inbeelden? Hij lijkt in Gent te verblijven, zoals hij ook al dikwijls in het verleden gedaan heeft, om goederen te kopen en om kooplui aan te zetten om naar de markten van het goede graafschap van Champagne te komen. Dat is niet zo ongewoon, Jehan! Je hebt waarschijnlijk al gehoord van de markten van de Champagne die, zoals onze markten in Gent en vooral onze grote markt van Laetare, befaamd zijn in Frankrijk en in de Lage Landen. Er is niets buitengewoons in het feit dat hij nu praat met leden van de families van Merlaer of de Mey, die allen kooplui zijn, betreffende de markten van de Champagne!’

Ik was inderdaad totaal verbaasd, maar was er ook zeker van dat de drie niet slechts over markten aan het kouten waren! Ik had de naam van Vitry nog maar onlangs gehoord, nu dook de naam op vanuit onverwachte richtingen.

‘Ben je er zeker van?’ fluisterde ik terug.

Ik wou ook niet dat iemand nu in het Schepenhuis hoorde waarover we aan het praten waren.

‘En er is nog meer!’ leunde Heinric naar me toe als een echte samenzweerder.

Hij bleef fluisteren met dezelfde, lage stem. ‘Die Raymond de Vitry drijft handel met de van Merlaers en de Mey families sinds vele jaren al, in handel met de Champagne. De Lombarden van Gent lijken hem ook goed te kennen in zakenrelatie. Wat is meer, is dat hij woont in of nabij de stad Provins. Ik dacht dat die inlichting niet erg vertrouwenswaardig was, maar ze klopt!’

‘Waarom klopt ze?’ vroeg ik nieuwsgierig.

‘Wel, je zult dit ook niet geloven, maar ik was deze morgen aan het zoeken naar het wapenschild op je mysterieuze ring. Ik vond het schild zeer snel! Ik keek in een boek over de wapenschilden van het graafschap Champagne. Je vermeldde Vitry, en dus dacht ik dat een dergelijk boek een goed begin kon zijn om in te zoeken. Wel, je ring houdt het embleem van de familie de Vitry!’

Ik was een beetje geïntrigeerd, niet zeer.

‘Nu komt het beste,’ fluisterde Heinric nog lager. ‘Weet je wat er voorgesteld staat op die ring van je?’

‘Natuurlijk niet, Heinric! Kom er mee voor de dag!’

‘Het was eigenlijk te gemakkelijk om te vinden, Jehan, want wat je op die ring van je hebt is het wapenschild van de stad Provins! Niets minder dan dat!’

Mijn mond viel open.

‘De tekening stelt de zogenaamde Caesar Toren voor,’ ging Heinric verder. ‘De Caesar Toren is geen kerk, geen kasteel, maar een zeer grote verdedigingstoren. Het is een toren van de versterkingen van de stad Provins! De toren moet een structuur zijn die goed gekend is in de omgeving. Provins is één van de belangrijkste markten van de Champagne, Jehan! De stad is zo befaamd omdat ze ongeveer halverwege tussen Parijs en het hart van de Champagne ligt, zodat heel veel kooplui van Parijs daar samenkomen om goederen te kopen en te verkopen. Ik kan je de naam geven van een betrouwbare koopman van Gent die al meerdere malen te Provins is geweest. Hij had gehoord van de familie de Vitry, maar hij kon me niet veel meer interessante inlichtingen bezorgen dan wat we nu al weten.’

Ik leunde weer achteruit in mijn stoel, vóór Heinric. Wat de Gentse klerk, mijn stiefbroeder, me vertelde, nam tijd om geabsorbeerd te raken. Ik moest als een idioot naar Heinric zijn blijven staren met een mengeling van passie, haat en begerigheid naar nog meer informatie, ook naar begrip. Heinric werd ongemakkelijk bij mijn houding. Het was nu hij die met zijn vingers begon te frommelen en die mijn ogen vermeed.

‘Heb je nog iets meer gehoord?’ vroeg ik.

‘Neen. Dat was alles. Ik dacht dat het al je vragen beantwoordde. Zou er meer moeten zijn?’

‘Neen, waarschijnlijk niet, Heinric. Je hebt me fantastisch geholpen! Ik zal nooit vergeten wat je voor me deed. Ik sta bij je in het krijt! Dank je! Nu weet ik tenminste wie me belaagt. Het geeft een veel beter gevoel wanneer je weet wie je vijanden zijn.’

‘Ik heb niet veel gedaan, Jehan,’ antwoordde Heinric. ‘Het is normaal dat ik de familie help. Let echter op, Jehan. Nu je spreekt over vijanden: de van Merlaers en de Meys zijn geen vrienden van ons! Met de Bettés, de van Parijs, de Borluuts, de Rijnvisschen, de Soyssones, de Sleepstafs, de Gruterés en nog een boel anderen, waren ze tegenstanders van de van Arteveldes en van de Pharaïldis patriarchen! De Meys en de van Merlaers zijn gewelddadige, wrede, meedogenloze mannen die bekwaam zijn tot alles in een donker steegje of op een verlaten brug. Ze zullen nooit hun eigen handen vuil maken! Je kunt een lange, dunne dolk in je ribben voelen op een brug van Gent, en het volgend ogenblik kun je van de brug in de Leie of in de Schelde geworpen worden, zonder dat je nog kunt ademen! Let op met die mannen!’

‘Dat zal ik doen, Heinric, dank je voor de waarschuwing. Vergeet nu maar alles wat je me verteld hebt, maar kijk uit, jij ook, voor die mannen! Laat mij dit nu verder behandelen.’

Heinric knikte en ik zag dat ik hem voldoende angst had aangejaagd. Ik verliet het Schepenhuis. Tegen de middag keerde ik weer naar Terhagen, maar niet vóór ik mijn gans verhaal aan de Pharaïldis mannen had verteld.

Provins

Bij de dageraad van een maandag, meerdere weken later, werd ik wakker in Nieuw Terhagen bij het geluid van een slaande bel, onze alarmbel aan de poort. Ik had met Quintine geslapen die nacht, en ik zag haar nog liggen, verborgen onder vele dekens. Het was in de late herfst, en de eerste, vochtige koude had zich ook vastgebeten in Nieuw Terhagen. We hadden de haarden van het kasteel nog niet aangestoken, maar moesten binnenkort de muren beginnen op te warmen.

Ik had meer dan enige hartslagen nodig om te beseffen dat de luidende bel me zo wreed uit mijn slaap had gerukt, en dan werd ik me ervan bewust dat die bel alarm en gevaar betekende, en dat ik me nu in beweging moest trekken en naar de muren van het kasteel moest lopen, vals alarm of niet. Ik trok snel mijn onderkleden aan, wierp een maliënkolder over me heen, een tuniek, trok een lederen boek op mijn benen, deed kousen en laarzen aan. Ik greep dan mijn riem en zwaard, en ik liep mijn kamer uit, zeer kwaad om uit de zalige vrede van het warm bed te zijn getrokken op die ruwe manier. Ik gaf geen antwoord aan Quintine die met halfopen ogen keek naar wat ik deed en vroeg wat er gebeurde.

‘Alarm,’ riep ik toch, ‘zorg dat iedereen wakker is en breng de kinderen naar de kamer van de tunnel!’

Ik liep de deur uit, de gang door, de trap af, opende de deur van het herenhuis, sloeg de panelen achter me weer toe, en rende door de binnenplaats. Ywen, Everdey en Mathis renden al naar de muren, tegelijk met mij. De echtgenote van Everdey was aan het koord van de bel aan het trekken zoals een wilde. Zoals steeds ’s nachts was onze valpoort nog naar beneden, de poort was gesloten, en de ophaalbrug was omhoog getrokken, zodat ik meende dat we veilig waren. Waarom was Marie dan zo in paniek?

Ik riep naar Ywen, ‘wat gebeurt er?’

‘Weet ik niet,’ riep Ywen terug, ‘maar als Marie aan de alarmbel trekt, dan is het heel zeker geen vals alarm!’

We liepen samen naar de muren, de trappen op, en zagen dan mannen boven op één van de torens van ons poorthuis staan!

Everdey schreeuwde, ‘we worden aangevallen! Mannen op het dak van de voorste toren!’

Everdey was onze man die het minst onder de indruk was. Hij had ook direct het beste wapen voor ons gekozen tijdens een aanval, want hij spande al een grote, zware kruisboog, en hij droeg een zak met bouten op zijn rug. Kruisbogen waren inderdaad de beste wapens om een aanval af te slaan.

Mathis en ik liepen naar de toren waarop we figuren gezien hadden die zich aftekenden tegen de grijze hemel. Andere vrouwen liepen de binnenplaats in, en zij droegen onze lichtere kruisbogen. Anna, de vrouw van Mathis had ook een goedendag mee. Ze was een sterke vrouw, Anna! Hoe ze kon lopen met een kruisboog in één hand en een goedendag onder haar arm, was me een raadsel, maar ze deed het! Marie stopte met de klok te luiden. Ze greep een kruisboog. De vrouwen aarzelden niet. Ze liepen de muren op. Ik riep een waarschuwing omdat mannen ook op de muren konden geraakt zijn, maar de vrouwen bleven lopen. Op hetzelfde ogenblik begonnen de kinderen recht over de binnenplaats naar het herenhuis te

lopen. Ze wisten dat het verzamelpunt voor de kinderen een kamer in het herenhuis was, nu met Ver Wivine. Ik vloekte, want Ruebin, Kerstiaen, Arent en Lieve liepen helemaal niet naar ons herenhuis, maar wel naar de muren, achter hun moeders aan, en zij ook droegen kruisbogen! Die jongens van onze wachters waren nauwelijks tien jaar oud, maar ze hadden al geleerd hoe een kruisboog te spannen en af te schieten, en nu aarzelden zij ook niet en wilden meehelpen om hun familie te verdedigen. Ik had dat niet gewild, ik wou kinderen niet blootstellen en misschien getroffen worden door vijandelijke kruisboogpijlen, maar ik had nu geen tijd om hen terug te drijven.

Mathis schudde me bij de schouders en trok me achter hem. Hij ook had nu een kruisboog in zijn handen, één van de kruisbogen die we altijd nabij de ingang naar onze poorttorens lieten staan. Het was inderdaad een beter idee om eerst de trappen op te lopen met een gespannen kruisboog! We liepen de wentelende stenen trappen op. Dit alles gebeurde in enkele ogenblikken.

Geen aanvallers waren al langs de trappen van onze voorste toren naar beneden gekomen. Die deur was trouwens gewoonlijk gesloten vanuit de binnenplaats, zodat de mannen toch niet de binnenplaats hadden kunnen binnenlopen zonder veel kabaal te maken. Mathis liep vóór me. Ik hoorde plots het geluid van de boog die afgeschoten werd, en dan wierp Mathis zijn kruisboog langs me neer, trok zijn zwaard en liep verder, schreeuwend zoals een wildeman. We stormden de hoogste zaal van de toren in, waar twee mannen ook al op ons wachtten met getrokken zwaarden. Een lichaam lag op de vloer, een pijl in de buik.

In de ronde ruimte, hoog boven de watergracht, vochten we voor ons leven. Mathis had slechts twee zwaardslagen nodig om zijn tegenstander te verwonden, maar ik had het moeilijker met de man vóór me. Die moest nu wel het hoofd bieden aan twee zwaardvechters, zodat we hem ook snel en erg verwondden. Mathis stak zijn wapen diep in de buik van de man. Hij gaf geen kwartier aan aanvallers!

Een derde man kwam van de trappen van het platform boven op de toren naar de kamer. Hij vond twee tegenstanders op hem wachten. We hakten woest met onze zwaarden naar hem. We moesten snel zijn, want nog meer mannen konden de toren opgeklommen zijn. De nieuwe aanvaller had amper een voet in de kamer gezet wanneer hij ronde bewegingen met zijn zwaard begon te maken. We zonden hem naar zijn Schepper! We vochten vurig, met wild en niet toegevend energie. We realiseerden ons goed wat er op het spel stond: het leven van onze vrouwen en kinderen. Mathis en ik lieten drie mannen in de ronde kamer in groter wordende plassen bloed liggen; de vierde man lag halverwege de trappen naar beneden.

We klommen dan snel de enkele stenen trappen op naar het platform boven, en de daar koude wind sloeg ons in het gezicht. We vonden daar nog een man, die bezig was te proberen over de kantelen te klimmen van de toren, maar hij stond nog niet helemaal op het platform. We hakten meedogenloos ook naar hem. Hij hield zich wanhopig aan de stenen van de muur vast. Hij wankelde daar, want de ladder die tot zo hoog tegen de toren stond, was slechts een gammel gedoe dat bewoog met de ontsteltenis van de man om ons te zien aanrennen, niet zijn gezellen. We hielden de zwaarden boven de hoofden, klaar om zijn kop te klieven. Hij stond nog met één voet op de laatste sport van de ladder, een aarzelende voet ook op het platform. Een pijl van een kruisboog suisde naast onze oren door, maar we weerden al het zwaard van de man af. We sloegen tegen hem. Hij moest over de kantelen buigen. We stootten hem uit het evenwicht en duwden beiden onze zwaarden tegelijk in zijn lichaam, zodat hij de handen naar zijn borst bracht, het evenwicht verloor, en achterwaarts de leegte in viel, luid schreeuwend nog. De schreeuwen in doodsangst van de man waren verschrikkelijk om aan te horen, maar we hadden geen tijd en geen zin voor medelijden.

We keken voorzichtig over de kantelen van de muur en zagen een slanke, zeer lange ladder gans geplaatst tegen de toren van het poorthuis, en drie mannen die nog probeerden naar boven te klimmen. Wanneer ze onze hoofden zagen verschijnen, hadden de mannen die op de lagere sporten stonden niet veel moed meer om verder naar boven te klimmen en dus sprongen ze snel van de ladder af. Ze waren iets slimmer dan hun gezelschap, die even gearzeld had. Die man snakke naar adem, maar dan plaatste hij zijn twee voeten langs de lange balken van de ladder, en hij liet zich naar beneden glijden. Hij bereikte de grond met een hoge snelheid en hoogstwaarschijnlijk met verbrande handen, maar hij stond beneden op planken en balken, waar hij invloog op een andere man die net voordien naar beneden was geklommen. Beide mannen vielen vloekend in het water van de gracht. Kruisboogpijlen begonnen dan van hoog op de muren op de aanvallers neer te komen. De verdediging van het kasteel was nu volledig in plaats!

Mathis en ik schudden de ladder met alle macht, zwaaiden ze links en rechts, tot ze voldoende scheef stond en wegschoof, en langs de zijde van de torenmuur naar beneden donderde. Twee mannen hielden de ladder nog vast beneden, maar één van hen werd geraakt door een pijl die afgeschoten werd door één van de vrouwen op de muren of door Everdey of Ywen. Die man viel ook in de gracht, waar de twee anderen hun armen wanhopig zwaaiden in het water om te proberen de overkant van de gracht te bereiken. Ze zouden het zeer moeilijk hebben om de gracht op te klimmen, want het water was diep en de kanten van de gracht steil en glibberig. We konden de ladder helemaal scheef trekken en wanneer ze viel hoorden we het lawaai van brekend hout, splinterende sporten en balken. De ladder viel gedeeltelijk in stukken op de stenen brug en vóór onze poort, en gedeeltelijk in het water tussen de stenen brug en onze muren. Ze brak in meerdere stukken. We keken uit naar nog meer ladders tegen de muren, maar we zagen er geen.

Het was zeer moeilijk om een ladder tegen de muren van het kasteel te plaatsen! Ik had zelfs nooit gedacht dat het mogelijk zou geweest zijn. Onze aanvallers waren slim en vindingrijk geweest! Ze hadden eerst zeer lange, brede houten balken vanaf het einde van de brug naar de stenen geworpen die een richel vormden onder onze ophaalbrug. Boven op die balken hadden ze dan de ladder geplaatst op twee planken die dwars op de grote balken lagen. Men moest wel handig zijn om over de balken te kunnen stappen tot tegen de ophaalbrug, en dan nog meer om de ladder op te klimmen die beneden niet mocht verschuiven. Dat manoeuvre had in volledige stilte moeten gebeuren en in de duisternis, maar toch was dat waar de bandieten in geslaagd waren. Hoeveel malen hadden ze ons kasteel bespied om dergelijke mogelijkheid te ontdekken? Hun plan had natuurlijk nadelen. De ladder was zo hoog dat ze in de stevige morgenwind daarboven nogal waggelde, en slechts enige mannen konden boven geraken op mijn solide torens. Ze hadden gehoopt ons te verrassen. Enkele mannen in ons kasteel hadden inderdaad de ophaalbrug kunnen laten zakken, de ijzeren valpoort naar boven kunnen winden en de poort geopend van de binnenkant uit, terwijl ze daar eventueel de poort tegen ons konden verdedigen tot de ganse groep kon binnenstormen. Het was een goed plan geweest, maar dank zij God en Marie was het gefaald! Ze moesten tijd verloren hebben, ook, of het plaatsen van de balken, de planken en de ladder was zwaar geweest, zwaarder dan ze dachten, want het was reeds klaarlichte dageraad geweest toen Marie het alarm geslagen had. Hun doel was geweest ons te verrassen bij het eerste schemerlicht van de dag en ons in onze slaap te doden. Het was een verraderlijk, lafhartig, maar zeer gevaarlijk plan geweest, gevaarlijk voor ons, maar ook erg risicovol voor hen.

Ik keek naar beneden. Meer dan twintig mannen stonden nog diep langs onze brug, anderen rond onze gracht. Ze trokken de twee en dan de derde zwemmers uit het water, door gebruik

te maken van koorden. Zonder een ladder geraakten al die mannen nu nooit meer in ons kasteel! Hun aanval zou opnieuw een ramp worden, al wisten ze dat misschien nog niet. De bandieten probeerden dan een andere tactiek.

Vijf kruisboogschutters knielden in het gras langs de gracht. Andere mannen hielden grote houten schilden, pavises, vóór de schutters. Ze vormden een groot gevaar voor onze vrouwen en kinderen die op de muren stonden.

Ik maakte een mentale nota om er iets op te vinden zodat geen ladders een tweede maal tegen onze torens konden geplaatst worden. Toekomstige bandieten mochten geen gebruik meer kunnen maken van die richel, beneden! Ik keek naar Mathis.

‘We moeten iets doen tegen die boogschutters,’ riep Mathis naar mij, zich verbergend achter de kantelen.

Kruisboogpijlen vlogen over onze hoofden en we hoorden er enkele stuk slaan tegen de stenen van de torenmuur.

‘Dat kunnen we niet tenzij we uitvallen,’ antwoordde ik, ‘en die bandieten vragen niets liever dan dat. Nog meer mannen kunnen zich verschuilen achter de heuvel of in het bos. We zijn met veel minder mannen dan zij. We kunnen dit gewoon uitzitten, zoals we de laatste maal gedaan hebben. Laat ze maar al hun bouten verschieten! We moeten nu naar de muren gaan en aan de vrouwen zeggen zich beter te verschuilen, en dan ook onze kruisbogen gebruiken.’ Mathis durfde zijn hoofd weer uit te steken, dook weer, en knikte. De ladder was in stukken gevallen, zei hij me nog, die kon niet meer door de bandieten aangewend worden. Hij ook had geen andere ladders rond het kasteel zien staan of liggen.

We liepen terug de trappen af, ik greep ook een kruisboog, en we liepen de trappen naar de muren op. Mathis liep links, ik rechts. Wanneer ik op de top van de muur aankwam stond ik plots naast Quintine, gekleed als een man, hoge lederen laarzen aan, lederen broek, maliën en tuniek, en zij schoot nog snel met haar kruisboog. Ze schoot de ene na de andere pijl af, maar die sloegen allen in de grote, houten schilden in.

Ik riep, ‘vergeet even de kruisboogschutters! Probeer de mannen te raken die nog op de brug en langs de gracht staan!’

Quintine knikte, en ik liep verder. Daar stonden de twee jongens, Arent en Lieve, de zonen van Everdey. Ik beval hen een tijdje niet te schieten en zich te verstoppen achter de muren. Zij ook waren pijlen aan het verspillen op de kruisboogschutters daar beneden. Ik bereikte Marie en Everdey. Zij zaten naast elkaar, en ze waren de laatsten op dit deel van de muur. De anderen stonden aan de linkerkant van de torens. Ik hurkte naast Everdey, die opnieuw zijn kruisboog opzwengelde.

Everdey grijnsde en zei, ‘als we dit nog een tijdje kunnen volhouden, dan zullen wij en zij snel zonder pijlen en bouten zitten, maar die venten geraken nooit het kasteel in!’

‘Dat is zo,’ beaamde ik. ‘Het echt gevaar thans zijn die kruisboogschutters. In de volgende uren zal niemand onze muren kunnen over klimmen, en we hebben voldoende wapens om hen af te weren.’

‘We moeten samen schieten,’ zei Everdey. ‘Jij schiet in een schild, zo dicht bij de rechterkant als mogelijk. Wanneer de man die het schild draagt denkt dat hij de pavise kan wegtrekken, om zijn schutter te laten doel nemen, juist op dat ogenblik kan ik doel nemen op hem.’

Ik knikte ook.

‘We beginnen met de eerste schutter aan de rechterzijde,’ zei ik.

We hurkten beiden weer achter een kanteel. Marie gaf me haar gewapende kruisboog. Ik maakte een teken met mijn hoofd dat ik klaar was, en ik nam doel op de meest rechtse man die een schild droeg. Ik schoot een bout in het paneel. Ik zag dat het schild door de inslag iets

zijdelings werd geduwd, en dan bewoog het schild gans naar die zijde. De kruisboogschutter beneden stond dan even onbeschermd, voor de tijd die hij nodig had om doel op mij te nemen, maar een pijl die voordien al door Everdey werd los gelaten, doorboorde zijn borst. De man droeg slechts leder, geen ijzeren borstplaat. Hij viel achteruit door de impact van de pijl, en de pijl stak diep in zijn borst. Hij zou geen kruisboog meer bewapenen! De man die het groot schild droeg keek met verbazing naar zijn dode maat die hij had moeten beschermen, en dan liet hij zijn houten schild vallen en hij liep zo snel als hij kon naar het bos achter zich. Ik zag de strijders beneden in verachting hem achterna schreeuwen. Die vluchter had zijn bekomst!

Ik stak één vinger op naar Everdey en grinnikte, ‘één geraakt! Nummer twee, weer van rechts!’

We namen doel op de volgende man. Met hem moesten we de list twee maal herhalen, maar opnieuw was de vaardigheid van Everdey met de kruisboog gewoon verbazingwekkend.

Twee vingers gingen naar boven!

Slechts drie kruisboogschutters stonden nog achter de gracht, en we zagen die naar elkaar roepen. Iemand op de muren was een veel betere schutter dan zij! Ik veronderstelde dat ze de aanval te gevaarlijk vonden voor hun leven. Ook van de andere zijde van de muren concentreerden pijlen zich op hen, zodat één schutter en houder van een schild wel drie, vier pijlen tegelijk op zich zagen afkomen, vanuit verschillende hoeken. Eén van die schilden zag er snel uit als een stekelvarken, pijlen en bouten staken uit het hout. Ik liet Arent en Lieve ook enkele bouten op hen neerschieten. Na nog een paar ogenblikken viel weer een vijandelijke schutter, en dan trokken de twee overblijvenden zich terug; ze hielden de schilden aan hun rug. Ik hoorde veel gejuich aan de linkerkant van onze muren!

Everdey en ik namen dan doel op de manen die te voet waren en op de ruiters. De mannen stonden daar nu, de paarden zeer zenuwachtig. De aanvallers deden niets meer, want ze waren het kasteel niet binnengeraakt. Hun plan om het kasteel zeer vroeg in de dag bij verassing in te nemen was jammerlijk mislukt, dank zij de oplettendheid van Marie. Nu de kruisboogschutters ook weggelopen waren, oneerbaar afgedropen, hadden wij het absolute overwicht. Van de linkerkant van onze muren bleven Mathis en Ywen doel nemen op de ene na de andere man, maar dan vielen zoveel pijlen naar die ene man, dat die een zeer ontzenuwende ervaring te verduren kreeg, waarvan allen zagen dat hun beurt ook zou komen. Dat was een idee van Mathis, dacht ik.

Af en toe bleef nog wel een pijl boven ons vliegen, want de kruisboogschutters schoten nog terwijl ze achteruit liepen, of vanuit het bos. Ze schoten van ver, zeer onnauwkeurig, en veel minder snel dan wij dat konden. Iedereen van ons schoot nu naar de strijders die de brug geëvacueerd hadden en die langs de gracht liepen.

Ik zag vijf mannen aan de zijkant staan kijken naar het tafereel van het voetvolk dat doelloos rond de onneembare vesting van Nieuw Terhagen stond of liep. Waar waren zij aan het denken? Wat was hun volgend plan?

Ik kroop dichterbij Everdey toe en wees, ‘vijf ruiters staan rechts, naast het bos. Eén van hen, in het midden, is volledig in leder gekleed. Hij draagt een lange helm en een borstplaat die zilver schittert. Zie je die man?’

Everdey was aan het hijgen van het wapenen van zijn kruisboog, één van de krachtigste die we bezaten. Hij stopte daarmee, keek naar beneden, en knikte.

‘Ik wil dat die man zwaar getroffen wordt,’ zei ik. ‘Hij is de leider! Je bent een veel betere schutter dan ik. Kun je hem raken vóór hij tot het besef komt dat we doel nemen op hem?’

Everdey knikte maar vertrok even zijn lip. Het zou zeer moeilijk zijn van zo ver. Hij hurkte en nam doel met zijn kruisboog, liet die rusten op de kantelen. Ik deed hetzelfde, maar ik wachtte

op Everdey. Everdey plaatste een pijl in zijn boog, liet hem beter liggen op de stenen van de muur. Hij nam lang doel, en liet dan de boog schieten. Everdey had geleerd hoe de afstand, vochtigheid van de lucht, de sterkte van de wind in te schatten en het traject van een pijl, maar ik was er nooit in geslaagd verre doelen zo goed te treffen als hij. Ik wachtte op wat me een eeuwigheid leek, maar wat niet langer dan enkele seconden kon geweest zijn. Everdey schoot. Ik zag Raymond de Vitry achterwaarts geslagen worden in zijn zadel, in de borst getroffen door de pijl die door zijn borstplaat was geraakt. Hij werd getroffen aan de rechterzijde. Ik liet mijn pijl los op zijn paard, en ook het dier werd geraakt, hinnikte luid, steigerde, wierp de berijder af, en het galoppeerde dan naar het bos, waar het neerviel. Everdey zond dan al een nieuwe pijl in de groep van de ruiters, en ik volgde zijn voorbeeld. We troffen geen doel, maar veroorzaakten plotse paniek in de ruiters.

Wanneer de aanvallers zagen hoe hun leider getroffen werd en op de grond sloeg, bleven ze even verbaasd staan, maar als dan nog meer pijlen naar hen vlogen, spoorden ze hun paarden naar het bos. Een beetje later renden de mannen die te voet waren daar ook naar toe. Ze vluchtten weg van het kasteel. Korte pijlen, afgeschoten door onze jongens vlogen tussen hen. Was Raymond de Vitry gedood? Luid gejuich steg weer op van de linkerkant van onze muren. Arent en Lieve juichten ook. Eén van hun pijlen had doel geraakt, een bandiet zoog neer terwijl hij nog liep, struikelde en bleef op de grond liggen. Ik moest de jongens zeggen toch te schuilen achter de muren.

Everdey en ik grinnikten bijna hysterisch. Ik toonde hem mijn enige, drie overblijvende pijlen, en hij lachte. Everdey versloeg me, hij toonde me in zijn open hand nog slechts twee pijlen! Nog enkele ogenblikken langer, en alles wat we nog hadden kunnen doen was om stenen te werpen naar de aanvallers! De jongens, Marie en Quintine hadden al opgehouden met schieten. Ze hadden niet één bout nog over. Nu durfden wij ook echter recht te staan achter de kantelen om onze gemakkelijke overwinning uit te schreeuwen, en onze blijdschap bij de afloop, de handen in de hoogte.

Ik ging naar Marie om haar te vragen hoe ze gezien had dat we aangevallen werden. Ze zei heel eenvoudig, ‘het was onze wasdag, vandaag. Ik werd vroeg wakker om een vuur te stoken onder de tonnen. We hadden besloten om ditmaal warm water te gebruiken, we doen dat eens per maand. Ik ging dan naar het badhuis aan het andere eind van de binnenplaats, hoorde een gerucht, en ging de muren op om een kijkje te nemen. Het was dan nog iets donker, maar de bandieten waren aan het werk! Hun ladder stond al recht. Ze probeerden ons te verrassen in de duisternis. Ik zeg u, Ser Jehan, ik had zulke angst toen ik zag wat ze aan het doen waren, dat mijn knieën het onder mij begaven. Ik liep naar beneden, viel bijna van de trappen, en klonk de bel!’

Ik had geen woorden.

‘Marie,’ begon ik, stopte, plaatste mijn twee armen rond haar in een berenomhelzing, en gaf haar een luide kus op haar beide kaken, wat Everdey in lachen deed uitbarsten wanneer hij het verbaasde, rood bloeiende gezicht van Marie zag.

Ik zei, ‘Marie, dank je om ons leven gered te hebben!’

Ik meende wat ik zei, en ze zag hoe mijn emoties me overweldigden.

We gingen van onze muren naar beneden, terug de binnenplaats in. We lieten de kinderen boven op de muren op wacht staan, maar zeiden hen toch zich te verbergen achter de kantelen. Ze waren fier omdat we hen waardig vonden voor die verantwoordelijkheid. Ze beloofden waakzaam te blijven.

Ik moest uit het kasteel rijden. Ik moest weten hoe erg Raymond de Vitry getroffen was. De man lag nog steeds op de grond, nabij het kasteel, maar ook gevaarlijk dicht bij het bos.

Mannen konden van tussen de bomen nog losstormen en ons aanvallen, of naar ons schieten met pijlen. Als de aanvallers zich slechts teruggetrokken hadden tot in dat bos en daar, verborgen, op ons wachtten, dan kon naar buiten rijden dodelijk voor ons worden. Ik hoopte dat de bandieten gevlucht waren van Terhagen en ons geen hinderlaag hadden gelegd, maar het kasteel uit rijden of gaan was een risico.

Vijf van de bandieten lagen dood of dodelijk gewond vóór het kasteel, twee lagen nog op de brug, en we hadden nog eens vier van hen in de toren gedood. Zelfs als ze met twintig of dertig mannen waren geweest, dan moesten zoveel verliezen toch voldoende zijn om hen weg te jagen, terug naar waar ze vandaan kwamen, maar daar konden we niet zeker van zijn.

Ten slotte openden Ywen, Everdey, Mathis, Quintine en ik, elk gewapend met een kruisboog en met zwaarden aan onze riem, in maliën, de poort. We haalden de valpoort naar boven, de ophaalbrug naar beneden, en we reden uit. Eens voorbij de brug reden we in een rij achter elkaar. We namen onze tijd. We hielden onze paarden in bij elke gewonde of dode man. Eén bandiet was nog levend, in schok, en zeer bevreesd met wat we met hem konden doen, vooral wanneer de hoeven van onze paarden dreigend langs hem heen stapten. We lieten hem echter leven. We zouden zijn wonden verzorgen, een kruisboogpijl diep maar hoog in de schouder, en we hoopten van hem iets te vernemen aangaande de aanvallers. Op dat ogenblik lieten we hem liggen waar hij lag, te kreunen en te tieren.

We reden voorzichtig tot bij Raymond de Vitry. Zijn paard lag wat verder naast het bos, een kruisboogpijl in een long. Everdey hielp het dier uit zijn ellende met een pijl in het hoofd. Ywen, Everdey en Mathis stapten van hun paard af, knielden achter het dode paard, en plaatsten hun kruisbogen in aanslag, gericht naar het bos. Quintine en ik gingen tot bij de Vitry knielen.

Raymond de Vitry leefde nog. Hij zou echter snel sterven. Everdey had een lange, lelijke pijl door zijn bepantsering heen in zijn borst geschoten. De Vitry was langzaam aan het stikken. Hij zocht naar adem en bloed droop uit zijn lippen. Hij zal zich wel gerealiseerd hebben dat hij van de pijl niet zou overleven. Hij fluisterde iets, dus ging ik tot dicht bij zijn gezicht, maar Quintine hield haar kruisboog klaar om het werk van Everdey te beëindigen.

Raymond de Vitry vroeg fluisterend in het Frans naar een priester om zijn zonden aan op te biechten. Ik zei hem dat we geen priester hadden, maar zijn zonden aan God geven en vergiffenis vragen zou hem helpen.

Hij staarde naar mij met berusting in zijn ogen en zei met een krakende stem, ‘één van ons twee moest sterven, neef. Het lot heeft beslist dat ik het moest zijn. Het lot was niet vriendelijk met mij. Ik haat je niet. God vergeve mij. Jij bent de gelukkige, de uitverkorene. Zo zal het zijn. Ga naar Provins. Vind Pierre de Vitry en zeg hem wie je bent. Dan zul je alles begrijpen.’

‘Wat bedoel je?’ vroeg ik, ‘wat zou ik in Provins moeten doen? Waarom heb je ons aangevallen? Zullen je mannen nog terugkeren?’

De Vitry maakte een zwakke beweging met zijn hand van neen, maar hij weigerde of kon niet nog meer zeggen.

Dan herhaalde hij, ‘ga naar Provins! Naar Provins!’

Hij had nog slechts enkele ogenblikken te leven. Hij probeerde recht te komen, om zijn rug te strekken, maar hij draaide zijdelings weg, hoestte veel bloed op, en dan werd zijn lichaam slap. Hij zakte naar de grond en bewoog niet meer. Zijn ogen braken. Ik voelde aan zijn hals, aan de ader, daar, voelde een zich verzwakkende puls, en dan helemaal geen puls meer. Hij verstijfde. Ik sloot zijn ogen. Ik stond recht, naast Quintine. We keken naar het bos. Alles bleef rustig. Ik meende dat we niet meer zouden aangevallen worden.

We reden terug naar de man die gewond aan de gracht lag. We bleven op onze hoede. Zelfs een gewond dier kon nog gevaarlijk uitslaan. Ik knielde naast hem.

‘Hier is wat ik je voorstel, man,’ begon ik. ‘Je bent gewond. We kunnen je nog veel meer pijn doen lijden en je daarna doden, of we kunnen een kijkje nemen naar je wonde, je verzorgen en je terug op weg zenden. We kunnen je redden of je doden. Jij kiest. Ik wil je slechts laten leven as je mijn vragen naar waarheid beantwoordt!’

De man knikte onderdanig.

Ik vroeg, ‘hoe heet je?’

‘Mijn naam is van geen belang. Noem me Ghijs,’ antwoordde hij en hoestte.

‘Goed, Ghijs, waar kom je vandaan?’

‘Kortrijk,’ gaf hij, ‘van een dorp nabij Kortrijk, maar ik ben daar al een hele tijd niet meer geweest.’

‘Ben je een huurling, een dief, of ben je een strijder van een heer?’

‘Huurling! Ik verkoop mijn diensten aan de hoogste bidder. Ik ben een goede strijder.’

‘Wie huurde je in?’

‘Die man, daar,’ wees hij naar het lichaam achter het dode paard. ‘De Vitry huurde ons en betaalde.’

‘Waarom vielen jullie mijn kasteel aan?’

‘De Vitry zei ons dat te doen. Hij zei dat het belangrijk was dat de heer van Terhagen stierf. We zouden goed betaald worden. De heer van Terhagen alleen was ons doelwit.’

‘Ja, maar jullie zouden iedereen in het kasteel vermoord hebben, de vrouwen verkracht en de kinderen gedood hebben, en dan zouden jullie het kasteel geplunderd hebben en alles afgebrand. Je bent een slechte man, Ghijs!’

Ghijs antwoordde niet op die beschuldiging.

‘Sinds hoelang werk je voor de Vitry?’

‘Enige maanden. We bespieden het kasteel. We dachten dat we een redelijke manier gevonden hadden om binnen te geraken. We dachten dat we jullie konden verrassen. Dan begon die verdorde klok te luiden!’

‘De Vitry is dood. Wie zal jullie nu leiden?’

‘Niemand! De Vitry is de enige die betaalt.’

‘Wat zullen de andere huurlingen nu doen?’

‘Ze zullen zich verspreiden, vertrekken, verdwijnen, andere meesters zoeken. Ze zullen geen geld meer krijgen.’

‘Heb je nog andere mannen zien overleggen met de Vitry?’

‘Ja. God, help me! Trek die pijl uit, en brand de wonde! Anders zal ik sterven!’

‘Zeg het me dan snel,’ drong ik aan.

‘Er waren nog twee andere mannen, poorters van Gent, rijkelijk gekleed, vooral een grote, slanke man, die dikwijls met de Vitry kwamen praten. De lange man kwam ook met nieuws en inlichtingen van Gent, maar ik weet daar niet meer van. Ik weet niet waar ze met de Vitry over praatten. Ik hoorde hun naam niet.’

Ik nam aan dat de naam van de lange poorter Walter van Merlaer was, maar ik gaf die naam niet aan Ghijs.

‘Waar bleven jullie terwijl jullie het kasteel bespieden?’

‘We bespieden slechts enkele weken. We zetten onze tenten op nabij Zelzate, in een bos. God help me! Die pijl doet erg pijn!’

Ik stond recht, en zei aan Ywen en aan Mathis dat ik beloofd had de huurling weer op de been te krijgen. Mathis had enige ervaring met erge wonden, zoals van pijlen. Hij hurkte bij Ghijs neer, plaatste een hand op de schouder van de man, grijnsde, draaide de pijl goed door, en trok dan in één schok zodat de pijl met een zuigend, dof geluid uit de huid van Ghijs verscheen.

Mathis moet opnieuw weefsel binnen de schouder van Ghijs gesneden hebben, want het bloed gulpte uit de open wonde en Ghijs riep zijn pijn luid uit. Hij viel in zwijm maar opende weldra weer de ogen.

‘Verdomd, jullie schoften,’ schreeuwde hij, ‘jullie zijn me aan het doden!’

Mathis stelpde het bloed.

‘Helemaal niet, maar we kunnen je daar wel bij van dienst zijn,’ merkte Mathis koel op. ‘Het deed me geen spijt dat de pijn je zo erge pijn gaf, Ghijs, uitschot die je bent! Ik zal je zelfs nog veel erger pijn doen, want die wonde moet geschroeid worden met vuur om gesloten te worden. Dat gaat zeer doen! Het spijt me dat onze heer bevolen heeft je te laten leven. Je zult dus leven, maar ik had al even graag je op een spit geroosterd zoals het varken dat je bent, man!’

Ik liet Ghijs in de tedere handen van Ywen, Mathis en Everdey.

Ik ging met Quintine terug naar ons herenhuis. Mathis en zijn vrouw brachten een vuurtje tot bij Ghijs. We haalden de huurling niet binnen in het kasteel. Hij kreeg geen zacht bed in één van onze kamers! Mathis plaatste het lemmet van een oude dolk in het vuur, blies op het hout en de turf totdat het lemmet rood van de hitte werd, en dan hoorde ik weer Ghijs schreeuwen, zo luid dat we huiverden in ons huis. Een tijdje later kwamen Mathis en Anna terug het kasteel in.

‘Hij viel weer in zwijm,’ bracht Mathis verslag uit, ‘maar we hielden hem in leven. We trokken de ophaalbrug op, maar plaatsten stro onder hem en gaven hem zelfs dekens. Als u het mij vraagt, dan bent u veel te goed met die vent. Hij verdient te sterven. Ik zou hem met plezier naar de andere wereld helpen. Hij zal koortsig worden wanneer hij ontwaakt, maar hij zal leven. Als het begint te regenen, zullen we hem een beschutting rond en boven hem zetten, maar de vrouwen willen hem niet binnen hebben!’

Hij grinnikte, ‘de vrouwen verkiezen hem langzaam aan stukken te snijden, maar ik zei dat u hem in leven wilde houden. Ze zijn daar niet blij mee!’

‘Ja,’ zei ik, ‘ik wil hem in leven. Wanneer hij beter is, wil ik dat hij gevoed wordt en een paard krijgt. Daarna laten we hem weer gaan. Ik wil weten waar hij naartoe rijdt, en dus zou iemand van ons hem van ver moeten volgen. Misschien rijdt hij naar Zelzate. Wanneer hij zijn gezellen vindt, dan moeten we weten wat er in het kamp van de huurlingen gaande is. Als hij naar Gent rijdt, dan kunnen we hem laten gaan en kan onze verkenners terugkeren naar Terhagen.’

‘Ik zou nu liever hier blijven,’ grijnsde Mathis. ‘Ywen weet beter hoe zich te verbergen.’

‘Goed,’ antwoordde ik, ‘ik zal dat uitleggen aan Ywen.’

Quintine en ik vonden Wivine en de kinderen in de kamer die leidde naar de ontsnappingstunnel. Wivine wachtte daar ook met een kruisboog in de hand, een zwaard aan haar riem. Ze zag er mooier uit dan ooit, meer begeerlijk, wanneer ze kwaad en gespannen was. We zeiden haar dat ze uit de kamer kon komen, het gevaar was geweken.

Diezelfde dag nog begroeven we de dode huurlingen met de hulp van de landarbeiders van Oud Terhagen. Ghijs bleef vier dagen op onze brug liggen. We gaven hem brood, water en kaas. Wanneer de regens kwamen plaatsten we een beschutting van hout en canvas boven hem. Na twee dagen al kon hij recht zitten, en op de vierde dag brachten we hem een paard en plaatsten we hem in het zadel. Hij dankte ons, draaide zijn ogen van ons weg, en richtte zijn paard in een lichte galop naar de weg van Axel. Wanneer hij op enige afstand gekomen was, verscheen nog een ruiter uit het bos en volgde hem. Ywen zou Ghijs op een afstand volgen.

Ywen keerde pas vijf dagen later terug naar Nieuw Terhagen. Hij bracht verslag uit aan mij, Everdey en Mathis.

‘De man Ghijs reed inderdaad naar Zelzate. Hij reed eerst naar Axel, maar veranderde dan van richting. Ik neem aan dat hij wist dat hij achtervolgd werd, maar dat scheen hem niet veel te kunnen deren. Nabij Zelzate reed hij een bos in, en even later er weer uit. Ik vond een verlaten kamp. Er waren geen tenten meer, en slechts sporen van paarden die in alle richtingen liepen. De bende is opgebroken. Ik vond geen sporen van enige grotere groep die samen in één bepaalde richting reed. Ghijs moet beseft hebben dat zijn gezellen zich ontbonden. Ik volgde hem naar het westen van Gent. Hij reed Gent niet in, keerde zich naar het zuiden. Ik reed dan ook terug naar Terhagen. Ik meen dat we ons weer veilig kunnen voelen.’

‘Goed,’ was mijn reactie. ‘We zijn hen gelukkig kwijt.’

Dat was echter niet het einde van de geschiedenis. Twee dagen later, vroegen Ywen, Everdey en Mathis om me te spreken. Ik wist wat er ging komen, dus nam ik hen naar mijn zaal in het herenhuis. Quintine stond aan mijn zijde.

‘We wilden even praten,’ zei Everdey, duidelijk in verlegenheid, ‘omdat we menen dat we het recht hebben om te weten wat er met het kasteel gebeurt. We zijn nu al twee maal aangevallen, door wat we menen dezelfde mannen te zijn. De vrouwen zijn ongerust.’

‘We voelden ons veilig en gelukkig, hier, tot zover,’ vervolgde Ywen. ‘Het leven was hier aangenaam, we dachten dat we de rest van onze dagen hier konden doorbrengen, onze kinderen in vrede zien opgroeien, terwijl we natuurlijk het kasteel konden bewaken en verdedigen tegen alle soorten van vlegels. We zouden werkelijk willen blijven, het kasteel helpen verdedigen, maar we voelen ook dat we moeten weten juist hoeveel gevaar er rond ons hangt, voor ons, voor de vrouwen en de kinderen. Weten wat er gebeurt, kan ons helpen om beter de verdediging te organiseren. Zijn we aan het vechten tegen gewone rovers, bandieten, of tegen de strijders van heren?’

‘Ik begrijp jullie problemen. Ik zal jullie uitleggen wat ik weet,’ ging ik akkoord. ‘Jullie verdienen het een uitleg te krijgen, maar ik vond zelf nog maar recentelijk een beetje uitleg over de bedreiging, en ik kreeg daar slechts de bevestiging van bij de aanval van enkele dagen geleden. Ik had jullie sneller moeten verwittigen. Er kunnen twee verschillende redenen zijn waarom we aangevallen werden!

Ten eerste zijn er twee rijke families van Gent die niet houden van mij. Ze willen niet dat ik nog meer landerijen koop langs de oevers van de Schelde. Ik kocht daar veel polders, en zij denken dat ze meer recht hebben op die landerijen dan ik. Ze dulden geen concurrentie op hun eigen terrein. Bijgevolg proberen ze me er van te weerhouden de beste velden, weiden en polders onder hun neus op te kopen. Door mijn aankopen zijn de prijzen van de grond gestegen, iets waar ze ook niet van houden. Ze spanden dan samen met een derde man tegen mij.

Ik kan die twee poorters doden, ik weet wie ze zijn, ook huurlingen of bandieten en doders bij halen, maar dat zou een oorlog doen beginnen tussen meerdere families van Gent, en tot nog veel erger leiden. Ik bezit nu voldoende landerijen nabij de Schelde. Ik verkies van nu af aan velden aan te kopen verder in het noorden, dieper in Zeeland en in de omgeving van Antwerpen. Ik zal dus een tijdje uit de buurt blijven van die poorters van Gent. Ik denk niet dat ze zich na de laatste twee aanvallen nog verder zullen bloot geven door zich in te laten met huurlingen. Ik dreigde er al mee de graaf en zijn baljuws op hen af te sturen.

Het echte gevaar, de gevaarlijkste bedreiging, de tweede, is nog een vraagteken voor mij. Ik kan dat mysterie nog niet oplossen. De leider, de man te paard die Everdey dood schoot, heette Raymond de Vitry. Ik heb die man nooit tevoren gesproken, maar ik heb hem al gezien op een banket te Gent. Het was hij ook die me in hinderlaag lokte te Hulst, waar ik gewond raakte, en ik zag hem al met de twee landeigenaar-poorters van Gent waar ik over gesproken heb, met de mannen van de Gentse families de Mey en van Merlaer. Raymond de Vitry is

geen poorter van Gent! Hij is afkomstig van de Champagne streek, maar hij lijkt wel handel te drijven met de poorters van Gent die ik al noemde, in goederen en tussen de markten van Gent en van de Champagne. Ik veronderstel dat hij vooral in laken handel drijft, om verbonden te zijn met de poorters en de wevers van Gent. Eerlijk gezegd weet ik niet welke de beweegredenen zijn van die Vitry om me te willen doden, maar dat was het doel van de aanvallen. Hij zei me vóór hij stierf dat ik, Jehan Terhagen, zijn enige doelwit was. Ik heb wel enige vermoedens.

De naam van mijn moeder was ook de Vitry, en Raymond de Vitry noemde me zijn neef! In feite ben ik ook een lid van de familie van de Vitry, hoewel ik hen nooit ontmoet heb. Ik ben nog nooit in Champagne geweest. Raymond de Vitry zocht mijn dood. Ghijs, de gewonde huurling, bevestigde dat. De Vitry huurde moordenaars voor die taak. Het zou me niet verbazen te horen dat ook die landeigenaar-poorters van Gent waar ik van sprak een deel van de kosten betaalden. De Vitry is dood. Er blijft niemand echt over om de huurlingen te leiden, en de poorters zullen zich niet bloot stellen door in hun eigen naam zoveel bandieten in te huren. De bende huurlingen heeft zich opgelost en is naar de vier windstreken verdwenen, zoals Ywen ontdekte.'

'Die poorters van Gent kunnen toch nog voor huurlingen betalen onder valse namen,' zei Mathis.

'Dat kunnen ze inderdaad doen,' gaf ik toe, 'maar ik meen echt niet dat ze het zullen doen. Ze willen niet in opspraak komen met huurlingen. Dat zou hun reputatie vernietigen, en de graaf op hun spoor zetten. Ze missen ook de moed voor een dergelijk avontuur. Ze zullen ook niet durven raken aan een familielid van de minnares van de Graaf Lodewijk van Male, van mijn vriendin Heyla de Smet, die te Beostenblijje woont.'

De mannen keken elkaar verbaasd aan, dan grinnikten ze.

'Met Raymond de Vitry dood, zouden we dus veilig moeten zijn te Nieuw Terhagen?' vroeg Mathis.

'Daar ben ik niet zeker van,' zei ik naar waarheid. 'Raymond de Vitry kwam om me te doden. Of dat nu was voor eigen redenen of voor redenen in dienst van iemand anders, weet ik niet. Er was een samenzwering tegen mij, maar ik weet niet hoeveel mannen uit de Champagne daarin betrokken zijn, en ook niet waarom. De huurlingen kwamen naar hier om mij te doden, niet om Nieuw Terhagen te bestelen, te plunderen, te vernietigen, hoewel ze dat tijdens hun inspanning waarschijnlijk ook wel zouden gedaan hebben. Ze wilden mij! Waarom, weet ik niet.'

Ik trok mijn schouder sop.

'Dus kunnen de aanvallen opnieuw beginnen, onder het bevel van iemand anders,' besloot Mathis.

'Misschien,' knikte ik, 'misschien ook niet. Om dat te weten moet ik naar een plaats rijden in de Champagne die Provins genoemd wordt, wellicht ook naar Vitry, want een stad met die naam bestaat ook. De antwoorden op het mysterie van de aanvallen op mij liggen in elk geval in de Champagne. Raymond de Vitry zei me daar naartoe te rijden en naar een man te vragen die Pierre de Vitry heet. Die Pierre de Vitry kan de eigenlijke aanvoerder of aanzetter van de aanvallen zijn, of misschien ook niet. Dat moet ik zelf gaan horen.'

'Dan rijden we naar Provins!' riep Mathis.

'Nee, zeer zeker niet,' schudde ik mijn hoofd, 'de Champagne streek ligt te paard vijf tot tien dagen hier vandaan. Jullie moeten allen hier blijven. Jullie zijn hier nodig om Nieuw Terhagen te verdedigen. Onze vrouwen en kinderen zijn hier! Mathis, ik plaats het kasteel onder jouw bevel. Van nu af aan ben je de baljuw van Nieuw en Oud Terhagen. Wel, slechts de graaf kan baljuws benoemen, maar het is dezelfde functie die ik van jou vraag. Het is mijn eigen taak te ontdekken wie me wil doden, en waarom. De reden ligt in Champagne. Ik moet

naar Provins rijden. Ik zal gedurende minstens enkele maanden uit het kasteel blijven. Jullie moeten hier Terhagen blijven verdedigen!’

‘We laten je niet alleen op die zoektocht rijden die ons allen aanbelangt,’ protesteerde Everdey. ‘Ik wordt vet, hier. Ik blijf wel op Terhagen met Mathis. Laat minstens Ywen met je meerijden, of toch ik!’

‘Neen,’ weigerde ik, ‘en ik ben nog de heer van Terhagen! Dit is mijn zaak, jullie blijven hier wanneer ik rijd. Ik zou het op geen andere wijze willen! Trouwens, een eenzame man te paard leert veel meer dingen dan drie mannen die er uitzien als echte strijders. Neen, ik rijd en jullie blijven hier. Nieuw Terhagen kan opnieuw aangevallen worden totdat dit mysterie opgelost is, en ik wil het kasteel ondertussen niet verzwakken. Jullie blijven en zorgen voor het kasteel! Dat is definitief! Morgen rijd ik naar Provins. Het kan me een maand of zo tijd nemen om te weten te komen waarom iemand me wil doden. Als ik niet terug kom na twee maanden, beschouw dan als meesters van Nieuw Terhagen mijn vrouw Wivine en haar zuster. Zij zullen beslissen wat te doen. Ik zou werkelijk willen dat jullie allen hier zouden blijven, jullie kinderen tot volwassenheid zouden brengen, en de plaats verdedigen alsof ze van jullie was, met de mensen waar ik van houd. Jullie horen nu tot Nieuw Terhagen zoveel als ik en als mijn zoon zal zijn. Dit is jullie thuis!’

‘Morgen rijd ik alleen naar Provins,’ herhaalde ik.

En dat deed ik dan ook. Ik had nog nooit zo ver gereisd. Eerst reed ik naar het klooster van Ter Hage om de namen op te schrijven van de steden die ik op weg door moest rijden, goede mijlpalen, en om de wegen naar de Champagne streek toch enigszins te kopiëren. De nonnen konden me zelfs een idee geven van de afstanden. Ik kon niet per boot varen. Ik moest rijden. Moeder Amalberga gaf me ook goede raad over wat ik op reis kon nodig hebben.

Terwijl ik op de weg naar Ter Hage reed, had ik al de indruk dat ogen al mijn bewegingen volgden. Ik voelde ogen in mijn rug branden, en dat gevoel maakte me ongemakkelijk. Was het een echt gevoel of had mijn achterdochtige natuur me aangezet om te twijfelen? Ik hield mijn paard enkele malen op de weg in, veranderde dit of dat aan mijn zadel of aan mijn teugels, keek dan snel over de rug van mijn paard heen of van onder de buik van het dier door, en ik bemerkte inderdaad een slanke ruiter op een bruin paard ergens achter me. Ik zag dezelfde figuur meerdere malen! Ik vond de figuur niet wanneer een bos of lage struiken het zicht belemmerden, of die de ruiter kon gebruiken om zich in te verbergen. Wachtte hij op een goede plaats om me in een hinderlaag te lokken? Hij reed echter nooit vóór me! Ik zou hem zelf in de val moeten lokken om te weten wie hij was en waarom hij me volgde.

Ik bleef niet lang treuzelen op Ter Hage, nauwelijks een dag, en lachte met mijn mysterieuze reisgezel wanneer ik vanuit het klooster de regen zag neerpletsen. Ik sliep droog, hij niet! Ik vertrok de volgende dag en sliep dan buiten in een bos, maar ik was allesbehalve op mijn gemak in het besef dat iemand me volgde. Ik reed verder. Ik reed rond Gent, moest de stad niet weer in rijden. Daar dacht ik dat ik de ruiter verloren had, maar meer zuidwaarts zag ik hem opnieuw, tussen een groep reizigers. Ik ontwikkelde dan een spel van verstopperij. Ik reed zeer snel op wegen door bossen waar hij me onmogelijk kon volgen, ik deed mijn paard op sommige morgens gedurende uren snel rijden in plaats van voor de regen te gaan schuilen. Ik reed verder, maar de ruiter vond steeds mijn spoor en kwam telkens weer achter me aan rijden. Het spel verveelde me uiteindelijk. Ik besloot hem in een valstrik te trekken. Ik reed een dicht bos in naast de weg, maar keerde op mijn stappen terug en bleef verborgen staan. De ruiter reed me voorzichtig voorbij, mijn spoor zoekend, en ik reed achter hem. Ik stuurde mijn

paard in galop om hem te vangen. Tot dan had hij niets bemerkt omdat ik steeds vóór hem was gebleven, maar nu hoorde hij me komen, en draaide zijn hoofd om. Ik viel bijna van mijn paard van verbazing, want het vlammend rode haar dat onder de bruine kap stak en het klein gezichtje was me al te bekend! De ruiter stopte, beseffend dat ze gevangen was.

‘Quintine, in godsnaam, wat doe jij hier?’ vroeg ik kwaad.

‘Je zou niet alleen naar Provins mogen rijden, Jehan!’ riep ze terug, maar niet te zeker van haar stuk. ‘Wie weet wat voor domme dingen je nog gaat doen! Als je denkt dat je zomaar kunt verdwijnen zonder aan mij of Wivine te zeggen wat er gebeurt, of wat je bedoelingen zijn, dan heb je het mis voor! Je neemt me met je mee, Jehan, of ik zweer je dat ik alleen naar Provins rijd, en ik zal op je wachten in die verdomde plaats van Champagne tot jij daar aankomt!’

Als ik één ding wist over de Denout zusters, dan was het dat als ze iets in hun hoofd hadden gehaald, je iemand anders dan ik moest zijn om hen dat te doen vergeten, en als die iemand wou proberen, dan kon hij of zij dat maar doen, met mijn absolute goedkeuring, want de Denout tweelingen hadden hoofden van zwarte steen. Ze beschouwden zich ook superieure staaltjes van het menselijk ras, die eender welke uitdaging aandurfd. Quintine had beslist me naar de hel en terug te volgen, en dat zou ze ook doen!

Ik probeerde een andere lijn, ‘heb je onze kinderen achtergelaten, Quintine? Wat voor een soort moeder ben jij?’

Het was een harteloos, kwetsend argument, en ik betreurde het al zodra ik het er uitflapte. Quintine wierp me terug, ‘de kinderen worden verzorgd door Wivine. Ze is zowel de moeder van de kinderen als ik! Zeg niet dat ik een slechte moeder ben, Jehan! Wat voor een soort moeder zou ik zijn je in je eentje te laten vertrekken, dom als je bent, en hun vader niet heelhuids terug te brengen naar mijn kinderen? Ze hebben twee moeders, maar slechts één vader! Hoe denk je wel dat je zou kunnen terugkeren naar Gent zonder dat ik je hielp? Wivine was er mee akkoord dat ik je moest volgen!’

Quintine meende wat ze zei. Ik begon te lachen, dus wist ze al dat ik niet meer kwaad was, maar daarmee verloor ik ook alle gezag. Ik was nooit de man geweest die de tweelingen aanzagen als hun heer en meester! Ik was hun minnaar, hun broeder, de heer van hun hart, maar niet de heer van hun geest. Het was tijd om ons te verzoenen. Quintine zou toch nooit willen terugkeren. Ik leunde op de nek van mijn paard. Misschien waren een man en een vrouw samen op de weg een betere vermomming dan een eenzame reiziger, probeerde ik me zelf te overtuigen. Zoals steeds ook deed Quintine een beroep op mijn betere gevoelens. Ik haatte het toch ver te zijn van mijn geliefde Quintine! Dus ik, zwakke, arme, domme, liefdeszieke en zeer zwakke van geest Jehan Terhagen, gaf maar weer eens toe, en ik wist dat ze mijn blijdschap nu van mijn gezicht kon aflezen.

‘Goed, Quintine, goed,’ gaf ik me beklagenswaardig gewonnen. ‘We zullen dan maar samen naar Provins rijden. Maar bij het minste gevaar rijd je onmiddellijk terug naar Terhagen!’ Ze gaf me zelfs niet de hoffelijkheid om te zeggen dat ze het met dat punt eens was. Ze bleef me vies aankijken.

We reden dan zij aan zij verder, Quintine grijnzend, de overwinnares, en ik met kwade ogen gedurende een paar dagen. We reden als man en vrouw van Gent over Waregem en Kortrijk naar Lille, maar we reden die stad niet in. We vermeden alle steden. We reden dan naar Valenciennes waar we twee dagen rustten omdat we erg vermoeid waren. We waren moe van steeds in de open lucht te slapen, soms onder een canvas terwijl de regen boven ons neerviel, slapend in elkaars armen. Van Valenciennes reden we zuidwaarts naar Cambrai, of Kamerrijk zoals de stad heette in het Vlaams, en van daar reden we naar Saint-Quentin, dan over

Soissons naar Château-Thierry, Montmirail, en nog meer zuidwaarts naar Esternay. We sliepen nu in herbergen langs de wegen. Een priester toonde ons de weg naar Villiers-Saint-Georges, en van daar waren we niet ver van Provins. We reden dan langzamer om ons doel slechts na tien dagen rijden te bereiken. Quintine kloeg niet één keer, maar ik had enkele dagen eerder in Provins kunnen aankomen in mijn eentje, ook door onderweg van paard te wisselen, maar dat deden we niet. We hadden het geld omdat we beiden hetzelfde idee hadden gehad, natuurlijk gekregen van één en dezelfde persoon, onze vriend Mathis, om gouden en zilveren munten in de zomen van onze mantels, zadeldoeken en wambuizen te naaien. Anna had dat voor ons beide gedaan. Ik moest een hartig woordje met die twee praten na onze terugkeer!

We reden langzaam verder langs delen van de indrukwekkende muren van Provins, en gingen de ommuurde stad binnen via de hoofdboort, de Sint Janspoort.

De ingang naar de stad van Provins werd zeer zwaar bewaakt. Niet minder dan zes wachters stonden daar, geleed in lederen wambuizen en tot de tanden bewapend met zwaarden en speren. De wachters kenden hun werk, ook! Ze onderzochten elke bezoeker, keken naar welke wapens binnen kwamen, ze inspecteerden grondig alle karren, en zonden de kooplui naar het takshuis.

De poort van Provins was een grote, complexe structuur. De Poort van Sint Jan was massief met haar twee torens die dreigend aan elke zijde stonden. De reizigers moesten een lage, overdekte gang door om de houten poort tussen de torens te bereiken. Ik keek op en zag daar boven ook wachters staan, hoog boven de stappende mensen. Van bovenaf konden de poorten eveneens bewaakt worden, en ik kon me daar olievaten inbeelden die naar beneden konden gegoten worden in kolkende watervallen van hete olie, op de belegeraars. De stenen aan de zijden waren dik en de muren hoog. Troepen van het stadsgarnizoen slenterden op de muren. Twee mannen konden op de bolwerken gemakkelijk naast elkaar wandelen, en beschermd blijven voor de buitenwereld door gekanteelde buitenmuren. Elke honderd voet of zo stonden de muren versterkt met torens, die iets naar buiten geplaatst waren, zodat de zone er tussen, vóór de muren, gedekt kon worden door kruisbogen. De sterke torens waren de verdedigingstorens van de stad, en er stonden veel van die rond Provins! Op elke toren wapperden vlaggen in de wind, als om aan te duiden dat ze bezet waren door mannen. De banieren droegen het schild van de graven van Champagne: een blauw veld met daarover een witte band die van de linkerbovenhoek naar de rechter onderhoek liep en met twee gouden lijnen aan elke kant van het wit. Die kleuren vormden een mooi contrast met de grijze, afgewerkte stenen van de muren. De verdedigingen van Provins zagen me er relatief nieuw uit. Ze waren niet gebouwd uit bakstenen, maar uit grote natuurstenen, die konden gebleekt zijn in de zon en waarop geen sprietje groen gebladerte of mos groeide. Onderaan was er een gracht die gevuld was met brak water. Voor zover ik kon zien liep die gracht rond de ganse stad.

De eerste indruk die ik aldus van Provins kreeg was er één van ordelijke zuiverheid, want alles werd goed onderhouden en vrij gehouden van onkruid en struiken. Provins was zo niet slechts een stad, maar ook een formidabele vesting. Alles duidde een zeer welvarende stad aan.

Ik had naar Provins moeten rijden om inspiratie op te doen voor het bouwen van de muren van mijn kasteel! Ik dacht dan opnieuw hoe dom en onbruikbaar de gekanteelde platforms op de torens van mijn poorthuis waren geweest! Ik had die torens met conische of piramidevormige leistenen, gesloten daken moeten bedekken, en als uitkijk slechts de vensters op de bovenste verdieping moeten houden, misschien met wat grotere vensters, en die beschermen met dikke ijzerstaven in de openingen. Dat had de aanvallers ervan weerhouden

die ladder op te klimmen! Men was nooit te oud om te leren, dacht ik. Ik zou die enige veranderingen bij mijn terugkeer moeten doorvoeren.

We moesten in lijn staan wachten aan de Sint Janspoort, zoveel mensen probeerden de stad in te geraken, en er was veel gegons en geroep van mensen die riepen dat meer wachters hadden moeten voorzien zijn om de mannen en vrouwen te bedienen die de stad in wilden.

Uiteindelijk geraakten we toch door de poort, en wandelden onze paarden door een brede straat van stenen huizen om aan te komen op het marktplein.

Provins was één van de belangrijkste marktplaatsen van Champagne. Ze was gelegen op de kruising van minstens twintig wegen. Goederen kwamen hier aan vanuit de vier windstreken. Karren kwamen er toe van Vlaanderen en Picardië en vanuit de Duitse landen, beladen met reusachtige balen wol en laken, met huiden, zeldzaam hout, glaswaren, aardewerk, koperen pannen en potten, juwelen, en wat dan nog. Die zouden verder naar het zuiden gezonden worden, naar Parijs, Caen, Nantes en naar Aquitaine, naar Bordeaux en Montpellier. Vanuit het zuiden kwamen specerijen, honig, zijde, bepantseringen en wapens, kleurstoffen en getaand leder en weer nog vele andere goederen. Die zouden naar het noorden en naar het oosten gebracht worden. Het centrum van die handel was de marktplaats van Provins! Het plein toonde al de tekens van een rijke stad: stenen huizen, daken bedekt met leistenen, rechte en brede straten gevuld met mensen.

We besloten naar een herberg op het plein te gaan. We zeiden dat we kooplui uit Vlaanderen waren die Provins wilden bezoeken om ons in te lichten over de markten. We kregen een grote, zuivere kamer toebedeeld nadat we een handvol zilveren munten op tafel hadden gegooid. Het uitzicht over het plein was idyllisch met de hulp van de zonnestralen. Onze paarden zouden op stal gezet worden in een dichtbijge boerderij.

Quintine wierp zich op het bed, uitgeput maar tevreden. Zij ook hield van deze stad en de verdedigingswerken, zelfs al kon Provins niet vergeleken worden met Gent die wel tienmaal groter was. Quintine had echt genoten van de reis, van de landschappen, de mensen die we ontmoet hadden onderweg. Ze was ook een goede gezellin geweest, en ik vreesde dat ze snel weer zwanger zou worden.

‘Wat gaan we nu doen?’ vroeg ze, zuchtend van pure blijdschap.

Ze strekte haar leden op het bed uit zoals een katje en onderdrukte al een geeuw. Ik beeldde me in dat ik Quintine ook effectief hoorde ronken als een kat.

‘We kwamen naar hier om Pierre de Vitry te vinden,’ zei ik, onze zadelpakken in een hoek van de kamer plaatsend. ‘Dus is het Pierre de Vitry die we gaan zoeken!’

‘Dat kan gevaarlijk worden,’ merkte Quintine wijsneuzig op. ‘Pierre de Vitry kan de man zijn die aan de koordjes trok van Raymond de Vitry. En hoe gaan we die Pierre vinden? We kunnen moeilijk in het midden van de markt gaan staan en roepen dat we die man willen vinden. Hij kan jou eerst vinden en je ogenblikkelijk doden. Je gaf al je echte naam aan de herbergier!’

‘Neen,’ glimlachte ik groen, wetend dat ik inderdaad een valse naam had moeten gebruiken.

‘We doen het verstandig. We stellen vragen, zoeken onze weg in de stad. We kijken naar een mooi huis en kijken er naar van langs alle zijden, en vragen, “kan dit het huis zijn van Pierre de Vitry? We hoorden dat hij een hele mooie woonst had!” Daarna wachten we op een reactie. Negen keer op de tien zullen die man of vrouw antwoorden, “maar neen, de Vitry woont aan de andere zijde, daar, in die straat!” Dat is hoe we tewerk gaan!’

‘Ach ja, ja, ja,’ zei Quintine, ‘ik was niet meer aan het denken. En dan zetten we het gesprek voort met te vragen of Monsieur de Vitry een oude man is of een jonge, getrouwd of alleenstaand, en vooral of hij een aangename vent is of een lelijk monster, en zo verder. Je kunt voorstellen een beker wijn of bier te gaan drinken in een taveerne, en dan de conversatie

verder te zetten, vragen wie goede handelspartners kunnen zijn, en zo verder, en steeds weer terugkomen op de Vitry om het ene detail na het andere los te peuteren. Kan ik ook zoiets doen met de vrouwen van Provins?’

‘Natuurlijk kun je dat, liefste, maar als we gescheiden gaan wandelen, dan had je beter wat meer vrouwelijke kleren aangetrokken en dan toon je beter niet zo openlijk hoe ongelooflijk mooi je bent. Vlak je borsten wat af en flikker niet teveel met die heerlijk glanzende ogen van je! Denk eraan, rood trekt de stieren aan, je vlammeende haren zullen alle mannen van Provins doen omkijken.’

Quintine spinde opnieuw en harder bij dat compliment. Ze opende de armen.

De volgende dag slenterden we rond in Provins tot we het patroon van de straten bijna uit het hoofd kenden, elke straathoek, elke herberg, elk plein, elke kerk van de stad, en we durfden zelfs tot dicht bij het gravenpaleis te gaan. We wandelden langzaam langs de huizen die mooie gevels hadden met houtsnijwerk op de balken. We zagen de kerk van Saint Ayoul en natuurlijk ook de Caesar Toren, de structuur die getekend stond op de vlag van Provins en op mijn ring. Provins was niet zeer groot, maar het paleis met zijn centrale toren en kapel was grootser en meer massief dan veel andere kastelen. Provins was ook fier op een wonderlijke, zeer grote zaal, volledig gebouwd met steen zodat hij op een herenhuis geleek, met twee verdiepingen en een grote kelder. Die zaal of schuur werd gebruikt als een overdekte markt, een halle. Het gebouw had twee ingangen, één op de laagste vloer met slechts twee trappen op, en een andere rechts die naar de bovenste vloer leidde, met veel stenen trappen. Het was een zeer grote, mooie hal, de meest levendige plaats van de stad, waar veel mensen zowel binnen als buiten aan stonden te praten. Kooplui en boeren kwamen hier hun producten voorstellen. Ze toonden hun doek, zijde, kant, linnen en wollen klederen, op houten tafels of eenvoudiger op de vloer geplaatst. De kopers dongen af met de verkopers op de prijzen. We slenterden twee volle dagen in Provins, maar ik liet Quintine niet op haar eentje rondwandelen! Wie weet waar ze kon in eindigen? Wellicht was ik jaloers en ik wou haar niet kwijt.

We wandelden rond, bewonderden de mooie huizen in de Sint Jansstraat en verder. Ik probeerde mijn plan om een onschuldige conversatie te beginnen meerdere malen, maar kon geen gewenste reactie losweken. Ik probeerde dat ook te doen aan het paleis van de graaf, maar met hetzelfde effect. De tongen bleven geplakt aan de tanden in Provins! Ten slotte moet ik een beetje hebben staan mokken omdat de zaken niet vorderden zoals ik wou, tot Quintine meer en meer blij werd met mijn verslagenheid. Ik zei dan dat Quintine nu maar eens iets zelf moest proberen.

Quintine ging gewoon direct naar een elegant geklede vrouw toe, en vroeg zonder omwegen waar we Pierre de Vitry konden vinden.

De vrouw staaarde ons van top tot teen aan, bestudeerde ons, keek schattend naar ons, zag dat we klederen van uitstekend kwaliteit droegen, niet opzichtig, kwam tot een besluit en zei dan hartelijk, ‘Monsieur de Vitry woont in de boerderij nabij de poort van Sint Jan. Ik hoorde echter dat hij ziek was. Vraag naar hem in de boerderij. Hij zal u ontvangen. Hij is een vriendelijke man. Een goede dag aan u beiden!’

De vrouw draaide zich om, en gaf ons haar rug. Ik zal niet de triomfantelijke blik van Quintine beschrijven!

We besloten dadelijk naar de boerderij te gaan en ons geluk een stap vooruit te duwen. We hadden eigenlijk die boerderij zelfs al gezien wanneer we door de poort van Provins waren gekomen. We bereikten het gebouw, bleven er even rondneuzen, maar zagen niets speciaals. Het was gewoon een rijke, grote, vierkantige boerderij zoals er ook vele in Vlaanderen

stonden, een versterkte boerderij afgesloten met hoge muren en een monumentale poort. Alles bleef rustig in dit deel van de stad. De poort van de boerderij stond open. We slenterden de binnenplaats in. Champagne boerderijen waren even rijk als onze polderboerderijen, dacht ik. We bemerkten lange en hoge schuren, paardenstallen en een eerder klein herenhuis aan het andere eind. We zagen niemand in de binnenplaats, dus riep ik of er volk was. Quintine klopte op de deur van het herenhuis. Een meid van middelbare leeftijd met een vuile schort om opende de deur, verrast om daar twee mensen te zien staan die ze niet kende.

Ik vroeg, ‘kunnen we even spreken met Monsieur de Vitry, goede vrouw? Kunt u ons aankondigen aan hem?’

‘De heer is ziek en ontvangt geen bezoekers,’ weigerde de dienstmeid.

Ze deed al de deur toe.

‘We zijn van ver gereisd, van Vlaanderen, en ons doel is om over de familie van Monsieur de Vitry te praten,’ zei ik. ‘Vraagt u alstublieft of we uw meester kunnen spreken. Mijn naam is ook de Vitry!’

De dienstmeid keek ons dan met meer aandacht aan, nog steeds verwonderd, maar dan zei ze, ‘wacht hier, alstublieft. Ik zal de meester vragen of hij u kan ontvangen.’

Ze sloot de deur vóór onze neus. We mochten niet binnen blijven wachten op een antwoord!

Enkele ogenblikken later kwam de meid terug, en ze opende de deur breed. Ze nodigde ons uit om het huis in te stappen. We werden naar een kamer op dezelfde verdieping gebracht, naar niet een grote kamer, maar naar een knusse, comfortabele hal, die afgezet was met mooie eiken panelen en enkele kleinere tapijten. In de kamer stond een tafel en stoelen. Naast de haard zat een oude man met een uitgemergeld gezicht, gekleed in een eenvoudige tuniek. Een grote, zware mantel afgelijnd met bont hing over zijn schouders. Een spinnende kat lag op zijn knieën. Ik had al opgemerkt dat er geen honden blaften in de binnenplaats. Het was warm in de kamer, veel te warm. We gingen dicht bij de man staan. Hij keek en staaarde naar ons, bestudeerde ons, maar zei niets. We werden wat verlegen, wisten niet wat te zeggen. Ik dacht dat het niet deze oude, misschien stervende man had kunnen zijn die ons kwaad had willen aandoen.

Na een tijdje van ongemakkelijk wachten zei de oude man, ‘neem een stoel en kom bij me zitten. Wie zijn jullie om aanspraak te maken op de naam van Vitry? Ik ken jullie niet!’

‘De naam van mijn moeder was Marthe de Vitry,’ begon ik. ‘Ze trouwde met een ridder uit het noorden, die de naam van Ter Hage droeg. Het spijt me, maar ze werden beiden gedood tijdens een opstand in Vlaanderen, al lang geleden. Ik ben hun enig overlevend kind, hun zoon, Jehan Terhagen.’

De ogen van de oude man werden meer levendig. Hij keek naar me en zijn ogen bewogen zich over mijn trekken. Hij werd nogal opgewonden, ging rechter zitten.

‘Ja,’ knikte de oude man. ‘Ik herken de gelaatstrekken van je moeder, vaag, maar onmiskenbaar. Je hebt haar ogen, ook. En wie is deze jonge vrouw?’

Ik maakte de zaken eenvoudiger.

‘Dit is mijn echtgenote,’ loog ik zonder te verpinken en rood te worden, want Quintine was evenzeer mijn vrouw als Wivine dat was. ‘Haar naam is Quintine Denout, ze is een poortersdochter van de vrije stad van Gent in het graafschap Vlaanderen.’

‘Ik begrijp het. Waarom ben je naar mijn huis gekomen?’

‘Ik woon in een kasteel in het noorden van Vlaanderen,’ legde ik uit, ‘op de vroegere domeinen van mijn vader. Mijn kasteel is verscheidene malen aangevallen. Een man, de leider van de bende huurlingen werd gedood. Hij heette Raymond de Vitry. Terwijl hij stierf zei hij me naar Provins te gaan en naar Pierre de Vitry te vragen. Ik zou willen dat de aanvallen ophouden. Ik hoopte antwoorden voor die agressies in Provins te vinden, en om de aanvallen

op mij te doen stoppen. Teveel mannen zijn gedood in de inspanningen om mijn kasteel in te nemen.'

De Vitry hernam, 'jij bent dus de zoon van Marthe? En je woont in een kasteel, dus moet je rijk zijn.'

Pierre de Vitry zuchtte.

'Je brengt me beelden weer van zeer, zeer lang geleden, jongeman. Marthe was mijn dochter, dus ben jij mijn kleinzoon. De aanvallen op je kasteel zullen stoppen met het leven van Raymond. Ik veronderstelde al dat hij domme en slechte dingen zou doen. Raymond was nooit een goede man. Ga zitten. Ik zal het jullie uitleggen!'

We namen een stoel en luisterden naar een lang en droevig verhaal.

'Ik ben inderdaad Pierre de Vitry,' zei de oude man fluisterend.

Zijn stem klonk zwak en langzaam, zijn Frans voornaam en duidelijk.

'Onze familie was een glorieus geslacht! Wij waren rentmeesters, prévôts, provoosten van de graven van Champagne sinds altijd. Ik heb de koningen van Frankrijk gediend aan wier kroondomeinen de Champagne werd toegevoegd wanneer Jeanne de Champagne, onze laatste gravin, een man trouwde die later Koning Filips IV de Schone van Frankrijk zou worden. Filips erfde Champagne van Jeanne, en hij aarzelde geen ogenblik om het graafschap definitief aan de kroon van Frankrijk toe te voegen. Het is ironisch dat Vlaanderen zo lang weerstand heeft geboden tegen de inlijving in de Franse kroondomeinen, tegen dezelfde koning, terwijl de Champagne zo vreedzaam ingelijfd werd. Dat gebeurde al in 1305 toen Jeanne stierf, maar ook tegen de wil van de mannen die het graafschap beminden. Wij, de Vitrys, werden tot ridder geslagen door de eerste graven en ruimschoots beloond voor onze goede diensten. We zijn edellieden! Ik bezit een kasteel nabij Vitry, maar ik houd meer van de knusheid, de warmte en de bescherming van Provins, mijn geliefde stad. Ik heb vrienden, hier, en ik meng me met groot genoegen in de menigte, af en toe, minder sinds mijn ziekte. Marthe, je moeder, was mijn enige dochter. Ik had twee zonen, maar die sneuvelde in dienst van de koning van Frankrijk. Marthe was mijn enige erfgename. Ze werd verliefd op je vader tegen mijn toestemming in. Ik zag je vader als een vriendelijke, intelligente jongeman die beleefd en moedig was, maar ik wou dat je moeder een heer van het land trouwde, iemand aan wie ik mijn bezittingen kon nalaten na mijn dood, bijvoorbeeld haar neef aan de zijde van de broeder van mijn vader, aan de zoon van de zoon van mijn oom, aan Guy de Vitry. Ik hield wel niet veel van die neef, maar hij was toch verre familie, met dezelfde naam als ik, en zo konden de landen van de Vitry die ik geërfd had overgaan naar een andere Vitry en in de familie blijven.

Wanneer Marthe verliefd werd op je vader en van me wegliep, was ik zo kwaad dat ik haar verstootte en aan iedereen zei dat ik haar niet wou weerzien. Ik was de heer van Vitry, in mijn familie moest iedereen mij gehoorzamen, en zeker ook mijn dochter! Later, veel later, betreurde ik het zo bitter te zijn geweest, maar tegen dan had Marthe al Provins verlaten en ik heb nooit nog iets van haar vernomen. Ik wist niet waar ze naartoe was gevlucht, en ik zond geen boodschappers uit om haar spoor terug te vinden. Ik was te fier om naar haar te zoeken en te ontdekken waar ze woonde.'

Pierre de Vitry hield even een stilte aan, ademde met grote moeite, maar dan vertelde hij verder.

'De man die je moeder had moeten trouwen, Guy de Vitry, trouwde met een andere vrouw en hij had een zoon die Raymond de Vitry was. Raymond was nog veel minder een goede man dan zijn vader. Guy trouwde met een echte feeks van een vrouw, die ambitieus en hebzuchtig was. Ze was een relatieve rijke vrouw, maar veel van haar rijkdom werd verkwanseld door Guy en Raymond. We hebben geen andere familie. Raymond de Vitry wist natuurlijk dat ik stervende was. Ik moest stoppen de graven van Champagne, de koningen, te dienen twee jaar geleden. Raymond dreef handel in doek met Gent. Ik neem aan dat hij de handen wou leggen

op je domeinen door je te doden, en zo ook je uit de weg te ruimen voor de erfenis van de Vitry. Hij zou de enige erfgenaam worden van mij en van jou. Hij zou daarvoor ook, zonder twijfel, je kinderen met deze lieflijke dame, hier, hebben moeten ombrengen, maar dat zou hem niet van zijn kwaad plan hebben weerhouden. Raymond was een moordenaar en een dief, een schaamte voor onze familie. Door je te doden, begrijp ik nu helder, zou hij de enige levende erfgenaam worden van alle domeinen van mijn tak ook van de Vitrys, en eveneens het fortuin en de landen van jouw vader geërfd hebben. Ik was zo blind!

‘Het spijt me, ik heb jullie in harde woorden verteld wat er moet gebeurd zijn. Jij bent mijn kleinzoon, Jehan Terhagen. Raymond heeft geen kinderen en zijn vrouw is gestorven. Jij zult nu de enige erfgenaam worden van de Vitry landen, de kastelen, de herenhuizen en de boerderijen, en ook de erfgenaam zijn van Raymond de Vitry, want de familie aan de zijde van zijn moeder, een gebroed van gestoorde mensen, is uitgestorven. Je had documenten over de dood van Raymond moeten meebrengen, maar ik kan getuigen dat je de waarheid spreekt, en perkamenten ondertekenen die garanderen dat je de waarheid spreekt en dat je bent wie je beweert te zijn. We moeten echter snel zijn. Ik ben stervend. Ik moet veel goedmaken. Ik maakte mijn dochter zeer droevig door haar te verwerpen. Ze verdiende dat lot niet. Ze was een goed meisje. Ze was echter slechts dat, een vrouw, en vrouwen deden steeds wat ik hen beval te doen, behalve Marthe, behalve mijn Marthe, en dat was het probleem!’
Ik stamelde, ‘grootvader? U bent mijn grootvader? Ik dacht dat mijn familie uitgestorven was, zowel aan de zijde van mijn moeder als aan de zijde van mijn vader!’

‘Marthe zal niet meer over mij gesproken hebben. Ik ben wreed en harteloos geweest de laatste maal dat ze tegenover me stond. Ze was mooi, elegant, intelligent, maar zo koppig als ik zelf!’

Pierre de Vitry zuchtte opnieuw.

‘We moeten nu niet sentimenteel worden. Gevoelerigheid is wat we ons kunnen gedogen wanneer we alleen zijn en wanneer we aan God denken en aan onze fouten. Ik was ook nooit een echt gevoelige man. Mijn vroegere vrouw was dat, maar ik misprees haar niet om haar gevoelens zo erg te tonen, want ik hield van haar. Sommige van mijn huidige eigendommen kwamen met haar bruidsschat, natuurlijk. Hebben jullie veel eigendommen in gronden? Landerijen blijven steeds de beste investering, een familiepatrimonium! Landerijen vormen de bescherming van een man!’

‘Ik houd veel land,’ gaf ik toe. ‘Mijn vader was een ridder. Hij bezat domeinen in Vlaanderen met zijn broeder, maar de ganse familie werd vermoord in een opstand. Ik herinner me nog goed mijn vader en moeder. Ik werd gered door een poorter van Gent, die me opvoedde als zijn zoon. Later kocht ik nog meer landerijen, moerasgrond die polders genoemd worden, maar die moerasgronden kunnen uitgedroogd worden en dan uitgebaat om goede, zeer vruchtbare velden en weiden van te maken. Ik denk dat ik een rijke man kan genoemd worden. Mijn landen zijn niet in feodale leen gegeven! Ze zijn mijn volledige eigendom! Ik ben ook eigenaar van boerderijen en ik bouwde me een kasteel op enige afstand van de grote stad van Gent, nabij een andere stad die Axel heet.’

‘Marthe was een verstandig meisje. Je vader was een man van eer. Ik had dat allemaal zo duidelijker moeten inzien! Goede God, hoe graag had ik Marthe teruggezien! Ik wil niet alleen sterven. Je vertelt me dat mijn Marthe stierf. Hoe treurig!’

Pierre de Vitry stopte met spreken, veegde een traan weg uit zijn oog, hoofd gebogen. Hij koesterde de stilte. Beelden van weleer moeten in zijn geest weer opgeroepen zijn.

Ten slotte zei hij, ‘wel dan, we hebben veel in orde te brengen! Ik heb nog veel aan jullie twee te vertellen. Ik moet ook jullie de eigendomsrechten van mijn landerijen en bezittingen tonen. Mijn notaris is een vriend, die hier in Provins woont. Ook de eigendommen van Raymond moeten aan jou overgedragen worden. Daar sta ik op! Ik zal er op toezien dat als iets verkeerd

loopt, de geslachten van Champagne zullen tussenkomen in je voordeel. Er zullen geen de Vitrys meer als rentmeesters van de graven van Champagne en van de koningen van Frankrijk komen, maar dat hoeft ook niet zo droevig te zijn. De wereld is veel te ingewikkeld geworden opdat nog een Vitry zijn werk als vanouds zou kunnen verder zetten. Niettemin moet je de naam van de Vitry toevoegen aan je eigen naam, mijn kleinzoon! Dat had ik willen bekomen. Geef dat toe aan een oude man! Ons geslacht mag niet eindigen. Als je de zoon van Marthe bent, dan moet je een goede man zijn! Zeg me wie je bent, hoe je leeft, hoeveel kinderen je hebt, beschrijf me je landerijen, je dienaars, je vrienden. Vertel me over die grote stad van Gent! Maar vooral, vertel me wat je je herinnert over je moeder, en ik zal je zeggen hoe ze er uitzag toen ze nog een meisje was. Je moet natuurlijk hier blijven tot alles overeengekomen is in verband met de erfenis. Dan kan ik in vrede sterven!’

En dus spraken we. Gedurende dagen schraapten we alle herinneringen samen die ons voor de ogen konden komen. Quintine en ik verhuisden zelfs van de herberg naar de boerderij van Sint Jan. Quintine werd de vrouwe des huizes, en zo genoemd aan de dienaars en de diensters door Pierre de Vitry. Mijn grootvader riep de baljuw van Provins tot zich, en ze regelden alle zaken. Niet één maar drie notarissen waren nodig om alle perkamenten te verzamelen en om de lijst op te maken van de diverse de Vitry bezittingen. Pierre de Vitry maakte mij zijn enige erfgenaam in officiële documenten. Ook de bezittingen van Raymond de Vitry, die dood verklaard werd, getuigenis gegeven door mij en Quintine, werden overgedragen door de oude man, en zouden door mij geërfd worden. Die laatste gronden en huizen waren veel minder in waarde dan wat de rentmeesters van de graven van Champagne over de eeuwen van dienst verzameld hadden, maar ze vormden toch een bijkomend fortuin. Ik moest al die landerijen, het kasteel, en de huizen bezoeken, en ik bleef zeer verbaasd over de rijkdom die me te beurt zou vallen in Frankrijk. Ik rilde wanneer ik de lijst overzag, want met wat ik al bezat in Vlaanderen, was dit veel te veel om beheerd te kunnen worden door één man. En dan moest ik nog denken aan de Pharaïldis bezittingen!

We bezochten ook Vitry zelf. De stad was niet groot in die tijd. Ze was eeuwen geleden afgebrand, maar een andere stad met dezelfde naam was in de maak, en gedijde goed. De gronden van de familie daar en rond Provins die me zouden toegekend worden, vormden een groot fortuin.

Vanuit Vitry keerden Quintine en ik terug naar Provins. Pierre de Vitry was gelukkig toen hij zag welke soort van samenhang ons verbond, mij en Quintine.

Oude mannen sterven ofwel wanneer ze alle hoop verliezen, of wanneer al hun hoop waarheid is geworden. Pierre de Vitry stierf een maand nadat we in Provins waren aangekomen. Hij stierf tevreden met zijn hand in de mijne. Hij stierf niet alleen.

We begroeven hem in Provins en de kerk van Saint Ayoul was gevuld met mensen bij zijn begrafenis. Zijn domeinen en zijn fortuin werd me snel overgedragen, aan mij, zijn kleinzoon en enige erfgenaam. Hij bleef me vóór zijn dood smeken om de naam van Vitry aan te nemen. Ik heb dat niet helemaal gedaan, want ik wou de naam van mijn ouders ook eren. Ik voegde de naam van mijn grootvader aan mijn andere namen toe, en lang nadien ontving ik een charter, gegeven aan het hof van Frankrijk, die me dat toestond. Mijn naam is nu Ser Jehan Vresele van Ter Hage de Vitry, maar in Gent bleef ik eenvoudig Jehan Terhagen.

Ik vond een rentmeester voor de boerderij van Sint Jan in Provins, en een verarmde ridder om mijn landen in de Champagne te beheren. Ik beloofde die man een fortuin voor zijn eerlijke diensten en een graf wanneer hij niet eerlijk was, maar ik had al gehoord van kooplui in

Provins dat ik hem kon vertrouwen. Toch vertrouwde ik hem niet gans! Ik kon niemand vertrouwen die rijkdommen beheerde zoals de Vitrys bezaten. Vroeg of laat zou ik naar Provins moeten terugkeren en in een kasteel of een herenhuis van de Champagne moeten leven om mijn landen zelf te beheren en de rekeningen te controleren. Ik zou het beheer van mijn bezittingen nabij Gent in de hoede van iemand anders moeten geven, of verzaken aan de Vitry domeinen. Maar hoe zouden Wivine en Quintine reageren als ik hen vroeg meer dan tweehonderd mijlen verder van hun familieleden en vrienden van Gent te gaan wonen? Hoe zouden onze vrienden in het kasteel van Nieuw Terhagen er over voelen als ik Vlaanderen zou verlaten? Hoe kon ik het kasteel verlaten dat ik met eigen handen gebouwd had, en waarvan ik zoveel hield? Hoe kon ik zelf zo ver gaan leven, ver van mijn geliefkoosd Gent? Hoe kon ik de landen van mijn vermoorde vader achterlaten? Waarom wou het lot me dwingen te kiezen tussen de erfenis van mijn moeder en de erfenis van mijn vader? Had ik geen grote plichten tegenover elk van hen? Op dat ogenblik besloot ik om niet te kiezen, doch te reizen tussen mijn gronden in Vlaanderen en in Frankrijk, maar ik wist al dat ik dat niet zou kunnen volhouden!

Mijn geest werd verscheurd door die twijfels en zorgen, net op het ogenblik dat de legers van Graaf Lodewijk van Male Brabant binnenvielen en Vlaanderen opnieuw in een oorlog verwickeld werd.

Kwade Woensdag

De wapenstilstand die overeengekomen werd door Graaf Lodewijk van Male en Hertog Wenceslaus van Luxemburg werd verbroken door de steden van Brabant en door Hertogin Johanna van Brabant op de vijftiende juli van 1356. Het leger van Vlaanderen viel een tweede maal Brabant aan. Het leger van de graaf bestond toen uit de milities van de steden en uit de ridders van het platteland en van de steden met hun strijders. Het leger verzamelde zich nabij de rivier de Dender tussen Geeraardsbergen en Ninove. Een goede weg leidde rechtstreeks van Ninove naar Brussel, de hoofdstad van Brabant. Gent kon meer dan zeventuizend militiemannen en strijders van de ridders van de stad op de been brengen. Eens te meer mochten de wevers geen leden van hun gilde zenden, zodat de militie bestond uitsluitend uit de leden van de kleinere gilden en van de volders.

Zeer snel, op de negende augustus al, marcheerden de Vlaamse colonnes van Ninove naar Brussel, de hindernis vermijdend die bestond uit de onneembare vesting van de abdij van Affligem, waar een sterk garnizoen van ongeveer vijfhonderd strijders van het hertogdom Brabant die plaats hield. Het leger stapte de grens met Brabant over op de dertiende augustus.

Graaf Lodewijk van Male en zijn militaire raadgevers lieten weinig aan het toeval over. Het offensief van de graaf werd gelanceerd vanuit vier verschillende richtingen!

Het belangrijkste leger van Vlaanderen en van de graaf bewoog zich van Ninove naar Brussel, marcheerde vanuit het noordwesten.

De vloot van de graaf zeilde naar Antwerpen.

Graaf Willem van Namen bewoog zijn troepen vanuit het zuidoosten, in nauw overleg en in bondgenootschap met Vlaanderen, vanaf de Naamse grens naar Nivelles en Geldenaken over Gembloux in de richting van Tienen.

De troepen van de bisschop van Luik, ten slotte, vorderden uit het oosten, van Hannuit naar Sint Truiden.

Het leger van Vlaanderen plunderde en verbrandde de Brabantse dorpen waar het doortrok en zaaide zo paniek in Brussel en Leuven, de twee belangrijkste steden van het hertogdom. Lombeek, Meerbeek, Wambeek, Dilbeek en Scheepdael werden aldus verwoest.

Lodewijk van Male had zijn aanvalslijnen goed gekozen. Onder de steden die milities konden inzetten, waren slechts de schepenen van Brussel en Leuven bereid het hertogdom van Brabant te verdedigen. De kleinere steden aarzelden om hun milities tegen de Vlaamse hordes te sturen, ook al omdat de bisschop van Luik en de graaf van Namen openlijk Lodewijk van Male steunden. De graaf van Henegouwen verkoos neutraal te blijven in het conflict. Keizer Karel IV bleef in de luxe van zijn kasteel en stad van Praag in Bohemië, zeer ver van Brabant. Hertog Wenceslaus woonde eerst nog te Maastricht. Hij pruilde daar na de belediging die de schepenen en de machtigste heren van het hertogdom hem aangedaan hadden door zijn verdrag en wapenstilstand met Lodewijk te weigeren. Wenceslaus hield grootse banketten en feesten in Maastricht alsof niets betreffende Brabant hem nog een zier kon schelen. Hij amuseerde zich met zijn vrienden.

Brussel en Leuven zochten de hulp van de hoven van Engeland en Frankrijk. Een andere missie werd gezonden naar Paus Innocentius VI. Die delegaties kwamen helaas alle te laat! Gerard van der Heyden, de heer van Boutersem en Walter Herenmaes van Leuven reisden naar het hof van Koning Edward III, maar ze werden in de Noordzee gevat door de befaamde piraat Morant, gevangen genomen en een losgeld werd voor hen geëist. Dit werd zelfs slechts bekend in Brabant nadat de campagne van de Vlamingen reeds gedaan was!

Het leger van Brabant trok op tegen de Vlaamse troepen, en Hertog Wenceslaus reed snel naar Brussel, maar hij kwam de stad niet in, reed er rond, en voegde zich direct bij de Brabantse scharen. De belangrijkste krijgsheer van de Brabanders die vochten voor Johanna van Brabant, de rechtmatige erfgename, was Geert von Jülich, de graaf van Berg, de oudste zoon van Willem von Jülich, wat in het Vlaams Gulik genoemd werd. De graaf van Berg verkoos zijn troepen tot zeer dicht bij Brussel terug te trekken.

Het Vlaams leger zette een kamp op nabij de velden van Scheut, in het zicht van de indrukwekkende muren van Brussel. Het leger van Brabant stond vóór de muren van de hoofdstad.

De voeten van Heinric Vresele deden pijn. Hij was niet gewend om zo lang en zo ver te stappen, en op deze campagne hadden de ridders die het bevel voerden de mannen krachtig vooruit gedreven. Heinric, de klerk, was op mars gegaan samen met de militie van de kleinere gilden van Gent. Hij had het bevel over een groep van twintig mannen, onder wie ook Wouter de Smet en Clais de Hert zich bevonden, die ongeveer twintig jaar oud waren. Heinric, dertig, was nauwelijks ouder dan zij.

Boudin Vresele en Martin Denout hadden het leger niet vervoegd, wat Heinric schandalig vond. Boudin, zijn broeder, was natuurlijk bezig ingewikkelde handelsovereenkomsten en initiatieven te organiseren met het Vresele geld en met fondsen van de Pharaïldis mannen om het leger te bevoorraden. Martin Denout woonde in het platteland en gebruikte als uitvlucht dat hij niet kon meekomen omdat hij veel werk had met het beheer van de landeigendommen van de Pharaïldis, maar hij leverde ook veel voedsel aan het leger en moest daar voor zorgen. Boudin van Lake had de Vlaamse strijders van Gent kunnen vervoegen. Hij had dat ook willen doen, maar Boudin was slechts zestien, zodat Gillis Vresele en ook Avezoete van Lake hun voeten neergezet hadden op die van Boudin en met veel inspanningen geweigerd hadden Boudin te laten gaan. Tevens was Boudin ingeschreven in de gilde van de wevers. De militie

van de wevers was nog steeds niet georganiseerd, en mocht de graaf van Vlaanderen niet vergezellen.

Clais de Hert had in Gent moeten blijven om het transport over de rivieren van de goederen voor het leger te helpen organiseren, maar zijn vader zou dit thans alleen moeten doen, gebruik makend van de administratie die Clais had verzameld.

De Pharaïldis patriarchen hadden de Pharaïldis jongeren niet erg aangemoedigd om zich in de oorlog te werpen met de militie, maar omdat ze bondgenoten waren van de graaf hadden ze ook niet de jongemannen ontmoedigd met akelige verhalen over de wreedheden van de oorlog.

Heinric Vresele was op mars gegaan met de meer dan vijfduizend strijders die door de kleinere gilden van Gent uitgezonden werden naar het leger van de graaf. Ze vormden veruit de grootste groep, samen met de tweeduizend volders van Gent. Heinric moest een leider van mannen zijn, maar met jongens zoals Wouter en Clais in zijn groep, kon hij niet veel gezag uitoefenen! Zijn mannen deden gewoonlijk wel zoals hij beval, maar slechts wanneer ze zijn bevelen gerechtvaardigd vonden. Zo niet, deden ze zoals hen beviel, allen samen in blok, en de jongemannen in de groep leken eerder Wouter en Clais te volgen dan hem, Heinric Vresele. Heinric was slechts een klerk, niet een man die geassocieerd werd met geweld. Hij bewees soms echter wel de gladheid, de sluwheid die de jongens nuttig vonden, bijvoorbeeld wanneer aan ridders of aan zwaar gewapende ruiters moest uitgelegd worden waarom ze op zacht gras stapten, door weiden sneden in bochten op de weg, in plaats van volgzzaam de andere groepen achterna te lopen. Heinric had ook de speciale sluwheid in zich ontdekt om boerderijen en hutten aan te duiden die van buiten uit niet zeer rijk leken, maar die verborgen schatten binnenin verborgen hielden. Heinric had een neus om verdoken plaatsen onder haardstenen te vinden, waarin potten vol gouden en zilveren munten en juwelen in bewaring waren geplaatst. De groep van Heinric had daarom meer en veel beter geplunderd, meer rijkdom verzameld dan de andere groepen in het leger. Hij vond voedsel waar er geen eten meer was, zuiver water wanneer de meeste putten slechts smerig, modderig water in de emmers lieten, en hij bracht zijn mannen naar kleine bossen of op de flanken van heuvels, waar ze zich konden beschutten van de harde zon in de dag en beter konden schuilen voor de winden en de hevige regens in de avonden en nachten.

Heinric droeg een maliënkolder van ineengevlochten ijzeren ringetjes, die tot juist onder zijn knieën viel. Hij had goede, lichte maar toch stalen scheenbeschermers, en hij ging met halve laarzen aan zijn voeten die van zacht kalfsleder gemaakt waren, en die hem snelheid en comfort gaven op de mars. Van zijn vader had hij een mooi gegraveerde borstplaat bekommen, die versierd was met de steigerende leeuw van Vlaanderen. Hij had die plaat met zand en water zolang gewreven en gepoetst tot ze blonk in het helle licht van de zomer. Hij zou stralen zoals een Alexander de Grote, dacht hij, en hij was ervan overtuigd dat hij de Brabanders een les kon leren. Zijn armen waren onbeschermd gelaten, op de mouwen van zijn lederen wambuis na, de wambuis die hij tussen zijn maliën en zijn borstplaat droeg. Hij had een nieuwe, stalen helm van de Smets gekocht, niet een gewone pothelm, maar een cilindrische helm met een vizier, die zijn gans hoofd tot aan zijn schouders beschermde. Heinric had een helm gekozen die niet alleen gans zijn gezicht bedekte, maar ook zijn nek en hals, omdat hij zovele verhalen gehoord had van mannen die dodelijke zwaardslagen achter in de nek gekregen hadden, en dolkstoten door de halsaders, stoten die dodelijk waren. Als wapens droeg hij een lange knijf aan zijn lederen riem, en een zwaard. Heinric hield een goedendag in de hand, maar een wapen met een langere steel dan de gewoonte was in het Vlaams leger van Gent. Op zijn rug droeg hij een rugzak waarin hij zijn persoonlijke gebruiksvoorwerpen meebracht, een beetje brood voor op de weg, wat water, enige klederen, een kleine vork en

mes en een tinnen schotel om uit te eten, en een beker. Boven die rugzak droeg hij ook zijn houten schild, dat afgezet was met ijzer aan de rand en waarop eveneens een wilde zwarte leeuw was geschilderd op een gele achtergrond. Heinric had ook van zijn broeder Evrard, de Fremineuren monnik, enige beeldjes van heiligen meegekregen, een kruisbeeldje, en een mooie medaille met het portret van Sint Veerle. Die hing nu aan een gouden kettinkje rond zijn hals, onder zijn maliënkolder en onder zijn wambuis. Heinric had een speciale devotie tot Sint Veerle, de patroonheilige van zijn familie. Zijn mannen konden hem die medaille in de morgen en de avond heimelijk zien kussen.

Met zijn brede borst en groot bovenlijf, verdikt met de lagen van zijn bepantsering, en met zijn lange maar zeer magere benen die daar onder uit staken, zag Heinric er iets uit zoals een sprinkhaan op deze campagne. Hij had daarom snel ook de bijnaam Heinric de Sprinkhaan in het bataljon gekregen!

‘We hebben geen zout meer, hoofdman! Zullen we even gaan vragen of de groep van Heinric de Sprinkhaan er soms heeft?’

Ja, Heinric had zout wanneer de anderen geen zout meer over hadden.

De militiemannen van Heinric waren gelijkaardig gekleed als hij, en ze hadden dezelfde soort wapens meegebracht. Allen droegen maliënkolders, al waren de meeste daarvan heel wat korter en lichter dan die van Heinric. Borstplaten en beenbeschermers waren eerder zeldzaam. Ze droegen gewone pothelmen, helmen met brede ijzeren randen om zwaardslagen van hun schouders af te weren. Die hingen op hun rugzakken of bengelden op hun hoofd. Hun wapen bestond uit een dolk, een zwaard, een goedendag of een bijl, versierd met het wapenschild van hun gilde of van Vlaanderen. Die schilden kwamen meestal uit de reserves van de gilden. Heinric gaf er de voorkeur aan zijn schild tijdens de mars op de rug te hangen. Hij had liever een helder, open zicht en vrije handen! Enige mannen droegen grote slagbijlen en lange speren.

Heinric had niet het hart van een strijder. Hij schrikte terug van geweld, van wilde gebaren en gewelddadige woorden. Hij hield er echter wel van te stappen in de aanwezigheid van zijn jongens, zoals hij ze snel noemde, hoewel de meeste jongemannen in zijn groep al lang de vlegeljaren voorbij waren en tussen twintig en dertig waren, wat ook zijn ouderdom was. Veteranen van vroegere opstanden en van veldslagen waren niet toegewezen aan zijn bataljon. Heinric hield er van te gaan, te slapen en te eten te midden van deze jongemannen die over het algemeen zo goed opgevoed waren, maar toch sterke spieren en atletische lichamen hadden. Zij waren jongemannen met brede, gespierde schouders, gezonde, rode gezichten en stoere benen. Hij hield er van wanneer de mannen hun maliën over hun schouders trokken 's avonds, en dan ook hun ondergoed, om de laatste zonnestralen op hun naakt torso op te vangen, of wanneer ze naakt in een rivier of in een kanaal plonsden om zich te wassen en om te zwemmen. Hij zag graag hoe de mannen half naakt rondliepen in het kamp. Hij schrok niet weg van de geur van het zweet van hun lichamen, van het water dat op borsten parelde na een zwempartij, van hun open en brede glimlachen, en van de wijze waarop ze een varken of een vogel over een kampvuur in de avond roosterden. Misschien genoot hij niet veel gezag, maar hij had het bevel gekregen over deze groep, en hij oefende dat recht dikwijls uit om diegenen op wie hij indruk kon maken met zijn luide, schrille stem te tiranniseren. Hoe hij zich kon gedragen tijdens een veldslag, daar weigerde hij vooralsnog echt aan te denken!

Heinric had weinig vrienden in Gent. Het was slechts onlangs dat hij mannen van de van Artevelde familie ontmoet had, mannen die uit Gent verbannen waren doch recentelijk teruggeroepen waren door de graaf. Heinric beschouwde de van Arteveldes als legendarische, mysterieuze mannen, die een beetje gevaarlijk en niet zonder risico's leefden tengevolge van

hun vroegere achtergrond en ideeën, terwijl hij er steeds zeer op uit was om de schepenen van Gent te plezieren, en vooral de mannen die leden waren van de oude, aristocratische landeigenaar-poorters, de ridders van de stad, en ook de graaf en de heren van de graaf. Met die was hij steeds zeer beleefd en onderdanig, en hij deed ogenblikkelijk met vriendelijke en vleiende woorden wat ze van hem verlangden. De van Artevelde echter, waren tegenstanders geweest van de graaf en van de schepenen van de oude geslachten. Voor Heinric was dat het opwindend nieuwe in zijn anders nogal vervelend leven.

Heinric had onlangs een jongeman ontmoet met wie hij een goede relatie ontwikkeld had, met Filips van Artevelde, een zoon van Jacob van Artevelde. Hij had zich aangetrokken gevoeld tot die man, die op hem een vreemd charisma uitoefende. Hij dacht dat Filips van Artevelde in veel opzichten op hem zelf geleek.

Filips van Artevelde en Heinric Vresele kon men van toen af samen zien wandelen door Gent langs de kaaien van de Leie of de Schelde, genoeg vindend in elkaars gezelschap. Filips van Artevelde had eerst in Engeland gestudeerd, want zijn moeder had gewild dat hij een monnik en priester zou worden. Filips had daarom enige eruditie, en hij kon met enthousiasme praten over Engeland, maar niet over zijn studies. Filips weigerde te praten over zijn leven in de Engelse abdijen en hun scholen, zodat Heinric snel geloofde dat Filips niet hield van de tijd die hij toen doorgebracht had, of dat Filips geleden had van slechte ervaringen tijdens zijn opvoeding. Filips had zijn moeder slechts onlangs ervan kunnen overtuigen dat hij niet gesneden was uit het hout waaruit men priesters en monniken maakte, en dus mocht hij ook terugkeren naar Gent om een lakensnider te worden, een handelaar in wollen doek, zoals zijn vader geweest was. Filips was zesentwintig jaar oud en kon de beste vriend van Heinric worden. Filips had geen andere vrienden, leek het, dan Heinric! Omdat hij een lakensnider was uit de gilde van de wevers, en omdat hij geen militaire training had genoten tot dusver, had hij niet veel zin om zich bij te militie te voegen. Zelfs indien Filips dat gewild had, zou hem dat geweigerd zijn geworden. Geen wevers in het leger van Lodewijk van Male! Veel invloedrijke mannen van Gent en de mannen die thans schepenen waren, keken achterdochtig naar de jonge Filips van Artevelde. Ze ontweken hem en Heinric, zoals ze dat deden met de andere leden van de ooit zo befaamde van Artevelde familie.

Wanneer het duidelijk werd aan de krijgsheren van Graaf Lodewijk van Male dat de ridders en de milities van Brabant hun hertogdom zouden verdedigen vóór de muren van Brussel, plaatsten de Vlaamse troepen hun dichte scharen nabij de stad in de vlakte van Scheut, op de meest eenvoudige, traditionele wijze. Ze vormden een rechtervleugel, een centrum en een linkervleugel, in het zicht van Brussel.

Het leger van Vlaanderen bestond nu zoals weleer voor het grootste deel uit de milities van de steden, en die waren te voet gekomen. Enige honderden ridders en strijders te paard hadden de massa's van de gilden vergezeld, maar die vormden geen dichte groep die als een aparte eenheid kon handelen. Lodewijk van Male had de ridders verspreid onder het Vlaams leger.

Het leger van Brabant stond in een gelijkaardige slagorde, maar zij hadden een grote groep van zwaar bepantserde ridders verzameld, die zich geconcentreerd aan één vleugel bevond, aan de linkervleugel. Geert van Gulik, graaf van Berg, beval die linkervleugel, en hij had ook een groot contingent van strijders te voet meegebracht. Vele befaamde ridders van Brabant stonden daar samen te paard, zodat de Brabanders hun linkervleugel beschouwden als de voorhamer die de Vlaamse rechtervleugel eerst moest vernietigen, en daarna het Vlaams centrum in een nijptang beweging moest omsingelen. Dat was een traditionele tactiek die ook

de Franse legers steeds toepasten. De schepenen van Brussel stonden in het centrum met hun militie en met Hertog Wenceslaus wanneer die aankwam, en hier ook bevond zich de fiere standaarddrager van Brabant, de heer van Asse. Hij liet de grote vlag van Brabant wapperen, de zwarte standaard met de gele leeuw en de rode klauwen. Aan de andere zijde toonde de standaard van Vlaanderen ongeveer dezelfde staande leeuw, maar een zwarte leeuw op een gele achtergrond. De twee leeuwen stonden zo klaar om elkaar te verslinden!

De Brabanders wisten dat de vreemdeling Hertog Wenceslaus in hun rijen reed, maar ze voelden geen speciale sympathie voor die heer. Hun echte hertogin, Johanna van Brabant, verbleef in het paleis van Brussel, en het was haar die de rangen van Brabant waren komen beschermen. Aan de rechtervleugel van de slagorde van Brabant stonden nog de militiemannen van Leuven en omstreken.

In het centrum van Vlaanderen wachtten de milities van Gent met Heinric Vresele en zijn groep, bevolen door de heer van Gistel. Aan de rechtervleugel, tegenover de gevreesde linkervleugel van de vijand, stond de rest van de milities van Gent om de graaf van Berg het hoofd te bieden. In elk van de Vlaamse falanxen wachtten zo vijfduizend strijders. De mannen van Brabant hadden een derde minder militiemannen, maar zij hadden meer ruiters en ridders op het slagveld gebracht, gedeeltelijk omdat de graaf van Berg zoveel edellieden achter zich had kunnen verzamelen. De mannen van Brabant hadden groot vertrouwen in de wetenschap dat zij voor een rechtvaardige zaak vochten en het feit dat ze minder strijders hadden konden ze goedmaken door hun zeer sterke ruitery, de bloem van edel Brabant, en door hun energie en moed.

Heinric Vresele stond in de eerste gelederen van het centrum van het leger van Vlaanderen, ongeduldig te wachten op de veldslag. Zijn hart klopte vurig omdat hij angst had, maar hij had nog meer angst die vrees openlijk te tonen. Wouter de Smet en Clais de Hert stonden achter hem in de tweede rij. De mannen hadden al enige uren in de vlakte van Scheut in die gevechtspositie gewacht. De meeste van de militiemannen van Heinric stonden of zaten halfdronken en half verdwaasd van de angst, al deden ze zich allen braniechtig voor. Bier had gevraagd naar meer bier, maar nu waren de kruiken leeg en de kelen nog even droog. De mannen waren zeer zenuwachtig, woorden klonken luider dan gewoonlijk, de argumenten in gesprekken werden harder geleverd, radicaler en met meer vloeken vergezeld. De trommels van de mars hadden opgehouden te slaan, de fluiten bliezen nog steeds fier hun schrille tonen. De mannen wachtten in enige chaos in rijen die zich opgelost hadden. Ze praatten in groep, zonden ruwe grappen naar elkaar, knielden en baden tot God en Maria, of ze speelden met kaarten en met de dobbelstenen. Hun ogen zwaaiden echter naar alle kanten, en zo toonden ze hun spanning. Hun stemmen vulden de lucht met een gonzend geluid dat van ver op een opgewonden bijenkorf leek.

Enige beweging kon plots opgemerkt worden aan de andere zijde, in het leger van Brabant. Ridders gekleed in levendige kleuren reden vóór de troepen. Bevelen werden geroepen en herhaald, zo luid dat ze tot in het Vlaams leger konden gehoord worden. De rangen van de Brabanders strekten zich en de milities veerden recht. Oorlogskreten konden gehoord worden, ‘Brussel!’ ‘Leuven!’ ‘Brabant’, en de trommels en trompetten kondigden het begin van de nakende strijd aan.

De heer van Gistel beval dan ook de Vlaamse bataljons correct in positie te brengen. De rijen werden opnieuw gevormd, de pratende groepen werden opgebroken en de stilte viel weer in het Vlaams leger. De mannen vervoegden hun kameraden in rechte falanxen, zoals ze in het

veld gebracht werden. De Vlaamse trommels en fluiten begonnen de voorbereiding tot het gevecht aan te kondigen. Hun muziek werd herleid tot een eenvoudig ritme dat steeds herhaald werd. De mannen stonden allen van de grond op, strekten hun ruggen, plaatsten hun helmen op, lieten de spieren in hun leden versoepelen met een paar losse bewegingen, hun nekspieren ook. Veel mannen hoestten. De goedendags in de eerste rijen werden al vast in de aarde geplant, maar nog recht gehouden. De priesters die in de rangen aanwezig waren, begonnen psalmen te zingen en ze zegenden de mannen een laatste maal met het kruisteken. De Vlaamse strijders wisten nog niet of zij naar voren zouden moeten rennen om eerst aan te vallen, dan wel of ze de woeste aanval en de schok van de aanrennende vijand moesten opvangen.

Heinric Vresele vloekte inwendig. Hij kon niet een zeer goede strijder zijn, wist hij. Hij had niet dikwijls getraind te Gent voor dit soort werk! Maar eender welke man met een goedendag in zijn handen kon stoten en slaan en raken, meende hij, en wat meer was er nodig? De Vlamingen en de Brabanders stonden aldus tegenover elkaar. Honderden vlaggen wapperden boven de legers. Ze fladderden in de wind als evenvele gekleurde vlinders, en vormden een dreigende horde van kleuren aan beide zijden. De meest fiere en meest heldere en felle kleuren hingen natuurlijk boven de Brabantse ruitery van de linkervleugel. De zon beloofde heet te schijnen op deze dag van midden augustus. Nieuwe bevelen werden gehoord in de slagordes van Brabant, en de drie Brabantse vleugels stapten vooruit. De slag voor Brabant kon beginnen.

Kruisboogschutters liepen eerst naar voren. Ze plantten hun grote, houten schilden op kortere afstand van de Vlaamse lijnen, waarna bouten door de lucht vlogen in een hoge boog boven de Vlaamse massa. Ze rezen en vielen daarna omlaag, aan snelheid en kracht winnend, om hard in de Vlaamse rangen te vallen. Veel bouten en pijlen doorboorden slechts de zachte aarde, maar enige beten toch in de strijders. De mannen die nu gewond of zelfs gedood werden, waren de eerste ongelukkigen van de dag. De Vlaamse kruisboogschutters gingen dan ook vooruit om hun pijlen los te laten op de vijandelijke schutters. De rijen van Brabant hadden hun voorwaartse beweging ondertussen al weer gestopt tot net achter hun kruisboogschutters. Die eerste schermutseling van boogschutters duurde slechts enkele ogenblikken, tot de krijgsheren besloten dat geen beduidend overwicht kon bereikt worden door slechts de boogschutters aan het werk te laten. De Vlamingen schoten trouwens meer en meer niet slechts naar de Brabantse schutters, maar ook recht in de Brabantse rangen. Ook daar vielen de eerste slachtoffers. Brabant trok de boogschutters terug, daarna ook Vlaanderen. De boogschutters bleven wel staan in de voorste rijen om te proberen chaos te schapen tijdens de eerste echte aanval. De Vlaamse milities werden ook enige passen naar voren gezonden. De vleugels stonden nu zo dicht tegenover elkaar, dat beledigingen heen en weer konden geroepen worden. De trommels sloegen meer hysterisch en nog luider, de trompetten en de fluiten schelden hogere tonen in snellere ritmes. De mannen sloegen dan op de rand van hun schild en ze riepen in een overdonderend koor, ‘Vlaanderen de leeuw!’ aan Vlaamse zijde en ‘Brabant’ aan de andere.

Plots begon de dichte massa van de ruiters in de Brabantse linkervleugel te rijden, eerst langzaam en dan in volle galop. De lansen van de ridders werden horizontaal gebracht, in aanslag gehouden. Deze verrassingsaanval van de Brabantse linkervleugel bereikte al in slechts enkele ogenblikken de Vlaamse lijnen, maar in die tijd konden de Brabantse ridders hun paard tot volle snelheid laten lopen om als in een sprong in de Vlaamse rijen te vliegen. De ridders sloegen hard op de Vlaamse milities in. Geert van Gulik wou de veldslag snel tot een beslissing brengen door een overweldigende aanval met zijn zware ruitery te lanceren.

Aan Vlaamse zijde en op het allerlaatste ogenblik, konden de Vlaamse hoofdmannen zich uit hun lethargie en verrassing rukken. Bevelen werden geschreeuwd zodat de Vlaamse rechtervleugel zich zeer snel omtoverde tot een reusachtig stekelvarken. De eerste rij van de militiemannen zette de knie op de grond. De mannen brachten hun goedendag lager en een beetje schuin, duwden het lagere eind een deel de grond in, en hielden alle snijdende punten vooruit, de stelen achter hun schilden. Ook de tweede rij stapte wat vooruit, en die mannen brachten hun goedendag minder schuin, de speren iets hoger in de lucht, de uiteinden ook ferm in de grond. Die goedendags staken naast de hoofden van de mannen die in de eerste rij stonden. De derde rij voegde bijna verticale punten toe. De mannen van de vierde rij hielden dan weer hun goedendags bijna horizontaal, klaar om met de beide handen te steken naar de ruiters die de drie eerste rijen doorbroken hadden. De Vlamingen stonden zo tien rijen diep, wachtend op de wilde charge van de Brabantse ruiters. De mannen in de eerste rijen vloekten erg, te laat beseffend dat ze niet zo fier hadden moeten zijn om in de eerste gelederen te willen staan.

De ridders van Brabant die op zware Brabantse strijdparken reden, zwaar bepantserd in glimmend staal, helmen en vizieren gesloten tot slechts nauwe spleten, sloegen als een stalen golf met verschrikkelijk vernietigende kracht in op de Vlaamse rangen. Het grommend lawaai van deze eerste aanval was ontzenuwend om te horen in de beide legers. Het slaan van de duizenden voeten en van de hoeven van de briesende paarden, het geklingel van de maliënkolders tegen de ijzeren platen, de doffe ritmes van de nu meer gedempte trommels en het schellen van de trompetten mengden zich met de helle slagen van staal op staal en met de vloeken en de chaotische schreeuwen van duizenden vechtende mannen. Boven de roes van de wapens en van de slaande schilden uit, rees het meelijwekkende gehinnik van de honderden paarden die zich op de punten van de Vlaamse goedendags spietsten. Men kon duidelijk horen hoe wanhopig de Vlaamse militiemannen, uitstekende ambachtsslui van Gent, in doodsangst riepen, wanner ze vertrappeld werden onder de hoeven van de machtige Brabantse paarden. De mannen die gans doorboord werden door de lange lansen van de ridders slaakten afgrijpselijke kreten. De ijzeren hoeven klonken samen met de oorlogskreten, met het lawaai van metaal op metaal, het zwiepen van de strijdbijlen en de slagen van de zwaarden en knotsen op schilden. De voorste twee rijen van de Vlamingen werden tegen de grond geworpen. De golf van de Brabantse ruiters overspoelde daarna de helft van de Vlaamse rangen!

De Brabantse ridders hadden verwacht de Vlaamse linkervleugel volledig neer te slaan, te overrompelen in hun charge, en recht door de Vlaamse rangen te rijden. De eerste drie rijen van de Vlaamse rechtervleugel verdween inderdaad volledig, overhoop gegooid onder de hoeven en het gewicht van de paarden, maar in die verwarde chaos van vlees en staal en van de manen die verpletterd werden tot de dood, waar de schilden in stukken gescheurd werden en de lansen de mannen van Gent doorboorden, werden de Brabantse ridders die probeerden verder te rijden tot staan gebracht door de honderden punten van speren, de honderden stalen punten van de goedendags die zich in hun pad stelden. De Vlaamse rangen openden zich niet! Ze verdichten tegenover de ruiters! De Vlaamse rangen sloten zich en weken niet! Geen Gentenaar vluchtte of liet zich vallen! Menige Brabantse ridder vloog over zijn tot staan gebracht paard over de nek van zijn dier op de scherpe punten van de goedendags, om daar ogenblikkelijk dood geslagen te worden door de knotsen achter de punten van andere goedendags. Gevallen paarden vormden obstakels in het pad van de paarden die volgen. Meer paarden faalden in hun wilde charge en vielen op de knieën of gleden zijwaarts naar beneden. Meer speren werden in de zijden van de paarden gestoken. De Vlamingen bewerkten de ijzeren ridders als horzels langs alle kanten. De ridders lieten snel hun lansen vallen. Veel

strijdknotten sloegen dan Vlaamse schedels in, maar het effect van de chaos was dat de massieve, energieke, gevreesde onstuimige aanval van de Brabantse ridders geabsorbeerd werd in de helft van de Vlaamse rangen zoals een golf die tot schuim rolt en verdwijnt op het zand van de kust. De golf stopte in een ongelooflijke wirwar van paarden en ruiters en Gentse militiemannen die allen naar elkaar sloegen en staken terwijl de laatste rijen van de Brabantse ruiters nog steeds in volle snelheid op hun tot staan gebrachte eerste ridders in stuikten.

In de eerste drie, vier Vlaamse rangen overleefden bitter weinig Vlamingen de verpletterende charge. Daar vielen zeer vele doden en verminkten bij de Gentenaren. Mannen werden verpletterd onder de paarden, het bloed kleurde het Brabants gras rood. De ruiters die zich enigszins in die verwarde massa konden losmaken, soms met paarden die gewond waren of die gebroken poten hadden, vochten dan tegen de mannen die uit de aarde leken op te rijzen. Links en rechts van de hoge, ijzeren monsters, sloegen de ridders hoofden in met hun lange slagzwaarden en met hun strijdbijlen, ze zwaaiden hun zwaarden in het ronde om plaats te maken in hun bloedig pad. Maar militiemannen die nog op de grond lagen duwden verder hun goedendags in de weke buiken van de paarden en hielden de ridders hardnekkig staande. De ridders slaagden er toch in zich enige open plaats uit te hakken, zodat ze nog steeds, zeer langzaam vooruit kwamen, maar ze vorderden niet snel en niet ver. De Vlaamse rangen openden zich waar de vurigste van de Brabantse ridders met bovenmenselijke energie sloegen, maar ze vielen toch verder de ridders zijdelings aan, en ze stonden daar, vooraan, met tien tegen één! Bevelen en aanmoedigingen werden dan geschreeuwd aan Vlaamse zijde, en overmoedige militiemannen sprongen voorwaarts, haat en dood in de ogen bij het zien van hun gevallen gezellen, om in groep vooruit te stoten tegen wat ogenschijnlijk niet kon gestopt worden. De Brabantse ridders die het verst naar voren waren geraakt konden niet tegengehouden worden door twee of drie Vlaamse strijders die slechts in maliën gekleed waren, maar dan sprongen wel tien Gentenaren naar die ruiters om hen te verscheuren. De Vlamingen duwden hun zwaarden en goedendags in de buiken en in de harten van de paarden, ze braken de poten van de dieren, grepen naar de teugels en de stijgbeugels, staken speren tot vele duimen diep in de halzen van de paarden, en gretige handen trokken de ridders rechts naar de grond wanneer die links uithaalden met hun wapens.

De volledige Vlaamse rangen van de rechtervleugel moesten vele stappen achteruit wijken onder de druk van de inslaande Brabantse ruiters, maar de laatste Gentse rijen namen nog steeds zelfs niet deel aan de strijd. De voorste Gentse rijen waren dan wel samengedrukt tegen de achterste rijen, de vleugel werd opeen gedrukt en werd dichter, maar de veldslag woedde daar in één lange, dikke lijn. De Gentse slagorde brak niet, niemand vluchtte weg. De Gentse rechtervleugel werd een chaos van geweld, van zwetende, bloedende, vloekende en schreeuwende mannen. Het werd duidelijk dat de beslissing van de veldslag aan die zijde werd gestreden. De slachting had thans uitsluitend plaats aan die zijde, vóór de verbaasde ogen van de andere, nog steeds wachtende strijders in de centrale en de verste vleugel. Die mannen stonden als verstijfd van afgrijzen. Lieten die duizenden mannen de beslissing over aan de strijd tussen de Brabantse ridders tegen één derde van het Vlaams leger, tegen de Gentenaren van de Vlaamse rechtervleugel?

In de twee andere vleugels van de Vlaamse en Brabantse legers keken de mannen naar het bloedbad aan één van hun vleugels, met groeiende verbazing en afkeer, blij wel om niet in die verschrikkelijke slachting te moeten vechten, maar beschaamd om niets te doen. Daarna echter keken de militiemannen elkaar aan, zich afvragend wat ze moesten doen. De Brabantse strijders schreeuwden zich hees, victorie kraaiend, en de Vlaamse troepen in het centrum zagen de rangen van hun vrienden aan stukken geslagen worden en achteruit geduwd.

Ondanks hun angst en spanning konden ze dit niet laten gebeuren! Bleek van gezicht, niet uit angst maar van wraakgierigheid en woede, schreeuwden dan de leiders van de troepen in de eerste rijen van het Vlaams centrum hun uitdaging. Ja, de Vlaamse rechtervleugel was achteruit geslagen onder het geweld van de ridders en kon vernietigd worden, die lijnen waren al wellicht tien passen achteruit gedreven, de rijen van die slagorde waren op elkaar gedrukt, maar de laatste rangen hielden nog sterk hun plaats, en geen Brabantse ridder was tot dan toe tot achter de Vlaamse lijnen doorgedrongen. Wraak moest nu gezocht worden! Het centrum moest zich in de strijd werpen!

Een wrede kreet van wilde en blinde woede klonk dan uit de duizenden kelen van de Gentenaren in het centrum, en de milities rond Heinric Vresele, de mannen van de Gentse gilden, sprongen naar voren en liepen ten aanval, gevolgd door de mannen van de linkervleugel. De Vlaamse bevelhebbers werden verrast door die spontane beweging van hun rangen, maar ze stopten die plotse furie niet, en konden ze ook niet tegenhouden. Ze gebruikten de energieke uitbarsting en moedigden ze aan. Zij ook liepen of reden nu in de blokken van hun mannen, schreeuwend ‘Vlaanderen de leeuw!’ en ‘Dood aan de verraders, dood aan de Brabanders!’ zo luid als ze maar konden. De Vlaamse ridders te paard lieten hun lange lanssen direct vallen, maar ze trokken hun slagzwaarden, lieten die in de lucht boven hun hoofd rondzwaaien als evenveel tekens van verzameling, en ze stootten vooruit. Vooruit! Vooruit! Dood aan die schoften! De furie moest gevoed worden, moed ingeblazen, de razernij vermeerderd!

De Brabantse milities en ridders van het centrum en van hun rechtervleugel hadden deze nieuwe ontwikkeling niet verwacht. Ze hadden gemeend dat zij, en niet de verdrongen Vlamingen binnenkort naar voren moesten lopen en aanrollen, zoals hun linkervleugel had gedaan. Wanneer de Vlamingen, woedende Gentenaren vooraan, nu plots op hen insloegen, aarzelden ze, en ze waren niet zo goed voorbereid op wat volgde. Ze brachten hun schilden vóór hun borst, maar ze vormden geen dichte muren van staal tot op het allerlaatste ogenblik hun leiders tot bezinning kwamen en dat bevel schreeuwden. De Vlamingen sloegen dan al op hun rijen in, die niet voldoende dicht stonden om muren van schilden te vormen. Er volgde enige verwarring in de Brabantse rangen, maar vóór de Brabanders naar elkaar konden schuiven, sprongen de eerste Vlaamse militiemannen al tegen hun eerste rijen en drongen daar in zoals een wervelwind in ene graanveld. Speren werden dan wel vooruit gebracht aan Brabantse zijde, maar de Vlaamse strijders sloegen zeer hard tegen de Brabanders. De Vlamingen hadden de geur van de overwinning in hun neus.

Heinric Vresele liep in de eerste Vlaamse rijen zoals een Griekse hopliet in de Peloponnesische oorlogen, zijn schild tegen de borst geklemd, zijn goedendag horizontaal. Hij duwde een speer weg die in zijn borst had moeten steken, dook onder de stalen punt door die hem van de rechterzijde bedreigde, en sloeg zijn wapen met volle kracht in de buik van een tegenstander, recht onder de borstplaat van de man door. Hem was nooit geleerd hoe en waar doel te zoeken naar de zachtere plaatsen, Heinric duwde zijn goedendag instinctief vooruit waar het hoorde. Hij had zich al afgevraagd of zijn goedendag door maliën heen kon steken, maar hij vond hier nu snel het antwoord, want de stalen punt van zijn wapen drong de volle vijftien duim als een lang, scherp mes de man in, alsof Heinric in boter sneed. Hij moest wel nog wat krachtiger doorstoten wanneer de punt de ringetjes raakte, maar dan vloog de punt vooruit, met de volle kracht van zijn gewicht en aanloop en sprong, en de punt stopte slechts wanneer de knots van de goedendag tegen de huid van de man raakte. De ringen van de maliën werden gebroken. Rood bloed gulpte langs de steel en uit de punt wanneer Heinric met een ruk zijn wapen een halve cirkel draaide en het wapen dan terug trok. Heinric kreeg slechts

een glimp van de man die hij voorzeker gewond maar ook gedood had, die van hem wegviel, als een zeer jonge en knappe Brabantse strijder met bijna blonde haren, een bosje zachte, bleke dons op zijn kin, en met blauwe ogen die hem verbaasd bleven aanstaren. Terwijl die jongen viel slaakte Heinric al een triomfantelijke schreeuw en hij stapte weer vooruit. Hij ontdekte dat hij ervan hield te strijden en te doden! Dit was zijn element!

Wouter de Smet had dan al zijn schild tegen een speer geworpen die naar Heinric stak. Wouter sprong voorbij de Sprinkhaan, viel bijna, maar stak op zijn beurt met de goedendag die hij in beide handen nam. Clais de Hert werd wat gehinderd door Heinric vóór zich, maar andere Vlaamse militiemannen duwden hem in de rug vooruit, zodat hij tegen een Brabander strompelde die hem in de zijde stak met een speer.

Heinric viel ook tegen een Brabants schild, duwde dat ruw achteruit, en in de volgende ogenblikken sloeg de Vlaamse aanval eenvoudig de Brabantse rangen achteruit, door schild tegen schild te werpen, door te doden of te wonden met de goedendags die staken en sloegen. Wanneer de druk van deze vurige Vlaamse tegenaanval ook gestopt was, de Brabantse rangen tegen elkaar gedrukt waren, achterwaarts geramd, dan stond de vijand vijf stappen dichter tegen de muren van Brussel. De strijders vochten met knarsende tanden man tegen man. De eerste militiemannen in elk kamp probeerden armen te bewegen die wapens vasthielden, maar dat was bijna onmogelijk geworden, zo weinig ruimte werd er gelaten wanneer schild tegen schild geplaatst werd en borsten tegen ruggen duwden.

Heinric slaagde er in zijn hand vrij te krijgen wanneer hij zijn goedendag hield. Het voordeel van dat wapen, korter dan een speer, kwam nu tot zijn recht. Heinric bewoog zijn lichaam lichtjes zijdelings, kreeg een heel klein beetje open plaats, slechts de opening die hij nodig had om met zijn goedendag naar een helm te steken. Hij wist nu hoe zijn kracht te gebruiken. De vijand vóór hem werd zijwaarts geworpen, en Wouter de Smet, die een Brabander opzij schoof naast Heinric, stak die man ruw en diep in de lies. De Brabantse strijder viel. Heinric duwde hem verder naar beneden met de onderkant van zijn schild en hij stapte al verder, over dat lichaam heen, vocht dan tegen een andere militieman van Brabant.

Wouter streed nu naast Heinric. De gezel van Heinric in de eerste rij was al zwaar gewond en had zich achteruit laten stoten. Clais de Hert, hoewel licht gewond, had zijn goedendag in het gezicht van de Brabander die hem belaagde geworpen. Hij streed nu met zijn zwaard omdat hij dat een handiger wapen vond in een gevecht van man tegen man in zo weinig plaats. Clais had de juiste reactie gehad, vond ook Heinric, maar die liet zijn goedendag niet vallen. Hij was niet snel genoeg met een zwaard, oordeelde hij correct. Hij legde zich er op toe de veldslag verder te zetten met de enkele bewegingen die hij kende met een eenvoudiger wapen, steken en slaan, zelfs al werd hij moe in zijn arm. Hij zou snel een lichter wapen moeten gebruiken, dacht hij niettemin, want de zwaardere goedendag was hem aan het uitputten.

Heinric en zijn Gentenaren vochten verder, weerden speren af met hun schild, staken onder vijandelijke schilden door, weerden speerstoten af, duwden de punt van hun wapens in zachte huid, gebruikten hun benen en laarzen met ijzeren tippen om pijn te doen, en stootten de dodelijke punt van hun goedendag of zwaard verder. Heinrich hoorde met genoeg de schreeuwen uit de hese kelen wanneer hij wondde en hij bracht meer stuwkracht in zijn steken. Dit was vreugdig, eenvoudig werk vond hij, en hij voelde aan dat hij er goed in was! Hij hield van de manier waarop hij naar voren kon steken, draaien en trekken met zijn wapen, op schilden kon slaan en weer steken. Ja, hij had eigenlijk plezier, groot genoeg in dit soort gevecht van man tegen man, met maten aan zijn zijde, en hij voelde plotseling met grote zekerheid dat hij niet geraakt kon worden. Hij was ongenaakbaar, onoverwinnelijk, de held van de oudheid, de wrekende engel. Oog in oog vechten was waarvan hij hield, besefte hij

plots. Alleen hier voelde hij emoties. Het vijandelijk bloed dat hem bespatte en bedekte deerde hem niet.

Wouter en Clais stapten iets achter Heinric dan, verbaasd over hoe gemakkelijk hun leider, die ze steeds onderschat hadden, door de vijandelijke rijen sneed. Ze beschermden hem links en rechts, en lieten Heinric een vrij pad hakken. Heinric echter, keek niet naar wat er rond hem of aan zijn zijden gebeurde. Hij ging vooruit als in een droom, zwaaide en sloeg, weerde speerpunten af en sloeg zijn schild naar vijanden. Het was alsof in elk gevecht zijn wil veel sterker was dan de wilskracht van de tegenstrevers vóór hem, zodat die mannen de zin om hem weerstand te bieden verloren hadden. Dit was de magie van de strijd die bij Heinric lag, de onweerstaanbare onstuimigheid waarmee hij doorstootte bleef ook later een onderwerp van intense bewondering!

Heinric vocht zo koppig door, zich slechts concentrerend op de mannen die in zijn weg stonden, met een gebeten vastberadenheid. Hij had al vier mannen gedood, twee gewond, maar hij had ook twee wonden opgelopen, één aan zijn been en één in zijn zijde. Hij negeerde die kwetsuren. Vooral de wonde in zijn zij deed pijn, en een deel van zijn maliënkolder hing daar in stukken, langs zijn heupen, alsof doorgesneden door een zeer scherp mes. Hij verbeet de pijn echter, en bleef zijn nieuw gevonden talent, zijn opwindende razernij botvieren. Hij merkte ook niet op hoe hij door langzaam maar methodisch vooruit te trekken, hij en de furie van de Vlaamse aanval steeds dieper in de Brabantse vijandelijke troepen sneed.

De heer van Gistel, die van zijn paard gestapt was en een grote groep van eveneens te voet strijdende edele ridders van Vlaanderen leidde, volgde het bloedig pad van de militiemannen van Gent die rond Heinric vochten. Ze brachten de gele standaard van Vlaanderen goud stralend diep Brabant in. De Gentenaren rond Heinric vormden een bloedige, onstuitbare wig ver in het centrum van de Brabantse scharen. De Vlaamse ridders verbreedden de weg, eindigden het openen van de bres in het Brabants centrum en trokken de rest van de milities mee. Onstuitbaar, wild, wreed, vurig, slachtten ze de mannen van Brabant die vóór hen vochten af. Ze bewogen zich allen strijdend naar de groep mannen die rond de standaarddrager van Brabant, de beschermers van de heer van Asse, stonden.

Op dat ogenblik, slechts minuten na de aanval van de Brabantse ruitery, was de heftige aanval van de Brabantse ridders rond Geert van Gulik, gevolgd door zijn Duitse huurlingen, in een wrede slachting, verzand en gestopt. Tientallen ridders lagen dood of verminkt op het slagveld tussen gedode of gewonde paarden die nog met de hoeven sloegen terwijl ze al op de grond lagen. Het gras werd doorweekt van hun warm bloed. Tussen hen kreunden honderden Vlamingen op de grond. Tientallen ridders lagen dood in het veld, tussen de Vlamingen. De lucht rook naar zweet, vloeiend en drogend bloed, naar uitwerpselen, urine en braaksel. Paarden zonder hun ruiters liepen doelloos doch met grote ogen en gapende wonden tussen de lijnen.

Vlammende rode duivels vlogen tevreden over het veld van Scheut die dag, vragend naar nog meer zwarte zielen die ze voor de hel konden oogsten!

Aan de linkerzijde van Brabant waren dan ook de Brabantse milities van Brussel doorgedrongen. Samen met de ridders van het hertogdom vochten ze, maar de gecombineerde massieve aanval van paarden en voetvolk had de gevechtsgeest der Gentenaren niet kunnen breken, integendeel. Het besef van die hardnekkigheid gaf de Vlamingen moed en ontmoedigde eerder de Brabanders. De chaos was totaal. Hier vielen de meeste doden, en werd met de meeste haat gevochten tussen wie broeders hadden kunnen zijn. De Gentenaren voerden dan tegenaanvallen uit van achteraan en aan de zijkanten, omdat ze meer strijders

hadden dan Brabant, en ze bedreigden zo de Brabantse ruiters door ze te omsingelen aan de zijden.

In het centrum ook raasde de slag met ongewone vurigheid verder. De Brabanders konden geen weerstand bieden aan de vooruitgang van de Vlamingen. De Vlaamse milities sloegen op Brabant in met onstuimige wreedheid. Brabant moest wijken. Grote openingen werden in hun slagorde getrokken. De Vlaamse ridders te paard reden die openingen in en vergrootten ze met de macht van hun strijdnutsen. Ze bedreigden geïsoleerde groepen van Brabantse militiemannen met totale vernietiging.

Gelijkaardige gevechten hadden plaats tegen de rechtervleugel van Brabant. De Brabanders daar konden ook niet weerstaan aan de wraakzoekende energie van de milities van Brugge en Ieper. Een Vlaamse bevelhebber riep om de Brabantse militie van Leuven te omsingelen, zodat de Vlamingen de vijand niet slechts vooraan maar ook achter de zijden aanvielen, en zodat de vijand met meer mannen omringd stond dan Brabant kon plaatsen tegen de hen omsingelende Vlaamse strijders.

Geert van Gulik had gehoopt en gewild de Vlaamse rechtervleugel met zijn bepantserde ridders te verpletteren en uiteen te slaan, maar zijn wilde aanval was tot staan gebracht en opgeslorpt zoals water in de spons van de koppige massa van Gentse militiemannen die niet aan opgeven dachten en hardnekkig bleven verder vechten. Gent had zich gebogen, was achteruit geweken, was samengedrukt, maar was niet gebroken, en duwde nu terug met onstuitbare vurigheid, moed en hoop.

De veldslag van Scheut raasde op die manier in volledige wreedheid gedurende enkele uren. Weinig kwartier werd gegeven waar de groepen werkelijk tegenover elkaar stonden. Het echte en zeer plotse keerpunt kwam een tijdje later, vóór Henric Vresele, in het centrum van de slag.

De heer van Asse, die de zwarte standaard van Brabant met de gele leeuw en de rode klauwen hield, zag de Vlaamse ridders gevaarlijk dicht naar hem naderen. De rijen van de Brabantse milities vóór hem verbrokkelden en verdunden. Hij ontwaarde mannen die geen korenhalmen in hun gordel droegen, de halmen die de strijders van Brabant kenmerkten tegenover de Vlaamse strijders, dicht tot bij zijn positie. De mannen van Vlaanderen vochten dicht bij hem, zag hij plots met ontzetting, en ook aan zijn linker- en rechterzijde was dat zo! Hij zag brede lanen van Vlaamse strijders ook naar hem toe vorderen vanaf de andere zijde, vijanden die de Brabantse rangen doorboord hadden en die dreigden te geraken achter de plaats waar hij stond.

Een plotse, ongrijpbare angst verstrakte het hart van de Brabantse standaarddrager. Asse was een moedige man, of dat dacht hij toch van zich zelf, maar hij had nog nooit tevoren in zulke slachting gevochten als hij nu rond zich zag gebeuren, en zeker niet in een slag waarin de wreedheid zo vurig werd beoefend. Hij zag heel veel bloed naderen, zag mannen met afgehakte leden en doorgesneden kelen, mannen met speren in de buik langs waar ingewanden uit rolden. Een paniekerige angst overweldigde de zinnen en de geest van de ridder en doodde elk gevoel van eer, moed en wilskracht om toch te weerstaan. Asse had geen vastberadenheid meer om te blijven staan met de standaard van Brabant. In een verschrikkelijke beweging wierp hij de standaard die zijn armen hinderde neer, en tot de grote verrassing van de ridders die aan zijn zijde stonden en al vochten, draaide hij zijn paard weg en spoorde het aan achteruit te springen, weg van de slag, weg van de Vlamingen die naar hem oprukten. De heer van Asse zou niet dood aangetroffen worden op het slagveld, overwonnen, en gerold in zijn geliefde Brabantse standaard in de vlakte van Scheut sneuvelen! Zijn paard steigerde en sloeg met de ijzeren hoeven naar de Brabantse strijders die in zijn weg stonden, en hij reed naar achter. Mannen van Brussel werden zelfs omver

geworpen. De ridders die naast de heer van Asse stonden en die reeds speerstoten aan het afweren waren van de Gentse vijand, aarzelden, en draaiden daarna eveneens gelaten hun paarden om. Ze zochten hun heil in de vlucht, Asse achterna.

De Brabantse milities van het centrum zagen hun standaard verworpen in het stof liggen, vertrapd door voeten van Vlaamse strijders. Ze zagen de ridders van Brabant, hun bevelhebbers, op volle snelheid met hun paarden wegdraven naar de muren van Brussel. Ze meenden daarom dat het Brabants leger zich terugtrok. De Brabantse rangen begonnen te wankelen. De Brabanders keerden zich om en ze vluchtten, hun rug tonend aan de Vlamingen. Ze renden weg, de ridders achterna, richting Brussel. Dit ontwikkelde zich snel tot een wanordelijke aftocht.

De druk viel plots gans weg vóór de Vlaamse milities in het centrum. Heinric Vresele, Wouter de Smet en Clais de Hert bleven enkele ogenblikken verbaasd staan, zeer moe in armen en benen, hijgend, maar verrast de mannen die hen nog koppig weerstand hadden geboden enige ogenblikken geleden nu hard te zien wegrennen. Wouter de Smet raapte de standaard van Brabant op, maar Heinric begreep onmiddellijk dat die vlag niet weer mocht gerezen worden, zelfs niet door Vlaamse handen. Hij rolde het doek rond de steel en gebruikte ze als een speer. Hij zou de standaard later naar de bevelhebber brengen, naar de heer van Gistel. Wouter de Smet en Clais de Hert juichten bij die laatste ontwikkelingen. Ze hielden hun wapens en schilden hoog, en riepen hun triomf uit. Ze stelden vast dat overal in de centrumvleugel en ook aan hun linkervleugel, honderden en duizenden Brabantse militiemannen hun rug draaiden naar het heetst van de veldslag, en wegvluchtten. De dag was gewonnen voor Vlaanderen! De Brabantse leiders riepen nog wel bevelen om het gevecht verder te zetten, maar niemand volgde die bevelen nog op. Brabant had zijn bekomst, Brabant vluchtte! De Vlamingen zagen dan ook de linkervleugel van Brabant bij het voetvolk aarzelen, hier en daar ophouden met strijden, waarna ook daar meer en meer strijders achteraan begonnen te vluchten. In de laatste rijen van Brabant, aan die zijde ook, begonnen mannen zuidwaarts te lopen, weg van de slachting.

Heinric Vresele kon niet onbeweegbaar in het veld van Scheut blijven staan. Zijn lust naar bloed en wraak was nog niet helemaal verzadigd. Hij was toch omgetoverd tot een man die alles durfde!

Hij riep, ‘vooruit, vooruit, Vlaanderen de Leeuw! In achtervolging! We moeten die verraders verpletteren!’

Heinric sprong weer naar voren, greep zijn goedendag met twee handen, en wierp zijn schild weg. Wouter en Clais vroegen zich een ogenblik af welke gekke razernij zich meester had gemaakt van Heinric, maar dan liepen zij en alle Vlaamse troepen van hun bataljons de militiemannen van Brussel achterna.

De Brabantse ridders van Brussel bereikten de Gruyskens Poort en reden de stad in. De poort werd open gehouden om de strijders van Brabant door te laten, maar vele Vlaamse militiemannen liepen al direct na de Brabanders, en ze bereikten de poort samen met de laatste milities van Brussel. In enkele ogenblikken tijd stroomden honderden strijders van het Vlaams centrum door de poort, zodat die niet meer kon gesloten worden. Verschrikkelijke gevechten hadden nog even aan de poort plaats. De Vlaamse massa's liepen dan de stad van Brussel in!

In het Brussels paleis van de hertogin van Brabant, had Hertogin Johanna al gehoord van de nakende nederlaag van de troepen van haar echtgenoot Wenceslaus. Een bebloede boodschapper was achter de heer van Asse gereden om haar het treurig nieuws te brengen. Hij

maande haar aan zo snel mogelijk de stad te verlaten. Johanna was gekleed voor de rit. Ze liep met haar wachters naar de stallen van het paleis, sprong op een gezadeld paard dat voor zulke eventualiteit klaar was gesteld, en reed met haar escorte weg uit Brussel aan de andere zijde van de stad. Ze reed richting Leuven. Daarna echter sloeg ze af naar het zuiden, hopen dat haar echtgenoot, Wenceslaus van Luxemburg, zich eveneens in veiligheid had kunnen brengen en de ramp was kunnen ontvluchten.

Wenceslaus reed achteraan in de linkervleugel van Brabant. De ridders van Gulik bemerkten de vlucht van de Brabantse milities aan hun twee andere vleugels, en ze zagen groepen van hun eigen vleugel, militiemannen te voet en huurlingen, al in groot aantal vluchten naar het zuiden. De ridders te paard braken dan ook de veldslag af. Ze spoorden hun paarden naar Brussel, naar de open poorten, want ze wisten dat aan hun linkerkant de rivier de Zenne lag. Veel Brabantse strijders echter, bleven naar dat zuiden lopen, zich onbewust van het feit dat ze in hun vlucht zouden gestopt worden door de rivier en door de gracht vóór de muren van de stad. Ze vluchtten, maar ze werden weldra tegengehouden door de waterweg.

De Brabanders werden achtervolgd door de Vlaamse troepen die hen bleven verder drijven, eerst in de mening verkerend dat de Brabanders aan de rivier stopten om in een laatste stand daar weerstand te bieden. De Brabantse militiemannen werden in het water geduwd! De boorden van de rivier waren zeer steil daar, en reeds lagen vele dode en gewonde mannen in het ronde. Tientallen Brabanders sprongen in het water. Ze beseften te laat dat ze niet meer uit de diepe rivier konden geraken, vooral omdat ze nog hun zware maliënkolders droegen. Ze verdronken.

De Vlaamse milities namen dan een ontzettende wraak op de Brabanders die hen zo krachtig gedurende enige uren aangevallen hadden en die zo velen van hun vrienden en kennissen van de gilden gedood hadden. Ze sloegen genadeloos alle Brabantse strijders neer aan de Zenne, of de overwonnen Brabanders zich overgaven of niet. Ze gaven geen kwartier aan die zijde van de veldslag, lieten geen enkele Brabander ontsnappen, en duwden alle Brabanders die ze konden vinden het water in. De slachting op die plaats in de velden van Scheut was de meest meedogenloze en wreedste van de dag. Later zouden de Brabanders de Slag van Scheut hun 'Kwade Woensdag' noemen.

Terwijl de Brabantse milities stierven in de Zenne of verder uitgemoord werden in de velden van Scheut door de wraakzuchtige Vlaamse milities, renden Heinric Vresele en zijn mannen al over de Steenweg, de hoofdstraat van Brussel. De meeste van de overwinnaars waren echter Brussel binnengeraakt langs de Sint-Katelijne Poort. Ze brachten de rest van de avond en van de nacht door in de buurt van de haven van de stad, buiten de belangrijkste muren van Brussel. De Vlamingen plunderden en brandden dan het Sint Katelijne kwartier plat. De vlammen van die brand sproten zo hoog op dat ze ook de eerste huizen van Brussel in brand staken. In het licht van de flakkerende vlammen bleven Vlaamse strijders de stad in lopen. Tijdens de nacht liepen de mannen van Heinric naar de Brusselse marktplaats, waar al gele banieren met de zwarte leeuw van Vlaanderen, de vlag van Graaf Lodewijk van Male, op het stadhuis van Brussel hing. Brussel, de hoofdstad van Brabant, werd zo ingenomen door het triomfantelijk leger van Vlaanderen. De volledige verovering van Brussel duurde tot de volgende morgen, wanneer de schepenen van Brussel zich formeel overgaven.

Het werd expliciet verboden de stad te plunderen en de inwoners te doden, maar toch wonnen Vlaamse strijders kleine fortuinen aan wat ze konden aftroggelen van de rijke poorters van Brussel in die eerste nacht. Dat deden ook Heinric Vresele, Wouter de Smet en Clais de Hert. Heinric bracht hen naar sommige van de grootste, rijkste stenen. Ze verstoorden die huizen niet, lieten die wel intact, maar ze staken in hun diepe zakken zware beurzen gevuld met

gouden en zilveren munten en ze laadden juwelen en de mooiste gouden voorwerpen, beeldjes en schotels en kleinere gouden kandelaars in. Ze namen niet de grotere voorwerpen die ze niet konden verbergen mee. Ze bleven op plundertocht de ganse nacht.

Na nog enkele uren verzamelde het Vlaams leger zich weer buiten Brussel om op mars te gaan naar Leuven. Daar werd weinig of geen weerstand geleverd, en in de volgende dagen nam het Vlaams leger ook de mindere steden van Brabant in.

De haven van Antwerpen werd belegerd door de vloot van de graaf en gaf zich snel over. De vloot van Lodewijk van Male bestond uit acht grote koggen, en vier kleinere schepen die opgeëist waren bij de Hanze van Brugge.

De vier legers van Vlaanderen en haar bondgenoten veroverden gans Brabant binnen de week. Graaf Lodewijk van Male kon Brussel binnen rijden en het paleis van de hertogen op de Coudenberg bezoeken. Hij nam de titel van hertog van Brabant aan, maar hij verbleef niet in het kasteel.

Op de achttiende augustus was Brussel definitief in de handen van het Vlaams leger.

Wenceslaus van Luxemburg, de graven van Looz en van Berg, en de ridders die door hun snelle paarden de Slag van Scheut hadden kunnen overleven, reden eerst naar Leuven, waar de schepenen met grimmige gezichten de onpopulaire hertog verzochten de stad onmiddellijk te verlaten omdat ze Lodewijk van Male wilden aanvaarden als hertog. Wenceslaus vluchtte naar Diest.

Op de twintigste augustus kon Lodewijk van Male al zijn intrek nemen in Mechelen, een stad die hij voor zich opeiste. De schepenen van Mechelen aanvaardden hem als hun heer.

Lodewijk stelde ook zijn voorwaarden aan Antwerpen. Tegen de vierentwintigste augustus hadden praktisch alle steden van Brabant het gezag van de graaf van Vlaanderen gedwee aangenomen.

Het leger van de graaf van Namen, van Graaf Willem, had Nivelles en Geldenaken bezet. De stad Gembloux werd geplunderd en afgebrand.

Englebert de la Marck, de bisschop van Luik, zond slechts een symbolische macht naar Brabant, die geleid werd door zijn Maarschalk Lambert de Huppaye en door de baljuw van de streek van Haspengouw, Jacques le Chabot. Zij namen de stad van Hannuit in.

Eens aldus Brabant aan zich onderworpen, begon Graaf Lodewijk van Male nieuwe burgemeesters en schepenen te benoemen in de belangrijkste steden van Brabant: Wouter Keynoghe in Leuven, Jan van Wilre in Tienen, Pieter van Hoboken in Antwerpen. Siger van Hertvelde werd aangeduid als amman van Antwerpen.

Tegen die tijd was het grootste deel van het leger van Vlaanderen al teruggekeerd naar hun thuisland. Heinric, Wouter en Clais marcheerden weer naar Gent, waar ze op de vijftwintigste augustus aankwamen. Graaf Lodewijk van Male keerde ook terug naar zijn kasteel van Male, maar hij riep de edellieden van Brabant samen voor een vergadering op de eerste september 's morgens, te Kortenberg. Nog meer vergaderingen van de graaf met de schepenen van de steden zouden de volgende dagen plaatshebben. De edelen van Brabant zwoeren hun trouw en onderdanigheid aan Lodewijk van Male als hertog van Brabant.

Johanna van Brabant vond eerst een onderkomen in het graafschap Henegouwen. Wenceslaus vluchtte naar Aachen en van daar reed hij naar Sulzbach in Duitsland om er overleg te plegen met zijn broeder, Karel IV. De Hertogin Johanna bracht haar hof naar Baarle-Hertog, nadat het grootste deel van het Vlaams leger teruggekeerd was naar de Vlaamse steden. Johanna bleef haar aanspraak maken op Brabant als de enige rechtmatige erfgename van haar vader.

Op de negentiende september, slechts een maand na de Veldslag van Scheut, had een andere, grote veldslag plaats nabij Poitiers in Frankrijk, een slag waarin het Frans koninklijk leger eens te meer smadelijk verslagen werd door de Engelsen. Het klein leger van de prins van Wales, Edward, de zoon van Koning Edward III, had op beslissende wijze het leger van Frankrijk verslagen, en Jan II, de koning van Frankrijk, werd gevangen genomen. Toch merkwaardig was dat de legers die te Poitiers tegen elkaar sloegen niet groter in aantal waren dan diegene die te Scheut streden, integendeel!

Graaf Lodewijk van Male, de overwinnaar van Scheut, werd naar Parijs geroepen, naar de Koninklijke Raad van Frankrijk, een raad die nu geleid werd door de dauphin. Lodewijk liet zijn vrouw Margaretha van Brabant als voogdes van zijn net veroverd hertogdom achter.

De ontwikkelingen in de oorlog tussen Frankrijk en Engeland hadden inderdaad een tragische en volledig onverwachte ontknoping gekregen. In het midden van september had Edward, de prins van Wales, met zijn klein leger Montbazon in het zuiden van Tours bereikt, hopen snel de troepen van zijn vader te verwoegen.

Twee kardinalen, uitgezonden door de paus, onder wie de hooghartige Kardinaal Talleyrand van de Périgord streek, probeerden nog wel te onderhandelen om de vrede te herstellen, maar die inspanningen faalden.

Op zondag, de achttiende september van 1356, stonden de legers van Frankrijk en Engeland opnieuw vóór elkaar nabij het dorp Maupertuis, zeven mijlen ten zuidoosten van Poitiers. Koning Jan II leidde zijn leger. Onder de edellieden die hem vergezelden reden zijn vier zonen. Karel, de erfgenaam en dauphin, was negentien jaar oud; Louis, de hertog van Anjou, was zeventien. Jean, de toekomstige hertog van Berry, de streek van Bourges, was zestien en Filips, de toekomstige hertog van Bourgondië, was pas veertien. Koning Jan II plaatste veertienduizend strijders in het veld tegen de zesduizend strijders en de duizend boogschutters van de prins van Wales.

Opnieuw leerden de Fransen niet van de vroegere veldslagen die gestreden werden in Frankrijk, want de Engelsen wonnen het pleit. De Franse ridders vielen weer in massale charges van ridders de rangen van de Engelsen aan, die geleid werden door de graven van Warwick, Suffolk, Oxford en Salisbury. De Fransen vielen in golf na golf op de Engelsen tot ze, neergehaald door pijlen, geen moed meer konden opbrengen om nog verder te strijden. Wanneer de Engelse strijders erg leken te lijden onder de aanvallen, en meenden dat ze de veldslag konden verliezen, liet Edward toe aan Sir Jean de Grailly, de Gasconse Captal de Buch, om met een kleine groep ruiters de achterhoede van de Franse ridders aan te vallen. Dit zaaide paniek en leidde uiteindelijk tot de vlucht van het Frans leger.

De ridder die de Franse Oriflamme hield, Geoffroy de Charny, werd gedood. Meer dan tweeduizend ridders en baronnen van Frankrijk werden gevangen genomen, zodat de Engelse edelen reusachtige losgelden konden bekomen, wat hen zeer rijk maakte. De grootste prijs, echter, was Koning Jan II zelf, die gevonden werd toen hij zich in de omgeving wou verbergen onder een brug. Ongeveer tweeduizend vijfhonderd Franse ridders en strijders werden te Poitiers gedood, de meesten geveld door de pijlen van de Engelse boogschutters.

In oktober van 1356 vergaderden de Staten-Generaal van Frankrijk met de Dauphin Karel. De jonge prins kon weinig gezag uitoefenen over de leden van de Staten. De luidste tegenstander

van de koninklijke regering was de provoost van Parijs, de man die de functie hield voor Parijs die kon vergeleken worden met die van de Eerste Schepen van de Keure te Gent of van de burgemeesters in andere steden van de Lage Landen. De provoost was één van de rijkste mannen van Frankrijk, en een lakenhandelaar. Zijn naam was Etienne Marcel.

De Provoost Marcel durfde in de afwezigheid van Koning Jan II zijn wantrouwen openlijk uit te spreken tegen de wijze waarop het koninkrijk geregeerd was geworden door het koninklijk hof. De Staten-Generaal drongen daarom een aantal drastische maatregelen op aan de dauphin. Ze stemden om een permanent comité van tachtig leden te kiezen uit hun veel groter aantal van achthonderd aanwezigen, vertegenwoordigers van de edellieden, de burgerij en de geestelijkheid. Zeven van de volgens hen slechtste koninklijke raadgevers moesten ontslagen worden uit hun functie, en de Koninklijke Raad moest vervangen worden door een nieuwe raad van achtentwintig mannen van wie slechts twaalf edellieden konden zijn, twaalf mannen uit de gegoede burgers moesten gekozen worden, plus vier geestelijken. Etienne Marcel bekwam ook dat Karel van Navarra uit de gevangenis bevrijd werd. De provoost hoopte hiermee dat de op vrije voeten gestelde koning van Navarra een probleem zou worden voor de Dauphin Karel, zodat de koninklijke macht verder kon verzwakt worden.

De Dauphin Karel was slechts negentien toen, maar hij was sluw en zeer verstandig. Hij zag er ziekelijk uit met zijn bleek gezicht, mager en dun lichaam, zoals hij op de troon zat tijdens de vergadering van de Staten-Generaal en tot op het einde de verordeningen van Etienne Marcel moest aanhoren. Hij bewoog geen spier van zijn lichaam, niet zijn dunne lippen, zijn lange neus, lange leden die hem deden uitzien als een misvormde zwakke jongen zonder veel inhoud. Zijn kleine, scherpe ogen, die bijna verborgen lagen onder dikke wenkbrauwen namen echter alles in. Karel zag wie in de meest bedreigende termen tegen de politiek van zijn vader sprak en hij prentte zich die mannen in zijn hoofd.

Zoals de jonge Lodewijk van Male tien jaar eerder, vermeerderde ook hij zijn vastberadenheid. Hij was zich zeer en streng bewust van de waardigheid van zijn toekomstige koninklijke functie en de plichten daarvan. Hij kon hier weinig doen om te weerstaan aan de beweringen van Etienne Marcel, maar hij wachtte zijn ogenblik af en probeerde ondertussen, zoals Lodewijk van Male, te groeien in kracht en vooral in steun. Eerst en vooral had hij een nieuw leger nodig, en dus de fondsen die de Staten-Generaal hem konden aanbieden om Engeland te weerstaan. Hij reageerde slechts wanneer hij in de vergadering de beschuldiging hoorde herhalen dat hij misschien geen Valois was en dat zijn moeder hem kon opgewekt hebben met één van haar minnaars.

Karel nam er nota van hoe Etienne Marcel samenzwoer met Robert Le Cocq, de bisschop van Laôn, ten voordele van Karel van Navarra. Le Cocq had de kanselier van het koninkrijk willen worden, want met die functie kwam de grootste macht en rijkdom van Frankrijk. Le Cocq meende dat hij die functie wel kon bekomen van Karel van Navarra als koning van Frankrijk.

Wanneer Etienne Marcel en de Staten-Generaal de definitieve resoluties voorstelden aan de Dauphin Karel, verwierp Karel kalm en zonder veel omhaal de verordeningen van de Staten. Hij ging de zaal uit midden in de wilde chaos van protesten die hij uitgelokt had en die woedend uitbraken in de zaal, maar die hij negeerde. Hij reed daarna snel weg uit Parijs, doch verwachtte een oproer tegen zijn regering in de grootste stad van het koninkrijk, in zijn hoofdstad.

Karel wist nog helemaal niet hoe hij het hoofd kon bieden aan Etienne Marcel in Parijs, hoe weerstand te bieden aan Karel van Navarra om zijn kroon veilig te stellen, hoe en van wie geld te bekomen om de Engelse legers verder te bestrijden, maar hij dacht er niet eenmaal aan

om het opgeven van de weerstand als een optie te beschouwen. De weerstand was zijn plicht om het koningschap te beveiligen. Hij had geen geld, geen macht van een leger. Toch zou hij ooit terugslaan!

Hoofdstuk 5. De verwarde tijden. Lente 1357 – winter 1370

Vlaanderen en Frankrijk

In augustus van 1356 veroverde Graaf Lodewijk van Male gans Brabant. De hulp die hij kreeg van Graaf Willem van Namen en van Bisschop Englebert de la Marck van Luik, had slechts een marginaal belang in de Successieoorlog, maar ze had toch die leiders ervan weerhouden Brabant te steunen. Wanneer de Brabantse steden hem erkenden als hertog van Brabant, ontbond Lodewijk zijn leger. Hij moest dat doen, want het grootste deel van zijn troepen bestond uit de milities van de steden van Vlaanderen, en die strijders konden slechts een beperkte tijd in het veld gehouden worden zonder de economie van de steden te treffen. De milities vormden een leger van verovering, niet een bezettingsleger! Na een maand op campagne waren de mannen van de gilden er op uit om terug te keren naar hun ambacht. Lodewijk hield wel garnizoenen die hij zelf betaalde in de belangrijkste steden van Brabant, meer niet. Bijgevolg controleerde hij niet echt de heren van het platteland, de edellieden van de kasselrijen. Lodewijk van Male moest ook die laatste mannen aan zich binden. Hij riep hen daarom samen op een vergadering die op de eerste september van 1356 gehouden werd te Kortenberg. Gelijkaardige samenkomsten werden gepland te Leuven op de vierde september en te Vilvoorde op de zeventiende van die maand. Slechts ongeveer tweehonderd van de drieduizend vazallen van Brabant namen deel aan die sessies en zwoeren de eed van trouw aan Lodewijk van Male als hun hertog. Sommige ridders verontschuldigde zich. Ze verklaarden zich ziek, of ze herstelden van de wonden die ze opgelopen hadden te Scheut, maar de meerderheid daagde gewoon niet op en verontschuldigde zich ook helemaal niet. Lodewijk van Male was zeer kwaad met dit gebrek aan achting. Hij verklaarde de bezittingen van enigen van die baronnen verbeurd, maar besefte dat hij heel wat meer zou moeten doen om de edellieden van Brabant aan zijn persoon te binden. Hij begreep snel dat de oorlog voor Brabant nog niet voorbij was.

In het begin van oktober zond Johanna van Brabant brieven naar de belangrijkste steden van haar hertogdom om aan te kondigen dat ze nu te 's Hertogenbosch verbleef, een stad in het verre noorden van Brabant. In de brieven meldde ze dat ze zich verder zou blijven beschouwen als de hertogin van Brabant. Keizer Karel IV zou binnenkort gewapende troepen zenden om zijn broeder, haar echtgenoot, te helpen haar rechtmatige erfenis te heroveren. Ze begon zelf ook troepen te ronselen onder de edellieden die haar trouw waren gebleven. Vele heren van de Brabantse kasselrijen beloofden hun onderdanigheid aan haar, en dat deden ook de schepenen van Brussel en Leuven. Graaf Lodewijk van Male zou een nieuw leger moeten samenstellen om Johanna uit Brabant te verdrijven, maar hij durfde ook de keizer niet te zeer uit te dagen.

Graaf Lodewijk van Male moest de bisschop van Luik toelaten om niet alleen religieus gezag uit te oefenen over de oostelijke steden van het hertogdom, maar ook gezag van wereldse rechtspraak. De steden, echter, wilden steeds hun vrijheidscharters erkend en geacht weten. Zij zagen het gezag van Luik over de steden van het hertogdom Brabant met grote wrevel aan, vooral in de zaken van rechtspraak. De steden hielden ook weinig van de hooghartigheid waarmee Lodewijk van Male hun leiders door mannen van zijn eigen keuze had vervangen. De opstand begon te broeden in Brabant.

Tijdens de regenachtige nacht van de vierentwintigste oktober van 1356, maakte een lid van de oude geslachten van Brussel, een man genaamd Evrard 't Serclaes, handig gebruik van het feit dat Lodewijk van Male slechts een klein garnizoen had achtergelaten om Brussel voor Vlaanderen te houden. Met enige dierste mannen, jonge heethoofden zoals hij zelf, klom hij over de muren van de stad, en opende hij de poorten aan de meer dan duizend strijders die gezonden waren door Johanna van Brabant, Wenceslaus van Luxemburg en de graven van Looz en Berg. Die mannen liepen het centrum van Brussel in. Ze doodden enkele van de Vlaamse leiders, en verdreven het Vlaams garnizoen. De overblijvende leiders van het garnizoen begrepen snel dat ze niet konden winnen tegen een grote strijdmacht bestaande uit ridders, en dus marcheerden ze de stad uit, verloren niet veel mannen, maar de standaard van Brabant kon opnieuw gehesen worden op het stadhuis van Brussel. Iets later, op de negentwintigste oktober, verdreef ook Leuven haar Vlaams garnizoen met de hulp van dezelfde Brabantse troepen.

Lodewijk van Male hield de vesting van Affligem bezet. Mechelen bleef hem nog trouw, en zijn vloot, onder zijn admiraal Jacob Buuc blokkeerde nog steeds de Schelde te Antwerpen, zodat zijn grens met Brabant beveiligd was, indien slechts met de zesduizend strijders die hij kon betalen. Hij moest niet bevreesd zijn voor een invasie in Vlaanderen, maar Brabant was wel heel snel weer verloren. Toch had hij door zijn campagne en door de Slag bij Scheut zijn militaire macht getoond. Langs de grens hadden dan veel schermutselingen plaats, en geleidelijk aan nam Johanna de teugels van Brabant weer stevig in handen. De hertogin drong eveneens de troepen van de graaf van Namen terug, en ook de gehate strijders van Luik.

De schermutselingen tussen de mannen van Brabant en van Vlaanderen duurden de ganse winter voort. Tegen de tiende december van 1356 reed Hertog Wenceslaus van Brussel naar de stad Metz om te spreken met Keizer Karel IV. Op de zevende januari van 1357 dan, verlieten Wenceslaus en zijn broeder Metz voor Maastricht, waar Johanna van Brabant zich bij hen voegde aan het einde van de maand. Keizer Karel IV had ondertussen al de bisschop van Luik, een prins van het keizerrijk, tot zich geroepen om hem een blaam te geven voor zijn deelname in het conflict tegen Wenceslaus, een conflict tussen landen van het keizerrijk, en de keizer deed hetzelfde met Willem van Namen. Karel IV kon die twee edellieden bedreigen met de verbeurdverklaring van de landen die ze in feodale lening van hem hadden gekregen. De twee heren verschenen nederig vóór de keizer te Maastricht. Ze veranderden snel van zijde en vormden een bondgenootschap met Brabant. Hun ridders zouden niet meer in Brabant strijden! De vertegenwoordigers van de steden van Brabant bogen dan ook de knieën en het hoofd aan de keizer en aan Wenceslaus.

Een charter werd even later ondertekend die Wenceslaus tot de rechtmatige gouverneur van Brabant aanduidde. Andere clausules van dat verdrag bepaalden dat wanneer Johanna van Brabant mocht sterven zonder erfgenaam, Wenceslaus Brabant als hertog zou erven. Als Johanna toch nog kinderen mocht krijgen, wat onwaarschijnlijk leek omdat ze geen kinderen had gebaard met Wenceslaus sinds haar huwelijk in 1352, dan zouden die kinderen het hertogdom erven, en de titel. Als én Johanna én Wenceslaus zonder erfgenamen mochten sterven, dan zou Brabant overgaan naar het huis van Luxemburg, naar de koning van Bohemen. Graaf Lodewijk van Male en de hertog van Gelderland werden op die wijze volledig uitgesloten uit de opvolging van Brabant. Dit verdrag werd bekend als het Verdrag van Maastricht. Aan het einde van januari 1357 bekrachtigden de schepenen van Brussel en Leuven die overeenkomst.

Op de negentwintigste maart konden Johanna van Brabant en Wenceslaus hun diplomatieke inspanningen afronden door Graaf Willem III van Henegouwen, Holland en Zeeland te overhalen hun bondgenoot te worden. Henegouwen was trouwens ook een leen van het Duits keizerrijk! Als dank verkreeg Willem de kasselrij van Heusden ten geschenke, die mooi in zijn graafschap paste. Willem en Johanna beloofden plechtig elkaar ter hulp te snellen met duizend ridders en achtduizend strijders elk!

Lodewijk van Male kreeg zo de meeste landen van het keizerrijk en van de Lage Landen tegen zich gekeerd in de Successieoorlog van Brabant, maar Willem van Henegouwen veranderde al van kamp in het begin van mei, door te beloven Lodewijk bij te staan als scheidsrechter in het conflict. Willem zou ijveren voor de afstand van Mechelen aan Lodewijk van Male, hem de titel van hertog van Brabant laten toekennen, schadevergoeding eisen voor de oorlogsinspanningen van Vlaanderen, en de rechten van Margaretha van Brabant in de erfenis van haar vader verdedigen, naast die van Johanna.

Op de achttiende maart van 1357 stond Lodewijk van Male een wapenstilstand toe van drie weken om onderhandelingen tussen Vlaanderen en Brabant een kans op slagen te geven. Op de vierde juni al sloten de onderhandelaren in Henegouwen de Vrede van Ath af. In dit verdrag verkreeg Lodewijk van Male alle rechten op Mechelen in naam van zijn echtgenote, Margaretha van Brabant, ook ter compensatie van de uitgaven die Lodewijk had moeten besteden aan zijn campagnes. Lodewijk van Male erkende de rechten van Johanna op het hertogdom, maar in plaats van de bruidsschat van tienduizend florijnen die nooit betaald werden, kreeg Margaretha de stad Antwerpen in feodaal leen van haar zuster toegekend. Lodewijk van Male kon zo regeren over Antwerpen! Brussel, Leuven, Nivelles, Tienen en andere Brabantse steden hadden trouw gezworen aan Lodewijk van Male. Lodewijk kon daarom de titel van hertog van Brabant toevoegen aan zijn andere namen, en de steden moesten elk jaar twee baronnen en vier ridders met vijftwintig strijders zenden om hem gedurende zes weken te dienen, onder hun eigen vlag. De versterkte abdij van Affligem werd door Lodewijk weer overgedragen aan de abt, maar de abdij mocht niet meer dienst doen als vesting.

Volgens de Vrede van Ath kwamen dus Mechelen en Antwerpen onder Vlaams bewind. Antwerpen verloor haar stapelrechten aan Vlaanderen, en Lodewijk van Male kon de controle over de rivieren de Schelde en de Rupel bemachtigen, wat steeds zijn geheim doel gebleven was. Hij lachte zich een breuk bij Heyla de Smet, wanneer hij haar vertelde hoe hij de hertogin en de keizer eigenlijk bedot had, maar Heyla vermoedde sterk dat Lodewijk veel meer ambitieus geweest was dan hij aan haar wou tonen! Toch leek Lodewijk nu tevreden. De Successieoorlog was geëindigd, en Brabant had officieel aan Lodewijk van Male gegeven wat hij altijd had gewild: Mechelen, Antwerpen, en de controle over de Schelde.

Ondertussen maakte de graaf van Vlaanderen zich zorgen over de groeiende onrust van de wevers in de steden. Hij verwachtte duidelijk een opstand. Ook het gebrek aan graan in Vlaanderen maakte hem bezorgd.

In december van 1356 al, liet hij de wevers toe de speciale taks die geheven werd op hun aannemen van leerjongens zelf te gebruiken voor hun gasthuis, voor de wevershal en voor hun kapel.

Anderzijds richtte hij ook een stapelprivilege in op de import van graan via de Leie naar Gent, om zo de onwettelijke export tegen te gaan. Gent had al verboden om graan te exporteren zonder de toelating van de schepenen. Nu, bij grafelijke verordening, konden de schippers van Douai hun graan niet verder transporteren dan Tussen Brugge. Daar moest het graan aan de

stapel gemeld worden, en slechts de schippers van Gent konden het graan verder vervoeren over de waterwegen. De schippers van Gent mochten echter niet Douai binnenvaren met hun ladingen. Statuten van Gent verboden alle export van graan en van brood met hogere waarde dan vijf Vlaamse grooten zonder de toelating van de schepenen. Met die maatregelen hoopte Graaf Lodewijk de poorters van Gent rustig te houden gedurende enige tijd, al wist hij wel dat wat de wevers van Gent en ook van andere steden van Vlaanderen vroegen meer politieke macht in de stadsraden was. Hij voelde zich nog steeds niet klaar om dit toe te staan.

In Frankrijk, in maart van 1357, probeerden de samengeroepen Staten-Generaal tengevolge de schok veroorzaakt door het gevangenschap van Koning Jan II door de Engelsen, fundamentele wijzigingen door te voeren in de verhoudingen tussen hen en het koningschap. Ze probeerden een Grote Verordening van eenenzestig clausules op te dringen aan de Dauphin Karel. De verordening wou aan de koning verbieden om nog taksen te heffen zonder de toestemming van de Staten, en ook de munteenheid mocht niet meer gewijzigd worden zonder hun toestemming. De dauphin mocht nog wel taksen heffen om dertigduizend strijders mee te betalen voor de oorlog tegen Engeland, maar de uitgaven van de kroon moesten drastisch verminderd worden. Om de troon te adviseren werd een Grote Raad ingesteld, bestaande uit zesendertig mannen, twaalf telkens van de drie Staten. De Staten-Generaal verzekerden zich het recht om samen te komen wanneer zij het ook maar nodig vonden. De rechtszaken in het parlement moesten sneller beslecht worden. Privé oorlogen tussen edellieden werden verboden, en nog veel meer dergelijke clausules werden voorzien.

De dauphin ondertekende die charter, maar even later verwierp Koning Jan II vanuit zijn gevangenis de ondertekening van zijn zoon en erfgenaam. Ook de edellieden en de grote heren van Frankrijk hielden niet van die verordening. In augustus van 1357 begon de Dauphin Karel daarom een lange, slopende strijd met de Staten-Generaal, om de vroegere koninklijke raadgevers opnieuw te installeren in hun functie. Hij lichtte de Grote Raad in dat hij de sterke bedoeling had voortaan alleen te regeren, zonder hun advies.

Ondertussen werd Koning Karel van Navarra uit zijn gevangenis van Cambrai vrij gelaten om door Etienne Marcel te kunnen gebruikt worden als een alternatief voor de dauphin op de troon van Frankrijk.

In april van 1357 al gleeed Frankrijk de chaos in. Al de gesels Gods werden losgelaten om het land te teisteren!

Nadat tengevolge de wapenstilstand de Franse en Engelse legers ontbonden werden, bleven grote groepen van huurlingen in het platteland rondzwerven. Die groepen vormden echte strijdkrachten van tot vijftig gewapende mannen die de dorpen en de kleinere steden van de kasselrijen terroriseerden. De bendes kregen snel de bijnaam van 'Vrije Compagnieën'. Ze groeiden in aantal aan en ze veroorzaakten plunderingen en verwoestingen in het platteland, vooral in Picardië. De Dauphin Karel bezat geen concrete middelen om hen weerstand te bieden.

In mei van 1357 zeilde de prins van Wales met zijn hoogwaardige gevangene, Koning Jan II, van Bordeaux naar Plymouth. Jan II werd hartelijk verwelkomd in Londen en hij kreeg het snel naar zijn zin in Engeland. Het Savoy paleis werd hem toegewezen als residentie, een paleis genaamd naar een graaf van Savoy die daar land kreeg van Koning Hendrik III in de dertiende eeuw. Op dat land stond een paleis dat gebouwd werd in diezelfde eeuw door een graaf van Leicester, gelegen tussen de City, het centrum van Londen, en het koninklijk paleis van Westminster.

Koning Edward III had al het Verdrag van Bordeaux opgedrongen aan Koning Jan II. In die tekst gaf Edward III wel zijn rechten op de troon van Frankrijk op, maar hij eiste en verkreeg de volle soevereiniteit over Aquitaine, Poitou en de Limousin streken, en ook over de Périgord, Quercy, Bigorre, Guare, het Agenais, met natuurlijk in het noorden Calais, Ponthieu en Guines. Edward III had uiteindelijk begrepen dat hij nooit de troon van Frankrijk zou kunnen veroveren met de wapens, maar hij plaatste dan toch een zeer hoge prijs voor het einde van de vijandelijkheden. Hij deed Jan II van Valois zeer duur betalen voor zijn toegeving, door grote stukken land op te eisen uit de koninklijke domeinen van Frankrijk. Edward III zocht om al de landen van de Plantagenets terug te winnen, en hij wou nog steeds ook het losgeld van drie miljoen gouden écu's voor Jan II innen, ongeveer zevenhonderd duizend pond.

De onderhandelingen duurden verder in Londen tot in januari van 1358 het verdrag van Bordeaux uitmondde in het Eerste Verdrag van Londen. Dit verdrag bevestigde de voorwaarden van Bordeaux, maar het losgeld werd opgetrokken tot vier miljoen gouden écu's! Edward III beloofde eens te meer te verzaken aan zijn recht op de Franse troon, maar in ruil voor ongeveer één derde van de koninklijke domeinen in Frankrijk, veel meer nog dan was overeengekomen te Bordeaux.

Ondertussen bleef de dauphin Karel zijn greep naar de macht verderzetten. In januari van 1358 reed hij Parijs in met een klein aantal wachters. Hij begon te spreken met het volk van Parijs om hen voor zijn zaak te winnen. In Parijs ontwikkelde zich een koninklijke partij. Etienne Marcel werd bezorgd over die evolutie. Hij verzamelde drieduizend Parijzenaren in wapens rond zich, stormde naar de kamers van de dauphin en doodde diens twee maarschalken. Een andere raadgever van de dauphin werd in de straten vermoord. De menigte droeg nu de blauw-en-rood gekleurde huiken van Parijs. De dauphin bevestigde slechts aan de provoost zijn hoop dat de bevolking van de Stad Parijs hem bevriend zou kunnen blijven. In maart van 1358 zond de Dauphin Karel zijn familie als voorzorgsmaatregel naar de stad en de vesting van Meaux in veiligheid, terwijl hij en zijn raadgevers uit Parijs vluchtten om naar het nabije Senlis te rijden. Etienne Marcel veroverde zo weer de macht in Parijs. De dauphin won echter aan steun bij de heren van het platteland, die zich meer en meer verontwaardigd en ongemakkelijk voelden bij de daden van Etienne Marcel. De edellieden sloten zich allengs aan bij de dauphin.

Een andere vreselijke gesel teisterde dan Frankrijk, een nieuwe opstand uitgelokt door een edict dat verordend werd door de dauphin zelf!

Teneinde de opstand in Parijs die geleid werd door Etienne Marcel in te dijken, beval de dauphin aan zijn heren van de kasselrijen om hun kastelen rond Parijs te versterken en om meer mondvoorraden in hun vestingen te houden opdat ze lange belegeringen zouden kunnen doorstaan. Vele van die edellieden grepen voor dit doel gewoon de goederen van de boerderijen in de omtrek. Het resultaat was dat de boeren van Picardië, die al erg geleden hadden van de Engelse strafexpedities, van de *chevauchées*, en ook van de huurlingenbendes van de Vrije Compagnieën, gewelddadig in opstand kwamen in mei van 1358.

De opstand leek eerst ontstaan te zijn in het dorp van Saint-Leu nabij Senlis. Tijdens een bijeenkomst van kleine boeren in dat dorp klaagden de landbouwers hun ellende aan. Ze gaven de schuld bitter maar terecht aan hun heren. Ze vielen daarna het dichtstbijge kasteel aan, plunderden het, en doodden de ridder ervan. De opstand verspreidde zich, en de boeren vielen in grote aantallen ook nog andere kastelen en herenhuizen aan. Dit geleek sterk op de vroegere boerenopstanden in Vlaanderen onder Zannekin. De boeren vielen in een groot,

algemeen oproer de streek rond Parijs aan, in Picardië en in de Champagne. Meer dan honderd kastelen werden verwoest, de edelen en hun familie vermoord. De abdijen en de lokale priesters werden niet gespaard.

Etienne Marcel hoorde van het oproer, maar hij meende dat hij de revolte in zijn eigen schema van intriges tegen de dauphin kon aanwenden. Hij nam contact op met de boerengroepen om hen aan te zetten ook de domeinen van de koninklijke raadgevers te vernietigen.

De naam die aan de opstand van de Franse boeren gegeven werd, was de *Jacquerie*. De naam kwam van een bijnaam gegeven aan de gewone boer die steeds ontevreden, ruw, hebzuchtig en onbeschaamd uitdagend reageerde tegen zijn heer. Die bijnaam was Jacques Bonhomme. De meeste edellieden van Frankrijk gaven de schuld voor de opstand van 1358 aan Etienne Marcel!

De *Jacquerie* verspreidde zich steeds verder, de Jacques groeiden in aantallen en ze veroorzaakten gruwelijkheden. Hun vele groepen trokken zich samen tot waarlijke legers. Eén dergelijk leger van vijfduizend slecht bewapende Jacques met enkele honderden Parijzenaren van Etienne Marcel vielen de stad Meaux aan, waar de echtgenote van de dauphin verbleef in het kasteel van Marché van Meaux, een versterkte plaats. De vrouw van de dauphin, Jeanne de Bourbon, dacht zich daar in veiligheid te kunnen voelen en ze was vergezeld van haar zuster en vele andere dames van het koninklijk hof, met hun kinderen. De versterkte plaats van Meaux werd echter slechts verdedigd door een klein garnizoen van koninklijke wachters, en enkele ridders, die de bewapende bescherming van de koninklijke familie moesten verzorgen.

Wanneer de talrijke Jacques vóór de muren van Meaux verschenen, werden de notabelen van de stad opgeschrikt door het grote aantal mannen dat aan hun poorten stond. Dit waren boeren met grote snoeimessen in hun handen, zeisen, schoppen en dorsvlegels als wapens, maar Meaux opende de poorten en plaatste daarmee het leven van de echtgenote van de dauphin in gevaar. Twee leiders van de legers van Frankrijk en Engeland zetten dan hun troepen samen in een zeldzame, ridderlijke inspanning. Zij waren de Engelsgezinde Captal de Buch, Jean de Grailly, en de Fransgezinde Gasconjer Gaston Phoebus de Foix. Ze besloten de vrouw van de dauphin te redden. Met vijftwintig ridders en honderd zwaar bewapende strijders te paard vervoegden ze een leger van edellieden dat tot ongeveer tweeduizend strijders gegroeid was. Deze vielen de Jacques aan. De leiders van dat Frans leger waren de wreedste strijders van hun tijd, vijanden, maar hier streden ze samen. Ze slachtten de slecht bewapende boeren in een reeks schermutselingen en veldslagen af, en doodden honderden van hen. Later straffen ze ook Meaux door de burgemeester op te hangen, de stad te plunderen en af te branden. Met dit succes verzamelden overal in het platteland de edelen dan hun troepen, en ze organiseerden zich beter om aan de *Jacquerie* opstand het hoofd te bieden en het oproer neer te slaan. Die onderdrukking van de oproer in het noorden, in Picardië, werd geleid door Koning Karel van Navarra, die daarmee hoopte de sympathie voor zijn aanspraak op de troon te winnen onder de rijke edellieden van die streek. Zijn leger van zwaar bepantserde ridders te paard slachtten de boeren in grote aantallen, en zeer wreedaardig. De edelen voerden tegenaanvallen uit. Aan het einde van 1358 had de *Jacquerie* praktisch opgehouden te bestaan ten noorden van Parijs!

Op de eerste juli van 1358 richtte Etienne Marcel, de provoost van de kooplui van Parijs, een brief aan de steden van Picardië en van Vlaanderen, een brief die ondertekend was door de dekens van de gilden van Parijs. Zij vroegen aan de steden om begrip en sympathie voor de rechtvaardige zaak van de grootste stad van het koninkrijk. Ze deden een beroep op de raad en de hulp van de steden omdat de strijd van Parijs dezelfde strijd was als die waarvoor de steden van Vlaanderen vochten. Ze vroegen de steden opstand te plegen tegen de edellieden die het

land plunderden voor hun eigen interesses, zoals die heren gedaan hadden met het land rond Parijs. Ze legden de nadruk op de gelijkaardigheden van hun zaak.

De brief bleef echter onbeantwoord, want de Vlaamse steden bevonden zich dan weer stevig in de handen van de oude, edele geslachten die zich opgenomen vonden in de adel van het graafschap. De leden van de gilden kwamen de brieven van Parijs te weten, en velen fluisterden dat die brief gelijk had. De gildeleden begonnen eens te meer te praten over de problemen van hun klasse, en aanspraak te maken op een betere, hogere deelname aan de regering in de Vlaamse steden.

In Gent liepen de geruchten dat meer dan tweehonderd duizend boeren en landarbeiders in Frankrijk gedood werden tijdens de onderdrukking van de *Jacquerie*. Met de pest, die in dat jaar her en der opnieuw de kop opstak, met de plundering, de verkrachting en het doden van vele mensen in geïsoleerde dorpen door de zwervende huurlingen van de Vrije Compagnieën, zonder de gruwelijke strafexpedities te vergeten van de Engelse strijders, werden de opstanden van de *Jacquerie* de vierde gesel die de economie en de levens van de Franstalige bevolking van het noorden van Frankrijk teisterde. Tengevolge daarvan ook werden de graanleveringen aan Gent verbroken, velden bleven braak liggen, en de hongersnood bedreigde Vlaanderen. Picardië, de graanschuur voor Vlaanderen, stond in brand!

Vele mensen in onze streken en in Frankrijk herinnerden zich dan de Openbaring van Sint Jan. Het Lam brak de eerste vier zegels in die tekst om de Ruiters van de Apocalyps aan te kondigen. De ruiters reden op een wit paard, op een helderrood, een zwart en een bleek paard. Ze kregen gezag over een vierde van de aarde om te doden met het zwaard - wat de oorlog was tussen Frankrijk en Engeland -, om te doden door de hongersnood - en het rijke land van Picardië lag braak, verlaten en verbrand -, door de pest, en door wilde beesten - de Vrije Compagnieën en de *Jacquerie*. Was het Lam ook de andere zegels aan het breken en was het einde van ons deel van de wereld nabij?

Een nieuw personage begon te verschijnen in de toneelspelen die opgevoerd werden in de marktplaatsen van de Vlaamse steden, gebracht door reizende gezelschappen: de wraakgierige, perverse, angstaanjagende, kwaadaardige duivel. Satan, Mefistofeles, Beëlzebub en andere van die lelijke, afschuwelijke schepsels, hadden de schepping van God verdorven en de aarde gegeseld! De goede, liefhebbende en beschermende God had ons ziek, zondig continent aan haar lot overgelaten. De dood, de bleke ruiter, zwaaide zijn sikkel om duizenden levens te nemen!

Na de successen van Koning Karel van Navarra tegen de *Jacquerie*, werd hij verkozen tot hoofdman van Parijs, de militaire leider van de stad in afwezigheid van de koning en van de dauphin. Had hij Parijs niet gered van de verkrachting door de wilde boerenhorden? De verschillende partijen in de grootste stad van het koninkrijk stonden echter meer en meer in open conflict met elkaar. Sommige van die partijen steunden Etienne Marcel, andere de koning van Navarra en nog andere de Dauphin Karel. In de zomer van 1358 begon de invloed van Etienne Marcel te verzwakken. Zijn gezag werd in vraag gesteld. Het volk van Parijs keek naar de dauphin om een stabiele, vredelievende regering te bekomen. De rest van de koninklijke domeinen lag evenzeer in verwarring, maar langzaam en hardnekkig bleef de Dauphin Karel proberen al de edellieden rond zijn hof te verzamelen.

De stad Parijs bleef gesloten voor gewapende troepen omdat de stad plunderingen en slachtingen vreesde. Aan het einde van juli 1358 begon Etienne Marcel de groeiende invloed van de dauphin te vrezen. Hij voelde dat een opstand tegen zijn gezag dreigde. Hij wou daarom zijn bondgenoot, Karel van Navarra, de stad met troepen laten bezetten, zodat hij zijn

overheersing kon verstevigen met de wapens. De provoost reed naar de Poort van Saint-Denis en beval de wachters de sleutels van die belangrijke ingang van Parijs te overhandigen aan ridders van Karel van Navarra. De wachters waren de dauphin beter gezind, en ze verdachten Marcel van verraad tegen de stad. Ze weigerden de sleutels af te geven. Etienne Marcel probeerde daarna hetzelfde bevel aan de Poort van Sint-Antoonius. De wachters aan die poort reageerden gewelddadig. Ze sloegen uit naar Etienne Marcel en doodden hem.

Karel van Navarra beseftte dat er een algemene opstand van Parijs zou volgen. Hij vluchtte naar de wijk van Saint-Denis buiten de hoofdstad. Karel van Navarra zou nog wel in de maand augustus een klein leger van koninklijke troepen te Mauconseil verslaan, maar zijn politieke rol ook was uitgespeeld in Frankrijk. Op de tweede augustus van 1358 opende Parijs de poorten aan de Dauphin Karel. De royalistische partij had de controle van de stad overgenomen.

Iets later, op de tiende augustus, kondigde de dauphin de algemene amnestie af voor wie tegenstand tegen hem had gepleegd. Die amnestie gold ook voor de boeren van de *Jacquerie*. De vrede werd eindelijk hersteld in het koninkrijk. De meeste van de regelingen die in plaats werden gezet door de Grote Verordening van de Staten-Generaal konden nu door de dauphin afgeschaft worden. In de toekomst zou het weer de koning of de dauphin zijn die de Staten bijeen riep in parlement, wanneer hij het nodig achtte en het wou doen. De Staten konden niet meer vergaderen wanneer zij dat wilden.

De onderhandelingen tussen Frankrijk en Engeland werden verdergezet te Londen, nog steeds met het doel Koning Jan II terug te laten keren naar Parijs en de oorlog te beëindigen. Edward III was moe van de eeuwige strijd. Een nieuw vergelijk werd gevonden in het Tweede Verdrag van Londen in maart van 1358. Koning Edward III zou Aquitaine, Normandië, Bretagne, Maine, de streken van Tours en Anjou krijgen, en natuurlijk ook de noordelijke bezette streken, maar het losgeld voor Jan II werd herleid tot vijfhonderd duizend pond, waarvan de eerste betaling zou moeten plaatshebben op de eerste augustus 1359. Edward III zou Koning Jan vrijlaten in ruil voor een aantal zeer belangrijke edellieden van Frankrijk als gijzelaars, en ook in ruil voor de overhandiging van twintig ommuurde steden aan Engelse garnizoenen.

De Dauphin Karel walgde van dat krenkend voorstel. Hij riep de Staten-Generaal bijeen, en de verontwaardigde Staten verwierpen formeel de voorwaarden. De Staten stemden voor de verderzetting van de oorlog met Engeland.

In de zomer van 1359 ontbrak de dauphin nog steeds de fondsen om een leger te betalen, want de koninklijke schatkist bleef voorbehouden voor de betaling van het losgeld voor zijn vader, de koning. De edellieden van Frankrijk sloten zich ook slechts hooghartig en neerbuigend bij hem aan omdat de koning nog steeds leefde.

Noch Dauphin Karel noch Koning Jan II hadden voldoende geldbronnen om verdere afbetalingen van het losgeld naar Engeland te sturen. Karel van Navarra dreigde nog steeds de troon van Frankrijk te veroveren. De Dauphin Karel bezat niet het geld om er een staand leger op na te houden, en zelfs ook niet om zijn feodale leenheren en hun strijders op te roepen en hen dan te kunnen betalen voor het onderhoud van dat leger op campagne. De Vrije Compagnieën bleven ganse streken van de koninklijke domeinen teisteren. Dit was het somberste uur van Frankrijk!

De schepenen van Gent vroegen met meer aandrang aan de Graaf Lodewijk van Male om de vloed van vertrekkende meester-wevers uit hun stad te doen stoppen. Als reactie gaf Lodewijk van Male de toelating om de verbannen mannen en hun families naar Gent te laten weerkeren, maar de maatregelen om de politieke macht van de wevers te beknotten bleven van kracht. De graaf vreesde nog steeds de macht van de wevers. Lakensniders en makelaars en wevers keerden toen wel van Engeland terug. Onder hen bevonden zich voor de tweede maal leden van de familie van Artevelde, zoals Filips, de zoon van Jacob. De poorters hadden voordien inderdaad weer de familie van Artevelde aangewezen als mogelijke onruststokers en hen verbannen. De schepenen van Gent gaven ook de arbeiders van de kleurindustrie, de ververs, grote verhogingen van salaris in 1358, opdat ook zij zouden terugkeren en weer in Gent zouden komen werken. De onrust van de wevers, hun ontevredenheid, bleef echter groeien in Vlaanderen. In mei van 1358 hadden gewapende opstanden plaats in Brugge en Ieper, veroorzaakt door de wevers. De wevers wonnen daar de bovenhand. Brugge nam zelfs de rode huiken aan, het symbool ook van de Parijse overheersing door Etienne Marcel.

In juni van datzelfde jaar bekwamen de wevers van Gent dat een onderzoek werd ingesteld in de administratie van de stad voor de periode van de overheersing gedurende de tien laatste jaren door de geslachten van de landeigenaar-poorters, en in juli pleegden ze openlijk opstand. Ze liepen gewapend door de straten van Gent. Ze vochten een korte, verwarde, wilde slag met de volders, die echter veel minder slachtoffers maakte dan de vorige interne gevechten onder poorters. De wevers versloegen de volders, en ze dwongen de schepenen wijzigingen door te voeren in de maatregelen die tegen hun ambacht genomen werden. De wevers bekwamen zo weer het recht om zich in een echte gilde te organiseren zoals de andere ambachten, en die gilde kon voortaan weer geleid worden door een gekozen deken in plaats van door een directeur die aangewezen werd door de schepenen. Ze bekwamen opnieuw het politiek recht om deel te nemen in de raden van Gent, zoals in de Grote Collatie. Geen speciale taksen zouden nog geheven worden op hun ambacht en de taks op de uitvoering van hun werk, hun toelating om wever te zijn, een taks die ze de laatste zestien jaar hadden moeten ondergaan, zou hen terugbetaald worden. De wevers die als gijzelaars genomen werden in 1349, zouden uit de gevangnissen bevrijd worden en voor elke dag die een wever van de vrijheid beroofd werd, zou de stad zes grooten betalen. Dat bedrag zou de stad betalen aan de families, of de gevangen genomen wevers nog in leven waren of niet. De stad Gent mocht die bedragen spreiden over de komende zestien jaren, want anders zou de stad direct failliet geweest zijn. Tegen het einde van 1359 deelden de wevers dus weer in de macht over Gent, samen met de gilde van de volders en van de kleinere ambachten. Vanaf het jaar 1359 ook, liet Graaf Lodewijk van Male de meeste wevers die uit Gent verbannen werden in 1349 definitief terugkeren naar Gent.

Vanaf dat ogenblik steeg de invloed van de wevers pijlsnel in Gent! Al in het midden van februari van 1360, werd de deken van de volders afgezet. De macht in Gent werd dan gedeeld door de landeigenaar-poorters, door de kleinere gilden en door de wevers. De wevers hadden zich al voldoende sterk gevoeld om de volders uit de regering van de stad te verdrijven! De volders konden niet meer schepen worden, en op hun beurt werden hun dekens vervangen door beleeders of directeurs aangeduid door de schepenen. Onder de invloed van de wevers werd de politieke macht van de volders onderdrukt.

Graaf Lodewijk van Male reageerde natuurlijk tegen de heropleving van de macht van de wevers. In Ieper hielpen de strijders van de graaf de ridder-poorters om de opstand van de wevers gewelddadig neer te slaan. Meer dan vijftienhonderd wevers werden terechtgesteld! In Brugge werd de stad gedwongen de vrijheden te onderwerpen aan het gezag van de graaf. In

Gent werd de vrede snel hersteld, en daar verkreeg Lodewijk van Male de verzekering dat de wevers zich niet tegen zijn gezag zouden verzetten.

Vanaf het midden van 1360 kon Vlaanderen weer in relatieve rust werken. Andere gevaren doken echter weer op.

De wapenstilstand tussen Frankrijk en Engeland was geëindigd. De Verdragen van Londen werden in Frankrijk verworpen door de Staten-Generaal en door de dauphin. Koning Edward III bracht daarom tegen het einde van oktober 1359 een vloot samen bestaande uit ongeveer elfhonderd koggen, waarmee hij een nieuwe campagne in Frankrijk wou voeren. Hij zeilde uit Sandwich op de achtentwintigste oktober van 1359 met ongeveer twaalfduizend strijders aan boord, boogschutters en ridders, met drieduizend paarden en duizend wagens. De beste krijgsheren van het ogenblik vergezelden hem: de Captal de Buch, Sir John Chandoz, Sir Walter Manny, Sir Hugh Calvely, ontelbare graven en ook zijn zoon, de prins van Wales. Vermits al zijn pogingen om tot een vergelijk te komen, al zijn vredesvoorstellen, mislukt en verworpen werden, was het belangrijkste doel van Edward III opnieuw een strafexpeditie te voeren doorheen Frankrijk, en vooral naar Reims door te stoten om zich daar tot koning van Frankrijk te doen kronen.

Dit Engels leger zette zich op mars vanuit Calais op de eerste november van 1359. Edward III trok een brede, verwoestende baan door Artois, Picardië, Thiérache en de Champagne. Tegen de eerste december kwam het Engels koninklijk leger te Reims aan zonder enige noemenswaardige hinder te hebben ondervonden van de Franse koninklijke troepen. De Engelse bataljons werden wel constant geteisterd door groepen Franse strijders die probeerden de Engelse bevoorradings van voedsel en andere benodigdheden te onderbreken. Geen veldslag van enig belang werd echter geleverd.

Te Reims versterkte Gaucher de Châtillon de verdediging van de stad, zodat de Engelsen een beleg in regel moesten leggen. Het Engels leger zette een tentenkamp op in het zicht van Reims, maar het was een zeer koude en vochtige winter dat jaar! De Engelsen leden honger en koude, want kleine groepen Franse strijders haalden al het voedsel weg dat nog in de streek kon gevonden worden, en ze vernietigden wat ze niet konden meenemen. Voedsel voor de strijders vinden en voeder voor de paarden werd een belangrijke zorg voor het belegerend leger! Koning Edward III moest de harde waarheid inzien. Het was onmogelijk om een goed verdedigde, ommuurde stad zoals Reims in de winter in te nemen! Hij moest zijn leger van de hongerdood redden. Zijn droom om tot koning van Frankrijk gezalfd te worden tijdens een grootse ceremonie in de kathedraal van Reims lag in scherven aan zijn voeten. Na een belegering van veertig dagen, trok Edward zich terug naar het zuiden.

Edward III bewoog dan zijn leger tot aan de grenzen van Nevers en Bourgondië. Van daar, alles in zijn pad verwoestend, dorpen verbrandend en elke levende ziel van het platteland dodend, keerde hij zich naar Parijs.

Ook Parijs echter, de zeer grote stad, bleek snel onneembaar, en te goed verdedigd door teveel Franse strijders. Aan het einde van maart 1360, had het Engels leger zowat alles vernietigd wat er ten zuiden en ten oosten van Parijs kon vernietigd worden. Het leger zette een kamp op te Chartres.

De Franse weerstand was nog niet volledig onderdrukt! Het Engels leger van Koning Edward kon niet frontaal aangevallen worden omdat de dauphin geen groot leger meer kon samenroepen en omdat hij zich Crécy en Poitiers maar al te goed herinnerde. De Fransen vielen dan maar ergens anders aan met de middelen die ze nog hadden. Een Franse vloot joeg

een aanval tegen Winchelsea in midden maart van 1360, met een strijdkracht van tweeduizend strijders en zeemannen. Winchelsea en Rye werden geplunderd en afgebrand, wat paniek zaaide in Londen en in Kent. De invasie werd wel afgeslagen na één dag, zodat de Fransen haastig naar hun schepen moesten terugkeren, maar een harde waarschuwing was toch afgeleverd: als jullie ons teisteren kunnen wij jullie ook teisteren! De Franse koninklijke troepen konden nog strijden! De Engelsen moesten zelfs Koning Jan II onverhoeds overbrengen naar een kasteel dicht bij Londen, en later sloten ze hem zelfs op in de Tower van Londen.

Op de dertiende april lag het leger van Koning Edward III nog steeds te Chartres. Een verschrikkelijke storm met hagelbuien verwoestte dan de omgeving van Chartres. Het leek wel of een hemelse waarschuwing gezonden werd tegen Edward III voor zijn verwoestende campagne in Frankrijk. Hagelstenen zo dik als vuisten vielen neer op de Engelsen met verschrikkelijke kracht in gordijnen van ijs. De hagelstormen doodden meer dan duizend Engelse strijders die dag, die lang daarna ‘Zwarte Maandag’ genoemd werd door de Engelsen. Het leger van Edward bleef nog lange dagen geschokt en in chaos. Duizenden paarden waren gedood, de meeste van de tenten stuk geslagen, al het voedsel van de Engelsen vernietigd of bedorven. Het Engels leger bleef niettemin te Chartres liggen, van waar het Parijs verder kon bedreigen. De Dauphin Karel verzamelde enige troepen in de stad.

De abt van de befaamde, grote abdij van Cluny in Bourgondië stelde dan voor om als tussenpersoon te dienen in vredesonderhandelingen tussen de Fransen en de Engelsen. Koning Edward III, die op vernederende wijze had moeten wijken aan de muren van zowel Reims als Parijs door de verdedigers van die steden, en die toch rekening moest houden met de Goddelijke waarschuwing van Zwarte Maandag, aanvaardde het principe van die onderhandelingen.

De afgevaardigden van Frankrijk en Engeland ontmoetten elkaar van de eerste tot de achtste mei van 1360 in het kasteel van Brétigny nabij Chartres. Op die achtste mei werd een vredesverdrag bereikt, dat daarna de Vrede van Brétigny genoemd werd.

In die zeer belangrijke overeenkomst gaf Koning Edward III zijn eisen voor Normandië en Bretagne op, evenals zijn aanspraak op Tours, op de graafschappen van Maine en Anjou, maar hij kreeg wel gans Guyenne en Gasconje, met Calais, Ponthieu en Guines, en ook nog de Poitou streek, Périgord, de Limousin, de Angoumois, het graafschap Guare en Saintonge. Hij gaf definitief zijn aanspraken op de troon van Frankrijk op.

Edward III beloofde ook dat noch hij noch zijn erfgenamen de Vlaamse steden nog ter hulp zouden snellen in hun strijd tegen de koningen van Frankrijk. Het Engels bondgenootschap met Vlaanderen werd dus door de vrede van Brétigny beëindigd door de Engelse koning! Als tegenprestatie beloofde de Franse koning zijn bondgenootschap met de Schotse edellieden te beëindigen.

Brétigny betekende, indien niet de uiteindelijke vrede, toch een hoop op zeer lange wapenstilstand tussen de koningen van Frankrijk en Engeland. Veertig Franse gijzelaars moesten aan de Engelsen overhandigd worden, in ruil voor de vrijlating van Koning Jan II uit zijn gevangenis. Het losgeld voor de Franse koning bleef drie miljoen gouden écu's bedragen.

Op de achttiende mei van 1360 zeilde Koning Edward III vanuit Honfleur terug naar Engeland. Hij ging aan wal te Rye. De Vrede van Brétigny werd gedurende twee weken gefeest in Engeland. De Engelse en de Franse bevolking kon nu hopen dat definitief de vrede was afgesloten tussen de strijdende koningen.

In juli van 1360 vond het Frans hof de middelen om de eerste afbetaling te doen voor het losgeld van de Franse koning. Isabella, de dochter van Koning Jan II, zou trouwen met de zoon van de Italiaanse tiran van Milaan, Galeazzo Visconti, voor zeshonderd duizend gouden Florijnen! In de maand oktober van 1360 werd dus Koning Jan II door de Engelsen naar Calais gebracht, waar hij met zijn zoon Filips – die al de Stoute genoemd werd – moest wachten op de betaling van de volgende vierhonderd duizend gouden écu's. Dat losgeld werd betaald uit de fondsen van de Visconti's. De Vrede van Brétigny werd bekrachtigd te Calais.

De Franse gijzelaars vertrokken naar Engeland. Onder hen bevonden zich twee zonen van Jan II. Dit waren Lodewijk, die later hertog van Anjou zou worden, en Jan, de toekomstige hertog van Berry. Ook gingen als gijzelaars naar Engeland de broeder van de koning, die de hertog van Orléans was, en de hertog van Bourbon, de schoonbroeder van de Dauphin Karel. Veel andere graven van de hoogste adel van Frankrijk zeilden als gijzelaars naar Engeland, onder wie Enguerrand de Coucy, de hoogste edelman van Picardië.

De Vrede van Brétigny werd duur betaald door Frankrijk, maar ook Edward III had zijn doel om de Franse kroon te grijpen niet behaald. De Franse Koning Jan II werd bevrijd uit zijn gevangenschap.

De tweede golf

In oktober van 1360 vroeg de Fremineuren monnik Evrard Vresele aan zijn broeder Gillis om een algemene vergadering van de Pharaïldis families in te richten. De meesten van ons kwamen wel regelmatig samen om de vooruitgang te bespreken van onze landeigendommen en onze fondsen. Die verslagen werden gebracht door Boudin Vresele, Nete de Hert en door mij, Jehan Terhagen. Evrard vroeg echter een speciale vergadering aan, waarop zoveel mogelijk mannen en vrouwen van de Pharaïldis families aanwezig moesten zijn. Wanneer Evrard een dergelijke vergadering wou inrichten, dan moest hij wel iets van het hoogste belang te melden hebben, iets wat niets te maken had met ons geld. We vreesden dat Evrard ons weinig goeds wou aankondigen. Gillis vroeg om de vergadering te Beostenblij te houden, en hij zond ons boodschappers om ons uit te nodigen. Graaf Lodewijk van Male kon zich bij ons voegen. Heyla de Smet, de minnares van de graaf, ging akkoord om de vergadering in haar kasteel te organiseren.

We kwamen te Beostenblij met veel meer mannen en vrouwen dan gewoonlijk aan. Dat was een bewijs voor de verhoogde belangrijkheid van de vrouwen in onze discussies. Wanneer ik aankwam met Quintine bevond mijn naaste familie zich al met Heyla in haar grote zaal: Gillis Vresele, zijn broeder Evrard, zijn zoon Boudin en de echtgenote van Boudin, Margaretha. Boudin was zeer discreet getrouwd, ongeveer op het zelfde ogenblik als ik. Hij trouwde met Margaretha van Westvelde, een vrouw uit een zeer voorname, oude familie van Gent, die schepenen telde onder hun meest bekende leden, maar de moeder van Margaretha was slechts een week vóór de trouw gestorven. Margaretha moest opbiechten dat ze zwanger was, zodat het huwelijk niet uitgesteld werd. Dat had nogal wat onrust opgewekt in de van Westvelde familie, maar het huwelijk was degelijk en gelukkig gebleven. Ze hadden nu al twee kinderen gekregen, Gillis de Jongere en Agneete. Boudin leek zich heel wat te verlaten op de mening van Margaretha, maar ik had haar niet dikwijls ontmoet in de laatste tien jaren. Ze was anders wel een mooie, fijnzinnige en levendige vrouw.

Heyla de Smet troonde natuurlijk aan het hoofd van de tafel, bevelen uitdelend aan haar dienststers om wijn en koeken binnen te brengen. Heyla had wat meer aan gewicht gewonnen om een tevreden matrone te worden, maar haar schoonheid had daar slechts bij gewonnen. Ouderdom gaf haar een rustige eerbiedwaardigheid die we niet verwacht hadden in een de Smet meisje.

Jan de Smet reed de binnenplaats in met Wouter de Smet de jongere, de erkende held van de Slag van Scheut tegen de Brabanders. Jan de Smet had het talent van juwelier geërfd van zijn vader, een talent dat zelfs veel groter was dan dat van zijn vader, maar hij had die bekwaamheid niet doorgegeven aan zijn zoon Wouter de Jongere. Wouter had er de voorkeur aan gegeven een geldwisselaar te worden, wat zijn grootvader ook was geweest. Hij diende ons nu meer en meer als bankier, en andere kooplui van Gent gebruikten hem ook zo. Hij trad in concurrentie met de bankiers van Brugge! Hij werd snel rijk van zijn eigen fondsen. De echtgenote van Wouter de Jongere was weer zwanger, en dus gaf ze er de voorkeur aan niet te reizen. Ze was in Gent gebleven.

Nog iets later kwamen de families Denout en de Hert samen binnen. Pieter Denout, de volder, kwam eerst, met zijn echtgenote Kerstin de Hert. Hij sprak zeer gemoedelijk met Jan de Hert, de schipper, en met diens vrouw, Beatrise van Vaernewijc. Beatrise was een stralende vrouw, die goed opschoot met Heyla. Nete de Hert, nog steeds niet getrouwd, een oude vrijster, lenig en strak, maar mooi en vriendelijk, kwam dan de zaal in, samen met Clais de Hert en Alise van Lake die nu ook een getrouwd koppel waren sinds tien jaar, zoals ik en Wivine Denout. Ik, Jehan Terhagen, was niet met Wivine gekomen, maar met haar tweelingzus Quintine. Te Nieuw Terhagen was Quintine mijn raadgeefster – om niet te zeggen mijn meester – zodat haar plaats in deze vergadering gans gerechtvaardigd was. Wivine was met de kinderen te Terhagen gebleven. Samen met mij kwamen Martin Denout en Avezoete van Lake, zijn echtgenote. Hun kinderen waren ook bij Wivine gebleven.

Vanaf het begin dat we onze fondsen samen in één consortium plaatsten, behandelde Boudin Vresele onze handelsinvesteringen. Zijn directe medewerker was Boudin van Lake, die het ambacht nog steeds leerde, maar die een even goede koopman en beheerder van fondsen beloofde te worden als Boudin Vresele. We waren begonnen hen Boudin Eén en Boudin Twee te noemen. Nete de Hert was onze boekhoudster, Wouter de Smet onze bankier. Ik, Jehan Terhagen, beheerde onze landeigendommen. Ik kocht en verkocht polders, velden en weiden, boerderijen en herenhuizen. Mijn assistent was Martin Denout. Geert van Dorp, die nu op Oud Terhagen woonde, beheerde onze boerderijen. Hij was mijn rentmeester en hoofdboer. We beschouwden hem niet als een Pharaïldis man, dus had ik hem niet meegebracht, maar zijn rol in onze vereniging mocht niet onderschat worden.

Clais de Hert was ingeschreven in de gilde van de schippers. Hij had eerst niet veel smaak voor het water getoond, voor de rivieren, de kanalen en de zee. Die gevoelens waren hem toch wel in het bloed gebleven, maar hij had allengs het werk overgenomen van Jan de Hert in hun kantoren van het schippersambacht in Gent. Jan de Hert was nu een patriarch van de Pharaïldis, zoals Gillis Vresele, Pieter Denout en Jan de Smet, met natuurlijk onze monnik Evrard Vresele.

Clais de Hert was dus geen kapitein meer van schepen, zoals zijn vader geweest was, maar hij kocht pleiten en koggen en duermen aan, en deed die varen met volle ladingen. Zijn koggen hadden Sluis en Antwerpen als basis. Had Graaf Lodewijk van Male het hem gevraagd, dan had Clais op zijn eentje een Vlaamse vloot kunnen leveren aan de graaf! Clais bezat nu dus een rederij, en hij beheerde zijn zaken niet aan boord van één van zijn koggen, maar vanuit zijn grote kantoren nabij zijn huis in Gent. Hij was ook een scheepsbouwer van kleinere

boten, nabij het Lieve Kanaal. Onze goederen werden meestal vervoerd op schepen van de familie de Hert. Clais gaf ook grote bedragen geld aan Boudin Vresele en aan mij om verder te investeren. Hij beheerde al onze problemen van vervoer, van logistiek, niet slechts ons transport over zee, rivieren en over landwegen, maar ook de opslag van goederen en hun tijdige levering. Hij vervoerde alles, van wijn tot juwelen over vlees, granen, fruit, hop voor de brouwerijen, verven, en alles andere. Mijn Lammin Metsers en Lauwers Christiaens hadden zeer grote stapelplaatsen voor hem gebouwd nabij het Lieve kanaal.

‘Ja, ja,’ begon onze gastvrouw Heyla de Smet, ‘Lodewijk zal vanavond aankomen. Hij moet van het verst komen, van zijn kasteel van Male. Hij beloofde me wel dat hij zou komen. Wie zou onze gesprekken kunnen beginnen? Ik meen dat onze eerste spreker u zou moeten zijn, Eerwaarde Evrard. U deed me angst krijgen door ons samen te roepen voor een dringende zaak. Ik vrees dat u de boodschapper kunt zijn van kwade berichten.’

‘Daar lijkt het op, nietwaar?’ bevestigde Evrard.

Evrard was ongeveer van mijn ouderdom, veertig jaar oud, een man die in harmonie leefde met zijn geest. Hij leefde goed, want hij was een ernstig buikje aan het vormen! Evrard hield eerst een stilte aan, tot we allen aan zijn lippen hingen. Hij zocht de gepaste woorden om aan zijn verhaal te beginnen.

‘Jullie weten allen dat we een jaar van de pest hadden in 1349,’ zei hij, ‘en die ziekte veroorzaakte de dood van heel veel personen. Onlangs kreeg ik verontrustende berichten binnen vanuit twee verschillende bronnen. Broeders en monniken van het zuiden van Frankrijk brachten me brieven van onze abdijen daar. Ik ontving ook brieven van onze vriend Willem van Lake, die een dokter is en die nu les geeft aan de school voor geneeskunde van Montpellier. Ik wou jullie over al die brieven praten, want ze zijn erg verontrustend! De boodschappen die sommige monniken me in persoon gaven, hebben, vrees ik, lange tijd genomen vooraleer ze me bereikten. Ze melden dat een tweede golf van de pest onderweg is, wat inderdaad zeer slecht nieuws is. De ziekte raast opnieuw in het zuiden van Frankrijk, komend van Lombardije. De pest moet veel verder noordwaarts getrokken zijn ondertussen, in de tijd dat het de boodschappers nam om te reizen, en de ziekte vordert snel! Ik hoorde slechts enkele dagen geleden dat de echtgenote van de dauphin van Frankrijk en ook zijn twee dochters in enige weken interval overleden zijn. Geruchten doen de ronde dat ze door Koning Karel van Navarra vergiftigd werden, maar de pest lijkt me de voor de hand liggende oorzaak te zijn.

We mogen verwachten dat de ziekte in volle, kwade kracht binnen een maand van vandaag en ten laatste tegen het einde van het jaar bij ons zal toeslaan! Dat is wat de monniken die van Parijs kwamen me vertelden. In Parijs heeft de plaag al veel mensen gedood! De monniken vluchtten voor de pest!

Willem van Lake spreekt in zijn brief eveneens over een nieuwe golf van de pest die aankomt. Hij meldt dat de golf noordwaarts trekt. Willem lijkt het goed te doen, en hij is in goede gezondheid gebleven. Hij schreef me over de pest in zeer interessante bewoordingen. De symptomen van deze pest, schreef hij, zijn ongeveer dezelfde als die van de vorige golf, met twee beduidenswaardige verschillen. Willem schrijft dat mensen die de ziekte voorheen opgedaan hebben en die de vorige maal er onder geleden hebben, ditmaal niet lijken te lijden aan de ziekte. Kinderen echter, vooral diegenen die geboren werden na de vorige plaag, zijn in het bijzonder onderhevig aan deze nieuwe soort van ziekte, misschien ook omdat deze pest meer nog dan de voorgaande de zwakkeren onder de mensen uitkiest, zoals de kinderen. Deze plaag toont echter minder de symptomen van het blokkeren van onze adem, zodat de mensen trager sterven dan het geval is met die vorm van de ziekte. De pest doodt langzamer, maar ze doodt niettemin in weer een periode van vijf tot zeven dagen, zoals de meest voorkomende

vorm van de vroegere golf. Mensen die de vorige maal blootgesteld werden aan de plaag hebben misschien natuurlijke verdedigingen opgebouwd, waarvan niemand weet hoe het zou kunnen gebeuren, maar Willem observeerde dat de mensen die al ziek werden vroeger, en overleefden, beslist nu niet nog een tweede maal ziek worden.

De school van Montpellier heeft nog steeds geen wijzen van genezing ontdekt, geen recept om de pest te overwinnen. Willem geeft ons de raad eenvoudig te doen wat we de laatste maal gedaan hebben, ons te isoleren van andere mensen, vooral natuurlijk van wie de ziekte nu opgelopen heeft, omdat hij er stellig van overtuigd is dat de pest een soort besmetting is, waarbij de ene persoon de ziekte oploopt van de andere. Hij dringt er ook op aan alles te zuiveren, van de vloer tot onze klederen met water, zelfs met heet, kokend water. Hij zond me een recept voor een mengsel van olie, azijn, tijm en nog enkele andere kruiden, die enig effect lijken te hebben, al was het slechts om de ziekte niet van iemand anders op te rapen. Hij stelt me voor om dat watertje op onze zichtbare leden, onze handen en ons gezicht in te wrijven. Ik probeerde dat al, maar het is een nogal walging opwekkend spul, vooral op het gezicht. We konden het uitproberen op de kinderen, maar of ze ervan zullen houden is een andere vraag. Willem schrijft dat de ziekte zo erg is als de vorige maal. De school van Montpellier, voegde hij toe, was zeer goed voor alle, bijna mechanische interventies van chirurgie, maar de school weet praktisch niets af van de interne werking van de organen, van de mensen of van de dieren, en niets over de werking van onze geest over de fysieke kracht. Over elk onderwerp behalve dan de chirurgie, denken en observeren die professoren van Montpellier niet zelf. Ze passen de theorie van de vier *humores* toe, net zoals onze dokters van Gent doen, en verder zijn ze nog niet geraakt.

Hier is wat Willem over dat onderwerp schrijft. Ik lees jullie voor!

Evrard opende een rol perkament die hij in zijn handen had gehouden, en hij begon te lezen.

‘Volgens de theorie van de *humores* van Hippocrates, een Griekse geneesheer en filosoof van de oudheid, wordt de toestand van een man of een vrouw beheerst door vier lichaamssappen die zijn: gele gal, zwarte gal, flegma of slijm, en bloed. Die komen overeen met de vier seizoenen, respectievelijk zomer, herfst, winter en lente. De lichaamssappen of *humores* in het Latijn worden ook verbonden met de eigenschappen van hitte en koude en vochtigheid en droogte, respectievelijk heet en droog voor gele gal, dan koud en droog, koud en vochtig, heet en vochtig. Volgens die theorie wordt een ziekte veroorzaakt door het onevenwicht van de *humores* in mannen, vrouwen of kinderen. De dokters moeten proberen het evenwicht te herstellen.

Ik heb teksten gevonden die voorschrijven welk soort voedsel moet ingegeven worden in welk seizoen en voor welk onevenwicht. Andere behandelingen zijn purgeren, blaren vormen met zalven die irriteren, en bloed aftappen. Ik spaar je de details over wanneer en voor welk onevenwicht elke methode moet toegepast worden. Waar vinden de vier *humores* hun oorsprong? In het spijsverteringsstelsel, maar de theorie stelt vier dergelijke systemen voor. De ene spijsvertering heeft plaats in de darmen om de uitwerpselen te vormen, een andere in de lever om de vier *humores* in het algemeen te produceren, een andere bevindt zich in de bloedvaten, en we elimineren via het zweet en de urine. Het vierde verteringsstelsel gebeurt in de weefselen, en die afbraakstoffen verdwijnen eveneens via het zweet en de urine. Je zou verrast zijn, Evrard, door de duizenden bladzijden die over dit onderwerp geschreven zijn. Het onevenwicht van de *humores* zorgt eveneens voor de vorming van de vier temperamenten, de choleriche, de sanguinische, de flegmatische en de melancholische persoonlijkheden. Ik heb alles gelezen wat er kan gelezen worden over die onderwerpen, maar nooit, nooit, Evrard, heb ik enig sluitend bewijs of enige geloofwaardige rechtvaardiging gevonden van dit systeem van de vier lichaamssappen!

Hippocrates schreef dat ze bestonden, en sindsdien hebben massa's van geneesheren en professoren boeken geschreven om te kunnen afleiden wat de theorie betekende en hoe ze kon gebruikt worden, hoe ze kon verbeterd worden en uitgebreid, maar ik heb nooit een tastbaar, sluitend bewijs van enige soort dan ook gevonden dat kon aantonen dat de theorie iets meer was dan een gewoon voorstel, dan meer dan een eenvoudige hypothese, of mogelijke maar niet zekere uitleg.

Wanneer ik die vraag stelde aan de professoren van Montpellier die me onderricht gaven, uiteraard allemaal zeer intelligente, vriendelijke, welmenende mannen, dan keken ze me totaal verbaasd aan, om dan uit te roepen, 'natuurlijk is het waar! Hippocrates heeft het gezegd! Deze en die beroemde professor, Galen bijvoorbeeld, zei dat het waar was! Wat anders zou er als theorie kunnen zijn?'

Wel, ik zeg je, Evrard, wij, geneesheren, zouden maar beter beginnen te zoeken naar andere theorieën, nieuwe theorieën die degelijker gerechtvaardigd worden dan slechts te beweren, "Hippocrates schreef dat het zo was, en al de andere geneesheren ook!"

Wat betekent dat voor de pest die naar jullie toe komt? Wel, ik heb niet één geneesheer in Gent of in Montpellier één enkele persoon weten te genezen door de theorie van de lichaamssappen! Wat is meer, Evrard, ik heb veel geneesheren hier ondervraagd, en ik heb niet één coherente, aanvaardbare uitleg gehoord over hoe men kan ziek worden van de pest, en hoe dan men door de herstelling van het onevenwicht van de *humores* zou kunnen genezen! Waarom verstoort de ziekte zo erg en zo plots het evenwicht van de *humores* in duizenden personen? Welk onevenwicht leidt hoe tot de builen van de pest? Geen antwoord! Dus, Evrard, vergeet de geneesheren! Zij, en ik, weten niets af van de plaag, en niemand weet hoe ze te genezen. Dat is de droevige waarneming en het besluit dat ik moet maken! Ik ben daarom teruggevallen op de meest eenvoudige methoden, die me opgelegd worden door mijn logica afgeleid van de eenvoudige waarnemingen die ik gemaakt heb en die daarom echt waar moeten zijn.

Eet goed alle soorten van voedsel, adem de gezonde open lucht in, eet niet teveel vlees en vet, oefen je lichaam door te wandelen of te rennen, een beetje elke dag, maar wees gematigd in alles. Vermijd je te erg op te winden, en breng je geest tot kalmte. Hou je zuiver door je dikwijls te wassen in water waarin wat azijn gegoten is, houd iemand koud wanneer hij of zij te heet aanvoelt of warm wanneer hij of zij koud heeft, en verzorg hem of haar liefdevol. Maar vooral, wanneer je je in het midden van de ziektegolf bevindt, blijf ver weg van groepen van mensen, van de menigte, maar verberg je in je huis, vlucht naar het platteland, vermijd alle contact met mensen die reeds aan de ziekte lijden of die in plaatsen geweest zijn waar de ziekte heerst.

De tweede golf doodt mensen zonder onderscheid, zoals de eerste, Evrard, maar hierna volgen toch enige waarnemingen die ik de moeite vond te vermelden.

Ten eerste, ik heb niet één persoon behandeld die me ziek werd en die de eerste golf overleven had. Heel wat mensen hebben me verteld dat ze de ziekte vroeger al opgelopen hadden, maar niemand van hen is nu ook ziek geworden.

Ten tweede, zorg speciaal voor de kinderen, want vooral de kinderen worden door deze golf getroffen! Dat is heel erg droevig, want veel families verliezen alle hoop in de geneesheren en in God wanneer hun kinderen sterven. Het is zo treurig om de kinderen te zien sterven, Evrard, en niets voor hen kunnen doen! Ik ben wanhopig omdat er zo bitter weinig is dat ik kan doen! Ik bid God elke dag om de kinderen te redden die ik aan het verzorgen ben, maar er is zo weinig, zo heel weinig dat ik kan doen, en God lijkt mijn gebeden niet te willen aanhoren. Ik vrees dat wij, geneesheren, slechts arme, ontoereikende, nog zeer domme mannen zijn, en ik weet helemaal niet in welke richting te kijken om betere uitleg te vinden!

De pest heeft Montpellier bereikt en overheerst nu de stad terwijl ik dit schrijf. De mensen sterven hier in grotere aantallen zelfs dan tien jaar geleden, en de jonge mensen sterven meer dan de ouderen. God zegen en beware jullie allen, maar hoop niet teveel!

Evrard sloot de rol en zuchtte.

‘Dat is dan wat Willem schreef,’ besloot hij, tranen in de ogen.

In onze zaal bleef een lange stilte hangen, die slechts onderbroken werd door de zuchten van de vrouwen. Gillis Vresele dook het eerst uit zijn gedachten en treurigheid.

‘Vrienden,’ zei hij, ‘we moeten doen wat Willem voorstelt, God zegene zijn ziel. En onze zielen! We moeten vluchten naar het platteland, weg van de drukte van Gent. Niet iedereen kan uit Gent vertrekken, maar wie kan moet het ook doen. Evrard zal in zijn abdij blijven, neem ik aan. Ik moet in Gent blijven om onze zaken waar te nemen terwijl Boudin uit Gent vlucht. Neen, Boudin, ik wil geen protesten horen! We moeten onze meeste investeringen voor de rest van het jaar opschorten, en waarschijnlijk ook voor een deel van het volgend jaar. Onze overleving is nu allerbelangrijkst! Jehan, mijn zoon, kun jij voor onderdak zorgen voor de Vresele en de van Lake families?’

‘We zullen de nodige plaats in Nieuw Terhagen maken en trachten in zo veel comfort als mogelijk te leven,’ ging ik akkoord. ‘Zo nodig bouwen we nog snel nog meer kamers in het kasteel. De ruimte is voorhandig. Nieuw Terhagen is ook goed beveiligd. Iedereen is welkom, vrienden.’

Gillis knikte.

‘Martin,’ ging Gillis verder, ‘jij woont op Westdorp. Kun je Pieter en de Hert familie opnemen?’

‘Natuurlijk,’ glimlachte Martin. ‘Ik zou Westdorp beter willen versterken, want we mogen verwachten dat bandieten zich ook op Westdorp zullen willen verschuilen. We moeten die buiten houden! De bouwvakkers van Jehan kunnen helpen. We moeten de bouw snel beginnen en die beëindigen tegen het einde van het jaar.’

‘Goed! En de familie de Smet kan, neem ik aan, op Beostenblijje blijven?’ vroeg Gillis.

‘Ik zal daarvoor zorgen,’ bevestigde Heyla de Smet. ‘In deze omstandigheden zal Lodewijk daarover geen opmerkingen hebben. Als er een nieuwe golf van de pest komt, zal Lodewijk te Male willen blijven, en zich weinig willen verplaatsen. Ik moet hem vertellen wat Willem voorstelde. Kan ik een kopij van de rol van Willem krijgen?’

Ik heb al twee afschriften van de brief meegebracht,’ zei Evrard Vresele en hij gaf mij en Heyla er telkens één. ‘We moeten de pest in Vlaanderen en Gent opnieuw verwachten tegen het jaareinde. We weten dat de ziekte vooral in de lente komt, volop woedt in de zomer, nog woekert in de herfst, maar in de winter verdwijnt.’

Gillis zei, ‘we moeten iets organiseren om elkaar boodschappen te kunnen sturen, boodschappen die komen en gaan van en naar Evrard en mij, van Gent naar Terhagen en terug. We moeten een plaats hebben waar we brieven kunnen achter laten en waar we die kunnen opnemen zonder het fysisch contact van boodschappers. De brieven moeten kunnen circuleren tussen Beostenblijje, Terhagen, Westdorp en ons.’

‘We bezitten een geïsoleerde boerderij nabij Zelzate,’ stelde ik voor. ‘Er is een klein huis, een hut, daar, die leeg staat nabij de poort van de boerderij. Brieven kunnen daar geplaatst worden in een verborgen, open ruimte in de muur. Ik kan je een papier geven met de beschrijving en een tekening van exact waar de brieven kunnen geplaatst en afgehaald worden. Martin, Heyla en ik kunnen om beurten iemand zenden op de brieven te gaan afhalen en ze te verdelen.’

‘Dat is dan afgesproken. Ik hoop en ik bid aan God opdat hij ons allen zou toelaten ook aan deze beproeving te ontsnappen,’ besloot Gillis Vresele. ‘We moeten nog bespreken wat jullie

menen over onze handelsovereenkomsten en over Gent. Heeft iemand iets ongewoons toe te voegen, iets wat we nog niet allen weten?’

We keken naar elkaar.

‘Er is misschien iets, ja,’ begon Boudin van Lake aarzelend.

We waren verbaasd, want Boudin was de jongste onder ons.

‘Ik heb bemerkt,’ vervolgde hij, ‘dat hoewel de wevers hun privileges weergevonden hebben en het recht om hun ambacht in Gent uit te voeren zonder speciale taksen, de uittocht van de wevers niet ophoudt, ondanks alle maatregelen genomen door de schepenen en de graaf! Ik heb heel wat rond gevraagd bij de wevers, en ze zeiden me dat er niet echt nog redenen waren om in Gent te blijven. De mededinging door het Italiaans wollen doek stijgt zeer snel en kwaliteitslaken wordt nu geproduceerd in veel andere steden van Vlaanderen. Engeland blijft wevers aantrekken. Het is eenvoudiger in Engeland om aan de beste wol te geraken, en in al die plaatsen blijven de lasten en de reglementeringen op wevers en op de weverij nog veel lager. Het leven is er gemakkelijker en de levenskost goedkoper. De wevers met wie ik sprak verwachten dat nog meer wevers de stad zullen verlaten. Vergeet niet dat wanneer één wever vertrekt, hij minstens vier of vijf personen van zijn familie meeneemt, en dikwijls meer mensen, want tot zijn familie behoren de vrouwen die spinnen, mensen die vollen, verven en scheren, en zo voort. Niet slechts één familielid vertrekt met een wever, maar meer dan een dozijn tot twintig anderen! Minder en minder mensen zullen er morgen in Gent wonen.’

‘Dat is waar,’ gaf Gillis toe met dit beeld. ‘Ik weet dat wat de jonge Boudin zegt de waarheid is. Het is droevig om vast te stellen, maar de bevolking van Gent blijft dalen in wevers. Mijn zoon Boudin kan bevestigen dat de handel in laken constant daalt, en ook de verhouding van de handel in laken vergeleken met de totale handelsmassa daalt. Dat bewijst eens te meer voor ons, Pharaïdis mannen, dat we ons geld en onze inspanningen niet slechts in de lakenhandel moeten investeren, maar dat we moeten uitkijken naar alles wat winsten kan opbrengen. We moeten veelzijdig blijven in onze handel en in onze standpunten. Is dat niet wat we de laatste jaren al gedaan hebben? Het principe is gezond. Wanneer de winsten ergens dalen, dan moeten we in andere producten handel drijven!’

Boudin Vresele voegde toe, ‘en ik kan bevestigen dat we inderdaad onze handel ook aan het uitbreiden zijn. De graanhandel met Frankrijk werd de laatste jaren zeer moeilijk. Picardië werd geplunderd, verbrand, de boeren uitgemoord. Heel veel velden blijven daar nu braak liggen omdat er geen volk meer is om in de velden te werken. Heel wat kooplui ook werden gedood, zodat we naar andere contacten moesten zoeken. Minder mensen zijn eerlijk en Godvrezend. Het is een treurig verhaal. Het Engels leger, de huurlingen van de Vrije Compagnieën, de *Jacquerie*, de plunderingen van de heren van de kasselrijen, hebben zoveel vernietigd in die streek dat veel te weinig graan nog wordt verbouwd. We hebben naar alternatieve bronnen van graan gezocht, en we voeren thans al meer graan in vanuit de Baltische landen en vanuit het noorden van Duitsland. Wij zoeken die contacten rechtstreeks met de Duisters, we gebruiken niet meer de tussenpersonen van Brugge en Sluis, onder wie zich veel Lombarden bevinden. Het hoofdkwartier van de Duitse Hanze werd ingericht te Brugge, maar wij drijven rechtstreeks onze handel met de *Kaufmänner* van Brugge, en we vervoeren ons graan in onze eigen schepen naar Antwerpen. Dat maakte de Herts populair bij de Duitse Hanze, want ze hebben ook wel opgemerkt dat Jan de Hert zeer betrouwbaar is en goed georganiseerd werkt. Dat heeft ons bijkomende handel gebracht en nog meer vervoer!’

‘Allemaal waar,’ gaf Jan de Hert toe. ‘We hebben nu al schepen die niet meer slechts tussen Antwerpen en Sluis en naar de Duitse havens zeilen, maar die ook onder Duitse kapiteins zeilen tussen Duitse havens en tussen de Baltische havens en de Deense havens. We worden daar meer en meer gedoogd en wat is meer, gewaardeerd. Ik heb er aan gedacht onze eigen

handelshuizen te stichten in Kopenhagen en in Lübeck, en om lid te worden van de Duitse Hanze!

‘We moeten bekwame mannen vinden om dat alles te beheersen,’ merkte ik op, ‘dat is het moeilijkste. Maar een nieuwe golf van de pest komt er aan. Niet slechts wij zullen die plannen moeten uitstellen en op een laag pitje houden. We zullen het nadien zeer moeilijk hebben om goede mensen in te huren. Dat zal onze expansie stuiten. Die problemen kunnen nog enkele jaren aanslepen nadat we de plaag overwonnen hebben. De pest zet een domper op onze expansie!’

‘En als we overleven!’ verklaarde Evrard somber gestemd.

‘Als we overleven, inderdaad,’ herhaalde ik. ‘Onze eerezucht is groot, maar onze winsten zullen weer enkele jaren verdwijnen. Het volgend jaar kunnen we heel lage winsten tot geen winsten verwachten, en daarna zullen de inkomsten enkele jaren laag blijven. In Brugge is alles erg gereserveerd, georganiseerd en gesloten voor nieuwelingen zoals wij die een stuk uit de koek willen. Antwerpen ligt open, daar zijn er opportuniteiten voor handel en transport. Ik meen, ook al van het voorbeeld van Jan, dat Vlaanderen te klein voor ons wordt!’
Iedereen glimlachte.

‘Dat was een goede analyse,’ riep Graaf Lodewijk van Male uit.

Hij verraste ons allen, liep de kamer in en sprong direct naar Heyla, omhelsde haar en hief haar van de grond als om haar te wegen, stikte haar bijna in zijn armen. We bemerkten dat Heyla nog steeds de grote lieveling, de enige liefde was van de graaf.

‘Ik weet het al, ik weet het al, Eerwaarde Evrard, je zult me zeggen dat een nieuwe plaag van de pest Vlaanderen binnenkort zal treffen. Ik heb er ook over gehoord. Ik weet dat de pest zal gebeuren. Laten we er over praten. Maar eerst, heb ik mijn doel niet bereikt zoals ik jullie beloofd heb? Ja, Vlaanderen is te klein voor ons!’

Lodewijk van Male lachte luid.

‘Ik hoorde jullie spreken over Antwerpen. Hoe klein ook, Antwerpen is van ons, heren, en nadat ik het ingepalmd heb is het aan jullie om van dat Antwerpen een nieuw centrum van Vlaamse handel te maken. Ik wil dat Antwerpen een even grote, voorspoedige en fortuinlijke haven wordt als Brugge en Sluis! Antwerpen is onze poort naar Brabant en naar het gans Duits keizerrijk, zowel te land als ter zee. Jullie hebben mij geleerd om open ogen voor de toekomst te hebben, en dat is wat ik doe! We hebben de noordelijke zeeën veroverd ook, want de Duitse Hanze heeft zijn hoofdkwartier naar Brugge gebracht. De ware sleutel, echter, naar het binnenland van Brabant, Henegouwen, al de Lage Landen, Luxemburg en het westen van de Duitse landen, is Antwerpen! Wat een parel in onze kroon kan Antwerpen niet worden! En, heren, de stad die Frankrijk via Brugge met de noordelijke kusten en via Antwerpen met de oostelijke landen verbindt, is Gent! Gent is het hart van Vlaanderen! Jullie hebben een schitterende toekomst vóór jullie liggen in Gent, en veel werk. Ik reken op jullie om op die doelen te werken. Wat zou Vlaanderen zijn zonder handel? Ik deed mijn best om voor jullie de opportuniteiten te creëren, de algemene en de geografische mogelijkheden. Het is nu jullie beurt om die volledig uit te baten! We hebben honderden militiemannen in de strijd verloren, wat ik ten zeerste betreurt. Het is nu aan jullie om er voor te zorgen dat die levens niet voor niets geofferd werden. Jullie kunnen de levens van tienduizenden Vlamingen redden van de honger en de ellende en van een oneerbare dood door ons de welvaart van de handel te brengen!’

‘U hebt een mooie, optimistische visie op de toekomst, heer graaf,’ gaf Gillis Vresele toe, ‘en we zouden u moeten danken en u geluk wensen voor die visie. U bent de eerste graaf van Vlaanderen die ernstig en diep nadenkt over de economische problemen en mogelijkheden, en over de welvaart van het graafschap. We zullen onze inspanningen aangaande de handel

uitbreiden. We waren echter juist aan het bespreken dat er een periode van zeer moeilijke tijden vóór ons kan liggen tengevolge de nieuwe golf van de pest, de nieuwe Grote Sterfte. We zouden die problemen aan u willen voorleggen, en we hopen dat we ze het hoofd kunnen bieden. We zullen veel geduld moeten oefenen voor heel wat nieuwe initiatieven!’

‘Ik weet dat, ik weet het. Ik begrijp het,’ antwoordde Lodewijk van Male.

Hij maakte een breed gebaar met zijn rechterhand, plots weer bezorgd. Zijn ogen verloren even hun schittering, en hij keek naar Heyla.

‘Heren, mijn enige grote hoop is dat onze geliefden gespaard mogen blijven, maar dat ligt in de handen van God. Ik blijf geloven dat als we doen wat goed en correct is, God ons zal redden en belonen. We moeten geduld uitoefenen. Wat is het leven van een man? Hoe kort is het leven niet! De waarheid is dat we een periode van uitstel, van pauze, van rust, best nodig kunnen hebben.

Frankrijk en Engeland hebben net op tijd een vredesverdrag ondertekend. Ik denk dat de twee koningen, Edward III en Jan II het nieuws van de komende pestplaag in de oren hadden. Ik blijf ervan overtuigd dat dit feit ook woog op de snelheid waarmee ze de Vrede van Brétigny afgesloten hebben. Denk toch even na! Gedurende jaren en jaren bleven ze maar praten en praten, vloeken en beledigingen naar elkaar werpen, en onderhandelen en vergaderen, argumenten heen en weer gooiend met de snelheid van de bliksem. Nu, in mei, kwamen ze tot een besluit in acht dagen! Was dat geen mirakel? Denk wat jullie willen, maar ik meen dat de koningen de spanning en de bedreiging van de nieuwe pest op zich voelden. Koning Edward III is moe van de strijd en was bevreesd om met zijn leger in de pest in Frankrijk gevangen te geraken. En de Dauphin Charles, voor wie ik veel sympathie heb, hoewel hij gevaarlijk blijft voor Vlaanderen en voor mij, heeft meer zware moeilijkheden op handen dan hij aan kan, en vooral dan hij kan betalen om ze op te lossen! Neen, er zal nu een lange periode van vrede komen, heren, hoewel de vrede nooit eeuwig kan duren. God heeft ons een andere gesel gezonden om ons bezig te houden. De nieuwe plaag zal weer betekenen dat tienduizenden doden zullen vallen in Vlaanderen. Dat weet ik al te best!

Ik wil nog twee dingen toevoegen. Eerst, dank ik de Vresele familie om me de standaard van Brabant te hebben bezorgd. Ik hoorde dat de standaard veroverd werd door Heinric Vresele, de klerk van Gent, met twee van zijn vrienden die hier aanwezig zijn. Ik wist wel dat de Gentenaren even goede strijders waren als kooplui, maar toch!

Verder kunnen we nu ook op een periode van rust rekenen in Gent, want de wevers zijn wel weer aan de macht, maar ze zijn toch niet alleen, en de Vrede van Brétigny heeft hun verbond met Engeland opgelost. De wevers kunnen niet meer naar Engeland kijken voor hulp! Ik hoop dat ze nu weer naar mij zullen kijken, en ik zal genadig zijn met hen!’

Lodewijk zuchtte. Hij hield een stilte aan. Daarna hernam hij zijn alleenspraak, maar hij fluisterde nu, bijna alsof hij tot zichzelf sprak.

‘Ik heb geen mannelijke erfgenaam,’ zei hij met bitterheid in zijn stem. ‘Ik kan mannelijke kinderen hebben, zoals Heyla bewees met mijn Robrecht, maar ik heb geen rechtmatige, wettelijke erfgenaam. Mijn droom van een zeer sterk graafschap om de macht van Frankrijk en Engeland in evenwicht te houden in onze streken, zal niettemin gerealiseerd worden door andere mannen dan ik, Lodewijk van Male. Ik zal hen de middelen verstrekken om dat te doen!

Mijn dochter en erfgename is getrouwd met de hertog van Bourgondië. Kunt u zich inbeelden wat een vereniging dat betekent? Met Vlaanderen zal de hertog van Bourgondië als graaf van Vlaanderen even machtig zijn, zo niet machtiger dan de koning van Frankrijk! Jan II was zeer tevreden wanneer ik hem dat huwelijk voorstelde, want hij dacht dat dan uiteindelijk toch Vlaanderen in Franse handen zou vallen, maar hij vergat toen even dat die vereniging recht in

de weg zou komen te staan van de toekomstige ambities van de Franse koningen! Het huis van Bourgondië kan nu ook doel nemen op Brabant, Henegouwen, Holland en Zeeland, Namen, en wie weet welke streken nog meer! Daar is een droom voor jullie! Hoe gemakkelijk zou het niet zijn om handel te drijven in dergelijke verenigde ruimte! Hoeveel ambachten, hoeveel initiatieven voor landbouw kunnen er niet ontwikkeld worden in die ruimte van de meest vruchtbare gronden ter wereld en met de meest verstandige, hard werkende mensen ter wereld, die niets liever willen dan de welvaart te zoeken, omdat ze zeer goed beseffen dat slechts de welvaart hen ook welzijn kan brengen! En wat zal het centrum van dat alles worden, heren? Niet Dijon, niet Brugge, maar Gent, mijn vrienden! Wat zeggen jullie van die droom? Gent kan het centrum worden van een ander keizerrijk! Denken jullie niet met mij dat wij alles kunnen realiseren waar we maar onze geest naartoe zetten?’

Graaf Lodewijk van Male groeide uit terwijl hij zo sprak van een bijna gebroken man die gebogen stond, het hoofd naar de vloer gericht, tot een torenhoge, bulderende monarch, die de handen tot vuisten klemde en wild rond zich keek alsof hij Lodewijk de Veroveraar heette. Zijn stem donderde zijn laatste zinnen de zaal in.

Gillis Vresele glimlachte fijntjes. Hij vroeg zich af of Lodewijk van Male niet exact hetzelfde verhaal vertelde aan de mannen van Brugge, maar met Brugge als het centrum van de wereld. Het was ook een visie van expansie, en expansie betekende bijna zeker oorlogen en veldslagen. Toch was de visie groots! Hij bewonderde een man die zich kon verzoenen met het lot om geen mannelijke erfgenaam te hebben door een visie te koesteren over een ander keizerrijk! Dergelijke ideeën van macht, weelde, grootsheid, waren toch ook wat de Pharaïdis mannen deze dagen inspireerden. Gillis herinnerde zich nog goed hoe hij zijn vader had geholpen om te kunnen overleven, om enige muntstukken te grijpen wanneer alles verloren leek, en hoe ze opnieuw begonnen. Een nieuwe wereld was nu inderdaad uit de as gerezen! Het geslacht van de graven van Vlaanderen, de oude geslachten van de Dampierres en de Béthunes zouden echter met Lodewijk van Male uitsterven. Als zijn droom werkelijkheid werd, zou Lodewijk werkelijk de laatste graaf van Vlaanderen geweest zijn, maar het graafschap zou ten hemel stijgen om deel uit te maken van een groter geheel dat als een prachtig juweel in het continent zou schitteren. Hoe was deze eergierige maar schuchtere jongeman uitgegroeid tot een volwassen man die de sterkte en ook de innerlijke harmonie van ziel vond om zoveel verder dan het lot van zijn eigen familie te kijken? Lodewijk had kunnen handelen op een veel minder eerbare wijze! Hij had zijn vrouw kunnen laten doden, zijn onwettelijke zoon kunnen laten wettig verklaren, bijvoorbeeld. Gillis bewonderde Lodewijk van Male toch om op een zo eerbare wijze te hebben gezocht naar een oplossing om de geschiedenis verder op haar eigen kracht te laten gebeuren en zo een nieuw tegengewicht te creëren tussen Frankrijk en Engeland.

Gillis antwoordde aan de graaf, ‘Engeland heeft zijn twintig jaar oud verbond met Vlaanderen opgegeven in de vrede van Brétigny.’

‘Ja, Edward III heeft dat gedaan,’ zei Lodewijk van Male. ‘Hij heeft echter niet de handelsbedrijvigheid met Vlaanderen gefnuikt. De steden van Vlaanderen en de heren van de kasselrijen hebben zich verzoend met hun graaf. Dat deden ook de gilden van de steden. Wij zijn opnieuw verenigd, heren, en sterk als een gebalde vuist, en daarom zo sterk als Frankrijk en Engeland. We moeten ons niet meer afvragen of Frankrijk ons nog zou opslorpen, en zoals ik al zei, beseft de koning van Frankrijk het nog niet, maar Vlaanderen en Bourgondië samen zullen een nieuwe uitdaging worden voor de volgende koningen van Frankrijk. We behouden onze import van wol uit Engeland, want Edward III heeft de kruimels van ons goud nodig, en wij zijn beveiligd van agressie. We staan nu aan de zijde van Frankrijk, maar van een Frankrijk dat zich realiseert dat het niet de handen kan leggen op ons graafschap. We houden

Vlaanderen in feodaal leen van Frankrijk, maar het conflict waarin we ons neutraal moeten opstellen is ten einde. Het hoeft ook geen zorg meer te zijn voor Vlaanderen!’

Op dat punt durfde ik de graaf tegen te spreken.

Ik, Jehan Terhagen, zei, ‘er is een andere visie aan het werk, heer graaf, eveneens een grote visie!’

‘Welke is dat?’ vroeg Lodewijk van Male verrast, verbaasd dat ik durfde spreken van een nog grotere visie dan de zijne.

‘Beschouw het gebied van de koninklijke domeinen van Frankrijk,’ vervolgde ik. ‘Beschouw het land dat in het westen begrensd wordt door de zee, ten zuiden door de Pyreneeën en door de Middellandse Zee, ten zuidoosten door de Alpen en meer noordwaarts door de Rijn, dan gans in het noorden door de graafschappen van het Heilig Rooms Keizerrijk. Dat land heeft de vorm van een zeshoek, een hexagoon. Wat de koningen van Frankrijk willen, meen ik, is niet slechts hun huidige domeinen Frankrijk te noemen, maar alle landen die binnen de natuurlijke grenzen liggen die ik net vernoemd heb!

Normandië en Bretagne en Aquitaine maken deel uit van die zeshoek, en ook de Provence en Savoie, de landen van de Lorraine en Alsace, misschien zelfs delen van het land van de Zwitsers. Als we aannemen dat Frankrijk niet voldoende machtig is om te kunnen winnen van de Duitse keizer, dan is er één stuk land dat toebehoort aan Frankrijk maar dat uit de grenzen steekt die ik opgenoemd heb, een land in het noorden. Dat land is Vlaanderen. In Vlaanderen worden noch de talen van Oc noch van Oil gesproken, maar een Germaanse taal. Vlaanderen behoort reeds tot het feodale Frankrijk, maar is niet in het volledig bezit van de koning van Frankrijk. De grootse visie van de Franse koningen is om de hele zeshoek die ik schetste in woorden Frankrijk te kunnen noemen. Bourgondië ligt helemaal in die zeshoek. Vroeg of laat zullen de Franse koningen ook Bourgondië willen opslokken. Hun visie zal trouwens niet stoppen tegen een Bourgondië dat machtiger gemaakt wordt met Vlaanderen, en tegen een Vlaanderen machtiger gemaakt met Bourgondië. Het was al omdat de koning van Frankrijk Vlaanderen wou opsorpen dat uw voorvaders in Parijs gevangen werden genomen, en waarom we de Gouden Sporen slag vochten!’

Graaf Lodewijk staarde me aan, en dan barstte hij in lachen uit.

‘Mijn God, ik denk dat je het bij het rechte eind hebt! Niettemin hoef ik de zaken ook niet gemakkelijk te maken voor de koningen van Frankrijk, nietwaar? Door Vlaanderen en Bourgondië te verenigen, kunnen wij en Bourgondië het heel wat moeilijker maken voor de koningen om hun visie waar te maken. En ja, misschien, waarschijnlijk, zal er een grote oorlog komen tussen de koningen van Frankrijk en de nakomelingen van de hertog van Bourgogne en mijn Margaretha! Wel, dat alles ligt ver in de toekomst, en ik hoop verdomd erg dat onze nakomelingen die oorlog zullen winnen! Ik zeg barst aan de koningen van Frankrijk met hun visie!’

Lodewijk van Male bleef hard lachen. Ik lachte met hem mee. Er was niets anders dat we konden doen, inderdaad, dan die Franse visie te bestrijden. Toch was het goed humeur van Lodewijk van Male een beetje gebroken.

De Pharaïldis mannen bleven zwijgen. Dan begon Evrard aan de graaf uit te leggen over de komende pest. Graaf Lodewijk van Male vroeg ook een afschrift van de brief van Willem van Lake. Wanneer het onderwerp van de grote ziekte uitgeput was, spraken we verder over de toestand te Gent, en vooral over de wevers die weer hun politieke rechten en hun macht in de stad gewonnen hadden, hoewel toch meer wevers de stad verlieten. Lodewijk van Male legde ons uit hoe hij de machten in Vlaanderen in evenwicht kon houden, en er waren veel machten aan het werk in het graafschap! Lodewijk zei dat de macht van de wevers was zoals een kokende ketel. Men moest het lid af en toe van de ketel heffen om stoom af te laten. Hij had

gevaarlijke opstanden vermeden door af en toe het deksel van de ketel op te heffen, door af en toe wat macht weer te geven aan de wevers, zo langzaamaan als hij kon, en toch maar de macht te laten delen met de andere gilden en de andere machten in de stad. Als de wevers Gent verlieten, dan zouden ze in Gent als groep minder machtig worden, wat goed was! Natuurlijk wou Lodewijk niet de weversindustrie in de stad doden! De nieuwe macht in Gent kwam meer van de kleinere gilden, meende hij. Alles is een zaak van evenwicht, schatte Lodewijk, en hij moest een meester equilibrist blijven in dat spel. Lodewijk dacht dat de wevers wel enige macht opnieuw zouden verwerven te Gent, maar een macht die de gilde moest delen met andere groepen. Lodewijk zou hen nooit de volledige macht over Gent geven, en indien bijgevolg enige wevers Gent wilden verlaten en door dat te doen de kennis van het weven van doek van hoge kwaliteit zou verspreid worden in Vlaanderen, dan zou hij die beweging niet stoppen. Als Gent minder rijk zou worden van de productie van laken, dan was dat niet noodzakelijk een verlies voor Vlaanderen, en Gent kon rijker worden van de andere ambachten en van de handel. Bijkomende handel via Antwerpen zou helpen, en kon een mooie opportuniteit zijn. Tevens, stelde de graaf, moeten we wachten op welk effect de nieuwe pest zou betekenen. De plaag zou Gent weer zwaar treffen, meer dan andere streken van Vlaanderen, en dat kon de machtsverhoudingen in Vlaanderen nog dramatisch wijzigen.

We bespraken die onderwerpen tot laat in de nacht. Graaf Lodewijk van Male scheen niet gestoord te zijn door de Pharaïldis vrouwen die meerdere malen hun opinies verkondigden. Lodewijk was zijn eigen man geworden, bemerkten we, maar was hij ook niet de man en het product van Heyla de Smet van Gent, een Pharaïldis vrouw?

We worstelden ons door de tweede golf van de pest op de wijze die we besproken hadden tijdens de gedenkwaardige vergadering met Graaf Lodewijk van Male te Beostenblijje aan het einde van oktober van 1360. We hadden een plan waarin de observaties van Willem van Lake toegepast werden. Omdat we meer rationeel planden dan de meeste mensen in Vlaanderen, meenden we dat we de grillen van het leven konden beheersen, en dus voelden we ons zelfverzekerd, maar ook wel angstig. Onze bekwaamheid om te plannen was onze sterkte, maar elke sterkte is ook een zwakte, omdat in werkelijkheid we helemaal niets beheersten! We beheersten zeker niet wat God met ons voorhad, en ook niet de onvoorspelbare wijzen waarmee de natuur werkte. Diep in onze zielen wisten we dat wel. We zouden in ons vlees en in onze geest lijden, zoals eender welke andere familie van Gent.

We deden zoals we overeengekomen waren in de formele Pharaïldis vergadering te Beostenblijje. Vanaf de maand november van dat jaar, werd Nieuw Terhagen opnieuw overspoeld met volk. We bouwden de ruimtes en de woonkamers waar we die niet voldoende hadden, en ik gebruikte de rest van oktober om de arbeiders van Lammin Metsers die nieuwe woonruimtes te doen bouwen in het kasteel, tegen de muren, door meer ruimte weg te nemen van de open binnenplaats. Ik liet zelfs een hoge muur bouwen rond onze tuin achter het kasteel, zodat we daar vrij konden wandelen wanneer de zon scheen. Dat vergrootte effectief onze levensruimte. Die muur was zeer hoog, en bovenaan plaatsten we scherpe, ijzeren pieken.

Gillis, Heinric en Evrard Vresele bleven in Gent wonen. Zij verzekerden onze verbinding met de stad. Boudin Vresele, zijn vrouw Margaretha en hun twee kinderen verhuisden naar ons kasteel. Ook Boudin van Lake, zijn vrouw Agte en hun twee kinderen verhuisden naar Nieuw Terhagen. Lammin Metsers en Lauwers Christiaens, onze metser en bouwondernemer en de

eigenaar van baksteenovens, kwamen naar Oud Terhagen. Zij brachten elk hun twee volwassen zonen met hun vrouwen en kinderen mee, meer dan een dozijn mensen. We versterkten Oud Terhagen veel meer, en bouwden dan ook meer stenen huizen in een lange rij tegen de binnenmuren.

We ontwikkelden een complex schema om zowel Oud als Nieuw Terhagen te voorzien van vers voedsel uit onze boerderijen en uit de zee. We sloegen al snel zoveel voedsel op als we konden, maar we zouden nooit bekwaam zijn ons volledig af te sluiten van de buitenwereld, al was het maar omdat we toch nooit voldoende voedsel konden opslaan voor een volledig jaar van afzondering.

Vermits onze zelf opgelegde afzondering relatief moest blijven, dacht ik aan wat we zouden moeten doen wanneer, ondanks onze beschermende maatregelen, één of enkele personen ziek zouden worden. We hadden een plaats nodig waar we de zieken van de gezonden konden afscheiden! We bouwden dus iets dat ons hospitaal kon genoemd worden buiten Oud Terhagen. Voor Nieuw Terhagen vroeg ik aan Lammin Metsers om een grote kamer toe te voegen aan ons boothuis. Die kamer zou kunnen dienen voor de zieken van het kasteel. Bij slecht weer kon ze volledig afgesloten worden, ze kon verwarmd worden in de winter, en het was mijn bedoeling de zieken naar hier te brengen en hen voor de rest van ons te scheiden. Ik stelde hetzelfde schema voor aan Heyla de Smet te Beostenblijje en aan Martin Denout te Westdorp. Zij ook lieten een apart huis bouwen voor de zieken. Ze hoopten natuurlijk geen zieken te hebben en nooit die plaats te moeten gebruiken. We moesten een nieuwe zaal bouwen te Beostenblijje, maar we konden een onbewoonde hut die in puin lag in de grote tuin van Westdorp Huis gebruiken voor dat doel.

We hadden dus heel wat werk vóór het einde van de winter, en veel te organiseren tot we in maart of april de pest moesten verwachten in Vlaanderen, in Gent en in Axel. Ons hoofddoel was de kinderen te beschermen.

Te Beostenblijje nam Heyla de Smet ook Jan de Smet en zijn vrouw Marie Vresele in, met Wouter de Jongere en diens vrouw Amalberga en hun twee kinderen. Heyla zelf had nu drie kinderen, en ze voelde zich zeer gelukkig om zwanger te zijn van het vierde kind van Lodewijk van Male.

Te Westdorp woonden Martin Denout, zijn vrouw Avezoete en hun twee kinderen. Ze hadden hun vader, Pieter Denout, die met zijn vrouw Kerstin in Gent had willen blijven, maar die toch bij hen was komen wonen. Ze namen ook de andere leden van de Hert familie in. Jan de Hert en zijn vrouw Beatrise kwamen naar Westdorp, en ook Clais de Hert en zijn echtgenote Alise van Lake, met hun drie kinderen.

We wachtten angstig de lente van 1361 af die zou komen met de pest. Elke maand kregen we brieven van Gillis, Evrard of Heinric Vresele, geplaatst in de hut die we afgesproken hadden. De pest bereikte Gent vroeger dan we verwacht hadden! Ze kwam snel en sterk al in de late herfst van 1360. Evrard Vresele zond ons een brief die we slechts openden in januari van 1361, om te melden dat de pest onze mooie stad had overrompeld. Ja, de mensen waren beginnen te sterven in Gent, maar veel mensen herstelden ook beter. Minder personen leken zeer snel te sterven; de ziekte die hen in een dag of twee deed stikken, scheen de gemeenschap minder te treffen. Het totaal aantal doden was minder, maar hoger in de dichtst bevolkte en arme wijken van de stad, en dit was slechts het eerste stadium van de verspreiding van de ziekte.

Het eerste slachtoffer van onze families was Gillis Vresele!

Evrard schreef in zeer droevige zinnen die ook onze vrouwen deden wenen, hoe Gillis, die dan zevenenzestig jaar oud was, de ziekte had opgelopen, naar het Bijloke klooster gebracht

werd om daar met veel liefde verzorgd te worden door de nonnen en door Evrard, maar Gillis was snel verouderd nadat we hem de laatste maal gezien hadden. Hij overleed aan de ziekte na vijf dagen. Hij had niet te erg geleden, en was langzaam, zachtjes gestorven. Gillis blies zijn laatste adem uit met zijn rechterhand in die van Evrard en met zijn linkerhand in die van de abdis van het Bijloke. Zijn laatste woorden waren voor de Pharaïldis families geweest. Hij had gevraagd hen allen nog te groeten, zeggend welke fijne kleinkinderen hij had, en denkend aan zijn goede vrienden van de Pharaïldis families. Hij had ons geluk gewenst, en hij betreurde het zeer ons allen niet meer een laatste maal te kunnen terugzien na het einde van de plaag.

Boudin Vresele, die te Nieuw Terhagen woonde, bleef ontroostbaar gedurende twee maanden. Slechts laat in de lente konden we hem zien wandelen in de grote tuin van nieuw Terhagen met zijn vrouw en hen weer zien glimlachen naar haar. We hadden natuurlijk allen veel van Gillis gehouden, de tweede patriarch van de Pharaïldis families. Ook te Beostenblijje en te Westdorp was de droefheid groot en algemeen. Heyla vertelde ons dat Marie, de dochter van Gillis, het ergst getroffen was door de verslagenheid. Marie huilde, schreeuwde haar verdriet uit gedurende meerdere weken, tot haar echtgenoot haar een beetje kon troosten. Quintine en ik hadden al geleden van de pest tijdens de eerste golf van de ziekte. Dus, volgens de opmerkingen van Willem van Lake, meende ik dat wij relatief goed beschermd waren tegen de nieuwe ziekte, en dat we niet ziek zouden worden. Aan het einde van de plaag bewezen we dat Willem gelijk had, want zowel ik als Quintine kwamen in contact met mensen die leden aan de ziekte, en wij leden niet van de nieuwe pest. We overleefden de plaag gemakkelijk.

De ziekte bereikte Axel slechts in de late lente, in mei, laat maar vroeg genoeg! Geert van Dorp vertelde ons dat, en hij meldde dat hij van dat ogenblik af de meest strikte orders van afzondering zou toepassen in Oud Terhagen. Ik ging daar volledig mee akkoord. We hadden voldoende proviand in onze huizen om minstens drie maanden te kunnen overleven. Van dan ook werd ik, Jehan Terhagen, de enige man die nog regelmatig reed tussen Beostenblijje, Westdorp en Terhagen! Ik geloofde sterk dat de ziekte me niet meer kon bedreigen, maar telkenmale ik van één van mijn tochten terugkwam, liet ik mijn paard aan het boothuis in een weide. Ik waste me daar, waste mijn kleren in water en azijn, en ik wachtte telkens een volle dag vóór ik dan te voet naar Nieuw Terhagen ging.

Mijn grootste zorgen kwamen aan het begin van de zomer. De ziekte sloeg dan zeer hard toe in Gent, zei Evrard Vresele in zijn brieven. Wanneer de pest kwam, ontwikkelde ze zich trager dan tien jaar geleden, maar het aantal doden bleef dan maar stijgen en stijgen! Evrard verwachtte misschien iets minder doden dan de eerste maal, maar veel kinderen werden getroffen, en weinig van hen overleefden. Evrard stelde dat vooral de dood van de kinderen de bevolking van Gent in de komende jaren verder erg zou doen dalen. ‘De hoop van Gent wordt gedood in deze pest,’ schreef Evrard.

Mijn ergste zorg was dat Boudin Vresele naar Gent wou terugkeren, omdat nadat zijn vader in Gent gestorven was er niemand overbleef in Gent om de zakenactiviteiten te beheren. We zouden niet slechts geen winsten kunnen oprapen in dat jaar van 1361, maar ook niet het volgend jaar, omdat veel van de handelsinitiatieven slechts geld oprachten één tot twee jaar nadien. We zouden moeten rekening houden met verliezen. Wanneer de ene Boudin wou vertrekken, dan wou de andere dat ook doen, en dan eveneens Clais, die te Westdorp na enkele maanden geen enkel idee meer had waar zijn schepen zeilden, of aan wal lagen, en of

ze nog ladingen vonden. Hij beeldde zich in dat de meeste van zijn schepen in havens aan de korden lagen. Hij ook zou zeer veel geld verliezen als zijn schepen niet zeilden. De twee Boudins en Clais deelden me hun besluit mee om ergens in de zomer terug in Gent te gaan werken. Ik had alle moeite van de wereld om hen uit Gent weg te houden. Ik zei hen dat waarschijnlijk het ergste al lang geschied was met hun zaken. Een paar maanden langer blijven in de herenhuizen zou hen slechts marginaal meer treffen. Hun zaken zouden niet geholpen worden door hen te zien sterven in hun huis in Gent. Gelukkig hielp Nete de Hert me fel. Ze kon heel wat gezag over de drie mannen uitoefenen, wat me eveneens verbaasde. Ze gaf hen dezelfde argumenten, maar met nog meer kracht. Ze noemde hen onverantwoordelijke domoren om naar Gent te willen terugkeren. Ik ook was woedend omdat de Boudins en Clais hun leven op het spel wilden zetten, maar wanneer ik dacht aan mijn eigendommen in de Champagne en in het Land van Waas, streken die ik al bijna een jaar lang niet meer bezocht had, dan bloedde mijn hart. Ik zou de volledige veronachtzaming vinden in mijn huizen en gronden van Champagne, op eigendommen die beheerd werden door mensen die ik slechts een paar maal gezien had, die ik niet helemaal kon vertrouwen omdat ik hen slechts een paar weken had gekend, en die ook al het slachtoffer van de pest hadden kunnen worden. Ik sloot mijn geest af van dergelijke beschouwingen, overtuigde me ervan dat zorgen betreffende geld, handel en eigendommen pas veel later moesten opgelost worden. Ik zei dat ook aan de Boudins en aan Clais. Ons humeur bleef in elk geval slecht in die maanden van zelf opgelegde afzondering, ons gemoed bleef somber en geïrriteerd. Tengevolge echter van mijn besluit, waar ik streng bleef aan vasthouden, en dat aan het einde voor ons allen zeer weldadig bleek, won ik aan gezag onder de Pharaïldis families. Tot mijn verbazing kwamen de mannen en de vrouwen van onze families meer naar mij toe voor advies en zelfs voor de toestemming om bepaalde initiatieven te nemen. Was ik de nieuwe patriarch van het Pharaïldis Consortium? Daar leek het op, en het was de tweede golf van de pest die dit had teweeggebracht!

We overleefden de pest te Oud en nieuw Terhagen, te Beostenblijje en te Westdorp. Ik reed ook naar de abdij van Ter Hage. Toen ik de eerste maal aan de poort van het klooster kwam, waren zoals verwacht de poorten gesloten, en alles bleef zeer rustig in de omgeving. Ik had al aan Moeder Amalberga alles verteld wat ik vermoedde over de pest, het weinige dat haar van nut kon zijn. Ik had haar de brief van Willem van Lake gegeven. Amalberga gromde slechts dat ze al vermoed had wat Willem schreef over de geneesheren.

Ik stapte van mijn paard af, trok aan de bel, wachtte, tot zich een klein venster opende in de poort, ter hoogte van mijn ogen.

Een vrouwelijke stem vroeg, ‘mijn zoon, bent u ziek van de pest?’

Ik antwoordde, ‘neen, moeder, helemaal niet. Herkent u me niet? Ik ben Jehan Terhagen, een vriend van Moeder Amalberga. Ik zou met haar willen spreken.’

Een moede stem zei, ‘ach ja, nu zie ik het. Kunt u enige ogenblikken wachten? Ik ga Moeder Amalberga halen! U kunt maar beter niet hier binnen komen, mijn zoon, want we verzorgen veel zieken. We laten niemand in die niet ziek is. Wacht alstublieft even!’

Ik was al blij dat Moeder Amalberga nog in leven was.

Ze opende de kleine deur in de poort enkele ogenblikken later, maar ze hield de deur slechts op een kier zodat ik niet naar binnen kon.

Ze zei, ‘Jehan, het is fijn je terug te zien! Hoe gaat het met je familie?’

‘Het gaat ons goed, moeder! We zonderden ons af in ons kasteel, want we hebben familieleden van Gent in onze huizen, en we beschermen onze mensen en onze kinderen. Hoe gaat het met u? Wat gebeurt er in het klooster?’

‘Met ons gaat het niet goed, Jehan!’ gaf Moeder Amalberga me terug met een droevige stem. ‘We laten slechts zieke mensen binnen. We lieten de zieken naar ons komen en we hielpen ze zoals we steeds deden, maar we wilden niet dat de gezonde mensen de ziekte zouden krijgen door naar ons klooster te komen. Zij die nu nog naar hier komen willen aan God bidden en onze zegen krijgen, maar aan God kan men overal bidden! We zijn hier niet dicht bij God dan in eender welke andere plaats op aarde. De mensen sterven in ons klooster, Jehan, en er is bijna niets dat we voor hen kunnen doen. Diegenen die overleven blijven om ons te helpen, weigeren zelfs om weg te gaan. De nonnen sterven ook, maar we houden ons sterk. We helpen de zieken in vrede te sterven, getroost door ons en door onze gebeden. Er is echter slechts troosteloosheid in ons klooster, vrees ik!’

‘Hebt u vele doden geleden?’

‘Ja, heel veel! Zo vele doden hebben we, dat we ze niet meer konden begraven in het kerkhof rond onze kapel. We moesten een nieuw kerkhof openen buiten de muren van het klooster. We begraven hen nu meerdere mensen in één en hetzelfde graf, Jehan. Het is hier veel erger dan tien jaar geleden! De kinderen sterven, Jehan! Oh God, hoe vele kinderen sterven! De arme, arme, onschuldige kinderen sterven!’

De stem van Moeder Amalberga brak. Ze begon te wenen. Ik wist dat ze niet zou geweend hebben vóór haar nonnen. Met mij kon ze huilen. Misschien was het een troost voor haar toch eenmaal te kunnen wenen.

Ik wou naar haar toe gaan en haar vasthouden in mijn armen, maar ze schreeuwde snel, ‘raak me niet aan, Jehan! Willem van Lake heeft gelijk, de pest wordt binnen gebracht door de zieken zelf. De pest gaat van de ene persoon naar de andere. We probeerden de zieken af te zonderen, en we hadden daar enig succes mee in het begin, maar nu hebben we nog slechts zieken in ons klooster!’

Ze herhaalde, ‘raak me niet aan,’ en plaatste haar handen uitgestrekt vóór haar om me af te weren, zoals Christus ‘noli me tangere’ had gezegd aan Maria Magdalena.

‘Is er iets dat ik kan doen, moeder?’ vroeg ik. ‘We hebben een systeem ontwikkeld om provisies, voedsel, naar drie huizen te brengen. Ik kan vragen dat enkele wagens ook hier zouden stoppen. Ze kunnen u voedsel achter laten, en wat u nog allemaal nodig hebt. Hebt u voldoende voedsel?’

Moeder Amalberga begon weer te wenen.

‘De hemel zend je steeds opnieuw naar ons, Jehan, mijn vriend! Ja, we hebben voedsel, goed vers voedsel nodig. We gaan naar Axel, maar elke reis is een avontuur en een lijdensweg. Let op voor bandieten rond Axel, Jehan! Onze wagens werden enige dagen gestolen en onze dienaars weigeren nog naar Axel te rijden. Ja, alstublieft, als je ons voedsel zou kunnen brengen, indien slechts weinig, en bier voor de zieken, dan zouden we zo tevreden zijn dat je ons kunt helpen!’

‘Ik zal zorgen voor het voedsel, moeder, en denk niet aan betalen,’ herhaalde ik. ‘De eerste wagen zal aankomen binnen twee of drie dagen. We zullen de wagens ontladen aan de poort, maar mijn mannen zullen wachten en waken tot jullie alles binnengebracht hebben. De bewakers van de wagens zullen kruisbogen dragen, maar de leider zal een wit doek rond zijn arm dragen en een vlag met het wapenschild van Ter Hage. Geef aan de leider, die Mathis zal heten, een lijst van wat u nodig hebt. Ik zal u wellicht niet alles kunnen vinden, maar ik zal mijn best doen. Plaats alstublieft dingen op uw lijst waarvoor we niet de stad in moeten, want wij ook proberen die zoveel mogelijk te vermijden!’

‘Dank je, Jehan, begrepen! God zegene je!’

‘Weet u,’ zei ik dan met een lagere stem, ‘ik kan naar binnen komen! Ik kreeg de ziekte de vorige maal, maar genas. Ik denk dat ik de ziekte niet twee maal kan oplopen.’

‘Ik denk dat je met die bewering gelijk hebt,’ antwoordde Moeder Amalberga, ‘ik kwam al tot dezelfde conclusie als je vriend Willem. Bijna niemand die ziek was tien jaar geleden wordt naar het klooster gebracht, en de nonnen die de laatste maal overleefden verzorgen nu de zieken als laatsten. Vele anderen zijn gestorven. Niettemin wil ik niet de duivel verleiden. Ik zal niet het risico nemen je te missen! We hebben je nodig! Zorg goed voor je, voor Wivine, voor Quintine, en vooral voor de kinderen. Kom en toon ze me wanneer dit alles over is!’

‘Dat zullen we doen, moeder. Wanneer dit voorbij is, dan nodig ik u uit op een banket in Nieuw Terhagen, en dan dansen we samen! Ik moet nu gaan. Ik zal met de wagens komen, of Mathis komt alleen. Maak uw lijst klaar!’

Moeder Amalberga glimlachte, ‘ga met God, Jehan!’

Dat deden we.

Geert van Dorp en ik moesten oplossingen vinden om vijf plaatsen van dan af te voorzien van voedsel, inclusief het klooster van Ter Hage, en dat is waar we in slaagden. Geert putte zich totaal uit, maar we lukten erin steeds voldoende voedsel binnen te brengen uit onze boerderijen en van onze gronden.

Zoals in het verleden kwamen tientallen personen huilen en schreeuwen aan onze poort om te smeken binnengelaten te worden, om onderdak te krijgen, om van de ziekte genezen te worden, want geruchten waren verspreid in Axel dat niemand stierf op Oud en Nieuw Terhagen, maar we hielden onze geesten sterk en meedogenloos, en lieten niemand binnen. Ik liet niemand nog binnen komen die al niet binnen was. Geert van Dorp deelde met mij hoe moeilijk het was om families met kinderen weg te sturen, en hij zei me dat we veel vijanden in de omgeving zouden maken voor onze harteloosheid, maar ik drong aan. Als de ziekte zich binnen onze huizen zou verspreiden, zouden we toch niemand kunnen helpen. Wat de mensen echt nodig hadden was een hospitaal, maar de enige plaats waar de zieken konden verzorgd worden was in het klooster van Ter Hage. Heyla de Smet en Martin Denout deden met hun herenhuizen hetzelfde als ik. We beschermden onze families en onze mensen.

We konden niet allen redden!

Te Beostenblij, in de hitte van de zomer, werd de dochter van Heyla de Smet en Lodewijk van Male, een zeer mooi meisje van zes, plots ziek. Ze werd onmiddellijk afgezonderd, maar ze stierf drie dagen later. Niemand begreep hoe ze de ziekte kon opgelopen hebben.

Misschien had God bevolen dat ze moest sterven.

Te Westdorp begon Jan de Hert, vierenzestig jaar oud, de beste vriend van Gillis Vresele en slechts enkele jaren jonger dan hij, op een dag te hoesten, en hij stierf vier dagen later. Met hem stierf ook zijn kleindochtertje Beatrise, het meisje van Clais de Hert en Alise van Lake. Ze waren de slachtoffers van onze afzondering die niet perfect kon zijn omdat we moesten eten en drinken en de essentiële behoeften van ons leven moesten inslaan.

Te Oud Terhagen stierf mijn grote vriend, rentmeester en mentor Geert van Dorp in mijn armen, me dankend om hem en zijn familie een goed leven te hebben gegeven op Oud Terhagen. Ik weende zoals een kind toen Geert stierf.

Ik weende nog veel meer, in stilte, toen mijn eigen dochttertje, de jonge Selie, ziek werd van de pest. Selie was toen zes jaar, en ze was al steeds een zwak kind geweest, bleek en mager. Quintine en ik vreesden het ergste voor haar al van bij het begin van de plaag, en onze vrees werd bewaarheid. Zodra Selie begon te hoesten in de maand september van 1361, keken we naar elkaar, Quintine en ik, en we brachten haar direct naar het boothuis. Quintine, moedig zoals altijd, weende niet één keer. We bleven beiden bij ons kind en verzorgden haar, tot ze vier dagen later stierf. Onze Selie bevocht de ziekte zeer, maar ze bezweek. We hadden geen priester, dus zei ik de gebeden aan Selie vóór ze stierf. Ik durfde niet godslasterlijke taal te gebruiken, maar ik weigerde te begrijpen waarom God de onschuldige kinderen in dat

verschrikkelijk jaar van 1361 niet redde. Ik had er de voorkeur aan gegeven zelf te sterven, eerder dan de kleine Selie te laten gaan. Quintine verdrong de tranen in haar ogen zolang we Selie zuiver hielden en haar wonden verzorgden, maar wanneer het hart van Selie langzaam, rustig, ophield met slaan, niet meer in pijn dan, brak ook Quintine.

Ik begroef mijn kind nabij onze tuin in het kerkhof van het kasteel met eigen handen, hopen ooit naast haar te mogen begraven worden. Het was een droevige wereld waarin vaders hun dochters moesten begraven! Haar graf is sindsdien nooit zonder bloemen gebleven. Quintine en ik keerden twee weken later terug naar Nieuw Terhagen.

Dit waren de doden die wij leden in onze domeinen. We rouwden om onze overledenen, en we waren dankbaar dat we niet meer geliefden verloren in de pest.

Het begon vroeg te vriezen in de herfst en de winter van 1361. Het vroom in laat oktober, en dan kon ik de twee Boudins en Clais niet meer tegenhouden om naar hun zaken in Gent terug te keren. Ik had er groot vertrouwen in dat de ziekte me niet meer kon raken, dus reed ik met hen mee naar de stad. We reden met ons vieren over Zelzate naar Gent. We vermeden de dorpen langs de weg. We reden niet in galop, maar toch redelijk snel de eerste straten van Gent in, met kloppend hart. We reden naar de kaaien van de Leie en dan kort door de kuipe. We wilden een eerste blik werpen op de prachtige gebouwen die we niet meer gezien hadden sinds een jaar. We reden in stilte en bemerkten overal de troosteloosheid van verwaarloosde huizen, in elke straat die we in reden. Gent was een dode stad geworden! De mensen gingen snel en in stilte. Er schitterde geen vreugde meer in hun ogen. Ze zagen er vermagerd uit, verhongerd, somber en zwak. De verdeling van goed, sterk voedsel, moest onderbroken zijn. De straten stonken veel erger dan vroeger. Het was verboden in Gent om de kamerpotten te ledigen in de goten van de straten, en om keukenafval buiten de huizen te werpen, maar nu zagen we dat alles zo maar liggen rotten in het midden van de meest bevolkte straten van Gent. Het vuil hoopte zich op in de goten en naast de gevels. Gent had vroeger mannen in dienst om het vuil samen te harken en om het weg te halen wanneer de regel ergens veronachtzaamd werd, en om het afval dan in karren weg te halen, maar die dienst werd niet meer geleverd, waarschijnlijk omdat er geen mannen meer voor gevonden werden. Ook urine en uitwerpselen werden niet meer opgehaald. De dienst zou wel weer ingericht worden, meenden we, maar ondertussen stonk Gent tot tegen de hemel. We zagen de helft van de huizen in de ons bekende straten verwaarloosd en onbewoond, vuil gelaten, beladen met stof en slecht riekend. Opnieuw waren er zoveel mensen gestorven in Gent!

Boudin Vresele reed naar de Kalanderberg om de schade te gaan bekijken aan ons huis en om te weten hoeveel dienaars van zijn vader nog leefden. Hij vroeg zich af in welke staat hij zijn kantoren zou vinden.

Boudin van Lake reed door naar het familiehuis van de van Lakes in de nabije Brabantstraat, en Clais de Hert keerde zich terug naar de Betsgravenbrug om na te gaan wat er overbleef van zijn eigen kantoren, van zijn scheepswerf en van zijn boten. Hij wou zijn schepen opnieuw aan het varen brengen.

Ik had aan Jan de Smet beloofd om in de Veldstraat te gaan kijken. Zijn huis stond er nog altijd, maar er was ingebroken. Jan had niets waardevols in het huis gelaten, maar iedereen wist dat het een goudsmederij was. Ik herstelde de houten panelen die stukgeslagen waren, en sloot het huis weer zo goed ik kon. De smidse in de wijk van Sint Veerle, nog steeds eigendom van de familie de Smet, bleef open en was in volle bedrijvigheid. Een jonge smid die voor de Smets werkte had de smidse doorheen de plaag open gehouden! We spraken. De man was voordien een levendige, enthousiaste jongeman geweest, nu was hij een sombere zonderling geworden, een man die zijn vader en moeder, zijn vrouw en twee van zijn drie kinderen in de pest verloren had. Hij begon me zijn verhaal te vertellen, maar hij moest

halverwege stoppen omdat de emoties hem overweldigden. Ik moest bij de man blijven staan zonder woorden. Hoe kon ik hem troosten bij zoveel ellende? Ik was beschaamd omdat zo velen van de Pharaïldis families de ramp overleefd hadden. Ik zei hem dat ik ook een dochter verloren had, en zijn pijn begreep.

‘Neen,’ schreeuwde hij dan plots, ‘je begrijpt mijn pijn niet! Jullie, rijke mensen, jullie overleven. Maar wij, de armen, wij sterven. Waar is de rechtvaardigheid in dat? Liet God dit toe? Is er een verschillende God, dan, voor de rijken en voor de armen?’

Ik ging een stap achteruit, verschrikt van zijn plotse uitbarsting van haat. De pestplaag had meer gedaan in Gent dan slechts mensen gedood! Vroeger had iedereen zijn lot en zijn plaats gehouden zonder morren en zonder afgunst. Dat was nu veranderd. Wonden waren ook geopend in de geesten van de mensen!

Nog later reed ik door naar de Brabantdam, naar het huis van de Denouts. In hun huis was niet ingebroken, maar heel veel woonsten in die straat stonden er verlaten bij. Enige winkels waren nog open, en ook enkele wevers waren weer aan het werk. Hopen voldersklei lagen vóór de huizen van de volders, maar veel minder dan vroeger. Het slaan en geratel van de weefgetouwen klonk niet half zo luid dan ik vroeger gehoord had in deze wijk van wevers en volders, maar de wevers en de volders waren toch aan het werk! Gent was zwaar gegeseld, maar Gent zou overleven. Garant daarvoor stond het belfort, de mooiste kerken van Vlaanderen, de hallen en de markten, de haven met de indrukwekkende, grote gebouwen er langs.

Ik reed daarna naar de Fremineuren abdij om Evrard Vresele te bezoeken. Ik kondigde daar mijn bezoek aan en vroeg ook om de nacht in de abdij te mogen doorbrengen. Evrard werd gewaarschuwd, en hij liep naar me toe zo snel hij kon, met open armen. We omhelsden elkaar. Ik kon hem uit de hand het eerste nieuws geven van Terhagen, van Beostenblij en van Westdorp. We praatten tot in het midden van de nacht, tot ik van uitputting met mijn hoofd op de tafel in slaap viel. Evrard glimlachte, en bracht me naar een bezoekerscel. In de morgen hernamen we onze gesprekken.

Het was minstens twee maanden te vroeg om met de families naar Gent terug te keren, vertelde Evrard me. De pest was wel grotendeels uitgeraasd, maar bleef toch nog zielen eisen. Evrard zei me hoe erg de plaag Gent weer had geteisterd. Het haar van Evrard was wit geworden in dit ene jaar! Hij schatte dat er in 1340 ongeveer vijftien duizend mensen woonden in Gent. De stad had vijftienduizend inwoners verloren aan de eerste golf van de pest, en minstens tienduizend in dit jaar van 1361, wat relatief gezien evenveel was. Hij schatte dat, ondanks de geboortes van de laatste tien jaar, Gent verminderd was met één derde van haar bevolking in tien jaar. Hij meende dat nu nog minder dan veertigduizend mensen in Gent woonden.

‘In de volgende tien jaar kan de bevolking echter verder dalen in plaats van te groeien,’ zei hij me zuur, ‘want zo vele kinderen zijn gestorven! In tien tot vijftien jaar van vandaag af, hadden die kinderen volwassen moeten zijn en hun eigen kinderen moeten toevoegen aan de gemeenschap. Dat zal niet gebeuren! De bevolking gaat dus verder afnemen. Ondanks dat alles, zie ik ook al mensen terugkeren naar de stad.

Het platteland ten zuiden van Gent, en vooral ook zeer grote gebieden van Frankrijk, hebben nieuwkomers me verteld, liggen totaal in puin. Ze vertellen me over zoveel dorpen die verwoest weden in Frankrijk, kerken afgebrand, velden en boerderijen verlaten, kastelen verlaten, dat het lijkt alsof er slechts ellende heerst in Picardië, in Artois, in Thiérache en zelfs in de Champagne. Vergeleken bij die landen is Gent een haven van vrede, die nog mensen aantrekt.

Maar onze wereld werd voor de tweede maal gegeseld, Jehan! Ik heb nu de grootste hoop in mannen zoals jij, in de Boudins en in Clais. Slechts jullie kunnen ons nieuwe hoop brengen en

ons weer op de goede weg zetten. Jullie moeten nu bespreken wat er kan gedaan worden. Je moet praten met de Boudins en met Clais, Jehan, want zij moeten op hun beurt gaan praten met de schepenen, en hen tot actie porren. Dit is niet het ogenblik om te rouwen, maar om weer aan de slag te gaan. Ik vrees dat onze schepenen, begrijpelijk, ook wanhopig zijn, en de armen hebben laten zakken. De enige die nog in de stad werkt als een bezetene lijkt me Heinric te zijn, maar hij kan ook niet alles alleen doen. Nieuwe energie is wat we nodig hebben! Gent moet leven! Geheven hoofden, niet gebogen hoofden hebben we nodig, en handen die werken!’

‘Niet ik, Evrard,’ weigerde ik. ‘Ik moet naar mijn landerijen rijden, naar mijn boerderijen en naar het werk in mijn polders. Gent heeft eten nodig. De Boudins en Clais zijn in Gent! Ik reed met hen mee naar hier! Jij kunt naar hen toe gaan en hen samenroepen om hen te zeggen wat er in Gent moet gedaan worden. Ik moet zorgen voor de families nabij Axel en voor onze landeigendommen!’

Evrard was zeer blij dat zijn vrienden en familieleden terug in Gent waren. Opnieuw zou een andere generatie van Pharaïldis mannen de fakkel overnemen. We waren klaar om het werk van Gillis Vresele en Jan de Hert verder te zetten. Evrard kon één van onze nieuwe patriarchen worden, maar ik, de Boudins en Clais, zouden nu het Pharaïldis Consortium leiden en voeden.

Ik bleef slechts twee bijkomende dagen in Gent en keerde dan weer naar Nieuw Terhagen. Ik drong er bij iedereen op aan nog enige tijd binnen te blijven, zo mogelijk tot aan het jaareinde. Ik was dan reeds begonnen mijn landen te inspecteren, en aan het einde van de winter konden de families hun vrienden gaan bezoeken in Gent. De vrouwen en kinderen feestten Kerstmis bij ons op Nieuw Terhagen, en keerden slechts terug naar de stad in januari van 1362. Ik waarschuwde hen voor de troosteloosheid van de stad, maar een ware Gentenaar wilt steeds naar zijn of haar stad terugkeren!

En daarna gingen we weer aan het werk.

De brand in Gent

De Vrede van Brétigny verzekerde voor de volgende jaren de vrede in de koninkrijken van Frankrijk en Engeland, en ook in Vlaanderen. De hoop was groot dat de vrede eindelijk voor de eeuwigheid kon blijven duren. Vlaanderen herstelde zich langzaam en moeilijk van de pest in de jaren na 1361, hoewel veel waarin de mensen aan waarden geloofden gebroken lag. De fundamentele waarden die als zekerheden rond de mensen hingen, zoals het geloof in een welwillende zorg van God voor zijn kinderen, werd verstoord. De mensen wisten niet meer of God hen nog echt wou redden, of God hun gebeden beantwoordde, zelfs hun gebeden voor zeer goede, onzelfzuchtige doelen.

De Pharaïldis mannen, steeds zeer rationele denkers, werkten in hun consortium samen en hielden zich weinig met andere zaken bezig. Zij rekenden slechts op hun handen en op hun brein, en ze baden slechts aan God wanneer zij ook iets konden teruggeven aan de godheid. Ze hadden hun reserves intact en gebruikten een deel daarvan om hun handelsinitiatieven op gang te brengen en snel te doen groeien in het graafschap. Ze moesten snel zijn, want reusachtige winsten konden gemaakt worden onmiddellijk na de laatste plaag van de pest. We kochten landerijen die geen eigenaar meer hadden na de ziekte, aan zeer lage prijzen. De laatste golf van de pest werd nu de ‘Pest van de Kinderen’ genoemd, omdat zoveel kinderen gestorven waren. Veel wezen ook waren er gemaakt, zodat voor hun verzorging gronden en

huizen verkocht werden door de stad. Wij, de Pharaïldis, kochten veel van die beste huizen van Gent, en we vormden hen om tot comfortabele, goede huizen om in te wonen.

De plaag had ook Engeland gegeseld. Koning Edward III bleef nu in zijn land, waar hij zijn tijd besteedde aan het organiseren van prachtige tornooien, banketten, danspartijen en jachtexpedities, zo bewijzend dat zelfs de pest het koninkrijk niet op de knieën kon krijgen. De institutie van het koningschap en van de graven was sterk en levendig. Edward ondernam ook een ambitieus programma van herstellingen, hernieuwingen en uitbreidingen van zijn koninklijke kastelen. Ondanks dat alles verminderden zijn zorgen nooit!

In maart van 1361 zond hij zijn zoon, Lionel van Antwerpen, om de opstanden in Ierland te onderdrukken. Lionel had het graafschap Ierland van zijn vader in leen gekregen, maar hij had het zeer moeilijk op het groen eiland! Hij slaagde er nooit volledig in Ierland te winnen voor de Engelsen.

De pest nam ook slachtoffers rond Koning Edward III. Zijn allerbeste vriend, de hertog van Lancaster, stierf. In september vielen ook zijn jongste dochter Margaret en zijn oudste dochter Mary als slachtoffers van de pest. Mary en Margaret waren nog slechts onlangs getrouwd, Mary met hertog Jean de Montfort van Bretagne die slechts in 1362 uit zijn gevangenschap in Frankrijk naar Bretagne was kunnen terugkeren.

In dat jaar van 1362 benoemde Edward III zijn zoon Lionel tot hertog van Clarence en zijn andere zoon Edmund tot graaf van Cambridge. Edward verleende de titel van hertog van Lancaster aan zijn zoon John of Gaunt, Jan van Gent. John was met de dochter van Lancaster getrouwd, met Blanca. John of Gaunt werd plots één van de rijkste mannen van Engeland omdat hij niet slechts de titel, maar ook de reusachtige landeigendommen van de vorige hertog van Lancaster erfde.

Vermits de vrede was hersteld, liet Edward III ook toe dat zijn zoon Edward, de prins van Wales, zou trouwen met zijn geliefde, zonder grote politieke beschouwingen in te brengen. De erfgenaam Edward trouwde zo met Joan, de Mooie Meid van Kent, de vroegere gravin van Salisbury en voorheen getrouwd met Sir Thomas Holland, die van de pest stierf in 1360. Joan was drieëndertig en had reeds vijf kinderen gebaard. Haar eer was niet onaantastbaar, maar de prins van Wales was dolverliefd op haar, en kreeg haar hand van zijn vader, de koning. Het huwelijk had plaats in oktober van 1361.

Koning Edward III hoefde niet meer de ganse tijd oorlog te voeren in Frankrijk. Hij gaf zijn interesse nu ook aan zijn koninkrijk. Hij steunde, en deed het Engels parlement een nieuw Statuut der Pleidooien stemmen. Voortaan kon de Engelse taal gebruikt worden in de sessies en de pleidooien van de Engelse gerechtshoven. Het Latijn werd nog slechts gebruikt voor de inschrijvingen en de archieven. Voorheen, in de lente van 1361 al, had Edward vier Vrederegerechten ingericht in elk graafschap van Engeland.

Koning Edward ondertekende ook een bondgenootschap met Koning Pedro van Castilië, hoewel dergelijke alliantie hem in een nieuwe oorlog kon slepen.

Edward III werd oud en zwak en ziek. Zijn gezondheid was niet meer goed, maar hij bleef toch nog zijn tornooien en banketten voorzitten, en hij nam nog steeds deel aan jachten te paard.

De overdracht van de landen op het continent die door Frankrijk aan de kroon van Engeland beloofd werd begonnen tijdens de jaren van de pest na Brétigny, en ze duurde tot in de lente van 1362. In oktober van 1361 waren twee derden van het losgeld voor Koning Jan II afbetaald, en dus liet Edward III toe aan Jan II om naar Frankrijk en de vrijheid te zeilen.

Prins Edward reisde in juni van 1363 met zijn vrouw Joan naar Gasconje om zijn leengoed, het hertogdom Aquitaine, in ontvangst te nemen. Prins Edward regeerde over Guyenne en Gasconje zonder het advies te vragen van de heren van zijn land, en hij verhoogde ook snel de belastingen. De Gasconse heren begonnen te grommen en naar het noorden te kijken voor steun, naar Parijs en naar de koning van Frankrijk.

In Frankrijk bleef het koninkrijk erg lijden van de huurlingenlegers, de groepen huurlingen die zich samen gevormd hadden tot heuse legers. Eén van hun heren was reeds opgetrokken naar Avignon in 1361, naar de pauselijke stad, om een groot losgeld te eisen van Paus Innocentius VI. De leider van deze Witte Compagnie was Sir John Hawkwood, die later zijn diensten als legerleider of *condottiere* in Italië aan de hoogstbiedende zou verkopen. Hawkwood voerde het bevel over drieduizend vijfhonderd strijders te paard en tweeduizend mannen te voet, een groter leger dan zelfs de dauphin van Frankrijk kon samenroepen en betalen!

In 1362 bleven aldus de aanvallen van de Vrije Compagnieën Frankrijk teisteren, en ondanks tegenaanvallen van bepaalde Franse heren, kon de macht van de huurlingen niet onderdrukt worden. Grotere legers dan voorhanden, en goed georganiseerde legers die lange campagnes konden voeren, lange tijd in het veld konden blijven, waren nodig, grotere en betere legers dan bijvoorbeeld de graven van Marche of Tancarville konden verzamelen om het hoofd te bieden aan de huurlingen. De Franse heren hadden ook betere bevelhebbers nodig!

In april van 1362, amper een jaar nadat Koning Jan II naar Parijs was teruggekeerd, verliet hij Parijs voor Avignon, de pauselijke stad. Dat was zonder twijfel opdat hij zou kunnen bidden in de pauselijke kerken en betere tijden wou afsmeaken voor zijn koninkrijk, voor de stopzetting van nog meer golven van de pest, maar vooral omdat hij wou trouwen met Koningin Johanna van Napels, die ook gravin van de Provence was. Jan II begeerde de mooie en rijke Provence met de vele havens aan de Middellandse Zee, om die streken aan zijn koninklijke domeinen toe te voegen. De drang om hun domeinen uit te breiden bleef zeer levendig in de geest van elke Franse koning!

In september van 1362 echter, stierf Paus Innocentius VI. Zijn opvolger was opnieuw een Fransman, Guillaume de Grimoard, die de naam van Urbanus V aannam. Hoewel hij Frans was, beschouwde de nieuwe Paus Urbanus de opslorping van de Provence streken rond en ten zuiden van Avignon als een ernstige bedreiging voor zijn onafhankelijkheid van de Franse koningen. Urbanus V keurde het huwelijk tussen de gravin van de Provence en Koning Jan II niet goed. Jan II kon uiteindelijk zijn handen niet leggen op het fortuin van de gravin!

Het ergste moest nog komen, want Jan II kon in november van 1362 de rest van zijn losgeld niet aflossen. Iets later, in juli van 1363, vluchtte zijn zoon, de hertog van Anjou, die gijzelaar was bij Edward III, weg uit zijn gevangenschap in Engeland. Die daad werd beschouwd als een zware misdaad tegen de eer van de kroon van Frankrijk. Zijn losgeld niet uitbetaald, het principe van de gijzelaars geschonden, kon Koning Jan II niets anders doen dan vrijwillig terugkeren naar Engeland, terug de gevangenschap in, zoals zijn eer dat eiste.

Koning Jan II keerde naar Engeland terug in januari van 1364. Hij stierf de achtste april van datzelfde jaar in het Savoy Paleis van Londen. Jan II had toen nog steeds niet formeel de streken opgegeven die de vrede van Brétigny had voorzien, maar de streken waren wel al overgedragen aan Engeland.

De nieuwe koning van Frankrijk werd de vrome, rietmagere, zwakke maar hardnekkige Dauphin Karel, de Koning Charles V de Valois, die weldra de Wijze zou genoemd worden.

Terwijl dit plaats had, herinnerde Koning Karel van Navarra zich natuurlijk aan zijn aanspraak op de Franse kroon. Hij vroeg het hertogdom Bourgondië in ruil voor zijn afstand tot de kroon, maar Jan II had al het hertogdom aan zijn zoon, Filips de Stoute afgestaan. Karel van Navarra verzamelde daarop een leger van strijders uit Normandië die versterkt waren met huurlingen, maar hij werd verslagen door een Frans koninklijk leger, en zijn troepen sloegen op de vlucht te Cocherel in mei van 1364.

De vrede tussen Frankrijk en Engeland was wel afgesloten te Brétigny, maar de oorlog in Bretagne duurde voort. In september van 1364 versloegen de Engelse krijgsheren Sir John Chandos en Sir Hugh Calvely een leger van Karel van Blois te Auray. Charles de Blois werd in die slag gedood. Jean de Montfort was aan de winnende hand in Bretagne, en Karel V overtuigde de weduwe van Karel van Blois, de andere pretendent tot de erfenis van Bretagne, om haar aanspraak op te geven en zo de oorlog in Bretagne te doen ophouden.

Karel V was dan de onbetwiste koning van Frankrijk. Als teken van goede wil wou Hertog Jean de Montfort van Bretagne en nu de enige erfgenaam van het hertogdom, vrede afsluiten. Hij wist dat Koning Edward III ziek was en minder oorlogszuchtig. De Engelse troepen in Bretagne namen gestaag af. Jean de Montfort zwoer trouw aan Karel V! Met de Montforts aldus verzoend met Frankrijk, werd ook de vrede hersteld in Bretagne, en de Engelse troepen konden onverrichterzake terugzeilen naar Engeland.

In 1365 moest ook Karel van Navarra toegeven aan dezelfde logica. Hij stond zijn landen nabij Parijs af aan Karel V. Van dat ogenblik af trok Karel van Navarra zich terug in de schaduw van het politiek toneel, in zijn kastelen en herenhuizen van Normandië. Hij zou geen gevaar meer vormen voor de koningen van Frankrijk.

Het gezag van Koning Karel V van Frankrijk was sterk gevestigd in 1365. Hij bevond zich in vrede met zijn gevaarlijke geburen. Zijn problemen met Karel van Navarra, met de opstanden in Parijs die geleid werden door Etienne Marcel, de *Jacquerie*, de oorlog met het Engeland van Edward III, de successieoorlog in Bretagne, waren allemaal opgelost en in zijn voordeel geëindigd. Zijn enig groot probleem bleef nog de Vrije Compagnieën van huurlingen, die zijn land bleven terroriseren, teisteren en plunderen.

De huurlingenlegers bleven eerst nog de Franse officiële legers verslaan. In 1363 nog, werd het leger van de hertog van Bourbon verslagen door de Witte Compagnieën geleid door de Aartspriester Arnan de Cersole, die meer bandiet was dan priester. Paus Urbanus V excommuniceerde de leiders en de mannen van de compagnieën, maar die bleven de rijkere streken van Frankrijk plunderen, Champagne en Bourgondië in het oosten, Normandië in het westen, en zelfs delen van de Languedoc in het zuidwesten.

Tegen dan waren echter nieuwe belastingen geheven in de koninklijke domeinen, zodat Koning Karel meer geld ter beschikking had voor troepen. Maar Karel V huurde geen troepen in om de mannen van de Vrije Compagnieën aan te vallen! Hij huurde zelf de Vrije Compagnieën in, en hij wierp ze in een oorlog die hen kon uitputten. De huurlingen zouden opgeofferd worden en in grote aantallen gedood in de strijd voor Castillië, zodat Frankrijk bevrijd zou worden van hun misdaden! Karel V had ook de juiste man gevonden om hen te leiden in Bertrand du Guesclin, een man die zo ruw en wreed was als de mannen van de compagnieën zelf. De Guesclin was een Bretoen en een man die zelf gedurende een tijd een leider van Vrije Compagnieën was geweest. Karel V huurde du Guesclin en de huurlingen in voor de successieoorlog in Castillië!

Twee edellieden maakten aanspraak op de toon van Castillië, Koning Pedro de Wrede en zijn halfbroeder Hendrik van Trastámara. Hendrik, Enrique in het Castiliaans, vroeg hulp aan

Karel V om hem te helpen in de strijd tegen zijn halfbroeder. Pedro de Wrede werd gesteund door de Engelse koning. Pedro had zijn echtgenote vermoord, die de zuster van de koningin van Frankrijk was, zodat hij weinig gewaardeerd werd aan het Frans hof. Hij was ook een vijand van de paus.

Aan het einde van maart 1365, vielen Bertrand du Guesclin en Enrique de Trastámara samen Pedro de Wrede aan met de huurlingenlegers van de Vrije Compagnieën. In plaats van rechtstreeks naar Spanje te marcheren, trokken de vrije Compagnieën eerst naar Avignon. Ze stelden eisen aan de paus. De huurlingen wilden geld van de paus, natuurlijk, maar ook de absolutie voor hun misdaden. Paus Urbanus V vreesde dat de huurlingen zijn kasteelpaleis en stad zouden vernietigen. Hij gaf de huurlingen de absolutie, en overhandigde het gevraagde losgeld. De huurlingen trokken dan verder naar het zuidwesten van Frankrijk. In de oorlog bereikten ze een te snel succes, want Koning Pedro moest vluchten naar Bordeaux, en Enrique kon gekroond worden. In Bordeaux zocht Pedro de Wrede verder de steun van de prins van Wales. Na hun gemakkelijke overwinning keerden de Vrije Compagnieën terug naar Frankrijk om er hun plundertochten gewoon verder te zetten.

Een tweede plan werd dan uitgewerkt door de raadgevers van Karel V. De huurlingen konden een campagne lanceren vanuit Frankrijk naar de Alsace streek, tegen de Habsburg heersers. Het leger van de Alsace bood hen echter sterke weerstand, zodat de huurlingen hun rug draaiden. Ze keerden naar Frankrijk terug, maar zouden weldra opnieuw ingezet worden in Spanje door de Franse koning.

Enige andere minder belangrijke gebeurtenissen vielen voor in dat jaar van 1365.

In Bordeaux werd de zoon van de prins van Wales geboren, de kleinzoon van Edward III. Het jongetje kreeg ook de naam Edward.

De dochter van Edward III, Isabella, die ooit ten huwelijk werd voorgesteld aan Graaf Lodewijk van Male, trouwde met Ser Enguerrand de Coucy, een Franse edelman van Picardië, die als gijzelaar voor de vrijlating en voor de betaling van het losgeld voor Koning Jan II naar Engeland was gestuurd. Picardië lag nog steeds in grote delen van het land verwoest door de oorlog en door de aanvallen van de Vrije Compagnieën.

In Vlaanderen consolideerden de wevers van Gent hun macht in de stad. De volders, de traditionele aartsvijanden van de wevers voor de politieke macht in de stad, bleven beroofd van een deken. De landeigenaar-poorters vormden geen eigen gilde meer. Ze werden gedeeltelijk opgenomen in de gilde van de wevers, wanneer ze bijvoorbeeld lakensniders waren, gedeeltelijk in het geheel van de kleinere gilden. De meeste van die mannen waren trouwen ook lakenhandelaars.

Graaf Lodewijk van Male was kwaad met het lot. Zijn prachtige dromen met Bourgondië leken niet gerealiseerd te kunnen worden. Op de eenentwintigste november van 1361, op slechts vijftienjarige leeftijd, stierf Hertog Filips de Rouvre van Bourgondië aan de pest. Het huwelijk tussen Margaretha van Male en Filips was niet vervuld. Aan het hof van Frankrijk bleef er enige aarzeling over wie Bourgondië zou erven, want Filips had geen erfgenaam. Koning Jan II nam het hertogdom voor zichzelf. Voor de opvolging van Filips de Rouvre had het hof kunnen denken aan Graaf Lodewijk van Male, of zelfs aan de moeder van Filips, maar zij stierf in 1363. De Franse koning Jan II overhandigde ten slotte in 1363 het hertogdom aan zijn zoon, Filips de Stoute, die ook Artois en Franche-Comté zou krijgen. Lodewijk van Male zag dus zijn ambities, ook op Artois, direct gefnuikt. Artois was lang geleden een deel van het graafschap Vlaanderen geweest, en Lodewijk maakte er nog steeds aanspraak op.

De Graaf schreef echter zijn eerezucht aangaande Bourgondië niet af! Hij ging tewerk op een kronkelende wijze. Hij stelde eerst voor dat zijn dochter Margaretha zou trouwen met Graaf Edmund van Cambridge, de zoon van Koning Edward III van Engeland. Edward III reageerde enthousiast met dit project. Hij beloofde aan de graaf zelfs de streken van Ponthieu, Guines en de belangrijke haven van Calais! Een jaar eerder had Edward de wolstapel die zo belangrijk voor Vlaanderen was naar Calais laten overbrengen, dichterbij Vlaanderen. Koning Edward III beloofde Graaf Lodewijk ook steun voor zijn eventuele verovering van Brabant. Tegen dan was Koning Jan II gestorven, om opgevolgd te worden door de Dauphin Karel als koning van Frankrijk. Karel V kon niet toelaten, dat een nieuwe coalitie tussen Engeland en Vlaanderen ingericht zou worden, en nog veel minder dat door een huwelijk Vlaanderen in Engelse handen zou vallen. Karel V dwong bijgevolg Paus Urbanus V de nodige dispensaties voor het huwelijk tussen Margaretha van Male and Edmund van Cambridge te weigeren. Er waren gegronde redenen voor die weigering, want er bestond een verwantschap in de vierde graad tussen Margaretha en Edmund, terwijl de kerk slechts de zevende graad toeliet. Lodewijk van Male lachte bij al die intriges van Karel met de paus, want hij had ze verwacht, en wist daarmee ook hoezeer Karel V een ander huwelijk wenste voor Margaretha! Karel wou zijn broeder, Hertog Filips de Stoute van Bourgondië met Margaretha doen trouwen, en zo Vlaanderen opnieuw sterk in het bondgenootschap met Frankrijk lokken. De eerzuchtige droom van Lodewijk van Male betreffende Bourgondië kon zo toch nog gerealiseerd worden. Wanneer Lodewijk van Male een bepaald idee in zijn hoofd koesterde, dan streefde hij daar volledig naar! Hij verklaarde zich grootmoedig akkoord met het Frans voorstel voor zijn dochter. De onderhandelingen begonnen om Margaretha te doen trouwen met Hertog Filips de Stoute.

In Gent rezen de graanprijzen weer sterk. Ondank de vrees van Evrard Vresele was de bevolking toegenomen. Ik, Jehan Terhagen, kloeg daar niet over, want ook de prijzen van gronden stegen zeer sterk, zodat de waarde van mijn bezittingen mee verhoogde. In dat jaar van 1365 had ik voldoende land verzameld. Ik bracht al mijn aandacht naar de uitdroging van mijn polders en vormde hen om tot zeer vruchtbare grond, die mooie winsten opleverde met de stijgende graanprijzen. Ik verbeterde het beheer van mijn boerderijen.

In november van 1365 was ik, Jehan Terhagen, teruggekeerd naar mijn domeinen rond Provins. Ik probeerde elk jaar minstens twee maanden in Provins en Vitry door te brengen en deed dat ofwel in één reis of in twee, om mijn bezittingen in Frankrijk te inspecteren. Wanneer Quintine me kon vergezellen reisde ik liefst tweemaal per jaar. Wanneer ze aandrong om te Nieuw Terhagen of in Gent te blijven, reisde ik slechts eenmaal, maar bleef langer van huis. Quintine hield er wel van om mij te vergezellen naar Champagne. Ze hield van het zacht, redelijk droog klimaat, en van de lieflijke landschappen. Ze had ook vrienden gemaakt onder de kooplui van Provins en met de edellieden die naast onze domeinen woonden.

Ik had goed geluk met mijn rentmeester in Frankrijk. De man bleek zeer efficiënt en zo eerlijk als ik me kon wensen. Hij toonde me in een dik boek van papier alle uitgaven die hij voor welk doel had gemaakt en hij besprak die cijfers en de problemen openlijk met mij. Hij overhandigde me ook mooie winsten. Ik betaalde hem ook goed, en betaalde hem nog beter toen ik hem als eerlijk en betrouwbaar kon voelen. Hij waardeerde dat zeer, lachte, en was verbaasd. Hij was me ook verder blijven dienen, zei hij spontaan, ook zonder de aanzienlijke

verhoging van geld. Ik stelde hem zelfs voor te komen wonen in één van mijn herenhuizen, een domein dat ik toch nooit zou bewonen zolang ik leefde, maar dat een nieuw thuis kon worden voor hem en zijn familie. Ik testte de eerlijkheid van de man meerdere malen, en vond hem steeds correct. Ik bleef echter mijn inspecties verderzetten om de man niet in slordigheid of nalatigheid te verleiden. Ik wou hem niet tonen dat ik een achteloze, veronachtzame domoor was! Zijn familie werd eveneens getroffen door de grote ziekte, maar ze herstelden. Ik vertelde hem van de observaties van Willem van Lake, geneesheer van Montpellier, en hij en zijn vrouw luisterden met veel interesse naar mij.

Ik begon ook van Provins te houden, en vooral van een kasteel waar mijn grootvader eigenaar van was geweest, nabij de stad van Troyes. Ik smaakte de uitstekende wijn van Champagne, hield van de vriendelijke mensen, van het zacht klimaat, de zachte winters, en van de fantastische wijze waarop de vrouwen van Champagne kookten. De mensen waren over het algemeen beleefd en joviaal met mij, heel aangenaam.

Ditmaal reisde ik alleen. Quintine bezocht haar vader Pieter Denout, die nu tweeënzestig jaar oud was, en haar moeder van zesenvijftig, Kerstin de Hert. De vader van Quintine was onlangs ziek geweest en herstelde slechts langzaam, misschien als gevolg van de twee golven de pest die hij had moeten overwinnen. Quintine meende dat haar ouders opgebeurd zouden worden door hun dochter gelukkig en blij te zien.

Wat volgt is wat Kerstin me vertelde over wat er te Gent gebeurde.

Op de vijfde dag van het verblijf van Quintine in het ouderlijk huis van de Brabantdam, in het huis van de vroegere voldersfamilie van de Denouts, werd Kerstin in het midden van de nacht uit haar slaap gerukt door lawaai in de straat. Ze reageerde niet direct bezorgd, omdat ze meende dat slechts enkele dronken vlegels luid aan het twisten waren om een meisje of om geld, en hoog schreeuwden. Kerstin bemerkte echter hoe een ongewoon, flikkerend licht het plafond van haar kamer oranje kleurde. Ze rook ook iets verbrand, en wanneer ze recht naar het venster keek, dan zag ze het licht van de maan onnatuurlijk dik en vaag, als door een dunne sluier. Kerstin was uit haar slaap getrokken, haar ogen voelden zwaar aan en haar reacties leken haar langzamer te komen dan tijdens de dag. Haar ogen deden dan pijn. Ze wou erg zich weer neerleggen en verder slapen, dus kwam ze niet direct het bed uit. Haar echtgenoot lag naast haar in het bed, maar dan zeer stil, wat Kerstin ook verbaasde, want Pieter snurkte steeds zoals een goed geolied weefgetouw wanneer hij sliep. Kerstin kon dan niet goed uitleggen waarom ze door een plotse paniek gegrepen werd. Misschien was het haar ontombare energie om steeds alles te willen beheersen en controleren wat er in haar huis gebeurde, dat haar alarmeerde. Ze wist instinctief dat er iets niet in orde was! Ze stond recht, wankelde, voelde zich draaierig, ging naar het venster met de kleine glazen panelen, en zag inderdaad veel mensen in de straat, maar die niet de straatvlegels waren die ze niet kende. Haar burens liepen daar beneden rond, velen in paniek, en Kerstin kon hen duidelijk onderscheiden in het midden van de nacht, in de gloed van een zich veranderend, dansend oranje licht dat over de keien scheen. Kerstin begreep dan het zeer logische feit dat een brand in haar straat raasde!

Kerstin had de rook moeten opmerken die ook in haar kamer gedreven werd, maar dat besef kwam slechts later. Ze trok haar venster open, en door dat te doen vlogen er plots vlammen door alle openingen rond de deur van haar slaapkamer, en daarna werd zeer zwarte rook de kamer in getrokken. Kerstin zocht naar adem, volledig zelf nu ook in paniek. Ze keek uit het venster, zocht daar naar meer adem, en zag dan dat ze al een tijdje vuile rook aan het inademen was. Ze liep naar het bed, schudde aan haar echtgenoot, maar die bewoog niet. Ze

liep terug naar het venster, riep om hulp in afgrijzen, hing zich half uit het venster om meer zuivere lucht te ademen, en dan zag ze reusachtig hoge vlammen eten aan het dak van haar huis en aan de daken van de twee huizen die naast haar eigen huis stonden.

Tien passen verder, naar de brug over de Schelde, naar de Braembrug, stond een diepe put waar de mensen die in de straat woonden hun water haalden. Kerstin zag haar burens met emmers heen en weer lopen om water te gooien naar de voorgevels van de huizen in de Brabantdam. De Brabantdam stond in vuur en vlam aan de zijde van de Denout huizen! Kerstin liep terug naar haar echtgenoot, schudde Pieter en schreeuwde dat hij moest opstaan. Pieter weigerde zich te verroeren, zodat Kerstin hem met buitengewone kracht uit het bed trok, met de kracht die ze slechts kon opbrengen wanneer ze totaal wanhopig was. Pieter reageerde niet. Meer zwarte rook drong de kamer in. Kerstin hoestte, kon bijna niet meer ademen, voelde erge pijn in haar hoofd. Ze gleed naar de grond, haar benen weigerden dienst, maar ze kon nog op handen en knieën terug naar het venster kruipen en er uit leunen op zoek naar lucht. Zwarte, dikke rook blies dan uit de kamer, de open lucht in, naast Kerstin door.

De buur van Kerstin was een meester-volder, een zeer sterke, grote man, die recht onder het venster van Kerstin stond, en die met zijn armen naar haar zwaaide. De vrouw van de buur stond naast hem. Ze riepen naar Kerstin om uit het venster te springen. Ze beloofden haar op te vangen. Kerstin schreeuwde terug dat haar echtgenoot nog in de kamer lag, maar dat hij zich niet bewoog en haar niet kon horen. Ze riep dat ze Pieter niet kon achterlaten. Spring, spring, noopten de man en zijn vrouw, je kunt je echtgenoot niet meer redden. Hij is bedwelmd door de rook. Spring! Kerstin probeerde wel terug de kamer in te gaan om Pieter tot dichterbij het venster te trekken, maar ze kon hem niet bereiken. Zware rook had de kamer gevuld, ze kon niet meer ademen!

Het venster van de kamer was klein, maar Kerstin slaagde er in haar voeten door te duwen, dan haar onderlichaam. Ze hing met haar handen boven haar hoofd. Ze hing aan de houten kader van het venster, boven de straat. Kerstin boog haar rug tot ze er pijn van had. Ze vreesde enkele ogenblikken die een eeuwigheid duurden dat ze vast stak in dat venster, maar dan voelde ze haar lichaam naar beneden schuiven en met al haar gewicht door het venster glijden. Kerstin viel door het venster. De tweede verdieping van het Denout huis stond niet zeer hoog boven de straat, de kamers van het voldershuis waren laag, maar Kerstin zou toch tien voet naar beneden vallen, en onder haar stonden slechts haar geboortebuurtgenooten en zijn vrouw met open armen om haar op te vangen. Kerstin gleed naar beneden uit het venster, benen en rug eerst, en ze liet zich zelf zakken. Ze viel helemaal naar beneden, haar angst uitroepend. Nog twee mannen hadden haar langzaam naar beneden zien komen, ze schoten naar hem toe. Kerstin bleef de vensterrand grijpen om toch maar langzamer te vallen. Ze draaide zich half om, terwijl ze viel. Sterke handen grepen haar toen ze neerkwam, maar ze sloeg toch hard op de grond en haar benen deden haar pijn toen ze neer viel, maar dempten haar schok aan de knieën, die niettemin knapten. Kerstin was geen vette vrouw, maar ze was ook geen magere meid! Ze was een zware vrouw op haar ouderdom! De sterke handen grepen haar lichaam en ze verhinderden dat ze haar rug en haar hoofd brak op de harde stenen van de straat.

Wanneer de mannen, die zich ook pijn deden in de inspanning, Kerstin opvingen en moesten buigen onder haar gewicht, voelde Kerstin zich gered, maar ze had haar twee knieën gebroken, en daar zou ze nooit gans van herstellen! Ze zou echter leven, en op de grond bleef ze roepen naar Pieter, haar echtgenoot. Kerstin was net op tijd gesprongen. Niet slechts zwarte rook vloog nu dik uit haar venster, maar ook rode, likkende vlammen. Neen, Pieter was niet gered kunnen worden. Hij kon al dood hebben gelegen in de kamer, gestikt van de eerste rook. Hij had wellicht al het bewustzijn verloren toen Kerstin de eerste maal aan hem

schudde. De vlammen vlogen wild uit de bovenkamer. Kerstin hilde dan de naam van haar echtgenoot, en dan, terwijl ze op de keien lag, om enige afstand van de huizen in vlammen, greep een nieuwe vrees haar hart.

Quintine, haar dochter Quintine, waar was Quintine? De vrouw van haar buur stond nog steeds naast Kerstin, dus keek Kerstin naar haar met de droevigste, vragende ogen die ze kon tonen, de vrouw smekend te gaan zien of Quintine het huis eerder verlaten had. De vrouw schudde haar hoofd, de tranen in de ogen. Quintine kon ontsnapt zijn achter de huizen door, maar niet in de Brabantdam! De vrouw wist dat Quintine in het huis was. Ze kende Quintine goed, want Quintine en haar tweelingzus waren dikwijls haar huis komen binnenlopen wanneer ze jong waren. Neen, Quintine had het huis niet kunnen ontsnappen, vreesde de buurvrouw. Niemand behalve Kerstin was uit het huis van de Denouts gered! Gelukkig sliepen de twee dienststers van Kerstin niet in. Quintine sliep in een achterkamer. Neen, ze kon niet gevlucht zijn. Misschien aan de andere zijde?

De brand was niet boven in de kamers begonnen. De vlammen waren opgeflakkerd beneden, in een kamer van het gelijkvloers, in een huis naast dat van de Denouts. Was iemand vergeten een kaars uit te blazen in het huis ernaast? Drie huizen stonden in brand. Uit de rieten daken welden met de vlammen zwarte, vuile, stinkende rook naar de hemel. Vlammen likten ook al aan de volgende strodaken. De ganse Brabantdam kon in vlammen opgaan! Mensen van de Brabantdam en ook mannen uit de aanpalende straten liepen met emmers water heen en weer. Ze begonnen een menselijke ketting te vormen, maar wat was het nut van een emmer water wanneer het vuur zich bovenaan verspreidde en zo veel krachtiger en wreder was? De mannen vloekten, de vrouwen riepen schel, en emmer na emmer water werd gezwaaid en leeggegoten tegen de gevels van de huizen. De mannen haalden ladders bij en op levensgevaar af wierpen ze dan ook water over de daken. Weinig, bitter weinig kon gedaan worden om de vlammen te smoren! Te midden van die menigte schreeuwde Kerstin de Hert haar wanhoop naar de roder wordende hemel. Haar mooie Quintine! Haar fijn, verstandig meisje! Waar was Quintine? Gelukkig viel Kerstin in zwijm van verdriet en pijn. Ze voelde niet meer hoe haar burens haar zacht op namen en haar op een handkar plaatsten om haar zo naar het Bijloke klooster te brengen.

Een week later reed ik, Jehan Terhagen, gelukkig en met een licht, blij hoofd Gent in. Ik was blij om weer in mijn thuisstad te zijn en begerig om Quintine weer in mijn armen te kunnen houden. Ik had haar erg gemist op mijn reis. Wanneer ik in de Brabantdam aankwam, zag ik onmiddellijk dat er een groot ongeluk gebeurd was. Ik reed de lange straat in, vanaf de Waalpoort over de Schelde, voorbij de Weverskapel en over de Braembrug. Ik rook al de as en het hout verbrand tot sintels zodra ik over de Braembrug reed.

Meer dan een derde van al de huizen in de Brabantdam lagen in zwartgeblakerd puin, meer dan twintig huizen aan één zijde van de straat, vanaf iets verder dan de Braembrug af, en zelfs enige huizen aan de andere zijde van de straat waren verwoest door een hevige brand! Arme mensen! Verdomd was het, dat Gent nog steeds niet het probleem van de rieten daken had opgelost! Al de huizen moesten daken hebben van leistenen, van stenen of pannen, meende ik. Gent had al lang maatregelen moeten nemen om rieten daken en strodaken te verbieden in de stad!

Ik reed tot aan het huis van de Denouts, maar zag slechts de verkoolde resten van het huis van Quintine. De daken van het huis waren in vlammen opgegaan, de muren ingevallen, en al de grote, eiken balken waren vernield door het vuur. De gevels van de huizen stonden nog gedeeltelijk recht, maar niet allemaal, en die overbleven konden elk ogenblik de straat in vallen. Ik bemerkte de houten balken binnenin, nu gebroken en zwart, waarvan er sommige

nog smeulden met vuur. Ik keek rond me. Waar waren Pieter, Kerstin en Quintine? Ik zocht ogen die mijn stille vraag konden beantwoorden, wilden reageren op mijn wanhopige blikken. Een man, een grote, sterke volder, die een kar gevuld met verkoolde balken vooruit duwde in de straat, stopte wanneer hij me op mijn paard zag zitten, starend naar de vernieling die aangericht was aan de huizen.

‘Ik ken je,’ zei de man spontaan. ‘Jij bent de echtgenoot van één van de Denout dochters, als ik me niet vergis?’

‘Dat ben ik inderdaad,’ antwoordde ik. ‘Kunt u me alstublieft zeggen wat er hier gebeurde? Weet u waar mijn schoonvader is?’

‘Een grote tragedie is er hier gebeurd,’ zei de man, het zweet van zijn voorhoofd afvegend.

‘Mijn huis, aan de andere zijde, is ook afgebrand. Het vuur begon in het huis naast het complex van de Denouts. Die domoor van een volder, daar, liet het vuur aan onder één van zijn bekkens, ’s nachts, en het vuur sloeg over naar een hoop gehakt hout een beetje verder. Hij maakte arme mensen van ons allen! Kerstin sprong uit haar venster. We vingden haar op, maar ze viel zwaar neer. Ze is in het Bijloke klooster. Ik en mijn vrouw brachten haar naar daar. Ze ligt nog steeds in de Bijloke!’

‘Waar is Pieter Denout en zijn dochter?’

De man schudde eerst zijn hoofd. Daarna, verbazingwekkend voor dergelijke stoere man, begon hij te huilen. Waren leden van zijn familie omgekomen in de ramp? Ik dacht er niet meer aan verdere inlichtingen uit de man te trekken, dankte hem, en reed zo snel ik kon naar de Bijloke.

In het klooster vroeg ik om te spreken met Kerstin de Hert, de vrouw van Pieter Denout. Een non bracht me naar de ziekenzaal. Het ene bed stond naast het andere in die zaal. Alles was er zeer zuiver, met witte lakens op de bedden, in een koele kamer. De non bracht me naar een bed waarin Kerstin de Hert lag, maar Kerstin had me al zien binnenkomen, ze riep mijn naam van ver, opende de armen voor me en begon te wenen, zeer luid te huilen en te snikken.

Ik nam haar hand en vroeg, ‘Moeder Kerstin, alstublieft, zeg me, waar zijn Pieter en Quintine? Gaat het goed met hen?’

‘Dood!’ wierp Kerstin uit tussen snikken en tranen in. ‘Dood, ze zijn dood, Jehan! Ze konden niet uit de brand gered worden. Ik probeerde Pieter te doen bewegen, Jehan, ik probeerde het, maar ik kon hem niet verder trekken. Quintine moet gestikt zijn van de rook en in haar slaap gestorven zijn! Het is een troost te geloven dat ze geen pijn leed. Quintine en Pieter zijn dood, Jehan! Oh zoete Christus, mijn mooie dochter, mijn moedige echtgenoot, ze zijn dood!’

Kerstin greep dan mijn hand zeer hard, ze neep tot ze me pijn deed, boog haar hoofd naar me toe en ze fluisterde, ‘jij hield zielsveel van Quintine, nietwaar? En Quintine beminde jou, met een liefde die sterker was dan hoe haar zuster je ooit kon beminnen! Is dat niet de waarheid? Ik weet wel dat je ook van Wivine hield, en dat waarschijnlijk nog doet. Ik weet dat Wivine geen kinderen meer kan hebben. De kinderen zijn van Quintine, is het niet? Het is een heel grote troost voor mij, weet je, om nog de kinderen van Quintine te hebben! Ik hield erg van mijn twee dochters, was zo fier met hen! Ik ben zo blij dat ook Quintine wist wat de liefde betekende. Je bent een goede man, Jehan Terhagen, draag goed zorg voor de kinderen van Quintine! Vergeet haar kinderen nooit!’

Ik knikte.

Ik weende niet vóór Kerstin. Ze moet wel de krop in mijn keel bemerkt hebben. Het duurde lang tot ze haar verhaal verteld had, met horten en stoten. Nadien zei ze me dat Martin en Avezoete gewaarschuwd werden, direct naar Gent waren gekomen, en de overblijfselen van hun vader en zuster begraven hadden. Ik zou Quintine niet meer weerzien, nooit meer! Quintine was omgekomen in de brand van de Brabantdam.

Ik bleef nog lang zitten aan het bed van Kerstin de Hert, mijn schoonmoeder. Ze had haar beide benen gebroken, maar erger: haar knieën waren stuk. Kerstin zou niet meer kunnen gaan, of moeten wachten op een mirakel. Avezoete, haar schoondochter, woonde nu in het huis van de van Lakes, een beetje verder slechts dan de Brabantdam, in de Brabantstraat. Avezoete zou Kerstin naar Westdorp brengen, naar de betere lucht van het platteland, om met haar zoon Martin samen te wonen. Martin had reeds Wivine op de hoogte gebracht van wat er gebeurd was. Wivine was naar de begrafenis gekomen met haar twee kinderen. Pieter en Quintine waren naast elkaar begraven in het kerkhof van Sint Jan. Kerstin weende omdat ze de ceremonie niet had kunnen bijwonen. Ze had de kisten niet gezien waarin haar echtgenoot en haar dochter teruggegeven werden aan de aarde.

Ik trachtte Kerstin zo goed te troosten als ik kon, haar opnoemend hoeveel ze nog over hield, een eerder nutteloze opsomming, want Kerstin was zo verstandig als alle andere mannen en vrouwen van de Pharaïldis families. Ze wist zeer goed wat ze verloren had en op wie ze nog kon rekenen. Hoe kun je een goede vrouw troosten voor het verlies van haar echtgenoot die haar nooit verraden had, die haar beschermde en haar minnaar was geweest, en van haar dochter die haar grote blijdschap was? Kerstin zou de rest van haar leven in een stoel moeten doorbrengen, afhankelijk van de liefdadigheid en welwillendheid van haar schoondochter. Avezoete was een zeer lieve, goed opgevoede, jonge vrouw die haar deel van kwade tijdingen had gehad, maar Kerstin zou het haten dat iemand voor haar moest zorgen en zij niet voor hen!

Ik nam afscheid van Kerstin en reed naar de Brabantstraat om de van Lakes, en vooral Avezoete te begroeten.

Boudin van Lake was nu de meester van het wevershuis, en hij was thuis. Hij gebruikte het complex van de van Lakes als kantoor. Boodschappers reden aan en af. We spraken even samen, en dan ontmoette ik Avezoete, die me bevestigde dat ze zich zou bekommeren over Kerstin de Hert. Martin was te Westdorp gebleven om onze landen en boerderijen te beheren. Avezoete wist me te zeggen dat Martin het Denout huis wou heropbouwen, maar Kerstin zou naar Westdorp moeten gebracht worden, want dat was waar Avezoete wou blijven wonen met haar kinderen. Avezoete had gesproken met de geneesheren van de Bijloke. Neen, Kerstin zou niet meer kunnen gaan. Haar knieën waren gebroken en ze genazen niet zoals het hoorde, wat niet verwonderlijk was op haar leeftijd. Er was slechts een heel kleine hoop dat Kerstin ooit nog zou kunnen gaan. De dokters twijfelden erg aan verbetering.

Ik reed terug naar Terhagen, maar ik kon niet direct mijn kasteel binnenrijden. Ik had nog geen traan laten vallen voor Quintine. Ik moest aan de mensen van Gent tonen dat ik een harde, onverstoorbare man was. Ik reed naar het boothuis, waar Quintine en ik de eerste golf van de pest overleefd hadden, ziek werden, maar herstelden. Het was hier dat we elkaar zo innig geliefd hadden dat we nadien steeds onscheidbaar waren gebleven, tot zelfs nadat Quintine naar Rome gereisd was, naar zeer ver weg van Gent, om volledig te begrijpen dat we hetzelfde lichaam en ziel waren. Wanneer ik in de nabijheid van het boothuis reed deed ik mijn paard zo snel ik kon lopen, en terwijl de sterke wind van de baai rond me waaide, gaf ik me over aan droefheid en rouw.

Aan het boothuis sprong ik van mijn paard af, ontzadelde het zelfs niet, maar liet het eten van het gras in de weide, en ging het klein gebouw in. Ik trok de poort open die achterin leidde naar de grote vlakte van het water. Ik keek uit over de zwarte spiegel die zo stil lag als olie. Het water was me aan het lokken! Als Quintine en ik slechts één ziel waren, moesten we dan niet verenigd worden? De goden waren jaloers geweest op de sterkte van onze gevoelens. Ik

kon het niet verdragen niet meer met Quintine te kunnen leven. Waarom had God mij niet genomen in plaats van haar? Onze liefde was boven alle menselijk begrip geweest. Ja, veel van wat we deden was verkeerd. We leefden als een getrouwd koppel, maar we waren niet kerkelijk getrouwd. We leefden dus in overspel, in schaamte, zoals zondaars van doodzonden in de ogen van God en de mensen. Toch beminden we, en hoe beminden we! Niet eenmaal twistten we over iets belangrijks, we zeiden nooit lelijke woorden tegen elkaar, woorden die we nadien moesten betreuren. Ik hield een vreselijke smaak over van veel te veel zaken die onvervuld bleven in mijn leven! Ik had mijn lief moeten trouwen. Ik had nooit Quintine mogen alleen laten. Ik had aan de wereld moeten tonen dat het van haar was dat ik hield. Ik had haar moeten beschermen, ik had bij haar moeten blijven in het huis van de Denouts. Had God Quintine weggenomen omdat we zondaars waren? Had God het probleem op zijn manier van schuld en boete opgelost, door Quintine te grijpen, het onderwerp van een ongeoorloofde liefde? Of was ik slechts aan God als oorzaak aan het denken omdat het me ondraaglijk zou zijn dat ze door zuiver, dom toeval was gestorven? Was God er bij halen slechts een middel om een epische oorzaak te geven, een excuus, een groots plan, in plaats van eenvoudig, banaal, kwaad toeval? Waarom Quintine en waarom niet ik? Ik voelde een verschrikkelijke leegte, de emotie van onrechtvaardig verlies. Was het niet allemaal mijn fout geweest? Waarom was Quintine gestorven, waar was de zin en de rechtvaardigheid in alles wat rondom ons gebeurde? Wat kon ik nu nog doen? Wat gaf nog zin aan mijn leven?

Ik dacht aan de kinderen. De jonge Kerstin leek zoveel op haar moeder! Ik was zo gelukkig om Kerstin nog te hebben. Kerstin, meer dan haar broeder, zou me aan haar moeder herinneren. Een mengeling van bitterheid en treurigheid vulde mijn geest. Ik viel op mijn knieën aan de rand van het water, voelde de vochtigheid met een hand. Het water was koud! Quintine zou het koud hebben in de diepe aarde! Het lichaam van Quintine zou zich ontbinden. Ze was opgegaan in vuur zoals de vurigheid waarmee ze geleefd en bemind had. Zou een nog mooier beeld van haar voortleven in de hemel? Zou God haar vergeven? Ja, wat ik nog kon doen voor Quintine, en moest doen, was te zorgen voor Kerstin en voor Willem. Ik kon ook niet Wivine verlaten of verwerpen. Wivine ook was een deel van Quintine en geleek zo zeer op haar! Quintine zou gewild hebben dat die drie, mijn twee overblijvende kinderen en Wivine, verder beschermd, bemind en verzorgd zouden blijven. Die drie hadden mijn volle aandacht nodig, mijn sterkte, mijn liefde en zorg, en langs hen zou ik nooit in dit leven Quintine vergeten, tot we in een andere wereld konden verenigd worden. Ik was aan het wenen, zittend in mijn boot naast het water. De tranen welden op in mijn ogen en liepen langs mijn wangen. Ik had niet meer gehuild sinds ik een kind was! De emoties van droefheid, verdriet, eenzaamheid, van trieste rouw, overweldigden me. Ja, ik zou voor de anderen zorgen, maar ik zou vanaf nu erg eenzaam blijven. Ik riep mijn woede uit tegen een te wrede God, en mijn kreten zwiepten over het water en deden de vogels in paniek wegvlugten.

Laat in de avond reed ik terug naar Nieuw Terhagen. Ywen nam mijn paard aan om het naar de stal te brengen. Hij zei geen woord. Hij wist hoe ik me voelde. Ik liep de trappen op van mijn herenhuis, duwde de deurpanelen open, liet hen open staan, en liep mijn grote zaal in en in de armen van Wivine, die ook naar me toe liep, met mijn zoon Willem en mijn dochter Kerstin achter haar. Mijn kinderen hadden nog steeds een moeder!

De derde golf

We leefden verder na 1365, en we leefden goed. Ik, Jehan Terhagen, bleef hangen in een vreemde gemoedstoestand, zoals ik nooit tevoren had gekend, in een meer droevig, somber, smachtend gemoed. Mijn Quintine was dood, en ik vroeg me af waarom ik nog verder leefde. Ik dacht er dikwijls aan om mijn werk te laten staan, het zoeken naar meer rijkdom, het beheer van de gronden en de bezittingen van me af te werpen. De drang om steeds meer land te verwerven, steeds machtiger en rijker te worden, leek me zo nutteloos! Ik kon toch eenvoudig weg rijden, Gent en de Vier Ambachten laten voor wat ze waren, en gaan leven in de zoete Champagne, te Provins, Vitry of Troyes, waar de herinneringen aan Quintine vager zouden zijn. Ik dacht er dikwijls aan om de drukte van Gent en van Nieuw Terhagen vaarwel te zeggen, maar ik bleef! Het was mijn verantwoordelijkheidsgevoel dat me weerhield alles in de steek te laten. Men kon niet zo gemakkelijk zijn thuis verlaten, moet ik toegeven! Ik kon er niet toe komen mijn vrienden en de Pharaïldis families in de steek te laten.

We brachten de zomer door op Nieuw Terhagen, maar ik trok met Wivine en mijn kinderen naar mijn kasteel van Troyes om er de winter door te brengen. We maakten nieuwe vrienden in Frankrijk. Wivine en de kinderen spraken zo goed Frans als Vlaams. Wivine leek tevreden, ze was geliefd en gerespecteerd in de Champagne. Ze verraste me zelfs door meer vrienden te maken dan ik. De mensen van rond het kasteel kwamen haar raad vragen, en ik zag haar wandelen door de wijngaarden, ranken en wijnen bepratend met de wijnboeren. Wivine had nu ook mijn volledige aandacht voor haar alleen. Ik bestudeerde haar gezicht en probeerde te ontdekken welke trekken ze gemeen had met Quintine, en welke niet. De kinderen, meer dan ooit, waren nu volledig haar kinderen, en ze voedde hen op zoals het hoorde, hen lief hebbend zowel als hen kastijdend wanneer ze dat verdienden. Ik hielp haar, al was ik onhandig met hen en wist nooit juist hoe met hen te praten over Quintine. Ik probeerde meer aanwezig te zijn voor Wivine en voor de kinderen dan vroeger.

De twee Boudins, Boudin Vresele en Boudin van Lake, bleven in Gent wonen. Boudin van Lake woonde in de Brabantstraat, Boudin Vresele in de Kalandenberg, beiden in hun voorouderlijke woningen, niet ver van elkaar. Zij waren nu de bijzonderste beheerders van ons fortuin in geld. Ze waren onze handelaars, makelaars, kooplui, en daarmee bewezen ze even veel sluwheid te kunnen hanteren als hun vaders. Hun zaken groeiden constant. Ze waren geboren kooplui, ze waren daar goed in, en ze hielden van hun werk. Een deel van onze reserves in baar geld, gouden en zilveren muntstukken, werd geplaatst in bewaring bij Wouter de Smet in de Veldstraat, maar het grootste deel van ons vermogen was steeds in beweging, gebruikt in handelsinitiatieven. Wouter de Smet bleef zijn bankierskantoor in het huis van zijn vader houden, in de Veldstraat, maar Jan, de vader van Wouter, ging opnieuw wonen in de smidse van het Sint Veerle Plein. Hij kon twee huizen kopen naast de smidse, en blouwde het geheel om tot een steen. Hij transformeerde zo de oude smidse van zijn vader tot een prachtig huis met een leistenen dak, vlak naast de smidse, die bleef werken.

Martin Denout en ik woonden als landheren in het platteland. Ik was een heer zowel in titel als in eigenaar van landerijen. Martin had nog geen titel, maar hij vroeg aan Heyla en aan Graaf Lodewijk van Male of hij de eer van een titel als ridder mocht krijgen. Dat gebeurde, en Martin werd heer van Westdorp.

Voor wat betreft het beheer van de Pharaïldis eigendommen in landen en boerderijen, deed nu Martin het meeste werk. Ik gaf hem raad, was een gids in nood, diende als zijn baken en raadgever, al had ik in naam nog steeds gezag over hem. We ontmoetten elkaar dikwijls om de aankopen van land of boerderijen te bespreken. We bezochten elkaars huis ook dikwijls, en

onze vrouwen kwamen goed overeen. We breidden niet meer uit naar het westen, naar Vlaanderen toe. We schreden weer de Schelde over en kochten land in Brabant, vooral tussen Mechelen en Antwerpen.

Clais de Hert en zijn vrouw bleven eveneens te Gent wonen, zoals de twee Boudins en Wouter. Zij ook bouwden een mooi steen op de plaats van hun vroeger huis. Het grootste verdriet van Clais was het overlijden van zijn moeder, Beatrise van Vaernewijc, die aan een kwade koorts stierf een jaar na Quintine. Beatrise had erg geleden onder de dood van haar man, Jan de Hert, in de tweede golf van de pest, en ze was nooit meer dezelfde nadien. Ze stierf vreedevol in november van 1366. Na haar dood, en toen ik in die tijd met veel meer aandacht naar de mensen keek, ontdekte ik haar edele trekken in haar zoon Clais. Clais was zowel het product van zijn ruwere vader als van de fijnere Beatrise! Clais werd een rijke reder, van wie de schepen, een ganse vloot van zeekoggen, nu zowel op de zuidelijke als op de noordelijke routes voeren. Met de twee Boudins samen baatte hij kantoren uit in La Rochelle en Bordeaux, in Kopenhagen en in Lübeck. Wij investeerden in zijn initiatieven.

We woonden gelukkig, in rust en vrede in de Vier Ambachten. We waren zeer rijk, en we diversifieerden op allerhande domeinen. We meenden dat in de toekomst ons vermogen niet veel meer kon verminderen. We hadden ons geld in zoveel verschillende plaatsen en initiatieven en samenwerkingsakkoorden gestopt, dat een ware wereldcatastrofe zou moeten gebeuren om ons echt nog in geldproblemen te kunnen werpen. We konden rivaliseren met de allerrijkste landeigenaar-poorters van Gent, maar we schrokken ervan terug ons nog te mengen in de politiek van de stad. We vroegen niet om als schepenen of als dekens te dienen, en we lieten slechts Heinric Vresele ons af en toe uitleggen wat er in de regering van Gent gebeurde, en welke de laatste geruchten waren over Frankrijk of Engeland. We nodigden nu ook regelmatig Heinric uit op onze Pharaïldis vergaderingen, want hij ook had recht op een deel van het groot fortuin dat we beheerden. Hij, zoals wij, haalde weinig winsten op van zijn deel, maar hij scheen ook niet veel nodig te hebben. Met wat we samen besloten uit onze winst te halen voor elkeen, kon ook Heinric zeer comfortabel leven in Gent.

Op misschien Clais de Hert na, die nog steeds officieel een schipper was, al had hij geen voet meer op een houten kogge gezet in jaren, tenzij dan om verre reizen te maken naar zijn handelskantoren, oefenden wij geen ambacht meer uit. We waren handelaars en landeigenaars, en leden van die gilden in de globale organisatie van de kleinere gilden. We hadden onze deken en onze opperdeken.

In het begin van 1368 was het niet Evrard Vresele, de Fremineuren monnik, die ons waarschuwde voor een derde golf van de pest. Ditmaal was het Clais de Hert die een vergadering bijeen riep in Gent, zonder Graaf Lodewijk. Clais vertelde ons dat hij nieuws gehoord had van een nieuwe, algemene ziekte die vanuit het zuiden zou komen. De rivierkapiteins van Clais hadden hem verteld hoe een nieuwe golf van de ziekte weer Frankrijk geselde. Clais had reeds zijn transporten vanuit Douai stopgezet, maar hij bleef varen op Antwerpen en Brugge om zijn opslagplaatsen te ledigen. Hij verwachtte volledig te stoppen met zeilen in de herfst van dat jaar 1368 tengevolge de ziekte. De pest kon ditmaal ernstiger dan vroeger de graanleveringen verstoren, dus stelde hij ons voor om meer graanvoorraden voor de winter aan te leggen in onze boerderijen van het platteland.

Evrard Vresele zuchtte. In het verleden was hij er fier op geweest om ons al maanden te voren te kunnen verwittigen van een komende pest. Hij vreesde nu dat de meeste monniken die hij en Gerolf vroeger bezocht hadden en kenden van toen hij nog jong was en Gerolf vergezelde, en met wie hij tot vóór enkele jaren nog correspondeerde, nu allen dood waren of te erg bezig

een nieuwe crisis het hoofd te bieden. De brieven die de monniken hem zonden namen veel meer tijd om hem te bereiken, tengevolge de gevaren onderweg, vooral van de bandieten van de Vrije Compagnieën. Die huurlingenbendes maakten nog steeds Frankrijk erg onveilig. Ze vielen abdijen en kerken aan en hadden niet het minste respect voor priesters, monniken, nonnen en God. Evrard kon ons wel vertellen hoe gelukkig we ons konden voelen te leven in een vredelievend Vlaanderen. Graaf Lodewijk van Male had met succes de groepen huurlingen die probeerden Vlaanderen binnen te dringen en ons territorium wilden plunderen, afgeslagen met de milities van de steden.

Een derde golf van de ziekte bedreigde Gent! We voelden ons al zeer geprivilegieerd om op voorhand gewaarschuwd te zijn, want we zouden weinig tijd hebben om ons voor te bereiden. We hadden echter ook niet veel tijd meer nodig om onze families te organiseren, want we waren nu al een bepaalde routine gewoon. We wilden ons opnieuw afsluiten in onze kastelen en herenhuizen, volgens hetzelfde schema als van zeven jaar geleden. De Vreseles kwamen bij mij inwonen op Nieuw Terhagen, de Smets te Beostenblijje bij Heyla, de van Lakes en de Denouts bij Martin Denout te Westdorp. De Herts ook verkozen op Westdorp te blijven, omdat het daar was dat de moeder van Clais nog steeds woonde, met zijn schoonzuster. De twee Boudins, Clais en Wouter beschikten over twee tot drie maanden tijd om hun zaken te sluiten of op een zeer laag pitje te draaien, en daarna zouden ze wel terugkeren naar hun werk. Ditmaal bleef niemand in Gent, behalve Evrard en Heinric Vresele.

Evrard Vresele wou zijn abdij niet verlaten, en Heinric zou de administratie van de stad blijven leiden. Hij had de vorige maal al geweigerd zijn post te verlaten, en hij bleef een beetje afzijdig van ons, zoals steeds. Heinric had er een groot vertrouwen in dat hij opnieuw de gesel Gods kon overleven zonder ziek te worden, zoals de vorige malen. Hij weigerde zich te verbergen op Nieuw Terhagen, al stelde ik het hem voor. We begonnen direct de nodige maatregelen te nemen, meer voorraden op te slaan dan we de laatste maal gedaan hadden, en we bereidden onze kamers voor om onze gasten te ontvangen. De taak om te zorgen voor bevoorrading viel weer op mij en op de van Dorps van Oud Terhagen.

De Pharaïdis families van Gent verspreidden zich al vroeg in onze landelijke toevluchtsoorden vanaf het einde van augustus 1368, maar dan had toch de plaag al haar eerste slachtoffers geëist in de buitenwijken van Gent. De ziekte werd nu de Zwarte Dood genoemd, omdat de gezwollen op de lichamen van de slachtoffers eerst groter werden, dan verdonkerden op de huid tot grotere, zwarte vlekken, waarschijnlijk omdat dan het bloed in de gezwollen droogde en zwart werd onder de huid, tot de builen braken en pus deden vloeien. Andere namen die de pest kreeg waren natuurlijk die van de Grote Sterfte, de Snelle Dood, of in het Vlaams de 'Gaadood'. We beseften nu snel dat deze, derde golf, veel zwaarder toesloeg dan de twee voorgaanden! Meer mensen stierven sneller, en van de mensen die de ziekte kregen overleefden er minder! De ziekte was ditmaal wreder nog en pijnlijker dan voordien. Was deze golf het hoogtepunt van welke schade de pest ons kon aandoen, of slechts een stadium meer van stijgende gruwel in de plaag?

Heinric Vresele schreef ons al tegen het einde van het jaar dat de stadsdiensten van Gent totaal onderbroken werden, omdat veel te veel mannen gestorven waren, ook veel mannen die in de stadsadministratie werkten. Eén derde van de schepenen stierf vroeg, in de eerste maanden van de herfst, en meer dan een ander derde van de overblijvende schepenen vluchtten naar het platteland. Ze waren te laat vertrokken, want de pest vergezelde hen, maar meer van hen overleefden toch dan van de mensen die in het erg bevolkte Gent woonden.

Opnieuw stierven mensen tot in de straten, gaf Evrard Vresele als verslag. Nu bleven ze echter definitief in de goten liggen, want niemand kwam nog voorbij om hen op te nemen en naar de massa-begraafplaatsen te brengen. Dode mensen waren besmet met de ziekte, niemand wou hen aanraken. De Fremineuren monniken hadden meer dan ooit angst van de ziekte, maar ze gebruikten toch met veel moed handkarren om de rottende lichamen naar de kerkhoven te vervoeren. Dieven gingen rustig van huis tot huis, stolen daar alles wat enige waarde had, en aarzelden niet om wreedaardig de mensen aan te vallen in de huizen die nog bewoond waren, maar waarvan de bewoners ziek in bed lagen. Moorden werden ongestraft gelaten. De schepenen probeerden meer mannen in te huren voor de Witte Kaproenen, maar vele doden vielen ook in deze stadsmilitie die de orde moest handhaven.

We hoorden hoe zeer Gent geteisterd werd door de ziekte uit de hartstochtelijke, zeer donkere brieven die we uitwisselden vanuit onze nu gebruikelijke uitwisselingsplaats van Zelzate, brieven die van Heinric en Evrard kwamen. Heinric schreef dat ook de van Artevelde familie naar het platteland was gevlucht, naar hun herenhuizen daar.

Vooraf de brieven van Heinric klonken wreedaardig en zeer bitter wanneer we ze luidop lezen te Nieuw Terhagen. We dachten soms dat Heinric gek was geworden. Hij schreef ons bijna mystieke, hysterische brieven, waarin hij diep religieuze, katholieke gevoelens mengde met eenvoudige bijgelovigheid, het Christelijk geloof met remedies van oeroude heidense concepten vermengde. We begrepen hoe hij zich voelde! Heinric nam het als zijn plicht zijn diensten aan de stad verder te zetten, maar hij moet toch geleefd hebben in de constante vrees van de ziekte. Hij zou dan alleen geweest zijn in Gent, en eenzaam gestorven zijn. Wie zou zijn hoofd niet verliezen bij het zicht van zoveel leed waarover Heinric schreef? Hij leed traumatische ervaringen!

Honderden mensen stierven elke dag, schreef hij, de mensen rotten letterlijk weg in hun bed of in de straten. Bloed droop uit hun wonden. Hun gezichten werden dikwijls onherkenbaar verminkt door wonden in hun gezicht, en ze bleven onbekwaam om op hun voeten te staan tengevolge van de pijnlijke gezwollen aan hun voeten en benen. Mensen vielen plots in volle straat neer, vielen in vuile plassen water, en ze bleven daar sterven zonder hulp. Anderen werden gek van de dorst of van de wanhoop. Velen sprongen in de Leie of in de Schelde en verdronken. Vermits de mensen toch dachten dat ze elk ogenblik konden sterven, gaven ze zich over aan allerlei uitpattingen. Mensen die geleefd hadden als zeer sobere mannen en vrouwen, zaten nu hele dagen dronken in de taveernes, dagenlang, en ze lieten hun kinderen over aan hun lot. Vrouwen sliepen met elke man die hen wou. Enige flagellanten verschenen weer in de stad. Duivelaanbidders kondigden openlijk aan in de marktplaatsen van Gent dat de eeuwen van de heerschappij van de duivel aangebroken waren. De mensen begonnen de duivel te aanbidden, want Satan had de schepping van God overgenomen! Niemand onder de priesters had de energie en de moed om de ketters te veroordelen en te vervolgen.

We konden moeilijk geloven hoe het mogelijk was dat honderden mannen, vrouwen en kinderen elke dag in Gent konden sterven. Onze gemoedsgesteltenis in het platteland was zeer terneergeslagen betreffende wat er in Gent voorviel. We hadden ook slechts onlangs teruggewonnen wat we verloren hadden in de tweede golf van de terreur over Gent, en toch zwaaide nu een nieuwe golf schrikwekkend op onze mooie steden heen, om te ontdoen wat we met veel inspanning gewonnen hadden. Een nieuwe golf sloeg vernietigend over de stadsgrenzen om te veroordelen en stuk te trekken wat we opgebouwd hadden. Wij, de Pharaïldis mannen, zouden nu al voor de derde maal van voren af aan moeten herbeginnen! We durfden niet teruggaan naar Gent, zelfs niet ik, Jehan Terhagen, die de ziekte al een paar maal had overleefd, zoveel jaren geleden, en die daarom hoogstwaarschijnlijk geen slachtoffer meer kon worden.

Hoe kon het volk van God opnieuw een dergelijke ramp beleven en toch nog God en de heiligen blijven aanbidden, als zovelen meelijwekkend stierven, ondanks vurige gebeden? Had God geen medelijden meer met de onschuldigen? Was niemand onschuldig in Gent? Dat kon ik niet geloven! Zoveel priesters, nonnen en monniken waren gestorven, schreef Evrard Vresele, dat bijna geen missen nog in de stad konden gezongen worden. Geneesheren stierven sneller dan de mannen en vrouwen die ze probeerden te verzorgen. De opmerking van Willem van Lake dat wie de ziekte opdeed doch overleefde, ze niet meer kon krijgen, bleef echter zeer waar, schreef Evrard. Slechts de oudere nonnen konden nu nog voor de zieken zorgen, de andere nonnen waren gestorven, weggelopen om hun lichamen aan de zonde over te geven, of ze wierpen zich in wanhoop in de Leie of de Schelde. Ja, schreef Evrard, we zijn al begonnen een boot over de rivieren te duwen om de dode lichamen uit het water op te pikken! Nooit was het lijden zo intens en zo immens geweest als tijdens deze, derde teistering door de pest! Evrard werkte van 's morgens vroeg tot laat in de nacht met de mannen van de Bijloke en met nog enkele monniken van de Fremineuren, in het nu zeer grote, maar geïmproviseerde hospitaal van dat klooster, dat wel goed georganiseerd was, maar overweldigd werd door de toevloed van de vele zieken. Het ergste is, schreef Evrard, dat we niets, absoluut niets kunnen doen om die arme mensen te helpen!

De toestand was ook wanhopig in de abdij van Ter Hage. Rijen van zieke mensen stonden aan de poort op de morgen van de eerste dag dat ik daar aankwam. Ik wachtte angstig tot de rij opgenomen was in het klooster, en vroeg dan naar Moeder Amalberga. Ik mocht weer niet binnen komen. De zieken lagen in alle zalen en zelfs tot in de naaf van de abdijkerk. Opnieuw regelden Moeder Amalberga en ik iets om wagens beladen met voedsel aan de nonnen te brengen. Moeder Amalberga verzocht me de wagens in de avond te brengen, want 's morgens zouden de mensen aan de poort alles wat we daar brachten gestolen hebben.

De troosteloosheid in Gent, in de kleinere steden van Vlaanderen en in het platteland van het kwartier van Gent, was totaal. Alles leek alsof de grote duivel, Satan, uiteindelijk de liefdevolle macht van God op aarde overwonnen had. Satan had een pact afgesproken met de Dood, die met zijn zeis onder de mensen van Vlaanderen zwaaide alsof hij een oogst van koren aan het binnenhalen was. Wij, de Pharaïldis mannen, hielden van schoonheid, van mooie voorwerpen, van kunstwerken, en van zuiverheid. We handelden eerlijk en met positieve gevoelens met anderen. We voelden ons nu alsof we volledig onzuiver waren geworden, vuil, smerig, bevlekt met bloed, zonde en dood. De mensen in de dorpen gaven zich over aan ontucht en aan geweld, want ze dachten dat hoe ze ook zouden bidden ze binnenkort toch zouden sterven in afgrijselijke pijnen waarvoor geen gebeden soelaas brachten. Ze voelden zich verlaten en verpletterd door God en de engelen. De duivels van het universum waren over onze wereld uitgegoten, en genoten van alles wat rotte en lelijk was! Deze, de derde golf van de pest, bracht de overwinning van alles wat onrein en kwaadaardig was! De vier ruiters die na het breken van de vier zegels vrijgelaten werden, geselden thans Gent allen samen! Was de grote dag van de verdoemenis van God aangebroken? Het was zo, in elk geval, dat Heinric Vresele nu de wereld aanschouwde.

Wij, de mannen en vrouwen van de Pharaïldis families, wij sloten ons op in onze kastelen en in de boerderij van Oud Terhagen, en we brachten de handen aan de oren om het gehuil van de wereld niet te moeten horen. Ik had nogmaals de boerderij versterkt, zodat ze als vesting even onneembaar werd als het kasteel. We sloten de oren voor de smeekbeden van de mensen die aan onze poorten kwamen bedelen. De mythe van drie gelukkige kastelen die vrij bleven

van de pest werd overal in de omgeving verteld en trok de mensen aan naar onze plaatsen. Ze moesten het hoofd bieden aan de kruisbogen die van achter onze kantelen schoten. Zeer velen, ook mensen onder families die we kenden, verloren hun geloof in God en in Christus. Wat hadden we verkeerd gedaan om zo gezeseld te worden? Was dit het voorspelde einde van de wereld? Zou God ons de ene ongeneesbare plaag na de andere zenden tot we in volledige anarchie vervielen, tot elke mens brak, niet slechts onze lichamen, maar ook onze waarden en de fijne ideeën waarin we geloofden, de ideeën die we van de priesters als waarheid hadden geleerd? Dit was een derde golf die we overleefden, alsof we voeren op een eenzame boot in een eindeloze zee van smart. We werden er allen terdege van overtuigd dat nog één of twee van dergelijke golven voldoende zouden zijn om de mensheid uit te roeien! We zouden binnenkort de ruiters van de Apocalyps op hun skeletten van paarden door de hemel zien rijden, en de trompetten van de engelen en van de duivels zouden het einde van de wereld aankondigen. Velen onder ons dachten werkelijk niet meer dat God in al zijn pracht over ons zou komen oordelen. De hemel bestond niet meer. Was God dood?

De enige man die onverstoort aan zijn geloof vasthield, was de monnik Evrard Vresele. Hij schreef ons steeds weer hoezeer hij zijn vertrouwen hield in God. Een hemelse strijd werd uitgevochten tussen kwaad en goed, schreef Evrard, maar hij bleef ervan overtuigd dat God de vereenzelviging van het goede was, van de liefde. God zou de vromen redden om een betere wereld te stichten. Dat gaf ons hoop op Nieuw Terhagen, en we bleven elke dag bidden, maar sloten onze oren voor het gehuil en de pleidooien die aan onze poort door zieke mensen gehouden werden. We beminden onze families!

Ik reed nog regelmatig uit Nieuw Terhagen omdat ik de levens van Ywen, Mathis en Everdey en van hun families, en ook van de Pharaïldis families, niet wou in gevaar brengen. Ik realiseerde me dat later dat ik, Jehan Terhagen, de enige band was in die maanden die de families samen hield. Ik bracht tekens van hoop naar de andere kastelen, en ik hield ons recht met de woorden van aanmoediging van Evrard, de anderen helpend hoe ik kon, met de middelen die we konden verzamelen. Ik hielp ook veel het klooster van Ter Hage met mijn eigen middelen.

Op een heel sombere wijze deed deze pestplaag me voelen dat ik een reden had om verder te leven, hoewel mijn gedachten nooit Quintine verlieten. Ik betrapte me er dikwijls op, terwijl ik op verlaten wegen van de Vier Ambachten reed, om luidop te praten met Quintine, haar te vragen wat ik verder moest doen, en de antwoorden zelf uitvond alsof zij mijn gebeden beantwoordde! Wanneer ik ten slotte besepte dat ik ook mijn geest en verstand aan het verliezen was, reageerde ik en keerde terug naar het verstand, naar de rede en de werkelijkheid. Niettemin, ondanks ons geloof in de rede, die we altijd hoog gehouden hadden onder de Pharaïldis mannen, werden we hardere mannen en vrouwen, meer gesloten voor goedheid en empathie, behalve dan in de warmte van onze families. We werden zenuwachtige mannen, kort van stuk, sneller woedend en opvliegend. We vormden gemakkelijker een opinie, en we bleven gevaarlijk met een zwaard in de handen. We wisten hoeveel duizenden gestorven waren, en dus maakte een persoon meer of minder weinig uit! Wanneer bedelaars dreigden mijn paard te grijpen op een weg naar Axel, dan aarzelde ik niet mijn zwaard te gebruiken, en dat deden ook alle mannen van Beostenblijje en van Westdorp, zoals ze me later opbiechtten. Om de schreeuwende groepen mensen weg te jagen, zieken en wanhopige mensen die probeerden de domeinen binnen te dringen, aarzelden we niet om onze kruisbogen tegen de ongewapende mensen te tonen.

Heinric Vresele besprak in zijn brieven hoe hij een zelfde harde, wanhopige, radicale man geworden was die niet meer goed wist waarin hij nog kon geloven. In zijn laatste brieven verscheen een soort van triomfantelijke grootsheid, een heel ander gevoel dan in zijn vorige brieven gegeven werd. God had hem gespaard, had hij uiteindelijk begrepen, en ook sommige van zijn vrienden waren gespaard gebleven, om grote daden te verwezenlijken. De pest kon hem niet raken omdat God verklaard had dat zijn dienaar Heinric onoverwinnelijk was, triomferend over alles en iedereen die probeerde hem kwaad aan te doen, hem of zijn familie. Hij was een uitverkorene! Tegenover al de duivels en hun acolieten voelde hij zich een wraakroepende engel van God, van wie het lot was om alle slechte mannen op aarde uit te roeien.

Heinric was totaal gek geworden, dacht ik. Zijn taal had het tegenovergesteld effect op mij van wat hij waarschijnlijk hoopte, en diezelfde reactie hadden ook de Boudins, Clais en Wouter de Jongere. Neen, schreef Evrard, en neen, schreef ik, onze waarden en ons zuiverste geloof in liefde en goedheid bleven heilig! Als we bleven geloven in Christus, zei Evrard, in de Maagd Maria en in de heiligen, dan zou onze wereld gered worden en niet volledig vernietigd. We bleven echter niet te zeer overtuigd daarvan, van onze gedachten van goedheid na de derde golf van de pest! In elk geval vonden we ons klein en onmachtig, eerder dan de onoverwinnelijke halfgoden van mensen die Heinric beschreef.

Evrard Vresele betreurde het dat niemand in Gent lijsten hield van hoeveel mensen stierven in de stad, maar aan het einde van de lente van 1369, wanneer de pest uitgeroeid leek, iets vroeger dan de vorige, schatte hij dat, uitgaand van de aantallen mensen die in de nabijheid van de Fremineuren abdij gestorven waren, in totaal wel twaalfduizend mensen gestorven waren in de zes maanden van de herfst van 1368 tot aan het einde van de lente van 1369. Gent was daarmee in de minder dan twintig jaar dat de drie golven van de pest woedden, herleid tot de helft van haar oorspronkelijke bevolking! Niet meer dan ongeveer dertigduizend mensen konden nog wonen en leven binnen de muren van de stad. Tevens, schreef Evrard, bleven nog steeds wevers en volders en mannen van andere ambachten de stad ontvluchten. Hadden die ook begrepen dat in het platteland of in de kleinere steden en dorpen leven hen betere kansen op overleving gaven dan in de grote steden van Vlaanderen, en vooral dan in Gent?

De Grote Sterfte was plots en massief gekomen in Gent in de herfst van 1368. Zo abrupt als ons dat leek, vervaagde ze ook. Zoals een hongerig monster dat verslonden had wat ze kon, en verzadigd was, bewoog de plaag zich naar elders, en verdween uit Vlaanderen. Misschien had de pest zo snel, zovele slachtoffers gemaakt dat elkeen die zwakker was dan diegenen die over bleven, gedood werd. Misschien had ze ditmaal zoveel slachtoffers geëist dat ze uiteindelijk toch medelijden had gekregen met ons, arme mensen, die door het lijden verder moesten leven. Was de golf iets met een bewustzijn en een geweten, met kennis behept? Vele mensen dachten dat dit inderdaad het geval was!

Tegen het einde van de lente van 1369, nog vóór de zomer met zijn heel hete dagen zich aankondigde, stopte de golf haar gruwel. Dat was een verrassing, want we hadden gemeend dat de plaag nog gans de zomer en herfst van 1369 zou verder teisteren. Tegen augustus konden wij, de Pharaïldis families, uit onze holen kruipen en hopen opnieuw te kunnen leven binnen de gemeenschap van de mensen die gespaard waren gebleven. We bleven natuurlijk een hele tijd afgestompt in onze geesten van het lijden, maar vóór de herfst begon waren we al weer aan het werk in Gent en in onze landerijen. We reden uit, Martin en ik, wijd en zijd, maar niet met een glimlach om de mond wanneer we bemerkten hoeveel mensen die we in de Vier Ambachten en in het Land van Waas kenden gestorven waren. In Gent hadden de twee Boudins en Clais en Wouter heel veel werk.

We waren heel blij in augustus van 1369 om eens te meer gered te zijn! We meenden dat we veel geluk hadden. We hadden het risico genomen om onze zaken te stoppen, zodat we veel geld verloren, maar we hadden opnieuw deze derde golf van de ziekte, tot nog toe de ergste, overleefd. We leden toch verliezen in onze families, maar die gebeurden slechts in het begin van het volgend jaar, in 1370.

Kerstin de Hert verloor haar hoofd bij de verschrikkingen van de plaag. Verzwakt al door de dood van haar echtgenoot, en zonder echt nog de wil om verder te leven, overleed ze te Westdorp in het hartje van de winter van 1369 naar 1370, in de maand januari.

Onze boekhoudster Nete de Hert stierf aan een plotse, hevige ziekte, waarvan we eerst dachten dat het ook de pest was, maar ze ontwikkelde de gezwellen van de ziekte helemaal niet. Misschien had zij ook opgegeven te vechten tegen de plaag en had ze nadien onvoldoende kracht om een nieuwe ziekte af te weren. Zij stierf die winter, in de maand februari.

We hoorden slechts aan het einde van dat jaar 1370 dat ook Willem van Lake gestorven was, waarschijnlijk aan een late vorm van de pest. Willem had aan één van zijn studenten van Montpellier, een jongen van Ieper, gevraagd om ons te schrijven als hij de pest niet zou overleven. De jongen deed beter, keerde naar Vlaanderen terug, en kwam ons in Gent vertellen over de laatste dagen van zijn meester.

Zeer langzaam, van 1370 af, gooiden wij, de Pharaïldis families, getroost en aangemoedigd door de nooit aflatende optimist Evrard Vresele, ons hoofd vooruit in het werk, niet slechts om ons verminderd fortuin te consolideren, maar ook om iets terug te winnen van de mokerslag die Gent gekregen had. We werden ervan overtuigd dat nog één dergelijke golf definitief onze stad zou vernietigen. Wanneer wij door Gent reden in 1370, rijk gekleed in onze zware, vervulde wollen mantels die afgelijnd waren met hermelijn, dan leek de troosteloosheid waarvan we getuige werden boven ons begrip.

De kuipe, het centrum van Gent, leefde nog wel, en werd allengs levendiger, maar er waren veel, veel minder mensen in de straten en in de markten. Veel minder stalletjes toonden producten. De vleeshalle en de lakenhalle waren bijna leeg wanneer we daar wandelden. Buiten het centrum van Gent was de toestand nog veel slechter. Ganse straten leken wel alsof ze verlaten werden door de mensen. De verwoesting, het aantal sterfgevallen in de meest bevolkte en armere wijken waren veel groter dan in de straten van de kuipe! Heinric Vresele zei ons dat hij werk had tot boven zijn hoofd en niet de middelen had om de wanorde op te lossen die de plaag in de stad veroorzaakt had. De financiën van de stad waren zeer laag, de belastingen en taksen leverden veel minder op, het grootste deel van de stadsadministratie was tot anarchie herleid, goede mannen konden niet gevonden worden. Heinric probeerde zeer langzaam het gemeenschapsleven in Gent weer te organiseren.

Van Gent reed ik terug naar Nieuw Terhagen. Mijn familie en de familie van onze wachters waren zeer gelukkig om weer in onze tuinen te kunnen wandelen, in de weiden rond ons kasteel te kunnen lopen, en om uit te rijden. We hoorden van Heyla de Smet te Beostenblijje wat Graaf Lodewijk van Male haar verteld had over wat er ondertussen gebeurd was in Frankrijk en Engeland. Lodewijk kwam Heyla bezoeken en hij bleef meer dikwijls te Beostenblijje, bracht Heyla soms zelfs mee naar Gent, naar zijn nieuwe, grote burcht aan de Ser Sanders Wal.

Het jaar van 1366 was rustig gebleven in de strijd tussen de machten van Engeland en Frankrijk, maar wie gehoopt had op een kalm, vredelievend evenwicht kwam ontgoocheld en misleid uit tegen 1370.

In het begin van 1366 werd te Najera in Spanje een grote veldslag geleverd tussen de legers van de koningen die streefden naar de heerschappij over Castilië. Koning Pedro de Wrede, geholpen door de Engelse troepen, versloeg daar zijn rivaal, Enrique de Trastámara. De krijgshoofd van Koning Karel V van Frankrijk, Bertrand du Guesclin, werd zelfs gevangen genomen door de Engelsen. Du Guesclin was een zeer goede leider in schermutselingen en teisteringen van de vijand, maar geen grote leider van legers in veldslagen. De huurlingen van de Vrije Compagnieën waarop Karel V beroep had gedaan, verloren daarmee tijdelijk hun leider, en ook veel van hun mannen werden gedood, zodat Karel V wel iets nader kwam tot zijn doel om hen door uitputting te elimineren. Karel had natuurlijk liever gehad de veldslag te kunnen winnen én veel huurlingen gedood en gewond te zien. Najera overtuigde hem meer dan ooit dat de Engelse troepen onoverwinnelijk waren in veldslagen in regel. Hij hield zich in de toekomst verder aan zijn tactiek om de Engelse troepen steeds te blijven teisteren met constante aanvallen en met de vernietiging van hun logistieke steun, maar hij wou hen geen veldslag toekennen op Frans gebied. De verslagen huurlingenbendes, hoewel minder in aantal en zonder betere leiders, keerden echter terug naar het gulle Frankrijk. Ze bleven zo een doorn in de voet van Koning Karel. Frankrijk had eveneens een kostbare bondgenoot verloren in het Castilië van Enrique.

De grote overwinnaar van Najera was de prins van Wales, maar Edward had andere problemen. Hij had zijn leger van Aquitaine over de Pyreneeën gebracht, en hij had zelf betaald voor die campagne, maar Pedro betaalde niets terug aan de prins, ondanks heilige beloften. Edward had even erge financiële problemen als Koning Karel V. In de jaren vóór de veldslag van Najera had Edward al bijkomende belastingen opgelegd aan Guyenne en Gasconje om zijn leger te kunnen betalen, nu moest hij weer verhogingen van de haardtaksen eisen op zijn onderdanen. Vooral die taksen op de personen zelf, werden erg gehaat door de heren en door het volk van Aquitaine.

In Engeland had Koning Edward III een halt toegeroepen aan zijn ambities in Frankrijk. Hij voelde zich vermoeid en ziek, zwak in zijn lichaam. Hij zocht troost bij zijn minnares, Alice Perrers, die veel wrevel opriep bij sommige van zijn edellieden.

In april van 1367 keerde Paus Urbanus V naar Rome terug. De heilige stad lag nog steeds in puin. Het geld van het jubeljaar was verspild aan niets van blijvende waarde. Rome was een stad van slechts twintigduizend mensen geworden, kleiner dan Gent en zeer veel kleiner dan de stad die ze geweest was in haar oude, keizerlijke tijden. In 1369 bezocht niettemin de Byzantijnse Keizer Jan V Paleologus, de keizer van het Oost-Romeins Rijk van Constantinopel, dat Rome. De keizer smeekte de paus om de nog immens grote strijdmachten van het christelijk westen te verzamelen, de legers van Frankrijk, Engeland en Duitsland, om hem hulp te bieden tegen de opmars van de islamitische, Turkse strijdkrachten die het oude Oost-Romeins keizerrijk bedreigden. De paus kon de koningen echter niet samen aan zijn zijde krijgen, en Keizer Jan moest dan beseft hebben dat de pausen van het westen eigenlijk zeer arm waren, ondanks de grote luister van hun ceremonies, hun recepties en hun banketten. De keizer kwam niet onder de indruk van dat Rome en keerde onverrichterzake terug naar Constantinopel.

De pausen bleven ook Frans! In september van 1370 was Paus Urbanus al weer terug in Avignon, nadat hij verslagen was geworden in Italië door de Milanese troepen van Bernabò

Visconti. Hij stierf kort daarna, en werd opgevolgd door een andere Franse kardinaal, door Pierre Roger de Beaufort, een vrome en nederige man. De nieuwe paus koos de naam van Gregorius XI.

In november van 1368, nog terwijl de pest volop teisterde, pleegden de Gasconse heren opstand tegen de prins van Wales. De edellieden vergaderden samen en weigerden de hardtaksen, die de prins hen opgelegd had, nog te betalen. Ook nogal plots en impulsief, zonder eigenlijk goed na te denken over waar hun acties konden toe leiden, deden ze een beroep op Koning Karel V van Frankrijk om tussen te komen in het conflict.

Door de Vrede van Brétigny had Koning Edward III de volledige soevereiniteit verkregen over Aquitaine. Volgens dat verdrag was Aquitaine niet langer een feodaal leen van Frankrijk! Koning Karel V had geen enkel recht meer om zich te mengen in het conflict tussen de prins van Wales en zijn onderdanen in het hertogdom. In januari van 1369 greep Karel V echter toch in. Hij riep de prins van Wales naar Parijs om zich te komen rechtvaardigen voor zijn daden, waarvoor honderden schriftelijke klachten naar het hof van Parijs gezonden werden door de Gasconse heren. Een vermoeide Edward antwoordde dat als hij naar Parijs zou komen dat slechts aan het hoofd van zestigduizend strijders zou zijn! Koning Edward III vroeg zijn zoon om de hardtaksen in Aquitaine op te heffen, en hij smeekte Karel V niet opnieuw de oorlog uit te lokken. Hij zocht vruchteloos de vrede verder te zetten.

In mei van 1369 verbrak Koning Karel V het Vredesverdrag van Brétigny door de oorlog te verklaren aan de prins van Wales. Edward was al ziek op dat ogenblik, misschien een feit dat meespeelde om het vertrouwen van Karel V op een gunstige afloop te doen groeien. Karel V hoopte uiteindelijk een oorlog in Aquitaine te kunnen winnen. Edward, de prins van Wales, kon niet meer gaan op eigen kracht. Hij moest rondgedragen worden in een draagstoel. Karel V verklaarde de oorlog aan de verzwakte prins van Wales, en daarmee ook aan Engeland. Hij gebruikte sluw de kwestie van de soevereiniteit over Aquitaine en de zaak van de ontevreden Gasconse edellieden om het vuur in het poeder te steken. Karel V verwachtte ook dat de edellieden van Aquitaine hem nu zouden helpen de Engelse troepen te verslaan.

In datzelfde jaar van 1369 werd Koning Pedro van Castilië weer en op zijn beurt verslagen door Koning Enrique, en in die laatste veldslag werd hij gedood. Prins Edward van Wales zag daardoor de hoop om ooit nog terugbetaald te worden voor de reusachtige sommen die hij aan de Castiliaanse Successieoorlog uitgegeven had, in rook opgaan. De prins zat op een reusachtige berg schulden. Opnieuw moest hij nieuwe taksen heffen in zijn hertogdom van het continent.

Vermits Koning Karel V verklaard had dat de Vrede van Brétigny vervallen was, ging het Engels parlement er mee akkoord in het begin van juni 1369 om Koning Edward III zich weer koning van Frankrijk te laten noemen, en om de oorlog met Frankrijk verder te zetten. Koning Edward was te zwak om zelf nog campagnes in Frankrijk te leiden, maar de oorlog tussen Frankrijk en Engeland moest weer in alle hevigheid oplaaien!

In juli van 1369, aan het einde van de derde golf van de pest, landde de zoon van Edward III, John of Gaunt, Jan van Gent, met een Engels leger te Calais. Koning Edward III bleef in Engeland, zijn gezondheid verslechterde zienderogen. Op de vijftiende augustus van 1369 kreeg Edward III een nieuwe slag te verduren omdat zijn echtgenote en zijn meest trouwe steun, Koningin Filippa van Henegouwen, stierf. De invloed van Alice Perrers steeg daarmee aan het koninklijk Engels hof, wat als een gevaar aanzien werd voor de macht van de graven van Engeland en onder hen ook de zonen van Edward III.

De oorlog in Frankrijk liep snel helemaal verkeerd voor Engeland. Al hun gebieden op het continent werden aangevallen door kleine groepen van Franse strijders. De Franse troepen wonnen overal beperkte successen, doch ze weigerden belangrijke veldslagen toe te staan aan de groter Engelse legers. De krijgsheren van Karel V gebruikten ook tactieken van verbrande aarde, ze vielen de Engelse garnizoenen en de reguliere troepen van alle zijden aan, en versloegen de kleinere Engelse legers. Reeds aan het einde van 1369 hadden de Fransen weer Abbeville veroverd en het graafschap Ponthieu. Ze bedreigden Calais en wonnen grote delen van de Périgord streek, Quercy en het Agenais, alsook andere delen van Aquitaine. Veel Gasconse heren lieten hun strijders de groepen van de Franse krijgsheren vervoegen.

Karel V vergat ondertussen niet zijn problemen met de huurlingenlegers. Hij zette zijn programma om de huurlingen uit te putten verder, door hen te betalen voor een nieuwe campagne, nu een aanval op de Alsace streek, gericht tegen de Habsburgse heersers. De krijgshere voor Karel V in die expeditie werd Enguerrand de Coucy, maar al in september van 1369 haalde de koning Coucy weer weg, terug naar Frankrijk, om te strijden tegen de Engelse legers. De huurlingen werden alleen gelaten om de Alsace naar wil te plunderen. Koning Karel had tegen dan uitstekende krijgsheren voor zijn troepen vergaard, maar omdat de Franse legers op zoveel fronten tegelijk aanvielen, had hij ook steeds meer krijgsheren nodig, vooral mannen die ervaren waren in de teisterende, beperkte acties die hij voorstelde. Onder die mannen bevonden zich weer Bertrand du Guesclin, die de koning benoemde tot zijn *connétable*. Verder waren er Enguerrand de Coucy van Picardië, de Bretoense leider Olivier de Clisson die bijgenaamd werd als ‘de Slachter’, de ridder Boucicault, de admiraal Jean de Vienne, en anderen.

De oorlog verliep van kwaad naar erger in Aquitaine voor de Engelsen. De befaamde Sir John Chandos werd daar gedood, en veel kastelen en landen werden door de Franse troepen veroverd. Engeland reageerde op haar nu gebruikelijke wijze door strafexpedities doorheen het platteland van Frankrijk te jagen. John of Gaunt leidde een eerste van dergelijke campagnes in augustus doorheen Normandië, net vóór de oogst. Die campagnes verwoestten de graanvoorraden van Frankrijk, brachten hongersnood in het land, en weer hogere graanprijzen in Vlaanderen.

In april van 1370 leidde John of Gaunt ook een klein leger naar Gasconje om zijn broeder, de prins van Wales, bij te staan.

Een tweede grote *chevauchée* werd voor Engeland gelanceerd door Sir Robert Knollys vanuit Calais. Steden in en rond Picardië werden weer verwoest, steden zoals Arras en Noyon.

Knollys vernielde de landen van Picardië tot zeer dicht bij Parijs, maar nog steeds wou Koning Karel V hem geen belangrijke veldslag toestaan. Karel beval onophoudelijk beperkte raids te gooien tegen de Engelse achterhoedes om hen uit te putten. De Franse aanvallen brachten veel schermutselingen teweeg, waarin de Engelse troepen gedecimeerd werden. De Engelsen kregen het moeilijk om hun troepen met nieuwe strijders aan te vullen. Knollys beschouwde ook die campagne als een strafexpeditie, en dus veroorzaakte hij zoveel kwaad, onnoemlijk leed, als hij kon aan de reeds zeer zwaar getroffen bevolking van Picardië.

Prins Edward van Wales moest troepen en veel schaars geld gebruiken om moeilijke belegeringen in te richten, om enige steden terug te winnen die de Fransen zonder veel moeite veroverd hadden tijdens hun vroegere, snelle offensieven. In augustus en september van 1370 viel de prins van Wales de stad Limoges aan, die bezet werd door een sterk Frans garnizoen. Ook John of Gaunt nam deel aan die belegering. Limoges werd heldhaftig verdedigd door Bisschop Jehan de Cros, maar de Engelsen veroverden de stad na een zeer bloedig beleg waarin ook de muren van de stad ondermijnd werden. Limoges werd geplunderd en meer dan

drieduizend inwoners gedood. Het Frans volk leed aldus extreem onder het geweld van de Engelse troepen na de derde pest.

In Vlaanderen werden de onderhandelingen verder gezet voor het huwelijk van Margaretha van Male, dochter van de graaf, met Filips de Stoute van Bourgondië, broeder van Koning Karel V. Voor Vlaanderen werden die gesprekken geleid door de moeder van Lodewijk van Male, een prinses van Frans koninklijk bloed en de vroegere echtgenote van Lodewijk van Nevers. Zij was een uitstekende onderhandelaarster, en de gesprekken duurden lang omdat Lodewijk van Male en zijn moeder het uiterste wilden halen uit de overeenkomst ten voordele van de graaf van Vlaanderen en van zijn toekomstige schoonzoon.

Filips de stoute was zeer intelligent, arrogant zoals vele edellieden en heersers, maar hij had iets van een boerenpummel in uiterlijk. Hij was een man met zware leden, weinig elegantie, die ging met een slepende stap. Hij oefende toch een bepaald charisma uit op vrouwen. Hij steunde volhartig de moeder van Lodewijk van Male in haar eisen, omdat ze in zijn voordeel onderhandelde.

Een overeenkomst werd bereikt in april van 1369, zodat het huwelijk twee maanden later al kon plaatsvinden, in juni, aan het einde van de pest in Vlaanderen. Graaf Lodewijk van Male koos Gent uit voor het huwelijk, nog steeds zijn rijkste en grootste stad ondanks de tegenslagen van de pest.

Op de negentiende juni van 1369 werd het huwelijk van Margaretha van Male met Hertog Filips van Bourgondië ingezegend en gefeest te Gent met buitengewone praal, met danspartijen, banketten en huldigingen. Die feesten hadden al even goed de uiteindelijke overwinning van de Gentenaren over de pest kunnen vieren als het feest van de overlevenden. De Pharaïdis families droegen breed en edelmoedig bij tot de uitgaven van de stad. Graaf Lodewijk van Male ook gaf een fortuin uit aan de huwelijksceremoniën om de edellieden van het hof van Parijs, de Vlaamse heren, de Franse sires en de edellieden van Bourgondië onder de indruk te brengen van de rijkdom van Vlaanderen. De schepenen van Gent persten hun laatste fondsen en bekwaamheden uit in de grootse feesten om hun weelde te tonen en hun reputatie eer aan te doen.

Met de overeenkomst voor dit huwelijk bekwamen Lodewijk van Male en het graafschap Vlaanderen weer de kasselrijen van Lille, Douai en Orchies in hun bezit. Dit waren de kasselrijen die de graven van Vlaanderen verloren hadden aan Frankrijk in het Verdrag van Pontoise. Indien het huwelijk geen mannelijke erfgenaam zou geven, dan kon de koning van Frankrijk Lille, Douai en Orchies wel afkopen van Vlaanderen en ze weer toevoegen aan de koninklijke domeinen. Graaf Lodewijk twijfelde er geen ogenblik aan dat zijn dochter mannelijke erfgenamen ter wereld zou brengen met de jongere broeder van Koning Karel V van Valois!

Tevens werd het Verdrag van de Onrechtvaardigheid, het schandalig Verdrag van Athis, de grootste onrechtvaardigheid die ooit aan Vlaanderen was aangedaan, definitief verworpen en nietig verklaard. Met deze terugkeer naar Vlaanderen van de uitgestrekte, rijke, noordelijke gebieden van Frankrijk, was Graaf Lodewijk van Male geslaagd in al de eisen die door het parlement van Vlaanderen en door Jacob van Artevelde dertig jaar tevoren gesteld werden! Margaretha van Male en Filips de Stoute zwoeren de eed om Vlaanderen nooit in de handen van de troon van Frankrijk te laten overgaan. Lodewijk van Male bekwam ook van het paar de belofte dat ze Vlaamse raadgevers zouden gebruiken voor de regering in Vlaanderen. Graaf Lodewijk zelf gebruikte eveneens meer en meer Vlaamse raadgevers rond zich om de conflicten in het graafschap te verminderen.

Zoals Jacob van Artevelde bleef Graaf Lodewijk van Male goede betrekkingen zoeken met Engeland, want een groot deel van Vlaanderen hing nog af van de toevoer van Engelse wol. De relaties werden wel verzuurd door het huwelijk van de dochter van Lodewijk met Filips de Stoute, maar nooit onderbroken.

Na het huwelijk van zijn dochter bleef Lodewijk van Male over met een lege schatkist. Hij probeerde zijn inkomsten uit de taksen in Vlaanderen te verhogen en hij manipuleerde weer de Vlaamse munt in ontwaardingen. Die schema's hielpen ook enigszins de wevers van Gent, want de devaluaties hielpen de export van wollen doek. Lodewijk bleef echter in conflict met de wevers, die ondertussen weer heel wat macht in Vlaanderen en in Gent gewonnen hadden. Het conflict ging natuurlijk over de hoge lasten. De volders van Gent leden weer het meest onder de geldontwaardingen, omdat wat ze kochten duurder werd, zoals het graan voor hun brood, hun voldersklei, terwijl hun salaris laag bleef zoals voorheen. De volders gromden omdat het eens te meer zij waren, de armere klassen, die het gewicht van de devaluaties moesten dragen. De gilden in de Vlaamse steden gromden, en een beetje gegrom in Vlaanderen betekende snel dat er opstand dreigde in de steden!

Graaf Lodewijk van Male had gezworen om de vrijheden van de steden van Vlaanderen te eerbiedigen, de charters van de steden die sterk bewaakt en bewaard bleven in de belforten. De graaf installeerde echter een tribunaal met de hoogste rechtspraak in Vlaanderen door een systeem van Grafelijke Audiënties in te richten. Een Procureur-Generaal werd benoemd, en Lodewijk versterkte het gezag van de baljuws in het graafschap. In een gelijkaardige regel als uitgevaardigd was in Engeland, liet de graaf toe de Vlaamse taal te gebruiken in de aktes van de gerechtsklerken, in plaats van het Frans, de taal van zijn hof. Die centralisatie onder zijn gezag van fundamentele vrijheden van het volk in de steden die hun eigen rechtspraak wilden voor hun poorters, maakte de mannen van de gilden eveneens ongemakkelijk en kwaad. Een hoeksteen van de vrijheid van de poorters was het recht van elke standsbewoner om berecht te worden door een gerechtshof van zijn of haar eigen stad, niet door enig ander gerechtshof. De maatregelen van Lodewijk van Male om meer gezag naar zich toe te trekken vergramden beetje bij beetje het volk tegen de graaf.

Hoofdstuk 6. De overgangsjaren. Lente 1370 – Herfst 1379

Een huiselijke twist

Tijdens de pestmaanden van de herfst van 1368 tot het einde van de zomer van 1369, zag Heyla de Smet weinig van Graaf Lodewijk van Male. Nog later vestigde de graaf al zijn aandacht op zijn schoonzoon, Filips van Bourgondië. Hij was slechts zelden naar Beostenblijje kunnen komen. Lodewijk was aan Filips de Stoute beginnen uit te leggen wat er allemaal in Vlaanderen omging, en waar en hoe de rijkdom van het graafschap gewonnen werd. De graaf keerde slechts echt weer naar Heyla in de laatste wintermaanden van 1369, omdat dan Vlaanderen een relatieve vrede bleef kennen zodat Bourgondië Vlaanderen in zijn eentje behoedzaam kon ontdekken. Lodewijk bleef bijna de hele winter doorbrengen in wat hij zijn landelijk liefdesnest noemde. Beostenblijje was natuurlijk niet veel meer het platteland dan Male, het ontbrak er niets van het comfort dat het grafelijk paleis had, maar het lag toch ver van het centrum van de macht van de graaf, verder weg van Brugge en Gent, en ver van de hoofdwegen die Vlaanderen doorkruisten. Geen grote wegen van enig strategisch belang liepen langs het domein van Heyla, zodat het herenhuis van de Vier Ambachten de ideale plaats was voor de graaf om er tot rust te komen en na te denken. Boodschappers en hovelingen reden af en aan naar het domein, maar die bleven slechts kort, slechts een paar uur, om met Lodewijk van Male te overleggen. In de late lente van 1370 keerde de graaf weer naar zijn kasteel nabij Brugge. Heyla de Smet bemerkte dan dat wat moest gebeuren zich inderdaad had verwezenlijkt. Hoewel ze nu al zevenendertig jaar oud was, was ze weer zwanger. Lodewijk van Male bezocht Beostenblijje nog meerdere malen nadien, realiseerde zich snel dat zijn minnares opnieuw een kindje ter wereld zou brengen, maar hij en Heyla maakten zich daar niet speciaal zorgen om, want Heyla had de kinderen van Lodewijk gebaard met verrassend gemak. Slechts een vroedvrouw van Axel was nodig geweest om Heyla bij de bevallingen te helpen.

In het begin van november van 1370 reed Graaf Lodewijk van Male de tuinen van Beostenblijje in met een brede glimlach op zijn gezicht, heel tevreden om weer even de zorgen van Male van zich af te kunnen schudden, fier en sterk in zijn wetenschap de onbetwiste meester van Vlaanderen te zijn. De belangrijkste kamers van Beostenblijje waren naar Italiaans en Frans model tien voet boven de grond gebouwd. Twee monumentale trappen, links en rechts, leidden van de voortuin naar de mooie eiken deur, die de bezoekers eerst binnen liet komen in een kleine ontvangsthal, van waaruit andere trappen van mooi uitgesneden stenen naar de kamers van de eerste verdieping leidden.

Gewoonlijk liep Heyla de Smet uit de eerste deur om haar minnaar te verwelkomen met open armen. Lodewijk rende dan met meerdere trappen in eens naar boven. Ze zouden elkaar hartstochtelijk omhelzen, en Lodewijk zou Heyla bij het middel nemen en haar naar boven trekken. Ditmaal echter, wachtte een andere vrouw boven aan de trap, een vrouw die Lodewijk van Male wel kende, maar een beetje verbaasd was op Beostenblijje te vinden. Ze was Marie Vresele, de moeder van Heyla.

Marie was bijna zestig jaar oud. Ze was een mooie, eerbiedwaardige Gentse matrone geworden met een prettig rond gezicht, nederig gekleed in een bruin wollen kleed dat aan haar middel samengehouden werd door een lederen riem om lager in fijne plooiën te vallen. Marie was een levendige, lieve, aangename, goed gehumeurde Gentse vrouw uit de kuipe, die steeds een warm hart had toegedragen aan Lodewijk van Male zodra ze aanvaard had dat haar dochter de graaf wel niet kon trouwen, maar toch zeer bemind werd. Nu stond Marie met een

ernstig, streng gezicht op het terras vóór de deur, al gaf ze toch een glimlach aan de graaf. Lodewijk sprong met twee trappen tegelijk naar Marie.

‘Ver Marie! Een goede dag aan u! Ik ben blij op Beostenblij te zijn! Is Heyla in?’

Marie glimlachte omdat de eerste woorden van de graaf toch naar haar dochter gingen. De graaf van Vlaanderen, voelde ze, gaf nog veel om haar dochter, en hij kwam toch steeds weer naar Heyla, ondanks geruchten van andere minnaressen en van andere bastaardkinderen dan die van Heyla, geruchten die in Gent zo vrij en zo talrijk rond dwarrelden als de gele bladeren die van de bomen vielen deze herfst en die waarschijnlijk wel een grond van waarheid inhielden.

Marie maakte een buiging, maar Lodewijk nam haar bij de arm, trok haar snel recht en weigerde die eer.

‘Graaf Lodewijk, heer,’ begon Marie, ‘ik hoop dat u een goede reis had. Ja, Heyla is in, maar ze is een beetje ziek geweest de laatste tijd. Het kind in haar schoot heeft haar hard werk gegeven. Heyla is zwak, maar toch in orde. De dokter die we bij riepen heeft haar bevolen in bed te blijven. Heyla vroeg me u te ontvangen. Ik ben uw dienaar.’

‘Geen dergelijke, hoofse taal tussen ons, Moeder Marie. Is Heyla ziek? Heyla was nooit ziek! Ze weet zelfs niet wat het betekent om ziek te zijn, mijn Heyla! Ik moet haar onmiddellijk zien. Waar is ze?’

‘Ze ligt in bed in haar slaapkamer, heer, maar ze is wakker. U kunt naar boven gaan naar haar, ze wacht op u. Ze wou zelf naar beneden rennen, maar dat weigerde ik. Ik hield haar tegen. Ik zal in de grote zaal zijn als u me wilt spreken.’

Lodewijk van Male liep verder. Hij nam weer meerdere trappen per schrede. Hij liep door de gang van de eerste verdieping, vond de deur van de kamer van Heyla gesloten, klopte even, maar wachtte niet op een antwoord en duwde de panelen zachtjes open, om dan naar het bed te snellen.

Heyla de Smet zat in het bed tussen de witte, zuivere lakens en dekens zoals een roos in en zilveren weide. Grote, witte kussens waren achter haar rug geduwd. Ze hield al haar armen wijd open, en Lodewijk van Male was in twee stappen bij haar. Hij omhelsde haar vurig, maar toch een beetje minder onstuimig en heftig dan op andere ogenblikken. Hij bemerkte met afgrijzen hoe wit het gezichtje van Heyla scheen.

‘Heyla, liefste, wat gebeurde er? Je ziet er zo bleek uit! Ik ben blij bij je te zijn. Je zult nu weer beter worden, hoor, daar ben ik zeker van! Waarom heb je me geen boodschapper gestuurd? Ik zou vroeger naar hier gekomen zijn!’

‘Ik ben slechts een klein beetje ziek, Lodewijk lief, de ziektes die vrouwen nu eenmaal hebben! Maak je geen zorgen. Ik voel me een beetje zwak. De wereld draait om me heen wanneer ik recht sta, en dan voel ik me wat onzeker op mijn voeten. De dokter en de vroedvrouw zegden me enkele dagen te gaan liggen, dat is al! Het schijnt dat zoiets heel typisch is voor zwangere vrouwen! Ik moet meer eten, zeggen ze me, maar dan wordt ik vet en lelijk, als ik meer eet. Ik veranderde nooit mijn eetgewoontes tijdens mijn vorige zwangerschappen, weet je, dus zal ik ook nu niet vet worden! Het spijt me dat je ontgoocheld zult zijn met mij. Ik kan enkele dagen niet je minnares zijn!’

‘Je blijft mijn lief en liefste, Heyla, ook wanneer we slechts naast elkaar zitten en de handen vasthouden. Je handen hebben een bezwerend effect op mij. Wanneer wij de handen houden, dan komt er plots een rust en vrede over me heen die me omwikkelt en al mijn zorgen weg blaast. Je bent bleek en mager, maar je bent mooi zoals steeds. Ik bracht je een geschenk mee!’

Heyla vroeg zich af hoe Lodewijk haar mager kon vinden met een buik opgeblazen zoals een blaas van een oude koe, maar ze kreeg niet de tijd om dat te zeggen, want Lodewijk pakte al

zijn geschenk uit met brede gebaren en grote ogen, en Heyla was één en al blijde verwachting. Lodewijk van Male nam een pakje van rood fluweel uit zijn riem en gaf dat met veel omhaal aan Heyla. Hij deed dat met zijn gewone schuchterheid en onhandigheid, zodat Heyla moest lachen om het gepruts van haar jonge minnaar van zoveel jaren geleden te herkennen. Heyla trok het pakje uit zijn handen, opende de strik van het brede, goudgele lint. Het pakje was zwaar, en toonde te langen laatste een prachtige gouden ketting gemaakt van zeer bewerkte, versierde plaatjes die een duim breed waren, en die van gegraveerd en geëmailleerd goud glinsterden. Aan het uiteinde hing een ovaalvormig juweel met een groene steen in het midden, omringd door kleinere, witte stenen die erg sprankelden, en witte parels.

‘Je vader maakte dit,’ legde Lodewijk uit. ‘Ik vroeg hem naar Male te komen met enige van zijn mooiste juwelen waar groene stenen in verwerkt waren, en hij meende wel dat de juwelen voor jou bestemd waren. De ketting is dus een dubbele liefdesketting, met liefde gemaakt door je vader en in liefde aangeboden door mij! Ik wens je een goede zwangerschap toe. Eigenlijk ben ik slechts een ruwe bruant, en daar verontschuldig ik me voor.’

‘Dank je wel, Lodewijk! Je had dat niet moeten doen. Waarom je verontschuldigen als je me een leven meer schenkt? Je had dit juweel niet moeten brengen. Je schenkt me fortuinen, maar ik verdien zoveel attenties niet, niet zoveel eer!’

‘Geen eer, liefste, liefde! Twijfel daar niet aan! Liefde!’

Iemand klopte op de deur en Lodewijk riep, ‘kom binnen!’

Marie Vresele kwam de slaapkamer in. Marie zag haar dochter in de armen van Lodewijk liggen. Lodewijk zat ook op het bed. Hij was niet in het minst in verlegenheid gebracht. Hij streelde de schouder van Heyla die al wat meer kleur aan haar kaken had, en haar ogen schitterden weer blijdschap. Marie bemerkte ook dadelijk het mooie juweel op de borst van haar dochter. Ze glimlachte, want ze herkende dat juweel en wist waar het vandaan kwam. Het tafereel betekende zeldzaam geluk voor haar.

‘Heer,’ begon ze, ‘het spijt me u te moeten storen. De dokter en de vroedvrouw wachten beneden. Als u met hen zoudt willen praten, dan kan dat nu.’

‘Ja, natuurlijk wil ik met hen praten. Ik wil weten wat er mis is met mijn liefste Heyla, en wanneer ze weer beter zal worden. Zeg hen dat ik kom!’

Lodewijk draaide zich terug naar Heyla.

‘Heyla, liefste, ik moet naar beneden, naar de zaal. Ik moet toch weten wat de dokter over je te vertellen heeft.’

‘Oh, luister niet naar die oude kwakzalver!’ riep Heyla, ‘het gaat me voldoende goed! De meeste vrouwen zijn een beetje ziek wanneer ze een kindje verwachten. Een vroedvrouw zal voldoende voor mij zijn wanneer de geboorte komt!’

Ze zuchtte, ‘wel, ren dan maar, en kom snel terug om met mij te eten in mijn kamer. Vertel me wat je allemaal te Male gedaan hebt. Dat zal ons beide opmonteren. Ik ben één en al oor om te weten wat je schoonzoon, die hertog van Bourgondië, over Vlaanderen meent!’

Graaf Lodewijk van Male glimlachte weer. In het verleden was al veel van wat hij besloten had in moeilijke staatszaken beïnvloed door de gesprekken die hij met Heyla de Smet had gehouden. Als zijn hovelingen zouden vermoeden dat telkens wanneer hij een waarlijk moeilijk probleem moest oplossen hij naar Beoostenblijje reed om na te denken, en hoe Heyla hem dan hielp om in een bepaalde richting te beslissen, dan zouden zijn heren zeer jaloers op haar geworden zijn! Lodewijk stond op van het bed, met erge tegenzin, onwillig zijn lief weer te verlaten, maar hij volgde Marie Vresele.

Terwijl ze de trappen af gingen legde Marie uit, ‘het spijt me, heer. U hebt heel wat zorgen om het hoofd met het graafschap. Ik had Heyla veel beter gewenst in gezondheid. Een boodschapper kwam me in Gent verwittigen. Heyla vroeg mijn aanwezigheid; Ze is meer ziek

dan ze u wilt laten zien, meer dan ze ons wil doen geloven. Ze heeft de laatste dagen niet veel geglimlacht, en ik weet dat ze pijn lijdt, al zegt ze daar ook weinig over. Ik moet u verwittigen, als u het me toestaat. Ik heb heel weinig vertrouwen in de dokter die Heyla naar hier riep. Hij mag dan nog, zoals ik hoorde, de beste dokter van Axel zijn, maar zelfs de vroedvrouw heeft weinig vertrouwen in hem. De vroedvrouw kent echter haar zaak. Ze is zeer competent.’

‘Dat zullen we snel horen,’ gromde Lodewijk, die inderdaad verveeld was om naar zorgen gereden te zijn in plaats van er aan te ontsnappen, maar daar kon hij moeilijk Heyla de blaam voor geven. Hij was echter ook gelukkig, want voor eenmaal kon hij van nut zijn voor zijn geliefde Heyla. Gewoonlijk was het eerder Heyla die hem hielp dan hij haar!

Even later gingen Marie en Graaf Lodewijk van Male de zaal van Beoostenblijje in. De dokter en de vroedvrouw stonden in een hoek naast de grote vensters. De dokter en de vrouw maakten een diepe buiging. Lodewijk van Male wuifde die formaliteiten terzijde. Hij zei, ’dokter en vroedvrouw, een goede dag aan jullie ook. Laat ons geen woorden verspillen! Jullie werden naar het bed van mijn lieve Heyla geroepen. Wat scheelt haar? Wind geen doekjes rond jullie verdicht!’

De dokter, een magere man met de benen en armen van een spin, had een verrimpeld gezicht zoals van een fret. Lodewijk van Male verachtte de man ogenblikkelijk, maar de graaf wou beleefd blijven en de dokter aanhoren. De man keek naar de vroedvrouw die een zware, struise vrouw was met een rood gezicht, een vrouw van ongeveer vijftig jaar ouderdom. De dokter antwoordde met een lage maar scherpe stem, ‘het spijt ons zeer wat er met Vrouwe Heyla gebeurt, heer. Ze is zeer zwak. Ik heb haar meerdere malen bloed getrokken, en ik heb ook voorgesteld dat ze anders zou eten, ook om de zwarte gal samen met het bloed te verbeteren. Ik tapte die enigszins af om de humores weer in evenwicht te brengen. Ze zou meer vlees moeten eten om sterker te worden, maar dan vlees van gevogelte in plaats van varkensvlees en rundsvlees. We proberen haar sterker te doen worden. Om de pijn te stillen heb ik haar wat medicijnen gegeven, in kleine hoeveelheden, om geen ongewenst effect uit te oefenen op het kind.’

‘Goede God, man,’ onderbrak Lodewijk van Male hem ongeduldig, ‘zeg me wat er scheelt met Heyla, wat loopt er mis met mijn Heyla?’

‘Het kind is groot en zwaar, heer,’ nam de vroedvrouw over. ‘Ik denk dat het een jongen is, een grote jongen! Het probleem is dat het kind zich niet in de goede positie bevindt. Ik heb gevallen zoals dit voorheen al behandeld. Het kind draait zich niet goed, en het drukt binnen in de baarmoeder van Ver Heyla zoals het niet zou mogen doen. Tengevolge daarvan in ze onwel, voelt ze zich ziek. Ik denk dat ik het kind kan redden wanneer het klaar is om geboren te worden, maar wellicht moet Ver Heyla gesneden worden, en ik weet niet of het kind correct zal draaien, dus ben ik niet zeker of zij kan gered worden. De geboorte zal ditmaal moeilijk verlopen, zeer moeilijk! Ik moet u waarschuwen, heer, en het spijt we werkelijk zeer, maar het is mogelijk dat ik haar niet kan redden bij de bevalling. Ondertussen kan ze nog meer onwel worden, en ze zal zo blijven tot aan de geboorte, waardoor ze zwakker zal worden. De eigenlijke bevalling zal moeilijk verlopen.’

Graaf Lodewijk zag dat de vroedvrouw eerlijk was, een vrouw die zorg droeg voor Heyla, en die hem de waarheid wou meedelen, hoe hard die ook kon aankomen. De vroedvrouw stond op het punt te wenen. Tranen welden nu op in haar ogen. Dit was ernstig!

De dokter kwam tussen door een kwaad gezicht te trekken, en daarmee de vroedvrouw te verwijten hem onderbroken te hebben, ‘we zullen alles in het werk stellen om Vrouwe Heyla te redden, heer, maar in gevallen zoals deze zou een priester ook welkom zijn.’

Graaf Lodewijk verbleekte, maar keek niet meer naar de dokter.

Hij ging vooruit, naar de vroedvrouw toe en vroeg, ‘hebt u de andere kinderen van Heyla verlost?’

‘Inderdaad, heer. De vorige bevallingen waren gemakkelijk! De kinderen gleden snel uit haar, bijna zonder pijn aan de Vrouwe! Ik moest haar niet veel helpen. Ik deed echter wat nodig was. Ik spaar u de details. Maar dit is geen zwangerschap zoals de voorgaande!’

‘U kent dus Heyla. U weet hoe ze gevormd is, hoe ze zich voelt en wanneer ze in pijn ligt?’

‘Ja, heer. Ik ken Ver Heyla intiem, natuurlijk, maar ditmaal voel ik dat ze niet in orde is. Het kind ligt niet zoals het hoort. Ze kan lang pijn moeten verdragen. Ik ken geen geneesmiddel of methode om aan de toestand te verhelpen. Ik zal al doen wat ik kan, maar ik vrees voor deze bevalling!’

‘Hoeveel geboortes hebt u bevreesd, vroedvrouw. Wat is uw naam?’

‘Mijn naam is Liesbeth, heer, en neen, ik heb angst gehad voor heel weinig bevallingen, inderdaad. Ik heb al tientallen kinderen ter wereld gebracht en de navelstreng doorgesneden. Voor deze bevalling vrees ik echt!’

‘Goed. Dank u voor een oprecht antwoord.’

Graaf Lodewijk van Male hield een lange stilte aan. Hij dacht na, beschouwde de toestand. Hij toonde zijn plotse paniek niet. Het bloed was weggetrokken uit zijn gezicht, want dit was werkelijk slecht nieuws! Hij greep een hoek van een tafel, steunde, maar hield die sterk vast. Hij moest een beslissing nemen, hier. Hij bleef een hele tijd in de zaal staan zonder te spreken. Hij bleef denken.

Dan zei hij, ‘zeg me, Liesbeth, ‘kan Heyla reizen in een koets getrokken door paarden?’

De dokter zei al die tijd niets meer, omdat de graaf hem niet aansprak. Hij verkoos op die vraag niet te antwoorden, want hij wist niet wat te zeggen.

De vroedvrouw antwoordde, ‘dat denk ik wel, heer, ja! We konden dikke kussens onder haar plaatsen om de schokken van de weg op te vangen. Ze lijdt nu niet echt aan grote pijnen. De pijnen zullen komen, maar dat zal meer zijn van het kind, wanneer het zich draait. De wagen zou langzaam moeten rijden, behoedzaam, en veel kussens zouden onder haar moeten geplaatst worden. Maar ja, ze kan voorzichtig vervoerd worden.’

‘Fijn, fijn,’ besloot Male.

Hij wist dan wat hij moest doen.

‘Vroedvrouw Liesbeth, ik zal u nodig hebben. Kunt u uw familielid voor enkele maanden hier alleen laten? Ik weet dat ik veel van u vraag. Ik wil Heyla en u naar Male meenemen. We kunnen u nodig hebben tijdens de reis. Ik wil u aan de zijde hebben van Heyla. Ik had ook graag dat u, Moeder Marie, met ons naar Male zoudt komen. Dus, Liesbeth, kunt u met ons meekomen en aan het Vlaams Hof blijven tot Heyla geboorte geeft? Ik wil ook dat u Heyla bij de geboorte zoudt helpen, te Male. U zult zeer goed betaald worden, natuurlijk, voor uw zorg.’

‘Ja, heer. U eert me daarmee. Ik moet mijn dingen nog inpakken, dan, mijn echtgenoot verwittigen en van mijn kinderen afscheid nemen, maar ja, ik kan met Ver Heyla en Ver Marie mee gaan.’

‘Dat is dan beslist,’ strekte Lodewijk zich weer recht. ‘We vertrekken zodra u klaar bent. Hoe sneller, hoe beter, vandaag als het mogelijk is, zelfs al is het laat in de dag. Moeder, kunt u alles voorbereiden? Er zal wel een goede koets in Beostenblijje kunnen gevonden worden en een goede wagenmenner die de koets naar Male kan brengen. Ik zal de wagen ook begeleiden. Ik geef u een wachter, Liesbeth, neem een paard als u er één nodig hebt. Ga zo snel u kunt en kom dan naar hier terug! Zo mogelijk vertrekken we nog vandaag!’

‘Ik kan ook met u mee gaan, heer, als u dat zoudt willen,’ stelde de dokter voor.

‘Dat zal niet nodig zijn,’ sneed Lodewijk van Male de dokter af. ‘Ik heb de beste geneesheren van Vlaanderen te Male en in Brugge. Daarom neem ik haar me naar mijn kasteel. Heyla zal daar de allerbeste behandeling krijgen die ik haar kan geven!’

De dokter boog, blij om niet te moeten assisteren bij deze bevalling. Slechts God wist hoe de machtigen van deze aarde konden reageren wanneer iets misliep met de bevalling. Hij vermoedde dat de vroedvrouw gelijk had wanneer ze stelde dat het mogelijk was dat de moeder wel eens niet kon gered worden.

Hij wou niet de schuld krijgen voor de dood van een minnares van de graaf, een minnares die Lodewijk van Male blijkbaar erg waardeerde.

Diezelfde dag nog, in de namiddag, vertrokken twee koetsen uit Beostenblijje, vergezeld door Graaf Lodewijk van Male en vijf van zijn strijders. In de ene koets lag Heyla de Smet. Ze riep luid dat ze niet wou reizen, maar ze werd niettemin op een bed van kussens vervoerd. In de andere koetswagen zaten Marie Vresele en Liesbeth, de vroedvrouw. Zij reden langzaam naar het kasteel van Male. Met frequente haltes en iedereen zeer vermoeid, kwamen ze te Male aan de volgende dag tegen de middag. Ze stopten onder andere wanneer het zo donker werd dat de wagentrijvers de gaten in de weg vóór hen niet meer konden zien.

Graaf Lodewijk van Male plaatste Heyla de Smet in een vleugel van zijn kasteel, en suste haar protest weg. Male was niet een zeer groot kasteel, eerder een mooi herenhuis dan een vesting. Wanneer Heyla erge pijn leed konden haar schreeuwen tot in de grote zaal gehoord worden, in de zaal waar ooit Jacob van Artevelde uitgenodigd was om voor de graaf te verschijnen. De hovelingen van Male die elders een onderkomen vonden, spraken van een schandaal.

Het was niet ongewoon dat een graaf, een prins of een heer, zijn minnares naar het hof bracht, voor een galante dansavond of voor een banket, maar dat een graaf zijn minnares in zijn kasteel deed baren en wonen, in de plaats waar ook de gravin woonde en haar hofhouding hield, was een regelrecht schandaal! De minnares was zwanger en zo werd ook het bewijs van het overspel naar het kasteel van de graaf gebracht! Dit was een belediging aan de echtgenote van de graaf, aan Margaretha van Brabant, al was ze afwezig. Margaretha bevond zich in haar kasteel van Rethel, in een streek die ze meer passend en aangenaam vond om de winter door te brengen dan in Vlaanderen. Ze kon echter op elk ogenblik weerkeren naar Male om met haar echtgenoot over Vlaanderen te heersen, en vooral over Mechelen en Antwerpen!

Wanneer Gravin Margaretha afwezig was van het hof, liet ze steeds enige edelen in de nabijheid van Graaf Lodewijk achter, mannen die het een eer vonden haar hun trouw te tonen. Margaretha wou op elk ogenblik weten wat er omging te Male. Ze wist dat Lodewijk er minnaressen op na hield, en ze was jaloers, zelfs al had ze het bed van de graaf sinds meerdere jaren niet meer gedeeld. Na enkele dagen sprong één van die mannen die door Margaretha te Male achtergelaten waren om haar te dienen, op een paard en hij reed weg van Male. Niemand wist waar hij naartoe reed, maar Lodewijk koesterde geen illusies. Vroeger of later zou er wel iemand het nieuws van de aanwezigheid van Heyla op Male melden aan zijn echtgenote. Ondertussen kwamen en gingen de beste dokters uit Brugge. Dit waren zowel Vlaamse geneesheren als Italiaanse meester-geneesheren die de Florentijnse bankiers en handelaars naar Brugge vergezeld hadden. Lodewijk liet Marie Vresele de dokters kiezen die mochten terugkeren om Heyla verder te onderzoeken. De geneesheren bevestigden wat de dokter van Axel en ook de vroedvrouw gezegd had.

Graaf Lodewijk van Male ijsbeerde van de ene kant van zijn zaal naar de andere wanneer de bevalling begon. Hij stapte zenuwachtig en dacht na over wat er met Heyla de Smet kon gebeuren. Hij had zich plots gerealiseerd hoeveel Heyla voor hem betekende. Zijn gevoelens voor haar lagen diep en sterk. Hij had Heyla naast zich nodig want ze was een deel van hem

geworden, de enige vrouw met wie hij over zijn vreugde en zijn pijnen kon praten op een informele, warme en eerlijke wijze.

‘Heyla is mijn rustplek,’ probeerde hij uit te leggen aan Marie Vresele, ‘mijn andere ik, mijn spiegel, met wie ik vrijuit kan praten en er absoluut zeker van kan zijn dat mijn biecht en twijfels tussen ons zullen blijven. Ik hou instinctief van haar. Zo is het altijd al geweest, vanaf het eerste ogenblik dat ik haar zag. God heeft ons voor elkaar voorbestemd. Wat zou ik moeten worden zonder mijn Heyla? Ik houd nu al van haar kind, maar als ik zou moeten kiezen tussen moeder en kind, dan zou ik de moeder kiezen! Heyla zou me haar heel leven vervloeken, maar ik zou haar kiezen! Ik had moeten weten dat ze al oud was om nog moeder te worden. Ik had haar beter moeten beschermen. Het is allemaal mijn fout! Ik zou het niet kunnen verdragen mijn Heyla te moeten verliezen!’

Ver in december, wanneer het kind moest komen, verslechterde de toestand van Heyla. Haar pijnen kwamen meer regelmatig en heviger terug, putten haar uit en terwijl ze in pijn lag kon ze niets anders doen dan in doodsangst luid schreeuwen. De dokters kalmeerden haar met medicijnen, maar ze zeiden aan Graaf Lodewijk van Male ook dat ze niet te sterke middelen wilden toedienen aan de zwangere vrouw om het kindje niet in gevaar te brengen.

Tegen het einde van de maand kwamen meer ridders en heren naar het hof om Kerstmis met Lodewijk van Male te vieren. Die heren, de beste vrienden van Lodewijk, zouden geen wenkbrauw opgetrokken hebben om een vrouw, zelfs niet een minnares, te horen roepen in zwangerschapspijnen terwijl ze aan het bevallen was. Pijn was de natuurlijke gezelschap van alle dergelijke dingen die aan vrouwen gebeurden. De heren waren ook alle trouw aan Graaf Lodewijk, maar de situatie was toch een beetje ongewoon vreemd. De heren die van de graaf hielden droegen slechts een wetend glimlachje om de lippen.

Onder de grootste heren die te Male verschenen bevond zich de Hertog Filips de Stoute van Bourgondië. Bourgondië wou zijn vrouw bezoeken, die in een ander van de kastelen van de graaf was gebleven, in het nieuwe, mooie paleiskasteel van Gent. Filips gaf geen commentaar, maar hij had al gehoord van de huilende minnares te Male, en hij vond de gewoontes aan het Vlaams hof inderdaad nogal vreemd, zo verschillend van het veel meer formele hof van zijn broeder. Hij wist wel af van gelijkaardige voorvallen bij de mindere Franse edellieden. Toch had hij, en waarschijnlijk ook zijn broeder, Koning Karel, meer discretie gewenst. Zij zouden hun minnaresses die in barensweeën lagen verborgen hebben in één van hun kleinere kastelen, niet in hun paleis. Een minnares brengen naar een overvol, officieel paleis, was niet een zeer discrete zaak! En wat zou de kerk zeggen?

Op een namiddag van het einde van december 1370 reden verscheidene koetsen, waaronder een zeer mooi versierde, de binnenplaats van het kasteel van Male in. Uit stapte de statige Margaretha van Brabant, gravin van Vlaanderen, de echtgenote van Lodewijk van Male, in volle glorie. Ze werd vergezeld door een escorte van twintig zwaar bewapende en bepantserde mannen. Heel wat heren van het hof van haar echtgenoot, en ook haar schoonzoon Filips de Stoute, liepen uit om haar te verwelkomen, niet Lodewijk van Male.

Bourgondië dacht, ‘al de poppen van het theater gaan nu aan het dansen slaan. Ik ga leren wie achter Lodewijk staat, en wie achter Margaretha!’

Margaretha liep met een zeer kwaad gezicht het kasteel in. Ze maakte woedende ogen en toonde de spanning aan de opgeschrikte edele mannen en vrouwen die voor haar bogen. Eens binnen wierp ze haar mantel naar een schildknaap en riep in haar gebruikelijke, zeer schrille stem, ‘waar is de graaf? Iemand hale de graaf! Lodewijk, waar verberg je je?’

Graaf Lodewijk van Male had de koetsen de binnenplaats horen binnenrijden. Hij had al verwacht dat Margaretha naar Male zou komen om een scène te maken. Had Margaretha een

beetje discretie geëerd en gewaardeerd, dan was ze niet naar Male gereden in het hart van de winter! Natuurlijk wist ze dat Heyla de Smet in één van de kamers boven lag, en dat de kamer naast Heyla ingenomen werd door Marie Vresele en dan nog twee andere kamers door de vroedvrouw van Heyla en door één van de beste geneesheren van Brugge. Neen, vreesde Lodewijk, Margaretha was gekomen om het schandaal door zijn strot te duwen en om hem te vernederen. Hij had voldoende geduld getoond met Margaretha, vloekte Lodewijk. Als Margaretha zou beginnen te schreeuwen, dan zou hij deze keer terugschreeuwen en haar enkele waarheden in het gezicht gooien! Wanneer Lodewijk dan nu het woedend getier hoorde in zijn aankomsthal, dan deed hij de deur van zijn grote zaal openen.

Hij stapte langs de met snijwerk mooi versierde houten panelen en zei ook luid, maar met een stem zoeter dan honig, ‘Margaretha, liefste! Wat een verrassing u te zien op Male, en wat een uitstekende dag u hier te vinden! Was het te koud in Rethel? Hoe gaat het met u?’

Margaretha was nog bezig haar handschoenen aan het uittrekken toen ze voorbij Lodewijk stapte, hem een hooghartige, gure blik gunde, om als een koningin plechtig de zaal in te paraderen.

Margaretha overschouwde de lange hal met één blik en riep dan hard en bevelend naar de edellieden die met de graaf zaten, ‘uit jullie allen! Ik wil met de graaf alleen praten! Uit, zeg ik jullie, uit!’

De edellieden en de dienaars schoten de zaal uit zonder een woord te durven zeggen. Ze hadden ook geen woorden op dat pijnlijk, gevreesd ogenblik. Terwijl ze wegliepen bogen ze diep voor Margaretha, die hen negeerde alsof ze kakkerlakken waren, en Lodewijk deed de deurpanelen achter hen sluiten. Margaretha van Brabant vergewiste zich ervan dat de deur goed gesloten was, leunde even met haar handen tegen het hout, zuchtte dan, draaide zich, en richtte zich naar haar echtgenoot.

Ze riep, ‘Lodewijk, is het waar dat je één van je minnaressen naar Male gehaald hebt om hier te bevallen, een moeilijke geboorte, hoorde ik, van één van je vele bastaardkinderen?’

Lodewijk van Male verbleekte slechts een klein beetje. Hij had verwacht dat Margaretha hem de aanwezigheid van Heyla zou verwijten in zachte, beleefde en bedekte bewoordingen.

Margaretha sprak nu zeer directe taal, en ze spatte zonder schroom de onverbloemde woorden venijnig uit.

‘Dat deed ik,’ antwoordde hij, zo kalm als hij kon blijven, al zijn moed verzamelend. ‘Het zou u niet als een verrassing moeten komen, beste Margaretha, dat ik er minnaressen op na houd.’

‘En je durft je minnares naar dit kasteel brengen, je residentie, om de aanwezigheid van die vrouw in mijn gezicht te werpen tijdens de feesten van Kerstmis, om mijn kamers met haar bloed te vervuilen? Door die daad heb je de gravin van Vlaanderen openbaar vernederd en beledigd! Schande en schaamte over Vlaanderen!’

‘Geen belediging werd bedoeld, Margaretha! Mijn minnares is aan het bevallen, maar ze heeft de zorgen nodig van de geneesheren van Brugge. Daarom bracht ik haar naar hier, waar ze de beste zorgen kan krijgen.’

‘Lodewijk, ik wil die vrouw ogenblikkelijk uit Male weg! Dit schandaal heeft al lang genoeg geduurd! Vóór de avond valt wil ik die hoer hier weg, zodat het kasteel onbesmeurd blijft. Ik wil haar weg en terug naar het rattenhol waar ze vandaan kwam, hoor je me? Nooit was een edele vrouw van de hoogste afkomst zoals ik, zo laag beledigd. Je vertrapte onder je voeten elke regel van het goede fatsoen, elke hoofse regel van discretie en goede schijn! Stuur die vrouw weg van hier! Nu!’

‘Neen,’ riep Male.

Margaretha was verbaasd. Ze had gemeend dat haar aankomst voldoende zou geweest zijn voor Lodewijk om zijn ongelijk in te zien en de vrouw dadelijk weg te zenden.

‘Wat neen? Hoe durf je neen tegen mij te zeggen? Als je die hoer hier niet direct buiten gooit, dan zal ik aan al de koningen en aan de keizer vertellen, Lodewijk, over je onbehoorlijk gedrag in Vlaanderen. Ik ben de gravin van Vlaanderen, Lodewijk, de dochter van de gewezen hertog van Brabant! Je bent me respect verschuldigd! Buiten met die vrouw!’

‘Neen, neen, neen,’ herhaalde Lodewijk van Male. ‘Neen! Ik zal Heyla niet uit dit kasteel wegsturen. Ze kan niet reizen in haar huidige toestand. Haar kind kan er onder lijden. Ze blijft hier! U aanvaardt dit, of u gaat zelf!’

Margaretha werd fel rood in haar gezicht. Ze stampte met haar linkervoet op de vloer, en zwaaide dan met haar hand om Lodewijk in zijn gezicht te slaan. Hij had de agressie zien aankomen en hij bewoog zijn hoofd snel terzijde, zodat Margaretha niet zijn gezicht sloeg maar de ijle lucht.

‘Jij, zoon van een hoerenloper,’ schreeuwde Margaretha, ‘we namen je in, mijn vader en ik, toen je vaderloos achtergelaten werd, arm als Job, gewond en vernederd na Crécy, achtervolgd door de mannen van de steden van Vlaanderen, en we verzorgden je. Je was een lafaard toen, een schuchtere, kleine jongen. Ik ben je wettelijke echtgenote. Ik droeg kinderen van je. Je andere kinderen, en er zijn er nogal wat, hoorde ik, zijn bastaarden. Hoe denk je dat je schoonzoon, Bourgondië, en zijn broeder, de koning van Frankrijk, en zelfs je eigen moeder, een prinses van koninklijk bloed, over je zullen oordelen voor dergelijke belediging? Je zult veroordeeld worden door elk gekroond hoofd, en de paus zal je excommuniceren als een wellusteling, een man die overspel pleegt, een hoerenloper en iemand die zijn vrouw verstoot in haar eigen kasteel!’

‘Ze mogen allen doen zoals ze willen,’ antwoordde Lodewijk koel. ‘Maar wie zou durven raken aan of zelfs maar het minste woord van afkeuring durven uiten aan het adres van de graaf van Vlaanderen, de graaf van het rijkste graafschap van Frankrijk? Ik zal ook mijn antwoord geven! Voor wat betreft de koning van Frankrijk, wel, misschien geef ik hem wel geld om zijn campagnes mee te betalen!’

Lodewijk van Male barstte hard in lachen uit bij zijn eigen hoon. Hij lachte hard, luid en lang in zijn zaal.

‘Je kunt me op die wijze niet beledigen! Je kunt dat gewoon niet! Je zult nog spijt krijgen me zo beledigd te hebben! Je pleegt een grote zonde in overspel, je pleegt ontucht met de lagere klassen!’

‘Misschien is dat zo, Margaretha, maar dan, wat hebt u me gegeven? Geen mannelijke erfgenaam, en slechts een dochter. U weigerde me uw bed na het eerste huwelijksjaar. Eender welke warmbloedige man heeft natuurlijke lusten die moeten bevredigd worden. God heeft de natuur en de mannen aldus geschapen. Wie is hier de zondaar? Ik, of de vrouw die me de zonde instuurde door haar onnatuurlijke weigering een bed met mij te delen? Bent u waarlijk een vrouw? Bent u een vrouw voor mij geweest? Welk nut heb ik van u? Ik heb ooit zoete gevoelens voor u gekoesterd, sterke gevoelens van genegenheid. Die gevoelens duurden niet lang, want u hebt ze zeer efficiënt in de kiem gesmoord door me weg te duwen met smerige woorden die me deden walgen en menen dat ik een bedelaar was voor uw diensten. We waren slechts een koppel gedurende een korte tijd, Margaretha! Ik voelde uw misprijzen, uw afkeer. Ik verlang niet meer naar uw aanwezigheid aan het hof! Of u nu aan het hof bent of niet, is me totaal onverschillig! U hebt geen mannelijke erfgenaam voor Vlaanderen ter wereld gebracht, en dat zult u ook nooit doen. Wij delen geen gevoelens van welke aard dan ook!’

Margaretha van Brabant kromp onder die woorden ineen tot een oude, gebogen vrouw. Ze moest aan een stoel leunen.

‘Wat God verenigd heeft kan niemand uiteen scheuren, ook jij niet,’ fluisterde ze.

‘Dat is waar,’ wierp Lodewijk van Male terug naar haar, ‘maar dat betekent niet dat ik nog het minste gevoel van blijdschap zou moeten ervaren bij het zicht van u. Heyla blijft op Male tot ze bevallen is.’

‘Eén van ons beide is teveel op Male,’ riep Margaretha weer luid. ‘Ik blijf niet één ogenblik langer in dit kasteel, en ik zal mijn beklag doen bij de koningen en bij de paus! Ik deel dit kasteel niet met een hoer van lage afkomst, hoor je? De wereld en de hemel zal je veroordelen!’

‘Dan zij het zo!’ daagde Lodewijk van Male haar uit.

Hij dacht dat Margaretha zou barsten van woede. Hij vreesde dat ze weer zou uitslaan met haar klauwen, kandelaars omver zou gooien, maar Margaretha draaide zich om, ging naar de deur, trok de panelen ruw open en schreeuwde in de ingangshal, ‘wachters! Wachters! Mijn dienaren, naar mij! We vertrekken! De residentie van de graaf van Vlaanderen stinkt en wordt bezoedeld door onzuiver bloed! Stopt met uit te pakken! Breng alles terug naar de koetsen! We vertrekken! We rijden naar Brussel.’

Meerdere heren, onder wie ook Filips de Stoute, stonden in de hal. Ze hadden staan luisteren naar de schreeuwen in de grote zaal, en ze hoorden welke twist uitgevochten werd, maar ze hadden niet alles begrepen van wat heen en weer geworpen werd.

Bourgondië was verstoord, geschandaliseerd met het gedrag van Graaf Lodewijk.

Lodewijk hoorde zijn schoonzoon pleiten, ‘Mevrouw, u kunt niet alleen rijden. Laat me u als escorte dienen. Ik en mijn mannen zullen ons bij u voegen en het kasteel verlaten. Ik neem aan dat u zult willen terugkeren naar uw mooi kasteel van Rethel?’

Margaretha keek een beetje gesust, kalmer, naar haar schoonzoon. Ze dacht nu dat Filips gelijk had. Hij bood haar aan minder gezichtsverlies te lijden, hij eerde haar door met haar weg te rijden. Hij veroordeelde zo het gedrag van Lodewijk, en dat kon haar dienen. Iedereen aan het hof zou kunnen zien dat zij het was die een belediging moest ondergaan, en de broeder van Koning Karel benadrukte dat feit. Margaretha was er ook niet zo zeker van of haar zuster Johanna van Brabant en haar schoonbroeder, Wenceslaus, haar warm zouden verwelkomen na de opvolgingsoorlog. Ja, het was beter te tonen dat ze een beledigde, verwaarloosde echtgenote was en geen harpij! Ze kon naar Doornik rijden, naar de stad van de koning.

‘Ja, ja,’ antwoordde ze snel aan Bourgondië, ‘ja, neem me mee naar Rethel. Rethel ligt op uw weg naar Bourgondië!’

Dat was ook zo, en Filips de Stoute wou al een tijdje naar Bourgondië terugkeren, terug naar zijn hertogdom. Hij had teveel tijd doorgebracht in het Vlaanderen dat zo autoritair gedomineerd werd door zijn schoonvader, waar er slechts een bijrol thans voor hem was weggelegd, en waarvan slechts God wist wanneer hij het land in bezit kon nemen. Dat kon nog wel twintig jaar in de toekomst liggen! Hier had hij een gelegenheid en een minzaam excuus om snel weg te rijden. Hij kon zijn vrouw binnenkort door een andere escorte laten halen.

‘Ik moet mijn mannen oproepen,’ zei Bourgondië, ‘we kunnen rijden zodra u klaar bent, Mevrouw.’

Onder de verbijsterde ogen van de heren van het hof van Lodewijk van Male begon Filips de Stoute bevelen te roepen naar zijn ridders, wachters en dienaars. Hijzelf liep naar zijn kamer.

Slechts ongeveer een uur later al, reden de koetsen en de wagens van Margaretha van Brabant uit de binnenplaats van Male. Met haar reden de heren van haar kleine hofhouding, de heren die haar trouw waren gebleven, Brabantse en Franse heren, en ook de hertog van Bourgondië met zijn wachters en zijn fiere vlag. Ze vormden een groep van ongeveer vijftig mannen te paard, ruim voldoende om zelfs grote bendes bandieten af te slaan.

Graaf Lodewijk van Male stond aan een venster in de kamer van Heyla. Hij zag de escorte en de wagens eerst langzaam rijden langs het veld van ineengestrengelde maagdenpalmen aan het einde van zijn binnenplaats, en dan rechts verdwijnen achter een bocht in de weg. Hij had aan twee van zijn heren die zeer trouw aan hem waren gebleven, gevraagd om mee te rijden en hem verslag uit te brengen naar waar de gravin werkelijk zou rijden, en welk haar gedrag was wanneer aangekomen was in de residentie van haar keuze.

Margaretha van Brabant, gravin van Vlaanderen, reed naar Rethel, naar het kasteel van Château-Regnault. De hertog van Bourgondië nam daar afscheid van haar om door te rijden naar zijn hoofdstad Dijon. Hij bleef de beste verhoudingen bewaren met zijn schoonmoeder. De zuster van Margaretha, Johanna van Brabant, bezocht haar en later verbleef ook Margaretha een tijdje in Brussel. Margaretha zette echter geen voet meer in Vlaanderen, en ze zag nooit meer Graaf Lodewijk van Male terug zolang ze leefde. Graaf Lodewijk verstootte nooit formeel zijn echtgenote, maar ze leefden ook niet meer samen als man en vrouw. Margaretha van Brabant leidde een aangenaam, zorgeloos leven, rustig en stil in de pracht van Château-Regnault. Toch bleef haar kasteel in Rethel een verbanningsoord voor haar. Ze stierf er in april van het jaar 1380.

Heyla de Smet wist niet wat er tussen de graaf en de gravin gebeurd was. Ze bleef te Male. Nadat Margaretha weggereden was dwong Graaf Lodewijk van Male zijn heren en ridders van zijn hof niet formeel Heyla de Smet te eren. Graaf Lodewijk beseftte zeer goed dat er regels van goede zeden bestonden die hij niet terzijde kon duwen. Zijn gezanten moesten uitleggen aan de koningen van de omringende landen wat er gebeurd was te Male. Heyla de Smet gaf het leven aan een zeer gezonde zoon die Boudewijn genoemd werd. De vroedvrouw en twee geneesheren van Brugge werkten aan de geboorte een ganse namiddag en avond. Het kindje, een stoere, mannelijke bastaard van Lodewijk, werd buiten gevaar in het midden van de nacht geboren, en hij bleef in leven. De vroedvrouw Liesbeth bracht het kindje fier in haar armen naar de graaf, en Lodewijk dankte haar, de tranen in zijn ogen. Heyla ook leefde, al vreesden de geneesheren tot in de vroege morgen van de volgende dag voor haar gezondheid. In de loop van de volgende dag herstelde Heyla. Na nog twee aangename weken te Male, die ze meestal in bed doorbracht, kon ze naar een koets gaan die Lodewijk van Male voor haar had klaar gezet. Graaf Lodewijk steunde haar in het zicht van gans zijn hof, dat zo voor het eerst werkelijk ontdekte wie de mooie, mysterieuze minnares van Lodewijk was. Allen waren verbaasd over de schoonheid en de waardigheid van Heyla de Smet.

De koetsen en de escorte van tien bepantserde strijders brachten Heyla, Marie en de vroedvrouw terug naar Beoostenblijje. Liesbeth kreeg een beurs mee met zoveel gouden munten, dat ze voortaan beschouwd werd als een rijke vrouw in Axel. Zij wist echter, en ze zei dat ook een hele tijd later aan Heyla, dat Heyla's weefsel binnen in haar gescheurd was. Heyla zou geen kinderen meer kunnen krijgen. Heyla weende een beetje bij die tijding, maar zij en nog later ook Lodewijk, waren heimelijk opgelucht, want Heyla wou niet echt meer een beproeving doorstaan zoals ze te Male met de jonge Boudewijn geleden had, en Graaf Lodewijk van Male wou het leven van Heyla niet nog een tweede maal op het spel zetten. Graaf Lodewijk van Male had natuurlijk nog andere, jongere minnaresses, maar hij bleef steeds terugkeren naar Beoostenblijje, naar waar hij zei dat zijn enige en ware echtgenote woonde. Heyla zou slechts enkele maanden langer leven dan Graaf Lodewijk van Male.

De staking en de vierde golf van de pest

De ontwaardingen van de munt die bevolen werden door Graaf Lodewijk van Male verminderden de waarde van de Vlaamse muntstukken. De inhoud aan goud en zilver werd verminderd per stuk, al werd dat wel gedaan in een zorgvuldig gecontroleerde manier om er voor te zorgen dat er geen globale, catastrofale weigering van de muntstukken zou volgen in de landen rond Vlaanderen.

Devaluaties waren steeds beter voor de uitvoer dan voor de invoer van goederen. Uitgevoerde goederen werden goedkoper in andere landen. Ingevoerde producten werden duurder. Het Vlaams laken werd goedkoper voor de Brabanders, voor families van Henegouwen, Holland en Zeeland, voor de Franse, Italiaanse, Duitse en Engelse kooplui, omdat hun eigen munt meer laken gaf en meer Vlaamse munten. De wevers deden een goede zaak aan de verkoop van meer doek, want hun producten werden goedkoper.

Graan bleef schaars tengevolge de oorlog in Frankrijk en omdat de velden van Picardië verwoest lagen door de eindeloze plunderingen, zowel door de Engelse campagnes als door de zwervende huurlingenbendes. Graan werd zeldzaam, kostbaar, duurder. Alles wat ingevoerd werd begon meer Vlaamse munten te kosten, en dat was ook het geval voor veel goederen van eerste noodzaak, zoals voor brood en pannenkoeken, hop voor bier, fruit, huiden, hout, voldersklei en verfstoffen, aluin en wijn, en zo verder. Ook binnenlandse goederen die voldoende voorradig waren in Vlaanderen kostten snel meer omdat de mannen die deze goederen verkochten hun levenskost zagen stijgen, en dus voor die goederen meer geld vroegen. Dit was het geval voor vis, vlees en turf bijvoorbeeld. De wevers, de lakenhandelaars en de mannen van de kleinere gilden konden hogere prijzen vragen voor hun wollen doek in Vlaanderen, voor werktuigen, schoenen, tunieken, kousen, en zo voort. Natuurlijk moesten ze wel oppassen, want echt te hoge prijzen konden de kopers afhouden die waren nog te kopen.

De volders, echter, zagen hun levenskost scherp stijgen, maar niet wat ze verdienden. Dit was een welbekend probleem in Gent, dat al geleid had tot vroegere opstanden. Zoals in 1345 bijvoorbeeld, verhongerden en verarmden de volders thans weer op grote schaal. Ze konden geen reserves meer opsparen voor nog slechtere tijden. Wij, de Pharaïldis mannen, realiseerden ons snel dat weer een potentieel revolutionaire toestand ontwikkeld werd, maar de schepenen van Gent leken het probleem te negeren tot er een gewelddadige uitbarsting zou komen.

De prijzen van het vollen werden vastgelegd door de schepenen van Gent. Zoals in 1345 vroegen de volders een verhoging op elke lengte doek dat ze gevold afleverden, maar zoals verwacht weigerden de wevers, die nu weer formeel in de macht deelden in de steden, hun categoriek dergelijke verhoging toe te kennen. De meesten van de schepenen en al de wevers hadden al lang vergeten wat er gebeurd was op Kwade Dinsdag! Natuurlijk, hogere kosten voor het vollen betekende hogere kosten van laken, argumenteerden de wevers, en hogere prijzen voor laken zou de inspanning van de ontwaarding van de munt teniet doen, en dus ook hun competitief voordeel over buitenlands laken. Dat betekende dan weer lagere inkomsten voor de wevers per lengte van doek verkocht, en minder doek verkocht!

In die tijd werd de aandacht van Graaf Lodewijk van Male meer genomen door de ontwikkelingen in de graafschappen, hertogdommen en koninkrijken rond Vlaanderen, dan door de problemen die diep in zijn eigen graafschap broeiden. Lodewijk was vooral geïnteresseerd in het bewaren van zijn gezag in Vlaanderen, en in het zorgen dat niemand zijn overheersing in alle zaken van het land zou betwisten.

De graaf hield bijvoorbeeld nog steeds enkele landerijen en dorpen in geschil met de graven van Henegouwen, omdat de grenzen niet goed beschreven en vastgelegd waren. Hij zocht nog steeds steun in de omliggende landen voor zijn aanspraak op Brabant. Tijdens onderhandelingen gaf daarom Lodewijk van Male die landen en eigendommen die hij in geschil met Henegouwen hield in leen aan Albrecht van Beieren, de regent van Henegouwen, Holland en Zeeland, en die onderhandelingen vroegen hem veel aandacht.

Albrecht van Beieren was de zoon van de keizer van het Heilig Rooms keizerrijk van Duitsland, Ludwig IV, en de jongere broeder van Graaf Willem V van Holland. Die Willem had gevochten in de oorlogen tussen de Hoeken en de Kabeljauwen in Holland over de opvolging van het graafschap Henegouwen. Toen zijn moeder stierf in 1356, de moeder tegen wie hij gestreden had voor de overheersing over het graafschap, erfde Willem ook weer Henegouwen, zodat hij zoals zijn voorvaders weer de graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland kon worden. Van 1358 af, echter, mondde het openlijk verlies van het verstand van Willem uit in de keuze door de edelen van Henegouwen, van Albrecht als regent. Albrecht was nog niet uitgeroepen tot graaf van Henegouwen, maar hij zou wel die titel enkele maanden later, in 1372, formeel overhandigd krijgen.

Gaaf Lodewijk van Male wou geen conflict met Albrecht, en nog minder met het Heilig Rooms Duits keizerrijk. Albrecht had ook Lodewijk hulp verleend als scheidrechter in de Successieoorlog voor Brabant, waarin Lodewijk als deel van het Verdrag van Ath Mechelen en Antwerpen gekregen had, zodat de graaf van Vlaanderen zijn edelmoedigheid en vriendschap met Albrecht gewillig wou tonen.

De volders van Gent beseften wel dat ze nooit van de schepenen en de dekens van de wevers en van de kleinere gilden verhoging van salaris zouden kunnen losweken. Zij waren slecht georganiseerd! Ze hadden geen deken meer, die was hun afgenomen, en ze werden slechts geleid door een directeur die aangeduid werd door de schepenen, iemand die gewoonlijk wever was en die bijgevolg hun zaak niet goed kende. Wat konden de volders verwachten van ridders van de oude geslachten, van de landeigenaar-poorters en van de lakensniders, van rijke mensen zoals Willem Bette, van de landeigenaar-poorters en van de lakensniders, van steenrijke mensen zoals Willem Bette, Jan Mayhuus, Jacob Soyssone, Geerem Borluut of Simon de Grutere?

Die mannen hadden het hoge woord in de raad van de schepenen van de Keure en van de schepenen van het Gedeele, dus in de regering van de stad, en ook in de Grote Collatie, de bredere raad van de schepenen met al de dekens en andere notabelen. De dekens van de wevers en van de kleinere gilden oefenden ook grote invloed uit op de schepenen.

In de vroege lente van 1371 verzamelden de volders zich in hun gildehalle, maar dat zonder hun leider van de gilde, zonder hun beleeder of directeur. Die man was aangeduid door de schepenen, dus geen leider van hun eigen keuze, en hij was een wever, geen volder. Martin Denout was veel meer een landeigenaar-poorter nu dan een volder, al bezat zijn familie nog meerdere voldersmolens en ook enige volders werkten nog voor hem. Hij hield nog nauwelijks contact met de gilde van de volders. Zijn zoon, Jan Denout, nu bijna twintig jaar oud, hield echter van het gezelschap van de volders, en zo kwam het dat hij aan de geheime vergadering deelnam in plaats van zijn vader. Martin werkte met mij, Jehan Terhagen, en hij woonde in het platteland zoals een landelijke heer te Westdorp, waar hij zich Ser Martin Denout van Westdorp kon noemen, maar Jan gaf er de voorkeur aan in Gent te wonen. Jan had interesse voor de voldermolens, hij wist hoe te vollen, was een leerjongen geweest bij een volder, en hij was opgenomen in de gilde als meester-volder ondanks zijn jeugdige leeftijd.

De vergadering van de volders werd nogal chaotisch gebracht, meende Jan, want zonder echte leiders riepen veel mannen door elkaar heen en ze weigerden elkaar voluit hun argumenten te laten uitleggen. Jan wist dat hij te jong was om zijn opinies op te kunnen dringen, en te weinig een echte volder. Hij had anders al lang naar het verhoog willen lopen om orde te scheppen, maar hij vond zich nog te jong om zijn gezag te tonen en te trachten hen naar hem te doen luisteren. Hij aanhoorde de argumenten die heen en weer geslingerd werden met geduld en stijgend ongelooft.

Er was sprake van opstand in de zaal, van een gewapende revolte tegen de wevers, maar toch riepen meer stemmen dat de wevers en de militie van de kleinere gilden een gewapende opstand van de volders in de stad bloedig zouden onderdrukken. De argumenten bleven dan stokken, want tegen de gecombineerde militie van de twee belangrijkste gilden konden de niet georganiseerde en leiderloze volders het niet halen.

‘Wat moeten we dan doen?’ riep een stoere, wanhopige volder uit. ‘Met het geld dat we tegenwoordig nog krijgen voor het vollen van doek, kunnen we slechts verhongeren! Ik werk van ’s morgens vroeg tot ’s avonds laat, en ik kan mijn kinderen niet voldoende meer voeden. Ik sterf liever door het zwaard dan mijn vrouw en kinderen te zien verhongeren! Ik heb geen ander alternatief meer dan in het platteland te gaan bedelen en me uit te huren als landarbeider om te helpen bij de oogst en in de boerderijen. In de volgende winter zal ik in de straten van Gent moeten bedelen. Eigenlijk ben ik te beschaamd om dat in Gent te doen! Hoe ik de winter kan overleven weet ik niet!’

De andere volders stemden daarmee in. Geen volder had dit jaar een muntstuk kunnen sparen. Ze hadden allen te weinig geld over om nog een behoorlijk bestaan te leiden. Ze zouden hun vrouwen en kinderen de straat moeten in sturen om te gaan bedelen!

‘Als we niet meer van ons voldersambacht kunnen leven, onze nering niet meer kunnen krijgen, dan kunnen we even goed stoppen met werken,’ zei een andere volder met gebogen hoofd.

‘Dat is juist de oplossing, jazeke, we moeten ophouden met werken,’ riep een jongeman. ‘Als we gedurende een tijdje ophouden met vollen, waar zullen de wevers dan gaan om hun laken gevold te krijgen? Ze kunnen hun doek naar andere steden zenden om het daar te laten vollen en het terug naar Gent te vervoeren, maar zullen ze voldoende volders vinden in de andere steden? Dat denk ik niet. En het transport zou hen een fortuin kosten! Trouwens, niemand anders in Gent weet hoe kwaliteitslaken te vollen! De wevers zullen ons op hun knieën vragen om naar Gent weer te keren!’

‘Oh nee, dat zullen ze niet,’ riep een andere man. ‘Denken jullie dat de schepenen gewacht hebben tot jullie op dat idee kwamen? De schepenen kennen onze toestand maar al te goed! Ze hebben een opstand verwacht. Ze hebben zich voorbereid op die eventualiteit. Ik heb vernomen van een betrouwbare bron dat een nieuw statuut ter stemming zal gebracht worden, een statuut waarin staat dat elke volder die weigert te werken verbannen wordt uit de stad. Hetzelfde statuut zal ons verbieden de stad te verlaten, omdat er nu al niet voldoende volders meer voorhanden zijn in Gent om al het doek te vollen dat de wevers produceren. Het wordt ons ook verboden om nog wapens te dragen! Ze verwachten zowel een opstand als een weigering om nog te werken. Natuurlijk doen ze dat! Wat denken jullie dat de schepenen zullen doen met de eerste volder die weigert te werken? Die man zal gevangen genomen worden, gemarteld worden, voor een rechtbank gesleept en veroordeeld tot tien jaar verbanning. Daarna zal zijn familie op de meest verschrikkelijke wijze verhongeren, niet geholpen door de gilde!’

‘Dat is waar voor één volder die weigert te werken, of die de stad verlaat,’ kwam Jan Denout tussen, ‘maar wat kunnen de schepenen doen wanneer jullie allen, al de volders samen, de stad verlaten en een tijdje niet terug komen? Niet alleen zullen de schepenen jullie niet

kunnen tegenhouden, want jullie hebben allen het recht om jullie families in andere steden te bezoeken, bijvoorbeeld. Ze zullen niet beseffen wat er aan het gebeuren is vóór het te laat is! Ze kunnen de handen niet op jullie leggen, want jullie zullen al ver van Gent zijn tegen de tijd dat ze zich realiseren wat er gebeurt. Een paar van jullie gevangen nemen zal niets aan de situatie veranderen!’

‘Dat is waar, dat is waar! Dat is wat we moeten doen, mannen,’ riep dan een andere volder. ‘We wandelen gewoon morgenvroeg uit de stad, allen, met onze families. We gaan weg en we verlaten Gent, zodat er niet één volder nog in de stad blijft. We wandelen op ons dooie gemak door de poorten om geen aandacht te trekken, en als de wachters ons vragen waar we naartoe trekken, dan zeggen we hen dat we naar Brugge gaan om een zieke verwante te bezoeken, of eender welk ander smoesje. Maar we gaan niet naar Brugge! Neem een tent mee! We kunnen naar het zuiden gaan, naar Deinze, vijf mijlen buiten Gent. We nemen allen tenten en proviand mee! We kunnen wel, zo nodig, enkele maanden in het platteland gaan leven. We zetten ons proviand samen, delen, en kiezen een comité om ons te vertegenwoordigen en te leiden. We kopen wat we kunnen met onze laatste muntstukken, en we vertrekken!’ De volders schreeuwden dan allen, als uit één schorre keel, ‘we vertrekken! We moeten de wevers een les leren! Morgen verlaten we Gent!’

Jan Denout bleef stomverbaasd. Hij had zijn idee groepen zonder echt over de zaak na te denken, en nu hadden de volders het idee aangenomen! Waren de volders nu werkelijk van plan Gent te verlaten? Het was een volledig wanhopige daad! Hoe konden ze allen leven in een tentenkamp? Ze zouden wel ongeveer vierduizend mannen kunnen zijn en met hun families samen minstens acht- of negenduizend mensen die in de open lucht zouden moeten wonen. Ze konden kleine tenten meenemen, maar van wat zouden ze leven, zovelen samen in het platteland? Geen stad, en zeker geen stad in het kwartier van Gent zou de volders opnemen, want de schepenen zouden de woede van Gent vrezen en ook het risico van een opstand in hun eigen stad om tienduizend woedende, zeer arme mensen binnen hun muren te laten slapen. Het lot van de volders van die steden zou niet veel beter zijn dan het lot van de volders van Gent! De revolte zou ook in die steden kunnen beginnen te grommen. Waar konden de volders van Gent een plaats vinden om hun tenten en hun kampvuren op te stellen? Ze zouden de bossen moeten opzoeken, want heel weinig terrein bleef open tussen Gent en de grenzen van het graafschap. Al het land werd gebruikt voor velden of weiden. Niemand kon overleven in een moeras! Als de families zich zouden vestigen in de bossen of op het braakliggend terrein, dan zou dat de heren van de kasselrijen zeer woedend maken. Een algemene staking van werk door zovelen, was ongehoord! Toch, dacht Jan Denout, was het de enige niet-gewelddadige, eervolle oplossing voor het probleem van de volders, en een oplossing die de wevers en de schepenen van Gent zou verrassen en machteloos laten. Zonder een belangrijke salarisverhoging konden de volders al even goed in het Vlaams platteland sterven als van schaamte in Gent verhongeren! Jan Denout bewonderde zijn mede-gildeleden dan om ook die logische conclusie te kunnen trekken en om samen beslist te hebben voor die enige, mogelijke, doenbare oplossing om de repressie van de schepenen en van de wevers geweldloos te omzeilen. Hoeveel volders zouden morgen werkelijk Gent verlaten? Als er slechts enkele mannen morgen naar buiten gingen, dan zou de beweging bespot worden door de schepenen! Hoe succesvol zou de oproep van de volders die aanwezig waren in de gildehalle worden op de rest van de volders in de stad?

De volders bleven nog kort maar opgehitst praten en tieren in de zaal, tot de beleeder buiten adem de zaal kwam inrennen.

De man schreeuwde, ‘jullie kunnen hier geen vergadering houden! Ik, noch de inspecteurs van de halle, hebben onze toestemming gegeven. De man die jullie de sleutels van de zaal

gegeven heeft zal zwaar gestraft worden. Als jullie denken dat jullie opstand kunnen plegen, vergeet dat dan maar snel! De milities van de gilden en de strijders van de schepenen en van de graaf zullen jullie neerhouwen! Wat waren jullie aan het bekokstoven?’

Jan Denout zag hoe, bij algemene instemming, de volders hun misprijzen voor de man toonden. Ze stopten plots allen met praten. Het werd zeer stil in de zaal. De volders antwoordden niet aan hun directeur, en ze begonnen de halle in stilte te verlaten. Terwijl ze dat deden en voorbij de directeur gingen, sloegen de meest drieste jonge volders hun schouders tegen de man. De directeur protesteerde telkens, draaide als een tol rond, maar hij had zeer angst iets te doen dat zovele opgewonden, hostiele mannen nog meer woedend en dus gevaarlijk kon maken. Jan Denout vertrok ook.

Van de zeer vroege morgen tot de late avond van de volgende dag, een mooie, zonnige dag van april van 1373, kon men veel families langzaam door alle poorten en open straten van de stad zien gaan. De wachters van Gent, de Witte Kaproenen, openden de poorten vroeg, maar daarna bleef slechts hier en daar een wacht aan de poorten. In de eerste uren vroeg niemand wat aan de families die naar buiten stapten. Sommige mannen duwden een kar vóór hen uit met enige bezittingen en met eten voor op weg, de vrouwen en de kinderen volgden. Geleidelijk aan vulde de weg naar het zuiden, de weg naar Deinze, zich met een lange sliert mannen, vrouwen en kinderen, maar de echte, grote menigte vormde zich slechts een mijl of zo buiten Gent, zodat de wachters en later de schepenen van Gent pas in de namiddag gewaar werden dat er iets buitengewoons aan het gebeuren was, en dan waren de meeste families al onderweg. De volders hadden niet één enkele poort van Gent gebruikt om te vertrekken, maar alle poorten, om zich dan in het zuiden te verzamelen.

De schepenen konden niet samengeroepen worden vóór de late namiddag, en tegen die tijd was het vertrek van de volders beperkt geworden tot slechts weinig families die als laatkomers nog vetrokken. Wanneer enkele schepenen samenkwamen in het Schepenhuis, en wanneer die ophielden met naar elkaar te schreeuwen, waren de volders al lang weg. De schepenen riepen dat de volders de stad niet mochten verlaten, maar bijna al de volders waren dan al op stap zo snel ze konden, naar Deinze. Ondanks alle moeilijkheden vonden ze een goede plaats om een kamp op te zetten, en daar rezen ontelbare tenten. De kampplaats lag slechts vier mijlen buiten Gent, dus binnen twee uur gaans van de stad. De volders kozen een groot terrein uit met een klein bos naast de weg, omringd door weiden die braak lagen. De volders en hun families begonnen hun kampvuren aan te steken.

De schepenen van Deinze werden veel eerder dan de schepenen van Gent gewaar dat er iets buitengewoons aan het gebeuren was toen ze de massa van mensen aan hun poorten zagen aangroeien. Hun poorten bleven gesloten, maar ze kwamen kijken naar de duizenden mannen en vrouwen, en vroegen wie de nieuwkomers waren. Ze bemerkten snel dat er geen leger de stad naderde, maar slechts gewone mannen met hun familie die in de omgeving kampeerden. De groepen toonden geen agressiviteit. De schepenen van Deinze gingen praten met de mannen, hoorden dat de Gentse volders naar hier gekomen waren, en ze keerden opgelucht terug naar hun stad. De volders van Gent hadden niet de bedoeling Deinze met geweld binnen te dringen. Hun comité vroeg voedsel aan de schepenen, en die stemden er mee in om dat te brengen, toch wat uit vrees dat anders de volders Deinze zouden belegeren.

De volgende dag vergaderden de schepenen van Gent in het Schepenhuis met de dekens van de gilden en de klerken en ontvangers van de stad. De Eerste Schepen van de Keure opende de sessie.

‘De volders hebben de stad verlaten. Ze weigeren nog langer te werken. Ze zijn in staking gegaan. Ze hebben zich verzameld te Deinze,’ was alles wat hij meedeelde.

‘Wat doen ze in ’s hemelsnaam te Deinze?’ vroeg de steeds onschuldige, oudere schepen Jan Hautscilt.

‘Ze doen niets, Jan,’ legde Gijselbrecht de Grutere uit, niet zonder een glimlach. ‘Ze wachten op ons om hen een salarisverhoging te geven en hen terug te roepen.’

‘Wel, laat hen dan maar wachten!’ antwoordde Hautscilt. ‘Maar ze kunnen daar toch niet blijven nietsen!’

‘Oh ja, toch wel. Ze zijn in staking van werk.’

‘Dat is niet toegelaten, en daarmee is de kous af,’ vervolgde Hautscilt grimmig en tot het genoegen van de andere schepenen. ‘De Heer heeft gezegd dat we allen ons brood moeten verdienen in ons dagelijks zweet.’

‘Heb jij veel gezweet de laatste tijd?’ lachte de Grutere, want iedereen wist dat Hautscilt slechts leefde van het geld dat zijn ouders hem nagelaten hadden, en niet een vent was die over wat dan ook zou zweten. Hij had nog niet één keer met zijn handen gewerkt in zijn leven.

‘Maar, maar, ze zullen verhongeren als ze niet werken,’ protesteerde Hautscilt.

‘Ze zeggen dat ze evenzeer zullen verhongeren als ze wel hun werk doen,’ gaf de Grutere terug. ‘De wevers betalen hen niet genoeg om te overleven van de inkomsten van hun ambacht. Dus zeggen ze, verhongeren voor verhongeren, kunnen we al even goed sterven in het mooi platteland en in de open lucht als in Gent.’

Hautscilt keek verbouwereerd en verontwaardigd. Hij beschouwde zich als een hardwerkende wever, maar hij had nooit veel uitgekeken naar wat er zich buiten zijn werkhuizen afspeelde, naar anderen die voor hem werkten op weefgetouwen waar hij de eigenaar van was, en voor de rest genoot hij van het fortuin van zijn ouders.

‘Wat willen de volders concreet, werkelijk?’ kwam Willem Bette ongeduldig tussen.

‘Ze willen meer geld, wat anders?’ riep een andere schepen die ook wever was.

‘Waarom geven we hen niet wat ze willen?’ bleef de Grutere vragen.

‘Dat kunnen we niet doen! Wij, wevers, kunnen hen niet geven wat we zouden overeenkomen in onderhandelingen van man tot man, contract per contract. De prijs van het vollen wordt vastgelegd door de schepenen. Slechts de schepenen kunnen een salarisverhoging toestaan. Daartoe werd besloten om de prijs van het vollen gelijk te houden voor alle wevers, zodat de concurrentie rechtvaardig blijft. Die overeenkomst beschermt ook de volders tegen nog lagere prijzen, want de beste volders zouden veel geld vragen en de mindere volders zouden slechts heel weinig krijgen voor hun werk.’

‘We willen absoluut niet de salarissen verhogen,’ stelde een andere schepen, ook een wever.

‘Hogere prijzen voor het vollen betekent hogere prijzen voor laken. Dat betekent dat we minder laken zullen kunnen verkopen, minder taksen kunnen betalen, en dat is allemaal slecht voor de stad! Willen jullie ons ruïneren?’

Niemand zei dat de kosten van het laken niet echt zo zeer zou stijgen, omdat nog andere behandelingen nodig waren om goed laken te produceren, maar allen vreesden dat als de volders meer vroegen, ook de scheerders, de snijders, de mannen die het laken op de ramen strekten, en zo voort, meer geld zouden eisen.

Het schreeuwen in de zaal werd erger, tot de Eerste Schepen van de Keure zijn armen wijd opende en luider begon te roepen dan iedereen die in de zaal aanwezig was.

Hij vroeg orde in de zaal.

‘We moeten met de volders onderhandelen,’ stelde hij voor. ‘We moeten weten wat exact de volders willen. We zullen hen enige verhoging van betaling moeten toestaan.’

‘Nee, nee, nee,’ kreunden de wevers. ‘Laat de volders waar ze zijn! Als hun geld op is, hun proviand opgegeten, binnen een week of zo, dan kruipen ze wel terug naar Gent, op hun knieën!’

‘We kunnen al het statuut stemmen, het statuut dat we aan het voorbereiden en het bekrachtigen zijn, de volders bedreigen met verbanning als ze het werk staken en hen verbieden nog wapens te dragen,’ stelde iemand anders voor. De schepenen knikten. De resolutie voor dat statuut werd gestemd.

‘Met hoeveel zijn ze eigenlijk?’ vroeg Willem Bette. ‘Weet iemand met hoeveel mannen ze zijn? Enkele tientallen, enige honderden? Hoeveel volders zijn eigenlijk weggegaan?’ ‘Er zijn daar ongeveer vierduizend mannen,’ antwoordde de directeur van de volders. ‘Ze zijn eigenlijk allen weg! Niet één volder kan er nog gevonden worden in Gent, wel, op enige ouden van over de zestig na. Ze hebben allen Gent verlaten, en wat is meer: ze gingen allen weg met hun goedendag, hun schild en zwaard, en zelfs met kruisbogen. Wat zullen we doen als er vierduizend woedende, gewapende mannen onder onze muren komen staan?’ ‘We zullen hen verpletteren,’ riep een wever, ‘zoals we hen verpletterden in eerdere van dergelijke opstanden. Het zal hen duur uitvallen!’ ‘Ah, fijn, fijn,’ schreeuwde de Grutere, ‘mooi, mooi, mooi! We zullen tweeduizend volders ongeveer moeten doden en dan de rest dwingen terug te keren, maar er zullen lang niet voldoende volders dan in Gent overblijven om het werk te doen. En hoeveel wevers, denken jullie, zullen in de strijd sterven?’

Een relatieve stilte viel in de zaal. De schepenen riepen niet meer, ze fluisterden nu met ontzetting onder burens. Voorhoofden werden gefronst, ogen keken naar vingers. ‘We zullen een delegatie van de schepenen naar de volders sturen om met hen te praten,’ besloot de Eerste Schepen van de Keure. ‘We zullen hen eerst enkele dagen laten afkoelen, stel ik voor, hen enkele dagen in de regen laten zitten, wat hun vrouwen nijdig zal maken van het gebrek aan comfort, de kindjes zullen huilen, en daarna zullen we met hen praten. Wie is vrijwilliger om naar Deinze te gaan?’ Slechts één schepen en de klerk Heinric Vresele boden zich aan om met de wevers te gaan praten. De schepenen besloten ook om een delegatie naar de graaf van Vlaanderen te Male te zenden, om de toestand van Gent met de staking van de volders uit te leggen aan het hof. De schepen Robrecht van Eeke, die ook een wever was, en de advocaat van de stad, zou op weg gezet worden naar Male. Er werd overeengekomen dat die beide delegaties de tiende mei zouden vertrekken. Na die beslissingen eindigde de stadsraad.

Ondertussen beseften de volders te Deinze dat ze nabij die stad met te velen waren om lang voldoende voedsel in de omgeving te vinden. Deinze had al gegromd dat het voeden van zovele mensen binnenkort zou moeten stoppen. De schepenen van Deinze zetten de volders onder druk om weer op stap te gaan. Een grote groep van families die als eersten de situatie nabij Deinze onhoudbaar voelden, diegenen die in de modder moesten slapen en die zelfs geen tent hadden om zich mee te beschutten, verlieten de grotere groep om naar Oudenaarde te stappen. Enkele dagen later ging nog een andere groep van families die te Deinze gebleven waren eerst naar Oudenaarde, en dan marcheerden ze nog verder zuidwaarts, naar Berchem. Ongeveer drieduizend mensen van Gent, goede volders en goede poorters van de stad Gent met hun families, bleven uiteindelijk te Deinze. Drieduizend meer bleven te Oudenaarde en tweeduizend mensen geraakten zo ver als Berchem.

Wanneer Heinric Vresele naar Deinze reed als gezelschap van een schepen, koesterde hij geen illusies over wat de besprekingen met de volders konden opleveren. Hij wist zelfs niet wie de leiders van de volders te Deinze waren. Hij en de schepen werden met bittere spot onthaald in

het kamp. Kinderen wierpen stenen naar hen. Het had Heinric Vresele heel wat tijd genomen om het stakerscomité te vinden.

‘Hebt u ons een voorstel van salarisverhoging gebracht, Klerk Vresele?’ vroegen de volders nadat Heinric en de schepen zich hadden voorgesteld.

‘Ik ben gekomen om de situatie te bespreken,’ trachtte Heinric tijd te winnen. ‘Wat willen jullie juist? Zijn jullie en jullie families niet beter af binnen de muren van Gent in jullie warme huizen, waar jullie vrijheden gegarandeerd worden, waar jullie de kinderen kunnen voeden, slapen in een zacht bed, zelfs wanneer de tijden voor iedereen moeilijk zijn?’

‘We wensen een ernstige salarisverhoging,’ antwoordden de volders aan de verzoeken van Heinric. ‘U zult onze families niet als gijzelaars nemen in Gent! Onze families blijven bij ons. Hier zijn we vrije mannen ook. Als u niet een onmiddellijke salarisverhoging kunt beloven, dan kunt u even goed direct terugkeren van waar u vandaan komt! We beginnen het hier naar onze zin te krijgen, in het platteland. We sterven liever hier dan onze schouders te buigen onder het juk van de wevers van Gent en daar te verhongeren!’

Het gesprek ging zo een tijdje heen en weer, tot de volders Heinric een bedrag gaven van verhoging. Heinric floot tussen zijn tanden, want de verhoging was inderdaad substantieel. De volders leken zich niet met minder te willen tevreden stellen. Heinric en de schepen, die niet veel gezegd had doch slechts hooghartig en misprijzend rond zich gekeken had naar de in voddende geklede volders alsof dit alles hem niet erg interesseerde, keerden onverrichterzake naar Gent weer en brachten verslag uit aan de stadsraad. Ze brachten ook als nieuws dat grote groepen van volders Oudenaarde en Berchem bereikt hadden.

‘Die informatie kunnen we nog goed gebruiken,’ zei de Grutere. ‘Als we één van die groepen toch naar Gent konden lokken met enige belofte van salarisverhoging, dan zullen de andere groepen hen wel volgen.’

‘Nee, nee, geen sprake van,’ weigerden de wevers. ‘Geen salarisverhoging! We moeten zoveel taksen betalen nu al, dat onze winsten bijna nul worden. Met een prijsverhoging voor het vollen en nog verhogingen voor de andere ambachten, zal de prijs van laken zo hoog stijgen dat niemand nog het laken uit onze handen zal willen nemen. Onze winsten zullen volledig verdwijnen, en wellicht alle inkomsten ook. Wilt u dat wij ook naar Deinze zouden lopen?’

‘Kijk uit naar nieuwe markten, verder weg van Vlaanderen,’ suggereerde Aernout van Parijs, ‘sluit de Lombarden als dure tussenpersonen uit. Verkoop andere soorten van laken. Prijs de uitstekende kwaliteit aan van het laken dat u kunt verkopen. Ons laken blijft het beste ter wereld!’

‘Dat is allemaal gemakkelijker gezegd dan gedaan,’ klaagden de andere wevers.

De toestand bleef verward. De schepenen verwachtten dat de volders tegen het begin van de zomer wel naar Gent zouden terugkeren, wanneer ze allen zonder geld zouden zitten en onbekwaam werden om hun families nog langer te voeden. Maar in het midden van juli bleven de volders nog altijd in hun tentenkamp zitten, en ze toonden niet de minste bedoeling om terug naar Gent te kruipen!

De wevers vonden het dan opportuun om een delegatie die gevormd werd door de twee ontvangers en door vertegenwoordigers van de graaf naar Oudenaarde en Berchem te zenden om te horen of die volders niet konden verleid worden om terug te komen. Die volders echter, vermeldten dezelfde voorwaarden van salarisverhoging als de groep te Deinze, en zij ook wilden niet voor minder terugkeren! Geen salarisverhoging, geen volders! Tevens vonden de volders het werkelijk beledigend dat geen enkele schepen zich verwaardigd had naar hen toe te komen om het probleem te gronde te bespreken. Op de zevenentwintigste juli van 1371 daarom, gingen dezelfde afgevaardigden terug naar Oudenaarde en naar Berchem, maar dan met twee schepenen van Gent. Het antwoord van de volders veranderde echter niet: geen

substantiële verhoging, geen volders! De volders verweten nu ook aan de wevers om misdaden gepleegd te hebben tegen sommige volders, hen mishandeld te hebben, hen misprezen te hebben, en hen als dieren te hebben behandeld. De afgevaardigden van de graaf berispten tengevolge van die beschuldigingen de wevers. De wevers vroegen Lodewijk van Male om concrete voorbeelden van die mishandelingen te geven, en de deken van de wevers beloofde aan de graaf die wevers die dergelijke daden begaan hadden zwaar te straffen.

De situatie van de volders werd wanhopig, want ze waren werkelijk aan het verhongeren in hun tentenkampen. Ook de wevers werden wanhopig, want ze bleven wel verder laken produceren maar konden dat doek niet verkopen omdat het niet gevold werd.

Op de vierde september vroegen de wevers van Gent formeel aan Graaf Lodewijk van Male om te bemiddelen in het conflict. Ze beloofden het oordeel van de graaf als hun eigen oordeel te aanvaarden. De wevers beloofden ook opnieuw iedere wever te straffen die een volder geweld had aangedaan. Die mannen zouden zware boetes moeten betalen, en ze liepen het risico uitgestoten te worden uit hun gilde.

De vertegenwoordigers van de graaf reden naar Deinze om nog eenmaal te onderhandelen, maar ze wisten al dat de enige oplossing voor het conflict zou zijn om een grote salarisverhoging toe te kennen aan de volders, en om de wevers die verhoging te doen aanvaarden. De mannen van de graaf stonden bijgevolg inderdaad die substantiële verhoging toe, en door het gezag van de graaf in Gent uit te oefenen deden ze de wanhopige wevers die verhoging slikken.

De overeenkomst voldeed aan de eisen van de volders, zodat ze naar Gent terugkeerden van september tot oktober van 1373. Veel wevers meenden echter dat de uitdaging om hun hoger geprijsd laken te kunnen verkopen te moeilijk zou zijn, en bijgevolg overwogen nu zij om Gent te verlaten en hun geluk elders te zoeken. Enige volders hadden werk gevonden in het platteland. Die kwamen niet terug naar Gent en namen andere ambachten aan.

Deze dubbele beweging zette zich voort in de jaren van 1374 tot 1380. De uittocht van zowel wevers als volders verminderde de bevolking van de stad en ook het overwicht van de wevers- en voldersambachten.

Jan Denout bleef deelnemen aan de vergaderingen van de voldersgilde. Zijn gepaste opmerkingen, zijn charisma en zijn goede raad werden snel opgemerkt. Hij won aan groot aanzien in de voldersgilde.

Bij het begin van de zomer van 1374 kregen de Pharaïldis families nieuwe waarschuwingen van de schippers van Clais de Hert die spijtig genoeg een vierde golf van de pest aankondigden. De pest bedreigde opnieuw Vlaanderen. Clais de Hert legde uit dat wat zijn kapiteins hem meldden nogal onzeker en verward was. De kapiteins waren het minder eens over het nieuws dan de vorige maal, van nog slechts vijf jaar geleden, omdat de mensen in de havens langs de Leie en de Schelde in Frankrijk hen leken te zeggen dat nu veel minder mannen en vrouwen aan de ziekte overleden, en dat veel minder mensen ook de ziekte kregen. Niettemin steeg het aantal doden nu ook op verontrustende wijze.

Dit nieuws bracht wanhoop en ontsteltenis onder de Pharaïldis families. Hun fortuin was reusachtig groot toen, maar ze hadden de indruk dat ze de laatste vijftien jaar of zelfs nog langer hard gewerkt hadden enkel om hun rijkdom op dezelfde hoogte te houden. Bij elke golf van de ziekte moesten ze hun activiteiten staken gedurende veel maanden, en dan de volgende jaren gebruiken om weer van niets alles herop te bouwen. Wanneer ze contacten verbraken met buitenlandse kooplied, dan konden die niet weer opgenomen worden omdat de handelaars andere bronnen voor hun producten gevonden hadden, of omdat veel van die handelaars ook

waren gestorven aan de ziekte. Na elke golf van de pest moesten dus nieuwe contacten gezocht worden, wat een lang, moeizaam en intensief proces was.

‘Wel, we weten wat we moeten doen, dus doen we het eenvoudigweg opnieuw,’ besloot ik, Jan Terhagen, filosofisch. Het probleem is dat we kunnen vechten of sterven. Dus vechten wij! We kunnen onze strijd lust nu niet opgeven! Er is meer nodig om een Pharaïldis onder de duimen te krijgen! We leden in het verleden evenveel van de dood van door ons gekende handelaars als door tijdelijk onze activiteiten te stoppen. De cijfers die we van onze boekhouders krijgen tonen ons dat onze rijkdom blijft groeien, zij het weinig. Boudin Eén en Boudin Twee kregen het hard te verduren, maar ze slaagden erin onze investeringen nog te verhogen. Geld vloeit binnen van onze bank, en we investeren meer. Ik besef dat mijn taak gemakkelijker was. De prijzen van graan, turf, groenten en vis zijn gestegen. De prijzen van melk en kaas verbeteren, zodat de producten van onze landerijen ons hogere inkomens bezorgde. Onze investeringen in polderlanden brengen ons grote sommen op. Onze bouwonderneming stagneerde, en onze baksteenovens leveren minder bakstenen af dan vroeger. Dat is omdat de bevolking van Gent zoveel lager is gevallen, maar we voeren toch al bakstenen uit naar Antwerpen en Mechelen, we zetten een nieuwe baksteenoven op nabij Antwerpen, en we houden ons terrein. Neen, vrienden, de toestand is helemaal niet hopeloos! Veel mannen van Gent hebben fortuinen verloren. Niet wij! Een nieuwe golf van de ziekte komt op ons af. Wat willen jullie dat we doen? Het gevaar is hetzelfde als vroeger! Willen jullie sterven in Gent? Ik stel voor dat we doen zoals de vorige maal. De families van Gent zoeken toevlucht op Beoostenblijje, Nieuw Terhagen en op Westdorp!’

De Pharaïldis mannen bogen het hoofd, ze zuchtten, maar aan het eind van de maand oktober hadden ze hun zaken zodanig georganiseerd dat ze met minder inspanning de herfst en de winter van 1374, minstens tot in de lente van 1375, bij ons op het platteland konden doorbrengen. Ze brachten hun wagens beladen met klederen en andere persoonlijke bezittingen naar onze herenhuizen.

We brachten een aangename winter door. De Pharaïldis vrouwen deden hun best om het leven zo comfortabel en opgewekt als mogelijk te maken. Ze beurden ons op, richtten kleine toneelspelen in, en lazen ons teksten voor. Zoals voordien hoorden we over wat er in Gent gebeurde van Evrard en Heinric Vresele. De brieven waren ditmaal veel optimistischer. Veel minder personen werden ziek en veel minder mensen stierven van de zwart wordende gezwellen op hun lichaam. Slechts zwakke ouderlingen en nieuwgeborenen overleden. Evrard schreef dat als deze plaag niet plots uitbarstte met meer energie, minder dan duizend mensen in Gent zouden sterven, en hij meldde dat niet slechts de plaag al die slachtoffers had gemaakt, want de winter was zeer koud en vochtig geweest, en Gent had een tekort geleden aan turf en hout voor de haarden.

In die tijd schreef Evrard ons ook over een vreemd fenomeen, over een beweging die blijkbaar zijn oorsprong vond in Aachen in Duitsland, maar die zich van daar naar Vlaanderen had verspreid. Dit was een waanzin van dansen, die verondersteld werd de pest te bezweren en ze weg te jagen. Tientallen tot honderden mannen, meer zelden vrouwen, dansten in de straten op de tonen van muzikanten. De mannen wervelden rond en draaiden en sprongen gedurende zo lange tijd dat ze als in een vorm van extase of geestvervoering geraakten, waarbij ze de wereld rond zich volledig vergaten. Ze dansten en dansten nog. Sommigen van die mannen beweerden dat ze dansten voor Sint Vitus, een heilige die aanbeden werd voor zijn bekwaamheden om duivelsbezetenheid en ziekten uit te drijven. De dansextasen werden een probleem voor de openbare orde, ze leidden tot ontucht, zodat de schepenen van Gent snel de

deelname aan die dwaasheid verboden op straffe van verbanning. Dat verbod eindigde de waanzin van de dansers in Gent.

Scherpe, ijzige winden bevroren het water in onze gracht rondom Nieuw Terhagen. We leden geen gebrek aan turf, echter, omdat ik grote voorraden opgeslagen had te Oud Terhagen. We bleven onze ophaalbrug optrekken 's nachts, onze poorten bleven meestal gesloten ook overdag, en we hielden de wacht op onze torens, maar niemand kwam van Axel bedelen aan ons kasteel en onze rust storen.

In die jaren van 1374 en 1375 hadden we trouwens al heel wat meer wachters, want Ruebin en Kerstiaen de Wilde, de zonen van Ywen, en ook Arent de Handscoemakere, de zoon van Everdey, met Roegier en Zeger van Noortkerke, waren uitgegroeid tot sterke, volwassen mannen, die nog steeds op Nieuw Terhagen woonden, maar die binnenkort wel zich zouden verloven met jonge vrouwen van Axel en van de dorpen rond ons kasteel.

Die jongens waren opgevoed door ons en ze hadden een opleiding gekregen in de hantering van wapens door Ywen, Everdey en Mathis. Lezen, tellen, schrijven en andere bekwaamheden hadden ze geleerd van Wivine en van twee leraars die Wivine naar Oud Terhagen had gebracht. Ik gaf hen lessen in het beheer van zowat alles, want de regels van het beheer waren dezelfde voor elk initiatief. Ze waren niet extreem intelligent, al waren enkelen dat wel, en de anderen verzachtten hun gebrek door hun vertoon van eerlijkheid, hardnekkigheid en sluwheid. Ze zouden niet allen bij ons op Nieuw Terhagen kunnen wonen, want we zouden dan met teveel personen in ons kasteel zijn. Ik kon hen echter goed betaald werk aanbieden als opzichters over de Pharaïldis boerderijen nabij de Schelde, onze baksteenovens en onze bouwplaatsen. Ik was aan het denken om een dorp voor hen te bouwen met ingang naar Oud Terhagen, een dorp omringd door muren, torens en poorten. In tijden van nood of van onveiligheid konden ze hun leven beschermen binnen Oud of zelfs Nieuw Terhagen. We begonnen aan dat project te werken, bespraken de plannen, trokken onze straten en onze bruggen over de rivier, en de jongens beheerden zelf de uitvoering van het plan. Een grote bouwplaats werd allengs opgezet naast Oud Terhagen, die weldra uitgroeide tot een soort van kasteel of vesting op zichzelf. We wilden onze investering terugwinnen door meer huizen te bouwen dan we nodig hadden, en hoopten meer mensen aan te trekken om zich bij ons te komen vestigen.

In 1375 verloor ik twee goede vrienden. Ywen de Wilde stierf, en ook Lammin Metsers, mijn meester-metser. Ze stierven allebei met mij naast hun bed. Lauwers Christiaens, mijn andere oude vriend van Nieuw Terhagen, was dan al tien jaar begraven! Hoe snel ging de tijd voorbij! Ik ook werd oud! De mannen die Nieuw Terhagen voor me gebouwd hadden, die gelachen hadden met mijn jeugd, mijn domheid en mijn dromen, maar ze niettemin verwezenlijkt hadden, en de eerste mannen die met mij in alle weer op de onafgewerkte muren van Nieuw Terhagen gestaan hadden, blij en fier en tevreden met hun werk, waren allen overleden en hun zonen hadden hun plaats ingenomen. Het grote geluk dat ik had was om deze eerlijke, hardwerkende, trouwe en zeer goede vrienden ontmoet te hebben. Een tijdperk was beëindigd, dacht ik melancholiek. Ik was bijna zestig! Ik aanzag me als een zeer oude man, dan, met mijn zesenvijftig jaar. Ik strekte mijn rug echter. Een nieuwe generatie, onder wie mijn zoon en dochter die beiden al over de twintig waren, stonden klaar om hun deel van het beheer over ons fortuin en onze bezittingen in domeinen en landerijen over te nemen. Ook de kinderen van Martin Denout en van Clais de Hert waren van die ouderdom. De Pharaïldis generaties zouden voortgezet worden. De kinderen van Boudin Vresele waren iets jonger dan de mijne, en de kinderen van de Smet en de van Lake families volgden. Hoe moest ik de toorts van de Pharaïldis traditie die Boudin en ik hoog hielden, verderzetten?

Ik berekende dat de volgende golf van de pest in Vlaanderen kon aankomen in 1380, misschien vroeger, omdat de tijd die verliep tussen twee golven verminderde. Ik hoopte dat de trend gebracht door de laatste, de vierde golf, met veel minder zieke en dode mensen zou gebeuren. Zouden er steeds minder slachtoffers vallen? Indien ja, dan had God gedaan met het geselen van onze landen. We waren gezuiverd in boete. We hadden geleden. We hadden veel verloren, behalve onze rijkdom. Als God ons had willen kastijden, ook de Pharaïdis families, dan was Hij misschien verrast door hoe hardnekkig en taai en veerkrachtig we waren geweest. Ik had Quintine verloren, het grootste verlies dat ik had kunnen lijden. Ik had echter nooit de hoop opgegeven, en de glorie kwam met de hoop van onze dromen!

De oorlog in Frankrijk en het Groot Schisma

Op bijna hetzelfde ogenblik als de volders van Gent hun stad verlieten en in staking gingen, lanceerde John of Gaunt, de zoon van Koning Edward III, één van de meest verschrikkelijke Engelse campagnes in Frankrijk. Hij trok een breed pad van vuur, pijn, bloed en verwoesting door enige van de mooiste landschappen van het continent. Eerst echter, moeten we even teruggaan naar wat er eerder gebeurde, in de jaren tussen 1371 en die vreselijke strafexpeditie, die *chevauchée*, die plaats vond in 1373.

In het begin van het jaar 1371 lag Prins Edward van Woodstock, de prins van Wales en erfgenaam van Koning Edward III van Engeland zo zwaar ziek, dat hij noodgedwongen van Bordeaux naar Engeland moest terugkeren. In oktober van 1372 keerde de prins van Wales zelfs terug als een zeer zwakke man naar zijn kasteel van Berkhamstead. Hij was niet meer bekwaam Aquitaine nog langer te regeren. Zijn territorium verzwond langzaam onder de aanvallen van de Franse legers.

Aquitaine werd daarom in de hoede gegeven van zijn broeder, John of Gaunt, Jan van Gent, de zoon van Edward III die in Gent geboren was en van wie de peetvader Jacob van Artevelde geweest was. In het volgende jaar van 1372 stierf de echtgenote van deze John of Gaunt, zodat hij hertrouwde met de infante Constanza, de dochter en erfgename van Koning Pedro de Wrede van Castilië. Zijn broeder Edmund trouwde overigens met haar jongere zuster Isabella. Op termijn zou dit huwelijk John ook koning van Castilië doen worden, al was dat maar in naam omdat de erfgenaam van Trastámara regeerde. Castilië bleef in werkelijkheid de bondgenoot van Frankrijk.

De overhandiging van Aquitaine aan John of Gaunt kon niet verhinderen dat steeds meer stukken van zijn land veroverd werden door de krijgsheren van Koning Karel V van Frankrijk. De stad Poitiers gaf zich over, en de streek van de Poitou ging over in Franse handen. De steden en de omgevingen van Angoulême, Saintes, Taillebourg en Saint-Jean-d'Angély, alle strategisch belangrijke en versterkte vestingen, werden door de Fransen ingenomen.

In juni van 1372 werd een Engelse vloot nog vernietigd door Castiliaanse schepen vóór La Rochelle. Die Engelse vloot bracht geld en paarden naar het Engels leger in Gasconje, maar de Castiliaanse galeien vernielden de Engelse koggen door voor het eerst in een zeeslag kanonnen aan te wenden. De grote haven van La Rochelle werd veroverd door Bertrand du Guesclin. La Rochelle viel in het begin van september van 1372. De Captal de Buch, die het Engels garnizoen in de zo befaamde havenstad leidde, werd gevangen genomen. Koning

Karel V weigerde één van de grootste strijders van Engeland vrij te laten voor een losgeld, zodat de Captal in de gevangenis bleef gedurende een aantal jaren, waarna hij aan zijn ontberingen stierf in 1374.

Koning Edward III was dan zestig jaar oud en zeer moe van het leiden van oorlogscampagnes in Frankrijk. Niettemin, op hetzelfde ogenblik als de haven La Rochelle viel, verzamelde hij een vloot te Sandwich en zeilde hij met vierhonderd schepen en vierduizend strijders naar Frankrijk. Hij sleepte de zieke prins van Wales nog met zich mee. De vloot zeilde wrekende tegenwinden in, zware stormen sloegen tegen de schepen, zodat hij ten slotte teruggeslagen werd naar de Engelse kust. Koning Edward lastte dan zijn invasie van Frankrijk af. Dit zou de laatste, en dan nog mislukte, campagne worden van Edward III.

Ondertussen bleef het ene kasteel na het andere in en rond Aquitaine, Guyenne en Gasconje, aan de Fransen vallen, die steeds verder druk zetten op de Engelse garnizoenen. De beroemde superioriteit van de Engelse legers in veldslagen in regel hadden de Franse legers er niet van weerhouden het ene beperkte succes na het andere te halen. Als veldslagen er niet noodzakelijk toe leidden dat veel gebied veroverd werd, dan slaagde de nieuwe strategie van de Fransen daar wel in! De Franse krijgsheren veroverden een vesting, en plaatsten er een garnizoen in. Dan marcheerden ze naar de volgende vesting. De Fransen leken de Engelse leeuwen in kleine stukjes gestaag aan het verorberen te zijn.

John of Gaunt, nu hertog van Lancaster na de dood van zijn echtgenote Blanca in 1369 en haar vader de vorige hertog van Lancaster in 1361, had met grote zorg een strafexpeditie voorbereid in Frankrijk sinds al vele maanden. Hij had zelfs ervaring op zee opgedaan in een voorbereiding die hem drie jaren nam! John of Gaunt kon tellen op een leger van ongeveer drieduizend Engelse strijders en drieduizend boogschutters, maar hij meende die strijdkracht te kunnen verdubbelen met huurlingen en met mannen van zijn bondgenoten op het vasteland. De belangrijkste bondgenoot van John of Gaunt was nog steeds Hertog Jean de Montfort in Bretagne. Het leger van John of Gaunt groeide ook aan met huurlingen van Henegouwen en Brabant.

De Franse legers stonden onder het bevel van hun *connétable*, Bertrand du Guesclin, maar de verantwoordelijkheid om John of Gaunt het hoofd te bieden werd gegeven aan Filips de stoute van Bourgondië, die net getrouwd was met Margaretha van Male, de erfgename van Vlaanderen.

John of Gaunt marcheerde Calais uit op de vierde augustus van 1373. Hij moest tienduizenden paarden uit Engeland laten overbrengen, een ongelooflijk grote logistieke prestatie. Hij bracht zijn leger naar Saint-Omer en daarna naar Arras, hopen de Franse koning tot een beslissende veldslag te dwingen en zo de kroon van Frankrijk te veroveren. Zijn krijgsheren aarzelden niet de abdijen en kerken op hun weg te plunderen en te vernielen, samen met de dorpen. John hoopte nabij Arras een veldslag te kunnen leveren met Filips de Stoute, maar Filips bleef hardnekkig de teisterende tactiek toepassen die de Franse krijgsheren ontwikkeld hadden, en die hen succes na succes had gebracht. Filips weigerde een formele veldslag te leveren met John of Gaunt. De hertog van Lancaster besloot daarom een zo breed mogelijke zone rond zijn leger te straffen, te verwoesten. Hij bedreigde Amiens, de stad die toen het hoofdkwartier was van Filips de Stoute, om Filips zo ertoe te dwingen toch een veldslag te leveren. De Fransen bleven dit ontwijken.

De Engelen marcheerden zuidwaarts de Somme over naar de stad Roye, die ze veroverden. Roye werd in brand gestoken, en dat gebeurde ook met andere steden in de omgeving. John of

Gaunt verwoestte nadien de Vermandois streek terwijl hij naar Parijs doorstootte. Hij hoopte vruchteloos dat Filips de Stoute daar toch zijn leger in de weg zou gooien. De stad Ribemont, verdedigd door Giles, heer van Chin, werd aangevallen door de Engelsen en ingenomen. In het begin van september 1373 veranderde het Engels leger echter plots van richting. Het trok naar Laôn en bedreigde niet langer Parijs. Te Oulchy werd een schermutseling gevochten door enige honderden strijders, maar die kleine, mindere veldslag, bleef onbeslist. De Engelsen vorderden naar Châlons-sur-Marne, maar gingen de stad voorbij in het westen zonder ze te omsingelen en te belegeren.

De hertog van Bourgondië, versterkt met Franse troepen en met de Bretoense krijgshier Olivier de Clisson, bereikte Troyes in het midden van september, waar ook de *Connétable* Bertrand du Guesclin aankwam aan het einde van de maand. Filips de Stoute had op dat ogenblik een zeer groot leger ter zijner beschikking, maar zowel hij als de *connétable* hielden zich aan hun afgesproken plan van constante teistering van de Engelsen en van het weigeren een veldslag aan te gaan.

Wanneer iets later ook Koning Karel V naar Troyes reed, probeerden afgezanten van de paus van Avignon een wapenstilstand te onderhandelen, want een zeer grote en bloedige veldslag leek weer in de maak. Noch de Franse koning noch John of Gaunt waren bereid om de oorlog te stoppen en om hun campagne te beëindigen. Koning Karel V weigerde opnieuw de formele aanvragen van het Engels bevel om een veldslag te houden. John of Gaunt marcheerde dan naar het oosten en naar het zuiden, naar Bourgondië, tevergeefs hopen dat dit toch Filips de Stoute zou bewegen een slag te leveren. De Engelsen lieten Troyes terzijde. Ze marcheerden er zeer dicht voorbij, binnen twee mijlen slechts van het Frans leger.

Aan het einde van september lokte Olivier de Clisson met meer dan duizend Franse strijders een grote groep Engelse troepen te Sens in de val. Hij doodde daar meer dan zeshonderd Engelse en Bretoense strijders. De Engelse kolonnes staken de Seine over en marcheerden dan naar Bourgondië, de wouden van de Morvan in, om naast Avalon en Auxerre te passeren, en daarna in het Bourbonnais aan te komen.

Filips de Stoute en Bertrand du Guesclin volgden de Engelsen op de voet. Ze staken de Loire rivier over te Roanne in het begin van oktober.

John of Gaunt stak op zijn beurt de Allier rivier over, maar daar verloren de Engelsen veel van hun wagens, hun proviand en hun voorraad aan wapens, bepantsering en pijlen. Harde gevechten hadden plaats rond Moulins, waar du Guesclin de troepen van John of Gaunt zwaar toetakelde. Delen van de kolonnes van de Engelsen bedreigden dan nog de streken van de Bourbon en de Berry streken, maar John of Gaunt trok dan reeds naar Bordeaux.

Hij marcheerde door de Auvergne streek, ging ten westen Clermont voorbij. Het was al november dan, en de Auvergne streek met zijn vulkanische gebergten en diepe valleien was zeer koud. De Engelsen leden van de winter, veel mannen verhongerden en stierven in het vriesweer. De Engelsen geraakten wel de Auvergne uit, maar ze verloren op die lijdensweg heel veel mannen. Ze bereikten de streek van Limoges, de Limousin, in december. De stad Tulle gaf zich aan hen over, en later ook Brives. Het leger volgde de vallei van de Dordogne rivier, tot nabij de stad Sarlat. Een beetje later bereikten de Engelsen streken die hen gunstig gezind waren, tot ze opdoken te Bergerac.

Van daar, na een uitval van meer dan zeshonderd mijl, kwam John of Gaunt aan te Bordeaux tegen Kerstmis van 1373. Hij was van de eerste tot de laatste dag geteisterd door de Franse troepen. John of Gaunt had van een derde tot de helft van zijn strijders verloren aan schermutselingen en ziekten, en bijna al zijn paarden waren dood of achtergelaten. Het was een bemodderde, uitgeregende, bonte groep van mannen waarin men moeilijk georganiseerde

strijders kon ontwaren, die door de poorten van Bordeaux stapten, en waarvan ook de ridders te voet gingen. De ridders hadden hun bepantsering afgeworpen, en allen waren uitgehongerd, smerig en verzwakt door de ontberingen van de lange mars.

Hun pijn was nog niet teneinde in Bordeaux, want de troepen hadden weinig geld om voedsel mee te betalen en ook John of Gaunt had geen geld meer. Sommige mannen moesten bedelen voor eten, en diegenen die nog muntstukken verborgen hielden, munten die ze zonder twijfel onderweg gestolen hadden, moesten zelf betalen voor hun terugkeer naar Engeland. Enige maanden later testerden de honger en de vierde golf van de pest het hertogdom Aquitaine opnieuw.

Een vorm van wapenstilstand werd dan afgesloten tussen John of Gaunt en Bertrand du Guesclin, een wapenstilstand die moest duren tot de herfst van 1374, maar die overeenkomst werd slechts met tegenzin aanvaard door Koning Karel V. Ze bleef dus zeer relatief. John of Gaunt vluchtte uit Aquitaine en van de pest weg in april van 1374. Zijn campagne had niets van enig politiek of militair belang verwezenlijkt in Frankrijk. Ze had wel verschrikkelijk leed toegebracht aan alle streken waar het Engels leger door was getrokken, en ze had eens te meer de Engelse schatkist leeggezogen zonder tastbare resultaten te brengen voor het doel van de Engelse koning.

Aan het einde van 1374 hadden de Franse legers bijna gans Aquitaine veroverd en bezet, op de havenstad van Bordeaux na. De Engelse macht in Guyenne en Gasconje was ineen gestort. Het gebrek aan succes van de *chevauchée* van John of Gaunt doorheen Frankrijk veroorzaakte ook grote verontwaardiging in Engeland.

Ik, Jehan Terhagen, kon slechts naar mijn landen in de Champagne terugkeren in het midden van 1375. Ik reisde door de Champagne naar mijn domeinen nabij Vitry, Troyes en Provins. Provins was niet geraakt en lage even mooi als steeds. De verwoesting van mijn bezittingen rond Troyes en Vitry was totaal.

Ik reed door het mooi landschap, keek naar de dorpen en naar de abdijen, en weende bijna elke dag op die inspectietocht. Al de dorpen lagen vernield, de meeste afgebrand tot op de grond. De velden bleven natuurlijk braak liggen, maar ik kon nog onder de wilde onkruidplanten de sporen van brand van de gewassen vinden. Bomen zelfs waren verbrand, of gewelddadig neergehakt op de ruwste wijze, en niets anders dan verkoelde resten bleven over van mijn wijngaarden in de omgeving van Troyes. Mijn twee kastelen waren geplunderd, de stallen afgebrand, maar de herenhuizen en de torens in de binnenplaatsen waren relatief goed bewaard gebleven. De daken waren in haast in brand gestoken en de vuren waren snel gesmoord. De meeste grote balken van de daken waren intact gebleven. Mijn twee herenhuizen echter, lagen volledig in puin. Ik durfde niet in de zwart geblakerde resten te zoeken naar de lichamen van de families die me de jaren voordien goed gediend hadden. De weinige mensen die konden vluchten kwamen terug. Zij vertelden me dat mijn rentmeester vermoord onder het puin lag, met zijn hele familie, en ook zijn kinderen. De man had geweigerd te vluchten. Hij had tevergeefs gehoopt een beroep te kunnen doen op de goede wil en de rede van de Engelse troepen.

Enige van mijn mensen waren gevlucht. Diegenen die in hun boerderijen of dorpen waren gebleven waren gedood. Ik zou een groot deel van mijn Gents fortuin moeten uitgeven om hier herop te bouwen wat vernield was, en om de boerderijen en de wijngaarden opnieuw op te starten! Slechts ongeveer een tiende van de bevolking die op mijn domeinen gewoond en gewerkt had was teruggekeerd. Die mensen waren op triestige wijze, bijna zonder middelen, bezig een nieuw leven op te bouwen op wat overbleef van de velden, de weiden en de boomgaarden. Ik voelde me zeer verantwoordelijk voor hen, maar ik wist dat ik gedurende

meerdere jaren naar hier zou moeten terugkeren om nieuw leven in te blazen in deze mooie, zachte landstreek. Dat, echter, kon ik nu niet doen.

Eens, wanneer ik vanaf een lage heuvel naar de lijnen van het land keek, viel ik op mijn knieën om God te vervloeken om deze vernietiging te hebben laten gebeuren zonder de Engelse heren en hun troepen die aldus de onschuldige boeren gezeseld hadden, meer te straffen. Ik keerde in wanhoop naar Provins terug, zonder wat dan ook te doen. Ik kon toen slechts twee maanden in de streek blijven, terwijl ik jaren zou nodig hebben om nieuwe rentmeesters te vinden en hen voldoende geld te geven om de lieflijkste van mijn landen weer tot leven te brengen.

In augustus van 1374, na de expeditie van John of Gaunt, gingen Koning Edward III en Koning Karel V akkoord om afgezanten naar Brugge te zenden om een vredesverdrag te bespreken. Die gesprekken leidden tot niets omdat de Fransen vasthielden aan wat ze veroverd hadden, zich aan de winnende hand wisten, terwijl de Engelsen maar bleven hameren op de akkoorden van het Verdrag van Londen, wat betekende dat de Fransen alles wat ze gewonnen hadden zonder slag of stoot weer zouden moeten afstaan. Tegen die tijd leden de beide koningen aan ergere ziekten.

De onderhandelingen van Brugge werden geleid door John of Gaunt, hertog van Lancaster en koning van Castilië aan Engelse zijde en door Filips de Stoute, hertog van Bourgondië en langs zijn echtgenote de toekomstige erfgenaam van Vlaanderen aan Franse zijde, de ene verbonden met Vlaanderen door geboorte en de andere door zijn huwelijk. De twee mannen rivaliseerden in uiterlijk vertoon van weelde en pracht in Brugge, in grootsheid van feesten, banketten, tornooien en rijkdom van hun hofhouding.

De onderhandelingen duurden heel lang, veel maanden, en het enig resultaat was de overeenkomst over een wapenstilstand in juni van 1375, een wapenstilstand van slechts één jaar. Ondanks die wapenstilstand bleven de troepen van Bertrand du Guesclin hun beperkte maar pijnlijke acties doorvoeren, zodat slechts Bordeaux en Bayonne nog in Engelse handen bleven in Aquitaine, alsook Calais in het noorden, en enige kastelen in Bretagne.

Een tweede vredesconferentie, het vervolg van de eerste, werd begonnen te Brugge in december van 1375, maar weer hadden de beide koningen teveel te verliezen door wat dan ook toe te geven aan de andere zijde, zodat de besprekingen uitmondten in niets concreets. De oorlog tussen Frankrijk en Engeland zou verder gevoerd worden.

Koning Karel V van Frankrijk had niet zijn ander doel vergeten, Frankrijk te verlossen van de huurlingen die de koninklijke domeinen afschuimden door te leven van de plunderingen van de landelijke heren en boeren. Hij liet Enguerrand de Coucy een nieuwe expeditie tegen de Habsburgers lanceren, gericht naar de streken van de Alsace en de Zwitsers. Coucy deed die landen evenveel kwaad aan als de Engelsen de koninklijke domeinen hadden aangedaan. Hij kon weinig echt bewerkstelligen tengevolge de taaie reacties van de Zwitsers, behalve dan de gewenste vermindering van de compagnieën van huurlingen. De campagnes van Coucy eindigden in 1376. Sommige van de compagnieën werden dan ingehuurd door de paus om in Italië te vechten onder het bevel van kardinaal Robert de Genève. Trouw aan hun natuur stichtten die troepen ook in Lombardije terreur en verwoesting.

John of Gaunt en Filips de Stoute hielden nog verdere besprekingen te Brugge van 1375 tot 1377. Die besprekingen bleven duren, stopten en werden weer opgenomen. De onderhandelingen gebeurden ook met de kardinaal-gezanten van de paus, maar zonder veel vooruitgang te boeken.

In april van 1376 beschuldigden het Engels parlement en John of Gaunt de kamerheer van de koning, Lord Latimer, en ook Sir Peter de la Mare, die Engeland in naam van de zieke koning regeerden, van misdaden tegen de staat. Die edellieden werden ontslagen uit hun ambt van belangrijkste raadsheren van de koning. Ook Alice Perrers voelde zich aangevallen door het parlement voor de invloed die ze op de verzwakkende koning uitoefende. Ze kon slechts vermijden in de gevangenis te belanden en veroordeeld te worden door plechtig te beloven dat ze de koning niet meer zou zien. Ze trok zich terug in één van haar kastelen met haar echtgenoot, een man die ze in het geheim getrouwd had.

In juni van 1376 stierf de prins van Wales in het paleis van Westminster. Koning Edward III was toen ook nog slechts een wankele, bijna seniele oude man. De macht van John of Gaunt verhoogde in Engeland, hoewel de echte erfgenaam van Koning Edward de nieuwe prins van Wales was, Richard, de zoon van de overleden Edward van Woodstock. Richard was nog een jongen van slechts negen jaar oud. John of Gaunt, hertog van Lancaster en koning van Castilië sinds Koning Enrique gestorven was in april van 1376, werd tot regent benoemd over de jongeling. Richard werd in zijn rol van erfgenaam bevestigd tijdens een zitting van het Engels parlement in juli van 1376, maar John of Gaunt verklaarde die vergadering ongeldig. Lord Latimer werd weer in zijn functie van raadgever hersteld door Richard en de raad van negen lords die het parlement had ingevoerd werd ontslagen, de vroegere raad in ere hersteld, en ook Alice Perrers werd weer tot Koning Edward III toegelaten. Vanop dat ogenblik begon het parlement eerder antagonistisch op te treden tegen de koninklijke familie.

De vredesonderhandelingen van Brugge werden van januari tot juni van 1377 overgebracht naar Montreuil nabij Calais, aan de kust van Frankrijk. De wapenstilstand die beëindigd was, werd verlengd tot in juni van 1377.

Aan het einde van die maand stierf Koning Edward III in het paleis van Sheen. Koning Edward had enige maanden langer dan vijftig jaar geregeerd! Zijn opvolger werd gekroond als Richard II, de zoon van de vroegere prins van Wales met gravin Joan, de Mooie Meid van Kent. De jongen was slechts tien jaar oud.

Vermits de wapenstilstand tussen Frankrijk en Engeland beëindigd was, hernam de oorlog vanaf juni van 1377. De onderhandelingen van Montreuil brachten geen resultaat en werden verbroken. Koning Karel V bracht de oorlog ogenblikkelijk naar Engeland. Zijn admiraal Jean de Vienne viel de Engelse kust aan met vijftig oorlogskoggen en een groot aantal troepen, in totaal meerdere duizenden strijders. Rye werd geplunderd en vernield, en ook Lewes, verder in het binnenland. Ook andere havens zoals Portsmouth, Weymouth en Dartmouth, alsook het eiland Wight werden aangevallen. In de maand daarop werd Hastings platgebrand, maar de Fransen werden teruggedreven naar Southampton. Die aanvallen vanaf de zee zaaiden paniek in Kent en langs de zuidelijke Engelse kust.

De oorlog in Aquitaine was zo ver gevorderd dat in september van 1377 de Engelse bevelhebber voor het hertogdom, Sir Thomas Felton, verslagen werd en gevangen genomen door de legers van de *Connétable* du Guesclin en door die andere broeder van de koning van Frankrijk, de hertog van Anjou. Gasconje en al de andere streken van Aquitaine leken onherstelbaar verloren voor de Engelsen. Niets veranderde dit verdict wanneer Sir Hugh Calvely de havenstad van Boulogne aanviel als vergelding, waarbij hij de Franse koggen daar in brand stak en de stad plunderde.

De oorlog in Frankrijk concentreerde zich dan op Bretagne en Normandië.

In Normandië had Karel van Navarra weer een bondgenootschap afgesloten met de Engelsen, maar de Franse legers onder het bevel van Enguerrand de Coucy en van de Sire Bureau de la

Rivière, veroverden de ene stad en vesting na de andere, tot slechts nog Cherbourg weerstand bood, een stad die slechts recentelijk door Koning Karel van Navarra aan de Engelsen verkocht was, en die bezet werd door een sterk Engels garnizoen.

Dat was de situatie aan het einde van 1378. Frankrijk overheerste bijna al de kasselrijen van Bretagne en Normandië. Er bleef weinig over dat nog moest veroverd worden. De Engelsen waren terug de zee ingeworpen, en slechts enige havens bleven voorlopig nog in hun bezit. Aan het einde van 1378 stelde Koning Karel V, die dan ook door ziekten geteisterd werd, een nieuw vredesverdrag voor aan Engeland. Opnieuw bood hij de landen van Aquitaine ten zuiden van de Dordogne rivier aan de Engelse kroon aan, alsook de streek en de stad van Angoulême, en een huwelijk tussen Richard II en één van zijn dochters. Ook dat plan slaagde niet. In november en december van 1378 probeerden de Engelsen het initiatief weer naar zich toe te trekken. De graaf van Arundel viel Honfleur aan, maar hij moest zich haastig terugtrekken omdat de weerstand te groot was. Later, vergezeld van John of Gaunt, viel de graaf nog Saint-Malo aan, maar eveneens zonder succes.

Het jaar 1379 zag nog enkele Engelse successen, maar slechts van minder belang. De Franse troepen werden eindelijk tegengehouden in Guyenne door de Engelse troepen onder het bevel van Lord Neville of Raby, en Hertog Jean de Montfort kon grote delen van Bretagne weer bezetten door de Franse troepen uit zijn hertogdom te verjagen. Aan het einde van 1379 bereikte de oorlog zo weer een soort van broos evenwicht, maar de Franse troepen leken slechts even te rusten, zoals een gewond roofdier dat wachtte op de volgende, finale aanval!

Het pausdom onderging verreikende en dramatische ontwikkelingen in de jaren van 1371 tot 1379. Paus Urbanus V, die in Italië oorlog voerde om de Pauselijke Staten te vrijwaren, stierf in september 1370. Hij werd opgevolgd door Kardinaal Pierre de Beaufort die Gregorius XI als naam koos.

In 1371 had de Milanese heerser Bernabò Visconti delen van de Pauselijke Staten ingenomen, en de paus had een leger gevormd van meerdere Italiaanse staten, gericht tegen de heersers die de Heilige Stoel belaagden. Graaf Amadeus van Savoy werd lid van die liga. Hij gebruikte de aanleiding om een oorlog te voeren tegen de Visconti heersers van Milaan. De paus benoemde Graaf Amadeus tot kapitein-generaal van de pauselijke strijdkrachten in het noordwesten van Italië, in Lombardije. Ook de huurlingenleider John Hawkwood streed met zijn troepen in de Pauselijke Liga. De Milanese troepen werden geleid door de zoon van de Milanese heerser, door Gian Galeazzo Visconti, die nog slechts zevenentwintig jaar was. In maart van 1371 bracht Graaf Amadeus VI van Savoy zijn groot leger naar Piedmont, vergezeld van de huurlingen geleid door Enguerrand de Coucy, die verwant was met de graaf. Lombardije werd in vuur en vlam gezet. De legers van Graaf Amadeus bevochten de legers van de Visconti's in Lombardije. De troepen van de graaf drongen diep het land van Milaan in. John Hawkwood en Coucy versloegen het Milanese leger in februari van 1373.

De oorlog duurde verder, maar wanneer het leger van Coucy in augustus van 1373 Piacenza belegerde in een zeer moeilijk beleg, werd Graaf Amadeus ziek, zodat de oorlog van de paus gestopt werd. De vierde golf van de pest teisterde dan Lombardije, zoals ze Vlaanderen zou slaan een jaar later.

De oorlog in Lombardije werd opnieuw opgenomen in mei van 1376, toen de paus een leger van huurlingen opstelde onder het bevel van Kardinaal Robert de Genève. Die troepen oefenden echte terreur uit in Lombardije.

De Pauselijke Staten ten zuiden en ten oosten van Firenze werden door die stad beschouwd als een bedreiging voor Toscane, zodat de stad antagonistisch reageerde tegenover de paus. John Hawkwood leidde daarop zijn troepen naar Toscane. Firenze kocht hem echter af met een bijzonder groot bedrag aan gouden Florijnen.

Direct na de golf van de pest in Toscane weigerden de Pauselijke Staten de uitvoer van graan toe te staan naar Firenze, waar hongersnood heerste. Firenze werd daarom lid van het bondgenootschap dat gericht was tegen de paus. Firenze, dat de invloed van de Pauselijke Staten aan zijn grenzen vreesde, voegde zich bij de Milanese legers, bij de troepen van Bologna, en bij nog een aantal Italiaanse staten die delen van de Pauselijke Staten als van hun opeisten.

Kardinaal Robert de Genève drong bij de paus aan om steeds meer huurlingen te bekomen, met wie hij in mei van 1376 Lombardije hard aanviel, na de Alpen te zijn doorgetrokken. In februari van 1377 richtten Kardinaal Robert de Genève en Sir John Hawkwood een ware slachting uit, zuiver door als huurlingenleiders of *condottiere* te handelen, onder de bevolking van de Toscaanse stad Cesena. Robert de Genève en Hawkwood vermoordden de inwoners van Cesena met gesloten poorten, zodat niemand kon ontsnappen. Ongeveer vijfduizend inwoners werden gedood. Voor dat verschrikkelijk feit kreeg de kardinaal de bijnaam van ‘De Slachter van Cesena’. Firenze werd geëxcommuniceerd door de paus, maar de oorlog duurde niet lang verder, en bleef zonder beslissend resultaat.

Vanaf juni van 1376 begon de Dominicaanse non Catherina van Siena aan te dringen bij de paus om naar Rome terug te keren en een hervorming door te voeren van de Heilige Stoel. Paus Gregorius XI, die een zeer vrome man was, keerde daarom inderdaad in september van 1376 naar Rome terug, maar hij stierf al in maart 1373. De Romeinen oefenden dan sterke druk uit op de kardinalen in het conclaaf om geen Franse kardinaal meer tot paus aan te duiden. De kardinalen kozen daarom de aartsbisschop van Bari uit als de nieuwe Paus Urbanus VI.

Urbanus VI begon zijn heerschappij door de kardinalen hun simonie te verwijten, hun losbandige, ongebreidelde wijze van leven in luxe en wellust, hun buitengewone rijkdommen en hun afwezigheid uit hun diocese. Hij verbood hen om aflaten of andere geestelijke giften van de kerk voor grote sommen geld te verkopen, en hij verbood hen geld aan te nemen van de heren van het land. Hij beval aan zijn kardinalen om zich voortaan te beperken tot één schotel per maaltijd. Paus Urbanus VI weigerde eveneens terug te keren naar Avignon, en hij begon een strenge hervorming van de kerk door te voeren, zodat hij zich vele vijanden maakte onder de kardinalen.

In juli van 1378 verlieten daarom een aantal kardinalen Rome voor Avignon, waar ze op de negende augustus de verkiezing van Urbanus VI nietig verklaarden. Urbanus werd een antichrist genoemd, een demon, een duivel en een tiran. Daarna begaven de kardinalen zich naar Fondi in het koninkrijk Napels, waar ze in september van 1379 een nieuwe paus verkozen, niemand minder dan de Kardinaal Robert de Genève, de Slachter van Cesena, die de naam koos van Clemens VII. Robert de Genève werd hartsgrondig gehaat in Italië, zodat vele edelen van Rome en van Italië trouw bleven aan Urbanus VI, hoe vreemd en tegen alle rede in ook de man handelde.

Robert de Genève huurde dan huurlingen in om Rome aan te vallen, maar zijn strijdkrachten werden verslagen door andere huurlingen die vochten voor Urbanus. Clemens VII moest vluchten. Hij zocht veiligheid bij de Koningin Johanna van Napels, maar zelfs daar dwong de woedende menigte hem onverhoeds Napels te ontvluchten.

Voortaan zou de katholieke kerk van Sint Pieter twee pausen tellen, één die in Rome zetelde en een andere in Avignon. Een tragische periode in de Rooms-katholieke kerk werd zo ingeleid, die bekend werd als het Groot Schisma.

Koning Karel V van Frankrijk riep de raad in over de kwestie van de twee pausen van geleerden en astrologen. Hij koos de zijde van Clemens VII als paus. Frankrijk koos voor Clemens VII, maar Engeland, het Heilig Rooms Keizerrijk van Duitsland en ook Vlaanderen bleven trouw aan Urbanus VI. Opnieuw nam Vlaanderen afstand van Frankrijk, want graaf Lodewijk van Male bleef trouw aan Paus Urbanus. Hij volgde de pausen van Rome, niet die van Avignon.

In april van 1379 was Paus Clemens terug in Avignon. Clemens beloofde Frankrijk voor haar steun. Hij publiceerde een pauselijke bulle waarin hij de hertog van Anjou, één van de broeders van de koning van Frankrijk, de opdracht gaf om de Pauselijke Staten in Italië te heroveren, voor welke diensten de hertog het koninkrijk van Adria in leen zou krijgen. De hertog van Anjou werd ook verklaard als erfgenaam van de kinderloze Johanna van Napels. In april van 1379 werd de benoeming van Clemens VII tot paus gevierd met prachtige ceremonies en grootse banketten te Parijs.

Het Groot Schisma was een nieuwe gesel voor de Europese landen, want de katholieke geestelijkheid was verdeeld en verward over de strijd tussen de twee pausen. Dit was het vijfde zegel dat geopend werd, zeiden velen, terwijl de vorige zegels de plagen van de pest waren, de oorlog tussen Frankrijk en Engeland, de rondzwervende en plunderende Vrije Compagnieën van huurlingen, en de opstanden van de boeren. De veertiende eeuw was zo inderdaad een periode waarin alle waarden corrupt en besmet leken. Was de wereld nu volledig ten prooi gevallen van de werking van de duivel?

Epiloog

Laat in de winter van 1378 naar 1379, in de maand februari, hoewel een bitter koude wind blies over de vlakte rond Axel, vroeg ik, Jehan Terhagen, een vergadering van de Pharaïldis groep aan. Ik wist dat de leden van onze families weinig gaven over het weer, in de koude en de regen reisden zowel als in warm zonlicht en lichte briezen. We kwamen samen in de grote zaal van het kasteel van Nieuw Terhagen, maar sommige mannen en vrouwen van de families vonden onderdak te Beostenblijje en Westdorp. We begonnen onze gesprekken in de late morgen. Ik wou niet dat de besprekingen zeer lang zouden duren. We zouden de volgende dag feesten op een banket, en ook van 's morgens vroeg tot laat in de avond nog samen zijn.

Ik begon mijn toespraak door iedereen welkom te heten. De mannen en vrouwen van onze families zaten of stonden rond mij.

Ik begon plechtig, 'heel hartelijk welkom aan jullie allen op Nieuw Terhagen! Dank om vandaag bij ons te zijn. Ik heb jullie allen gevraagd om samen te komen om enkele veranderingen in mijn familie aan te kondigen. Ik meende dat ik jullie dit dringend moest meedelen, want we moeten ook bepaalde aanpassingen doorvoeren betreffende het beheer van onze bezittingen. Zoals jullie weten heb ik hard gewerkt aan de uitbreiding van onze eigendommen ten noorden van Gent, zowel in aantal als in kwaliteit. We hebben in beperkt comité al vergaderingen gehouden waarin Martin Denout en ik onze financiële resultaten hebben voorgesteld. Ik werd ondertussen eigenaar in erfenis van de domeinen van de Vitry familie van mijn moeder in de Champagne streek. Die landen liggen thans grotendeels braak, verlaten, de kastelen en herenhuisen liggen in puin, en dat na de laatste campagne van de Engelse troepen van Prins John of Gaunt, nu vijf of zes jaar geleden. Ik voel sterk dat ik mijn

moeder en haar nalatenschap moet eren. Ik moest een pijnlijke beslissing nemen, en na lange gesprekken met mijn echtgenote, Wivine Denout en met mijn kinderen, en ook met sommigen onder jullie, heb ik een beslissing genomen over wat een drastische verandering in mijn leven en in die van mijn familie zal worden, en ook voor het leiderschap in ons consortium.

Vanaf de lente van dit jaar 1379 zullen ik, Jehan Terhagen, mijn vrouw Wivine en mijn dochter Kerstin definitief verhuizen naar onze herenhuizen nabij de stad Provins in Frankrijk. Ik zal gaan wonen in één van mijn kastelen daar, een kasteel dat niet volledig vernield werd door de rondtrekkende legers. Onze dochter Kerstin zal met ons meekomen, maar ze zal vooraf trouwen met haar vriend van vele, lange jaren, Zeger van Noortkerke, de zoon van mijn goede vriend Mathis. Mathis van Noortkerke en zijn vrouw Anna de Cleyne waren onze bewakers en vrienden te Nieuw Terhagen, en zij aanvaardden ons voorstel om ons naar Provins te vergezellen en daar ons lot te delen. Mathis en Anna zullen onze rentmeesters worden te Provins. Zijn zoon en mijn dochter zullen op een dag mijn eigendommen in Frankrijk erven. Zeger en ik zullen nauw samenwerken, ik heb hem veel te leren. Ik moet hem alles leren over het beheer van domeinen. Mijn toekomstige schoonzoon is bedachtzaam, pienter, betrouwbaar, eerlijk, verstandig en vriendelijk. Hij is een man die rechtvaardigheid zoekt. Met Kerstin geloof ik dat hij alle kwaliteiten bezit om de landgoederen en het fortuin van de Vitrys in Frankrijk te bewaren, te doen groeien, en om de verdere generaties uit te bouwen.

Wanneer ik Nieuw Terhagen zal verlaten, zal het kasteel beheerd worden door mijn zoon, Willem Terhagen, die me ook al opgebiecht heeft dat hij wil trouwen. Hij wil een huwelijk aangaan met Agneete Vresele, de dochter van mijn grote vriend en genoemde broeder Boudin Vresele. Mijn kinderen maken zich aldus klaar voor een leven van geluk en liefde. Ik hoop dat Wivine en ik binnenkort vele kleinkinderen zullen krijgen, en natuurlijk kunnen die kinderen ook de vreugde worden van de families Vresele en Noortkerke. Ik ben fier op mijn kinderen en ik ben heel blij dergelijke schoonzoon en schoondochter te mogen verwelkomen in mijn eigen familie.’

Ik pauzeerde enige ogenblikken en ging dan verder.

‘Aan Willem en Agneete maak ik mijn landerijen en andere bezittingen in en nabij Gent over. Zij zullen hier blijven als heren van Nieuw Terhagen. Willem is eveneens een bekwame en intelligent jonge man. Ik heb er vertrouwen in dat hij de namen van Terhagen en Vresele met eer zal verder zetten. Door het huwelijk van mijn kinderen is de cirkel rond, onze banden met de Vresele familie zullen ook bloedbanden worden, en daar ben ik erg blij mee. Ik zal op die wijze klaar zijn om deze wereld te verlaten, mijn opvolging grotendeels geregeld en verzekerd. We zullen de huwelijken in de vroege lente in Gent vieren, nog vóór Wivine en ik naar Provins zullen rijden. Ik hoop dat jullie allen met ons zult kunnen vieren. Ik zeg jullie niet vaarwel, want we hebben de bedoeling nog dikwijls naar Gent terug te komen en jullie te vertellen hoe we in Frankrijk varen.’

Ik kreeg dorst, onderbrak mijn toespraak, en keek even naar de Pharaïldis mannen. Ze zaten met gefronste voorhoofden.

‘Jullie zullen nu vragen, en wat met de Pharaïldis domeinen? In samenspraak met Boudin Vresele, Jan de Smet, Boudin van Lake, Martin Denout en Clais de Hert, zal de nieuwe beheerder van de Pharaïldis domeinen Martin Denout worden. Martin heeft al voldoende bewezen dat hij me goed kan vervangen. Zijn assistent zal mijn zoon Willem zijn. Ik denk wel dat ik over voldoende eigen middelen beschik in geld om in de Vitry erfenis te investeren en om de Vitry domeinen herop te bouwen voor Zeger van Noortkerke en mijn dochter Kerstin. Zo nodig zal ik een beetje geld moeten wegtrekken uit het Pharaïldis Consortium, maar ik

wens dat niet, en meen dat het niet nodig is. Ik zal ook voldoende geld aan Willem laten om correct verder te investeren in zijn landerijen en boerderijen. Ik zal waarschijnlijk – zo helpe me God – later aan onze gemeenschappelijke fondsen toevoegen uit het Vitry fortuin, wanneer de velden en de wijngaarden oogsten opbrengen. We hebben ook graanvelden in de Champagne, en ik hoop jullie snel sommige van onze rode wijnen te kunnen zenden!’

Mijn echte aankondiging was daarmee al beëindigd. Ik trok een ernstig gezicht, dan. ‘Vrienden, ik voel me oud worden! Ik ben nu bijna zestig jaar oud. Op die ouderdom ga ik een heel nieuwe uitdaging aan. Ik begin aan wat nieuws, aan een nieuw leven, en dat windt me op zodat ik de energie van de jeugd ook weer in mijn aders voel vloeien. De last van de droevige, verschrikkelijke gebeurtenissen van de laatste jaren wegen echter zwaar op mijn geest! Die last, natuurlijk, kennen onze jonge mensen niet volledig, en dat is goed. Ik heb mannen, vrouwen, en totaal onschuldige kinderen in pijn en smart en doodswaanhooft zien sterven van de pest waarmee God de aarde geselde. Het is geen mooi zicht om een kind te zien sterven van de gruwelijke ziekte die ons zo erg teisterde. God heeft de wereld gestraft met de plaag, daar blijf ik van overtuigd. Ik heb ook gehoord van zovele mensen die door het zwaard gestorven zijn, onder wie sommige van onze beste handelscontacten in Frankrijk en Duitsland. Mijn geliefde Quintine stierf veel te vroeg. De nooit aflatende tweedrachten tussen onze ambachten in onze eigen stad van Gent, de vernielingen teweggebracht door de huurlingenbendes in Frankrijk, de raids van de Engelsen doorheen mijn Franse domeinen, de spanningen tussen Vlaanderen en Brabant en tussen Vlaanderen en Frankrijk, hebben me zeer getroffen. Het verraad van sommige van mijn zakenpartners, de eeuwige jaloersheid en nijd van sommige poorters van Gent voor wat we bewerkstelligden, maakten mij een nu eerder pessimistische, sombere, misschien zelfs cynische man, en dat is een houding die ik graag kwijt wou vóór ik stierf! Ik zou in vrede en rust willen sterven, niet in spanning, maar met het enthousiasme van mijn jeugd. Het is daarom tijd dat ik voor mijn belangrijkste werk, het beheer van onze landerijen in Vlaanderen, de toorts doorgeef aan wie het heilig vuur nog heeft en de vlam kan hanteren met meer grootsheid, durf en ijver.

Vrienden, ik kan nooit gewoon worden aan de beestachtige natuur van de mens. Ik kon die nooit aanvaarden. Ik wens aan mijn kinderen dat ze niet zouden geteisterd worden door kwade mannen en vrouwen, door onrechtvaardigheid, maar ik weet ook dat ze op sommige ogenblikken van hun leven die niet zullen kunnen ontwijken. Ik geloof bijgevolg dat we onze kinderen niet slechts de mooie dingen in het leven moeten leren, maar ook hen leren hoe het hoofd te bieden aan de lelijke zaken. Ik geef toe aan jullie dat ik nog steeds niet begrijp hoe en waarom God het kwade met het goede kon scheppen voor de schepsels die Hij in zijn wereld plaatste. Mijn rationeel denken is te zwak om dat te begrijpen, maar ik ben ook moe van het verwijten van God om zoveel lijden toe te laten in onze tijden. Ik veronderstel trouwens dat het lijden zal voortduren, ondanks de goede wil van mensen zoals wij. Ik hoop dat onze kinderen de donkere, kwade krachten in het universum zouden kunnen het hoofd bieden en verslaan. Daarom is er veel liefde nodig! Ik deed mijn zoon en mijn dochter zweren om nooit deel te nemen aan een veldslag of een oorlog. Ik vind nu die opwellingen van geweld volledig dom, wanneer er zo veel andere wijzen bestaan om mensen toe te laten hun conflicten geweldloos op te lossen met wat goede wil aan beide kanten.

Waarom beheersen het egoïsme, de onscrupuleuze ambities en het zuiver kwaad onze wereld? Jullie, jonge mannen en vrouwen, zijn te zeer benomen door jullie dagelijkse taken om daar veel over na te denken, en dat is maar goed ook! Jullie kunnen jullie niet inbeelden hoe kort het leven is. Jullie denken alsof jullie eeuwig zullen leven, nietwaar? Slechts de mooie dingen zijn echt van waarde in het leven! Ik neem grif aan dat jullie meer recht hebben op een mooie,

goede wereld dan andere, knorrige mannen zoals ik. Andere beschouwingen dan de vermoeidheid en het cynisme van oude mannen drijven de jongeren voort. Mijn tijd is dus gekomen om mijn werk in Vlaanderen aan anderen te overhandigen. Dat is hier mee beslist en georganiseerd, en met mijn laatste krachten wil ik iets nieuws beginnen waarin ik nog kan hopen en waarmee ik weer kan plezier beleven, en waarmee ik de weg kan voorbereiden voor mijn dochter en schoonzoon. Dit is daarom ook het ogenblik om mijn dierbaarste dank aan jullie allen te betuigen, want jullie hebben me veel liefde en respect, vriendelijkheid en zoete gedachten gegeven, trouw en genegenheid, die mijn hart verwarmden!’

Nadat ik zo mijn korte toespraak eindigde, bleven de Pharaïldis mannen en vrouwen eerst in verbaasde stilte naar me kijken, maar dan applaudisseerden ze en we omhelsden elkaar. De meesten van hen vermoedden al wel wat ik zou voorstellen, maar anderen hadden er toch geen idee van waarmee ik hen had willen verrassen. Wivine verbrak onze verlegenheid en emotie door de wijn te laten binnenbrengen, geholpen door onze meisjes van de wachtersfamilies. We klonken even later op de huwelijken die we binnenkort zouden vieren. Ik had er ook op aangedrongen dat Agneete Vresele zou aanwezig zijn, en dus brachten we nu onze glazen en bekers hoog naar Willem die al met een arm rond het middel van de schuchter glimlachende Agneete bezit nam, en naar Zeger die de blozende Kerstin bij de hand hield.

‘Ik ben een beetje verrast,’ zei de monnik Evrard Vresele, die van mijn leeftijd was, een tijdje later toen we wat terzijde samen stonden, kijkend naar de heftig sprekende mensen van de Pharaïldis families, maar niet deelnemend in de conversaties. ‘Ik zou gedacht hebben dat je je zoon en dochter had willen doen trouwen met de dochters en de zonen van ridders, van heren, misschien met de afstammelingen van landeigenaar-poorters en ridders van gent. Ze zullen trouwen met mensen van gewone afkomst! Je kon een edelvrouw gezocht hebben voor je zoon en een edelman voor je dochter!’

‘Ik werd gered door een gewone man vóór ik enig besef kende van het verschil tussen de klassen,’ lachte ik naar Evrard. ‘Gillis leerde me de echte waarden die van belang zijn in het leven. Ik acht veel hoger, zoals alle Vreseles, de adel van de geest dan de adel van het bloed, en ik heb dikwijls opgemerkt dat het bloed van een ridder niet verschillend is van het bloed van een gewone man. Ik wou de arrogantie van de adel niet opdringen aan mijn kinderen. Mijn kinderen kozen wie ze willen beminnen, en dat is de beste garantie voor een huwelijk dat de geboden van God wil eren!’

‘Dat is het, het is een wijze beslissing,’ stemde Evrard met me in. ‘Ik ben zo oud als jij, Jehan, en ik ook verlang naar vrede en geluk, hoewel ik verder een priester en een monnik wil blijven. Een nieuwe generatie van jonge monniken overheerst nu bij de Fremineuren, en ik moet je erkennen dat ik minder en minder goed met hen overweg kan. Je bent een nieuw dorp aan het bouwen te Terhagen. Denk je dat je zoon me zou kunnen aanvaarden als zijn priester voor Oud en Nieuw Terhagen? Ik heb slechts weinig plaats nodig in het kasteel, misschien een huisje in het dorp. Ik kan er voor betalen. Ik neem aan dat er een kerk zal zijn.’

Ik glimlachte, want Evrard draaide met de logica zelf weer mijn handen om.

Ik antwoordde met goed humeur, ‘ja, Evrard, we zullen ook een kapel bouwen in ons dorp. Ik denk dat mijn zoon en zijn vrouw het fijn zullen vinden een priester en hun oom in de nabijheid te hebben. Een priester was wat ons ontbrak op Nieuw Terhagen. Ik zou opgelucht zijn, ook, te weten dat mijn zoon en nieuwe dochter een goede raadgever aan hun zijde zullen hebben terwijl ik te Provins woon.’

‘Ik zal het hen onmiddellijk vragen,’ knikte Evrard, en hij stapte direct naar Willem, zijn beker wijn in de hand.

Wanneer Evrard me alleen liet staan, slenterde Boudin Vresele naar me toe.

‘Denk je dat er nog een vijfde golf van de pest zal komen?’ vroeg hij.

‘Dat weet ik niet,’ antwoordde ik, diep zuchtend. ‘De ziekte lijkt me het groot pleit verloren te hebben, want ze was veel minder krachtig de laatste maal. Wij, de Pharaïldis families, zouden echter niet meer hoeven te vrezen. Door ons tijdelijk van de wereld af te sluiten waren we in staat de pest af te weren. We weten nu wat er moet gedaan worden. Wat we moeten doen is onze families efficiënt en consistent afzonderen. Even belangrijk was op tijd gewaarschuwd te worden van de komst van de pest. Onze schippersfamilie en haar contacten in het zuiden zijn daar thans zeer nuttig voor. We moeten ons zuiver houden, ons en onze klederen regelmatig wassen. Die twee maatregelen lieten ons toe goed te overleven, hoewel we ook verliezen leden en moesten rouwen. Als we die maatregelen streng blijven toepassen, zullen we ook de pest overwinnen.’

Clais de Hert had ons vervoegd en hij had mijn laatste woorden gehoord.

‘Onze andere zorgen zijn nog niet voorbij,’ bemerkte hij. ‘De wevers en de volders blijven elkaar haten, voor redenen van geld eerst en vooral, maar ook in wedijver om de politieke macht in de stad. De redenen zijn echt dom, want de twee gilden hangen van elkaar af op een vitale wijze. Wanneer dergelijke spanning echter in de lucht blijft, dan kan een uitbarsting van geweld snel opflakkeren. Dat baart me zorgen! Onze families zijn niet veilig in Gent wanneer een nieuwe opstand binnen in de stad uitbreekt, en we kunnen in het geweld meegesleept worden. Ik ben actief in de schippersgilde, Jan Denout in de voldersgilde.’

‘Ik denk dat je gelijk hebt,’ gaf ik toe. ‘Een gewelddadige opstand meer zal er nog wel komen! De strijd tussen scherp tegengestelde zienswijzen loopt hoog op, thans nog in woorden en gedachten, maar de strijd is niet teneinde met het feit dat de volders wat meer geld voor hun werk kregen van de graaf. De wevers geven nu ook de blaam aan de graaf! Ik kan jullie slechts de raad geven daar ver van weg te blijven. Verlaat Gent met jullie families, met al de Pharaïldis families, als dat gevaar weer oplaait. Jullie weten waar naartoe te gaan! Een opstand in Gent kan zo dodelijk worden als de pest op haar ergste ogenblik! Verberg jullie allen in de kastelen en in de herenhuizen tot het gevaar voorbij is. Weest verstandig! Jullie kunnen de opstand ontlopen, jullie zijn rijk genoeg, en jullie hebben plaatsen klaar staan waar jullie in veiligheid kunnen blijven. We begrijpen allen dat onze versterkte huizen in het platteland daar juist voord dienen.’

‘Zouden we dan onze stad niet moeten verdedigen?’

‘Natuurlijk moeten jullie dat, maar meng jullie niet in twisten binnen jullie eigen stad!’

‘Ik vrees vooral dat Graaf Lodewijk van Male weer rusteloos kan worden,’ zei Jan de Smet, die mijn oudere was met nog eens tien jaar.

Jan was echt oud, nu, groot nog steeds, mager maar lenig, doch met een zeer verrimpeld gezicht dat zijn ouderdom verried.

Hij zei nog, ‘Male is nu een arrogante, hooghartige man geworden die aan zijn macht houdt! Hij heeft alles wat hij wou bereikt, behalve dan een rechtmatige zoon om zijn lijn verder te zetten. Zijn gezag wordt niet meer in vraag gesteld, en hij lijkt deze dagen te denken, in tegenstelling tot hoe hij dacht toen hij nog jong was, dat alles wat hij doet en vraagt zijn absoluut recht is en slechts door hem kan verwezenlijkt worden. Wanneer gaat hij met die mening tegen de muur lopen? Hij zal wel ergens leren dat neen, hij niet alles naar zijn zin kan hebben. Hij heeft ook alles waar hij naar streefde gewonnen. Er is niets zo erg als een droom te hebben en dan die droom volledig gerealiseerd te zien. Hij moet nu weten dat het streven naar een ander doel niet meer nodig is. Hij zal zich nieuwe doelen stellen, welke die ook mogen zijn. Misschien zal hij nieuwe intriges bouwen, en neem mijn woord er op, dat kan slechts meer nieuwe oorlogen en veldslagen betekenen!’

‘Misschien. Misschien ook niet,’ antwoordde ik, het hoofd schuddend. ‘Ik kan de toekomst niet voorspellen. Ik zou hetzelfde advies geven als ik daarnet gedaan heb. Zorgt ervoor dat de

Pharaïldis mannen en vrouwen uit die conflicten blijven, die voorzeker zullen komen. De conflicten van de graaf zijn niet onze en jullie conflicten! We moeten discreet blijven en terzijde gaan staan van de conflicten van de hoge heren van de wereld. We kunnen niets winnen, niets, en zeker geen geestesrust en geen geluk, geen verhoging van ons fortuin ook niet, door ons in die strijd te mengen!

‘Je lijkt er vast in te geloven dat ons fortuin belangrijk is voor ons geluk,’ protesteerde Evrard die zich weer bij ons had gevoegd. ‘Maar Christus zei dat het moeilijker was voor een rijke man om tot in het heilgdom van de hemel te geraken dan voor een kameel om door het oog van de naald te komen.’

‘Waar, waar,’ zei ik, ‘je houdt ons dat steeds voor en het is waar, waar voor mensen met een normaal verstand. Wij zijn niet mensen met een gewoon verstand, Evrard! We hebben gezamenlijk een graad van wijsheid bereikt zoals weinige mensen van Gent die hebben, en we geven die wijsheid door aan onze kinderen. Zeer weinige mensen inderdaad zijn echt zo wijs als wij. We weten hoe te leven zonder arrogantie, in het besef dat verdriet ons op elk ogenblik kan overvallen. We mengen de generaties om dat steeds voor ogen te houden. We weten hoe onze Goddelijke gave, ons verstand, en onze ervaring en bezittingen te gebruiken om goedheid rondom ons te brengen en om diegenen van wie we houden te bewaren en te redden. We hebben respect voor onze godsdienst, maar we laten noch onze godsdienst noch ons geld ons overheersen. Wanneer men zo wijs is, is het veel moeilijker voor een smekende, arme man om door het oog van de naald te geraken dan voor ons. We weten wat we moeten doen om door het oog van de naald te geraken, en we hebben er de middelen toe! Dat is waarom, Evrard, we je zo erg nodig hebben, jij en mensen zoals jij. Jullie moeten ons de wijze van God tonen en steeds voor onze ogen houden, zelfs wanneer we gezeseld worden door God! Je moet moedig blijven met Willem en Wouter, met Gillis, Jan en Raes en Aernout en Zeger van de nieuwe generatie. Verwijt hen hun slechte daden streng, Evrard! Leg hen de zweep op om tot wijsheid te komen! Houd hen weg van deelname in domme oorlogen en veldslagen en gevechten en strijd in woord en daad!’

‘Dat zal ik doen tot de beste van mijn bekwaamheden,’ lachte Evrard.

De Pharaïldis families bleven nog lang zo verder praten. We bespraken de politieke toestand van Gent en van Vlaanderen, de toestand van onze handel, en we deelden informatie over waar de Pharaïldis groep in zou moeten investeren in de nabije toekomst. Ik keek met melancholie en nostalgie naar hen. Ik zag vele andere, goede en formidabele mannen achter hen staan, onzichtbaar. Die wazige figuren waren de patriarchen van de Pharaïldis die overleden waren. Hun beeld was vervaagd, maar ze waren hier ook aanwezig! Ja, die mannen en vrouwen waren nog steeds onder ons! Waarom was ik de enige die hun aanwezigheid voelde?

Ik kon niet langer nog veel interesse opbrengen voor wat de mannen en vrouwen hier bespraken. Ze konden aan het praten zijn over de kwade dingen in onze wereld. Ze geloofden dat de kwade daden uiteindelijk steeds gestraft of recht getrokken werden. Maar triomfeerde het recht en het goede steeds? Da was in elk geval wat Jezus Christus ons deed geloven. Maar werden de kwade zaken waarlijk beboet en recht getrokken in onze levenstijd? Misschien was dat niet het geval!

Ja, ik voelde me oud, en wanneer het leven je zo minder begint te interesseren, dan ben je dicht bij de dood. Ik hoopte echter dat ik niet te snel zou sterven. Ik had nog zo veel te doen! Ik wou mijn kleinkinderen zien opgroeien, de planten elk jaar opnieuw van bloesems zien open bloeien, de bomen nieuwe bladeren zien spruiten, de sneeuw en de heuvels van Vlaanderen en van de Champagne blank zien kleuren, het water onder mijn hielen voelen

wanneer ik in de polders wandelde, en slenteren tussen de mooie rijen van mijn wijngaarden in de herfst, de warmte van de zon voelen in de zomer, de zoete wijn smaken, en weten dat de liefde van Wivine bij me is.

De enige, echte, knagende en durende pijn die ik nog in mijn hart en geest meedroeg, bleef de afwezigheid van mijn Quintine. Maar ik wist dat ze ergens op me wachtte en dat het niet erg lang meer zou duren tot ik haar weer kon omhelzen!

Historische nota's

‘De Stad- De Gesel’ is een werk van fictie binnen de geschreven lijnen van de geschiedenis. Ik probeerde zoveel mogelijk te blijven bij wat de historici weten als feiten over het Gent van de veertiende eeuw, om slechts de gaten waarover we weinig of niets weten te vullen met fictie. De Vresele, de Smet, Denout, van Lake en de Hert families zijn zuivere uitvindzels, producten van mijn verbeelding. Hier en daar, vooral rond Graaf Lodewijk van Male, werden de feiten met fictie vermengd, een procedé dat ‘factie’ heet, maar nooit in verkrachting van de waar gebeurde feiten.

De families de Mey en van Merlaer bestonden werkelijk in Gent. Ze waren vijandig ingesteld tegen de van Arteveldes volgens het boek van David Nicholas over Jacob en Filips van Artevelde. De manier waarop leden van die familie in deze roman gebruikt werden is zuivere fictie. Ik ontleende slechts de namen. De lezers van mijn andere romans zullen zich de figuren herinneren van de stad Vitry in ‘Sterrenzoeker – Aleppo’. Ik had figuren van Frankrijk nodig hier, niet te ver van Vlaanderen, uit landen die verwoest werden door Engelse expedities. De episode illustreert hoe ver de handelsovereenkomsten en contacten van de kooplui van Gent in Frankrijk reikten.

Het jaar begon niet op de eerste januari in de Middeleeuwen, maar omdat ik het consistent gebruik van Pasen als het begin van een nieuw jaar te moeilijk en te ongewoon vond voor het begrip van het verhaal en van de datums, liet ik de jaren in deze roman beginnen met de eerste januari, zoals we thans gewoon zijn.

De straten van Gent in de veertiende eeuw werden grotendeels in tracé bewaard tot op de huidige dag. De Vrijdagmarkt wordt nog steeds zo genoemd, net zoals de Vismarkt, de Koornmarkt, de Reep, de Kalandenberg, de Veldstraat, en zovele andere. Men kan dus een huidige kaart van Gent gebruiken om de straten die in de tekst vermeld worden te vinden. De vroegste kaart van de straten van Gent dateert van 1534. Ik gebruikte heel wat een kaart van 1559 getekend door Jacob van Deventer. Een lijst van straten in de veertiende eeuw, waar ze vandaag liggen of waar ze lagen, werd voorgesteld in het boek van deze serie, ‘De Stad - De Opstand’

Het kasteel van Tervuren, een kasteel van de hertog van Brabant, waar Lodewijk van Male ongeveer een maand verbleef in 1346 om te herstellen van zijn wonden opgelopen in de Veldslag van Crécy, bestaat niet meer. Het werd in 1783 vernietigd op het bevel van Keizer Jozef II die toen over Brabant heerste. Op dezelfde plaats bouwde in de negentiende eeuw Koning Leopold II van België het Koloniaal Paleis als een paviljoen van de Wereldtentoonstelling van Brussel van 1897, om er Afrikaanse, meestal Congolese, culturele kunstwerken en andere voorwerpen te bewaren. Wanneer het paleis te klein werd, slechts enkele jaren later, werd het huidig Koninklijk Museum voor Centraal Afrika opgetrokken, naar plannen van de Franse architect die ook het ‘Petit Palais’ te Parijs ontworpen heeft.

Het kasteel van Male dateert van de twaalfde eeuw. Het staat nog steeds in de gemeente van Sint Kruis, deel van groter Brugge. De fiere, elegante residentie van de graven van Vlaanderen werd echter afgebroken, geplunderd en meerdere malen herbouwd. Zeer weinig, of niets blijft over van het aspect dat het kasteel had in de veertiende eeuw. Het kasteel heeft sindsdien meerdere eigenaars gekend uit de adel. Van 1954 tot 2011 was het een klooster, de

Sint Trudo abdij. Vandaag is het de privé eigendom van een Vlaamse industrieel. Ook het Gentse Prinsenhof, gebouwd door Lodewijk van Male op de plaats van de toenmalige Ser Sander Wal, is op een poortstructuur na gans verdwenen.

Graaf Lodewijk van Male had veel minnaressen. Niet minder dan acht bastaardkinderen, zonen en dochters, zijn gekend van hem, van minstens drie verschillende vrouwen van wie de namen meestal ongekend zijn gebleven. Zijn liefdesgeschiedenis met Heyla de Smet is dus fictie, en ook haar kinderen. Dat is ook het geval met haar kasteel van Beoostenblijje. Beoostenblijje was één van de nu verdronken en verdwenen dorpen nabij Axel, geen kasteel of domein, en dus een fictief geschenk van Lodewijk van Male aan de fictieve figuur van Heyla de Smet. Niettemin bestond de naam van Beoostenblijje. Ook Westdorp als kasteel en domein is fictief, al bestaat er een dorp met die naam nabij Axel.

Een meester-metser of een meester-timmerman kon ongeveer tien pond groot per werkdag verdiend hebben in de jaren 1370 en acht ponden groot in de Jaren 1360 (zie David Nicholas in ‘The Metamorphosis of a Medieval City – Ghent in the Age of the Arteveldes, 1302-1390’, University of Nebraska Press, 1987), terwijl ongeveer zeven pond groot nodig kon geweest zijn om een familie van vier te laten leven zonder te grote problemen. De waarde van een pond groot (de Vlaamse munt) was ekwivalent aan ongeveer drie pond Inghelse en twaalf pond Parisis.

Ik kon slechts weinig informatie vinden over de staking van de volders in 1373, hoewel dit één van de allereerste stakingen was in de Geschiedenis van Vlaanderen. Deze paragraaf is dan ook erg de vrucht van mijn verbeelding. De staking gebeurde wel degelijk, en grote groepen van volders verlieten de stad. Meerdere delegaties van de schepenen van Gent werden naar hen gezonden, de tussenkomst van de graaf werd aangevraagd, met als resultaat dat de volders terugkeerden naar Gent nadat hen een belangrijke verhoging van salaris beloofd werd. Ik vond het merkwaardig dat stakingen reeds plaatsvonden in de veertiende eeuw in Gent.

Voor de Successieoorlog van Brabant, en samen met de teksten die al vermeld werden in de eerste roman van deze serie, zie

- ‘La guerre de la succession du Brabant (1356-1357)’, door H. Laurent and F. Quicke in *Revue du Nord*, t. 13, n° 50, 1927.
- ‘Histoire de Comtes de Flandre jusqu’à l’avènement de la Maison de Bourgogne, Tome II’, door Edward Le Glay, Comptoir des Imprimeurs Réunis, Paris, 1843.
- ‘Geschiedenis van Brabant’ door J. David, Van Linthout & Co. uitgevers, Leuven, 1855.

Voor een boek over de *chevauchée* van John of Gaunt van 1373, zie bijvoorbeeld:

- ‘The great Chevauchée – John of Gaunt’s Raid on France in 1373’ door David Nicolle, Osprey Publishing Ltd, Oxford, 2011.